T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

XVI. ve XVII. YÜZYILLARDA OSMANLI İDARESİNDE İPEK (PEC)

HAZIRLAYAN
ŞENAY ÖZTÜRK YILMAZ

DANIŞMAN
PROF. DR. İBRAHİM SEZGİN

EDİRNE 2019

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

Şenay ÖZTÜRK YILMAZ tarafından hazırlanan **"XVI. ve XVII. YÜZYILLARDA OSMANLI İDARESİNDE İPEK (PEC)"** konulu Doktora Tezi Savunma Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin 33. - 34. maddeleri uyarınca 28/01/2019 Pazartesi günü saat 14.00'da yapılmış olup, tezin *.....Kabul edilmesine..... **OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof.D. Ali Rıza Yılmaz	Kabul edilmesine	
Prof. Dr. Ersin Gülsoy	Kabul edilmesine	
Doç. Dr. Recep Ahıshalı	Kabul edilmesine	
Prof. Dr. İbrahim Sezgin	Kabul edilmesine	
Dr. Öğr. Üyesi Ceyda Yedekçar	Kabul edilmesine	

(*) Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında **"Kabul Edilmesine / Red Edilmesine / Düzeltilmesine"** seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekmektedir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10234103
Yazar Adı / Soyadı	ŞENAY ÖZTÜRK YILMAZ
T.C.Kimlik No	35671377458
Telefon	5056549730
E-Posta	senayozturk_6577@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı İdaresinde İpek (Pec)
Tezin Tercümesi	Ipek (Pec) Under the Ottoman Administration in the XVIth and XVIIth Centuries
Konu	Tarih = History
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Tarih Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Tarih Bilim Dalı
Tez Türü	Doktora
Yılı	2019
Sayfa	434
Tez Danışmanları	PROF. DR. İBRAHİM SEZGİN
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	İpek, Peç, İşkodra (İskenderiye), Dukakin, Rumeli, Kosova, Arnavutluk, Sırp-Ortodoks Patrikhanesi

05.02.2019

İmza: .....

Tez adı: XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı İdaresinde İpek (Pec)
Hazırlayan: Şenay ÖZTÜRK YILMAZ

ÖZET

İpek, günümüzde Kosova sınırlarında bulunan bir şehirdir. İpek, 1462 yılında bölgeyi idare eden Dukakin-zâdelerin elinden alınmış ve böylece İpek'te Osmanlı hâkimiyeti başlamıştır. 1462 yılında kurulan Dukakin Sancağı'na bağlanan İpek, 1479 yılında İşkodra'nın fethedilmesinin ardından kurulan İşkodra (İskenderiyye) Sancağı'na dâhil edilmiştir.

1345 yılında Stefan Duşan döneminde İpek'te bulunan Sırp-Ortodoks Kilisesi, patrikhane seviyesine çıkmıştır. Fakat Fatih Sultan Mehmed'in Sırbistan seferinden sonra bu patrikhane kapatılmış ve özerkliği kaldırılmıştır. Patrikhane, 1557 yılında Sokullu Mehmed Paşa'nın gayretleriyle Osmanlı Devleti'ne bağlı bir şekilde tekrar açılmış ve 1766 yılına kadar varlığını devam ettirmiştir.

Bu çalışma, İskenderiye Sancağı'na bağlı İpek Kazası'nın XVI. ve XVII. yüzyıllardaki sosyal, ekonomik ve demografik durumunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Dört bölüm ve girişten oluşan çalışmanın giriş bölümünde çalışmada takip edilen yöntem ve kaynak kullanımından bahsedilmiş, kaza ve civarının tarihçesi anlatılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde kaza merkezi ve kırsal alandaki nüfus verileri saptanmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde bölgenin idari yapısı hakkında bilgi verilmiştir. Aynı bölümde İpek Kalesi, İpek Patrikhanesi, vakıf eserler ve sosyal hayat ele alınmıştır. Üçüncü bölümde İpek'teki toprak tasarrufu ve idaresi incelenmiştir. Dördüncü ve son bölümde ise İpek köylerindeki ekonomik faaliyetler ve bu faaliyetlerden alınan vergiler anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İpek, Peç, İşkodra (İskenderiye), Dukakin, Rumeli, Kosova, Arnavutluk, Sırp-Ortodoks Patrikhanesi

The name of Thesis: Ipek (Pec) Under the Ottoman Administration in the XVIth and XVIIth Centuries

Prepared by: Şenay ÖZTÜRK YILMAZ

ABSTRACT

Today, Ipek is a city on the border of Kosovo. In 1462, Ipek was captured from Dukakin-zadah, the rulers of the region, and thus, the sovereignty was resumed by Ottomans in Ipek. In 1462, İpek was attached to the Dukakin Sanjak and then in 1479, it was included in Shkodra (Iskenderiyye) Sanjak which has founded after the conquest of Shkodra.

In the period of Stephan Dushan, the Serbian Orthodox church in Ipek reached the level of the patriarchate, in 1345. However, after Fatih Sultan Mehmed's campaing to Serbia, this patriarchate was closed down and its autonomy was abolished. The Patriarchate was reopened by Sokullu Mehmed Pasha in 1557 and operated until 1766.

This study aims to reveal the social, economic and demographic status of the District of Ipek, which is connected to Iskenderiye Sanjak in the 16th and 17th centuries. The study consists of four chapter and an introduction chapter. Method and resources, the history of district and its nearby regions are tried to be described in the introduction chapter.

In the first part of the study, population datas of the center of district and rural areas were determined. In the second part of study, information is given about the administrative structure of the region. In the same part, Ipek Castle, Ipek Patriarchate, Vakf Buildings and social life were discussed. In the third chapter, use and managemenent of lands in Ipek is examined. In the fourth and last chapter, the economic activities in the villages of Ipek and the taxes taken from these activities are explained.

Key Words: Ipek, Pec, Shkodra (Iskenderiyye), Dukakin, Rumelia, Kosovo, Albania, Serbian-Orthodox Patriarchate

ÖNSÖZ

Osmanlı idari teşkilatında yer alan kaza ve sancak çalışmalarıyla, Osmanlı idaresinde yaşayanlar ve yaşananlar araştırmacılar tarafından saptanmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmalarda Osmanlı hâkimiyetinde yer alan bazen küçük bir kaza, bazen de sınırları oldukça geniş olan bir sancak, çalışma konusu olabilmektedir. Gerek Anadolu'da gerekse Rumeli'de yer alan idari birimler, çeşitli şekillerde ele alınmış ve incelenmeye çalışılmıştır. Osmanlı klasik dönemi için bu çalışmaların temel kaynaklarını Osmanlı tahrir sonuçlarının yazılı olduğu tapu tahrir defterleri oluşturmaktadır. Biz de Rumeli Eyaleti'nde yer alan ve İskenderiye Sancağı'na bağlı bir kaza olan İpek'in Osmanlı hâkimiyetinde bulunduğu XVI. ve XVII. yüzyıllardaki durumunu incelemeye çalıştık. Anadolu coğrafyasında bulunan kaza ve sancak çalışmaları, Rumeli bölgesine göre daha ileri bir seviyededir. Rumeli, bu hususta ihmal edilmiş, belki de bölgenin sürekli değişen sınırları, yer isimlerinin zorluğu ve kaynakların dağınıklığı buna sebep olmuştur. Rumeli'de bulunan bu boşluğun doldurulması adına bu çalışmamızla Osmanlı Rumelisi'nin bir bütün olarak aydınlatılmasına katkı sağlamayı amaçladık.

İpek Kazası'nın yayıldığı coğrafi alan, günümüzde Arnavutluk, Sırbistan ve Kosova sınırları içinde bulunmaktadır. İpek, Osmanlı döneminde de bulunduğu bölge itibariyle Sırp ve Arnavutların çekişme sahası olmuş, Osmanlı hâkimiyeti ardından diğer Rumeli kazalarında olduğu gibi kazada Müslümanlık yayılmaya başlamıştır. Diğer Rumeli kazalarına göre İslamlaşmanın daha hızlı ve yoğun bir şekilde gerçekleştiği görülen İpek'in incelenmesi, bu bağlamda da önem arz etmektedir.

XV. yüzyıl sonlarında Osmanlı hâkimiyetine giren İpek'in XVI. ve XVII. yüzyıldaki sosyal, kültürel, ekonomik ve demografik durumu ve döneme göre bölgede yaşanan değişim ve gelişimlerin saptanması, çalışma konusunun temelini oluşturmaktadır. Bununla birlikte 1485 yılından 1582 yılına kadar olan dönem, ağırlıklı olarak tapu tahrir defterlerinden istifade edilerek hazırlanmıştır. Tahrir defterlerinden bölgenin nüfusu, ekonomik hayatı ve bölgedeki toprakların işlenişi

hususunda detaylı bilgiler elde edilmiştir. Bunun yanında İpek Kazası'nın şer'iye sicillerinin günümüze ulaşmaması, kazanın sosyal hayat kısmını eksik bırakmıştır. Bu eksiklik, Osmanlı arşivinde bulunan bölgeyle ilgili diğer belge ve defterlerle giderilmeye çalışılmışsa da bu materyallerin bir şer'iye sicilinde bulunan bilgileri ihtiva etmemesi, eksikliğin tam manada giderilmesine mani olmuştur. Ekonomik ve nüfus verileri dışındaki bilgilere dâir belgelerin daha ziyade XVII. yüzyıla ait olması, çalışma konusunun tarihî sürecine XVII. yüzyılın da dâhil edilmesini gerektirmiştir.

Çalışma, dört bölüm ve girişten oluşmaktadır. Giriş kısmında çalışmanın sınırları ve kaynakları irdelenmiş, çalışmada takip edilen yöntem açıklanmıştır. Ayrıca İpek Kazası'nın adı, anlamı hakkında bilgi verilmiş, İpek ve çevresinin kısa bir tarihçesinden bahsedilmiştir.

Birinci bölümde İpek Kazası'nın demografik yapısı ve yerleşim birimleri üzerinde durulmuştur. Kaza merkezi ve kırsal alanda yaşayan nüfus, tahrir defterlerinin bize sunduğu bilgiler ışığında saptanmaya çalışılmıştır. Nüfusun yıllara göre değişimi incelenmiş, Müslüman ve gayrimüslim nüfus ayrı başlıklarda değerlendirilmiştir. Kaza merkezi ve köyler dışında yerleşimin bulunduğu mezraalar, manastırlar da belirlenmiş ve bu birimler hakkında bilgi verilmiştir. Yine 1485 yılından 1582 yılına kadar olan dönemde statüsü değişen köyler belirlenmeye çalışılmıştır.

İdari Yapı, Vakıf Eserler ve Sosyal Hayat başlıklı ikinci bölümde İpek Kazası'nın idari yapısı ve görevlileri hakkında bilgi verilmiştir. Kazada yer alan İpek Kalesi'nin durumu, sefer zamanlarında bölgeden istenen asker ve iaşe malzemeleriyle miktarları belirtilmiştir. Vakıf eserler ve sosyal hayata dair veriler de bu bölümde incelenmiştir. İpek kent merkezinde bulunan Osmanlı dönemi cami, mescid, medrese gibi yapılar ele alınmış, bu yapılarda bulunan görevliler hakkında bilgi verilmiştir. Dini bir kurum olduğundan İpek Patrikhanesi'nden de bu bölümde bahsedilmiştir. Kazada icra edilen meslekler belirlenebildiği kadarıyla ifade edilmiş, kullanılan kişi isimleri değerlendirilmiştir. Kaza ve civarında yaşanan güvenlik sorunu ve isyan hareketleri de daha ziyade mühimme defterlerinden istifade edilerek

ortaya koyulmuştur. Farklı hususları ihtiva eden konuların, tek bir bölümde verilmesinin nedeni, bu konularla ilgili verilerin azlığıdır.

Toprak Tasarrufu başlıklı üçüncü bölümde kazadaki toprakların dağılımı belirlenmiş, timar sisteminin bölgede uygulanışına dair veriler aktarılmıştır. Hassa topraklar, çiftlikler ve baştinalar da bu bölümde verilmiştir.

Dördüncü ve son bölüm olan ekonomik hayat kısmında, İpek köylerinde ekonomik faaliyetler ve bu faaliyetlerden alınan vergiler tasnif edilerek belirtilmiştir. Yıllara göre yaşanan değişimlerin belirlenmesiyle, bölge halkının geçim kaynakları saptanabilmiştir.

Bu çalışma ile Rumeli coğrafyasında bulunan İpek Kazası'nın yerel tarihine katkı sağlanması hedeflenmiş bu doğrultuda Osmanlı Rumelisi'nde bulunan gayrimüslim halkın nasıl yönetildiği ve yaşam tarzı hakkında bilgi verilmiştir. İleride bölge ve çevresiyle ilgili yapılacak çalışmalarla, Balkanların genel yapısı ve durumunun daha net bir şekilde ortaya çıkarılması ümid edilmektedir.

Tez konusunun belirlenmesinden tamamlanmasına kadar üzerimde emeği bulunan, bilgi ve deneyimlerini benden esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. İbrahim SEZGİN'e teşekkürlerimi sunarım. Tez izleme komitemde bulunan, görüşleriyle çalışmanın şekillenmesine katkı sağlayan Prof. Dr. Ali İhsan ÖBEK'e ve Dr. Öğr. Üyesi Cengiz FEDAKAR'a, çalışmanın son şeklini almasında değerli katkıları bulunan Prof. Dr. Ersin GÜLSOY'a ve Doç. Dr. Recep AHISHALI'ya da minnetlerimi sunarım.

Bugünlere gelmemde üzerimde maddi-manevi emekleri bulunan ve haklarını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Zorlu ve yıpratıcı bir süreç sonunda nihayete eren bu çalışmanın her aşamasında yanımda olan, bana güç veren ve desteklerini benden esirgemeyen eşim Cengiz YILMAZ'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca uzun mesai harcayarak çalışmalarımı sürdürdüğüm bu süreçte kızım Ece'ye yokluğumu hissettirmeyen kayınvalidem Fatma YILMAZ'a da sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Son olarak bu sürece yakından şâhit olan, destek ve teşvikleriyle yanımda bulunan Işık ERTEKİN ve çalışmanın tashihinde emeği

geçen Can Tankut ESMEN başta olmak üzere tüm arkadaşlarıma ve hocalarıma teşekkür ederim.

EDİRNE 2019 Şenay ÖZTÜRK YILMAZ

İÇİNDEKİLER

ÖZET I
ABSTRACT II
ÖNSÖZ III
İÇİNDEKİLER VII
TABLO, GRAFİK ve FOTOĞRAF LİSTESİ XI
KISALTMALAR XVI
GİRİŞ 1
A-Çalışmanın Sınırları, Kaynak Kullanımı, Amaç ve Yöntem 1
B- Kullanılan Tapu Tahrir Defterleri 4
C-Tarihte İpek (Peç) ve Çevresi 10
1- Adı, Anlamı ve Coğrafi Konumu 10
2- İpek ve Civarının Tarihçesi 14
I. BÖLÜM 27
YERLEŞİM MERKEZLERİ VE NÜFUS 27
A- Şehir ve Mahalleler 27
1- İpek Şehrinde Bulunan Müslüman Mahalleleri ve Nüfusları 30
2- İpek Şehrinde Gayrimüslim Mahalleleri ve Nüfusları 37
B-Kırsal Kesim ve Nüfus 41
1-Köyler 41
2- Manastırlar 63
3- Mezraalar 66
C- Ayrıcalıklı Zümreler ve Vergi Muafiyetleri 70
1-Köprücüler 70
2-Derbentçiler 71
3-Çeltikçiler 73
4- Bazdarlar 77
5-Ehl-i Beratlar 78
6-İmam, Müderris ve Müezzinler 78
7- Voynuklar 78

D- Verilerin Genel Değerlendirmesi 81
II. BÖLÜM 89
İDARİ YAPI, VAKIF ESERLER ve SOSYAL HAYAT 89
A- Osmanlı İdari Yapısı 89
B- İpek Kazası'nın İdari Taksimatı 95
C- İdari Görevliler ve İsimleri 103
D-İpek Kalesi 105
1-Kale Görevlileri ve Maaşları 107
2-İpek'ten Asker ve Askerî Malzeme Temini 112
E- Vakıf Eserler ve Sosyal Hayat 116
1-Camiler 117
2-Mescitler 123
3-Medreseler 125
4-Mevlevihane 125
5- Patrikhane (Sırp- Ortodoks Patrikhanesi) 126
F- Sosyal Hayata Dair Diğer Veriler 139
1-Meslekler 139
2-Kullanılan Müslim ve Gayrimüslim İsimlerinin Değerlendirilmesi 141
3- Kaza ve Civarında Yaşanan Güvenlik Sorunları 143
III. BÖLÜM 147
TOPRAK TASARRUFU 147
A-Osmanlı Devleti'nin Toprak Sistemi 147
B- İpek'te Topraklar ve İşlenişi 154
1-Haslar 155
2-Timar ve Zeametler 161
a- Timar Sisteminin Bölgede Uygulanışı 174
3-Vakıf ve Mülk Topraklar 182
4- Mukataalar 182
5- Baştina ve Çiftlikler 184
6- Hassa Topraklar 189
IV. BÖLÜM 200

EKONOMİK HAYAT 200
A-Osmanlı Vergi Sistemi ve İpek'ten Alınan Vergiler 200
B-Reayanın Statüsüne Göre Alınan Vergiler ve Miktarları 203
1-Çift Resmi 206
2-İspence 207
3-Bennak Vergisi 214
4-Floriciler 214
5-Cizye 215
6- Resm-i Giyâh (Ot Vergisi) 215
7- Hizem-Hatab Vergisi (Odun Vergisi) 221
C-Tarımsal Üretim ve Alınan Vergi Miktarları 226
1-Hububat 227
2-Meyve ve Sebze 250
3-Diğer Ürünler 268
4-Sınai Ürünler 268
D-Hayvancılık ve Alınan Vergiler 278
1-Adet-i Ağnam ve Resm-i Ağıl (Koyun ve Ağıl Vergisi) 278
2-Kovan Vergisi (Resm-i Kovan/ Resm-i Küvare) 284
3-Domuz Besiciliği (Hanâzir) 290
4- İpekböcekçiliği (Güğül) 295
5-Balıkçılık 296
E-Ârızî Vergiler ve Miktarları 297
1-Resm-i Âsiyâb 297
2-Niyabet, Bâd-ı Hevâ, Resm-i Arus ve Gerdek 298
3-Bâc-ı Bazar Vergisi: 304
4-Avarız, Nüzül ve Sürsat Vergisi 305
5- Resm-i Tapu 307
6- Duhan Resmi (Tütün Vergisi) 309
F- Diğer Vergiler 310
SONUÇ 311
KAYNAKÇA 316

EKLER 336
ÖZGEÇMİŞ 417

TABLO, GRAFİK ve FOTOĞRAF LİSTESİ

Tablo I. İpek Şehrinde 1485 Yılında Müslümanların İsim ve Meslekleri…….30

Tablo II. İpek Şehrinde 1530 Yılında Müslüman Nüfus……...32

Tablo III. İpek Şehrinde 1570 ve 1582 Yıllarında Müslüman Nüfus……34

Tablo IV. İpek Şehrinde 1485 Yılında Gayrimüslim Nüfus……...……...38

Tablo V. İpek Şehrinde 1530 Yılında Gayrimüslim Nüfus……...38

Tablo VI. İpek Şehrinde 1570 Yılında Gayrimüslim Nüfus……...……...39

Tablo VII. İpek Şehrinde 1582 Yılında Gayrimüslim Nüfus……..…..40

Tablo VIII. İpek Kırsalında 1570 ve 1582 Yıllarında Müslüman Nüfus……..46

Tablo IX. İpek Kırsalında 1570 ve 1582 Yıllarında Gayrimüslim Nüfus…….50

Tablo X. 1530 Yılında Hâli Köyler……57

Tablo XI. 1530 yılında Manastırların Hane ve Gelirleri……...64

Tablo XII. 1485 Yılı Mezraalar ve Gelirleri……..67

Tablo XIII. 1530 yılı Mezraalar ve Gelirleri…….68

Tablo XIV. 1530 Yılında Çeltik Tarımı Yapılan Yerler ve Gelirleri……75

Tablo XV. 1570 ve 1582 Yıllarında Çeltik Tarımı Yapılan Yerler ve Gelirleri……76

Tablo XVI. 1485 Yılında İpek Kazası'nda Bulunan Voynuklar……...80

Tablo XVII. 1485-1530 Yıllarında Müslüman ve Gayrimüslimlerin Toplam Nüfusları (Kent-Kır)……...82

Tablo XVIII. İpek Şehrinde 1485-1582 Yıllarında Bulunan Nüfus……..83

Tablo XIX. 1570 ve 1582 Yıllarında Altunili Nahiyesine Bağlı Köyler ve Gelirleri……...99

Tablo XX. Rumeli Beylerbeyilerinin İsimleri……..103

Tablo XXI. İskenderiye Sancak Beyleri……..104

Tablo XXII. Dukakin Sancak Beyleri……..104

Tablo XXIII. İpek Kazası Kadıları……..105

Tablo XXIV. İpek Kadı Naipleri……..……...105

Tablo XXV. 1718 Yılında İpek Kalesi Görevlileri……..108

Tablo XXVI. İpek Kalesi'ndeki Ağa ve Dizdarlar……..111

Tablo XXVII. Kandiye Muhasarasına Katılan İpek Timar ve Zeamet Sahipleri....113

Tablo XXVIII. İpek Kazası'ndan Girit Seferi İçin İstenen Bedeller……...115

Tablo XXIX. 1570 Yılında Fatih Cami Giderleri……118

Tablo XXX. 1570 Yılı İpek Şehrindeki Mescit Görevlileri……..……..124

Tablo XXXI. 1485 Yılı Sancakbeyi Hasları……158

Tablo XXXII. 1530 Yılı İskenderiye Sancakbeyi Hasları……...159

Tablo XXXIII. 1580 Yılı Dukakin Sancakbeyi Hasları……..159

Tablo XXXIV. 1570-1582 Yıllarında İpek Kazası'nda Hasların Dağılımı…….160

Tablo XXXV. 1485 Yılı Zeamet ve Timarlar……..161

Tablo XXXVI. Kale Müstahfızanlarının İpek Kazası'ndaki Timarları……...172

Tablo XXXVII. 1519 Yılında İpek'te Bulunan Baştina ve Gelirleri……...186

Tablo XXXVIII. 1570-82 Yıllarında Gelirleri Bulunan Baştina ve Çiftlikler……188

Tablo XXXIX. 1485 Yılında İpek Kazası'nda Hassa Değirmenler…….191

Tablo XL. 1485 Yılı Hassa Bağlar……...193

Tablo XLI. 1485 Yılında İpek Kazası'nda Hassa Zeminler……196

Tablo XLII. 1485 Yılında İpek Kazası'nda Hassa Ağaçlar…….197

Tablo XLIII. 1570 ve 1582 Yıllarında Alınan Baş Vergileri……..209

Tablo XLIV. 1485 Yılı Giyâh Vergisi…….215

Tablo XLV. 1485 Yılı Hizem Vergisi…….221

Tablo XLVI. 1485 Yılı Buğday-Çavdar-Arpa ve Yulaf Üretimi……231

Tablo XLVII. 1485 Yılı Darı Üretimi…….238

Tablo XLVIII. 1485 Yılı Mahlut Üretimi……...243

Tablo XLIX. 1485 Yılı Mercimek Üretimi…….243

Tablo L. 1485 Yılı Merdümek Vergisi……245

Tablo LI. 1485 Yılı Burçak Üretimi……247

Tablo LII. 1485 Yılı Bakla Üretimi…….247

Tablo LIII. 1485 Yılı Şıra Üretimi……..252

Tablo LIV. 1485 Yılı Meyveden Alınan Vergi……...256

Tablo LV. 1485 Yılı Bostan Vergisi……259

Tablo LVI. 1485 Yılı Kestane ve Kiraz Ağaçlarından Alınan Vergi……..264

Tablo LVII. 1485 Yılı Ceviz Ağaçlarından Alınan Vergi……...264

Tablo LVIII. 1485 Yılı İspas Manastırı Meyve Ağaçları……265

Tablo LIX. 1485 Yılı Sir ve Piyaz Vergisi……..266

Tablo LX. 1485 Yılı Keten ve Pamuk Vergisi…….268

Tablo LXI. 1485 Yılı Safran Vergisi……...277

Tablo LXII. 1587-1595 Yıllarında İpek Kazası Âdet-i Ağnam ve Resm-i Ağıl Vergi Miktarı……...279

Tablo LXIII. 1485 Yılı Kovan Vergisi……285

Tablo LXIV. 1485 Yılı Domuz Besiciliğinden Alınan Vergi…….290

Tablo LXV. 1485 Yılı İpekböcekçiliğinden Alınan Vergi (Resm-i Güğül)……295

Tablo LXVI. 1485 Yılı Niyâbet Vergisi Dağılımı……...299

Tablo LXVII. 1485 Yılı Resm-i Gerdek Vergisi……301

Tablo LXVIII. 1485 yılı Niyâbet ve Bâd-ı Hevâ ve Resm-i Gerdek ve Arus Vergileri……302

GRAFİKLER

Grafik I. İpek Şehrinde Müslüman-Gayrimüslim Hanelerin Dağılımı…….86

Grafik II. İpek Şehrinde Müslümanların Toplam Nüfusa Oranı……...87

Grafik III. İpek Şehrinde Gayrimüslimlerin Toplam Nüfusa Oranı…….87

Grafik IV. 1485-1582 Yıllarında Kırsal Alanda Müslüman ve Gayrimüslim Haneleri……...88

Grafik V. 1530 Yılı Müstahfız Timarları…….174

Grafik VI. 1485 yılı Has, Zeamet ve Timar Miktarları……...180

Grafik VII. 1570 ve Yılında Has, Zeamet ve Timar Miktarları…….181

Grafik VIII. 1582 Yılında Has, Zeamet ve Timar Miktarları……181

Grafik IX. 1485 Yılında İpek Köylerinde Hassa Toprakların Miktarı……199

Grafik X. 1485 Yılı Hububattan Alınan Vergi Oranı……..249

Grafik XI. 1485 Yılı Hububat Üretimi……249

Grafik XII. 1570 ve 1582 Yıllarında Hububat Üretimi……...250

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf I. İpek Kaza Merkezinde Bulunan Fatih Cami…….120

KISALTMALAR

BOA	: Başkanlık Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
H.	: Hicri
hk.	: Hüküm
İA	: Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi
M.	**:** Miladi
mh.	: Mahalle
mn.	: Manastır
mz.	: Mezraa
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TKGM. KKA	: Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime Arşivi
TTd.	: Tapu Tahrir Defteri
VGMA	: Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi
vr.	: Varak

GİRİŞ

A-Çalışmanın Sınırları, Kaynak Kullanımı, Amaç ve Yöntem

Osmanlı Devleti'nde, İskenderiye diğer adıyla İşkodra Sancağı'na bağlı bir kaza olan İpek'in sosyal, ekonomik, demografik ve dinî yapısını incelemek, yıllar içerisinde gösterdiği değişim ve gelişimi tespit etmek öncelikli amaçtır. Osmanlı Arşivi'nde bulunan özellikle klasik dönemdeki sancak, kaza ve köy gibi yerleşim birimlerinin, nüfus ve ekonomik hayatıyla ilgili birinci derecede tarihi kaynak niteliğindeki tapu tahrir defterleri, çalışmanın temel kaynaklarındandır[1]. Bu çalışma, XVI. ve XVII. yüzyılları kapsamaktaysa da XV. yüzyılın sonlarına ait 1485 tarihli İskenderiye Sancağı'nın tahririni içeren 17 numaralı Tapu Tahrir Defterinden de istifade edilmiştir. Böylece kazanın mahalle, köy, mezraa gibi yerleşim merkezlerinin, cami, mescit, manastır gibi yapıların durumlarının detaylı bir şekilde değişim ve gelişimlerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Yine bölgedeki nüfus, vergi miktarları ve dönemsel farklılıklar bu defterler sayesinde tespit edilebilmektedir. Çalışma, bölgenin XVII. yüzyıldaki nüfus durumunu kapsamamaktadır. Çalışmaya XVII. yüzyılın dâhil edilmesinin nedeni ise İpek Kalesi, Patrikhane ve vakıf eserlerle ilgili bilgilerin bu dönemde yoğunluk kazanmasından ileri gelmektedir. Kullanılan tahrir defterleri sonucunda nüfus ve ekonomik hayat kısmıyla ilgili tarihî süreci 1485 ve 1582 yıllarını ihtiva etmektedir.

Kazanın ilk tahriri olan 1485 yılına ait defterin kullanılmasının bir diğer nedeni de mufassal olmasıdır. XVI. yüzyıl başında tutulan 1530 yılına ait 367 numaralı defter, muhasebe-icmal ya da mufassal-icmal olarak adlandırılan icmal tipi defterlerdendir. Bu defterlerde gelirler genel olarak verilmiş, gelirlerin nerelerden karşılandığı yazılmamıştır. XVI. yüzyıla ait elimizde bulunan ilk mufassal defter ise

[1] Tahrir defterlerinden yararlanılarak yapılan şehir-kaza ve sancak çalışmaları ve bu çalışmaların değerlendirilmesine dair bkz. Yunus Uğur, "Şehir Tarihi ve Türkiye'de Şehir Tarihçiliği: Yaklaşımlar, Konular ve Kaynaklar", *Türkiye Araştırmaları Literatürü Dergisi*, C. 3, S. 6, 2005, s. 9-26; Yunus Koç, "Osmanlı'da Kent İskânı ve Demografisi (XV-XVIII. Yüzyıllar)", *Türkiye Araştırmaları Literatürü Dergisi*, C. 3, S. 6, 2005, s. 161-210.

1570 yılına ait 500 numaralı defterdir. Durum böyle olunca 1485 yılına ait olan defterin kullanılma zaruriyeti doğmuştur. Bu defter, 1479 yılında kurulan İskenderiye (İşkodra) Sancağı'nın elimizde bulunan en eski tahrir defteridir. Yeni fethedilen bölgedeki nüfus ve diğer verilerin saptanması söz konusu defter sayesinde mümkündür. Yine çalışmada kullanılan defterlerden en geç tarihli mufassal defter 1582 yılına aittir. Böylece 1485 yılına ait defterin kullanılmasıyla, 1485 ve 1582 yılları arasında İpek'te yaşanmış değişim ve gelişmeler daha net bir şekilde ortaya çıkarılmış olacaktır.

Tapu tahrir defterlerindeki toprak sistemiyle ilgili kayıtlar klasik dönem Osmanlı devlet ekonomisinin temel öğesi sayılabilecek olan timar sisteminin bölgede uygulanışının daha iyi görülebilmesini sağlamıştır. Bu kayıtlardan hareketle bölgedeki toprak tasarrufu şekilleri, arazinin durumu ve yapısı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışma dönemimizde düzenli olarak tutulduğu görülen timar-ruznamçe defterlerinden[2] de İpek'in idari taksimatına dair çıkarım yapılmaya çalışılmış, bağlı bulunduğu sancak bu defterler sayesinde takip edilebilmiştir.

Bir bölgenin sosyal durumunu en iyi şekilde sunan kaynaklar şer'iye sicilleridir. Şer'iye sicilleri, Osmanlı şer'î hukukunun kazalardaki temsilcisi olan kadıların gördüğü davaların kayıtlarını içermektedir. Bu davalardan bölgenin sosyo-kültürel yapısını saptamak mümkündür. Şer'iye sicilleri kullanılarak birçok tez ve makale hazırlanmıştır[3]. Rumeli'de bulunan kazaların sicillerinin[4] bir kısmı elimizde mevcut ise de İpek Kazası'na ait şer'iye sicilleri günümüze ulaşmamıştır. Bu durum

---

[2] Timar ve Ruznamçe defterlerinin kullanılmasına dair bkz. Leyla Aksu Kılıç, "Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Timar ve Ruznamçe Defterleri", *Studies of The Ottoman Domain*, C. 7, S. 2, Şubat 2017, doi number: 10.19039/sotod.2017.54.

[3] Şer'iye sicilleri kullanılarak hazırlanan çalışmaların değerlendirilmesine dair bkz. Yunus Uğur, "Mahkeme Kayıtları (Şer'iye Sicilleri) Literatür Değerlendirmesi ve Bibliyografya", *Türkiye Araştırmaları Literatürü Dergisi*, C. 1, S. 1, 2003, s. 305-344.

[4] Rumeli'ye ait siciller için bkz. Vehbi Günay, "Rumeliye Ait Siciller ve Karaferye Kazası Şer'iye Sicilleri Katoloğu", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, S. 2, İzmir 1998, s. 103-114; Vehbi Günay, "Karaferye Kazası Kadı Sicilleri", *Cihannüma, Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, S. 2, 2016, s. 1-31.

da çalışmanın sosyal yönünün eksikliğine sebep olmuştur. Fakat bu boşluk, mühimme defterleriyle ve Osmanlı Arşivinde farklı tasniflerde bulunan belgelerle giderilmeye çalışılmıştır. Ayrıca tahrir defterlerinde gerek sayısal verilerde oluşan farklar, gerek kişi isimleri gibi sosyal hayata dair bilgi veren kayıtlar da değerlendirilerek sunulmuştur.

Osmanlı Devleti tarafından İpek adı verilen kazanın Balkan Devletlerince kullanılan ismi Peç'tir. Kazada bulunan ve bu yüzden de Peç Patrikhanesi olarak anılan Patrikhane, Sırp-Ortodoks Patrikhanesi'dir. Sırp tarihinde, Sırp-Ortodoks kimlik ve bilincinin oluşması ve şekillenmesinde oldukça önemlidir. Patrikhanenin ilgili dönemde varlığı, yapısı ve Osmanlı merkezi ile ilişkileri çalışma konusunu kapsamaktadır. Osmanlı arşivinden elde edilen veriler ve patrikhaneyle ilgili yazılan kitap ve makalelerden istifade edilerek, patrikhane hakkında bilgi verilmiştir.

İpek Kazası'na ait vakfiyelerin araştırmasının yapıldığı Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde Hüdaverdi Paşa[5], Mustafa Ağa bin Osman[6], Obranzade Mehmed Bey Medresesi ve İmareti[7], Meryem Hanım binti Derviş Paşa[8] ve Zeynelabidin[9] vakıflarına ait kayıtlar mevcuttur. Bahsi geçen vakıflara ait defterlerin tümü çalışma konumuzun dönemi için çok geç tarihli olmaları sebebiyle kullanılmamıştır. Sadece Hüdaverdi Paşa Vakfında bir Mevlevihanenin belirtilmesi önemli görülmüş ve bu vakfiye, "Mevlevihane" başlığı altında kullanılmıştır.

Arşivlerde yer alan defterler ve çeşitli tasniflerde bulunan verilerin değerlendirilebilmesi ve daha iyi anlaşılması için kavram ve deyimlerin açıklanması yoluna gidilmiştir. Literatürde yer alan konuyla ilgili bilgilerle çalışma desteklenmiş ve bir bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır.

---

[5] Vakfiyenin deftere kaydedildiği yıl H. 1155/M. 1742 yılı olarak geçmişse de vakfiyenin tarihi H.1119/M. 1707 yılıdır. VGMA, 43/18, s. 194 (H.1119/M.1707).

[6] VGMA, 000/149, s. 206 (H.1147/M.1734).

[7] VGMA, 171/1649, s. 210 (H.1248/M.1833).

[8] VGMA, 580/293, s. 505 (H.1254/M.1838).

[9] VGMA, 171/1126, s. 144 (H.1257/M.1841).

B- Kullanılan Tapu Tahrir Defterleri

Tahrir neticesinde hazırlanan tahrir defterleri, klasik dönem Osmanlı tarihinde (XV. ve XVI. yüzyıllar) timar sisteminin uygulandığı bölgelerde vergi ödemekle yükümlü olan kişilere ait çeşitli bilgileri, bunların yaşadıkları yerlerden toplanması beklenen vergileri, vergilerin toplanması işinin kimin uhdesinde olduğunu tespit eden ve genellikle sancak esasına göre hazırlanan resmî belgelerdir. Tahrir defterlerinde kaydedilen vergilere ait sayısal veriler, toplanan miktarı değil tahmini olarak toplanması muhtemel vergi miktarını göstermekteydi. Bu uygulamada esas, tahriri yapılan bölgenin ortalama üretim miktarıydı. Osmanlı Devleti'nde tahrir işleminin ilk defa ne zaman yapıldığı kesin olarak bilinemese de günümüze ulaşan en eski sayımı içeren defter, Hicri 835 (Miladi 1431) tarihli Arvanid Sancağı Defteri'dir[10].

Tahrir işlemi, bir şehrin, bir bölgenin Osmanlı hâkimiyetine girmesinden hemen sonra en kısa süre içerisinde yapılmaktaydı. Böylece devlet kendi eline geçen yerin nüfus verilerini, orada bulunan bağ, bahçe gibi mülklerin miktarını, bölgede yapılan üretim çeşitliliğini saptamış oluyordu. Diğer bir deyişle sahip olduğu yerin sosyal ve ekonomik potansiyelini görme imkânına kavuşuyordu. Tahrir işlemlerinin yapılma sıklığı konusunda 25-35 yıl gibi bir süre ileri sürülse de tahrir defterlerine bakıldığında bu sürenin şartlara göre değiştiği görülmektedir. Herşeyden önce padişahların değişmesinin akabinde her bölgenin tahrir işlemi yinelenmekte, gerekli görülen durumlarda da tahrirler yapılabilmekteydi[11]. Öyle ki 46 yıl hüküm süren Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) döneminde, tahta çıktığı ilk yıllarda ve saltanatının son yıllarında olmak üzere, iki kere tahrir yapıldığı bilinmektedir[12]. Yine vergi gelirlerinin herhangi bir şekilde artması ve azalması, defterlerde karışıklık

[10] Bu defter Halil İnalcık tarafından neşredilmiştir: Halil İnalcık, *Hicri 835 tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-i Arvanid,* Ankara 1987. Mehmet Öz, "Tahrir", *DİA,* C. 39, İstanbul 2010, s. 426-427.

[11] Mehmet ÖZ, "Tahrir Defterlerindeki Sayısal Veriler", *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, Ankara 2000, s. 18.

[12] Huricihan İslamoğlu İnan, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Köylü*, İstanbul 1991, s. 60.

görülmesi, defter dışı kalmış kayıtların deftere geçirilmesi gibi sebepler yeni bir tahrir işleminin yapılmasını gerektiriyordu[13].

Tahrir işlemlerinin özenle yapılıp kaydedilmesiyle oluşan defterlerin tutulma nedenlerinden biri de Osmanlı Devleti'nin merkeziyetçi bir yapıyı benimsemesidir. Öyle ki tahrir defterleri sayesinde Osmanlı hâkimiyetinde bulunan en küçük idari birimin dahi, en basit haliyle demografik ve ekonomik yapısı, devlet görevlileri tarafından kayıt altına alınmıştır. Ayrıca İnalcık, tahrir işlemini, *fethedilen toprakların istatistiki tetkiki* alt başlığıyla, Osmanlı fetih yöntemlerinin bir aşaması olarak zikretmiştir. Tahrir işlemi, Osmanlı taşra idaresinin temelini oluşturmaktadır. Tahriri yapılan yerin vergilendirilebilir kaynakları hesaplanır ve bu veriler Defter-i Hakani'ye kaydedilirdi. Aynı zamanda bu defterler, toprakların yasal sahiplerini de gösteren kayıtlardı[14].

Tahrir defterleri, Osmanlı Devleti'nde uygulanan timar sisteminin daha sağlıklı yürütülebilmesi için oluşturulan kayıtlardı. Timar sisteminin bozulmasıyla, tahrir defterlerinin önemi de aynı doğrultuda azaldı. Fakat devletin takip ettiği yeni toprak sistemine ait kayıtlar da tahrir defterlerinin yerini aldı. XVII. yüzyıldan sonra düzenli olarak alınan avarız vergisi kayıtlarını içeren, kadıların nezaretinde oluşturulan mufassal tipte Avarız Tahrir Defterleri, daha önceki tapu tahrir defterlerinin yerine kullanabilecek birer kaynak haline dönüştü. Avarız kayıtları XVIII. yüzyılda da tutulmaya devam etmiş, XIX. yüzyılda ise nüfus verilerini içeren Temettuat Defterleri aynı amaçla kullanılmaya başlanmıştır[15].

Çalışmada kullanılan tahrir defterlerinin ihtiva ettiği kayıtlar ve özellikleri şu şekildedir:

---

[13] Erhan Afyoncu, *Osmanlı Devlet Teşkilâtında Defterhâne-i Âmire (XVI. ve XVIII. Yüzyıllar)*, Ankara 2014, s. 21.

[14] Halil İnalcık, "Osmanlı Fetih Yöntemleri", *Cogito Osmanlılar Özel Sayısı*, Çev. Hamdi Can Tuncer, S. 19, İstanbul 1999, s. 119.

[15] Feridun M. Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Hanedan Devlet ve Toplum*, İstanbul 2011, s. 328.

TTD. 17[16]

İpek Kazası'nın ilk tahriri olan 17 numaralı tapu tahrir defteri, Hicri 890, Milâdi 1485 tarihlidir. Osmanlı Arşivi'nde bulunmaktadır. 498 sayfa olan defterin boyutu 11x30'dur. Defterin ilk sayfasında belirtildiği üzere kâtip Süleyman bin Abdullah'dır. Tahrir işlemini gerçekleştiren kişi de Mustafa bin Sıraceddin'dir. İşkodra, İpek, Podgoriçe ve sair nahiyelerin nüfusunu, hasların gelirlerini, timar ve zeametlerini içermektedir. İpek ile ilgili kayıtlar, defterin 210. sayfasından itibaren başlamaktadır. İpek, bir nahiye olarak geçmektedir. *Nefs-i İpek* başlığı altında İpek merkezde yer alan mahalleler, Müslim ve gayrimüslim olarak ayrı ayrı yazılmıştır. Daha sonra nahiyede bulunan köylerin isimleri verilerek, köylerde yaşayan vergi yükümlüsü nüfus, statülerine göre hane, mücerred ve bive olarak kaydedilmiş, vergiler de miktarlarıyla birlikte verilmiştir. Bu dönemde Müslümanlar bölgede fazla olmadığı için sayıları zaman zaman gayrimüslim haneleri içinde belirtilmiş, zaman zaman da Müslim ibaresiyle ayrı bir şekilde yazılmıştır. Tahrir defterinin üzerinde birden çok numaralandırma işlemi yapılmıştır. Söz konusu defteri Arnavutça'ya tercüme ederek neşreden Selami Pulaha'nın eserinden özellikle yer isimleri için istifade edilmiştir. Pulaha'nın eserinde saptanan hatalar ilgili yerlerde gösterilmeye çalışılmıştır.

TTD. M26

Defter, Osmanlı Arşivi'nde bulunmaktadır. Tamamı 85 sayfadan oluşan defterin boyutu 12x30'dur. 1485 tarihli 17 numaralı mufassal tahrir defterinin icmalidir. İlk sayfasında *İskenderiye yani İşkodra Sancağına tâbi kurâ ve nevâhi timar defteri ve 890 tarihli tahrîr dahi derûnundadır* ifadesi yer almaktadır. Defterde sancağa bağlı nahiye ve köylerin topraklarının taksimi bulunmaktadır. İpek Nahiyesi'nin tahrir kayıtları defterin 12. sayfada başlayıp 15. sayfasında bitmektedir.

[16] Bu defterle ilgili yapılan çalışmalar: Selami Pulaha, *Defteri I Regjistrimit Të Shkodrës I Vitit 1485*, Tirane 1974; Mustafa Işık, Zeki Çevik, 17 Numaralı, "H. 890/ M. 1485-86 Tarihli Tapu Tahrir Defterine Göre Nefs-i İpek*", Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Defteri Hâkanî*, C. 1, İstanbul 2015, s. 29-67.

İskenderiye Sancağı mirlivasının haslarından olan İpek'in merkezinde bulunan nüfus verilerinden sonra köyler ve gelirleri yazılmıştır.

TTD. 367

Defter, Osmanlı Arşivi'nde bulunmaktadır. İcmal türündeki tahrir defterlerinden olmakla birlikte diğer icmal defterlerine göre daha detaylı bilgiler verir. Bu tarz defterlere mufassal-icmal adı verilmektedir. Mufassal icmallerin, mufassal tapu tahrir defterlerinden farkı, vergi çeşitlerinin kalem kalem yazılmaması ve vergi yükümlüsü nüfusun isimlerine yer verilmemesidir. Timar-icmal defterleri gibi sadece gelirlerin yazılmasıyla yetinilmemiştir. Mufassal-icmal türü defterler, derli toplu oluşu ve gelirleri bir bütün olarak vermesi bakımından daha pratik olabilmektedir. Mufassal icmal türü defter çeşidi sadece Kanunî Sultan Süleyman'ın ilk dönemlerinde yapılan tahrirlerde görülmektedir[17]. Bu defter Hicri 937 (Miladi 1530) tarihlidir. 327 sayfa olan defterin boyutu 18x51'dir. Mahalle, köy ve diğer yerleşim birimleri ve burada yaşayan ahali, statülerine göre hane-mücerred-bive şeklinde verilmiştir. Mahallelerde bulunan dini görevliler ve muafların sayısı da defterde yer almaktadır.

Karlıili, Tırhala, Eğriboz, Mora, Rodos, İşkodra, Dukakin, Ohri, İlbasan Livalarının tahririni içermektedir. Defterde, İskenderiye Sancağı'nın tahrir kayıtları 304. sayfada başlamakta ve 335'te bitmektedir. Bu defter, Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı tarafından basılmıştır[18].

TTD. 500

Defter, Osmanlı Arşivi'nde bulunmaktadır. Mufassal tipteki bu tapu tahrir defteri hicri 978, milâdi 1570 tarihlidir. Tamamı 669 sayfa olan defterin boyutu 16x41'dır. II. Selim dönemine ait olan İskenderiye Sancağı'na ait köylerin nüfus ve timarlarını, vakıflarını içermektedir. Sancağın kanunnamesi, defterin 6. sayfasında yer almaktadır. *Bâc-ı bazar* vergisinin içeriği ve miktarları 7. sayfasında

[17] Feridun Emecen, "Mufassaldan İcmale", *Osmanlı Araştırmaları XVI*, İstanbul 1996, s. 40-41.

[18] *367 Numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri ile 94 ve 1078 Numaralı Avlonya Livâsı Tahrir Defterleri (926-1520/937-1530) III, Yanya, İskenderiye, Ohri, İlbasan ve Avlonya Livâları ile Dukakin Vilâyeti*, Ankara 2008.

belirtilmiştir. Defterin 15. Sayfasında ise İskenderiye'de bulunan Boyana Nehri üzerindeki Fatih Sultan Mehmed'in yaptırdığı köprünün[19] Zapoyana tarafındaki hane ahalilerinin hizmetleri mukabilinde avarız ve nüzül bedelinden muaf oldukları yazılmıştır. İpek'in köyleri, manastırları, mezraaları gibi nahiyede bulunan yerleşim birimleri defterin 360. sayfasında sıralanmış, defterin fihristi yazılmıştır. İpek, bu defterde nahiye olarak geçer. Defterde ayrıca İpek Kazası'ndaki medrese, cami ve imaretlere vakfedilen değirmenlerle ilgili bilgiler de yer almaktadır. Defterin alt kısımları tahrip olmuştur. Tahrip olan bu kısımlarda bulunan kayıtlar okunamamaktadır. Bununla birlikte okunamayan vergi kayıtlarının, defterdeki diğer bilgilerle sağlaması yapılmış, bu suretle birçok kayıt tespit edilebilmiştir. Örneğin bir köyün hane toplamlarının yazıldığı kısım silikse vergi mükelleflerinin isimlerinin yazıldığı yerden o köyde bulunan kişi sayıları belirlenebilmiştir. Hem hane sayıları hem de vergi mükelleflerinin isimlerinin okunamadığı durumlarda ise ispence miktarından istifade edilerek köy nüfusu hesaplanmıştır. Vergi kayıtlarının tamamen silik olduğu ve herhangi bir çıkarım yapılamayan verilerde ise ortalama bir rakam belirlemek adına bir sonraki tahrir kaydının üretim miktarı esas alınmıştır. Bununla birlikte üretimi yapılan ürün, o dönemdeki fiyatından değerlendirilmiştir.

TTD. 476

Osmanlı Arşivi'nde bulunan defter 96 sayfadır ve boyutu 17x45'tir. İcmal olan defterin giriş kısmından tahririn Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu olan II. Selim döneminde yapıldığı anlaşılmaktadır. Yukarıda tanıtımı yapılan 500 numaralı mufassal tahrir defterinin icmalidir. Defter, İskenderiye Sancağı'nda bulunan padişah hasları ile başlar. Haslar, zeametler ve son olarak timarlar yazılmıştır. Sancağa bağlı İpek, Podgoriçe, Budimle, Komaran gibi kazaların tahrir verileri bulunmaktadır. Ayrıca defterin 66. sayfasından itibaren de İskenderiye kalesiyle başlanarak, Jabyak, Medun ve Dragos kalesi görevlilerinin timarları defterde zikredilmiştir.

[19] Bu köprü, 1478 yılında Fatih Sultan Mehmed'in Arnavutluk üzerine çıktığı sefer esnasında nehrin karşısına geçebilmek amacıyla yaptırdığı köprüdür. Tursun Bey, *Târîh-i Ebü'l-Feth*, Haz. Mertol Tulum, İstanbul 1977, s. 177.

TKGM.KKA TTD. 93

İskenderiye Sancağı'na ait mufassal tahrir defteridir. Hicri 7 Şaban 990 tarihlidir (7 Ağustos 1582). Ankara Tapu Kadastro Arşivi'nde bulunmaktadır. Sıra numarası 93, fon kodu TKGM. KK. TTd. 93'tür. Defterin eski numarası 416/59'dur. 353 varaktan oluşan defterin boyutu 17x45'tir. Katip İbrahim tarafından yazılan defterin emini ise Muhammed ez-Zâim olarak kaydedilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu II. Selim dönemindeki tahriri ihtiva eder. Defterin başında İskenderiye Livası'nın kanunnamesi ve bac-ı bazar vergisinin tarifi bulunmaktadır. Üçüncü sayfada İskenderiye Sancağı'nın nahiyeleriyle tahrire başlanmaktadır. İpek de dâhil olmak üzere sancağın toplam 22 nahiyesi bulunmaktadır. İskenderiye, Düşmanili, Zapoyana, Marko, Kranye, Cebel-i Şestan, Podgoriçe, Jabyak, Hod, Belopavlik, İvrajegarniç, Bevir, Klemente, Koca, Altunili, Petrişpan, Podimil, Komaran, Plav, İzlirika ve Bar diğer nahiyelerdir. İskenderiye Nahiyesi ile başlanarak, köyler sıralanmış, has, timar ve zeametler verilmiştir. Defterin 300. sayfasında Karacadağ Vilâyeti'nin kanunnamesi bulunmaktadır.

TKGM.KKA. TTD. 276

İskenderiye Sancağı'na ait icmal tahrir defteridir. Hicri 998 (M. 1589-1590) tarihlidir. Ankara Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi'nde bulunmaktadır. Sıra numarası 276, fon kodu TKGM.KK.TTd. 276'dır. Defterin eski numarası 417/342'dir. Defter, 64 varak olup 15x41 boyutundadır. Podimil, İskenderiyye, Podgoriçe, Plav, Garbaviçe, Jopa, Maloneşik, Pelşoviç-i Bâlâ, Çine, Raka, Çerniçe, Petrişpan, İpek, Altunili, Zapoyana, Komaran, Bevir, Marko, İvrajegarniç, Düşmanili, İzlarika, Jabyak, Şeştan, Kranya ve Klemente nahiyelerini içermektedir. İpek Kazası kayıtları defterin 6b-12b varağı aralığındadır.

TTD. 786

Defter, Osmanlı Arşivi'nde bulunmaktadır. Hicri 1065 (Miladi 1654-55) tarihlidir. Tamamı 241 sayfa olan defterin boyutu 43x15'dir. Defterin girişinden Rumeli'nin Sol kol sancaklarından ve Anadolu tarafı Eyaletlerinden ferman üzere *izn-i hümayun ile hizmette bulunan züema ve timar sahiplerinin ve cebelülerin yoklama defteri* olduğu anlaşılmaktadır. Bahsi geçen sefer, Kandiye Kuşatmasıdır.

Muhasarada bulunan dirlik sahipleri eyalet eyalet yazılmıştır. Rumeli'nin Paşa, Tırhala, Selanik Yanya, Avlonya, Delvine, Ohri, İlbasan, İşkodra ve Dukakin Livaları ile Anadolu'nun çeşitli livalarından gidenler belirtilmiştir. İpek Nahiyesi'nden Kandiye Kuşatması'na giden züema ve tımarlılara ait kayıtlar defterin 68. sayfasındadır.

Belirtilen tahrir defterleri İpek'in ekonomik hayatına dair oldukça kapsamlı verileri içermektedir. Tahrir defterlerinde yer alan bilgiler ışığında bölgede üretimi yapılan ürünler belirlenmiştir. Bu ürünlerin miktarı verildiği için bölgenin üretim potansiyeli de ortaya çıkmıştır. Yine tahrir defterlerinin verdiği bilgiler ışığında İpek'in idari yapısı, nüfus durumu, kazada mevcut toprak tasarrufu saptanabilmiştir. Tahrir verileri sayısal veriler için oldukça önemlidir. Ayrıca, sayısal verilerin ötesine geçilerek, yıllara göre değişen rakamların değişme sebepleri sorgulanarak yapılacak çalışmaların sonuçları, şüphesiz çok yönlü olacaktır.

C-Tarihte İpek (Peç) ve Çevresi

1- Adı, Anlamı ve Coğrafi Konumu

İpek adının Arnavutça ve Slavcası Pec (Pecth), eski dönemlerdeki ismi ise Petşiyom'dur. İpek adı Osmanlı döneminde verilmiştir. Şehre Osmanlı döneminde İpek adı verilmesi çeşitli şekillerde açıklanmaya çalışılmıştır. Fatih Sultan Mehmed'n bölgeyi fethetmesinden sonra, fetihle görevlendirilen kişi, serdar-ı ekremin yanına gitmiş, Serdar, bölge ahalisinin "hali nicedir" diye sormuş, o da "iyi pek" şeklinde yanıtlamıştır. "İyi pek" cevabı da zaman içinde değişime uğrayarak İypek-İpek haline dönüşmüştür[20]. Kazanın isminin bu olaydan dolayı İpek olması şüphelidir, rivayet olma ihtimali yüksektir. İpek adının Pec ismine benzerliğinden dolayı Osmanlılar döneminde bu söylenişle anılması güçlü bir ihtimaldir. Pec adının da Sırpça "mağara" anlamındaki "pecina" kelimesinin kısaltılması suretiyle oluştuğu ileri sürülür[21]. Antik dönemdeki ismi "Siparantum"dur[22]. İpek, tarihte Pech, Pechi, Pecchi, Pechia, Peć, Peje, Pentza, Peka, Pekii, Pek, Peja gibi isimlerle de

[20] *Salname-i Vilayet-i Kosova*, Yayına Haz. H. Yıldırım Ağanoğlu, İstanbul 2000, s. 293.

[21] İsa Sülçevsi, Nebahat Sülçevsi, "Kosova Türkçesi-İpek Değişkesi", *Tehlikedeki Diller Dergisi*, C.3, S. 3, Kış-2013, s. 367, ISSN: 2148-130X.

[22] Raif Virmiça, *Kosova Hamamları,* Ankara 2002, s. 97.

anılmaktaydı[23]. İpek adının şehirdeki ipek üretiminden geldiğini iddia edenler de vardır[24]. Kazada bulunan dut ağaçlarının ziyadeliğinden ötürü bölgede ipek yetiştiriciliğinin mevcudiyeti[25] bu ihtimali kuvvetlendirse de arşivde bulunan belge ve defterlerde İpek'te, ipek üretiminin şehre adını verebilecek düzeyde olduğu görülmemektedir. Öyle ki kazada ipekböceği yetiştiriciliğinden alınan ve *resm-i güğül* olarak kayıtlarda geçen vergi, 1485 yılındaki defterde mevcuttur. Fakat İpek'in 1570 ve 1582 yıllarına ait mufassal tapu tahrir defterlerinde *resm-i güğül* kaydına sadece iki köyde rastlanmıştır. İnciciyan, İpek'in yerli halk tarafından Peki veya Pek olarak adlandırıldığını, şehrin Dukakin Livası'nın bir kadılığı olduğunu belirtmiştir[26]. İpek'i XV. ve XVI. yüzyıllarda İskenderiye-Dukakin Sancağı'nın en önemli şehri olarak gösteren Skender Rızaj, Roma İmparatorluğu'nda kazanın Pech-Pek, Arnavutça Peje, Sırpça Pec olarak adlandırıldığını, kelime olarak da fırın, maden fırını anlamına geldiğini yazmıştır[27].

İskenderiye Sancağı'na bağlı çalışma konumuzu oluşturan İpek Kazası, Balkanlarda bulunan bazı yerleşim birimlerinin isimleriyle benzerlik göstermektedir. İsimlerinden dolayı karıştırılan yerleşim birimlerinin belirtilmesi uygun olacaktır. İpek isminin Slavcası olan Peć, Macaristan'da bulunan Beç, Pècs, Pecuy olarak adlandırılan kazanın ismi ile benzerlik göstermektedir. Bazı araştırmacılar, Macaristan'da bulunan Pècs ile İskenderiye Sancağı'na bağlı olan ve Kosova bölgesinde bulunan İpek Kazası'nı birbirine karıştırmıştır[28]. Macaristan'da bulunan

---

[23] Skender Rızaj, Kosova Gjatë shekujve XV, *XVI dhe XVII: Administrimi, Ekonomia, Shoqeria dhe Levizja Populllore*, Pirishtine 1982, s. 230.

[24] Raif Virmiça, *Kosova Hamamları*, s. 97.

[25] Muharem Cërabregu, "Development of Urbanization and Economic Activities in the Province of Kosova During the Ottoman Empire (1389-1912)", *V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi Tebliğler,* 21-25 Ağustos 1989, Ankara 1990, s. 678.

[26] P. L. İnciciyan-H.D. Andreasyon, "Osmanlı Rumelisi Tarih ve Coğrafyası", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, S*. 2-3, İstanbul 1973-74, s. 77.

[27] Skender Rızaj, "Tapu Tahrir Defterlerinin Osmanlıcası", XI. Türk Tarih Kongresi, C. III, Ankara 1990, s. 1188.

[28] Mucize Ünlü, İpek'in Kanuni Sultan Süleyman'ın Zigetvar Seferi'nde konakladığı yerlerden biri olduğunu, Kanije fatihi Damad İbrahim Paşa'nın harekâtında da üs olarak kullanıldığını belirtmiştir. Fakat bahsedilen İpek, Macaristan'da bulunan Pecs'tir ve bu şehir Osmanlı döneminde Peçuy olarak adlandırılmıştır. Coğrafî olarak birbirine oldukça uzak olan iki şehir, isim benzerliğinden dolayı karıştırılmıştır. Mucize Ünlü, "Osmanlı'nın Son Döneminde Bir Balkan Şehri: İpek", *Studies of The*

Pecs, Osmanlı Dönemi'nde Peçuy-Peçoy olarak adlandırılmıştır. Peçuy, Kanuni Sultan Süleyman döneminde 1543 yılında, Osmanlı hâkimiyetine girmiş ve Mohaç Sancağı'na bağlanmıştır[29]. İpek adında Semendire Sancağı'nda bir nahiye bulunmaktadır, bu nahiye de isim benzerliğinden dolayı İskenderiye Sancağı'ndaki İpek Kazası ile birbirine karıştırılabilmektedir. Fakat Semendire Sancağı'ndaki İpek, bölgede üretilen bakır ve gümüş madenlerinden dolayı bazı defterlerde *Maden-i İpek*[30] olarak adlandırılmıştır[31]. İki farklı İpek adında yerleşim birimi olduğu arşiv tarafından yayınlanan çalışmaların incelenmesi suretiyle net bir şekilde açığa kavuşmaktadır. Öyle ki 1530 yılına ait bir tapu tahrir defteri[32] ve yine aynı yıla ait bir Maliyeden Müdevver defterde, İpek adlı idari birimlerin bulunduğu görülmüştür. İskenderiye Sancağı'nda bulunan İpek adındaki yerleşim birimi bir kaza iken, Semendire Sancağı'ndaki İpek, Braniçeva Kazası'nın bir nahiyesidir[33]. Aynı yıllarda

---

Ottoman Domain, Volume: 7, Issue: 12, February 2017, s. 142. Yine Pars Tuğlacı'nın *Osmanlı Şehirleri* adlı eserinde, *İpek Şehri* maddesi bulunmaktadır. Tuğlacı, bu maddesinde İpek'in Macaristan'ın güneyinde olan Pecs olduğunu belirtmiştir. Macaristan'da bulunan Pecs'in anlatıldığı izlenimi verilen maddenin ilerleyen kısımlarında, İpek'in Kosova Vilayeti'ne bağlı olduğunu belirtmiştir. Macaristan'da bulunan Pecs, tarihte hiçbir zaman Kosova Vilayeti'ne bağlanmamıştır. Kosova Vilayeti'ne bağlı olan İpek/Peç de Macaristan'da bulunmamaktadır. Kısacası Tuğlacı, *İpek Şehri* maddesinde bilgi verirken hem Macaristan'daki Pecs'ten hem de Kosova'da bulunan ve çalışma konumuz olan Pec/İpek'ten tek bir şehir gibi bahsetmiştir. Pars Tuğlacı, *Osmanlı Şehirleri*, İstanbul 1985, s. 354. Pars Tuğlacı'nın bu eserinden istifade eden araştırmacılar da yanılgıya düşmüş, yine Macaristan'daki Peçuy ve Kosova'daki İpek'i birbirine karıştırmışlardır. Sabri Can Sannav, "Tanzimat'ın İpek Şehrine Etkileri" başlıklı çalışmasında İpek'in tarihçesinden ve Osmanlı hâkimiyetine girişinden bahsettiği kısımda, Macaristan'daki Peçuy'u anlatmıştır. Keza şehrin 1547 yılında Osmanlı hâkimiyetine girdiğini belirtmiştir. 1547 yılında Osmanlı hâkimiyetine girdiği ileri sürülen şehir Macaristan'da bulunan Peçuy'dur. Yazısının girişinde Peçuy'u anlatan yazar, daha sonra ise Kosova'da bulunan İpek'e ait bilgiler vermiştir. Sabri Can Sannav, "Tanzimat'ın İpek Şehrine Etkileri", *Türk Yurdu Dergisi*, Yıl 104, S. 337, Eylül 2015.

[29] Pap Sandor, "Peçuy", *DİA,* C. 34, İstanbul 2007, s. 215.

[30] Maden-i İpek adındaki nahiyenin İskenderiye Sancağı'na bağlı İpek'ten farklı bir yerleşim birimi olduğunu Skender Rızaj'da ortaya koymuştur. Maden-i İpek'in yerinin kuzeydoğu Sırbistan'da Tuna Nehri yakınlarında olduğunu belirtmiştir; Rızaj, *Kosova Gjatë shekujve XV, XVI dhe XVII: Administrimi, Ekonomia, Shoqeria dhe Levizja Popullore*, Pirishtine 1982, s. 231.

[31] "*1127 senesinde ma'den-i İpek Kasabası'nda vâki' ma'denciyânın bilâ-sened mutasarrıf oldukları Nühas cevheri kuyularının…"* . BOA, DBŞM.d. 1250, (1715), BOA, DBŞM.d. 79, s. 2, 6, (1572-1576).

[32] BOA, TTd. 367, (H.937/M.1530).

[33] *MAD 506 Numaralı Semendire Livâsı İcmâl Tahrir Defteri (937/1530)*, Dizin ve Tıpkıbasım, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 2009, s. 4.

farklı iki sancağa bağlı tek bir yerleşim birimi olamayacağından bu iki yerleşim birimleri farklı yerler olup sadece isimleri aynıdır. Üstelik iki yerleşim birimi arasında bazı ayırt edici özellikler de bulunmaktadır. Semendire Sancağı'ndaki İpek'te maden bulunurken, günümüzde Kosova'da yer alan, o dönemde de İskenderiye Sancağı'na bağlı olan İpek ve civarında maden bulunmamaktadır. Kosova Bölgesine ait mukataa defterleriyle ilgili yapılan bir çalışmada[34], 79 numaralı DBŞM defterinin Kosova bölgesindeki İpek Kazası'nda bulunan gümüş madenlerine ait bir mukataa defteri olduğu ileri sürülmüştür. Fakat İpek Kazası'nda maden bulunmadığı gibi, madenin olduğu yerin de Semendire Sancağı'na tâbi İpek olma ihtimali yüksektir. Üstelik bahsi geçen 79 numaralı defterde gümüş değil bakır madenleri zikredilmiştir[35].

İpek Kazası, bir ovanın ismi olan ve bulunduğu bölgeye adını vererek daha sonra Osmanlı Devleti'nin vilayetlerinden olan Kosova'da yer alıyordu. Aslı Kosovo olan kelime Slavca, Bulgarca ve Çekçe anlamı "kara tavuk" manasındadır. Osmanlı kaynaklarında zaman zaman "kef" harfiyle "Kösova" şeklinde yazıldığı görülmektedir. Kelimenin Kosa-Köse-ova köklerinden geldiği ileri sürülmektedir[36].

İpek, Prizren'in 75 km kuzeybatısında ve İşkodra'nın 110 km. kuzey doğusunda, Arnavut Alpleri adıyla bilinen İşkodra dağ silsilesinin güneybatı eteklerinde, kendiyle aynı adı taşıyan ve Akdrin'e[37] dökülen bir nehrin üzerinde, bir ovanın kenarında bulunmaktadır. Arazisinin büyük bir kısmı dağlıktır, düz yerleri de

---

[34] Rıfat Günalan-Zeki Kavanoz, "XV. ve XVI. Yüzyıllarda Kosova Bölgesine Ait Mukataa Defterleri", *Prof. Dr. Şevki Nezihi Aykut Armağanı*, s. 119, İstanbul 2011.

[35] "*Muhâsebe-i Mahsulât-ı cevâhir ve nühas ma'den-i medn-i İpek…", s. 2.* Semendire Sancağı'nda bulunan İpek ya da Maden-i İpek olarak geçen nahiyenin bakır madenleri yönünden zengin olduğu ve bölgeden bakır çıkarıldığı diğer başka belgelerle de sabittir; "*Semendire Sancağı'nda İpek Nahiyesi'nde senevi 3100 kuruş mal-ı mukkayedi olan ma'den-i nühas-ı Koçaniye mukataasının üç rub' hissesi ber-vech-i mâlikâne uhde-i kullarında olub ve rub' hisse-i âharı Mehmed Ağa mahlûlundan bundan akdem*…". C.DRB.62-3062/1, (H.1180). "*Maktû' ma'den-i nühas-ı Koçaniye ve İpek der-nâhiye-i Semendire, senevî malın ber-vech-i ocaklık mahaline ve irsâliyesin hazine-i âmireye edâ ve kalemiye kayd...".* C.DRB.62-3062/2, (H.1181/1766). Avarız ve nüzül bedellerinin belirtildiği bir defterde ise Semendire Sancağı'na bağlı kazalardan birisinin *Ma'den-i İpek* olarak açık bir şekilde yazıldığı da görülmektedir. BOA, DMKF.d., 27575, s. 11 (H.1095/1684).

[36] M. Münir AKtepe, "Kosova", *DİA,* C. 26, İstanbul 2002, s. 216.

[37] Arnavutluk'un en büyük ırmaklarından olan Drin Nehri, Akdrin ve Karadrin olarak adlandırılan iki nehrin birleşmesinden meydana gelmektedir. *Salname-i Vilayet-i Kosova,* s. 294.

kumluk olduğundan tarıma elverişli değildir[38]. Evliya Çelebi, eserinde Üsküp yakınlarındaki kalelerden bahsederken İpek Şehri'ni, Dukakin Sancağı'nı ve Prizren'i Üsküp şehrinin batısında, dağlar ardında bulunduğunu dile getirir[39]. Dukakin bölgesinin kültür ve ekonomi merkezlerinden biri olan şehir, Prokletiye Dağları eteklerinde ve Rugova Vadisi'nin çıkışında, denizden 498 metre yüksekliğinde yer almaktadır. Uygun coğrafî durumu sebebiyle antik bir şehir olan İpek, eski dönemlerden itibaren bilinen ulaşım yolları üzerinde bulunmaktadır. Bu sebepten dolayı çok sayıda ahalinin ve kavmin göç bölgesi olmuştur. Bunun sonucunda da bölge, farklı etnik grupların yaşadığı bir yer haline gelmiştir[40].

2- İpek ve Civarının Tarihçesi

İpek'in günümüzde bulunduğu yerden ilk defa 1202 yılında söz edilmiştir. Bu yer 1220 yılında Hvastno Nahiyesi'ne bağlı (Župa) isimli bir köy olarak geçmektedir[41]. Arnavutluk'un Dukakin kısmında bulunan ve Osmanlı hâkimiyetinden sonra İpek adı verilen kasabanın milattan önce Plazig-Pelasiçler tarafından kurulduğu ileri sürülür. O dönemde kasaba ve civarında bulunan ahali, İlirya Kabilelerinden oluşan bir heyet tarafından yönetilmekteydi[42]. Arnavutların atası olarak kabul edilen İliryalılar, Bronz ve Demir Çağı'nın ilk dönemlerinde Orta Avrupa'da yaşamışlardır. Orta Çağ'da büyük bir İlirya devleti kuran Arnavutlar, kuzeyden gelerek Sırbistan, Hırvatistan, Dalmaçya ve Kuzey İtalya'nın bulunduğu yerlere yani Balkan Yarımadası'nın batısına yerleşmişlerdir. Roma İmparatorluğu M.Ö. 229 yılında İliryalılara savaş açmış ve bu savaş sonucunda İliryalılar, M.Ö. birinci yüzyıldan altıncı yüzyıla kadar Roma İmparatorluğu hâkimiyetine girmişlerdir. M.S. 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesiyle İlirya Devleti de Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans) sınırlarında kalmıştır[43]. Kosova, 395

---

[38] Şemseddin Sami, "İpek", *Kamusu'l-Âlâm*, C. 2, İstanbul 1306, s. 1116.

[39] *Evliya Çelebi Seyahatnamesi I*, 1.-6. Kitaplar, Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, Robert Dankoff, Zekeriya Kurşun, İbrahim Sezgin, İstanbul 2011, s. 300.

[40] Raif Virmiça, "İpek", *Medeniyet Araştırma Bilim Dergisi*, S. 4, yıl:1, Prizren 2002, s. 135.

[41] Machiel Kiel, "İpek", *DİA*, C. 22, İstanbul 2000, s. 366-367.

[42] *Salname-i Vilayet-i Kosova*, s. 291, 292.

[43] Ali Özkan, "Arnavutluk'un Üç Simgesi: Hacı Ethem Bey Cami, Saat Kulesi ve İskender Bey Heykeli", *Turkish Studies*, Volume 8/2, Ankara 2013, s. 218-219.

yılındaki bu ayrım sonrasında diğer Güney İlirya eyaletleriyle birlikte Dardanya bölgesine dâhil edilmiştir. Dardanya bölgesinde, o dönemdeki diğer Balkan bölgelerine göre daha az Romalı vardı ve yerel nüfus miktarı daha fazlaydı. Bu durum, Kosova bölgesinde bulunan yerli halkın kendi benliklerini koruma imkânı vermiştir. Bu nedenle Romalılaşmaktan kurtulan bölge, Slav göçlerini daha kolay atlatmış ve Ortaçağ'da Arnavut ismiyle ortaya çıkmış olmalıdır. İlirya'nın güney illerinde yaklaşık olarak bilinen yirmi şehir vardı ve bu şehirlerden biri de Üsküp idi[44].

Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasından sonraki yıllarda Kosova bölgesinden Alanlar, Hunlar ve Vizigotlar geçmiş, VI. yüzyılda Avarlar'ın bir kısmı bölgeye nüfuz etmiştir. VII. yüzyılın başlarında ise Kosova'ya Slavlar yerleşmiştir. Gerek Bizans'ın tazyiki gerekse X. yüzyılın ilk yarısında Bulgarların istilası sebebiyle Kosova bölgesinin çeşitli yerleri Sırplar, Bulgarlar ve Bizans Devleti arasında zaman zaman el değiştirmiştir[45]. Sırplar, bölgeye VII. yüzyıldan sonra gelmeye başlamış, Raşka bölgesine yerleşmişler ve Zupon adı verilen kabileler halinde bir yaşam sürmüşlerdir[46]. Aslında Sırplar, Bizans arazisine tecavüz eden Avarlara karşı Bizans İmparatorluğu tarafından hudut bölgesine yerleştirilmişlerdi. Sırplar, burada Ortaçağ Sırp Devleti'ni kurmuştur. Sırbistan'ın önemi XIII. yüzyılın ortalarından itibaren artmaya başlamıştır. Bu dönemlerde Sırbistan, hatırı sayılır bir Balkan devleti olmuş, Bizans ve Bulgarların aleyhine topraklarını genişletmiştir[47].

XII. yüzyılın sonları ila XIII. yüzyılın başlarında (1196-1219) Bizans İmparatorluğu, doğu ve batıdaki bazı devletlerle savaşmaktaydı. Raşka hanedanından Stefan Nemanja ve daha sonra oğlu Stefan Deçani, Bizans'ın başka savaşlarla olan meşguliyetini iyi bir fırsata dönüştürerek Doğu Kosova'nın bir kısmını ele geçirdi. İpek ve Prizren de Sırpların eline geçen yerler arasındaydı. Stefan Deçani, oğlu

---

[44] Jahja Drançoli, "Illyrian-Albanian Continuity on the Areal of Kosova", *Thesis Kosova*, S. 1, Kosova 2008 s. 30-31.

[45] Mucize Ünlü, *Kosova Vilayeti'nin İdari ve Sosyal Yapısı (1877-1912)*, 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Samsun 2002, s.1.

[46] İlhan Türkmen, "Osmanlı Kroniklerine Göre Fatih Sultan Mehmed Dönemi Sırbistan Seferleri", *Asia Minor Studies*, C. 3, S. 5, Kilis 2015, s. 115-116.

[47] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. 1, Ankara 2011, s. 195.

Duşan tarafından bertaraf edildi. Devletin başına 1331 yılında Duşan geçmiş ve bir kral gibi taç giymiştir. Sırp Devleti de en parlak dönemini Stefan Duşan zamanında yaşamıştır. Ekonomik gelişmelerin yanı sıra, Ortaçağ Sırp Devleti sınırlarına, Kuzey Arnavutluk ve Kuzey Yunanistan'ın büyük bir kısmı da dâhil edilmiş, devletin hâkimiyet alanı genişlemiştir. 1346 yılında ise Kral Duşan, Üsküp'teki Sırp Patriği tarafından, Bulgar, Yunan ve Sırp İmparatoru olarak taçlandırılmıştır[48]. XIII. yüzyıl sonlarında Sırp Başpiskoposluğu'nun merkezi olan İpek, onun döneminde patriklik derecesine yükselmiştir. İpek'in kısa bir süre sonra Sırp patriklik merkezi haline gelmesi de bölgenin gelişmesini sağlamıştır[49].

Aynı dönemde Osmanlı Devleti de Balkanlarda bir güç olarak kendini göstermeye başlıyordu. Bizans tahtında çocuk yaşta olan Ioannis bulunduğundan Bizans, taht kavgalarıyla uğraşıyordu. Ioannis'in annesi Despina Anna, Bizans'a karşı isyan hareketlerinde bulunan ve kendi etrafında güç toplamaya çalışan Kantakuzenos'a karşı Orhan Bey'den yardım istedi[50]. Orhan Bey bu yardım talebini başlangıçta kabul etmiş ve bir miktar asker göndermiştir. Fakat daha sonra Sırp Despotu Stefan Duşan'ın V. Paleologos'u desteklemesi üzerine Orhan Bey taraf değiştirerek Kantakuzenos'a yardım etmeyi kabul etmiştir. Kantakuzenos Orhan Bey'e bu yardımları karşılığında kızı Theodora'yı ve Rumeli'de üs olarak Çimpe Kalesini vermiştir. Çimpe Kalesine Anadolu'dan kuvvetler getirilerek yerleştirilmiş ve bu suretle Osmanlı Rumelisi'nin ilk çekirdeği tesis edilmiştir[51].

Osmanlı Devleti Balkanlardaki ilerleyişine devam ederken, 1355 yılında Kral Duşan'ın ölümünden sonra Sırp Krallığı zayıflamaya başlamıştır. Duşan'ın oğlu olmadığı için onun yerine geçen varisi Uroş, hâkimiyeti altındaki geniş topraklarda

---

[48] Ilyas Rexha, "Kosova Before and During the Ottoman Period of XVth and XVIth Centuries", Türk Tarihinde Balkanlar, C. 1, Sakarya 2013, s. 264.

[49] Machiel Kiel, "İpek", *DİA,* C. 22, İstanbul 2000, s. 366.

[50] Dukas, *Bizans Tarihi*, Çev. V. L. Mirmiroğlu, İstanbul 1956, s. 17.

[51] İbrahim Sezgin, "Osmanlıların Rumeli'ye Geçisi ve İlk Fetihler", *Osmanlı*, C. I, Ankara 1999, s. 213; Mehmet İnbaşı, "Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti ve İskân Siyaseti", *Yeni Türkiye Rumeli Balkanlar Özel Sayısı I*, S. 66, Ankara Mart-Haziran 2015, s. 807.

kontrolü sağlayamamıştır[52]. Arnavutluk'ta merkezi İşkodra olan Zenta'da, Balşa adında aslen Arnavut olan bir prensin üç oğlu tarafından 1360 yılında kurulan Latin Prensliği bulunuyordu. Bu Latin Prensliği, Duşan'dan sonra Sırbistan'ın karışık durumundan istifade ederek Sırpların elinde bulunan İpek, Prizren ve havâlisini aldıysa da Sırp Despotu Lazar tarafından bu yerler geri alınmıştır[53]. Sırbistan'ın zayıflığından faydalanan Osmanlı Devleti ise Rodoplar, Drama ve Serez'den başlayarak Sırp hakimiyetindeki toprakları fethetmeye başladı. Üsküp ve Prizren civarında hâkimiyet kuran Vukaşin'in Osmanlı ilerleyişini durdurmak için topladığı kuvvetler, 1371 yılında Çirmen Savaşı'nda büyük bir mağlubiyete uğradı. Makedonya ve Prizren Prenslikleri Osmanlı himayesine girdi. Kuzeyde Uroş'un elinde bulunan Sırp Krallığı ise bir müddet daha bağımsızlığını korudu. Kazanılan Çirmen Savaşı'yla Edirne ve Batı Trakya'da güvenlik sağlanmış, Meriç Nehri tamamen Osmanlı kontrolüne girmişti. Balkanlar'da Osmanlılara karşı oluşturulmaya çalışılan direniş kırılmış ve Macar nüfuzu azalmıştı[54]. Osmanlı Devleti'nin Çirmen Savaşı'nda kazandığı galibiyetle, Bizans ve Balkan hükümdarları ard arda haraçgüzar olmaya başlamış ve Osmanlı himayesini tanımışlardı[55].

Çirmen Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti, Balkanlar'daki ilerleyişine devam etmiştir. Bu savaştan sonra Kosova sahrasında yaşanan iki savaştan ilki 1389 yılındaki I. Kosova, diğeri de 1448 yılında gerçekleşen II. Kosova Savaşı adıyla anılmıştır. I. Kosova Savaşı'nda I. Murad'ın şehit olması, Sırp tarihçileri açısından savaşın Sırp zaferi olarak tarih kayıtlarına geçmesine sebep olmuştur. Fakat bu durumun tamamen Sırpların avunmak için ortaya attığı bir kurgu olduğuna şüphe dahi yoktur. Savaşta Osmanlı sultanının şehid düşmesi I. Kosova Savaşı'nın Osmanlı Devleti'nin zaferi olduğu gerçeğini değiştiremez. Şayet savaş, Osmanlı zaferiyle sonuçlanmasıydı Balkanlarda Osmanlı ilerlemesi ve hâkimiyeti gerçekleşemeyebilir ya da gecikebilirdi.

---

[52] Ilyas Rexha, "Kosova Before and During the Ottoman Period of XVth and XVIth Centuries", *Türk Tarihinde Balkanlar*, C. 1, Sakarya 2013, s. 264.

[53] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. 1, Ankara 2011, s. 203.

[54] Erhan Afyoncu, "Osmanlı İdaresinde Sırbistan", *Balkanlar El Kitabı*, C. 1, Ankara 2017, s. 346.

[55] Halil İnalcık, *Devlet-i Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I*, İstanbul 2009, s. 63.

I. Kosova Savaşı'nda tarafların ordusunda bulunan asker miktarları ve savaşın tam tarihi hususunda ihtilaflar mevcuttur. Sırp kaynakları savaşın tarihini 20 Haziran 1389 olarak verirken, Osmanlı kaynakları ise I. Kosova Savaşı'nın 10 Ağustos 1389 tarihinde, Üsküp ve Priştine arasındaki Kosova sahrasında yapıldığını belirtir. Sırp kaynakları kendi asker sayılarını daha az göstermiştir. Hammer ve Neşri'nin aktardığı bilgiler ise düşman ordusunun sayısının Osmanlı ordusundan fazla olduğunu kanıtlar niteliktedir. Sırp despotu Lazar önderliğindeki düşman ordusunun sağ tarafında Brankoviç, sol tarafında Bosna kralı Tvrtko ve askerleri bulunuyordu. Osmanlı karşısındaki ordu Sırp, Bosna, Macar, Ulah (Eflak), Arnavut, Leh ve Çek kuvvetlerinden müteşekkildi. Osmanlı Devleti, savaş esnasında genel olarak bir savunma halinde olmuştur. Karşı kuvvetler bir süre sonra geri çekilmiştir. Sırp Kralı Lazar da savaşta ölmüştür. I. Kosova Savaşı, Osmanlı Devleti'ne Kuzey Sırbistan'a inme ve uzun vadede de Balkanların güney kesimine yerleşme ile bölgenin sosyo-kültürel, milli ve siyasi yapısını değiştirme fırsatı vermiştir[56].

Çirmen ve I. Kosova Savaşları ile Osmanlı Devleti'nin karşısında yenilgiye uğrayan ve güç kaybeden Balkan devletlerinden olan Sırbistan'ın Osmanlı Devleti'ne karşı savaşacak gücü kalmamıştı. Sırbistan, Osmanlı Devleti'ne yüklü miktarda haraç ödemekteydi. Özellikle Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethetmesinden sonra kendi içinde güçlü bir birliği bulunmayan ve başında yaşlı Despot Georg Brankoviç'in[57] olduğu Sırbistan, Osmanlı'yı karşısına almaya cesaret edemedi. Öyle ki Brankoviç, Fatih Sultan Mehmed'e elçilerini göndermiş ve yıllık 12 bin duka karşılığında onunla anlaşmıştı. Fakat Fatih Sultan Mehmed Sırbistan'ı tamamen

---

[56] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. 1, Ankara 2011, s. 254-255; Feridun Emecen, "Kosova Savaşları", *DİA,* C. 26, İstanbul 2002, s. 221-224; Emecen, "I. Kosova Savaşı'nın Balkan Tarihi Bakımından Önemi", I. Kosova Zaferi'nin 600. Yıldönümü Sempozyumu, Ankara 1989, s. 35.

[57] Brankoviç, Osmanlılar tarafından Vılk-oğlu olarak anılmaktadır. Bunun nedeni ise Priştine ve Prizren bölgesinin hâkimi olan Ulk (Vuk) Brankoviç ve Sırp Despotu Knez Lazar'ın kızı Mara'nın oğlu olmasıdır; *Gazavât-ı Sultan Murâd b. Mehemmed Hân, İzladi ve Varna Savaşları (1443-1444) Üzerinde Anonim Gazavâtnâm*e, Haz. Halil İnalcık, Mevlûd Oğuz, Ankara 1989, s. 86; Enverî de Fatih Sultan Mehmed'in 1454/55 seferinden bahsederken Vılk ili tabirini kullanmıştır; "*Padişah Vılk ilini aldı ve böylece düşmanın bir kez daha defterini dürdü. Çok sayıda ganimet ele geçirdi…"* Enveri*, Düstûrnâme-i Enverî (19-22. Kitaplar) Osmanlı Tarihi (1299-1465),* Haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2012, s. LXIII.

kontrolü altına almayı amaçlıyordu. Bir süre harekete geçmediyse de Hristiyan âleminin Osmanlı Devleti'ne karşı birleşmesi, onu Sırbistan'ın fethine yönlendirmiştir. Sırbistan'a karşı ilk seferini, 1454 baharında gerçekleştiren Fatih Sultan Mehmed, Sırp Despotu Brankoviç'e elçilerini göndererek[58] Sırbistan'ı boşaltmasını ve bunun karşılığında belirli yerlerin ona verileceğini, kabul etmediğinde de savaş açılacağını bildirmiştir. Yirmi beş gün bekleyen Fatih Sultan Mehmed, herhangi bir cevap alamadı. Bu arada Sırp Despotu, Macaristan'daki Hunyadi'den yardım istedi. Bu süre zarfında da Fatih Sultan Mehmed'e cevap vereceğini bildirerek zaman kazandı. Öte yandan Sırplar, savaş için hazırlıklarını sürdürmekteydi. Durumu çok geçmeden öğrenen Fatih Sultan Mehmed, Sırbistan'ın fethi için ordusuyla birlikte harekete geçti. Sırbistan'da herhangi bir direnişle karşılaşmayan Osmanlı Devleti, ilerleyişini sürdürdü. Macaristan da tehlikenin farkındaydı. Sırp despotuyla 1454 yılının Ocak ayında Budin'de Türklere karşı bir ordunun teşkilatlanması için on altı maddelik bir karar almışlardı. Ordularını buna göre teşkilatlandırdılar. Bu savaş sonucunda çok önemli olan Semendire[59] ve Ostrovitsa kaleleri kuşatıldıysa da Semendire, Hunyadi tarafından kısa sürede kurtarıldı[60]. Savaş sonucunda Sırbistan tamamen ele geçirilemediyse de birçok kale alındı ve Osmanlı ordusu, büyük ganimetlerle geri döndü. Fatih Sultan Mehmed, ordusunu takviye edip genişleterek Sırbistan üzerine seferler düzenlemeye devam edecek[61] ve 1459 yılında da ülke tamamen ele geçirilecektir. Sırbistan'ın fethini

---

[58] Fatih Sultan Mehmed'in elçileriyle Sırp despotuna gönderdiği mektup şu şekildedir: "*Hüküm sürdüğün memleket sana ait değildir, Lazar'ın oğlu Etienne'nindir ve Lazar'ın kızı olan üvey annemin haklarından dolayı bana verilmelidir. Babanın toprakları Vulçitrin'i sana bırakabilirim. Reddedersen üstüne yürürüm"*. Fatih Sultan Mehmed'in Sırp despotundan istediği topraklar ise Moravya, Belgrat, Semendire ve Golubaç vadisi topraklarını içeriyordu. Andre Clot, *İki Kıtanın ve İki Denizin Hükümdarı Fatih Sultan Mehmed*, Çev. Necla Işık, İstanbul 2012, s. 85.

[59] 1444 yılına kadar Semendire, Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetindeydi. Fakat İzladi savaşından sonra imzalanan Edirne-Segedin antlaşmasıyla, Osmanlı Devleti'nin elinden çıkmış ve Sırpların eline geçmiştir; Oruç Bey, *Oruç Bey Tarihi*, Haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2008, s. 60-62. Ayrıca İzladi savaşları için bkz. *Gazavât-ı Sultan Murâd b. Mehemmed Hân, İzladi ve Varna Savaşları (1443-1444) Üzerinde Anonim Gazavâtnâm*e, Haz. Halil İnalcık, Mevlûd Oğuz, Ankara 1989.

[60] Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 2, İstanbul 2011, s. 49-52.

[61] Fatih Sultan Mehmed'in Sırbistan üzerine yaptığı seferlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. İlhan Türkmen, "Osmanlı Kroniklerine Göre Fatih Sultan Mehmed Dönemi Sırbistan Seferleri, *Asia Minor Studies*, C. 3, S. 5, Kilis 2015, s. 114-134.

hazırlayan savaş aslında I. Kosova Savaşı' idi. Hatta 1389 yılı, Sırp tarihçiler tarafından bağımsızlıklarını kaybettikleri tarih olarak yorumlanmaktadır.

Ordusunu güçlendirerek 1455 yılında Sırbistan üzerine sefere çıkan Fatih Sultan Mehmed, bu sefer sonucunda Sırp kuvvetlerini mağlup etmiş, Brankoviç'e bir kısım topraklar bırakmıştır. Sırp Despotunun Macarlar'dan ayrılması, yılda üç milyon akça vergi vermesi ve seferlerde Osmanlı Devleti'ne asker göndermesi şartlarıyla anlaşma yapmıştır. 1456 yılında ölen Brankoviç'ten sonra yerine geçen Lazar da Osmanlı ile anlaşmayı devam ettirmiştir. Fakat onun 1458 yılındaki ölümünden sonra Osmanlılar, Macarlar ve Bosnalılar, Sırp tahtına kendi taraftarlarından birini geçirmek için mücadeleye başladılar. Sırp tahtına, Macar desteği ile Bosna Prensinin geçmesi üzerine 1459 yılında Fatih, Sırbistan üzerine sefere çıkmış ve bu kez Belgrat[62] hariç, tüm Sırbistan, Osmanlı topraklarına katılmıştır[63]. Sırbistan'ın sahip olduğu verimli topraklar ve ülkede bulunan zengin maden yatakları da böylece Osmanlı Devleti'nin eline geçmiştir. Hatta Kritovulos, Fatih Sultan Mehmed'in Sırbistan'ı almak istemesinin nedenlerinden birinin de ülkede bulunan zengin maden yatakları olduğunu belirtmiştir[64]. Sırbistan'ın içinde bulunduğu karışıklıklardan 1459 seferinden önce Macarlar ve Papalık da istifade etmeye çalışmıştır. Öyle ki Macarlar Sırp despotluğunda hak iddia etmiş, papalık da burayı himâyesi altına almak için uğraşmıştır. Sırplar ise papalıktan ve Katoliklikten

---

[62] Fatih Sultan Mehmed'in Belgrat'taki harekâtını anlatan Aşıkpaşazade, Belgrat'ın ele geçirilememesinin sebebini Rum Beylerinin Belgrat'ı almak istememelerine bağlar. Rumeli Beylerbeyi Dayı Karaca, Fatih Sultan Mehmed'e "*Devletli Sultanım! Ben kuluna destur ver. Tuna suyın (1560) öte geçeyim (1561. Hisarun karşusında oturayın (1562))"* demiştir. Rum beyleri buna müsaade etmemiş, Belgrat'ın fethinin kendilerini zor duruma sokacağını şu şekilde ifade etmişlerdir; *"Belgırad feth olıcak bize çift sürmek düşer. Zira gayrı yerde düşman kalmaz, bu hisarı alıp bir avuç kâfiri dağıtacak olursak hâlimiz ne olur? Bir para etmeğe muhtac oluruz"* demişlerdi. Aşıkpaşazade Rum beylerinin Belgrat Kalesi'ni almamak için türlü hilelere başvurduğunu, hiçbir çaba göstermediğini dile getirmiştir. Aşıkpaşazâde, "Tevârîh-i Âl-i Osman", Çiftçioğlu N. Atsız neşri, *Osmanlı Tarihleri*, I, İstanbul 1949, s. 197.

[63] Erhan Afyoncu, "Osmanlı İdaresinde Sırbistan", s. 348.

[64] "*...Ülkenin verimliliğiyle her alandaki zenginliği de onu sefere çıkmaya özendiriyordu. Toprak verimli ve her çeşit ürünün yetişmesine uygundu. Her mevsime özgü hububat ve meyveler; keçi, koyun, domuz ve sığır sürüleri, güzel atlar, hem evcil hem yabani, yenebilir ve yararlı birçok hayvan türü bol miktarda vardı. En önemli özelliği ise her tarafında pınarlardan fışkırır gibi çıkan gümüş ve altındı"*. *Kritovulos Tarihi 1451-1467*, Çev. Ari Çokana, İstanbul 2012, s. 301.

nefret ediyor ve çekiniyorlardı. Batılıların yapacağı meçhul yardım karşılığında atalarının dinini değiştirmektense Türklere teslim olmaya rıza gösteriyorlardı[65].

Kiel, İpek şehrinin, 1459 yılında II. Mehmed'in Sırbistan'ı fethetmesinden hemen sonra alındığını, Osmanlı kaynaklarında kazanın kesin fetih tarihiyle ilgili bir bilgi bulunmadığını yazar[66]. I. Kosova Savaşı neticesinde Balkanların büyük bir kısmı gibi İpek de Osmanlı hakimiyetine girmişse de Arnavut Beyi İskender Bey'in isyanları üzerine bölge yine itaatten çıkmıştır[67]. Arnavutluk'ta milli bir devlet kuran İskender Bey'in devlet sınırları Pindus Dağları, Yanya'dan Kotor'a, Adriyatik'ten Ohri'ye, Debre, Prizren ve Yakova'ya kadar uzanıyordu. İpek, Vulçıtrın, Novaberde ve Priştine İskender Bey'in kurduğu devlet sınırları dışında kalmıştır. İpek ise Dukakinler[68] tarafından yönetilen ayrı bir bölgede yer almıştır. Dukakinlerin hakim olduğu bölge, Dirin Nehri'nin sol kıyısı ile Fendi Irmağı ve Leş Kasabası civarında bulunuyordu. XV. yüzyılda Dukakin ailesi iki kola ayrılmıştı. Dukakinlerin bir kolu, İşkodra'nın kuzeydoğusunda Mirdita'nın bir kısmına ve İpek, Yakova bölgeleriyle diğer bazı mevkilere sahipti[69]. Dukakinler, Fatih Sultan Mehmed'in ilk dönemlerinde Osmanlı Devleti ile ilişkilerini düzeltmiş ve devletin bir vasalı haline gelmişti. Fakat 1460'lı yıllarda Dukakinzâdelerden bir kısmının Osmanlı Devleti'ne karşı İskender Bey'in yanında yer almaları üzerine II. Mehmed de İpek'i 1462 yılında fethetmiştir[70]. Kosova Vilayeti Salnamesi'nde İpek'in ikinci defa 1462 yılında fethedildiği görülmektedir. Venedik Cumhuriyeti'ne, Zata Kraliyetine ve Arnavutluk'te prenslik

---

[65] Franz Babinger, *Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı*, İstanbul 2003, s. 145.

[66] Kiel, "İpek", s. 367.

[67] Seda Şahin Ahmetaj, "Kosova Vilayeti Salnamelerine Göre İpek Sancağı'nın İdari Yapısı", *Türk Tarihinde Balkanlar*, Sakarya 2013, s. 689.

[68] Dukakin kelimesi, Duk Jean'den gelmektedir. İşkodra Beyliği'ni kuran Jean'e Duk ünvanı verilmiş ve Duka Jean olarak anılmıştır. Duka Jean de zamanda Dukacin-Dukagin ve nihayetinde Dukakin kelimesine dönüşmüştür. Abdülkadir Özcan, "Dukakinzade Ahmed Paşa, *DİA,* C.9, İstanbul 1994, s. 550; Peçevi, Dukakinoğlu Mehmed Paşa'dan bahsederken dukanın anlamını şöyle vermiştir: "*Duka Arnavud ve Frenk lisânında beğ manâsınadır…".* Peçevi İbrahim Efendi*, Târih-i Peçevî, I-II,* Önsöz ve İndeks: Fahri Ç. Derin-Vahit Çabuk, İstanbul 1980, s. 32.

[69] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. 1, s. 206.

[70] Skender Rızaj, Kosova, *Arnavut ve Türklerin Dünü, Bugünü ve Yarını*, Piriştine 1993, s. 173.

kuran Ledokjan yani Dukakinlerin hâkimiyetine giren İpek[71], bu fetihten sonra, Osmanlı hakimiyetinde varlığını sürdürmüştür.

Bölgede yaşayan Arnavut Dukakin-zâdelerden bazıları, fetihten önce 1459 yıllarında II. Mehmed'e tâbi olmayı kabul etmiş, Dukakin-zâde Nikola'nın iki oğlu İstanbul'a gitmiş orada İslâm dinine geçerek Ahmed ve Mahmud adlarını almışlardır. Dukakin-zâde Mahmud, Dukakin Sancağı'nın ilk sancak beyidir ve uzun yıllar İpek bölgesini idare etmiştir[72]. 1462 yılında fethedilen bölgede kurulan Dukakin Sancağı'nın merkezi de İpek olmuştur. İpek'in Dukakin Sancağı'nın merkezi olması, 1479 yılında İşkodra Sancağı kurulana kadar devam etmiştir. 1479 yılında ise II. Mehmed, Venedik ile anlaşma imzalayarak Draç ve İşkodra Limanı'nı Venediklilere bırakmış, diğer tüm Arnavutluk ülkesi ise Osmanlı Devleti'nin hakimiyeti altına girmiştir[73].

Arnavutluk'un 1479 yılında fethinden sonra tesis edilen İşkodra/İskenderiye Sancağı'na İpek de dahil edildiğinden bölge hakkında bilgi vermek, fethin detaylarından bahsetmek yerinde olacaktır. Osmanlılar döneminde İşkodra, Arnavut İskenderiyesi olarak adlandırılmıştır[74] ki tahrir defterlerinde de İşkodra Sancağı, *Livâ-i İskenderiye*[75] olarak geçer. İskenderiye (İşkodra), Kir, Drin ve Boyana Nehirlerinin birleştiği alanda kurulmuştur. Tarihte Shkodër, Skutari, Skadar gibi isimlerle anılmıştır. Arnavutluk'un kuzey kesiminin önemli sanayi ve kültür merkezlerinden olan İşkodra, ülkenin en eski yerleşim birimleri arasında bulunmaktadır[76].

Arnavutluk'un tam anlamıyla Osmanlı hakimiyetine girmesi kolay olmamıştır. Arnavutluk'a Osmanlı akınları I. Murat döneminde 1383 yıllarında

---

[71] *Salname-i Vilayet-i Kosova*," s. 292.

[72]Aynur Göktaş-Zahide Çiğdem Alas, "Kosova-Fatih (Çarşı-Bayraklı) Camisi'nin Projelendirme Çalışmaları", *Vakıf Restorasyon Yıllığı Dergisi*, S. 13, İstanbul 2016, s. 89.

[73] Georges Castellan, *Balkanların Tarihi*, İstanbul 1993, s. 93.

[74] Tursun Bey, *Târih-i Ebü'l-Feth*, s. 176.

[75] 1485 yılına ait 17 numaraları defterde sancakbeyi hasları arasında yer alan İpek Kazası'nın tahririne başlandığı kısımda tam olarak "*Nâhiye-i İpek hashâ-yı Mirlivâ-yı İskenderiye"* olarak yazılmıştır. BOA, TTd. 17, s. 2 (1485).

[76] Machiel Kiel, "İşkodra", *DİA,* C. 23, İstanbul 2001, s. 433.

başlamıştır[77]. Osmanlı yönetiminin (1393-1396, 1479-1912) ilk dönemlerinde önemli bir sancak merkezi ve kale şehri olan İskenderiye, 1396 yılında George Stratsimirovic tarafından Venediklilere satılmış ve bölge Osmanlı hakimiyetinin ilk döneminden bu şekilde çıkmıştır[78]. Arnavutluk bölgesinde sık sık isyan hareketleri çıkıyor ve burada yaşayan Türkler, bu isyanların içinde kalıyordu. Osmanlı Devleti de Türkleri korumak için kendi kuvvetlerini gönderiyordu. Andre Topia adındaki Arnavut Beyi 1432 yılında ayaklanmış ve Arnavutluk'taki Türklere saldırmıştır. İsyan hareketi büyümüş ve 1433 yılında Osmanlı kuvvetleri, Evrenos Bey ve bir sonraki sene de Üsküp Sancak beyi İsa Bey'in komutasında Arnavutların üzerine gönderilmişse de mağlup olmuşlardır. Fakat daha sonra Turhan Bey komutasındaki kuvvetler, bölgede asayişi sağlamıştır. İskender Bey'in 1443 yılındaki isyanına kadar Arnavutluk'ta herhangi bir isyan hareketi görülmemiş ve İslamiyet yayılmaya başlamıştır. Osmanlı hakimiyetini tanıyan Arnavut Beyi Yani (Jan) Kastriyota oğullarını rehin olarak Osmanlı sarayına göndermiştir. İskender Bey de onun bu iki oğlundan biriydi. İskender Bey'in Hristiyan olduğu dönemde adı Jorj iken Müslüman olduktan sonra İskender adını almıştır. Uzun yıllar Osmanlı sarayında yetişmiş ve Sancak beyi olmuştu. Sarayda esir olan kardeşi kısa sürede ölmüştür. Babasının ölümünden sonra da Arnavutluk bir süreliğine Osmanlı hakimiyetine geçmiştir. Milli duygularıyla ülkesini Osmanlılara karşı koruma düşüncesiyle Osmanlı Devleti'nin karşısında yer almış ve kendi devletini kurmak istemiştir[79]. Venediklilerle bu amaçla işbirliği yapan İskender Bey ile Osmanlı Devleti, 1479 yılına kadar, uzun yıllar mücadele etmiştir. II. Mehmed döneminde 1479 yılından önce defalarca Arnavutluk üzerine sefere çıkılmışsa da ele geçirilememiştir. Bu seferlerden biri olan 1473 yılı seferinde II. Mehmed, Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa'yı İskenderiye üzerine göndermişse de sonuç alınamamıştır[80].

---

[77] İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. I, İstanbul 1971, s. 342.

[78] Machiel Kiel, "İşkodra", s. 433.

[79] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. 1, s. 443-444.

[80] "*...Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşayı İskenderiye üzerine gönderdi azîm cenk olub tavîl İskenderiyenin ve tarafın yıkub içinde çok kâfir helâk oldu âkıbet alınmayub...*". Lütfi Paşa, *Tevârih-i Âli Osman*, Osmanlıca Metni Notlarla Haz. Âli Bey, Önsöz ve İndeks: M. Serhan Tayşi, İstanbul 1990, s. 189. II. Mehmed'in Arnavutluk üzerine yaptığı diğer seferlerin ayrıntıları için bkz

Arnavutluk'un fethedilmesi Osmanlı Devleti için oldukça önemliydi. Çünkü Rumeli'deki ilerleyişin devam etmesi, ancak bu bölgenin alınmasıyla mümkün olabilirdi. Fakat Arnavutluk'un coğrafî olarak dağlık, sarp bir bölgede bulunması[81], Arnavutluk'ta devlet kuran İskender Bey'in ısrarla bölgeyi teslim etmek istememesi ve Osmanlı Devleti karşısında Venedikle birlik olarak savaşması, bölgenin fethini geciktirmiştir. Öyle ki İskender Bey, 1444 yıllarında Leş'te düzenlenen bir toplantıda Venedik'in himayesinde bulunarak diğer Arnavut beyleriyle anlaşmış ve irtidad etmiş, yani din değiştirmiştir. Bu yüzdendir ki Osmanlı kaynaklarına da "hain İskender" olarak geçmiştir[82]. Venedik ile devam eden savaşlar döneminde (1463-1479), II. Mehmed'in İşkodra'ya düzenlediği bir diğer seferi 1478 yılında gerçekleşmiştir. Padişah, önce sadrazamı Gedik Ahmed Paşa'yı sefer için görevlendirmek istemiştir. Sadrazamın özür dileyerek[83] görevi kabul etmemesi üzerine, II. Mehmed onu azletmiş ve Anadoluhisarı'na hapsetmiştir. Yerine atanan Karamani Mehmed Paşa, sefer için yapılan hazırlıkları tamamladıktan sonra, II. Mehmed bizzat ordunun başına geçerek şehrin fethi için hareket etmiştir. Bu dönem Arnavutluk meselesinin çözümü için uygun bir dönemdi. Çünkü Venediklilerle sulh görüşmelerine başlanmıştı[84]. Arnavutluk bölgesinde zorlu bir ilerleyişin ardından Drin Nehri kıyısına gelen ordu, nehirden geçiş için çözüm yolu aramaya başladı. Önce hayvan derilerinden yapılan sallarla geçmek denendiyse de uzun süreceğinden, II. Mehmed, nehirden geçiş için köprü yapılmasını daha uygun gördü. İşinin ehli ustalar köprüyü kısa sürede tamamlamış, Osmanlı askeri köprüyü geçerek kaleyi kuşatmıştır. Toplar dökülerek, kaleye top ve mancınık atışları yapılmışsa da kale fethedilememiştir. Fethin uzayacağı anlaşılınca Anadolu ve Rumeli'den asker takviyesi yapılarak, Boyana Nehri üzerine kurulan köprünün iki tarafına burçlar

---

Lütfî Paşa, *Tevârih-i Âli Osman*, Osmanlıca Metni Notlarla Haz. Âli Bey, Önsöz ve İndeks: M. Serhan Tayşi, İstanbul 1990, s. 189-190.

[81] Tursun Bey İskenderiye Kalesi'ni şöyle tasvir etmiştir; "*Kal'a-i İskenderiyye bir refî'ü menî' ve sathı vesî kaya üzre, dört yanı uçurum, bir yanı Boyana nâm sunun ki mânend-i üstüvâr, bürûcına garim urûcı ihtimâli mümteni' amma fethi vacib: zirâ ol memleket-i azrânun zabtı anun ile mümkündür"*. Tursun Bey, *Târih-i Ebü'l-Feth*, Haz. Mertol Tulum, İstanbul 1977, s. 176.

[82] Halil İnalcık, "İskender Bey", *DİA,* C. 22, İstanbul 2000, s. 561.

[83] Mehmed Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, İstanbul 1297, s. 256.

[84] Selahattin Tansel*, Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî ve Askerî Faaliyetleri*, Ankara 1999, s. 142-143.

yaptırılmıştır. Bu burçların yapımı on iki gün sürmüştür[85]. İskenderiye Kalesi'nin etrafında bulunan Dergos, Leş ve Gölbaşı kalelerinin alınarak, İskenderiye'nin tek başına kalması planlandı. Rumeli Beylerbeyi Davud Paşa tarafından Gölbaşı; Anadolu Beylerbeyi olan Süleyman Paşa tarafından da Dergos Kalesi ele geçirildi. Mevsimin ilerleyip sonbaharın gelmesi üzerine II. Mehmed, İskenderiye'den ayrılarak 7 Eylül 1478 tarihinde İstanbul'a geri dönmüştür. Fakat bölgedeki ablukayı devam ettirmek üzere Evrenos-zâde Ahmed Bey orada bırakılmıştı. Nehir ve kara yolu kesilen İskenderiye, aslında zor durumdaydı. Bu yüzdendir ki fethin gerçekleşeceğini öngören karşı taraf, kaleyi belirli şartlarla Osmanlı Devleti'ne bırakmıştır. Bu şartlara göre, isteyenler İskenderiye'de kalacak, bölge ahalisinin can ve mal güvenliği korunacaktı. Bölgede kalmak istemeyen şehri terk edecekti ki bu kişiler, mallarını alarak Venedik'ten gelen beş gemi ile şehirden ayrılmıştır[86]. Uzun yıllar Osmanlı'yı uğraştıran Arnavutluk artık kesin olarak Osmanlı hakimiyetine girmiştir.

Bölgenin fethinden sonra kurulan İskenderiye Sancağı İpek, Podgoriçe ve İskenderiye kazalarından oluşuyordu. Sancak sınırları içinde 1485 yılına ait tahrir defteri verilerine göre: İpek, Altunili, Vulçıtrın, İzlarnik, Kranye, Piperler-Biberler, Dragos, Plav, Tırgovişte, Zabiyak, Dragos, Bihor, Klemente, Priştine, Podgoriçe Nahiyeleri de yer almıştır[87]. Müslüman nüfus, İskenderiye ve İpek'te 1485, Priştine ve Vulçıtrın'da ise 1487 yılından itibaren *Cemaat-i Müslümânân* olarak kaydedilmeye başlanmıştır[88].

İpek, 1684 ve 1689 yıllarında Habsburg İmparatorluğu'nun işgaline uğramıştır. 1689'daki işgalde İpek yağmalanmış ve İpek Patriği bölgeyi terk etmek

---

[85] Tursun Bey, *Târih-i Ebü'l-Feth*, s. 177-178.

[86] Selahattin Tansel, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî ve Askerî Faaliyetleri*, s. 146.

[87] Jülide AKYÜZ, İşkodra *(İskenderiye) Sancağı (1485-1570)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 1998, s. 18.

[88] Ferit Duka, "XV-XVIII. Yüzyıllarda Arnavut Nüfusunun İslamlaşması Süreci Üzerine Gözlemler", *OTAM*, S. 2, Ankara 1991, s. 68-69.

durumunda kalmıştır[89]. Osmanlı-Habsburg İmparatorluğu arasında gerçekleşen savaşlarda (1683-1699), İpek'teki çok sayıda kültür ve Osmanlı eseri yok olmuştur. Hüseyin Gradaseviç'in askerleri tarafından 1830 yılında İpek'in büyük bir kısmı yıktırılmıştır. Bu tahribatlardan sonra İpek, yeniden inşa edilmeye başlanmış, uzun bir süre eski seviyesine gelememiştir[90].

İskenderiye Sancağı'na bağlı İskenderiye, Podgoriçe, İpek ve Bihor kazalarının bulunduğu yerler, günümüzde Arnavutluk, Kosova, Metohija, Sırbistan ve Karadağ topraklarına yayılmış durumdadır ki İpek de günümüzde Kosova sınırlarında yer almaktadır ve ülkenin büyük şehirlerinden birisidir[91]. 1994 yılında İpek'in nüfusu 80.000 civarında[92] ise de 2000'li yıllarda nüfusunun 30.000 olduğu[93] belirtilmiştir. Nüfus azalmasına sebep olan Kosova Savaşı, Sırplar'ın 1999 yılında savaş ilan etmesiyle başlamıştır. Savaş ilanından itibaren bir ay zarfında ise Kosova'dan diğer ülkelere Arnavut ve diğer Müslümanların zorunlu göç hareketi başlamıştır. Bu süreçte Makedonya'ya, Arnavutluk, Karadağ ve Türkiye'ye 900.000'i aşkın kişinin göç ettiği belirtilmiştir. Bu nüfus hareketi haliyle sadece İpek'te değil tüm Kosova bölgesinde nüfusun azalmasına sebep olmuştur[94].

---

[89] Mucize Ünlü, "Osmanlı'nın Son Döneminde Bir Balkan Şehri: İpek", *Studies of The Ottoman Domain*, Volume: 7, Issue: 12, February 2017, s. 142.

[90] Raif Virmiça, "İpek", s. 139.

[91] Marijan Premovic, "Skadar Defters 1485 as a Source For Studiying The Historical Demography and Ekonomy of The Balkans", *Osmanlı Dönemi Balkan Şehirleri*, C. 1, Ankara 2017, s. 122.

[92] Robert Elsie, Dictionary of Kosova, Oxford 2014, s. 136.

[93] Machiel Kiel, "İpek", *DİA,* C. 22, İstanbul 2000, s. 366.

[94] Muhammet Aruçi, "Kosova (Osmanlı Dönemi Sonrası)", *DİA,* C. 22, İstanbul 2002, s. 220.

I.BÖLÜM

YERLEŞİM MERKEZLERİ VE NÜFUS

A- Şehir ve Mahalleler

Osmanlı şehirleri, geneli itibariyle mahallelere bölünmüştür. Mahalleler, vergi yüklerinin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Ekseriyetle aynı mahallede, aynı etnik ve dinî gruba ait bireyler mevcuttur[1]. Mahallelerin şehrin büyümesinde önemli bir rol oynadığı açıktır. Şehrin gelişmesi yeni mahallelerin kurulması ile mümkündür[2]. Yeni mahallelerin kurulması da doğal bir süreç içerisinde gerçekleşmektedir[3]. Şehirde nüfus artışına bağlı olarak mahalle sayıları da artacak ve fiziki büyümeyle birlikte yerleşim birimleri gelişecektir. Sonuç olarak bir yerleşim biriminin şehir kimliğine kavuşabilmesi için mahallere bölünmüş olması gerekliydi. Eski dönemde mahalle olarak adlandırılan yerleşim birimlerinin nüfus miktarları göz önüne alındığında, mahallelerin günümüzdeki sokak muadili birimler olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır.

Şehir ve kasabalarda oturan halk için "şehirli", kırsal kesimde oturan ve temel geçim kaynağı tarım olan çiftçiye de "köylü" denilmekteydi. İki grubun ekonomik ve hukukî statüleri farklıydı. Şehirlilerin yükümlülükleri doğrudan devlete aitti, reaya gibi sipahi veya vakıf-mülke bağlı olan çiftçi-köylü toplumundan bu hukukî özellikleriyle ayrılıyorlardı[4]. Kentliler, ekonomik anlamda reayadan farklı olarak askerlikten ve kırsal kesimde yaşayanların ödediği pek çok vergiden muaftı. Bu yüzden kırsal kesimde yaşayan ahali kentlere göç etmek istiyordu. Bu durum, devlet ekonomisini bozacağından kente geçişin önünün alınması için devlet de çeşitli tedbirler alma yoluna gitti. Kentliler, ancak bulundukları şehirde on yıl yaşayıp bu süre zarfında devlet desteği almadan bir meslek sahibi olmuşlarsa yasal kentli

[1] Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam*, Çev. Elif Kılıç, İstanbul 2010, s.182.

[2] Doğan Kuban, "Anadolu Türk Şehri Tarihi Gelişmesi Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler", *Vakıflar Dergisi*, S. 7, Ankara 1968, s. 62.

[3] Osmanlı Devleti tarafından başka bir bölgeden toplu bir şekilde yerleştirme olmadığında geçerlidir.

[4] Feridun M. Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Hanedan Devlet ve Toplum*, İstanbul 2011, s. 327.

sayılabilirdi. Bu durumda da ayrıcalıkları mukabilinde çift bozan vergisini ödemek zorundaydılar[5]. Fakat bu uygulama şehir şehir değişebilmekteydi. Trabzon şehrini inceleyen Lowry, uygulamanın değiştiğini ortaya koymuştur. Trabzon'da oturan Müslümanların kırsal kesimde oturan Müslümanların ödedikleri vergileri ödemedikleri halde, şehir Hristiyanlarının kırsal bölgelerde oturan Hristiyanların ödedikleri ispence vergisini ödediğini belirtmiştir[6].

Osmanlı mahallelerinde, mahalle ahalisinin ortaklaşa ödemeleri gereken vergi vb. giderlerini karşılamak üzere "avarız vakıfları" kurulmuştur. Yangın, deprem, su baskını ve salgın hastalık gibi afetlerle, fakir, dul ve yetimlerin ihtiyaçlarına, kimsesiz kızların evlendirilmesine, sahipsiz cenazelerin defin masraflarının karşılanmasına bu vakıflardan yardım edilmekteydi[7]. Vakıfta biriken paralardan ihtiyaç sahiplerine de verilirdi. Bu bakımdan avarız vakıfları bir tür sosyal yardım fonu hüviyetindeydi[8].

Mahallelerin oluşmasının bir nedeni Müslüman ve gayrimüslimlerin ayrı olarak yaşamasıydı. Mahalleler, dinî farklılıklardan neticesinde doğal bir süreç içinde kendiliğinden oluşmuştur. Böylece her dini zümrenin yaşadığı ayrı yerleşim birimleri ortaya çıkmıştır. Bu yerleşimler, ahalinin mensup olduğu dine göre değişebilmekteydi. Örneğin Müslümanlar genellikle bir cami, mescit ve imaret gibi yapıların etrafında yaşarken, gayrimüslimler eğer varsa kendi ibadethaneleri yakınlarında oturmaktaydı. Mahalle adları da çoğunluklu mahallede bulunan caminin adıyla anılmaktaydı. Böylece bir şehrin Müslüman ve gayrimüslim halkı farklı kesimlerde toplanmaktaydı.

Mahallelerden oluşan birimler olması dışında şehirlerin özelliklerinden biri de, şehir halkının dinî, sosyal ve gündelik ihtiyaçlarını karşılayabilecek fiziki mekanların bulunmasıdır. Özellikle İslam şehirleri için bu fiziki yapıların başında cami gelmekteydi. Osmanlı Devleti'nin ele geçirdiği şehirde cami, şehrin merkezine bina edilir, etrafında da şehir yerleşimi başlardı. Cami yakınlarında kurulan pazar,

---

[5] Stanford J. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, C. 1, İstanbul 2004, s. 192.

[6] Heath W. Lowry, *Trabzon Şehrinin İslamlaşması ve Türkleşmesi 1461-1583*, İstanbul 1998, s. 160.

[7] Mehmet İpşirli, "Avârız Vakfı", *DİA*, C. 4, İstanbul 1991, s. 109.

[8] Özer Ergenç, "Osmanlı Şehrindeki Mahalle"nin İşlev ve Nitelikleri Üzerine", *Osmanlı Araştırmaları IV*, İstanbul 1984, s. 75-76.

gerek bölge halkının gerekse civar köy ve yerleşimlerinden Cuma namazı için gelenlerin aynı zamanda ihtiyaçlarının giderilmesini amaçlardı ki bu sebepten pazarın kurulduğu gün genellikle Cuma günüydü. Pazar yeri yakınlarında bulunan camilere "çarşı camii", "merkez camii" gibi adlar verilmesi de caminin şehir merkezinde/çarşıda kurulmasından ileri gelmekteydi. Ergenç, şehir ve kasaba tanımını belge diliyle "*bazâr durur, cum'a kılınur*" olarak tanımlamıştır[9] ki cami ve pazar yerinin yerleşim biriminin niteliğini belirmesi açısından önemini ortaya koymuştur.

Şehirlerde bulunan çarşı ise aynı tarzda üretim yapanların ve satıcıların yani esnaf ahalisinin bir arada bulunduğu yerdi. Bu esnaflar satışını yaptıkları mamüllerin önem derecesine göre sıralanmaktaydı. Caminin hemen yanında kitapçılar, ciltçiler, dokumacılar, marangozlar, demir ve bakırcılar yer alırken en uzak yerde debbağ ve boyacılar bulunmaktaydı. İslam şehrini oluşturan üç temel öğeden sayılan cami ve Pazar yeri dışında yine bu yerleşim yakınlarında bir de hamam olurdu. Hamam İslam şehirlerinde, Roma ve Helen kültüründeki gibi eğlence işlevinden ziyade temizlik ve sağlık açısından kullanılmaktaydı[10].

Anadolu ve Balkan şehirlerinin tipik bir özelliği de şehrin kalbi olarak zikredilebilecek, şehrin muhafazası için zorunlu olan kalelerdi. Şehir, bu kale etrafında yerleşim ve gelişim göstermekteydi. İç kale ve dış kale olmak üzere ikiye ayrılan kalelerin iç kale kısmında yöneticiler, dış kalede de yeni yerleşimler bulunurdu[11].

İpek Kazası merkezinde bulunan mahallelerde, bahsedilen mahalle özelliklerinin aynen tatbik edildiği görülmüştür. Müslümanlar ve gayrimüslimler ayrı mahallelerde yaşamaktadır. İpek'te bulunan bir Sırp kilisesi II. Mehmed'in bölgeyi ele geçirmesinden sonra camiye çevrilmiş ve cami çevresinde toplanan ahali, yaşadıkları mahalleye Cami-i Şerif/Cami-i Sultan Mehmed Han ismini vermiştir. Yine bir Müslüman mahallesinde vakıf kuran Bali Bey'in adı, mahallenin ismi

---

[9] Özer Ergenç, "Osmanlı Klâsik Düzeni ve Özellikleri Üzerine Bazı Açıklamalar", *Osmanlı*, C. 4, Ankara 1999, s. 32.

[10] Özer Ergenç, *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, Ankara 1995, s. 48-49.

[11] İlhan Şahin, "Şehir" (Osmanlılar'da), *DİA,* C. 38, İstanbul 2010, s. 446.

olmuştur. Bunun dışında Müslüman mahallerinin isimleri genellikle o mahallede bulunan mescidin adını taşımıştır.

1- İpek Şehrinde Bulunan Müslüman Mahalleleri ve Nüfusları

İskenderiye mirlivasının haslarından olan İpek şehrinde 1485 yılında Müslüman mahallesi bulunmamaktaydı. "Müslümânân" olarak kaydedilen Müslümanların belirtildiği kısımda sadece İpek merkezde yaşayan Müslüman vergi yükümlüsü nüfusun isimleri zikredilmiştir. İsimler belirtildikten sonra genellikle kişinin mesleği ya da nereli olduğu da kaydedilmiştir. Buradan hareketle Müslümanların uğraştığı mesleklerin belirlenmesi de mümkün olmuştur. Toplam 33 haneden oluşan Müslümanların isim ve bazılarının meslekleri şu şekildeydi[12].

Tablo I. İpek Şehrinde 1485 Yılında Müslümanların İsim ve Meslekleri

Nahiye-i İpek Hashâ-yı Mirliva-i İskenderiye		
Nefs-i İpek Hassa-ı Mezkûr		
Müslümânân		
Sinan, Dımaşkî	Yusuf, Kâtib	Ali Küçük
Sungur veled-i Abdullah	Hamza Gulam-ı İsa Bey	Doğan, Dellal
Hızır, Hayyat	Abdi, Hayyat	İsmail, Kasab
Doğan, Kasab	Hoca Doğan	İsmail Gedik
Doğan, Kebe	İsmail Küçük	Saruca, Kadı
Karagöz, Doğancı	Avaz	Hamza Çelebi
Abbas, Hatim	Hüseyin, Sabuni	Ali, Hayyat
Şirmerd, Nalbant	İskender, Nalbant	Mehmed, Naib
Mehmed	Karagöz Küçük	Süleyman, Kadı
Abbas veled-i Abdullah	Yusuf, Hayyat	Abbas Rum
İsmail, Dellal	Musa	Ahmed veled-i Abdullah

İpek Kazası'nın merkezinde 1485 yılında Müslüman mahallesi bulunmuyorken 1530 yılına gelindiğinde beş Müslüman, altı gayrimüslim mahallesinin olduğunu görmekteyiz. İpek merkezinde 45 yıllık bir süre içinde Müslüman ve gayrimüslim nüfusta ciddi anlamda bir değişiklik söz konusudur. Müslümanlar 1485'te toplam 33 hane iken 1530 yılında 129 hane, beş imam, dört müezzin, dokuz ehl-i berat ve üç mücerredden oluşuyordu. Gayrimüslim nüfusta ise düşüş söz konusuydu. Osmanlı hakimiyetinin Balkanlarda iyice yerleştiği 1530 yılında bu ciddi değişimlerin farklı

[12] BOA, TTd. 17, s. 210-211 (H. 890/M.1485).

sebepleri bulunabilirdi. Osmanlı Devleti'nin "şenlendirme ve iskân" politikası bağlamında, bölgeye Müslüman nüfusun getirilerek yerleştirilmesi akla gelen ilk ihtimaldir. Osmanlı Devleti'nin Rumeli'deki fetihleri sonucunda ele geçirdiği toprak miktarının artmasıyla, Anadolu'dan şenlendirme amacıyla konargöçerler yerleştiriliyor, sadece bu kişiler tarafından bir köy dahi oluşabiliyordu. Bu uygulama hem Balkanların müslümanlaşmasını hem de konar-göçerlerin yerleşik hayata geçmesini sağlıyordu[13]. İpek merkezde 1530 yılında beş Müslüman mahallesinin mevcudiyeti ve bir önceki tahrir kaydı olan 1485 yılına göre sayılarının bir hayli yükselmesi de Anadolu'dan konar-göçerlerin getirilerek şehre yerleştirildiğine işaret edebilir. Üstelik bu Müslüman mahalle adlarına bakıldığında tümünün cami veya mescid gibi dini yapılar olduğu görülür. Osmanlı Devleti'nde Müslüman mahallelerinin dinî ihtiyaçları doğrultusunda bir zaruret olarak yapıldığı ve halkın da bu yapılar etrafında yerleştiği anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda cami ve mescit gibi yapıların Müslüman Türk şehirlerinin fiziki özelliklerini yansıtması da doğal bir sonuç olmuştur. Bunun yanı sıra Osmanlılar, Balkanlara kendi kültürlerini ve mimari özelliklerini de yerleştirmeyi amaçlamışlardır. Fakat 1530 yılında İpek'in kırsal alanına bakıldığında, Anadolu'dan getirilen Müslümanların yerleştirildiğine dair değerlendirilebilecek bir veriye rastlanamamıştır. Konargöçerlerin köylere yerleştirilmesi gibi bir uygulamanın olması söz konusu değildir. Çünkü bu uygulama sonucunda oluşturulan köylerin isimleri bu hususta bir öngörü sağlamaktadır. Öyle ki Anadolu'dan göç ederek yerleştirilmeleri sonucunda kurulan köyler genellikle onların geldiği yerin adıyla anılır ve bu yerleşim birimlerindeki nüfusun tamamı Türklerden oluşurdu[14].

İpek kırsalında 1530 yılı kayıtlarına göre, Müslümanların perakende şekilde yayıldığı görülür. Bir ihtimal devlet önemli ve etkili kişileri, bilinçli bir şekilde yerleştirmiş olabilir. Bununla birlikte köylerde bulunan bu Müslümanların, dinini değiştirerek İslam dinine geçen gayrimüslimler olması ihtimal dahilindedir. Yine Müslüman nüfusun artarken, ciddi anlamda gayrimüslim nüfusun düşmesi,

[13] Cengiz Orhonlu, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı", *Türk Kültürü Araştırmaları*, S. 1-2, Ankara 1976, s. 267-271.

[14] Havva Selçuk, "Rumeli'ye Yapılan İskânlar Neticesinde Kurulan Yeni Yerleşim Yerleri (1432-1481)", *Türkler*, C. 9, Ankara 2002, s. 178.

gayrimüslim reayanın, hâkimiyeti altında yaşadıkları Osmanlı Devleti'nin benimsediği İslamiyet'e geçmiş olabileceğini düşündüren diğer bir sebeptir. Gayrimüslimler böylece Müslümanların statülerine yükselecek, onların sahip olduğu bazı hak ve ayrıcalıkları da hâiz olacaklardı. 1530 yılı defteri mufassal olmadığından gayrimüslim ve Müslüman nüfusun isimleri belirtilmemiş sadece sayıları verilmiştir. İsimler belirtilseydi Müslüman nüfusta Abdullah isminin çokluğu gayrimüslimlerin din değiştirdiklerine dair bir delil daha olabilirdi. 1530 yılında varsayılan ve öngörülen bu ihtimal için sayılardaki artış hariç bir delil ya da gösterge olmasa da ilerideki kayıtlar açık bir şekilde bölgede İslamlaşmanın mevcudiyetini gösterecektir.

Tablo II. İpek Şehrinde 1530 Yılında Müslüman Nüfus

1530 yılında İpek Merkezde Bulunan Müslüman Mahallelerindeki Nüfus[15]					
Mahalle	**Hane**	**İmam**	**Müezzin**	**Ehl-i Berat**	**Mücerred**
Cami-i Sultan Mehmed Han	36	1	1	-	-
Mescid-i Piri Bey	19	1	-	9	-
Mescid-i Sinan Voyvoda	29	1	1	-	-
Mescid-i Hayreddin	18	1	1	-	-
Cami-i Gülfem Hatun	27	1	1	-	3
Yekûn	**129**	**5**	**4**	**9**	**3**

Müslüman mahallelerinin en kalabalık olanı *Cami-i Sultan Mehmed Han Mahallesi* idi. Mahalle, Sultan II. Mehmed döneminde inşa edilen caminin çevresinde oluşmuştu. Diğer Müslüman Mahalleleri de adlarını mahallelerindeki dinî bir yapı olan cami ve mescidlerden almıştı. Bu veriler aynı zamanda İpek merkezinde bulunan dini yapıların sayısını belirtmesi açısından da önemlidir. İki cami ve üç mescitin varlığı kesinlik kazanmıştır. Mescit ve camiler, bu yapıların banisi ya da hangi sultan tarafından yaptırıldıysa onun adı ile anılmıştır.

İpek'te 1530 yılında bulunan Müslüman Mahallelerinden olan *Mescid-i Piri Bey Mahallesi*'nde dokuz ehl-i berat hanenin bulunması dikkat çekicidir. *Ehl-i berat* olarak belirtilen grup, berat sahibi olan ayrıcalıklı zümredendir ve vergi muafiyetleri bulunmaktadır. Diğer Müslüman Mahallelerinde ehl-i berata rastlanmamıştır. Beş Müslüman Mahallesinde toplam vergi yükümlüsü nüfusa bakıldığında 129 hane,

[15] BOA, TTd. 367, s. 322 (H. 937/M.1530).

bahsi geçen dokuz ehl-i berat ve üç mücerred bulunuyordu. Her mahallenin bir imamı olmak üzere beş imam ve dört müezzin mevcuttu[16].

II. Selim döneminde (1566-1574) bölgenin tahririni içeren 1570 yılına ait 500 numaralı mufassal tapu tahrir defterinde, İpek Kazası'nda genel olarak bir nüfus artışı olduğu görülmektedir. Hem Müslüman nüfus, hem de gayrimüslim nüfusun miktarı artmış, yeni mahalleler oluşmuştur. İpek'te bulunan patrikhanenin 1557 yılında, o dönemde üçüncü vezir olan Sokullu Mehmed Paşa'nın[17] gayretleri sonucunda kardeşi Makarijie'yi patrik tayin ederek Osmanlı kontrolünde tekrar açılması, belki de bu nüfus hareketinin artışını etkileyen ana faktördür. Bu faktörü iki şekilde çözümlememiz mümkündür. Bilindiği üzere Osmanlı Devleti, hâkimiyeti altına aldığı topraklarda yaşayan ahaliye baskı ve zulüm uygulama yolunu seçmemiş, onları kendi reayası olarak kendi sistemine dâhil etmeye çalışmıştır. Müslüman nüfusun yeni fethedilen birime yerleştirilmesi de yine takip ettiği diğer yöntemlerden biri olmuştur. Kapatılan patrikhane ile bölgedeki nüfus hareketleri devleti memnun etmemiş olabileceğinden devlet de patrikhaneyi kendine bağlı bir şekilde de olsa yeniden açarak İpek ve civar halkın huzur ve refahını sağlamaya çalışmış olabilir. Ayrıca Osmanlı Devleti hoşgörü politikasının bir nişanesi olarak patrikhaneyi tekrar açmış olmalıdır.

İpek'te 1530 yılında *Cami-i Sultan Mehmed Han* adını taşıyan mahalle, 1570 yılında *Cami-i Şerif* olarak kısaltılmış, *Sinan Voyvoda* ve *Piri Bey Mahallelerinin* adları aynı kalmıştır. 1570 yılına ait defterin alt kısımlarında oluşan tahribat nedeniyle kayıtların bir kısmı okunamasa da bir sonraki tahrir kaydı olan ve 1582 yılına ait 93 numaralı mufassal tapu tahrir defterinden istifade edilerek silik mahalle adlarının çıkarımı yapılmıştır. Çünkü mahalle sayıları ve adları iki dönemde de aynıdır. Buradan hareketle isimleri okunamayan silik kısma tekabül eden iki mahalle adının Gülfem Hatun ve Çeribaşı olduğu tespit edilmiştir. Hane kayıtlarında ise nüfus verilerinin oldukça farklı olması, bu yöntemin takip edilmesine olanak vermemiştir. Hasan Mahallesi'nin ismi okunuyorsa da mahallede yaşayanların yazıldığı kısım tamamen silik olduğundan mahallede o dönemde kaç kişinin yaşadığı

[16] BOA, TTd. 367, s. 322 (H. 937/M.1530).
[17] Erhan Afyoncu, "Sokollu Mehmed Paşa", *DİA,* C. 37, İstanbul 2009, s. 354-357.

bilinememektedir. Mahalle adının Gülfem Hatun ve Çeribaşı olduğu düşünülen iki mahallede yaşayanların bir kısmı belli değildir. Silik kısımlarda bulunan nüfus verileri bu sebeple boş bırakılmıştır. Fakat bir mahallenin silik olmayan ve sayılabilen kısımları belirtilmiş, silik kısımlar ise tabloda soru işareti ile gösterilmiştir. Örneğin Sinan Voyvoda Mahallesinin 25 hanesi okunabilmekte, diğer haneleri okunamamaktadır. Bu sebeple "25+?" şeklinde tabloda verilmiştir.

1570 yılında, bir önceki tahrir kaydı olan 1530 yılına göre mevcut beş Müslüman mahallesinin sayıları on üçe çıkmıştır. Yeni mahallelerin kurulmasının yanı sıra daha önce bulunan beş Müslüman mahallesindeki nüfus da artmıştır. Mahallede yaşayanların isimlerine baktığımızda; baba adları Abdullah olanların dikkat çekecek kadar fazla olması 1570 tahririnden önce bir ihtida hareketinin yaşandığını düşündürtmektedir. 1570 yılında Müslüman mahallelerinin isimleri ve nüfus verileri şu şekildedir:

Tablo III. İpek Şehrinde 1570 ve 1582 Yıllarında Müslüman Nüfus

	Hane	**Hane**
Mahalle	**1570**[18]	**1582**[19]
Cami-i Şerif	39	24
Sinan Voyvoda	25+?	12
Piri Bey	9	2
Ahmed Bey	29	17
Hüseyin	11	6
Hasan Çelebi /Ferik-zâde	-	7
Mustafa Bey	7	5
Mahmud Kadı	18	10
Orman	40	19
Gülfem Hatun	18+?	15
Mescid-i Hacı Mahmud	14	7
Bali Bey	28+?	10
Çeribaşı	-	8
Toplam	**238**	**142**

1570 yılında İpek merkez mahallerindeki Müslüman hanelerin bir kısmının eksik olmasına rağmen 1582 yılına göre sayının bir hayli fazla olduğu görülür. 1530 yılında toplam sayıları 150 iken 1570 yılında bu sayı silik kayıtlar hariç 238 olmuş, 1582 yılında ise 142'ye gerilemiştir. Daha önce de belirtildiği gibi 1570 yılındaki bu

[18] BOA, TTd., 500, s. 372- 375 (H.978/M.1570).
[19] TKGM. KKA., TTd., 93, s. 141-143 (H.990/M.1582).

nüfus artışının sebebi 1530-1570 yılları arasında yaşanan olaylar olmalıydı. Bahsi geçen sebeplerden biri İpek patrikhanesinin tekrar açılmasıdır. Sırp-Ortodoks Patrikhanesi'nin açılışı, şehri canlandırmış, bir çekim merkezi haline getirmiş olmalıdır. Bölgede Osmanlı Devleti'nin yönetiminden doğan memnuniyet neticesinde İslamiyet'e geçiş hızlanarak Müslüman nüfus artışı da olumlu yönde etkilenmiş olabilir. Müslümanlara tanınan haklara sahip olmak amacıyla din değiştirmiş olmaları da bir diğer nedendir. Müslüman nüfusa ait kayıtlar da gayrimüslimlerin İslamiyet'e geçtiğini kanıtlar niteliktedir. 1570 yılında mahalle sakinlerinin yarısı, bazen de yarısından fazlası baba adı Abdullah olan kişilerden oluşmaktaydı. Örneğin 14 haneli Mescid-i Hacı Mahmud mahallesinde 7 hanede kayıtlı olan kişilerin baba adı Abdullah'tı. Yine Mustafa Bey mahallesindeki 7 haneden 4'ü, Mahmud Kadı mahallesindeki 18 haneden 8'i, Ahmed Bey mahallesindeki 29 haneden 12'si, Sinan Voyvoda mahallesinin okunabilen 25 hanesinden 8'i, yine okunabildiği kadarıyla 28 hanesi olan Bali Bey mahallesinin 13 hanesi, baba adı Abdullah olarak kaydedilen kişilerdendi. Diğer mahallelerde de baba adı Abdullah olan birkaç kişi bulunmaktaydı. Zikredilen mahallelerdeki baba adı Abdullah olan kişilerin sayısı dikkat çekicidir ve büyük olasılıkla bu kişiler İslamiyet'e geçen gayrimüslimlerdir. Üstelik 1530 yılında mevcut olmayan ve 1570 yılında yeni oluşan mahallelerdeki baba adı Abdullah olan kişilerin fazla olması o kişilerin Müslüman mahallelerine sonradan geldiğini de göstermektedir. 1570 yılında şehrin nüfus artışının Müslümanlar lehine olduğu bu bağlamda görülmektedir.

Müslümanlığın İpek'teki artışının bir diğer önemli nedeni de bölgenin Dukakinzadeler tarafından yönetilmesiydi. Dukakinzadeler, İslamiyet'e geçmiş ve isimlerini Mahmutbeyoğulları olarak değiştirmişlerdi. Rızaj, İpek şehri Arnavutları'nın XVI. yüzyıl sonunda tamamen Müslüman olduğunu ileri sürmüştür. Öyle ki İpek şehrinde Müslümanlığa geçiş, bu sebeple diğer Balkan şehirlerinde olmadığı kadar yoğun ve hızlıydı[20]. 1485 yılında mahalleleri bulunmasa dahi 33 hanesi olan Müslümanların, 1530 yılında beş mahalleden oluşan bir yerleşime sahip olduğu görülür. Buna karşın yine Balkanlarda bulunan Semendire Sancağı'na bağlı

[20] Skender Rızaj, "1581/82 Yılı Mufassal Defterine Göre İpek Şehri", *X. Türk Tarih Kongresi Kongreye sunulan Bildiriler*, C. IV Ankara 1986, s. 1755.

Belgrad Kazası'nda ise 1527 yılında bile Müslümanlara ait mahallelerin olmayışı[21] İslamiyet'in İpek Kazası'nda, bölgedeki diğer kazalardan daha hızlı yayıldığına bir kanıt olabilir.

Nüfusun 1570 kayıtlarına göre artmasına sebebiyet veren durum ve şartlar açıklanmaya çalışılmıştır. Nüfus potansiyelindeki değişim, dönem ve bölgede yaşanan çeşitli olaylarla saptanmıştır. Fakat 1582 yılına ait 93 numaralı tapu tahrir defteri ile yeni soru ve sorunlarla karşılaşılmıştır. Bahsi geçen dönemde İpek merkezinde bulunan mahallelerin genelinde 12 yıl gibi kısa sürede ciddi anlamda nüfus miktarında bir azalma olduğu görülür. Peki, nüfusun azalmasına sebep olan olay ya da olaylar, ya da durum neydi? Bu değişim tam olarak hangi tarihte yaşanmıştı? İslamiyet'e geçiş hızlanmış, Müslümanlar hallerinden memnun olarak ve zamana yayılan uygun koşullarla nüfuslarını düzenli şekilde arttırırken ne olmuştu da nüfus verileri kısa bir sürede bu kadar düşmüştü? XVI. yüzyıl sonlarında Anadolu'yu kasıp kavurmaya başlayan Celali İsyanları[22] Balkanlarda da mı etkili olmuştu? Arnavutluk, Osmanlı döneminde sık sık isyan çıkaran bir bölge olmuştur ve bu bağlamda Celali İsyanları'nın yaşandığı XVI. yüzyılda İskenderiye Sancağı ve civarının etkilenmemesi mümkün değildir. Merkezdeki şehirli nüfus, iş gücü nedeniyle kırsal alana, köylere mi göç etmişti? Diğer bir deyişle halk, geçim sıkıntısı yaşamış ve artık kent merkezinde kendilerini besleyecek-barındıracak bir ortam mı bulamamıştı? Osmanlı Devleti'nde yaşanan ekonomik-askerî değişimler mi bölgeyi etkilemişti? İklimsel olaylar ve doğal afetler mi bu düşüşe sebep olmuştu? Osmanlı Devleti'nde sık sık yaşanan ve nüfus azalmasına sebep olan veba hastalığı bölgede etkili mi olmuştu?[23] Daha da sıralanabilecek olan bu sorular ile kayıtlara bakılmaya

---

[21] İlhan Türkmen, *XVI. Yüzyılda Belgrad*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 2014, s. 72.

[22] Celali İsyanları için bkz. Mücteba İlgürel, " Celali İsyanları", *DİA,* C. 7, İstanbul 1993, s. 252-257; Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası*, Celali İsyanları, İstanbul 1995; Sam White, *Osmanlı'da İsyan İklimi, Erken Modern Dönemde Celali İsyanları*, Çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul 2013, William J. Griswold, *Anadolu'da Büyük İsyan 1591-1611*, Çev. Ülkün Tansel, İstanbul 2000.

[23] XVIII. yüzyıldan itibaren İşkodra ve Batı Balkan ülkelerinde vebanın yayıldığı ve hastalıktan dolayı pek çok insanın hayatını kaybettiği görülmüştür. Bu durum bölgede daha önce de bir veba salgının olma ihtimalini akla getirmektedir. Daniel Panzac, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Veba (1700-1850)*, Çev. Serap Yılmaz, İstanbul 1997, s. 47.

çalışılacaktır. Bunun yanı sıra Osmanlı bürokrasisinin bozulmaya başlaması neticesinde kayıtların düzenli ve sağlıklı tutulmaması gibi basit bir neden bu sorunları çözebilir miydi? Elbette kesin olarak çözemez cevabı verilemese de nüfus düşüş hızının bu kadar keskin olması, kayıtların düzenli tutulmaması ile açıklanamazdı. Çünkü on iki yılda nüfus miktarında ciddi anlamda bir düşüş görülmüştü. Tahrir kayıtlarında yapılması muhtemel yanlış ve eksiklikler bu denli bâriz bir farkı ortaya koyamazdı. Hem süre kısa hem de ortaya çıkan fark, negatif yönde dikkat çekecek kadar fazlaydı.

1582 yılında Dukakin mirlivası Korkud Bey'in haslarından olan İpek'te Müslümanların mahalle sayısı değişmemişse de mahallelerde yaşayan vergi yükümlüsü nüfus yukarıdaki tabloda belirtildiği üzere düşmüştür[24].

2- İpek Şehrinde Gayrimüslim Mahalleleri ve Nüfusları

Mahallelerde köylere nazaran nüfusun dini gruplara göre ayrışması, farklı birimlerde yaşaması daha belirgindi. İlk dönem için nüfus durumu açısından sadece Müslümanlardan oluşan köy bulunmazken kaza merkezindeki mahallelerde Müslümanlar ve gayrimüslimler farklı mahallelerde yaşamaktaydı.

İpek şehrinde 1485 yılında Müslüman nüfustan oldukça fazla olduğu görülen gayrimüslimlerin altı mahallesi bulunuyordu. Bu durum o dönem için normaldi. Çünkü İşkodra Sancağı, 1479 yılında kurulmuş ve Osmanlı hâkimiyeti bölgede yeni tesis edilmeye çalışılmaktaydı. İpek'in 1485 yılına ait tahrir defterinde"*Defter-i atikde böyle mukayyed bulunmağın"* ifadesinin geçmesi, bölgeyle ilgili daha önce de bir tahrir yapıldığının göstergesidir. Fakat bu defter elimizde değildir. Arnavutluk bölgesi tahrirlerinden elimizde mevcut olan en eski defter, Hicri 835 (M. 1432) tarihli icmal defteridir[25]. Bu bağlamda yerli gayrimüslim nüfusun fazla olması doğal bir sonuçtur. İlerleyen dönemlerde Müslüman nüfusun arttığı görülecektir. İpek

[24] TKGM. KKA, TTd. 93, s. 141 (H.990/M.1582).

[25] Bu defter, Halil İnalcık tarafından neşredilmiştir; *Hicri 835 Tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, Ankara 1987. Bu defterde İpek Kazası Arnavud Sancağı'na bağlı değildir. 1479 yılında Arnavutluk İskenderiyesi olarak geçen bölgede kurulan İskenderiye diğer adıyla İşkodra Sancağı'na dâhil edilmiştir.

şehrinde 1485 yılında bulunan gayrimüslim mahalleleri ve bu mahallelerde yaşayan vergi yükümlüsü nüfusa ilişkin veriler şu şekildedir: [26]

Tablo IV. İpek Şehrinde 1485 Yılında Gayrimüslim Nüfus

Mahalle	**Hane**	**Mücerred**	**Bive**
Petro veled-i Dimitraşani	27	5	3
Nikola veled-i Vukman	15	3	4
İsteban Zekani	17	2	3
Radiç veled-i Pop	13	1	1
İvanko veled-i Radomina	21	7	3
Dabjiyo	12	2	2
Toplam	**104**	**20**	**16**

Nefs-i Suhogırla olarak kaydedilen ve diğer köylere göre oldukça büyük olan Suhogırla merkezinin, mahalleleri de yazılmıştı ve 1582 yılında Suhogırla köyünün Radaniç Mahallesinde Müslim ve gayrimüslim nüfus birlikte ikamet etmekteydi[27].

İpek'te 1530 yılında da altı gayrimüslim mahallesi bulunuyordu. Fakat dikkat çeken mahalle isimlerindeki değişimlerdi. Mahallelerin en kalabalığı 26 hane ile Deli Yovan Mahallesidir. İsimlerinin nereden geldiği hususunda bir bilgi bulunmamakla birlikte gayrimüslimlerce önemli görülen şahısların isimlerini aldığı muhtemeldir. Toplam altı gayrimüslim mahallesinde 97 hane, dokuz mücerred ve altı bive bulunuyordu[28]. Gayrimüslim nüfusta bir önceki tahriri yansıtan 1485 yılına ait defter kayıtlarına nazaran düşüş olduğu görülmektedir. Bunun olası sebepleri Müslüman mahalleleri kısmında belirtilmiştir. Gayrimüslim mahallerindeki vergi yükümlüsü nüfusa ilişkin veriler aşağıdaki tabloda verilmiştir[29].

Tablo V. İpek Şehrinde 1530 Yılında Gayrimüslim Nüfus

Mahalle	**Hane**	**Mücerred**	**Bive**
Deli Yovan	26	2	6
Petko	14	3	3
Nikola	16	-	-

[26] BOA, TTd. 17, s. 3-6 (H.890/M.1485).
[27] TKGM.KKA, TTd.93, vr. 154. (H.990/M.1582).
[28] BOA, TTd.367, s. 322 (H.937/M.1530).
[29] BOA, TTd.367, s. 322-323 (H.937/M.1530).

Dobro	20	4	-
Radko	11	-	1
İsvetko	10	-	2
Toplam	**97**	**9**	**12**

Şehirde 1570 yılında bulunan gayrimüslim mahalleri ve bu mahallelerde yer alan vergi yükümlüsü gayrimüslim nüfus ise şu şekildedir[30]:

Tablo VI. İpek Şehrinde 1570 Yılında Gayrimüslim Nüfus

Mahalle	**Hane**	**Mücerred**
Gura Pabuççi	19	8
Nikola Vukman	9	4
Anderya	5	4
Oliver	4+?	-
Toplam	**37**	**16**

Mahalleler dışında haymanegân olarak kaydedilen bir başlık altında, göçebe olarak yaşayan gayrimüslimler bulunduğu görülmektedir. Bu gayrimüslimlerin hane sayısı 13'tür. Bunlar, İskenderiye Kazası'ndan göç ederek İpek'e yerleşmişler ve burada ayakkabıcılık mesleğini icra etmektedirler. Ayrıca altı akça duhan vergisi ödemektedirler[31].

Gayrimüslimlerin sayısı 1570 yılında Müslüman nüfusta olduğu gibi artış göstermemiştir. Patrikhanenin açılması da gayrimüslimler için şehir merkezindeki nüfus açısından olumlu yönde bir etki yaratmamıştır. 1570 yılındaki merkezde bulunan mahallelerin nüfus değişimleri incelendiğinde, bunun sebebinin İslamiyet'in gayrimüslimler arasında yayılması olduğu kesinlik kazanmıştır. 1530'da bulunan 6 gayrimüslim mahallesi 1570 yılında dört mahalleye düşmüş ve o dört mahallede yaşayan kişilerin sayısı da 1530'a göre bir hayli azalmıştır. Dikkat çeken bir unsur da gayrimüslimlerin neredeyse yarısının mücerred olmasıdır. Mücerredler bilindiği üzere bekâr kişilerdi, peki evli olmayan kişilerin sayısı o dönem için biraz fazla değil miydi? Bu kişiler neden evlenmemiş ya da evlenememişti? Ekonomik olarak evliliğe güçlerinin yetmeyişi de evlenmemelerinin bir sebebi olabilirdi.

[30] BOA, TTd.500, s. 372- 375 (H.978/M.1570).

[31] "*Haymanegân: İskenderiye Nahiyesi'nden bazı kâfirler gelüb Nefs-i İpek'te pabuççuluk edüp altışar akça resm-i duhan verirler*"; BOA, TTd.500, s. 377 (H.978/M.1570).

Şehirdeki gayrimüslimlerin sayısı 1582 kayıtlarında daha da azalmıştır. Gura Pabuçi Mahallesi, 1582 yılında gayrimüslimlerin tek kalabalık mahallesini oluşturmaktaysa da bir önceki döneme göre yine de mahalle ahalisinin sayısı azalmıştı. Üstelik diğer mahalleler hâli olarak kaydedilmişti.

Tüm bu ihtimaller dâhilindeki sorular İpek Kazası özelinde sorulabilirdi. Fakat Balkanlarda, Osmanlı hâkimiyetinde bulunan diğer sancak ve kazalardaki nüfus hareketlerine bakıldığında, Müslüman nüfusun artmasına sebebiyet veren durumun net bir şekilde İslamiyet'in Balkanlarda yayılması olduğu görülmektedir.

Gebrân-ı Nefs-i İpek olarak kaydedilen İpek merkezdeki mahallelerde yaşayan ve 1582 yılında da azalmaya devam eden gayrimüslimlerle ilgili veriler şu şekildedir[32].

Tablo VII. İpek Şehrinde 1582 Yılında Gayrimüslim Nüfus

Mahalle	**Hane**	**Mücerred**
Gura Pabuççi	6	2
Oliver	2	-
Toplam	**8**	**2**

İpek'te 1570 yılındaki dört mahalle 1582 yılında yerleşimi bulunan iki mahalleye, 53 kişi ise 10 kişiye düşmüş, bunların dışında yine 1570 yılında ayakkabıcılık yapan ve haymanegân olarak kaydedilen gayrimüslimlerin sayısı da azalarak iki olmuştu. Nikola Vukman ve Anderya Mahalleleri hâli, yani boş olarak kaydedilmişti. Bu düşüşün sebebinin sadece İslamiyete geçiş olarak açıklamak 1582 yılı için doğru olmayacaktır. Çünkü 1582 yılında sadece gayrimüslimlerin değil Müslümanların sayıları da azalmıştır. Fakat Müslümanların azalma oranı gayrimüslimler kadar yüksek değildir. Bu sebeple İslamiyetin yayılmasının devam ettiği çıkarımı yapılabilir. Her iki dinî grubu da etkileyen başka bir olayın yaşanması muhtemeldir. Bu olayların yanı sıra İslamlaşmanın devam etmesi de gayrimüslim nüfusun hızla azalmasına sebebiyet vermiştir.

[32] TKGM. KKA, TTd.93, vr. 143 (H.990/M.1582).

B-Kırsal Kesim ve Nüfus

1-Köyler

Osmanlı Devleti'nde köylerde yoğun olarak yürütülen tarım faaliyetleri ekonominin temelini oluşturuyordu. Timar sistemi ile devlet, köylünün vergilendirilmesini sağlamaktaydı. Bu vergilendirme işlemi yapılırken köylünün korunmasına önem verilmiştir[33]. İmparatorluk içinde yaşayan nüfusun çok büyük bir kısmı köylerde yaşamakta, tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktaydı[34].

Köylerde tarım yapabilmek için arazinin bulunduğu köyde yaşama şartı yoktu. Ahali, Yaşadığı köyden başka bir yerde de tarım yapabilmekte, bağ, bahçe sahibi olabilmekteydi. Daha çok hâli olarak gösterilen, köy ahalisi tarafından hiçbir şekilde işlenmeyen boş ve atıl durumdaki bağ ve bahçe gibi topraklarda bu uygulama yapılmaktaydı. Tarım yapılan köyün tahriri işleminde bu durum ifade edilir ve vergi kaydı o köye yazılırdı. Toprağı işleyen kişi başka köyden ise hangi köy olduğu da zaman zaman belirtilirdi[35].

Köylerin sınırlarının belirlenmesi oldukça önemliydi. Sınırlar genellikle sınır taşları koyularak oluşturulurdu. Sınırların belirlenmesi, köy ahalisi için değil bilhassa timar sahibi açısından önem taşırdı. Çünkü sınırdaş iki köyün geliri farklı kişilere verilebileceğinden bu kişilerin gelirlerinin de birbirine karışmaması gerekiyordu. Yine timar sahibi, geliri kendine ait bir köye sonradan gelip yerleşenlerden de vergi alıyordu. Mesela sadece tarım yapandan öşür ve dönüm vergisi, sadece yılın belirli bir döneminde kışlayanlar-konargöçerlerden de duhan vergisi alırdı[36]. Kısacası köy sınırlarının belirlenmesi vergilerin doğru toprak sahiplerine aktarılması önemliydi. 1485 ve 1530 yıllarındaki defterlerden köy sınırlarına dair herhangi bir veri çıkarılamasa da 1570 ve 1582 yılına ait mufassal tahrir defterlerinde köy sınırları hakkında bilgi bulunmaktadır. Daha doğrusu köylerin sınırları önem arz etmiş olmalı

---

[33] Huricihan İslamoğlu İnan, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Köylü*, İstanbul 1991, s. 32.

[34] Mehrdad Kia*, Osmanlı İmparatorluğu'nda Gündelik Hayat*, Çev. Özgür Özol, İstanbul 2013, s. 104.

[35] "*Karye-i Yagodine tâbi-i İpek, defter-i atikde Karye-i Modriş'den bazı reâyâ karye-i mezbûrede (Yagodine) ziraat edüb öşürlerin verirler deyü …*". TKGM.KKA, TTd.93, vr. 155 (H.990/M.1582).

[36] Halil İnalcık, *Hicri 835 tarihli Sûret-i Defter-i Arvanid*, s. XXIX.

ki bahsi geçen defterlerde köylerin sınırlarıyla ilgili bilgiler verilmiştir. Sınırların nasıl belirlendiği hususunda ise bir kayda rastlanılmamıştır. Daha çok bir köyün hudutlarının belli olması amacıyla yanındaki ya da iki tarafındaki köyün adı zikredilmiştir. Herhangi bir yerden alınan vergilerin, sahib-i arz olarak defterlerde geçen timar sahiplerine eksiksiz ulaşması için sınırlara dair bilgilerin verildiği açıktır. Sınırları ihtilafa düşülen köylerin ya da reayası birbirine karışan köylerin ismi yazılır ve *raiyyetlü raiiyyetin taşir eder* diye belirtilirdi. Örneğin Gorna Lutoglav ve Dolna Lutoglav adlı köylerin sınırları birbirlerine karışıktır. Bu durum da şöyle belirtilmiştir: *"Karye-i mezburun (Dolna Lutoglav) Gorna Lutoglav nam karye ile yerleri mahlût ve meşâdır, sipahiler raiyyetlü raiyyetin ta'şir ederler"*[37]. Reaya, bulunduğu köy dışında tarım yapabilirse de vergisini tarım yaptığı köyün timar sahibine öderdi. Diğer bir deyişle yaşadığı köyde tarım yapmak zorunda olmasa da tarımı yaptığı yerde vergisini ödemekle mükellefti. Bu duruma bir başka örnek de Otomançe köyünde yaşanan durumdur. Prekale ve Goralofça köylerinin reayası Otamançe köyünde tarımla uğraşmaktadır ve vergisini Otamançe köyünün timar sahibi olan Musa bin İbrahim'e vermektedir[38].

Osmanlı Devleti'nde genellikle Müslüman ve gayrimüslimler, şehir merkezlerinde farklı mahallelerde yaşamaktaysa da köylerde daha ziyade bir arada ikamet etmekteydiler. Anadolu coğrafyasında bu durumda değişiklik olabilirse de Balkanların sosyo-kültürel ve demografik yapısı, gayrimüslim ve Müslümanların farklı köylerde yaşamasına imkân vermemektedir. Balkanlardaki gayrimüslim nüfusun çok olduğu yerlerde (ki özellikle ilk dönemlerde gayrimüslimler Müslümanlardan kat be kat sayıca fazlaydı) iki dini grubun farklı köylerde yaşaması pek mümkün değildi. Öyle ki nüfusu tamamen gayrimüslimlerden oluşan köyler çoğunluktaydı. Müslümanların bulunduğu köylerde ise Müslümanların sayıları gayrimüslimlere göre çok az kalıyordu. Durum böyle olunca Müslüman ve gayrimüslimlerin birlikte hareket etmesi, beraber toprak işlemesi de kaçınılmaz

[37] TKGM.KKA, TTd.93, vr. 184 (H.990/M.1582).

[38] "*Karye-i Otamançe, Timar-ı Musa bin İbrahim ve gayruhu; mezkûr karye sınırına göre Prekale ve Goralofça nam karyeler reayası ziraat edüb öşrün verirler"*. TKGM.KKA, TTd.93, vr. 200 (H.990/M.1582).

olmuştur. Gayrimüslimler, Müslümanlarla birlikte bağ, çayır ve zemin gibi toprakları ortaklaşa işlemekteydi. Mesela, Vukonik köyünde Hasan bin Mustafa ve Radiç İvan isimli kişiler beraber tarım yapmakta ve öşürlerini vermekteydiler[39]. Köyde saptanan bu durum, İpek köyleri genelinde yaşanan örneklerden sadece birisidir. Müslümanlar ve gayrimüslimler üretimin süreklilik kazanması, devlet gelirlerinin devam etmesi ve toprakların boş kalmaması için devlet lehine faaliyetlerini beraber yürütmekteydi. Osmanlı Devleti de Balkanların nüfus, sosyal ve kültürel yapısını çok iyi bildiğinden Anadolu'daki uygulamaları ayniyle burada uygulamamış, şartları esnetip değiştirerek bölge ahalisine uygun hale getirmeye çalışmıştır. Yine bu sebeple timarlar, gayrimüslimlere de verilmiştir.

İpek Kazası'nın mufassal tapu tahrir defterlerinde kazaya bağlı köyler detaylı bir şekilde kaydedilmiştir. O dönemde bulunan köyler, günümüz mahallelerini karşılayan bir yerleşim birimi olmuştur. Bu bağlamda köylerde genel olarak mahalle adlarına rastlanmamışsa da İpek Kazası'na bağlı Suhogırla ve İstinik köylerinin mahalleleri mevcuttur. Suhogırla köyünün üç[40], İstinik köyünün de iki mahallesi[41] bulunmaktadır. Suhogırla tahrir defterlerinde köy olarak geçmekteyse de *Nefs-i Suhogırla* tabiri ile kaydedilmiştir. Fakat 1540'lı yıllarda da kayıtlarda Suhogırla nahiye olarak geçmektedir[42].

İpek kırsalında 1485 yılında 264 köy, yerleşimin olduğu 13 ve boş olan üç manastır olmak üzere toplamda 16 manastır ve 15 mezraa bulunuyordu. Müslümanların az da olsa bulunduğu köy sayısı ise 38 idi. İpek'in 1530 yılında 306 köyü, 13 manastırı ve 12 mezraası vardı. 1570 ve 1582 yıllarında ise köy sayısı 252'ye düşmüştür. Aynı yıllarda 12 manastır ve 25 mezraası bulunmaktadır.

Kazaya bağlı köylerin 1485 yılı kayıtlarında vergi yükümlüsü nüfus belirtilirken Müslim-gayrimüslim ayrımı yapılmamış, toplamları verilmiştir. Fakat defter kaydı mufassal olduğundan isimlerin zikredildiği kısımdan köyde yaşayan

[39] TKGM.KKA, TTd. 93, vr. 157 (H.990/M.1582).
[40] TKGM.KKA, TTd. 93, vr. 153-154 (H.990/M.1582).
[41] TKGM.KKA, TTd. 93, vr. 154-155 (H.990/M.1582).
[42] BOA, MAD. 34, s. 393 (H.948/M.1541).

Müslüman ve gayrimüslimler tespit edilmeye çalışılmıştır. Nüfusun toplamında böyle bir ayrıma gidilmemişse de isimlerin kenarına zaman zaman Müslim yazıldığı görülmüştür. Bu hususta defterin genelinde tek tip bir uygulama yöntemi kullanılmamıştır. Bazı köy kayıtlarında vergi yükümlüsü nüfusun belirtildiği kısımda "hane-i Müslim"[43] kaydı bulunurken, yukarıda da izah edildiği gibi bazılarında sadece Müslim yazılmış[44], iki dine mensup kişilerin hane sayıları birlikte toplanmıştır. Müslüman nüfus sayısı belirlendiğinde toplam hane sayısından düşülmüş ve geri kalan hane gayrimüslimlerinki olarak değerlendirilmiştir.

İpek'in 1530, 1570 ve 1582 yılına ait tapu tahrir defterlerinde ise bir köyde Müslüman ve gayrimüslimler birlikte yaşıyor ise bunun ayrımı için "hane-i gebr" ve "hane-i Müslim" olarak ayrı ayrı yazıldığı görülmüştür[45]. İki dinî unsuru bir arada barındıran köylerin verilerinin yazılmasında farkedilen bir diğer husus da öncelikle Müslüman hanelerinin yazılmasıdır. Mücerred kayıtları da "mücerred-i Müslim" ve "mücerred-i gebr" şeklindedir. Eğer böyle bir durum söz konusu değilse yani bir köy veya mahallede sadece Müslüman ya da gayrimüslim yaşıyorsa sadece "hane" olarak yazılmıştır.

Mahalle ve köylerde mevcut nüfus belirtilirken hane sayısı klasik beş ile çarpma usulüyle tahmini nüfusun bulunması yöntemi kullanılmayacaktır. Daha önce yapılan çalışmalarda bu usuller zaman zaman kullanılmışsa da sağlıklı bir sonuç elde edilemeyeceği artık kabul edilmektedir. Bunun birden fazla sebebi bulunmaktadır. Her şeyden önce, klasik dönemde Osmanlı nüfusuna ilişkin çıkarım yapmamıza imkân sağlayan tahrir defterlerinde belirtilen nüfus, orada yaşayanların tümünü kapsamamaktaydı. Vergi esasına dayalı olan kayıtlarda vergi vermekle yükümlü olan nüfus, kayıtlara geçmekteydi. Kadın ve çocuklar bu kayıtlar dışında kalmakta dul

[43] Gorrajdeva köyünde bulunan Hüseyin, hane-i Müslim olarak ayrı yazılmıştır. Gayrimüslimler ise hane başlığı altında belirtilmiştir. BOA, TTd. 17, s. 220 (H.890/M.1485).

[44] Korsorik köyünde İskender, İsmail ve Yunus adlı kişilerin yanına müslim yazılmıştır. Fakat hane sayısı o köyün toplam hane sayısı olup, Müslim-gebran olarak ayrılmamıştır. 42 olarak verilen hane sayısından üç hane, köyün Müslüman nüfusuna, 39 hane de gayrimüslimlerin nüfus verilerine yazılmıştır. BOA, TTd. 17, s. 219 (H.890/M 1485).

[45] Mesela 1530 yılında İslivyani köyünde hane-i Müslim iki, hane-i gebr 52 olarak belirtilmişti. BOA, TTd.367, s. 324 (H.937/M.1530).

kadınlar da ancak vergi verebilecek düzeyde ise kaydedilmekteydi. Böyle bir usulle tutulan defterlerden bölge nüfusu tahminî de olsa doğru olarak hesaplanamayacaktır. Biz de nüfus bilgileri kısmında defterlerde geçen ifadelere sadık kalarak hane-mücerred-bive-çift gibi reayanın statüsüne göre yazılmış sayısal verileri ayniyle kullandık. Önemli olan bahsi geçen dönemlerde mevcut köy ve yerleşim merkezlerinde yaşayanların sayısal verilerinin birbirlerine olan kıyası ise bu yöntemle daha sağlıklı sonuçlar elde edilebilecektir. Tahmini olarak hesaplanan nüfusun niceliğinin birbiriyle kıyaslanması yerine Osmanlı Devleti'nin tahrirlerine yansımış olan gerçek sayıların karşılaştırılması daha uygun olacaktır.

a-Köylerdeki Müslüman Nüfus

İpek Kazası'nda 1485 ve 1530 yıllarında nüfusu tamamen Müslümanlardan oluşan köy bulunmamaktaydı. Bununla birlikte iki unsurun beraber yaşadığı köyler mevcuttu. Böyle durumlarda "hane-i Müslim" diye ayrı bir kayıt altında nüfus miktarları belirtiliyordu. Ayrıca yine karışıklık olmaması adına mücerred sayıları belirtilirken de mücerred-i Müslim diye yazılmaktaydılar.

İpek kırsalında 1485 yılında gayrimüslimlerle birarada yaşayan Müslümanların hane sayısı 66 idi[46]. 1530 yılında ise 29 köyde toplam 55 hane Müslüman vergi yükümlüsü bulunmaktaydı[47]. Daha önce de belirtildiği gibi sadece Müslümanların yaşadığı köy olmadığından bu 55 hane, gayrimüslimlerle bir arada yaşıyordu. 1530 yılına ait olan defter, örneklerine sadece Kanuni döneminde rastladığımız mufassal-icmal ya da diğer adıyla muhasebe-icmal tipi defterlerdendi. Bu defterde, vergi yükümlüsü nüfusun isimleri belirtilmemişse de köy ahalisi kaydedildiğinde eğer o köyde Müslüman nüfus varsa *Hane-i Müslim* diye yazılmıştır. Bu kayıtlar sayesinde Müslüman hane sayıları tespit edilebilmiştir. 1530 yılındaki kayıtlardan köylerde Müslüman mücerredlerin bulunmadığı görülür. Müslümanların yaşadığı köylerde Müslümanların sayıları, gayrimüslimlerin sayısı yanında çok az kalıyordu. Öyle ki birkaç haneden ibaretlerdi. En fazla Müslümanın bulunduğu köy 10 hane ile Dubova köyü idi. Üstelik gayrimüslimlerin hane sayısı bu köyde 24'tü.

[46] 1485 yılında kırsal alanda bulunan nüfus verileri için bkz. Ek-I.
[47] 1530 yılında kırsal alanda bulunan Müslüman nüfus verileri için bkz. Ek-V.

Dubova köyündeki fark o dönem için çok keskin değilse de diğer köylerde gayrimüslimlerin sayıca farkı açık bir şekilde Müslümanlardan yüksekti. Şabuka köyünde 4, Novasil, Rudniçe, Başeniçe ve İstubela köylerinde üç, diğer köylerde de bir-iki hane halinde yaşamaktaydılar. Sayılarının bu kadar az olması köylere bilinçli olarak yerleştirildikleri ihtimalini düşündürtmektedir. Bununla birlikte iskân ve şenlendirme politikası doğrultusunda yapılan yerleştirmelerin bu kadar az kişiyle olamayacağı düşünüldüğünden bahsi geçen Müslümanların din değiştiren gayrimüslimlerin olabileceği sonucuna varılmaktadır.

İpek'in 1570 ve 1582 yılı mufassal tapu tahrir defterlerinde, kırsal alanda kaydedilen Müslümanların sayısı oldukça önemliydi. Çünkü 1582 yılında İpek kent merkezinde Müslüman mahallelerinde 1570 yılına göre nüfusun azaldığı görülmekteydi. Peki, aynı azalma köylerde de yaşanmış mıydı? 1485 yılına göre 1530 ve 1570 yıllarında merkezde istikrarlı ve hızlı bir şekilde artan ve 1582'de önemli oranda azalan Müslümanların nüfusunun köylerde ne durumda olduğunu tespit etmek, kazadaki nüfus hareketlerinin sebeplerine yönelik farklı öngörüler sunmaya imkân tanıyacaktır. Örneğin şehir merkezinde nüfus artış oranıyla, köylerdeki nüfus artış oranlarının mukayesesi yine bu yönde tahmin ve ihtimalleri çeşitlendirebilecektir.

Tablo VIII. İpek Kırsalında 1570 ve 1582 Yıllarında Müslüman Nüfus

Müslümanlar						
	1570			**1582**		
	Çift-Hane	**Mc**	**Bn.**	**Çift-Hane**	**Mc**	**Bn**
Osek	17	11	6	18	17	6
İslivyani	37	30	9	36	17	13
Mramur	1	1	0	2	0	0
Pohoçe Mh. Moçol	0	0	0	2	0	0
Lipovaç	7	2	3	28	12	5
Trekanik	3	1	2	7	4	4
Baba	3	0	0	1	0	0
Rahovçik	2	0	2	0	0	0
İştobil	1	0	0	1	0	0
Bana	1	0	0	0	0	0
Rodnebırda	0	0	0	1	0	1
Klinaç	2	0	0	1	0	0
Suhogırla Mh. Tırgovişte	1	0	0	1	0	0
Suhogırla Mh. Radaniç	1	0	3	1	3	0
İzlokvikan	6	1	0	4	0	1
Kavalinçe	3	5	0	5	2	1

Vukonik	0	0	0	3	0	0
Çermile	2	0	0	2	0	0
Pirlepe	2	0	0	0	0	0
Mostar	1	0	0	0	0	0
Kırnıniçe	4	0	0	3	0	0
İstrelçe	7	2	4	18	0	7
Lubolik	9	0	4	10	0	4
Romaniçe	1	1	0	3	0	0
Sredne Çernogovine	2	3	0	3	1	0
Belopolye-i Küçük	0	0	0	0	1	0
Şabuka	4	0	0	0	0	0
Kosorik	0	0	0	2	0	0
Gorna Yablaniçe	1	0	0	0	0	0
Gorna Prekale/Duyak	1	0	0	1	0	0
Give	1	0	0	0	0	0
Niokas	5	3	0	12	4	2
Mn. İvrele ve İspas	2	0	0	2	0	0
Lukani	1	0	0	1	0	0
Dolna Kruşeva	0	0	0	2	0	0
Ojgay	0	0	0	1	0	0
Çernilug-ı Büzürk	1	0	0	1	0	0
Gorna Kırnine	1	0	0	1	0	0
Temeşniçe	3	0	1	3	0	0
Ozrim	0	0	0	0	1	1
Tırbohofça	7	0	2	8	4	1
Vidine	1	0	0	1	0	0
Dolna Glokani	2	0	0	1	0	0
Novasil	0	0	6	18	1	2
Rakoş	1	0	0	0	0	0
Doleva	5	0	1	4	0	0
Istaradovran	4	0	1	3	0	2
Jalçe	0	0	0	5	0	0
Berikova	2	2	0	5	0	2
Baniçe	0	0	0	3	1	0
Dubovik	1	0	0	0	0	0
İznopol	2	1	0	1	0	0
Dobri Lipan	0	1	0	3	2	1
Yoşaniçe	1	0	0	0	0	0
İstraje	0	2	0	0	0	0
Jakova	1	0	0	1	0	0
Yablaniçe-i Diğer	1	0	0	0	0	0
Botuşa	0	0	0	1	0	1
Trestenik	0	0	0	0	1	0
Papirekani	2	0	0	2	0	1
Lobula	1	0	0	1	0	0
Beleg	1	0	0	1	0	0
Lubuşa	2	0	0	0	1	2
Kruşeviçe	9	0	0	4	0	0
Radolofça	1	0	0	0	0	0
Brestovaç	1	0	0	5	0	0
Beliçe	10	0	4	13	2	1
Tominopolye	14	3	0	20	5	10
Novasil	4	1	2	6	2	2
Brest	0	0	1	0	0	1

Lajani	4	1	0	1	1	1
Duyak	3	4	0	4	4	1
Dobroş-ı Büzürk	2	0	0	2	0	0
Şalinofça	2	0	0	4	0	0
Dobriçedol	7	9	0	8	4	6
Gorna Petriçe	1	0	0	1	0	0
İvranik	2	1	3	6	0	0
Nabrekani	1	0	0	7	0	1
Hereç/Çernipotok	10	8	1	13	2	1
Nakle	2	0	0	2	0	0
Irzinik	0	0	0	1	0	3
Grobofça	4	0	0	6	0	0
Dolna Çernogovine	2	3	0	6	2	0
Lişani	3	0	0	1	0	0
Prelonçe	2	0	0	4	1	1
Graboniçe	0	0	1	0	0	0
Dolna Kırnine	2	0	0	2	0	0
Groboçil	8	0	1	3	0	0
Toplam	**261**	**96**	**57**	**353**	**95**	**85**

Verilerde görüldüğü üzere İpek kırsalında 1570 yılında Müslümanlar artık çift olarak kaydediliyordu. Kırsal alanda 1485 yılında 66, 1530 yılında 55 haneden ibaret olan Müslümanlar 1570 yılında 261 hane, 1582 yılında ise 353 hane idi. Şehir merkezinde 1570 yılından 1582 yılına göre yaşanan nüfus azalması köylerde mevcut değildi. Bu durum, kırsal alanda da İslamiyetin arttığını gösterdiği gibi, genel olarak kır nüfusundaki artış reayanın yaşamak için köyleri tercih ettiğini düşündürtmektedir. Özellikle 1582 yılında kent merkezinde her iki dinî grup için de geçerli olan nüfus azalması, köylerde ters oranda gerçekleşmiştir. Müslüman ve gayrimüslimler 1582 yılında kırsal alanda hane sayılarını arttırmıştır.

İpek kırsalında 1570 ve 1582 yıllarında Müslüman nüfusun artmasıyla, nüfusu tamamen Müslümanlardan oluşan köyler de ortaya çıkmıştır. Bazı köylerde ise Müslümanlar, gayrimüslimlerden fazladır. Sadece Müslümanların bulunduğu İzlokvikan köyünde 1570 yılında altı çift bir mücerred bulunurken, 1582 yılında bu sayı dört çift bir bennak olmuştur. Çift olarak kaydedilenlerin baştina tasarrufunda bulunan Müslümanlar olduğu görülmektedir[48]. 1570 yılında üç çift ve beş Müslüman mücerred; üç hane gayrimüslim bulunan Kavalinçe köyünde, 1582 yılında gayrimüslim nüfus kalmamış, Müslüman çiftlerin sayısı beşe çıkmıştır. Ayrıca köyde

[48] BOA, TTd.500, s. 399 (H.978/M.1570), TKGM. KKA, TTd.93, vr. 156 (H.990/M.1582).

iki Müslüman mücerred ve bir bennak vardı[49]. İstrelçe köyünde Müslüman hane sayısında ciddi anlamda bir yükselme olduğu görülmüştür. Öyle ki 1570 yılında köyde yedi çift dört bennak bulunurken, 1582 yılında 18 çift, yedi bennak kayıtlıdır[50].

Kırsal alanda Müslümanların hane sayısı, 1485 yılından 1530 yılına 66 haneden 55 haneye olmak üzere % 16 oranında azalmıştır. 1530 yılından 1570 yılına 55 haneden 261 haneye olmak üzere % 374 oranında, 1570 yılından 1582 yılına da 261 haneden 353 haneye olmak üzere % 35 oranında yükselmiştir.

Müslümanların hane sayısı açısından en kalabalık oldukları köy, 1485 yılında sekiz hane ile Reniça, 1530 yılında ise 10 hane ile Dubova köyüdür. 1570 yılında Müslümanların en fazla hane sayısı çeltik tarımı yapılan İslivyani köyüdür ve Müslümanlar 37 haneden oluşmaktadır. 1582 yılında da yine İslivyani köyünde en fazla Müslüman bulunmaktadır ve hane sayıları 36'dır.

b- Köylerdeki Gayrimüslim Nüfus

Kazaya bağlı köylerin geneli ilk dönemlerde gayrimüslimlerden oluşmaktaydı. 1485 yılında kırsal alanda gayrimüslimler, 5716 hane, 1439 mücerred ve 477 biveden oluşuyordu[51].

İpek köylerinde 1530 yılında yaşayan gayrimüslimlerin toplam hane sayısı Müslümanlarınkinden yaklaşık kırk sekiz kat fazlaydı. Yerleşim merkezlerindeki gayrimüslimlerin haneleri "hâne-i gebran", "gebrân" gibi başlıklar altında kaydedilmekteydi. 1530 yılında kazada 306 köy bulunmaktaydı. Bu köylerin 29 tanesinde az da olsa Müslümanlar gayrimüslimlerle birlikte yaşamaktaydı. Diğer 277 köy ise tamamen gayrimüslimlerden müteşekkildi. Köylerde toplam olarak 7863 hane, 534 mücerred ve 580 bive bulunuyordu[52]. Bu sayı mezraa ve manastırlardaki haneler ile 7919 oluyordu.

---

[49] BOA, TTd. 500, s. 400 (H.978/M.1570), TKGM. KKA,TTd.93, vr. 156 (H.990/M 1582).
[50] BOA, TTd. 500, s. 406 (H.978/M.1570), TKGM. KKA, TTd.93, vr. 163-164 (H.990/M 1582).
[51] 1485 yılında kırsal alanda bulunan nüfus verileri için bkz. Ek-I.
[52] 1530 yılında kırsal alanda bulunan gayrimüslim nüfus verileri için bkz. Ek-IV.

Köylerdeki vergi yükümlüsü nüfus belirtilirken 1582 yılındaki kayıtlarda gayrimüslimler, *hane-i gebr ma'a baştina* başlığı altında verilmiştir. Köylerde Müslümanlar mevcut ise (ki bu dönemde birçok köyde Müslüman bulunmaktaydı) hane-i gebrden sonra bir kez daha mücerred kaydına yer verilirdi. Yani daha önce de belirtildiği gibi Müslüman nüfus, kayıtlarda öncelikli olarak verilir, daha sonra gayrimüslimlere geçilirdi. Bazen de mücerred-i gebr başlığıyla yazılırdı. Fakat aynı köy kaydı altında iki mücerred kaydı mevcutsa ilk kayıt Müslüman mücerredleri ifade ederdi.

Tablo IX. İpek Kırsalında 1570 ve 1582 Yıllarında Gayrimüslim Nüfus

Gayrimüslim Kır Nüfusu								
Yerleşim Birimi	**1570**			**Muaf Bazdar**	**1582**			**Muaf Bazdar**
	Hane	**Mc**	**Bv**	**0**	**Hane**	**Mc.**	**Bv.**	**0**
Osek	13	4	0	0	17	0	0	0
İslivyani	6	6	0	0	12	1	0	0
Mramur	20	2	0	0	20	2	0	0
Yelofça	39	7	0	0	43	7	0	0
Graniçe	54	11	0	0	54	11	0	0
Belopolye-i Büzürk Mh. Branofça	42	12	3	0	41	10	0	0
Mh. Radiç İsteban	56	11	0	1	56	11	0	1
Pohoçe	28	12	0	2	10	0	0	1
Lipovaç	46	22	0	1	27	8	0	0
Trekanik	12	3	0	0	10	2	0	0
Baba	22	9	0	0	25	6	0	0
Didiş	4	1	0	0	4	2	0	0
Büyük Gorgovik	45	9	0	0	52	16	0	0
İstudeniça	31	15	5	1	44	12	0	1
Nemilovik	12	7	0	0	17	4	0	0
Rahovçik	41	10	0	0	43	9	0	0
Gorna Kaliçani	15	5	0	0	19	4	0	0
İştobil	20	7	0	0	21	7	0	0
Palova	8	1	1	0	11	4	0	0
Bana	60	12	0	0	65	12	0	0
Sinayofça	35	5	0	0	64	9	0	1
Koş	38	14	0	0	37	5	0	0
Rodnebırda	34	4	1	0	31	8	0	0
Todorçoveç	32	7	0	0	32	9	0	0
Klinaç	26	5	0	0	16	2	0	0
Piştani	22	2	0	0	21	3	0	0
Pavlani	8	3	1	0	11	2	0	0
Gorna Drin	11	2	0	0	12	2	0	0
Suhogırla Mh. Tırgovişte	38	5	2	1	38	8	0	2

Suhogırla Mh. Radaniç	13	0	0	0	13	0	0	0
Suhogırla Mh. Zakut	61	22	0	0	68	17	0	0
İstinik Mh. Solak Hamza	47	11	0	0	47	8	0	0
İstinik Mh. Radiç	24	5	0	0	32	7	0	0
Lukaviçe	30	8	0	0	29	8	0	0
Yagodine	18	5	0	0	16	3	0	0
Kavalinçe	3	0	0	0	0	0	0	0
Obraşko	10	3	0	0	12	2	0	0
Vukonik	28	8	0	0	33	6	0	0
Çermile	27	8	0	0	17	14	0	0
Grabofça	7	2	0	0	7	2	0	0
Pirlepe	42	16	0	1	0	0	0	0
Vardeşte	9	0	0	0	10	4	0	0
Nenedaniçe	14	6	0	0	14	7	0	0
Suşiçe	40	17	0	0	62	16	0	0
Mostar	13	5	0	0	21	6	0	0
Beniçe	14	6	1	0	19	3	0	0
Gorajdofça	24	14	0	0	24	11	0	0
Boçişte	5	2	0	0	6	2	0	0
Beliçe	2	0	0	0	2	0	0	0
Beloçiçe	9	2	0	0	9	3	0	0
Dolçe	36	8	0	0	33	1	0	0
Kırnıniçe	32	11	0	0	42	4	0	0
Gorna Beliçe	70	13	0	1	78	13	0	0
İstrelçe	30	8	0	0	34	13	0	0
Lubolik	27	6	0	0	15	4	0	0
Milekani	30	9	0	0	39	9	0	0
Gorna Loçine	30	8	0	0	38	8	0	1
Çelobik	25	7	0	0	30	5	0	0
Zabrekani	11	5	0	0	13	5	0	0
Çirvenibrek	17	5	0	0	21	5	0	0
Gorna Luka	36	8	0	0	41	13	0	0
Budisalçe	19	2	0	0	20	3	0	0
Romaniçe	20	3	0	0	15	8	0	0
Mujovine	18	6	0	0	22	5	0	0
Sredne Çernogovine	4	0	0	0	4	0	0	0
Belopolye-i Küçük	24	4	0	0	24	2	0	0
Şabuka	10	2	0	0	6	0	0	0
Dragolofça	15	6	1	0	20	5	0	0
Şabt	9	2	1	0	14	2	0	0
Rudnik	41	10	0	0	48	11	0	0
Mz. Vinarçe	2	0	0	0	2	0	0	0
Dolna Balinçe	16	4	0	0	19	4	0	0
Osoyani	49	11	0	1	58	13	0	1
İzbiçe	12	5	0	0	12	9	0	0
İstok	33	11	0	0	40	12	0	0
Çirkolaç	27	12	0	1	41	7	0	1
İsvirka	27	10	0	1	33	13	0	1
Çabik	31	8	0	0	33	7	0	0
İştobil (Derbend köyü)	50	0	0	0	60	0	0	0
Çerovik	21	5	0	0	22	7	0	0
Iskorobik	17	5	0	0	17	4	0	0
Kosorik	35	7	0	0	40	5	0	0
Gorna Yablaniçe	23	7	0	0	26	7	0	0

Dolna Drin	3	1	0	0	5	1	0	0
Dresnik	47	16	3	0	47	19	0	0
Leskofça	27	7	0	0	36	11	0	0
Dolna Prekale	25	6	0	0	28	7	0	1
Gorna Prekale/Duyak	10	3	0	0	12	4	0	0
Çirveni Yablani	29	8	1	0	47	7	0	0
Şibovik	11	5	0	0	12	5	0	0
Brestovik	22	8	0	0	25	5	0	1
Siga	16	7	0	0	20	7	0	0
Kalina	21	5	0	0	18	1	0	0
Gorna Yoşaniçe	33	11	0	0	41	13	0	0
Dolna Yoşaniçe	27	7	0	0	34	10	0	0
Deçani	46	9	2	0	66	8	0	0
Kanavye	2	2	0	0	0	0	0	0
Dolna Barani	27	16	0	0	32	12	0	0
Dolna Lutoglav	20	5	0	0	19	4	0	0
Give	24	10	0	0	46	16	0	0
Loziçe	22	8	0	0	26	10	0	0
Lipa	20	10	0	0	22	6	0	0
Niokas	22	12	0	0	18	6	0	0
Mn. İvrele ve İspas	25	14	0	0	41	16	0	0
Lukani	25	11	0	0	34	16	0	0
Drenofça	18	6	0	0	23	4	0	0
Dolna Kruşeva	11	2	0	0	14	2	0	0
Novasil	17	6	0	0	19	6	0	0
Ojgay	13	3	0	0	13	5	0	0
Çerniçe	22	11	0	0	30	10	0	0
Çernilug-ı Büzürk	25	13	0	0	31	9	0	0
Çernilug-ı Küçük	5	0	0	0	6	0	0	0
Beloçiçe	13	2	0	0	18	4	0	0
Gorna Kırnine	7	1	0	0	8	2	0	0
Turyak	18	1	0	0	17	2	0	0
Yarem	13	4	0	0	18	5	0	0
Temeşniçe	13	5	0	0	13	6	0	0
Radonik	24	10	0	0	27	12	0	0
İstik	20	3	0	0	21	7	0	1
Katraniçe	14	3	0	0	12	4	0	0
Ozrim	10	2	0	0	11	2	0	0
Tırbohofça	25	8	0	0	24	12	0	0
Rakovine	13	10	0	0	15	8	0	0
Ulyarçe	2	0	0	0	2	0	0	0
Vinedol	8	0	0	0	8	0	0	0
Dobredol	20	6	0	0	21	7	0	0
Gırniçar	16	1	0	0	17	9	0	0
Trebovepolye	8	5	0	0	12	3	0	0
Vidine	10	3	1	0	10	3	0	0
Dolna Glokani	22	6	0	0	27	5	0	0
Novasil	9	8	0	0	17	4	0	0
Dubova	9	6	0	0	12	4	0	0
Drenova	4	1	0	0	8	1	0	0
Lipovaç	6	2	0	0	11	2	0	0
Rakoş	10	3	0	0	9	4	0	0
Oşiçe	18	8	0	0	22	4	0	0
Doleva	5	1	1	0	6	1	0	0

Istaradovran	11	7	0	0	16	5	0	0
İskoroşnik	4	4	0	0	8	2	0	0
Radovaç	17	10	0	0	24	7	0	0
Kaşiçe	12	8	0	0	19	7	0	0
Mz. Kroglava	6	0	0	0	6	0	0	0
Otomançe	25	8	0	0	33	9	0	0
Jalçe	23	12	0	0	31	11	0	0
Berikova	14	4	0	0	9	1	0	0
Baniçe	17	5	0	0	19	3	0	0
Gorna Glokani	28	9	0	0	38	12	0	0
Büyük Yablaniçe	9	6	0	0	10	6	0	0
Kotradik	23	7	0	0	29	5	0	0
Dubovik	15	6	0	0	14	3	0	0
İznopol	14	5	0	0	17	5	0	0
Dobri Lipan	12	4	0	0	13	3	0	0
Yoşaniçe	2	2	0	0	3	1	0	0
Dudaşnofça	13	9	1	0	16	8	0	0
Berçova	11	6	0	0	11	6	0	0
Belopolye	19	14	0	0	29	8	0	0
Mazenik	18	5	0	0	11	6	0	0
Raşkovaç	12	6	0	0	11	3	0	0
İstraje	9	7	0	0	7	5	0	0
Hrastofça	19	10	0	0	25	13	0	0
Grebnik	25	11	1	0	31	8	0	0
Istraniş	13	5	0	0	16	7	0	0
Plavliyan	10	7	0	0	10	5	0	0
Jakova	19	9	2	0	15	2	0	0
Kostraç	17	6	0	0	21	6	0	0
Boboyofça	16	6	0	0	22	4	0	0
Dolna Nekravaç	14	14	0	0	19	8	0	0
Gorna Nekravaç	2	0	0	0	1	0	0	0
Dolna Luka	10	5	0	0	10	2	0	0
Yablaniçe	9	5	0	0	11	1	0	0
Yablaniçe-i Diğer	2	2	0	0	0	0	0	0
Botuşa	22	16	0	0	20	3	0	0
Trestenik	13	10	0	0	16	2	0	0
Papirekani	15	5	0	0	16	4	0	0
Radostik	7	1	0	0	7	2	0	0
Rudniçe	3	1	0	0	2	0	0	0
Pergoda	12	4	0	0	12	6	0	1
Lobula	7	5	0	0	14	3	0	0
İzlopek	18	4	0	0	18	8	0	0
Beleg	31	4	0	1	35	7	0	1
Lubuşa	22	7	0	0	22	5	0	0
Lipovişte	17	12	0	0	26	8	0	0
Kruşeviçe	19	7	0	0	34	10	0	0
Pod Gradine	19	7	0	0	25	7	0	0
Gorna Iglareva	9	6	0	0	19	4	0	0
Dolna Iglareva	8	1	0	0	10	4	0	0
Rigeva	7	4	0	0	10	2	0	0
Mavruga	2	2	0	0	0	0	0	0
Şikovine	14	5	0	0	17	5	0	0
Radolofça	4	3	0	0	2	1	0	0
Virbniçe	14	5	0	0	18	4	0	0

Tuçep	17	4	0	0	16	6	0	0
Gorgovik-i Küçük	19	6	0	0	23	3	0	0
Naglavka	9	3	0	0	13	4	0	0
Popovik Mh. Gırniçar	18	14	0	0	19	11	0	0
Mh. Kolor	24	11	0	0	24	9	0	0
Mh. Radaşin	16	10	0	0	16	4	0	0
Brestovaç	8	2	0	0	6	1	0	0
Beliçe	5	0	0	0	4	0	0	0
Tominopolye	0	0	0	0	2	0	0	0
İstariçe	14	1	0	1	16	2	0	1
Novasil	8	7	0	0	14	8	0	0
İstudeniçe-i Küçük	4	3	0	0	6	2	0	0
Lejibaba	2	1	1	0	2	0	0	0
Barani	4	0	0	0	5	1	0	0
Brest	12	4	0	0	16	0	0	0
Lajani	8	5	0	0	15	5	0	0
Duyak	10	2	0	0	9	2	0	0
Bednoş	13	1	0	0	15	2	0	0
Çernivireh	31	11	0	0	27	8	1	0
Hranofça	14	5	0	0	16	4	0	0
Dobroş-ı Büzürk	21	7	0	0	22	7	0	0
Şalinofça	7	3	0	0	4	5	0	0
Dobriçedol	1	1	0	0	0	0	0	0
Gorna Kırnine	8	4	0	0	3	2	0	0
Gorna Petriçe	23	4	0	0	27	12	0	0
Dolna Petriçe	5	1	0	0	7	2	0	0
Gorna Kruşeva	15	3	0	0	16	3	0	0
İvranik	6	2	0	0	8	0	0	0
Duganive	8	3	2	0	18	3	0	0
Dolna Kaliçani	3	1	0	0	0	0	0	0
Nabrekani	10	4	1	0	13	3	0	0
Globovaç	0	0	0	0	2	0	0	0
Rakovaç	11	5	0	0	11	5	0	0
Ostrobaç	14	5	1	0	16	4	0	0
Gorna Lutoglav	4	0	0	0	3	0	0	0
Hereç/Çernipotok	5	0	1	0	7	0	0	0
Brodlik	7	4	1	0	6	1	0	0
Nakle	11	1	0	0	12	2	0	0
Ceskova	10	1	0	0	10	2	0	0
Irzinik	10	2	1	0	14	8	0	0
Grobofça	6	2	0	0	5	0	0	0
Verik	15	3	0	0	14	6	0	0
Derbinedol	9	1	0	0	9	1	0	0
Balinçe	7	4	0	0	11	4	0	0
Bardonik	14	2	2	0	12	4	0	0
Dolna Çernogovine	9	1	0	0	7	0	0	0
Lişani	8	2	0	0	10	2	0	0
Yablaniçe-i Küçük	7	3	0	0	10	4	0	0
Groboça	8	1	0	0	9	4	0	0
June	10	3	0	0	14	2	0	0
Prekolug	9	4	1	0	5	5	0	0
Tromili	7	0	0	0	7	0	0	0
Prelonçe	8	5	0	0	13	2	0	0

Graboniçe	7	2	0	0	9	3	0	0
Dolna Kırnine	8	5	0	0	15	2	0	0
Lablani	11	6	0	0	14	5	0	0
Bukani	17	7	0	0	15	6	0	0
Groboçil	10	5	0	0	13	4	0	0
Rugova	75	0	0	0	86	0	0	0
Dolna Loçine	22	10	0	0	30	5	0	0
Drenofça	11	2	0	0	10	4	0	0
Modriş	2	2	0	0	4	1	0	0
Toplam	**4465**	**1426**	**39**	**13**	**5048**	**1282**	**1**	**16**

Gayrimüslim haneleri, 1570 yılında, bir önceki kayıt olan 1530 yılına göre % 43 azalmış, 1570 yılından 1582 yılına kadar olan süreçte ise % 13 oranında bir yükselme göstermiştir.

Gayrimüslimlerin yaşadığı hane sayısı açısından en büyük yerleşim, Suhogırla'dır. Suhogırla'nın üç mahallesi bulunmaktadır. 1485 yılında bu üç mahallede yaşayan gayrimüslimlerin toplamı 196 hane idi. 1530 yılında Suhogırla'nın mahallelerinde toplam hane sayıları 264'e çıkan gayrimüslimler, 1570 yılında 112, 1582 yılında ise 119 haneden oluşuyordu.

c- Konar Göçerler

İskenderiye Sancağı nahiyelerinden olan Petrişpan'dan İstrelçe köyüne haymanegân olarak kayıtlarda geçen 17 hanelik bir konargöçer grup gelmiştir[53]. Bu 17 hane İstrelçe köyünde kışlamıştır. 1582 yılındaki tahrir kaydında bu haymaneganlara rastlanılmamıştır. Yine 1570 yılında Petrişpan nahiyesinden 7 kişi, Deçani köyüne gelmiştir[54]. 1570 yılında haymanegân olarak kaydedilen bu 7 konargöçer, 1582 yılında da Deçani köyünde yaşamaya devam etmektedir. Ayrıca Petrişpan nahiyesinden gelen kişilerin sayısı 1582 yılında 17 olarak belirtilmiştir. 1570 yılında göçebe olarak kaydedilen ve vergilerini asıl yaşadıkları yerde verecekleri belirtilen bu kişiler, sadece haymane vergisi olarak 6 akça ödemekteydi. Fakat 1582 yılında on yıldan fazla bir süredir Deçani köyünde bulunduklarından ödemekte yükümlü oldukları vergileri de artık Deçani köyünde ödemeleri

[53] BOA, TTd. 500, s. 412 (H.978/M.1570).

[54] "*... Petrişpan nahiyesinden gelüb kışlarlar, resm-i duhân verirler, sâir hukûk-ı âdetiyeleri kendü yerlerinde verirler...".* BOA, TTd. 500, s. 441 (H.978/M 1570).

gerekiyordu[55]. Anlaşılan bu kişiler, Deçani'ye kışlamak için gelmişse de geri dönmemişler ve kalıcı olarak yerleşmişlerdir. Genel olarak Petrişpan nahiyesinden bir göç hareketi olduğu görülmektedir. Anlaşılan o ki nahiyede bir sıkıntı mevcuttur. Petrişpan nâhiyesi kayıtlarına bakıldığında durum netleşir. Öyle ki Petrişpan nahiyesinin yerleşime uygun olmadığı, nahiyeye bağlı köylerin tarım yapamadığı ve ahalisinin köprücü olduğu görülmektedir[56]. Bu sebeple Petrişpan nahiyesinden İpek nahiyesine göç edilmiştir. Konar Göçerler duhan resmi ödemektedir ve bu doğrultuda konargöçerlerle ilgili daha detaylı bilgi duhan resmi kısmında verilmiştir.

d- Statüsü Değişen Yerleşim Birimleri / Hâli-Boş Köyler

Köyler, farklı nedenlerden dolayı reayası dağılan, yerleşimin olmadığı alanlar haline dönüşebilmektedir. Bir köyün boşalma sebepleri dönem ve şartlara göre değişebilmektedir. Köyün bulunduğu konumun artık güvenli olmayışı, reayanın özel sebeplerle yavaş yavaş göç etmesi, iklim koşulları, isyanlar, seferler ve geçim sıkıntısı gibi sebepler köylerin boşalmasına yol açabilmektedir.

Tahrir kayıtları, mevcut durumu kaydederken zaman zaman geriye dönük veriler hakkında da bilgi vermekte, bir yerleşim biriminin uğradığı değişikliği ve nedenini de belirtmektedir. Yerleşimin bulunmadığı, bir mezraya ya da çayırlık alana dönüşen köyler, "*hayliden beru hâlidir, kadimden berü reayası olmayub hâli olub…"* gibi ifadelerle kaydedilirdi. Yine boşalan köyler tahrir defterlerinde "reayası bulunmayan ya da reayadan yoksun/boş" anlamına gelen *hâli ez-raiyyet* ibaresiyle

---

[55] "*… Petrişpan nahiyesinden gelüb 10 yıldan ziyade karye-i mezburede mütemekkin olduklarına İpek Kadısı ilam etmeğin defter-i cedide karye-i mezbure sipahisine ispençelerin ve sâir rüsûmâtların edâ etmek üzere kayd olundu…".* TKGM.KKA, TTd. 93, vr. 155-156, 240 (H.990/M.1582).

[56] "*Nâhiye-i Petrişpan, nâhiye-i mezbûr gâyet sengistân ve bî-hâsıl yerlerdir. İpek ve Kosova ve Yenipazar taraflarında İskenderiye ve Podgoriçe câniblerine giden tarîk-i âmın derbendlerin eyyâm-ı şitâda keşfedüb ve vâki' olan derelerde köprüler yapub tarîk-i şâhi'i bir vecihle imâret ve yaramaz kimesnelerden hıfz ederler hizmetleri mukâbelesinde gayr ez-cizye ve bâd-ı hevâ senevî hukuk-ı âdiyelerin defter-i atîkde kayd olunduğu mikdârı ber-vech-i maktû edâ ederlermiş avârız-ı divâniye ve tekâlif-i örfiyyeden muaflardır vech-i meşrûh üzere selâtin-i mâziden ellerinde hükm-i hümâyunları vardır müceddeden tahrîr olundukda hizmet-i mezbûr kemakân uhdelerinde olub ellerinde olan hükm-i hümâyunları mûcebince şimdiye dek muâf olageldikleri tekâlifden yine muâf olub her karye tahammülüne göre senevî hukuk-ı âdiyesi gayr ez-cizye ve bâd-ı hevâ üslûb-ı sâbık üzere ber-vech-i maktu' edâ eylemek üzere defter-i cedîde kayd olundu."*. BOA, TTd. 500, s. 572 (H.978/M.1570).

belirtilirdi. Bu köyler, tıpkı mezraalar gibi civar köy ahalisi tarafından tarım yapılan yer olarak kullanılıyordu. Yaptıkları tarımdan elde edilen ürünlerin vergilerini de ödemekteydiler.

Hâli olarak kaydedilen ilk boş köy Glaviçe'dir. Glaviçe köyü, uzun süredir boş olduğu gibi burada tarım da yapılmamış ve bir çayırlığa dönüşmüştür[57]. Lijani köyü de boş olup "*hâricden ekerler"* ifadesiyle kaydedilmiş ve dışarıdan tarım yapılan bir yer olmuştur[58]. Hayreddin Bey'in timarlarından olan Simon Manastırı da boştur ve manastırda dışarıdan tarım yapılmaktadır[59].

İpek'de 1530 yılında[60] reayası bulunmayan sekiz köy saptanmıştır. Köylerin isim ve gelirleri şu şekildedir:

Tablo X. 1530 Yılında Hâli Köyler

Köy	**Geliri**
Tominopolye	2142
Lusko-ora	100
Kırnine	500
Kaçik	500
Şikovine	242
Graboniçe	1818
Trekanik	66
Lajani	590
8 köy	**5958**

Modriş köyü ahalisi, yakınlarında olduğu düşünülen Yagodina köyünde tarım yapmakta ve öşürlerini bu sebeple o köyde vermektedir. Modriş köyünün geliri oldukça düşük olup bu köyde tarımsal faaliyetler fazla değildir. Köy topraklarının verimli olmayışı ve halkı tarımsal açıdan besleyememesi de bir diğer sebep olabilir.

[57] "…*Karye-i Glaviçe hâli hayliden berü, ziraat olunmamış çayır olmuş…*". BOA, TTd. 17, s. 27 (H.890/M.1485).
[58] BOA, TTd. 17, s. 28 (H.890/M.1485).
[59] BOA, TTd. 17, s. 244 (H.890/M.1485).
[60] BOA, TTd. 367, (H.937/M.1530).

Başka bir açıdan düşündüğümüzde de Modriş köyünün nüfusu artmış ve halkı başka köylerde üretim yapmaya mecbur kalmış olabilir ki bu köy de sınırlarında bulunan Yagodine köyü olmuştur. Bir başka ihtimal de Yagodine köyünün toprakları tarım açısından oldukça elverişlidir ve köyde bulunan ahali, tarımsal üretim için yetersiz kalmış, Modriş köyü halkı da bu sebepten Yagodine köyünde tarım yapmaya başlamış olabilir. Bu bahsedilen sebepler, ilk bakışta akla gelen ihtimaller dâhilindedir. Fakat köyde yaşayan vergi yükümlüsü nüfus incelendiğinde, hangisinin gerçek sebep olabileceği ihtimali bir nebze de olsa daha kuvvetli bir hal alabilir. Modriş köyünün nüfus ve geliri Yagodine köyünden oldukça düşüktür. Modriş'te dört hane ve bir mücerred mevcut iken, Yagodine köyünde 10 hane, üç mücerred, altı baştina ve bir çayır bulunmaktadır. Modriş'in geliri 500 iken Yagodine köyünün geliri 3499 akçadır. Görüldüğü üzere Yagodine köyü hem nüfus açısından hem de köyde yetişen ürünlerin çeşitliliği açısından Modriş köyünden daha ileri bir seviyededir. Modriş köyü ahalisi oldukça verimli toprakları bulunduğu anlaşılan Yagodine köyündeki uygun ortamdan faydalanmak amacıyla gidip orada tarım yapmaktadır. Modriş köyünün geliri, genelde mezralarda görülen 500 akçalık gelire tesadüf eder. Modriş'in küçük bir yerleşim birimi olduğu açıkça anlaşılmaktadır[61].

İpek'e bağlı Gradiçe, 1570 yılından önce köydür. Fakat 1570 yılındaki deftere, bir önceki tahrirde[62] köy olmasına rağmen mezraa olarak kaydedilmiştir. Reayası dağılan köy, başka köylerin ahalisi tarafından tarım yapılan bir birime dönüşmüştür. Gradiçe mezraasında 1570 yılında buğday, arpa ve mahlut yetiştirilmektedir. Toplam geliri 500 akça olan mezraada keten üretimi de yapılmakta hassa zemin ve çayırları da bulunmaktadır[63]. Mezraanın 1582 yılında

---

[61] "*Karye-i Yagodine tabi-i İpek defter-i atikde karye-i Modriş'den bazı reaya karye-i mezburede ziraat edüb öşürlerin verirler deyü karye-i Modriş tahminen mukayyed olmağın vech-i meşruh üzere karye-i mezburede ziraat edenler bunda vermek üzere defter-i atikde mukayyed olmağın haliya defter-i cedide dahi vech-i meşruh üzere kayd olundu. Karye-i Modriş karye-i mezbure reayası ahar sınırda dahi ziraat edüb öşürlerin verirler".* TKGM.KKA, TTd. 93, s. 155-156, 240 (H.990/M.1582).

[62] 1570 yılından önce elimizde bulunan mufassal tahrir defteri, 1485 yılına aittir.

[63] "*…mezraa-yı Gradiçe, defter-i atîkde karye kayd olunub hîn-i tahrirde reayadan bir ferd bulunmayub, yerleri hâricden ziraat olunmağın defter-i cedîde mezraa kayd olundu*". BOA, TTd.500, s. 440 (H.978/M.1570).

uzun süredir boş ve harap durumda olduğu anlaşılmaktadır. İstara Dovran köyünden Turgut oğlu Mehmed adlı sipahi, Gradiçe mezrasını kullanmış, zamanla mezraayı ihya etmiş ve timar sahibine de yılda 80 akça vermiştir. Mezraanın geliri 300 akçadır[64].

İpek'te 1570 ve 1582 yıllarında 12 yıl gibi kısa bir zaman aralığıyla yapılan tahrir kayıtlarında dahi boş köylerin tespit edilmesi mümkün olmuştur. Öyle ki 1570 yılında köy olarak kaydedilen bir birim, 1582 yılında tamamen boş bir alan olarak kayıtlara yansımıştır. Örneğin Kanavye köyünde 1572 yılında 2 hane ve 2 mücerred bulunurken, 1580 yılında köy tamamen boşalmıştır[65]. İki tahrir defterinde boş olarak kaydedilen Drevodel, Radonik köyündeki kişiler tarafından tarım yapılan bir köy haline gelmiştir. Üstelik Radonik köyündeki bu kişiler, 1570 yılından önceki tahrirde hem Radonik'e hem de Drevodel'e kaydedilmiştir. Bu yüzden ahalinin iki yerde vergi ödemesi gerekirdi. Bu husus araştırılmış ve 1570 yılında Drevodel köyünün boş olduğu ve burada tarım yapan ahalinin de sadece Radonik köyüne kaydedilmesi gerektiği belirtilmiştir[66]. Dışarıdan tarım yapılması, bazı kalabalık köylerde de görülmektedir. Örneğin kendi ahalisi ve üretimi oldukça iyi durumda olan Dolna Barani köyünde Turyak, Kotoradik ve Gorna Kruşeva köyü ahalileri de ayrıca tarım yapmaktadır. Böyle durumlarda "agyâr-ı hâric" olarak ayrı bir kayıt açılır ve dışarıdan tarımı yapılan ürünler yazılırdı. Dolna Barani köyünde de dışarıdan tarımı yapılan ürünlerin büyük çoğunluğu hububattan oluşuyordu[67].

---

[64] "*…mezraa-yı mezbure müddet-i medideden hâli ve harab olub hîn-i tahrirde mahsûlü tefahhus olundukda şey-i kalîl zuhur etmekde İstara Dovran nam karyeden Turgut oğlu Mehmed nâm Sipahi ihyâ edüb sal-be sal sâhib-i arza 80 akça bervech-i maktu edâ etmek üzere kabul etdüğü seneden üslûb-ı mezbûr enfa olmağın defter-i cedîde vech-i meşruh üzere mezkure kayd olundu".* TKGM.KKA, TTd. 93, s. 182 (H.990/M.1582).

[65] BOA, TTd.500, s. 441 (H.978/M.1570), TKGM. KKA, TTd.93, vr. 183 (H.990/M.1582).

[66] "*...Drevodel, hâli ez-raiyyet defter-i atîkde karye-i mezbûrda kayd olunan reâyâ hem karye-i mezburda ve hem karye-i Radonik nâm karyede kayd olunub ve Radonik nâm karye tahtında mezraa-yı Drevodel dahi kayd olunmuş, müceddeden tahrirde karye-i Drevodel raiyyetden hâli olub zikr olunan reâyâ karye-i Radonik'de bulunub müddet-i medîdede anda sâkinler olmağın anda kayd olunub ve Karye-i Drevodel yerleri hâricden ziraat olunmağın vech-i meşrûh üzere hâsıl ez-hâric ve hâli ez-raiyyet kayd olundu"*. BOA, TTd. 500, s. 442 (H.978/M.1570).

[67] BOA, TTd.500, s. 441 (H.978/M.1570), TKGM. KKA, TTd.93, vr. 183 (H.990/M.1582).

Raduşa köyünün reayası 1485 yılında tamamen boşalmıştır. Bunun sebebi ise ahalisinin bir kısmının idam edilmesi bir kısmının da kazığa vurulmasıdır. Köy ahalisinin harami olması sebebiyle böyle bir cezaya çarptırıldığı anlaşılmaktadır. Bu köyün şenlendirilmesi, ihya edilmesi amacıyla Ahmed Bey adlı kişiye mukataa usulüyle verilmiştir[68]. Ahmed Bey, köyü şenlendirmiş olacak ki daha önce boş olan köyün 1530 yılında iki hane ve iki baştinadan oluşan reayası bulunduğu görülmüştür[69]. Fakat 1570 yılında köyde herhangi bir reaya bulunmadığından köy dışarıdan tarım yapılan bir yer haline gelmiş, mezraa olarak kaydedilmiştir[70]. 1570 yılında üç baştina iki hane bulunan Çernilug-ı Küçük köyünde, 1582 yılında yaşayan kimse kalmamıştır. Köyde sadece altı baştina bulunmaktadır ve köy hâli ez-raiyyet olarak kaydedilmiştir[71]. Yine Kroglava, 1570 yılından önce köy olarak kaydedilmişse de reayası bulunmamaktadır. Altı baştinanın bulunduğu Kroglava'da Brest, Nakle, Planyani, Lablani, Gorajdofça ve Brestovik ahalileri tarım yapmaktadır ve mezraa olarak kaydedilmiştir[72].

Beliçe, köy olarak kaydedilmişse de reayası yoktur. 1570 yılından önceki defterden de reayası olmadığı anlaşılmaktadır. Köyde bulunan çayırlar, zeamet sahipleri tarafından kullanılmıştır[73].

---

[68] "*Raduşa tâbi-i İpek, karye-i mezbure defter-i atikde fi'l-cümle mamur yazılırmış ama reâyasının ekseri müfsid ve harami olmağın nicesi salb olunub nicesi kazığa urulmuş bi'l-külliye hâli ve harab olacak sınuru tamam menfaatden berü olmasun deyu hududu sınuruyla Ahmed nâm kimesnenin tapusu alub teslim etmiş ki mutasarrıf olub yılda bervech-i maktû sâhi-i timara yüz mukataa vire mezkûr Ahmed dahi üslûb-ı mezkûr üzere olub zikr olan mukâtaa sâl-be-sâl edâ edermiş eyle olsa bundan elinde şerî ve örfî hüceci olmağın deftere ber-karar-ı evvel mezbûrun üzerine sebt olunub eline tezkere verildi".* BOA, TTd. 17, s. 261 (H.890/M.1485).

[69] BOA, TTd., 367, s. 323 (H.937/1530).

[70] BOA, TTd.500, s. 448 (H.978/M.1570).

[71] BOA, TTd.500, s. 452 (H.978/M.1570), TKGM. KKA, TTd.93, vr. 190 (H.990/M.1582).

[72] "*…Mezkûr mezraa defter-i atîkde altı baştina ile karye kayd olunub hîn-i tahrirde reayadan eser olmayub hâriçden tasarruf olmağın mezraa kayd olundu. Brest ve Nakle ve Planyani ve Lablani ve Gorajdofça ve Brestovik nam karyeler mutasarrıflar olub ve bağlar tutub ispençe ve öşürlerin kanun üzere sahib-i arza verirler deyü defter-i atîkde mukayyed olmağın vech-i meşrûh üzere kemâ-kân defter-i cedîde kayd olundu".* BOA, TTd.500, s. 468 (H.978/M.1570), TKGM. KKA, TTd.93, vr. 200 (H.990/M.1582).

[73] "*…Defter-i atîkde karye-i mezbûrede birkaç hâne raiyyet yeri hâli baştina kayd olunmuş müceddeden teftîş olundukda raiyyetden bir ferd bulunmayub ve zikr olan baştinalardan eser belirmeyüb hâriçden bazı kimesnelerin birer miktar otu biçilir çayırları olub ve tasarruf olunur iki*

Barani köyü 1570 yılından önce beş hane ve iki baştinası bulunmaktaydı. Köyün reayası 1570 yılında dört kişiye düşmüştür. Köyden ayrılan üç kişi Dolna Barani adlı başka bir köye yerleşmiştir[74]. Yine kaza içerisinde bir köyden başka bir köye göç edildiği görülmektedir. Mavruga köyü ahalisi, Mavruga yakınlarında bulunan Çerovik köyüne yerleşmiştir. Bununla birlikte Mavruga köyünde tarım yapmaya devam etmişlerdir. Ziraatini yaptıkları ürünlerin vergisini ödemektedirler. Fakat ispencelerini yaşadıkları Çerovik köyünde vermektedirler[75].

Suşiçe köyü ahalisi Grabofça köyüne göç etmişse de ahalisi Suşice'de bulunan tarım alanlarını ekmeye devam etmiştir. Suşiçe'de buğday, arpa, çavdar, pamuk tarımı yapılmakla birlikte ağırlıklı olarak şıra için üzüm yetiştirilmektedir. Mezraada yapılan ziraatin toplam vergi miktarı 800 akçadır ki bu meblağın 280 akça gibi büyük bir miktarını şıra vergisi oluşturmaktadır[76]. Böylece köy reayası olmadığından ve "hâriçden" yani köy dışından ekilip biçildiğinden mezraa olarak kaydedilmiştir. Fakat Suşiçe köyü olarak ayrı bir kayıt daha bulunmaktadır ki köyün reayası oldukça fazladır.

Reayanın köylerini çeşitli sebeplerden terketmeleri sonucunda köylerin boşalması sıklıkla kayıtlarda görülmektedir. Fakat boşalan köylerle ilgili bazı kayıtlar dikkat çekicidir. Mesela, Yablaniçe-i Diğer adlı köyün 1582 yılı kayıtlarında, köylülerin, ürünlerini tarlalarda bırakarak köyden firar ettikleri anlaşılmaktadır. 1570 yılında iki hane iki mücerredden oluşan köyün geliri 700 akça idi. Köyde buğday, arpa, çavdar, üzüm, keten hatta safran üretiliyor, hayvancılık olarak da arıcılık ve domuz besiciliği ile uğraşılıyordu. Fakat bu köy ahalisi, her nedense tarım ürünlerini

---

baştina bulunub defter-i cedide kayd olundu deyü defter-i atikde mukayyed olmağın kema-kân defter-i cedide kayd olundu". BOA, TTd.500, s. 408 (H.978/M.1570), TKGM. KKA, TTd.93, vr. 161 (H.990/M.1582).

[74] BOA, TTd.500, s. 506 (H.978/M.1570), TKGM. KKA, TTd.93, vr. 222 (H.990/M.1582).

[75] "*Karye-i Mavruga, hâli ez-raiyyet, zeâmet-i Süleyman Çavuş, karye-i mezbûrenin reâyâsı hemcivarı olan Çerovik nam karyede sâkin olub kendü yerlerine mutasarrıflardır deyü defter-i atikde mukayyed olmağın hâliya tahrirde reâyadan bir ferd mevcud bulunmayub hâricden ziraat edenler öşrün sahib-i arza verirler…".* BOA, TTd.500, s. 498 (H.978/M.1570), TKGM. KKA, TTd.93, vr. 217 (H.990/M.1582).

[76] BOA, TTd.500, s. 404 (H.978/M.1570), TKGM. KKA, TTd.93, vr. 158 (H.990/M.1582).

bırakmış ve köyü terk etmiştir. Tarım ürünleri ziyan olmuş ve köy mezraa olarak kaydedilmiştir[77].

Şalinofça köyü 1570 yılından önce tamamen boşalmıştır. Köy hâli ve haraptır. Bu durum, köyün uzun süredir boş olduğunu gösterdiği gibi, köyde güvenlik sıkıntısının yaşandığı, yağmalandığı izlenimini de vermektedir. Boşalan bu köye Çirneoğlu Karaca dağından gelip yerleşenler olmuştur. 1570 yılında bu kişilerle birlikte Şalinofça köyünde iki çift, yedi hane ve üç mücerred bulunmaktadır[78]. Müslümanların sayısı 1582 yılında ise dörde çıkmıştır[79].

Belopavlik köyünün 1570 yılından önce üç baştina ve bir hanesi bulunurken 1570 yılında köy, dışarıdan tarım yapılan bir yer olmuş ve mezraa olarak kaydedilmiştir[80]. Dolna Kaliçani köyünde üç hane ve bir mücerred bulunmakta 100 akça ispence vergisi alınmaktaydı. 1582 yılında reayası bulunmayan Dolna Kaliçani köyünde Gorna Kaliçani ve İstudeniçe köy ahalisi tarım yapmaktadır[81]. Yine 1570 yılından önce köy olan Bihorik, 1570 yılında uzun süredir reayası olmadığı için mezraa olarak kaydedilmiştir[82]. Globovaç köyünün de uzun süredir reayası bulunmamaktadır. Milekani, Çerobik, Beloçiçe, Nakrevaç köylerindeki reaya Globovaç köyünde tarım yapmaktadır[83].

---

[77] "*... Yablaniçe-i Diğer, zikr olunan mezraa sâbıkan karye olub müddet-i medideden reâyası firâr edüb müceddeden hîn-i tahrîrde mahsûlü tefahhus olundukda reayâdan eser belürmeyüb mahsûlü zâyi olmağla Mehmed nâm sipahi ihyâ edüb sal-be sal sâhib-i arza ber-vech-i maktw' 600 akça eda etmeyi kabul ettiği sebebden üslub-ı mezbur enfa olmağın defter-i cedide mezkûrun üzerine kayd olundu…".* BOA, TTd.500, s. 496 (H.978/M.1570), TKGM. KKA, TTd.93, (H.990/M.1582), s. 210.

[78] "*Karye-i Şalinofça, tâbi-i İpek, karye-i mezburun reâyâsı bi'l-külliye perâkende, Çirneoğlu Karaca dağından birkaç raiyyet gelüb karye-i mezbûr yerlerinde sâkin olmağın defter-i cedide kayd olundular sâir yerleri hâli ve harâbdır".* BOA, TTd.500, s. 511 (H.978/M.1570).

[79] TKGM. KKA, TTd.93, vr. 225 (H.990/M.1582).

[80] *"Mezraa-yı Belopavlik, mezraa-yı mezbûr defter-i atîkde üç baştina ve bir raiyyet kayd olunub tahrirde reayadan eser belürmeyüb hâriçden ziraat olunmağın defter-i cedîde mezraa kayd olundu"*. BOA, TTd.500, s. 511 (H.978/M.1570).

[81] BOA, TTd.500, s. 515 (H.978/M.1570), TKGM.KKA, TTd.93, vr. 228 (H.990/M.1582).

[82] BOA, TTd.500, s. 514 (H.978/M.1570), TKGM.KKA, TTd.93, vr. 227 (H.990/M.1582).

[83] BOA, TTd.500, s. 516 (H.978/M.1570), TKGM.KKA, TTd.93, vr. 229 (H.990/M.1582).

2- Manastırlar

İpek Kazası Ortaçağ döneminde Sırp Krallığı'nın elinde olan yerlerden biriydi. Bölgede kurulan İpek Patrikhanesi de Sırplar için oldukça önemliydi. Dinî olarak ayrı bir önemi olan kazada birçok manastırın bulunması da doğaldı. Manastırların sayısı Ortaçağ döneminde Sırbistan'da artmıştı. İpek'in özel bir yerinin bulunması dışında bir diğer neden ise devletin başına geçen hemen her hükümdarın ruhunu kurtuluşa erdirmek amacıyla bir manastır inşa ettirmesidir. Bu amaçla yaptırıldıkları için manastırların hükümdara yakışması, ihtişamlı görünmeleri kaçınılmazdı ki manastır kiliselerinin çoğu, mimarî başyapıtlardır ve freskleri çarpıcı güzelliktedir[84]. 1330 yılındaki Bulgarlara karşı kazanılan zafere şükran mahiyetinde Tanrı'ya ithaf olunarak Stephan Decanski tarafından inşa edilen Deçani Manastırı[85] mimarî yapısının güzelliğiyle ünlüdür.

Manastırlar, aynı zamanda bir yerleşim birimiydi. Yerleşimin olduğu manastırlarda bulunan hane sayıları, manastırın ekonomik faaliyetleri gibi hususlar hakkında bilgi sahibi olmak tahrir defterleri sayesinde mümkündü. Fakat manastırlar da tıpkı köyler gibi zamanla yerleşim birimi olmaktan çıkarak tarım yapılan yerler haline dönüşebiliyordu.

İpek köylerinde 1485 yılında İspas, Kuzmikan, Şumeti Bugoviç Mokridol, Navari, Şumnik, Tomoçançi, Nova Çirkva, Nikola Çirkva, Deçani, İvrele ve İstudena adlı 13 manastır bulunmaktadır. Bu manastırlar arasında 12 hanelik gayrimüslim nüfusu ile en kalabalık manastır yerleşimi, Deçani Manastırı'nda yer almaktadır. Deçani'den sonra 10 hane ile İspas manastırı gelir. En az hane sayısına sahip olan Kuzmikan, Şumeti Bogaviç ve Mokridol manastırlarının ise birer hanesi bulunmaktaydı. Manastırlarda genellikle mücerred ve bive yoktu. Fakat Şumeti Bugoviç ve Mokridol manastırlarında birer tane bive kaydı bulunmaktadır. Bunun dışında Simon[86], Karmik ve Marine manastırları ise hâli yani boş olarak

[84] John V. A. Fine, *The Late Medievel Balkans*, The University of Michigan Press 1996, s. 446.
[85] T. R. Georgevitch, *Macedonia,* London 1918, s. 224.
[86] BOA, TTd. 17, s. 244 , (H.890/M.1485).

kaydedilmiştir[87]. Yerleşimin bulunmadığı üç manastır ile birlikte İpek köylerinde bulunan mezraa sayısı 16'dır.

İspas Manastırı, manastırların içinde en fazla haneye sahip olan ikinci manastır olmasının yanı sıra meyve ağaçlarının çokluğuyla da dikkat çeker. Etrafı yeşillikli mamur bir alanda yer aldığı anlaşılan manastırda kiraz, erik, elma ve ceviz ağaçları bulunmaktadır[88]. 12 hanesi bulunan Deçani manastırı dışında bir de Deçani köyü bulunmaktadır ki verileri de ayrı ayrı kaydedilmiştir. 12 hanenin tümü tahrir defterinde *kaloger*[89] olarak belirtilen keşişlerin olduğu hanelerden oluşuyor, mücerred ve bive bulunmuyordu. Manastıra ait 250 akça değerinde bir bağ mevcuttu[90].

İpek köylerinde 1530 yılında 13 manastır bulunuyordu[91]. Manastırların isimleri Nova Çirkva, İvrile, Buzi, İspas, Miyomançe, Mokridol, Nikola Çirkva, Kuzmikan, Sermik, Sermik-i Diğer, Yarine/Marine, Simon ve Deçani idi. Marine ve Simon manastırlarında yerleşim yoktu, sadece çevredeki köy ahalisi tarafından ürün yetiştirilen mezraalar gibi kullanılmaktaydı. Marine manastırının geliri 154, Simon'un ise 200 akçaydı.

1530 yılında Manastırların vergi yükümlüsü nüfusu ve gelirleri ise şöyledir[92]:

Tablo XI. 1530 Yılında Manastırların Hane ve Gelirleri

Manastır	**Hane**	**Gelir/Akça**
Nova Çirkva	5	663
İvrile	4	661
Buzi	7	931
İspas	11	1666

[87] BOA, TTd. 17, s. 25-27 (H.890/M.1485).
[88] BOA, TTd. 17, s. 25 (H.890/M.1485).
[89] Pulaha, kalogeri olarak yazılan kelimeyi eserinde Arnavutça Kallogjer olarak belirtmiştir ki keşiş anlamına gelmektedir. Selami Pulaha, *Defteri I Regjistrimit Të Shkodrës I Vitit 1485*, Tirane 1974, s. 417.
[90] BOA, TTd. 17, s. 217 (H.890/M.1485).
[91] BOA, TTd. 367, s. 333 (H.937/M.1530).
[92] BOA, TTd. 367, s. 324, 326, 331 (H.937/1530).

Miyomançe	5	613
Mokridol	2	140
Nikola Çirkva	2	284
Kuzmikan	1	137
Karmik/Sermik	1	296
Sermik-i Diğer	1	121
Marine	0	154
Simon	0	200
Deçani	12	680
Toplam	**51**	**5866**

Manastırlarda bulunan 51 hane de gayrimüslimdi. Manastırlardaki hane sayıları genel itibariyle oldukça azdı. Birer haneli üç manastır bulunuyordu. En kalabalık yerleşim Deçani manastırında ise de hane başına düşen gelir hesaplandığında en fazla gelir 296 akça olmak üzere Sermik manastırına aitti.

İpek'de 1570 ve 1582 yıllarında 12 manastır bulunuyordu. Manastırların 1582 yılından itibaren tıpkı mezraalar gibi yerlerine dair verilerin tahrir defterlerine kaydedildiği görülmektedir. Simon, diğer adıyla Duyak Manastırı, Kruşeva köyü yakınlarındadır[93].

Manastırların içinde en büyüğü olduğu anlaşılan Deçani Manastırının civarında ve sınırları dâhilinde sekiz adet kilise bulunmaktadır. Kayıtlarda bu sekiz kilisede bulunan râhiplerin isim ve sayıları da verilmiştir. Deçani manastırında 17 rahip bulunurken Playa Manastırında üç, Dositova Manastırında iki, İsveti Nikola'da iki, Diğer İsveti Nikola Manastırında dört, İsveti Gorgi'de bir, Preçeşte Manastırında üç, İsveti Yivan'da iki, Mrakur (?) adlı diğer bir manastırda ise üç rahip bulunmakta idş. Deçani Manastırıyla birlikte bu bölgedeki rahiplerin sayısı otuz yedidir. Manastırda bulunan mülkler detaylarıyla kaydedilmiştir. Buna göre manastır

[93] TKGM. KKA, TTd. 93, (H.990/M.1582) s. 213.

sınırlarında 3 bağ, 2 tarla, 2 si harap halde olan toplam 6 değirmen ve 1 kebe değirmeni vardı[94].

İspas Manastırı, İpek şehir merkezine yakın bir yerde bulunmaktadır. Makarya adlı rahibin tasarrufunda bulunan manastır, uzun süredir kullanılmayan, hâli ve harap olan bir yer olmuştur. İspas Manastırının bulunduğu alan, İpek merkezindeki mahallelerden biri olmuş ve bu alanın üzerine evler yapılmıştır[95].

3- Mezraalar

Arapça ziraat kelimesinin kökü olan *zer*‘ den türeyen mezraa kelimesi, tarım yapılan yer anlamına gelmekteydi[96]. Kanunnamelere göre de bir yerin mezraa olarak tanımlanabilmesi için orada bir köy kalıntısının, kendine ait bir su kaynağının ve mezarlığının bulunmaması gerekiyordu. Mezraaların köylerden bir diğer farkı da toplumu temsil eden bir kethüda ve imamının olmamasıdır. Bir yerin mezraa olabilmesi için yerleşim bakiyyesi kalmaması gerektiği belirtilse de İnalcık, beşeri coğrafyacıların mezraayı dönemsel ve geçici yerleşimlerin bulunduğu küçük bir köy olarak tanımladığını ifade eder[97]. Gerçekten de İpek köylerinde, tamamen boş olan sadece civar köy ahalisi tarafından ekinlik olarak kullanılan mezraalar olduğu gibi, içinde az da olsa yerleşimin bulunduğu mezralar da vardı. Bunun sebeplerinden biri mezraa olarak kullanılan yerin yaşamak için elverişli olmasıdır. Bunun yanı sıra daha önce köy olan bir yerleşim biriminin zamanla ahalisinin dağılması neticesinde hane sayısının düşerek mezraya dönüşmüş olması da mümkündür. Yani toprak kullanıldıktan sonra yerleşim başlamamış, zaten mevcut olan yerleşimin azalmasıyla köy mezraya dönüşmüştür. Tarım için gidilen mezraalarda aileler, ikameti tercih etmiş de olabilir. Mezralarda daha ziyade arpa buğday gibi üretimi kolay olan temel ihtiyaç maddeleri yetiştirilirdi.

---

[94] BOA, TTd. 500, s. 492-493 (H.978/M.1570), TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 214 (H.990/M.1582).

[95] “*Manastır-ı İspas tabi-i İpek, der tasarruf-ı Kaloger Makarya haliya der tasarruf-ı Kerasim manastır-ı mezbur nefs-i İpek kurbünde olub nice zaman hali ve harab olmağla bazı yerleri üzere evler bünyâd olunur, İpek mahallâtından bir mahalle olmuşdur”.* TKGM.KKA, TTd. 93, vr. 240. (H.990/M.1582).

[96] İlhan Şahin, “Mezraa”, *DİA,* C. 29, İstanbul 2004, s. 546.

[97] Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Çev. Halil Berktay, C.1, s. 209-210.

Mezraaların gelirleri oldukça düşük olup fazla üretim yapılan büyük alanlar değildi. Gelirleri kaydedilirken "*hâsıl ez-hâriç"* ifadesi ile yazılmaktaydı. Bu da mezralarda dışarıdan tarım yapıldığının açık bir göstergesidir. Herhangi bir köyün reayası, kendi köylerindeki üretim alanının yetersizliğinden çevresindeki boş ve tarıma uygun olduğu düşünülen topraklarda tarım yapma ihtiyacı hissetmiş olmalıdır. Ayrıca toprak, Osmanlı Devleti için oldukça önemli olduğundan tarımın yapılabileceği her alanın değerlendirilmesi yoluyla boş kalmaması sağlanmıştır.

Yerleşimin olmadığı mezraalarda dışarıdan tarım yapılabildiği gibi, bazılarında da tarım dahi yapılmadığı tamamen boş ve atıl bir durumda olduğu görülmektedir. Ahmed Subaşı tarafından el konulan Rakova ismiyle bilinen Sepoça Mezraası'nda ne yerleşim mevcuttur ne de herhangi bir tarımsal faaliyet söz konusudur[98]. Gorna Trekanik mezraasında da durum aynıdır[99]. 1485 yılındaki mezraalarda yerleşime dair herhangi bir veriye rastlanılamamıştır. Hatta bazı mezraalar köylerin ekinliğine dönüşüp bir vergi ünitesini oluşturmuş, mezraalar ayrı olarak bile yazılmamıştır. Mesela, Podvird Mezraası Grabofça köyünün gelirleri arasında zikredilmştir[100]. 1485 yılında İpek'te 15 mezraa tespit edilmiştir. Yetiştirilen ürünler yazılmamıştır. Daha sonraki dönemlerde tarım alanı olarak kullanılan mezraalarda yetişen ürünler ve bu ürünlerin miktar ve vergileri yazılarak, bir idari birim gelirlerinin yazıldığı gibi kaydedilmişlerdir.

Tablo XII. 1485 Yılı Mezraalar ve Gelirleri

Mezraa Adı	Geliri/Akça
Radoy-ı Küçük	150
Bohoçe	150
Bonoçişte	100
Buboç	100
Ulyar	100
Sepoça/Rakova	50
Mihayilofça	884
Glaviçe	500

[98] "*Mezraa-yı Sepoça Rakova demekle meşhûr hâli, derdest-i Ahmed Subaşı"*. BOA, TTd. 17, s. 338 (H.890/M.1485).
[99] BOA, TTd. 17, s. 27 (H.890/M.1485).
[100] BOA, TTd. 17, s. 235 (H.890/M.1485).

Romaniçe	150
Hraniçe	350
Gorna Trebovik	200
Podvird	300
Gorna Trekanik	50
Şumnik/Sermik	600
Dolna Lablani	300
	3984 Akça

İpek'e ait 1530 yılındaki tahrir defteri mufassal olmadığı için yetiştirilen ürünler hakkında bilgi verilmemiş, mezraalar sadece gelirleriyle birlikte kaydedilmiştir. İpek köylerinde mevcut 21 mezraadan sadece Pod İvraje Mezraasında yerleşim mevcuttu ve mezraada 5 hane bulunmaktaydı. 1530 yılında mezraaların gelirleri 1485 yılındaki mezraaların gelirlerine göre % 27 oranında bir artış göstermiştir.

Tablo XIII. 1530 Yılı Mezraalar ve Gelirleri

Mezraa Adı	**Hane**	**Geliri/Akça**
Deliloviçe	-	200
Pod İvraje	5	398
Duyak	-	196
Şubik	-	30
Dolna Trinovik	-	100
Drevodel	-	646
Trebovik	-	200
Mihayilofça	-	200
Kovrag	-	500
Zakut	-	200
Romaniçe	-	290
Vinedol	-	300
Çoka	-	350
Rupe	-	200
Koniçe	-	150
Graboniçe	-	405
Meşte	-	150
Boboç	-	50
Koloçineç	-	70
Dolna Lablani	-	327
Silofça	-	132
Toplam	**5**	**5094 Akça**

Tahrir defterlerinin zamanla birlikte yazılma biçimi de değişmiştir. Bu değişikliklerden birisi de köylerin, mezraaların ve manastırların yerlerine dair verilerin 1582 yılında yer almasıdır. Bir köy ya da mezraanın adı kaydedildikten

sonra o köyün yakınlarında olan yerleşim birimlerinin isimleri de verilmiştir. Örneğin Raduşa Mezraası "*Mezraa-yı Raduşa nezd-i karye-i Şinofça tabi-i İpek"*[101] şeklinde kaydedilmiştir. *Nezd* kelimesi farsça yan, kat, huzur anlamına gelmektedir[102] ki tahrir defterlerinde yer alan bu tarz kayıtlarda da yanında, yakınında manasında kullanılmıştır. Yine "*Manastır-ı Kuzmikan nezd-i Manastır-ı İspas"*[103] kaydından İspas ve Kuzmikan Manastırlarının birbirine yakın olduğu anlaşılmaktadır. Bu şekildeki kayıtlar, daha ziyade mezraalar için kullanılmıştır. Bunun sebebi ise zamanla bir ekinlik haline gelen çevre köy ahalisi tarafından kullanılan mezraaların, civarındaki köylerin belirlenmesine yönelik olduğu düşünülmektedir. Belki de mezraada tarım yapan reayanın yaşadığı köy mezranın yanında/yakınında bulunan ve nezd kelimesiyle belirtilen köydür. Daha ziyade mezraaların yerinin bu şekilde belirtilmesi de bu bilgiyi destekler niteliktedir. Yine Postov İvranik adlı mezraa, nezd-i karye-i Novasil olarak kaydedilmiştir[104]. Meşte mezraasının da nezd-i karye-i Vinedol ibaresinden, Vinedol köyünün yanında olduğu anlaşılmıştır[105].

Duşniçe Mezraası, Lubula köyü yakınlarındadır. Mezraada Lubula ve Rodnebırda köyü ahalisi tarafından tarım yapılmaktadır[106]. Dubovik ve Iskorobik köyleri yakınlarında olduğu anlaşılan Bihorik mezraasında İstrelçe, Dubovik, Iskorobik ve Gorna Kruşeva köy ahalileri tarım yapmaktadır[107]. 1570 ve 1582 yıllarında İpek'de bulunan mezraa sayısı 25 olmuştur. Mezraaların bir kısmı, hâli-boş köylerin tarım alanlarına dönüşmesi sonucunda oluşmaktadır. Bu dönemde mezraa sayısının artması aynı zamanda İpek kırsalında boşalan köylerin sayısının arttığını göstermektedir.

---

[101] TKGM.KKA, TTd. 93, vr. 187 (H.990/M.1582).
[102] İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük,* C. 2, İstanbul 2011, s. 2374.
[103] TKGM.KKA, TTd.93, vr. 240 (H.990/M.1582).
[104] TKGM.KKA, TTd.93, vr. 190 (H.990/M.1582).
[105] TKGM.KKA, TTd.93, vr. 161 (H.990/M.1582).
[106] "*Mezraa-yı Duşniçe, Timar-ı Hasan bin Mustafa, Nezd-i karye-i Lubula tâbi-i İpek, mezraa-yı mezbûrda Lubula ve karye-i Rodnabırda ahalisi ziraat ederlermiş…"*. BOA, TTd.500, s. 490 (H.978/M.1570), TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 213 (H.990/M.1582).
[107] BOA, TTd.500, s. 514 (H.978/M 1570), TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 227 (H.990/M.1582).

C- Ayrıcalıklı Zümreler ve Vergi Muafiyetleri

Osmanlı Devlet ekonomisinin temeli olan reaya vergilerinin kaçırılmaması, vergilerin kayıt dışı kalmaması için tahrir işlemlerinde, görevliler büyük bir ciddiyetle işlerini yapmaktaydı. Timar sisteminin tüm ayrıntılarıyla yazıldığı tahrir defterlerinde, reayanın sahip olduğu her türlü mal, mülk, bağ, bahçe, değirmen, çayır ve zeminin kaydedilmesi, boş, harap ve işletilmeyen toprakların ayrıca belirtilmesi gösterilen bu özenin bir kanıtıydı. Bununla birlikte devlet belirli grupları, yaptıkları hizmetler karşılığında bazı vergilerden muaf tutmaktaydı. Bu uygulama sonucunda vergi kaybı yaşanmış gibi görünse de yapılan hizmet karşılığında devlet hazinesinden bir bedel çıkmaması yine ekonomik dengeyi sağlamaktaydı.

1-Köprücüler

İpek merkezi yakınlarında bulunan Bistriça Nehri üzerine kurulan köprünün tamir ve bakım işleriyle ilgilenen Belopolye-i Büzürk köyü reayası vergiden muaftır. Büyük bir köy olan Belopolye-i Büzürk köyünün iki mahallesi bulunmaktadır. Branofça Mahallesinde, "*hane ma'a baştina*" olarak kaydedilen kişilerin sayısı 1570 yılında 42, 1582 yılında 41'dir. Mücerredlerin sayısı ise 10'dan 12'ye çıkmıştır. 1570 yılında üç bive bulunmaktadır. Radiç isimli diğer mahallede yaşayanlar 1570 yılında defterin silik olmasından dolayı tesbit edilememiştir. 1582 yılında bu mahallede 56 hane, 11 mücerred ve bir bazdar bulunmaktadır[108]. Bistriça Nehri üzerindeki köprünün tamirat işleri mukâbelesinde vergilerden muaf olan diğer bir zümre Plavliyan cemaatidir. Bu cemaat, Plah Nahiyesi reayası oldukları dönemde Medun Kalesi muhafazasında görev almışlar ve bu görevlerinden dolayı vergilerden muaf tutulmuşlardı. Daha sonra da Buçeşte köyü yakınlarındaki Bistriça Nehri üzerindeki köprünün tamir işleriyle uğraşmışlar ve bu hizmetleri karşılığında da vergiden muaf tutulmuşlardı[109]. Drim Nehri üzerinde bulunan köprünün bakım ve onarımı işini

---

[108] "*Karye-i Belopolye-i Büzürk tâbi-i İpek, karye-i mezbûre ahâlisi nefs-i İpek'te Bistriça nâm nehir üzere olan köprü, avârız-ı dîvâniye ve tekâlif-i örfiyyeden muafiyet üzere tamir ve termim ederler, ellerinde hükm-i hümâyunları vardır ve Küçük Belopolye'den Jayoka Vukşin mutemed tayin olmuşdur deyü defter-i atîkde mukayyed olmağın vech-i meşrûh üzere defter-i cedide dahi kayd olundu"*. BOA, TTd.500, s. 377 (H.978/M.1570), TKGM. KKA, TTd.93 s.144 (H.990/M.1582).

[109] "*Cemaat-i Plavliyan tâbi-i İpek, mezkûr cemaat kadîmden Plav Nâhiyesi reâyâsından olub nâhiye-i mezbûre reâyasıyla mâan Medun Kalesi hizmeti mukabelesinde avârız-ı divâniyeden ve tekâlif-i*

üstlenen, ayrıca köprüde nöbet tutarak güvenliği sağlayan Siga köyü ahalisi bu hizmetleri karşılığında birçok vergiden muaf tutulmuşlardır[110].

2-Derbentçiler

Farsça geçit anlamındaki "der" ve tutmak anlamındaki "bend" kelimelerinin birleşmesiyle oluşan "derbent" terimi, en basit tanımıyla geçit demektir. Osmanlı Devleti'nde güvenli olmayan, geçişi tehlikeli olan, coğrafî olarak sarp, engebeli ve zor bir bölgede kurulan derbendlerin kurulma amacı hem o bölgeyi güvenli bir yer haline sokmak hem de bölgeyi şenlendirmektir[111]. Önemli geçit yollarında ve ıssız yerlerde kurulan derbentlerde görevli olan kişiler derbentçi olarak adlandırılmaktaydı. Bu derbentçiler, günümüzdeki polis ve jandarma teşkilatının görevlerini yerine getiriyordu. Derbentçilerin en önemli vazifesi, isyan hareketlerine sebebiyet verecek kişilerden bölgeyi korumak, eşkıya ve haramilerin bölgeye geçişine mani olmaktır[112].

Derbentlerin etrafında bulunan köyler, derbent köyü olarak adlandırılmaktaydı. Derbent köyü ahalilerinin belirli vergi muafiyetleri bulunmaktaydı. Bazı derbent köyleri, ispencelerini tam ödeyip diğer vergilerden muaf tutulabiliyordu. Ayrıca ispenceyi hiç ödemeyen ya da İpek'e bağlı olan derbent köylerinde görüldüğü gibi 25 akça olan ispencelerini 10 akça ödeyen derbent köyleri de mevcuttu. 1485 yılında derbend köylerinden olan Dragosil, o dönemde İpek

---

örfiyyeden ve yeniçeri oğlanından ve âdet-i ağnâmdan muâfiyet üzere olub sâir hukuk ve rüsûmların Plav nâhiyesiyle edâ edegelüb ve hâliya gelüb sâkin oldukları yer âhar kimesnelerin çiftliği ve mülkü olub Hazine-i Âmireye cizyelerin ve sipahiye ispençelerin verüb Buçeşte nâm karye kurbinde nehr-i Bistriça üzere olan köprüyü min ba'd tamir ve ihyâ edüb hizmetleri mukâbelesinde kadîmden ne vechle muaf olmuşlar ise ol vech üzere yine muaf olub Hızâne-i Âmireye cizyelerin ve sahib-i arza öşürlerin ve ispençe ve sair rüsûmların sipahiye vermek üzere defter-i atîkde mukayyed olmağın defter-i cedide dahi minvâl-i sâbık üzere kayd olundu". TKGM. KKA, TTd. 93, (H.990/M.1582), s.208; BOA, TTd.500, s. 481 (H.978/M.1570).

[110] "*...cisr-i mezbûru hıfz u hırâset ve riâyet edüb âyende ve revende mâl-ı mirîye ve reâyaya yararları olduğuna ayân-ı vilâyet haber verdiğinden ma'adâ avârız-ı divâniye ve tekâlif-i örfiyyeden ve nüzül ve cerahor ve geçimden ve acemi oğlanı alınmakdan ve adet-i ağnâmdan muaf olmak içün ellerinde hükm-i hümâyunları olmağın vech-i meşrûh üzere defter-i cedide kayd olundu...*". TKGM. KKA, TTd.93, vr. 180 (H.990/M.1582).

[111] Yusuf Halaçoğlu, "Derbend", *DİA,* C. 9, İstanbul 1994, s. 162.

[112] Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbend Teşkilâtı*, İstanbul 1990, s. 11, 13.

Kazası nahiyelerinden olan Altunili Nahiyesine bağlıydı ve köyün altı hanesi bulunmaktaydı. Derbend köyü 300 akça vergi ile kaydedilmiştir[113]. Yine derbend köylerinden olan Breloniçe köyünün 18 hanesi ve dört mücerredi bulunuyordu. "*Derbend olub derbend resmi verir"* olarak kaydedilen köyün geliri, "*ispence ma'a gayr"* olarak belirtilmiş olup toplamda 700 akçadır[114].

Kara Rupalar derbentinde görevli olan Büyük Gorgovik, Dresnik ve Gorna Iglareva köylerinin ahalileri, avarız-ı divaniye vergilerinden muaf oldukları gibi bu köyler, devlete yeniçeri oğlanı vermekten de muaf tutulmuşlardır[115]. Çeşitli ayrıcalıklı grupların hizmetleri mukabilinde genellikle avarız vergisinden muaf oldukları görülürken acemi oğlanı vermekten de muaf tutulmaları, oldukça ilginçtir. Öyle ki ocağa alınan acemi oğlanlarının devlet için önemi malumdur.

İstodim derbendinde bulunan İştobil köyü, derbend bölgesi olduğu için ziraate uygun bir yer değildir ve köyün korunması gerekli olduğundan *İştobil köyü* ahalisi derbendci olarak görevlendirilmiş ve avarızdan muaf tutulmuşlardır. On akça ispence ve on akçaya denk gelecek arpa ve buğday dışında resm-i arus ve cürm-i cinayet gibi bazı vergilerin ahaliden alınması yeterli görülmüştür[116]. Yine İstodim derbendi yakınlarında bulunan Rugova köyü de derbend köyüdür ve ahalisi derbendci olduğundan, hane başına on akça ispence alınmıştır. En kalabalık derbend

---

[113] BOA, TTd. 17, s. 199 (H.890/M.1485).

[114] BOA, TTd. 17, s. 280 (H.890/M.1485).

[115] "*Karye-i Büyük Gorgovik, Dresnik ve Gorna Iglareva nâm karyeler Kara Rupalar demekle ma'ruf derbendi iki yerde beklerler hizmetleri mukâbelesinde avârız-ı divânîyeden muaflardır ellerinde hükm-i hümâyunları vardır deyü defter-i atîkde mukayyed olmağın hâliya avârız-ı divânîyeden ve yeniçeri oğlanı vermekden muaf olmak üzere defter-i cedîde kayd olundu"*. TKGM.KKA, TTd.93, vr. 147 (H.990/M.1582).

[116] "*Mezkûr karye, İstodim nam derbend-i saab üzerinde olub ziraate gayri kâmil ve bî-hâsıl yerde olub derbend-i mezburu muhafazası elzemdir deyü İpek Kadısı ve İskenderiye Sancağı Beyi arz eylemeğin sene ihda ve hamsin ve tisamie Receb'inin on dokuzuncu gününden (H. 19 Recep 951- M. 6 Ekim 1544) kanun üzere avarızdan muaf olub (adet-i ağnam yazılıp üzeri çizilmiştir) müzevveclerinden on akça ispence ve bir denk arpa ve buğday ve resm-i arus ve cürm-i cinayet ne ise saire derbendler üslub-ı sabık üzere etmek içün ferman olunduktan sonra defter-i atikde derbendler kayd olunub vech-i meşruh üzere ellerinde hükm-i hümayunları ve mukaddema muharrir-i vilayetden tezkereleri olmağın ber-karar-ı sabık defter-i cedid-i hakaniye dahi kayd olundu"*. TKGM.KKA, TTd.93, vr. 175, (H.990/M.1582).

köyü olan Rugova köyünde 1570 yılında 75 hane, 1582 yılında 86 hane bulunmaktadır[117].

Vinedol köyü de İpek'te bulunan derbent köylerindendir ve halkı vergiden muaftır. Vinedol köyünün diğer derbend köylerinden farkı, köy ahalisinin Bosna'dan gelen voynuklardan oluşmasıdır. Askerî grupta bulunan voynukların derbentçilik yaptığı bu örnekten anlaşılmaktadır[118].

3-Çeltikçiler

Geçmişi milattan önce 3000'li yıllara kadar giden çeltiğin ilk olarak Hindistan'da üretildiği bilinmektedir. Çeltik bitkisi pirincin işlenmemiş ve kabuklu halidir. Çeltikler, imâlathanelerde işlenerek kabuklarından ayrıştırılır ve pirinç elde edilirdi. Yetiştirme açısından oldukça zahmetli ve özel gereksinimleri bulunan çeltik tarımının yapılabilmesi için arazinin sulak olması şarttı. Osmanlı Devleti'nde çeltik üretiminin artması için devlet teşviklerde bulunmaktaydı ve bu alanlar genellikle değerli olduğundan gelirleri has topraklara ayrılmakta ve mukataaya verilmekteydi[119].

Osmanlı Devleti çeltik tarımına önem verdiği kadar yetiştirilen çeltiği satacağı pazarı da kontrol altında tutmaya çaba sarfetmiş, bunun için çeltik yasağı hükümleri de yayınlamıştır. Bu hükümlerde çeltik ekimi yapılan yerlerin korunması, bu alanlara giren ve zarar veren hayvan sahiplerinin de cezalandırılacağı belirtilmiştir. Çeltik ekimindeki süreçte herhangi bir aksama yaşanmaması için çeltik tarımı sürecinde gerekenlerin eksiksiz yerine getirilmesi istenmiştir. Bu gereklilikler, çeltiğin zamanında sulanması, biçilmesi ve pazarlarda satılmasıdır. Hatta düğün gibi sosyal etkinliklerde padişah haslarında üretilen pirinçlerin hâricinde pirinç alınmaması gerektiği vurgulanmıştır. Eğer böyle bir şey yapılırsa bu pirinci satan kişi bulunur, cezalandırılır ve pirinçleri elinden alınırdı[120]. Pirincin Osmanlı tarımında oldukça önemli bir yerinin bulunduğu bu bilgilerden anlaşılmaktadır. Devlet, pirincin

[117] BOA, TTd. 500, s. 531 (H.978/M.1570), TKGM. KKA, TTd.93, vr. 238 (H.990/M.1582).
[118] TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 195 (H.990/M.1582).
[119] Feridun Emecen, "Çeltik", *DİA,* C. 8, İstanbul 1993, s. 265.
[120] Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 1. Kitap, İstanbul 1990, s. 408.

üretiminden satımına kadar olan süreci aldığı tedbirler ve koyduğu kurallarla kontrol etmeye çalışmıştır.

Çeltik, bol suyun olduğu bir alanda yetişmekte ve iklim koşullarına göre yetişme ortamı kolayca bozulmaktaydı. Bu yüzden çeltik/pirinç tarımının uzun yıllar aynı yerde yapılması mümkün değildi. İskenderiye Sancağı'nda yapıldığı tespit edilen tarımın Anadolu'da Teke, Saruhan, Hamid ve Aydın gibi sancaklarda yapıldığı bilinmektedir. Çeltik tarımıyla uğraşan ve *Çeltikçiyân* adı verilen bu grubun Osmanlı ekonomisinde özel bir yeri bulunmakta ve birçok vergiden muaf tutulmaktaydılar[121]. Bunun nedeni pirincin tarımsal ürünler arasında önemli olması ve yetiştirilmesinin zorluğudur. Öyle ki pirinç tarımının yapılabilmesi için yüksek miktarda sermaye gerekiyordu. Olası sel baskınları da ürünün ziyan olmasına sebep olabiliyordu. Bu yüzdendir ki pirinç üretimi, sıradan tarım usullerini bilen köylüler tarafından değil, daha çok sermayesi bulunan maddi durumu yerinde olan kişiler tarafından yapılabilmekteydi[122].

Osmanlı Devleti'nde pirinç üretiminin yapıldığı vakıf ve mülk topraklarda beyler ve vergi toplayan görevliler, bu topraklara sık sık müdahele etmiş, gelirlerin kontrolünü ele geçirmeye çalışmışlardır. Pirinç tarımının devlet kontrolünde olması gerektiğini iddia etmişlerdir[123].

XVI. yüzyılda Osmanlı toprak sisteminde "çeltikçiyan" adıyla anılan grubun İpek Kazası'nda da mevcut olduğu tapu tahrir defterlerindeki kayıtlarda görülmektedir. 1530 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın (1520-1566) haslarından olan İslivyani ve Osek köylerinde çeltik tarımı yapılmaktaydı. Bu köylerde çeltik işiyle uğraşan hane sayısı toplam 22 idi. Erlik olarak kaydedilenler de 53'tü. İslivyani köyünde çeltikçiler dışında zirai faaliyetle uğraşan haneler de bulunmaktaydı. Osek'te ise çeltikçi hane olmayıp 23 erlik bulunuyordu. Padişah

---

[121] Zeki Arıkan, "XIV-XVI. Yüzyıllarda Ayasuluğ", *Belleten*, C. LIV, S. 209, Ankara 1990, s. 155-156.

[122] Suraiya Faroqhi, "Onaltıncı Yüzyıl Boyunca Anadolu ve Balkanlarda Kırsal Toplum I", *Osmanlı Şehirleri ve Kırsal Hayat*, Çev. Emine Sonnur Özcan, Ankara 2006, s. 73.

[123] Halil İnalcık, "Rice Cultivation and the çeltükci-re'âyâ System in the Ottoman Empire, 1600-1700", Turcica, Revue d'ètudes turques XIV, Louvain-Paris-Strasbourg, 1982, s. 74.

hasları kısmında sadece çeltikçiler yazılmış olup diğer haneler Timar ve zeamet gelirlerine ayrılan köyler arasında verilmişti. Buna göre Osek'te 20 hane, bir mücerred ve üç bive bulunuyordu. İslivyani'de ise çeltikçilerin dışında iki Müslüman 52 gayrimüslim hane ve dört mücerred vardı. Çeltik tarımı yapılan köylerin gelirleri şu şekildedir[124]:

Tablo XIV. 1530 Yılında Çeltik Tarımı Yapılan Yerler ve Gelirleri

Köyler	**Gelirler**
Karye-i İslivyâni çeltükçiyân maa mîrî çeltük	13173
Karye-i Osek çeltükciyân	10.779
Toplam	**23.952 Akça**

İpek Kazası'nda bulunan 22 çeltikçinin dışında İskenderiye Sancağı'nda başka çeltikçi bulunmuyordu[125]. Diğer bir deyişle sancakta çeltik tarımı yapılan tek yer İpek Kazası idi.

İskenderiye Sancağı mufassal tapu tahrir defterlerinde sancağa bağlı bir kaza olarak geçen İpek'te çeltikçiler hakkında tafsilatlı bilgiler bulmak mümkündür. 1570 yılında Osek ve İslivyani köylerinde çeltik tarımı yapıldığı iki köye çeltik tohumu dağıtımı yapılmıştır. Osek'e 38, İslivyani'ye de 41 kile tohum verilmiştir. 1582 yılında ise Çeltik ekimi yapılan bu iki köy dönemin padişahı III. Murad'ın (1574-1595) haslarından idi. Osek köyüne 38, İslivyani köyüne de 40 kile tohum verilmiştir. Bir önceki defter verilerine göre İslivyani köyüne verilen tohum miktarında bir kilelik bir düşüş olmuştur. Çeltik ekimi için verilen bu tohumların her on kilesinden bir kilesi ırgadiye olarak rençbere verilmekteydi[126]. 1570 ve 1582 yılında İpek Kazası merkezinde çeltik geliri 12.000 akçadır[127].

---

[124] BOA, TTd. 367, s. 323 (H.937/M.1530).

[125] *367 Numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri ile 94 ve 1078 Numaralı Avlonya Livâsı Tahrir Defterleri (H.926-1520/937-1530) III, Yanya, İskenderiye, Ohri, İlbasan ve* T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, *Avlonya Livâları ile Dukakin Vilâyeti*, Ankara 2008, s. 5.

[126] İpek Kazası'na bağlı Osek ve İslivyani Köylerinde çeltik ekimi için verilen tohum miktarları belirtilmiş, tohumlarla ilgili şu not düşülmüştür. "*Bir erlik tohumdan hâsıl olan çeltiğin sermaye*

Mufassal tahrir defterlerinde köylere verilen toplam çeltik tohumunun hanelere dağılımı da kaydedilmiştir. Böylece o köyde çeltik tarımı yapan haneler de belirlenebilmiştir. 500 (1570) ve 93 (1582) numaralı mufassal tahrirlerde çeltik tarımıyla ilgili bilgiler neredeyse aynıdır. Zaten iki defter arasındaki zaman aralığı on iki yıl gibi kısa bir süre olduğundan iki defterde kaydedilen veriler, bazı köy ve mezraların gelirleri dışında değişmemiştir. 500 numaralı defter 93 numaralı deftere göre daha kötü bir durumdadır. Defterin sayfa altlarında birkaç satır çürük olduğu için okunamamıştır. Bu sebeple 93 numaralı defter esas alınarak çeltik tarımı yapan haneler hakkında çıkarımlar yapılmıştır.

Toplam 38 kile çeltik tohumunun dağıtıldığı Osek köyünde, çeltikçilere bir-iki kile çeltik verildiği görülür. Dağıtımın yapıldığı çeltikçi sayısı 25'tir. Bunların 14'ü çiftlerden oluşan Müslümanlardır. Dört mücerred, iki bennak ve beş hane olarak kaydedilen vergi yükümlüsü nüfus bulunmaktadır. Çiftlerden biri köy dışında oturmakta olup çeltik tarımı için Osek köyünde çiftliği vardı[128]. İslivyani köyünde 33 haneye dağılım yapılmış olup bunların büyük bir kısmı da yine çiftlerden oluşan Müslümanlardı.

Çeltik ekimi yapılan topraklar incelenen dönemin tüm tahrirlerinde padişah hassı olarak geçmektedir. 476 numaralı icmal defterinde mukataa usulüyle verildiği görülmektedir. Yine bu defterde Mramur köyünde de çeltik ekildiği anlaşılmış olup bilgiler şu şekilde verilmiştir[129]:

Tablo XV. 1570 ve 1582 Yılında Çeltik Tarımı Yapılan Yerler ve Gelirleri

Yerleşim	**Mahsül**
Ber-mahsûl-i çeltük tâbi-i İpek	12.000
Osek	2500

tohumu çıktıkdan sonra iki kile dahi deştbaniye alınup ba'dehû bâki kalan tansîf olunub mîrî hissesinden her on kilede bir kile ırgadiye alınurmuş". TKGM.KKA, TTd. 93, s. 139 (H.990/M.1582).

[127] BOA, TTd.500, s. 360 ((H.978/M.1570).

[128] TKGM.KKA, TTd.93, vr. 139 (H.990/M.1582).

[129] BOA, TTd. 476, s. 5 (H.977M.1570); BOA, TTd. 500, s. 366-369 (H.978/M.1570), TKGM.KKA, TTd.93, vr. 139-140 (H.990/M.1582).

İslivyani	7500
Mramur	2000
Toplam	**24.000**

Mramur köyünün geliri 1582 yılında değişmemiş, köyde çeltik tarımıyla uğraşanlar avarız vergisinden muaf tutulmuştur. Muafiyetleriyle ilgili kayıt sadece 1582 yılında bulunmaktadır[130].

4- Bazdarlar

Bazdar kelimesi, farsça doğan anlamına gelen *bâz* kelimesinin ve yine farsça sahip olan anlamındaki *dâr* ekinin birleşmesiyle meydana gelmiştir. Saraya avcı kuşları yetiştiren kişi olarak tanımlanmaktadır[131]. Avcı kuşların yuvalarına yakın yerlerdeki köy ahalilerinden bazı kişiler, devlet tarafından bazdar ve sayyad olarak görevlendirilmektedir. Onlara bu hizmetleri karşılığında da bazdar timarlarının verildiği bilinmektedir. Arşiv kayıtlardan bu tarz uygulamaların Karamanoğulları döneminde de mevcut olduğu görülmektedir[132]. Saraya şahin, atmaca gibi avcı kuşları yetiştirip getiren ve yuvalarını bekleyen bazdarlar, öşür, cizye gibi şerî vergiler haricinde ispence, koyun resmi, gerdek resmi, gümrük resmi gibi örfî vergilerden, angarya hizmetlerden, tekâlif-i şakka ile devlete arpa, buğday, kereste vermek gibi avarız mahiyetindeki vergilerden de muaf tutulurlardı[133]. Bazdarlar da muaf zümre arasında yer almaktadır. İpek köylerinde 1570 ve 1582 yılında bazdarların bulunduğu ve bu bazdarların vergilerden muaf olduğu görülmektedir. 1570 yılında İpek'in köylerinde 13, 1582 yılında da 16 bazdar bulunmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde de doğancılar saray, yani devlet adına hizmet ettiklerinden askeri sınıfa ait bireyler olarak görülür ve bu yüzden de tamamen veya kısmen vergilerden muaf tutulurlardı. Gayrimüslim bazdarlarda da vergi muafiyeti

---

[130] TKGM. KKA, TTd.93, vr. 140 (H.990/M.1582).
[131] İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük, C. 1, İstanbul 2011, s. 316.*
[132] Mekmet Akif Erdoğru, *Osmanlı Yönetiminde Beyşehir Sancağı (1522-1584)*, İstanbul 2006, s. 161.
[133] Halil Sahillioğlu, "Avarız", *DİA,* C. 4, İstanbul 1991, s. 108.

geçerli olup temel vergilerinden olan 25 akça tutarındaki ispenceyi ya hiç ödemez, ya da 12 veya 6 akça öderlerdi[134].

Bazdarlar, bölgedeki nüfus potansiyeli doğrultusunda gayrimüslimdi. Çünkü o dönemde genel olarak kaza merkezinde, nahiyelerde ve köylerde Müslüman nüfus oldukça azdı. Bazdar olarak görev yapanların arasında rahipler de vardı. İvrele Manastırı Rahibi Makarya, İpek Kazası'nda bulunan şahin kayasında kayacılık yapmaktadır ve bu hizmeti nedeniyle berat sahibidir. Rahibin bağ, tarla, çayır ve zemini bulunmaktadır[135].

5-Ehl-i Beratlar

Ehl-i berat yani berat sahibi olan kişiler, Osmanlı hukuk sistemine göre askerî sınıftandı. Onlar da askerî sınıfın diğer üyeleri gibi her türlü vergiden muaf tutulmuşlardı[136]. 1530 yılında İpek Kazası'ndaki Müslüman mahallelerinden olan Mescid-i Piri Bey Mahallesinde dokuz *ehl-i berat* hane bulunmaktaydı[137].

6-İmam, Müderris ve Müezzinler

Osmanlı toplumunda imam, müezzin gibi dini görevliler ve müderris gibi ilmî görevliler vazifeleri karşılığında vergiden muaf tutulurlardı[138]. İpek'te 1570 yılında Müslüman nüfusun artmasıyla mescit ve cami sayıları artmış, buna bağlı olarak da din görevlilerinin sayısı yükselmiştir. Merkezdeki Müslüman mahallelerinde 11 imam, beş müezzin, bir hatip ve bir muallim bulunmaktadır[139].

7- Voynuklar

Voynuklar, Rumeli fetihleri esnasında Osmanlı Devleti sistemine dâhil edilen martolos, florici gibi Hristiyan askerî gruplardan birisidir. Voynuk kelimesi, Slavca

---

[134] Halil İnalcık, "Osmanlılarda Raiyyet Rüsumu", *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, İstanbul 1996, s. 61.

[135] "*Mezkûr Makarya nâm râhib zikr olunan manastır (İvrele) ve âna müteallik yerlere mutasarrıf olub İpek Kazası'nda Ejderlü nâm şahin kayasına kayacılık hizmeti eder. Elinde berât-ı âlişân vardır"*. BOA, TTd. 500, s. 447 (H. 978/M.1570).

[136] Şevket Pamuk, *Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500- 1914*, İstanbul 2007, s. 47.

[137] BOA, TTd. 367, s. 322 (H.937/M.1530).

[138] Mehmet Öz, "Osmanlılar, Sosyal Hayat, Osmanlı Toplumu", *DİA,* C. 33, İstanbul 2007, s. 533.

[139] BOA, TTd. 500, s. 372- 375 (H.978/M.1570).

asker anlamına gelen "voynik" kelimesinden gelmektedir. Voynuklar, Osmanlı öncesi dönemde asilzade sınıf arasında yer alıyordu. Askerî özelliklerini XV. yüzyılda ve XVI. yüzyılın ilk çeyreğine kadar korumuşlardır. Görevleri seferlere katılmak olan voynukların yedek ve yamakları da vardır[140]. Voynukların görevlerini savaş esnasında ve geri hizmette olmak üzere iki sınıfa ayırmak mümkündür. Ayrıca geri hizmetteki görevleri de sefer hizmeti ve çayır hizmeti olarak ikiye ayrılmaktadır[141]. Sefer esnasında yaptıkları işlerden birisi kale ve geçitlerin muhafazasını sağlamaktır. Savaşa gitmedikleri zamanlarda ise tasarruflarındaki baştina denilen çiftlikleriyle meşgul olmaktadırlar. Hemen hemen her voynuğun baştinası bulunmaktaydı[142].

Askerî gruba dâhil olan voynuklar, bu sebepten reaya statüsünde değillerdi ve vergi muafiyetleri bulunmaktaydı. 1576 yılına ait Niğbolu ve Silistire Voynukları Kanunnamesinde voynukların vergi muafiyetiyle ilgili detaylı bilgiler bulmak mümkündür: *"... Voynuk tâifesi haracdan ve ispenceden ve ekip biçdikleri kendi baştinelerinin öşrunden ve resm-i kovan ve giyâh ve resm-i hanâzirlerinden ve kendi baştinelerinde olan asiyâbları resminden ve yüz re's koyunları resminden ma'fuvlardır, nesne vermezler... ve avarız-ı divaniyye ve tekalif-i örfiyyeden muaflardır…"*[143] . Görüldüğü üzere voynuklar, hemen hemen tüm vergilerden muaf tutulmuştur.

XV. yüzyılın sonlarında İpek köylerinde voynukların mevcut olduğu görülmektedir. İskenderiye Sancağı'na bağlı kaza, nahiye ve köylerinin nüfus ve vergilerinin yazılmasından sonra sancakta bulunan voynuklar, *voynugân-ı Livâ-i İskenderiye* başlığıyla tahrir defterine kaydedilmişlerdir. Bu bilgilere göre İpek nahiyesindeki voynuk ve yamakların sayıları ile bulundukları köyler şu şekildedir[144].

---

[140] Ayşe Kayapınar, "Voynuk", *DİA,* C. 43, İstanbul 2013, s. 126.
[141] Yavuz Ercan, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Voynuklar ve Bulgarlar* Ankara 1986, s. 10-12.
[142] Ercan, *Aynı eser,* s. 20.
[143] Ercan, *Aynı eser,* s. 76.
[144] BOA, TTd. 17, s. 466-467 (H.890/M.1485).

Tablo XVI. 1485 Yılında İpek Kazası'nda Bulunan Voynuklar

Voynugân-ı Livâ-i İskenderiye		
Nahiye-i İpek		
Yerleşim Birimi	**Voynuk sayısı**	**Yamak sayısı**
Suniçe	1	2
Luka	1	2
Beliçe/Beleg	1	2
Leskoviçe	1	2
Todorçoviçe	1	2
Jalçe	1	3
Iğrinik	1	2
Odeniçe	1	2
Yablaniçe	1	2
Jaliçe	1	2
Radosnik	1	2
	11	**23**

İpek Nahiyesindeki voynuklardan sonra İskenderiye Sancağı'ndaki diğer nahiyelerde bulunan voynuklar da aynı şekilde belirtilmiştir. İpek Kazası'ndaki voynukların, Jalçe köyündekiler hariç, yamakları iki kişiyken, sancağa bağlı nahiyelerden olan Tırgovişte, Bihor ve Budimle nahiyelerindeki voynukların yamakları daha fazla olup sayıları yediye kadar çıkmaktaydı[145]. Ayrıca Vulçıtrın Kazası'nda kale muhafazasında görevli olan voynukların olduğu da görülmektedir[146].

Voynukların XVI. yüzyıl sonlarında Bosna'dan İpek Kazası köylerinden olan Vinedol'a geldikleri görülmektedir. Ahmed bin Mehmed'in zeametlerinden olan Vinedol köyü, sekiz hane olup bu hanelerin tümü voynuklardan ibarettir. Vinedol köyü, korunması gereken bir yerde bulunduğundan, voynuklar burada tıpkı derbentçiler gibi görev yapmaktaydı. Bu görevleri karşılığında da bir kısım vergilerden muaf tutulmuşlardır[147]:

[145] BOA, TTd. 17, s. 468-476, (H.890/M.1485).

[146] BOA, TTd. 17, s. 473, (H.890/M.1485).

[147] "*Karye-i Vinedol tabi-i İpek, Liva-i Bosna'dan birkaç nefer voynuklar gelüb karye-i mezburda mütemekkin olub bedel-i öşr sipahiye sal-be-sal ber-vech-i maktu 600 akça vermek mültezim oldukları ecilden deftere sebt olundu deyü defter-i atikde mukayyed olub ve oldukları mahall güzergâh ve mahuf derbend olub hıfz u hıraset lazım olmağın cizyelerin eda etdikden sonra hizmetleri mukabelesinde üslub-ı sabık üzere sahib-i arza sal be-sal bedel-i öşr 600 akça bervech-i maktuları eda edüb sair derbendler gibi avarız-ı divâniye ve tekâlif-i örfiyyeden muaf olmak üzere defter-i atikde mukayyed olmağın haliya defter-i cedide dahi kema-kân kayd olundu. Hane: 8.*

D- Verilerin Genel Değerlendirmesi

1485 yılında İpek merkezde bulunan Müslüman mahallelerinde 33 Müslüman hane mevcuttur ve mahalleleri bulunmamaktadır. Aynı yılda kırsal kesimde ise 66 Müslüman bulunmaktadır. Bu Müslümanlar, bazen hane-i Müslim ya da sadece Müslim olarak kaydedilmişse de çoğunlukla ayrı bir başlık altında belirtilmemişlerdir. Fakat mufassal defterlerde yerleşim birimlerinde yaşayan kişilerin isimleri de yazıldığından isimlerden hareket ederek Müslümanların sayıları saptanmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak 1485 yılında merkez ve kırsal kesim bir bütün olarak hesaplandığında İpek Kazası'nda 99 Müslüman hane bulunmaktaydı.

Gayrimüslim nüfusa ait 1485 yılındaki kayıtlar doğrultusunda merkezdeki altı gayrimüslim mahallesinde 104 hane, 20 mücerred ve 16 bive bulunmaktadır. Aynı dönem kırsalında ise gayrimüslimler 5716 hane, 1439 mücerred ve 477 biveden oluşmaktadır. Ayrıca kırsalda 11 voynuk ve 23 yamak bulunmaktaydı. 1485 yılındaki kent merkezi ve kırsal kesimde yaşayan gayrimüslimlerin toplamı 5820 hane, 1459 mücerred ve 493 biveden müteşekkildi.

İpek şehrindeki mahalleler ve kırsal alandaki köyler, manastırlar, mezraalar incelenmiş olup, nüfusları Müslim ve gayrimüslim olarak ayrı ayrı hesaplanmıştır. Bu yerleşim birimlerinin sayıları, isimleri, nerede kaç kişi halinde yaşadığı ayrı tablolar halinde gösterilmiştir. Tüm bu veriler toplandığında 1530 yılında kaza merkezinde beş Müslüman, altı gayrimüslim mahallesi bulunmaktaydı. Kaza merkezindeki Müslümanlar, 129 hane, beş imam, dört müezzin, dokuz ehl-i berat ve üç mücerredden oluşmaktadır. Kırsal kesimde ise 55 haneden ibarettiler. Aynı dönemde kaza merkezinde gayrimüslimler 97 hane, dokuz mücerred ve 12 bive; kırsal alanda ise köylerde 7863 ve manastırlarda 51 ve bir mezraada 5 hane olmak üzere toplamda 7919 hane, 534 mücerred ve 580 bive idi. 1530 yılında İpek kent merkezinde ve kırsalında yaşayan gayrimüslimler, 8016 hane, 543 mücerred ve 592 biveden oluşmaktadır.

Hâsıl-ı bedel-i öşr ve ispence ve hurudat gayri ez cizye ma yaylak muafdır. Tâbi-i karye-i m (Vinedol) bervech-i maktu: 300". TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 194, (H.990/M.1582).

Kent ve kır nüfusu birlikte değerlendirildiğinde 1485 yılından 1530 yılına kadar yaşanan değişim şu şekildedir:

Tablo XVII. 1485-1530 Yıllarında Müslüman ve Gayrimüslimlerin Toplam Nüfusları (Şehir-Kır)

Müslümanlar		**Gayrimüslimler**	
1485	**1530**	**1485**	**1530**
99 h	147 h 3 m	5820 h 1459 m 493 b	8016 h, 543 m, 592 b
h. Hane		**m. Mücerred**	**b. Bive**

Hane olarak düşünüldüğünde iki unsurun da arttığı görülmektedir. Fakat burada şehir ve köy nüfusu birlikte hesaplandığında ortaya böyle bir sonuç çıkmıştır. 1485 yılından 1530 yılına kadar olan süreçte sadece kent merkezindeki nüfusun hesaplandığı bölümde de görüldüğü gibi kent merkezinde Müslümanların sayısı artarken gayrimüslimlerin sayısı azalmıştır. Yani 1530 yılında bir önceki tahrir olan 1485 yılına göre İpek merkez mahallelerinde gayrimüslimlerin hane sayıları azalmış, Müslümanlarınki ise artmıştır. Aynı yıl kırsalında ise gayrimüslimlerin sayıları artmıştır. 1485 yılındaki İpek kazası merkezi ve kırsalında yaşayan iki unsur hane olarak toplandığında 5919 haneden oluşmaktadır ki o dönemde Müslümanlar toplam nüfusun ancak % 1,67'sini oluşturmaktadır. Bununla beraber 1530 yılında Müslümanlar, nüfuslarını % 48, gayrimüslimler ise % 37 oranında arttırmışlardır. Müslüman nüfusun genel olarak kent merkezindeki artışı düşünüldüğünde, bu oran kırsal kesim için oldukça iyidir. İlerleyen yıllarda Müslüman nüfusun artış hızının daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

İpek nüfus verileri, 1570 ve 1582 yıllarına ait iki mufassal tapu tahrir defterine göre incelendiğinde ortaya çıkan sonuç oldukça şaşırtıcıdır. Nüfus oranının 12 yıl süre içerisinde göstermiş olduğu değişiklik bu duruma sebep olan ihtimaller üzerine düşünmeyi zorunlu kılmıştır. Kazanın sonradan İslam dinini seçen Dukakinzadeler tarafından yönetiliyor olması, diğer Balkan kazalarına göre daha hızlı Müslümanlaşmaya sebebiyet vermiş ve bu doğrultuda bölgede Müslüman nüfus düzenli olarak artmıştır. Fakat 1582 yılında sadece gayrimüslim nüfus değil

Müslüman nüfusta da ciddi oranda düşüş yaşanmıştır. Osmanlı Devleti'nin gerçekleştireceği seferler için bölgeden asker alımına yönelik kayıtlar, nüfusun bir kısmının seferlere gittiğini göstermektedir. Ayrıca kaza merkezinden köylere bir göç hareketinin olduğu da kayıtlardan anlaşılmaktadır. Köylerdeki çiftlik sayılarının çoğaldığı görülmektedir. Bu durum, o dönemde Osmanlı Devleti sınırlarında genel olarak yaşanmıştır. Büyük çiftliklerin kurulması, köy nüfusunu etkilemiştir. İki defter kaydında da İpek'te 290 yerleşim birimi bulunduğu görülür. Bu yerleşimler sadece köy olmayıp mezraa ve manastırlardan oluşmaktadır. 1570 ve 1582 yıllarına ait defterde kazanın fihristi hazırlanmış, yer isimleri değişmemiş aynı sıraya göre tahrir işlemi yapılmıştır.

Şehirde yaşayan Müslüman ve gayrimüslimlerin yıllara göre dağılımı şu şekildedir:

Tablo XVIII. İpek Şehrinde 1485-1582 Yıllarında Bulunan Nüfus

Kent Nüfusu	**1485**[148]	**1530**[149]	**1570**[150]	**1582**[151]
Müslümanlar	33	150	238	142
Gayrimüslimler	140	118	54	10

İki farklı dine mensup grubun dört tahrir defterindeki nüfus hareketleri bu şekilde gelişmiştir. Kent nüfusunda yaşayanların tümü hesaplamaya dâhil edilmiştir. Hane-mücerred bive gibi reayanın statüleri dikkate alınmamış yaşayan kişi bazında hesap edilmiştir. Zaten İpek şehrinde bulunan Müslüman ve gayrimüslim nüfus başlığı altında reaya statülerine göre de detaylı bir şekilde belirtilmiştir. Bive ve mücerredlerin burada birlikte değerlendirilmesinin bir nedeni de 1485, 1570 ve 1582 yılı Müslüman nüfus verilerinin defterde sadece hane olarak verilmesidir.

Müslümanların nüfus değişimlerine bakıldığında 1485 yılından 1530 yılına kadar nüfusunu % 354 oranında arttırdığı görülmektedir ki bu, yıllara göre kazada

[148] BOA, TTd. 17, s. 210-214 (H. 890/M. 1485).
[149] BOA, TTd. 367, (H. 937/M. 1530).
[150] BOA, TTd. 500, (H. 978/ M. 1570).
[151] TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 141-143, (H.990/M.1582).

gerçekleşen en yüksek artış oranı olmuştur. Bu artış hızının yaşanma nedeni detaylarıyla birlikte kent nüfusu kısmında belirtilmiş olduğundan burada sadece İslamiyete geçişten kaynaklandığını yazmak kâfi olacaktır. 1530 yılından 1570 yılına kadarki süreçte nüfus artmaya devam etmiş, bu sefer bir önceki kayda göre daha olağan bir oranda %50 olarak yükselmiştir. Son kayıt olan 1582 yılında ise bölge genelinde görülen nüfus azalmasına paralel olarak Müslüman nüfus da bu kez ilk defa bir düşüş hareketi göstermiş ve % 40 oranında azalmıştır. Genel olarak kaza merkezinde İslamlaşmanın etkisi ile nüfus, 1485 yılından 1570 yılı da dâhil olmak üzere istikrarlı ve yüksek oranlarda artış göstermiş, 1582 yılında ise düşüşe geçmiştir. XVI. yüzyılın sonlarında devlet ekonomisi zayıflamış, enflasyon oranı oldukça yükselmişti. Osmanlı Devleti'ni uzun yıllar uğraştıran 1578-1618 döneminde Habsburg İmparatorluğu ve İran üzerine yapılan savaşlar ülke genelinde nüfusun azalmasına sebebiyet vermiş olmalıdır.

Kaza merkezinde yaşayan gayrimüslimlerin nüfus hareketleri, son kayıt olan 1582 yılı hariç, Müslüman nüfus hareketleriyle ters orantılı olarak değişim göstermiştir. Müslüman nüfus 1582 yılına kadar artarken, gayrimüslim nüfus da tam tersi azalmıştır. Fakat 1582 yılında iki grubun nüfus miktarı da düşmüştür. 1485 yılından 1530 yılına % 15,7; 1530 yılından 1570 yılına kadar % 54,2; 1570 yılından 1582 yılına kadar da % 81,4 oranında gayrimüslimlerin sayısı azalmıştır.

Sonuç olarak 1485 yılından 1582 yılına kadar olan süreçte kent merkezinde Müslüman nüfus 33 kişiden 142 ye olmak üzere % 330 artmış, gayrimüslimler ise 140 kişiden 10 kişiye olmak üzere % 92,8 azalmıştır.

Kaza merkezindeki iki grubun nüfusları birlikte değerlendirildiğinde de, 1485 yılında Müslümanlar, nüfusun % 19,1'ini, 1530 yılında % 56'sını, 1570 yılında % 81,5'ini 1582 yılında ise % 93,5'ini oluşturmaktaydı. Gayrimüslimlerin oranı ise 1485 yılında % 80,9, 1530 yılında % 44, 1570 yılında % 18,5, 1582 yılında da % 6,5'tir. İki grubun 97 yıl içerisinde nüfus oranında gösterdiği değişiklik bu şekilde gerçekleşmiştir. Burada hesaplamaya esas alınan rakamlar, hane mücerred ve bive sayılarının tümünün toplanması sonucunda elde edilen rakamlardır. Sadece hane sayısı esas alınarak hazırlanan tablo ve grafikler ileride verilecektir.

Arnavutluk'taki diğer iki sancak olan İlbasan ve Avlonya Sancaklarında da İskenderiye Sancağı'nda olduğu gibi Müslüman nüfus artmıştır. Öyle ki 1430 yıllarında Arnavutluk'taki nüfusun % 10'unu oluşturan Müslüman nüfus, 1520'lilerde % 25'e, 1580'lerde ise %30'a çıkmıştır[152]. Balkanlarda İslamlaşmanın etkisi ile Müslüman nüfusun artması bağlamında yaşanan durum Üsküp kazasında da görülmektedir. Öyle ki kazada bulunan Müslüman nüfus, 1455 yılından 1569 yılına kadarki süreçte % 320 oranında artmıştır[153]. İpek kaza merkezinde 1485 yılından 1582 yılına kadar olan sürede Müslümanların nüfus artış hızı da % 354 idi.

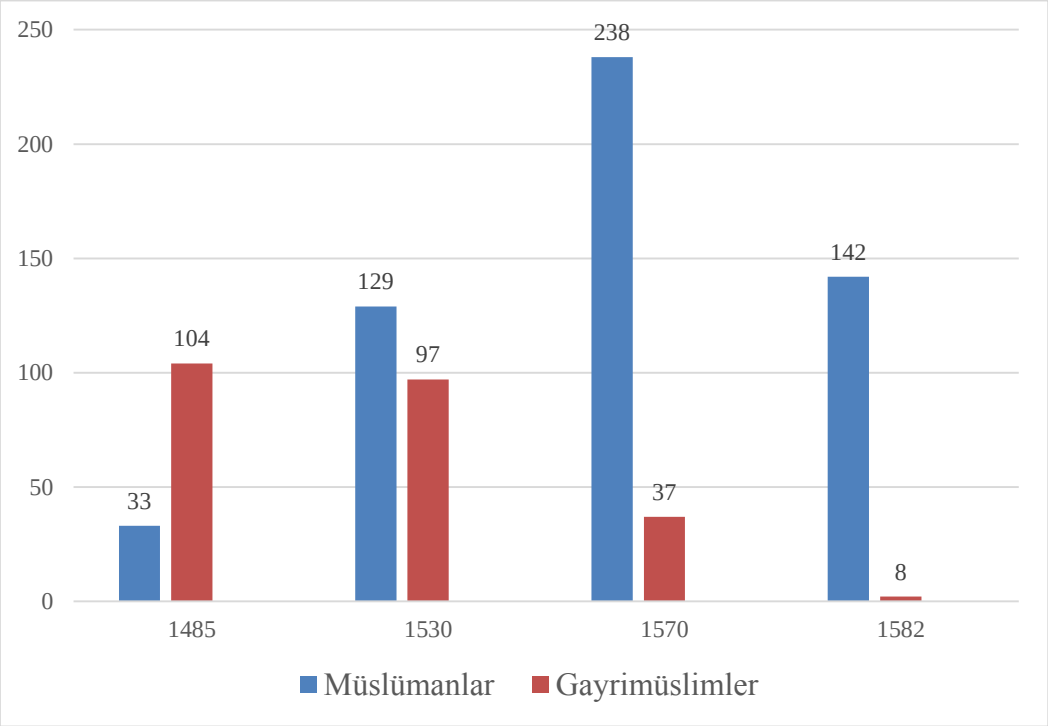
Kırsal kesimde yaşayan Müslüman ve gayrimüslimlerin nüfus verileri değerlendirildiğinde, 1530 yılında yerleşimin bulunduğu 306 köyün 277'sinin sadece gayrimüslimlerden oluştuğu, 29 köyde ise Müslüman ve gayrimüslimlerin beraber ikamet ettiği görülmektedir. Köylerde toplam 55 Müslüman hane bulunmaktaydı. Gayrimüslimler ise 7863 hane, 534 mücerred ve 580 biveden oluşuyordu. Köy ve mahallelerin dışında yerleşimin bulunduğu manastır ve mezralar da vardı. O dönemde 13 manastırda 51, 12 mezraada ise toplam 5 hane gayrimüslim bulunuyordu. Ayrıca İpek köylerinden sekiz tanesinin reayası olmayıp boş köy olarak kaydedilmiştir. Kaza kırsalında bulunan köy, mezraa ve manastırlardaki nüfus verileri toplandığında, Müslümanlar 55 hanede kalırken, gayrimüslimler 7,919 hane, 534 mücerred ve 580 biveden oluşuyordu.

---

[152] Ahmet Cebeci, Güray Kırpık, "Tahrir Defterlerine Göre Osmanlı Fethinden Sonra Arnavutluk'ta Hristiyan ve Müslüman Nüfus Değişmeleri", *Balkanlar'da İslam Medeniyeti II. Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri*, İslam, Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), İstanbul 2006, s. 295.

[153] Mehmet İnbaşı, "Fetihten İtibaren Üsküb'de Türk Nüfusu", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 2, Erzurum 1995, s. 74.

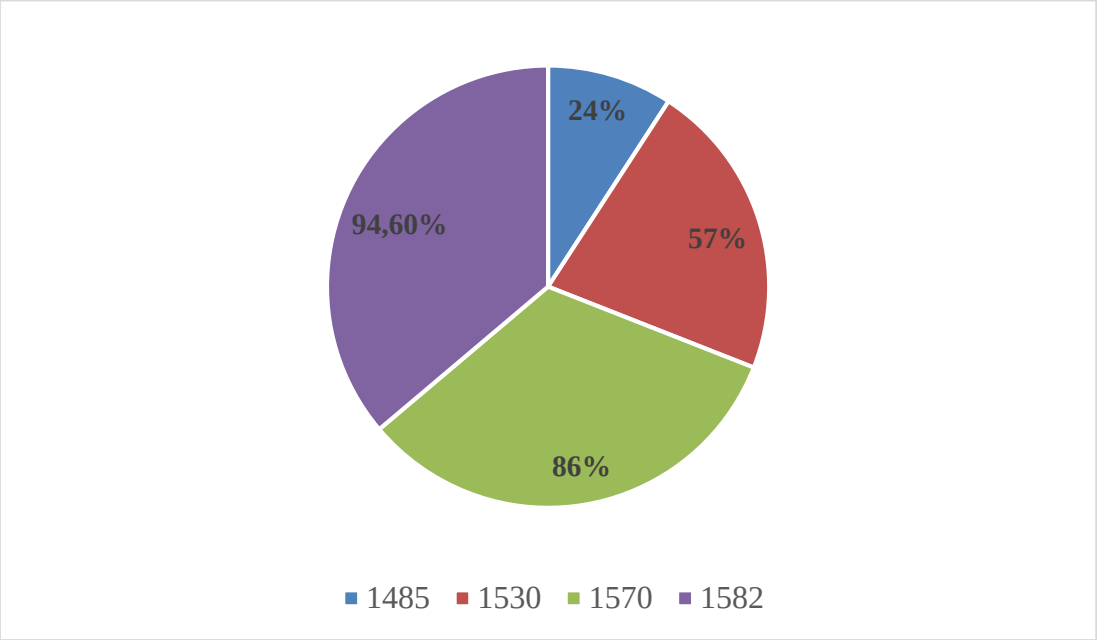
Grafik I. İpek Şehrinde Müslüman-Gayrimüslim Hanelerin Dağılımı

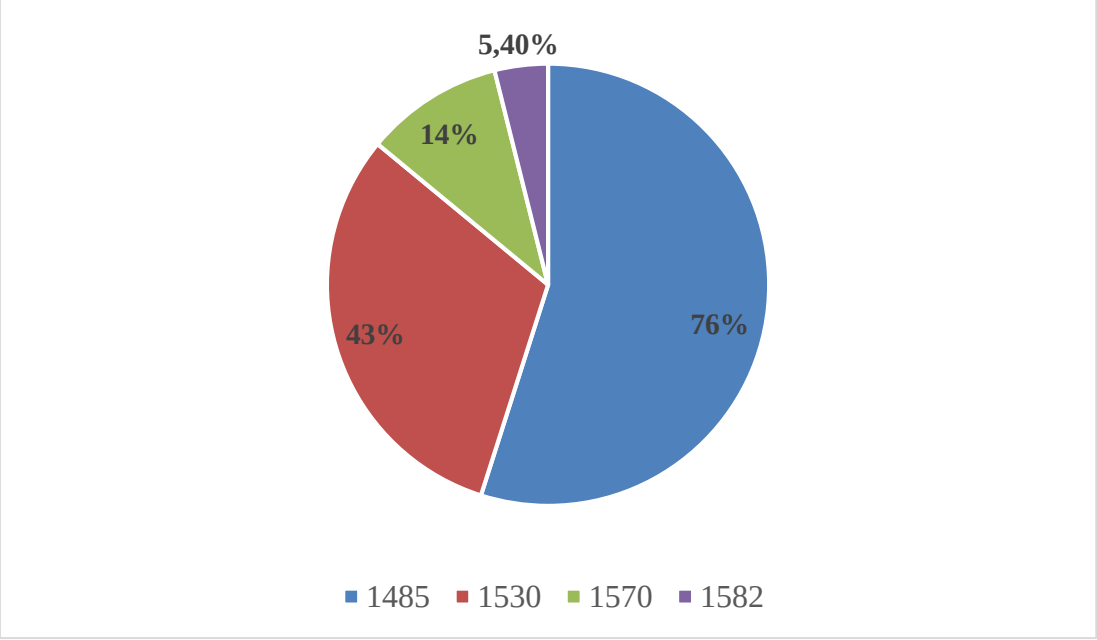
Görüldüğü üzere İpek şehrinde bulunan Müslüman hane sayısı sürekli ve yüksek miktarda bir artış grafiği sergilerken, gayrimüslim haneleri ise düşüş eğilimindedir ve bu düşüşler keskin bir oranda gerçekleşmiştir. Müslümanların daha çok şehir merkezinde bulundukları, yeni ele geçirilen bir şehrin merkezine yönelik İslamlaşmanın olduğu bu grafikten de net bir şekilde çıkarılmaktadır. Müslüman nüfusta sadece 1570'den 1582 yılına gelindiğinde bir düşüş hareketi yaşanmıştır. Bu durum da gayrimüslimlerin düşüş oranı kadar yüksek değildir. Bu veriler, yıllara göre her bir dinî unsur için ayrı ayrı değerlendirilmiş ve nüfus artış oranları da hesaplanmıştır. Şehir merkezinde bulunan Müslümanların hane sayısı 1485 yılından 1530 yılına % 290, 1530 yılından 1570 yılına %84 oranında artarken, 1582 yılına gelindiğinde ise 1570 yılına göre Müslüman hane sayısı % 40 oranında azalmıştır.

Şehir merkezinde bulunan gayrimüslimlerin nüfus değişim oranlarına bakıldığında, gayrimüslim hane sayısı 1485 yılından 1530 yılına % 6,7, 1530 yılından 1570 yılına % 61, 1570 yılından 1582 yılına gelindiğinde ise % 78 oranında azalmıştır. Gayrimüslimlerin hane sayısının, 1485 yılından 1582 yılına kadar olan tahrir defterlerinde bulunan verilerden sürekli bir düşüş içinde olduğu görülmektedir.

Grafik II. İpek Şehrinde Müslümanların Toplam Nüfusa Oranı

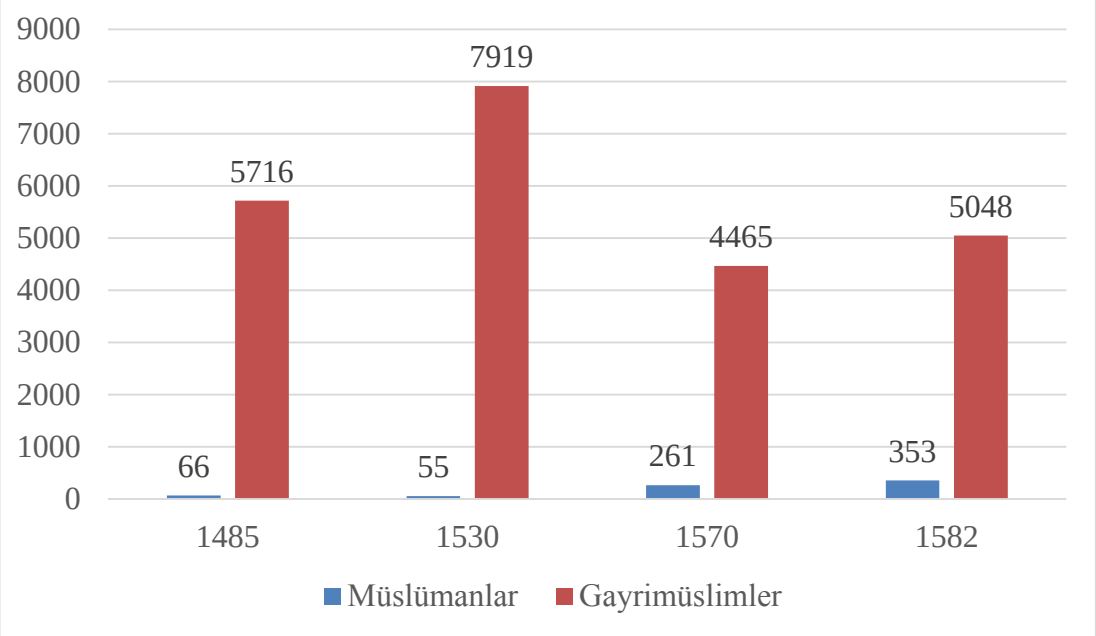
Grafik III. İpek Şehrinde Gayrimüslimlerin Toplam Nüfusa Oranı

Grafiklerde de görüldüğü gibi İpek merkezindeki mahallelerdeki toplam nüfus içerisinde 1485 yılında Müslümanlar toplam nüfusun % 24'ünü oluşturmaktaydı. 1582 yılına ait verilere göre ise İpek merkezi artık nüfusunun % 94,6'sını Müslümanların oluşturduğu bir İslam şehrine dönüşmüştür.

1485 yılından 1582 yılına kadar olan süreçte kırsal alanda Müslümanlar 1530 yılı hariç hane sayılarını arttırmıştır. Gayrimüslim hane sayılarında ise kırsal alanda 1570 yılında bir azalma olduğu görülmüştür.

Grafik IV. 1485-1582 Yıllarında Kırsal Alanda Müslüman ve Gayrimüslim Haneleri

II. BÖLÜM

İDARİ YAPI, VAKIF ESERLER ve SOSYAL HAYAT

A- Osmanlı İdari Yapısı

İpek Kazası'nın idari taksimatına geçmeden önce genel olarak Osmanlı idari sisteminden bahsetmek faydalı olacaktır. Osmanlı Devleti'nin idari teşkilatında en büyük idari birim, eyaletlerdi. Eyalet kelimesi, "idare etme, icra" anlamlarına gelen arapça *iyâle* kelimesinden gelmektedir. En büyük idari yapıyı karşılayan eyalet kavramı, XVI. yüzyıl sonlarından itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemden önce, en büyük idari birim için sadece beylerbeyilik ve vilayet kavramları kullanılmıştır[1]. Eyaletler kendi içinde tasarruf ediliş şekli itibariyle de has ve salyaneli olarak ayrılmaktadır. Has ile yönetilen eyaletler, timar sisteminin uygulandığı eyaletlerdir ki klasik dönemde Osmanlı eyaletlerinin büyük bir kısmı bu şekildedir. Bu tipteki eyaletlerde, eyalet ve sancak görevlileri kendilerine has olarak verilen topraklardaki vergileri toplardı[2]. Eyaletler, timar sisteminin uygulandığı sancaklardan oluşuyordu. Bu yönüyle sancaklar idari, askerî ve mali açıdan timar sistemi çerçevesinde meydana gelen devletin taşra teşkilatındaki ana birimidir. Genel olarak devletin sancak taksimatı sabit kalmışken, eyaletlerin sayısı ve oluşturulma biçimleri sürekli değişmiştir[3].

Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde Eyalet kavramı yerine kullanılan beylerbeyilik kelimesinin, idari bir birim anlamında kullanılması zamanla mümkün olmuştur. Beylerbeyi önceleri geniş askerî yetkilere sahip kumandan anlamındayken, Osmanlı idari yapısındaki değişikliklere paralel olarak, eyaletlerde görevli olan askerî ve idari bir amir anlamına dönüşmüştür. Onların kontrolünde olan topraklara da XV. yüzyıldan itibaren idari bir birim olan beylerbeyilik adı verilmiştir. Rumeli

[1] Halil İnalcık, "Eyalet", *DİA,* C. 11, İstanbul 1995, s. 548.

[2] Orhan Kılıç, *18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti'nin İdarî Taksimatı, Eyalet ve Sancak Tevcihatı*, Elazığ 1997, s. 31.

[3] İlber Ortaylı, *Türkiye Teşkilât ve İdare Tarihi*, Ankara 2008, s. 253.

Beylerbeyi, Osmanlı Devleti'nin ilk beylerbeyiliğidir ve I. Murad'ın Lala Şahin Paşa'yı Rumeli'de fetihler yapması için görevlendirdiği zaman ortaya çıkmıştır. 1393 yılında ise Anadolu topraklarının kontrolünü sağlaması için Timurtaş Paşa, Anadolu Beylerbeyi olarak atandı ve böylece Anadolu Beylerbeyliği de kurulmuş oldu[4]. Anadolu Beylerbeyliği, idari olarak tam anlamıyla II. Mehmed döneminde düzene girmiştir. Onun döneminde tutulan sancak tevcih defterlerine göre Anadolu'da 17 sancak bulunmaktadır[5]. Devletin üçüncü beylerbeyiliği, II. Bayezid döneminde kurulan Amasya-Tokat bölgelerini içine alan Rum Beylerbeyliğidir[6]. Osmanlı Devleti'nde eyaletlerin/beylerbeyiliklerin oluşması, fethedilen toprakların genişlemesiyle doğrudan bağlantılıdır. XV. ve XVI. yüzyıllarda ele geçirilen yerler sancak beylerinin idarelerine verilmiş, sancakbeylerinin başına da bir beylerbeyi atanmıştır ki yeni beylerbeyilikler bu şekilde oluşmuştur. İdarî bir birim olarak yeni bir beylerbeyiliğin oluşması kolay değildi ve uzun bir zaman alırdı. Beylerbeyiliğin yeri askerî yönü başta olmak üzere her açıdan düşünülürdü. Örneğin, önceleri Rumeli beylerbeyine bağlı bulunan Bosna Sancağı'nın, Habsburg saldırılarına karşı askerî bir önlem olarak ayrı bir beylerbeyilik olarak yapılandırılması 1463 yılından 1580 yılına kadar sürmüştür. Özi Beylerbeyiliği de yine askerî amaçlarla, Kazaklara karşı kurulmuştur. Görüldüğü üzere bir beylerbeyiliğin kurulması uzun bir süreç sonunda gerçekleşmekte ve beylerbeyiliğin kurulmasının devlete sağlayacağı katkı düşünülmüştü[7].

Rumeli, ilk beylerbeyilik olarak tabir edilse de kurulduğu dönemde bu bölge, eyalet/beylerbeyilik olarak adlandırılmamış, yine liva ve sancak olarak da tanımlanmamıştır. 1352 yılında Rumeli'ye geçen Süleyman Paşa, Osmanlı ordusunun başkumandanı konumundaydı. I. Murad'ın Edirne'yi fethetmesinden sonra Lala Şahin Paşa'nın Eski Zağra ve Filibe taraflarında fetih yapmak için bölgede bırakılması neticesinde bu bölgeler bir beylerbeyi idaresine girmiş oldu. Böylece, Rumeli askerî ve idari olarak ayrı bir bölge olarak oluştu. Bu bölgenin

[4] Mehmet İpşirli, "Beylerbeyi", *DİA,* C. 6, İstanbul 1992, s. 69.
[5] Üçler Bulduk, *XVI. Asırda Karahisar-ı Sahib (Afyonkarahisar Sancağı),* Ankara 2013, s. 26.
[6] Halil İnalcık, "Eyalet", *DİA,* C. 11, s. 549.
[7] Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu: Klasik Çağ (1300-1600)*, Çev. Ruşen Sezer, İstanbul 2006, s. 109.

merkezi de Edirne idi[8]. Özetle ilk beylerbeyilik/eyalet olarak adlandırılan Rumeli, aslında devletin ilk defa ayrı bir idari teşkilat birimiydi. Daha sonra sancakların oluşması ve bu sancakların Rumeli'ye bağlanmasıyla tam anlamıyla beylerbeyi/eyalet durumuna gelmiştir.

Rumeli Beylerbeyiliği, 1541 yılında Budin Beylerbeyliği'nin kuruluşuna kadar bölgedeki Osmanlı idari teşkilatında tek birimdir[9]. İlk kurulan beylerbeyilik olan Rumeli Beylerbeyiliği, diğer beylerbeyiliklerden her zaman üstün olmuş ve önemini korumuştur. Bunun sebebi dârü'l-cihâd olarak kabul edilen Rumeli'nin, her konuda öncelikli olmasıydı. Rumeli Beylerbeyi de bu doğrultuda teşrifatta diğer beylerbeyilerden üstün tutulmuştu[10]. XIV-XV. yüzyıllarda Rumeli Beylerbeyi, genellikle devletin başkentinde bulunur, vezirler gibi onlar da paşa ünvanını taşır ve divan toplantılarına katılırlardı. Rumeli Beylerbeyi, devletin en önemli ordusu olan tımarlı sipahilerin kumandanı olduğundan, II. Mehmed'in sadrazamı Mahmud Paşa ve yine Kanuni Sultan Süleyman'ın sadrazamı İbrahim Paşa, aynı zamanda Rumeli Beylerbeyi idi[11].

Rumeli Beylerbeyiliği, XVI. yüzyılda yıllara göre değişmekle birlikte 27-31 liva/sancaktan oluşuyordu[12]. Eserini 1602 yılında yazdığı düşünülen Ayn Ali Efendi, Rumeli Beylerbeyliği'nde bulunan sancakları, Paşa (Sofya ve Manastır), Mora, İskenderiye, Yanya, Tırhala, Köstendil olarak yazar. Daha sonra Rumeli Eyaleti'ne bağlı olan Ohri, Dukakin, Avlonya, İlbasan, Selanik, Delvine, Üsküp, Vidin, Alacahisar, Prizren, Vulçıtrın ma Priştine, Silistire, Niğbolu, Çirmen, Vize, Kırkkilise, Bender ve Akkirman sancaklarının ismini zikretmiştir[13].

---

[8] Mehmet İnbaşı-Eyüp Kul, *Balkanlar'da Bir Türk Şehri Üsküp, Fetihten XVIII. Yüzyıla Kadar*, Ankara 2018, s. 28.

[9] Feridun Emecen-İlhan Şahin, "Osmanlı Taşra Teşkilâtının Kaynaklarından 957-958 (1550-1551) Tarihli Sancak Tevcîh Defteri I", *Belgeler*, C. XIX, S. 23, Ankara 1998, s. 53.

[10] Mehmet İpşirli, "Beylerbeyi", s. 72.

[11] Halil İnalcık, "Rumeli", *DİA,* C. 35, İstanbul 2008, s. 234.

[12] Tayyip Gökbilgin, "Kanuni Sultan Süleyman Devri Başlarında Rumeli Eyaleti Livaları Şehir ve Kasabaları", *Belleten*, C. XX, S. 78, Ankara 1956, s. 250.

[13] Ayn Ali Efendi, *Kavânîn-i Âli Osman der Hülâsa-i Mezâmin-i Defter-i Dîvân*, İstanbul 1979, s. 11-12.

Osmanlı Devleti'nin tek tip bir askerî/idari yapılanmaya sahip olduğunu söylemek doğru değilse de[14], beylerbeyiliklerin/eyaletlerin alt birimleri genel anlamda sancak, kaza, nahiye ve köy gibi yerlerden oluşmaktadır[15]. Beylerbeyiliklerin/Eyaletlerin kurulmasından önce devletin en büyük idari birimi sancaklardan oluşuyordu. Sancak kelimesinin, idari birimi karşılayan anlamıyla ne zamandan itibaren kullanıldığını saptamak zordur. Fakat XV. yüzyıldan itibaren daha yaygın bir şekilde idari anlamda kullanıldığını söylemek mümkündür. Yine tahrir sisteminin sancaklara göre ayrı ayrı hazırlanmış olması da Osmanlı merkez idare düzeninde sancakların idari bir birim olduğunu göstermektedir[16]. Rumeli'de kurulan ilk sancak Gelibolu'dur[17]. Gelibolu Sancağı'ndan sonra da Çirmen[18], Vize, Sofya ve Niğbolu[19] sancakları kurulmuş ve bu sancaklar Rumeli beylerbeyiliğine bağlanmıştır[20].

Sancakların idari âmiri olan sancakbeyi de beylerbeyi gibi aynı zamanda bir komutandı. Sefer zamanlarında, sancakbeyi idaresinde olan askerler bayrak anlamına gelen sancağın altında toplanmaktaydı. Arşiv kayıtlarında da "*Sancakbeyi bayrağı altında toplansın*" ve buna benzer ibareler sıklıkla geçmekteydi. Sancakbeyi, görevli olduğu sancaktaki devlet işlerinin kusursuzca işlemesinden, sancağın idare ve asayişinden birinci derecede sorumluydu[21]. Has geliri fazla olan sancak beyi, teşrifatta geliri daha az olandan üstündü[22]. Hasların geliri sancakbeyleri için oldukça önemliydi. Hatta gelirlerinin büyük bir kısmı haslardan oluşuyordu. Dönemin

---

[14] Mehmet Ali Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566)*, Ankara 1989, s. 50-51; Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta 2010, s. 209.

[15] İlhan Şahin, "Sancak", *DİA,* C. 36, İstanbul 2009, s. 98.

[16] İ. Metin Kunt, *Sancaktan Eyalete 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi*, İstanbul 1978, s. 17-18.

[17] Gelibolu ile ilgili detaylı bilgi için bkz. İbrahim Sezgin, *XV. ve XVI. Asırlarda Gelibolu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 1998.

[18] Çirmen sancağı ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Sıddık Çalık, *Çirmen Sancağı Örneğinde Balkanlar'da Osmanlı Düzeni (15.-16. Yüzyıllar)*, Ankara 2005.

[19] Niğbolu sancağı hakkında detaylı bilgi için bkz. Selçuk Demir, *XVI. Yüzyılda Niğbolu Sancağı*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Erzurum 2014.

[20] Mehmet İnbaşı, "Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti ve İskân Siyaseti", *Yeni Türkiye Rumeli Balkanlar Özel Sayısı I,* S. 66, Ankara Mart-Haziran 2015, s. 817.

[21] Colin İmber, *Osmanlı İmparatorluğu 1300-1650*, İstanbul 2006, s. 249.

[22] Ayn Ali Efendi, *Kavânîn-i Âli Osman der Hülâsa-i Mezâmin-i Defter-i Dîvân*, İstanbul 1979, s. 37.

şartlarına göre bu durumda da değişiklikler yaşandığı görülmektedir. Metin Kunt, eserinde has gelirleriyle ilgili olarak XVI. yüzyıl tevcih defterlerinde detaylı bir şekilde gelirlerin belirtildiğini, 1580'den sonra ise kayıtlarda eksiklik görüldüğünü ifade eder. Bu durumu bir ihmal olarak değil, sancakbeylerinin has gelirlerindeki düşüşü ile açıklamıştır. Öyle ki XVI. yüzyıl sonlarında Osmanlı Devleti'nde görülen enflasyon dalgalanması sonucunda has toprak gelirlerinin de bir önemi kalmamıştır[23]. Sancakbeyleri, maaşlarını genellikle şehir merkezlerinden, şehrin varsa liman ve gümrüklerinden kendisine tahsis edilmiş olan kısımlarından alırdı. Fakat bu uygulama, sancaktan sancağa değişebilmekte, sancağa bağlı şehir ve köylerden de sancakbeyi gelirleri karşılanabilmekteydi. 1485 yılı İskenderiye sancağının tahrir kayıtlarından anlaşıldığı üzere, sancak merkezi, rıhtım ve balıkçılıktan elde edilen gelirler padişaha aktarıldığı için sancak beyi gelirini İpek şehri ve köylerinden temin etmekteydi[24].

Osmanlı idari teşkilatında sancakların bir alt birimi olan kaza, kadıların yönetimindeydi. Kadıların idare ettiği bölge olan kaza, aynı zamanda bölgenin idari sistemdeki yerini belirleyen bir terim olarak kullanılmıştır. Kazaların sayısı XV. yüzyılda Osmanlı topraklarının genişlemesine paralel olarak artmıştır. XVI. yüzyıldan itibaren ise sancakların idari bir birimi olan ve coğrafi olarak da bir bütünlüğü bulunan nahiyelerin hukukî işlerine bakacak kadılara sevkedilmesiyle kaza kavramı; askerî, nahiye kavramı ise hukuki anlamda olmak üzere iki idari kavram ortaya çıkmıştır. Daha sonraları kazalar giderek kadının yetki sahasına giren bir veya birkaç nahiyeden oluşan idari birimler haline gelmiştir. XVII. yüzyıldan itibaren kaza sayılarının artması, nahiyelerin kazanın bir alt birimi olarak oluşmasını zorunlu kılmıştır[25]. Bir sancakta bulunan köylerin tümü, askerî-idari açıdan sancakbeyine, kazaî açıdan ise kadının yetki alanındadır[26]. Kazalardaki hukukî meseleleri çözümleyen kadıların kararlarına sancak beyi ve diğer idareciler müdahale edemediği gibi, kadının kararının uygulanmasından da sorumluydular. Kadılar

[23] İ. Metin Kunt, *Sancaktan Eyalete 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi*, İstanbul 1978, s. 92-93.
[24] BOA, TTd. 17, s. 2; Colin Imber, *Osmanlı İmparatorluğu 1300-1650*, s. 248-249.
[25] Tuncer Baykara, "Kaza", *DİA,* C. 25, İstanbul 2002, s. 119-120.
[26] Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta 2010, s. 209.

genellikle *nefs* olarak tâbir edilen şehir merkezlerinde oturmaktaydılar [27]. Kadılar, Osmanlı Devleti'nin idari biriminde bir görevli olarak ilk dönemlerden itibaren bulunmaktaydılar. Öyle ki Osman Gazi döneminde dahi yeni fethedilmiş şehirlere kadı ve subaşılar tayin edilmiştir. Yine 1431 tarihli Arnavutluk defterinde de her şehrin kadı ve subaşıları olduğu görülmektedir[28].

Kazaların bir alt idari birimi olarak tanımlanabilecek olan nahiye kavramı XV. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Nahiye ve kaza kavramları birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Nahiye kavramı da diğer idari birimler gibi timar sistemi çerçevesinde oluşmuştur. Tapu tahrir defterlerinde de kaza değil nahiye birimi esas alınmaktadır[29]. Osmanlı idari teşkilâtının en küçük birimi ise genel olarak nahiyelere bağlı bir yapıda bulunan köylerdir. Mahalleler ise Osmanlı klasik döneminde köylerde mevcut olmayıp kaza merkezlerinde bulunmaktadır. İpek Kazası'na bağlı mahalle ve köylerde bulunan nüfusun aktarıldığı kısımda, bu birimler ve özelliklerine dair bilgi verildiğinden burada tekrar anlatılmasına lüzum bulunmamaktadır.

Özetleyecek olursak, Osmanlı Devleti'nin en büyük idari birimi, ilk dönemde beylerbeyilik olarak adlandırılan eyaletlerdir. Eyaletler, kendi içerisinde çeşitli sayıdaki sancaklardan oluşmaktadır. Sancaklar da kaza, nahiye ve köy olarak büyükten küçüğe doğru sıralanabilir. Mahalleler, şehir merkezlerinin, köyler ise kırsal alanın en alt yerleşim birimini oluşturmaktadır. XIX. yüzyılın ortalarına kadar mahalleler imamlar tarafından yönetilmiştir. Mahalle imamları, padişah beratı ile tayin edilirler ve kadının mahalle düzeyindeki temsilcisi konumunda bulunurlar. Gayrimüslim mahalleleri ise ruhani reis ve cemaatlerinin kocabaşısı tarafından idare edilirdi[30]. Osmanlı toplumunun çekirdeğini oluşturan mahalleler, aynı zamanda

[27] Üçler Bulduk, *XVI. Asırda Karahisar-ı Sahib (Afyonkarahisar Sancağı)*, Ankara 2013, s. 39.
[28] Halil İnalcık, "Osmanlı Fetih Yöntemleri", *Cogito Osmanlılar Özel Sayısı*, Çev. Hamdi Can Tuncer, S. 19, İstanbul 1999, s. 119.
[29] İlhan Şahin, "Nahiye", *DİA,* C. 32, İstanbul 2006, s. 307.
[30] İlber Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, İstanbul 2017, s. 42-43.

ekonomik, sosyal, kültürel ve idari açıdan, Osmanlı toplumsal kuruluşunu yansıtan bir olgu olarak belirlenebilir[31].

Osmanlı idari teşkilatının yapılanması timar sistemi çerçevesinde oluşmuş ve gelişmesini bu yönde sürdürmüştür. Bu sebepledir ki timar sisteminin bozulmasıyla Osmanlı idari teşkilatında bir takım değişmeler yaşanmıştır. XIX. yüzyılda ise vilayet nizamnameleri[32] (1864 yılında Tuna Vilâyet Nizamnâmesi, 1876 yılında da İdare-i Umûmiye-i Vilayet Nizamnamesi) yayınlanarak vilayet esasına göre Osmanlı idari yapısı şekil almıştır.

B- İpek Kazası'nın İdari Taksimatı

Osmanlı hâkimiyetine 1462 yılında giren İpek, Adriyatik Denizi'nden İpek şehrine kadar uzanan Dukakin Sancağı'nın merkezi olmuşsa da[33] 1479 yılında İskenderiye (İşkodra)'nin alınmasıyla kurulan İskenderiye Sancağı'na dâhil edilmiştir. İskenderiye Sancağı, ilk kurulduğu dönemde Rumeli'de bulunan diğer sancaklara göre daha küçüktü. Bu durum da sancağın stratejik gayelerle kurulmuş olabileceğini göstermektedir[34]. Osmanlı hâkimiyetinden sonra İpek ile ilgili elimizde bulunan en eski tahriri içeren 1485 yılı mufassal tapu tahrir defteri kayıtlarına göre; İpek Kazası Altunili ve Suhogırla nahiyelerinden oluşmaktaydı. Suhogırla Nahiyesi'nin üç mahallesi bulunuyor ve Altunili Nahiyesi, "*Nâhiye-i Altunili tâbi-i Kaza-i İpek"*[35] ibaresiyle defterde yer alıyordu. Suhogırla Nahiyesi ise o dönemin nahiye-kaza-vilayet kavramlarının birbiri yerine kullanılmasından dolayıdır ki defterin bazı yerlerinde vilayet olarak geçiyordu. Nahiyeye bağlı köyler belirtilirken "*Vilâyet-i Suhogırla"* olarak yazılmıştır. Mesela Suhogırla'nın köylerinden olan Palova köyü, "*Karye-i Palova tabi-i İpek vilayet-i Suhogırla"*[36] olarak

[31] Adalet Bayramoğlu Alada*, Osmanlı Şehrinde Mahalle*, İstanbul 2008, s. 123.

[32] Bkz. Mustafa Gençoğlu, "1864 ve 1871 Vilâyet Nizamnâmelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (1), s. 29-50.

[33] Raif Virmiça, "İpek", s. 137.

[34] Tayyip Gökbilgin, "Kanuni Sultan Süleyman Devri Başlarında Rumeli Eyaleti Livaları Şehir ve Kasabaları", s. 251.

[35] BOA, TTd. 17, s. 182 (H.890/M.1485).

[36] BOA, TTd. 17, s. 249 (H.890/M.1485).

kaydedilmiştir. Burada sanki İpek Kazası Suhogırla Vilayeti'ne bağlıymış gibi görülmektedir. Aslında Suhogırla İpek'e bağlı nahiyelerdendir. Aynı defterin başka sayfalarında yer alan "*Karye-i Dolna Kruşeva nâhiye-i Suhogırla tâbi-i İpek"*,[37] "*Karye-i İstudeniçani nâhiye-i Suhogırla tâbi-i İpek*',[38] *Yagodine nahiye-i Suhogırla tâbi-i İpek*[39] gibi kayıtlardan Suhogırla Nahiyesi'nin İpek'e bağlı olduğu net bir şekilde anlaşılmaktadır. Tüm bunların sebebi o dönemde idari birimler için kullanılan terimlerin kesin bir ayrımının bulunmamasından ve bu doğrultuda idari birimleri ifade eden terimlerin birbirinin yerine kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Burada vilayet tabirinin nahiye anlamında kullanıldığı bellidir ki Osmanlı Devleti idari birimlerinde vilayet kelimesinin, sancak ve kaza anlamıyla da kullanıldığı bilinmektedir[40]. Yine idari birimlerden kaza ve vilayet kavramlarının aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir. XVI. yüzyılda bir kaza olan İpek, aynı defter kaydının farklı sayfalarında kaza ve vilâyet olarak geçmiştir. Yine köylerin de mahalle olarak kaydedildiği görülmektedir[41]. Terimlerin bu şekilde kullanıldığı 1587 yılından 1595 yılına gelindiğinde aynı tarzda tutulan defterde İpek, kaza olarak geçmiştir. Daha önce mahalle olarak belirtilen köyler de bu defa karye/köy olarak kaydedilmiştir[42].

Kuzey Arnavutlarının yaşadığı bölge olan İşkodra Sancağı, XVI. yüzyıl başlarında Kosova'daki İpek, Podgoriçe, Drivasto, Jabyak, Medun Kalesi ve Karadağ'dan oluşuyordu[43]. 1530 yılından sonra İpek Kazası ile Adriyatik Denizi arasında kalan küçük bir kesim, idari bölge haline getirilmiş ve Dukakin Vilayeti kurulmuştur[44]. Fakat İpek Kazası, 1530 yılına ait tahrir defterinde İskenderiye Sancağına bağlıdır[45] ve İpek merkezde bulunan mahalleler, İskenderiye mirlivası,

---

[37] BOA, TTd. 17, s. 383 (H.890/M.1485).
[38] BOA, TTd. 17, s. 386 (H.890/M.1485).
[39] BOA, TTd. 17, s. 389-390 (H.890/M.1485).
[40] Iasha Bekadze, "Osmanlı'da Kullanılan Vilayet Tabiri Üzerine", *Karadeniz,* S. 36, ISSN: 1308-6200, 2017, s. 245.
[41] Âdet-i Ağnâm defterinin ilk sayfasında Kazâ-i İpek olarak kaydedilirken, aynı defterin dokuzuncu sayfasında "*Vilâyet-i İpek*" olarak belirtilmiştir. BOA, KK.d. 3934/07, (H.995/M.1587).
[42] BOA, KKd. , 3944, s. 1-16 (1003/1595).
[43] Mustafa Gençoğlu, "İşkodra Vilayeti'nin İdari Taksimatı ve Yapısı (1867/1868-1908)", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 13, S. 3, 2015, s. 260.
[44] Kiel, "İpek", s. 367.
[45] "*Kazâ-i İpek der livâ-i İskenderiye"*. BOA, TTd. 367, s. 322 (H.937/M.1530).

yani sancak beyinin haslarındandır. İpek kazası, 1530 yılında Altunili ve Suhogırla nahiyelerinden oluşmaktadır[46]. İpek, 1570 ve 1582 yıllarında da İskenderiye Sancağı'na bağlı bir yerleşim birimi olarak tahrir defterleri kayıtlarında geçmektedir. Suhogırla Nahiyesi, 1570 yılında İpek Nahiyesi'ne bağlı köylerin arasında yer alırken, Altunili Nahiyesi tıpkı İpek gibi ayrı bir başlık altında kaydedilmiştir. 1570 yılı mufassal tapu tahrir defterinde, İskenderiye Sancağı'na bağlı olan nahiyelerin tümü ayrı bir birim olarak kaydedilmiş ve doğrudan sancağa bağlanmıştır. Bu defterde nahiyelerin hepsi, fihrist başlığı altında ayrı ayrı kaydedilmiş ve kendilerine bağlı köyler bu kısımda listelenmiştir. Altunili Nahiyesi'nin de bir fihristi bulunup kendisine bağlı olan köyler 44 adettir[47]. O dönemde İpek'in ise 290 yerleşim birimi bulunmaktadır[48]. Bu yerlerin arasında mezraalar, manastırlar ve *Nefs-i Suhogırla* olarak kaydedilen birimin mahalleleri de yer almaktadır. 1582 yılı mufassal defteri kayıtlarında da herhangi bir değişiklik gerçekleşmemiş, İpek yine 290 yerleşim birimi bulunan, İskenderiye Sancağı'na bağlı bir nahiye olarak kaydedilmiştir[49]. Fakat bu durum bahsi geçen iki defterin tutulma biçimiyle ilgilidir. O dönemde tutulan defterler, nahiye birimi esas alınarak hazırlanmıştır. İpek Nahiyesi adıyla ayrı bir başlık altında İpek'e bağlı köyler aktarılmıştır ki çalışmamızda da bu köyler üzerinde durulmuş ve detaylı bir şekilde incelenmiştir. Ayrıca, daha önce de belirtildiği gibi özellikle nahiye-kaza kavramları birbirinin yerine kullanılan kelimelerdir. İpek'in nahiye olarak kaydedilmesi onun bir nahiye olduğu anlamına gelmez, daha doğrusu İpek'in nahiye olarak kaydedilmesi onun bir kaza olmadığını göstermemektedir. Çünkü 1570 ve 1582 yılına ait tahrir defterlerinin başlarında yer alan sancak kanunnamelerinde de İpek'in kaza olduğu ve ona bağlı nahiyelerin bulunduğu açık bir şekilde belirtilmiştir[50]. Tüm bu veriler değerlendirildiğinde İpek'in idari taksimattaki yerinin bir kaza olduğu ve kendisine bağlı nahiyelerin

[46] BOA, TTd. 367, s. 325, 329 (H.937/M.1530).
[47] BOA, TTd. 500, s. 545 (H.978/M.1570).
[48] BOA, TTd. 500, s. 360-364 ((H.978/M.1570).
[49] TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 136-138, (H. 990/1582).
[50] "*.... ve İpek Kazâsı'na tâbi nevâhide....*". BOA, TTd. 500, s. 6 (H.978/M.1570); TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 2, (H.990/M.1582).

bulunduğu görülmektedir. Ayrıca 1570 ve 1582 yıllarında İpek'te Suhogırla[51] ve İstinik[52] köylerinde olduğu gibi, bazı köyler büyüklüklerinden dolayı mahallelere ayrılmaktaydı.

Tapu tahrir defterlerinin dönemlere göre değişen tutulma biçimleri de İpek Kazası'nın idari taksimatının dönemlere göre değiştiğini göstermektedir. 1485 ve 1530 yıllarında İpek Kazası'nın Altunili ve Suhogırla nahiyelerinden oluştuğu görülmektedir ve bununla ilgili açıklama ilgili kısımda yapılmıştır. 1570 ve 1582 yıllarında tutulan tahrir defterlerinde ise doğrudan İskenderiye sancağına bağlı nahiyelerin isimleri liste halinde defterin başına kaydedilmiş, İpek'in de bu nahiyeler arasında yer aldığı görülmüştür. Çalışmamızda kullandığımız mufassal tipteki en geç tarihli tahrir kaydı olan 1582 yılında İskenderiye Sancağı'na bağlı olan 19 nahiye İskenderiye, Düşmanili, Zaboyana, Marko, Kratiya, Cebeliştan, Podgoriçe, Jabyak, Hod, Belopavlik, İvraje Garniç, Büber, Klemente, Kuçe, İpek, Altunili, Plav, İzlarika ve Bar'dır[53].

Altunili ve Suhogırla nahiyelerinin 1485 ve 1530 yıllarında İpek Kazası'na bağlı olduğu 1485 ve 1530 yıllarındaki kayıtlardan anlaşılmaktadır. 1570 ve 1582 yılarında Suhogırla bir köy olarak İpek Nahiyesi'ne bağlı olmayı sürdürmüş, Altunili Nahiyesi ise yukarıda izah edildiği üzere diğer nahiyeler gibi doğrudan sancağa bağlı bir idari birim haline gelmiştir. 1624 yılında ise İskenderiye Sancağı'na bağlı dört kazadan biri olarak kaydedilmiştir[54]. Daha önce İpek Kazası'na bağlı olan Altunili Nahiyesi'nin köylerinin isimleri ve gelirlerinin belirtilmesi yine de uygun olacaktır. Bu doğrultuda 1570 ve 1582 yıllarında Altunili Nahiyesi'ne bağlı olan birimler ve bu birimlerin gelirleri şu şekildedir:

---

[51]Suhogırla'nın Tırgovişte, Radaniç ve Zakut adlarında üç mahallesi bulunmaktadır. Bu üç mahalleden 68 haneli Zakut Mahallesi, hane sayısı itibariyle bir çok köyden kalabalıktır.

[52] İstinik'in Solak Mimar ve Radiç adlarında iki mahallesi bulunmaktadır ve bu mahaller oldukça kalabalıktır. TKGM. KKA, TTd. 93, s. 154-155, (H.990/M.1582).

[53] TKGM.KKA, TTd. 93, vr. 2 (H.990/M.1582).

[54] İskenderiye Sancağı'na bağlı bu dört kaza: İskenderiye, İpek, Altunili ve Podgoriçe'dir. BOA, D.MKF.d. 27426, s. 9 (H.1033/M.1624).

Tablo XIX. 1570 ve 1582 Yıllarında Altunili Nahiyesi'ne Bağlı Köyler ve Gelirleri

Yerleşim Birimi	**Geliri (1570[55])**	**Geliri (1582[56])**
1-Şuma	4000	4000
2-Lutonik	3036	3000
3-Rebniçe	3000	3000
4-Dragosil	800	800
5-Koleş	2000	2000
6-Provine	2000	2000
7-Polisa	9500	8500
8-Planyani	2400	2500
9-Dolna Lukani	2200	1695
10-Deçidol	2100	2100
11-Gorna Lukani	6000	6000
12-Şipçani	3100	2100
13-İsmoliçe	2448	2448
14-Suşani	4550	4550
15-Kamaniçe	1200	1200
16- Mel	2716	2716
17- Yasiçe	2684	3684
18-Dobroş-i Küçük	600	600
19-Kalik	3600	3100
20-Goraniçe	300	3300
21-Botoşiçe	2000	1990
22-Baniçe	1800	1800
23-Mz. Çernemili	200	200
24-Lijani	2500	2500
25-İstebansil	600	600
26-Berbad	610	410
27-Tırnova/Vukşik	3000	1800
28-Juma	1000	1000
29-Potok	800	800
30-Kostran	744	744
31-Gorna Çernogovi	2940	2000
32-Jume/Tırnova	1500	1500
33-Gorani	1500	1000
34-Bihoşte	799	800
35-İstubla	1300	1300
36- Yenüyan	2050	1050
37-Sigaviçe	500	500
38-Kovaçiçe	2400	2500
39-Mz. Şumiçe	600	600
40-Rogam	700	500
41-Şişmaniçe	3500	2500
42-Tırneboş	3200	3200

[55] BOA, TTd. 500, s. (H.978/M.1570).

[56] TKGM.KKA, TTd. 93, vr. 242 (H.990/M.1582).

43-Miholani	2800	1800
44- Morina (derbend)	2500	3500
45-Yaylak-ı Beloçiçe	-	1000
Toplam	**97.777 Akça**	**94.887 Akça**

XVII. yüzyıl ortalarına ait bir kayıtta İpek yine İskenderiye Sancağı'na bağlı bir nahiye durumundadır[57]. İpek Kazası'nın 1688 yılına ait avarız, nüzül ve sürsat bedellerinin belirtildiği bir defterde ise İpek Kazası hem İskenderiye hem de Dukakin Sancağı kazaları arasında kaydedilmiştir[58]. İpek'in Dukakin Sancağı'na bağlı bir nahiye-kaza olduğunu gösteren kayıtlar ise XVII. yüzyıl sonlarına tesadüf etmektedir. Bu belgeler de İpek Kalesi'nin kayıtlarının ilk örneklerindendir. Belge içeriğinin İpek Kalesi'nin yeniden inşa edilmesi ve civar kalelerden bu kale için asker gönderilmesine dair olması, kalenin daha önceden mevcut olduğunu göstermektedir. Kalenin yeniden mamur bir hale getirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır[59].

İpek, Osmanlı idari taksimatında ilk dönem Dukakin, sonra İskenderiye ve sonra tekrar Dukakin Sancağı'na bağlanmıştır. Dukakin Sancağı, XVI. yüzyılda, kökenlerini Ortaçağ'da Arnavutluk'ta varlık göstermiş olan Dukakin ailesine dayandıran Mahmudbeyoğulları soyundan gelen valiler tarafından yönetilmiştir[60]. İdarî birim olarak kaza ve nahiye şeklinde defterlerde geçmektedir. XV. yüzyıl sonlarından (1485), XVI. yüzyılın sonlarına kadar (1582), İskenderiye Sancağı'nın tahrir defterlerinde, bu sancağa bağlı olarak kaydedilmiştir. İskenderiye Sancağı'na bağlı olduğu görülen 1582 tahririnde dahi, Dukakin sancak beyinin hasları arasında yer almıştır. 1582 yılında kazada İskenderiye sancak beyine ait herhangi bir gelirin bulunmaması ve İpek merkezin Dukakin sancak beyi Korkud Bey'in haslarından olması[61] bu kazanın Dukakin sancak beyleri tarafından idare edildiğinin bir göstergesi olabilir. 1570 yılında kazada Dukakin sancak beyi Kasım Bey'in hasları

[57] BOA, MAD.d. 47, s. 136, 137, 138 (H.1066/M.1656).
[58] BOA, D.MKF.d. 27618, s. 6-7 (H.1099/M.1688).
[59] BOA, D.KKL.d. 32856, s. 19/1 (H.1102/M.1691).
[60] Mucize Ünlü, "Osmanlı'nın Son Döneminde Bir Balkan Şehri: İpek", *Studies of The Ottoman Domain*, Volume: 7, Issue: 12, February 2017, s. 142.
[61] TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 141-144, (H.990/M.1582).

bulunmaktaysa[62] da İskenderiye sancak beyinin de hasları kazada mevcuttu. Sonuç olarak İpek, 1570 yılında İskenderiye ve Dukakin sancak beylerinin ortak bölgesi olmuştur. 1582 yılında ise İskenderiye Sancağı'na bağlı bir nahiye olsa da Dukakin sancak beyinin idaresinde olması muhtemeldir. İlerleyen dönemlere ait belge ve defterlerden anlaşıldığı kadarıyla İpek'in idari ayrımını net bir tarih olarak belirlemek şimdilik mümkün değildir. Öyle ki aynı belgede dahi İpek hem Dukakin hem de İskenderiye Sancaklarına bağlı olarak kaydedilmiştir. İpek Kalesi ile ilgili kayıtlarda ise İpek'in düzenli olarak Dukakin Sancağı'na bağlı bir kale olarak kaydedildiği görülmüştür. Tüm bu hususlar değerlendirildiğinde XVI. yüzyıl sonlarına kadarki dönemde yazılan tahrir defterlerinde İpek, İskenderiye Sancağı'na bağlıdır. XVII. yüzyıl sonlarından itibaren İpek Kalesi ile ilgili kayıtlarda ise Dukakin Sancağı'na bağlı olarak geçmiştir. Aynı dönemde kale dışındaki kayıtlarda dahi İpek'in İskenderiye Sancağı'na bağlı olduğu görülmüştür[63]. İpek'in idari taksimatıyla ilgili olarak güvenilir kayıtlardan olan ruznamçe defterlerine bakıldığında, XVII. yüzyıl başlarında da kazanın İskenderiye Sancağı'na bağlı olduğu görülmüştür. Dukakin ve İskenderiye sancaklarının yer aldığı ruznamçe defteri kayıtlarında İpek, İskenderiye Sancağı'na bağlı olarak geçmiştir[64]. Yine düzenli olarak tutulan bu defterlerden XVII. yüzyıl sonlarına ve XVIII. yüzyıl başlarına kadar olan sürede farklı yıllara ait olanlar da incelenmiş, İpek'in İskenderiye Sancağı'na bağlı bir nahiye olarak geçtiği, Dukakin Sancağı'na bağlı olmadığı görülmüştür[65].

---

[62] BOA, TTd. 500, s. 381-383 (H.978/M.1570).

[63] Bu duruma bir örnek vermek gerekirse, 1699 yılına ait sürsat ve avarız bedeli kayıtlarını ihtiva eden belgede (BOA, D.MKF.d. 27793, s. 3 (H.1111/M.1699)) İpek, İskenderiye Sancağı'na bağlı bir kaza olarak geçerken, üç yıl sonraki bir tarihe ait belgede (BOA, D.BKL.d. 32280, s. 6 (H. 1113/M. 1711)) Dukakin Sancağı'na bağlı olarak kaydedilmiştir.

[64] BOA, DFE.RZ.d. 293, vr. 541 (H.1017/1609).

[65] BOA, DFE.RZ.d. 388, vr. 703,705 vd. (H.1028/1619), 499, vr. 587, 589 vd. (H.1040/1631), 601, vr. 501, 503 (H. 1054/M.1645), 677, vr. 381, 383, 385 vd. (H.1064/M.1654), 787, vr. 383, 385, 391 vd. (H.1075/M.1665), 858, vr. 3, 5, 7, 9 (H.1087/M.1677), 907, vr. 167, 171, 173, 175, 177, 179 (H. 1095/M.1684), 983, vr. 227, 229, 231, 233 (H.1105/1694), 1323, vr. 203, 205,207 vd. (H. 1121/M.1710).

XVII. yüzyıl sonlarında Dukakin, İskenderiye ve Prizren sancakları, Rumeli Beylerbeyisi Mahmud Paşa tarafından arpalık olarak idare edilmiştir[66]. Toprakların, emekli veya azledilmiş devlet görevlilerine maaş olarak verilmesine arpalık denmektedir[67]. XVIII. yüzyıl başlarında ise İskenderiye ve Dukakin sancakları Hüdaverdi Paşa adlı sancak beyi tarafından arpalık usulüyle yönetilmiştir. İki sancak da aynı kişi tasarrufundadır. İki sancağın arpalık olarak verilmesi, coğrafî olarak küçük ve birbirine yakın sancaklar olmasından kaynaklanabilir. Sancakların arpalık olarak verilmesi usulünün esası, sancak beyinin bölgede bulunmayışıyla ilgiliydi. XVIII. yüzyılda vezir sayısının artması ve idari birimlerin sayısının sabit kalması da vezirlerin maaşlarını ödemede arpalık yönteminin kullanılmasına sebebiyet vermiştir. Ayrıca devlet hizmetinde bulunan bir görevliye başarısı mukabilinde arpalık olarak toprak tahsisi de yapılırdı[68].

İskenderiye (İşkodra) Sancağı, Arnavutluk ya da Arnavutluk İskenderiyesi olarak ifade edilen bölgede bulunuyordu. Rızaj, XVI. yüzyılda Arnavutluk'taki toprakların on sancaktan oluştuğunu belirtmiştir. Balkanlardaki toprakların büyük bir kısmının Arnavutluk'a ait olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır. Onun verdiği bilgilere göre Arnavutluk'ta: İşkodra (İskenderiye), Ohri, Avlonya, Yanya, İlbasan, Delvine, Üsküp, Dukakin, Vulçitrin ve Prizren sancakları mevcuttu[69].

İpek, 1783 yılında nahiye olarak İşkodra (İskenderiye) Sancağı'na dâhil edilmiştir[70]. 1850'li yıllarda Arnavutluk bölgesinde İskenderiye Sancağı haricinde Ohri, Yanya, Berat ve Ergiri sancakları bulunuyordu. Bu sancaklardan İskenderiye ve Ohri, Rumeli Eyaleti'ne diğerleri ise Yanya Eyaleti'ne bağlıdır[71]. Kosova Vilayeti'nin kurulmasından sonra ise İpek, buraya bağlanmıştır. Kosova Vilayeti'nin kuruluşuyla ilgili çeşitli tarihler ileri sürülmüşse de tam kuruluş yılı belirtilmeden,

---

[66] BOA, D.KKL.d. 32856, s. 19/1 (H.1102/M.1691).

[67] Mehmet Zeki Pakalın, "Arpalık", *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. 1, İstanbul 1983, s. 84.

[68] Orhan Kılıç, *18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti'nin İdarî Taksimatı, Eyalet ve Sancak Tevcihatı*, Elazığ 1997, s. 37.

[69] Skender Rızaj, Kosova, *Arnavut ve Türklerin Dünü, Bugünü ve Yarını*, Piriştine 1993, s. 175.

[70] Seda Şahin Ahmetaj, *Kosova Vilayeti: İpek Sancağı'nın İdari ve Sosyal Yapısı,* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012, s. 41.

[71] Halil İnalcık, *Hicri 835 tarihli Sûret-i Defter-i Arvanid*, Ankara 1987, s. XII.

genel olarak XIX. yüzyılın son çeyreğinde kurulduğu ifade edilmiştir. Yaptığı çalışma ile bu soruya cevap arayan Skender Rızaj, "Kosova Vilayeti Teşkilatı" adlı çalışmasında 30 Ocak 1877 tarihini Kosova Vilayeti'nin kesin kuruluş tarihi olarak belirtmiştir. Vilâyetin ilk merkezi Priştine idi (1877-1888). Bu tarihten sonra merkez Üsküp olmuştur (1888-1912). 1878 yılı salnamesine göre Kosova Vilayeti (1877-78) yedi büyük sancaktan oluşuyordu: İlki İpek Kazası da dâhil olmak üzere Priştine Sancağı ki Priştine, İvranya, Gilan ve Vulçıtrın'dan ibaretti. Prizren, Üsküp, Yenipazar, Niş, Şehirköy ve Debre diğer sancaklardı. Niş ve Şehirköy sancakları 1878 Berlin Kongresi'nden sonra Kosova Vilayeti'nden ayrılmış, yeni kurulan Manastır Vilayeti idaresi altında toplanmıştır. Bu yıllarda İpek Kazası Priştine Sancağı'ndan çıkarak kendi adıyla anılan bir sancak haline gelmiştir. 1912 yılında ise Kosova Vilayeti Üsküp, Priştine, Seniçe, İpek, Taşlıca ve Prizren sancaklarından oluşmaktadır[72].

C- İdari Görevliler ve İsimleri

Arşivde yer alan yazışmalardan çıkarılabildiği kadarıyla farklı tarihlerdeki idari görevlilerin isim ve görevde bulundukları yıllar saptanabilmiştir. Bu tarihler farklı belge ve verilerden istifade edilerek hazırlandığı için düzenli ve ardışık bir seriyi teşkil etmemektedir.

İpek Kazası'nın bağlı olduğu sancak, yıllara göre değişmekle birlikte Dukakin ve İskenderiye, sancak statüsünde olup Rumeli Eyaleti'ne bağlıdır. Bu sebepledir ki Rumeli beylerbeyilerinin isimlerini belirtmek yerinde olacaktır;

Tablo XX. Rumeli Beylerbeyilerinin İsimleri

Sene	**Beylerbeyi**
1570[73]	Hüseyin Paşa
1582[74]	İbrahim Paşa
1691[75]	Mahmud Paşa

[72] Skender Rızaj, "Kosova Vilayeti Teşkilatı", *VII. Türk Tarih Kongresi*, C. II, Ankara 1970, s. 668-669

[73] BOA, TTd. 500, s. 369 (H.978/M.1570).

[74] TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 141 (H.990/M.1582).

[75] BOA, D.KKL.d. 32856, s. 19/1 (H.1102/M.1691).

Tablo XXI. İskenderiye Sancak Beyleri

Sene	**Sancakbeyi**
1485[76]	Nasuh Bey
1530[77]	Ahmed Bey
1570[78]	Mehmed Bey
1582[79]	Musa Bey
1702[80]	Hüdaverdi Paşa
1716[81]	Tahir Paşa
1718[82]	Kurd Mehmed Paşa

Tablo XXII. Dukakin Sancak Beyleri

Sene	**Sancak Beyi**
Fetihten önce	Dukakin-zâde Mahmud Paşa
1462-85	Hasan Bey
1570[83]	Kasım Bey
1582[84]	Korkud Bey
1691[85]	Mahmud Paşa
1702[86], 1707[87]	Hüdaverdi Paşa
1713[88]	Tahir Paşa
1718[89]	Kurd Mehmed Paşa
1735[90]	Hüdaverdi Paşa

[76] BOA, TTd. 17, s. 2 (H.890/M.1485).
[77] BOA, TTd. 367, s. 322 (H.937/M.1530).
[78] BOA, TTd. 500, s. 372 (H.978/M.1570).
[79] TKGM. KKA. TTd. 93, vr. 159 (H.990/M.1582).
[80] Orhan Kılıç, *18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti'nin İdarî Taksimatı, Eyalet ve Sancak Tevcihatı*, Elazığ 1997, s. 92
[81] Kılıç, *Aynı eser*, s. 92.
[82] Kılıç, *Aynı eser*, s. 92.
[83] BOA, TTd. 500, s. 381 (H.978/M.1570).
[84] TKGM. KKA. TTd. 93, vr. 141 (H.990/M.1582).
[85] BOA, D.KKL.d. 32856, s. 19/1 (H.1102/M.1691).
[86] Kılıç, s. 92
[87] VGMA, 43/18, s. 194, (H.1119/M.1707).
[88] Kılıç, s. 92.
[89] Kılıç, s. 92.
[90] Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani,* C. IV, İstanbul 1971, s. 270.

Tablo XXIII. İpek Kazası Kadıları

Sene	Kadı
1584[91]	Muslihiddin Efendi
1587[92]	Ali bin Mehmed Efendi
1590[93]	Mustafa Efendi
1688[94]	Abdullah Hürrem Efendi
1696[95]	Mehmed Efendi
1697[96]	Abdullah Efendi
1699[97]	Yusuf Efendi
1703[98]	Ahmed Efendi
1707[99]	İbrahim Efendi
1708[100]	Abdüllatif Efendi
1711[101]	Abdürrahim Efendi
1735[102]	Yusuf Efendi

Tablo XXIV. İpek Kadı Naipleri

Sene	Nâib
1703[103]	Ali Efendi
1725[104]	Mehmed Efendi

D-İpek Kalesi

İpek kalesi ile ilgili bilgiler, XVII. yüzyıl sonlarına ait kayıtlarda görülmektedir. Daha önce İpek Kalesi'yle ilgili bir bilgiye rastlanılmamıştır. Bu dönemde Dukakin Sancak merkezinin İpek olması nedeniyle İpek Kalesi, Dukakin Sancağı'na bağlı olarak geçmektedir. Çalışma aralığı XVI. ve XVII. yüzyılları

[91] BOA, D.AVG.d. 24456, s. 3 (H.992/M.1584).
[92] BOA, KK.d. 3934/07, s. 24 (H.995/M.1587).
[93] TKGM. KKA, TTd. 276, s. 7 (H.998/M.1590).
[94] Skender Rızaj, Kosova, *Arnavut ve Türklerin Dünü, Bugünü ve Yarını*, Piriştine 1993, s. 175.
[95] BOA, D.AVG 15/32 (H.1107/M.1696), D.AVG 15/33 (H.1107/M.1696), D.AVG 15/34 (H.1107/M.1696)
[96] BOA, İE. ML. 60/5640, (H. 1109/M.1697).
[97] BOA, D. AVG 15/32, (H. 1110/M.1699).
[98] BOA, AE.SMST. II. 20/1931 (H.1115/M.1703).
[99] VGMA, 43/18, s. 194, (H.1119/M.1707).
[100] BOA, AE. SAMD. III 217/20959, (H. 1119/M.1708).
[101] BOA, AE. SAMD. III 121/11863, (H. 1123/M.1711).
[102] BOA, AE. SMHD. I, 190/14790, (H. 1147/M.1735).
[103] BOA, İE. ML. 51/4852 (H.1115/1703).
[104] BOA, AE. SAMD. III 96/9504, (H. 1137/M. 1725).

kapsamaktaysa da konunun bütünlüğünün sağlanabilmesi adına XVII. yüzyıldan sonraki bazı kayıtlar da kullanılmıştır.

İpek Kalesi, 1691 yılından önce yeniden inşa edilmiş olup kalenin korunması için asker takviyesine ihtiyaç duyulmuştur. Kale muhafazasında görevlendirilecek askerler Dukakin, Batuşa, Bursa ve Rojarı kalelerinden temin edilmiştir. Arşiv kayıtlarının incelenmesiyle kaledeki askerlerin nereden ve ne miktarda geldiğini görmemiz mümkündür. Dukakin Kalesi'nden 50 mustahfiz, Rojarı Kalesi'nden 229 azebân-ı cedîd, Bursa Kalesi'nden 45 azebân-ı atîk ve Batuşa Kalesi'nden 125 azebân-ı atîk ve topçu olmak üzere toplamda 449 askerin İpek Kalesi'ne gönderilmesi istenmiştir. Tayin edilen bu askerler yerlerine giderek yoklamalarını gerçekleştirmemeleri üzerine ruusları zayi olmuş sonra zayiden tekrar ruus verilmiştir. İpek Kalesi'ne asker sevkiyatını gerekli kılan olay, 1689 yılında İpek'in Habsburg İmparatorluğu işgaline uğramış olmasıdır. İşgalden sonra kale tahkim edilerek muhafazası için asker sayısı arttırılmıştır.

Kalede bulunan mustahfizân, kapudân, azebân-ı evvel ve sâni ve sâlis gruplarında bulunan askerlerin senelik 1113,5 kuruş maaşları, Vulçıtrın cizyesi gelirlerinden ocaklık olarak karşılanmaktadır. 150 askerin yevmiyesi 785 akça olarak verilmiştir[105]. İpek Kalesi'ndeki cemaatlerden Kapudan Cemaati'nin reisi Yusuf Efendi'nin vefat etmesi üzerine yerine Ali Efendi sekiz akça yevmiye ile tayin olunmuştu[106].

İpek Kale Ağası 1724 yılında Osman Bey'dir. Dukakin Sancağı halkı, eşkıya olarak nitelendirilen fitne ve fesat bir grubun kışkırtmasıyla karışık bir halin içindedir. Bu karışıklığın yakın çevrelerde taraf bularak büyümemesi için civar bölgelerde bulunan İskenderiye, Ohri ve Prizren sancakları mutasarrıflarına önlem almaları amacıyla emirler gönderilmiştir[107]. Osmanlı Devleti, isyan hareketlerinin başlangıcı olarak gördüğü bu tarz olayların önünü, geniş çapta aldığı karar ve uygulamalarla kesmeye çalışmıştır.

---

[105] BOA, A.E SAMD. III 217/20959, (H. 1116/M.1705).
[106] BOA, A.E. SAMD. III 191 /18432, (H.1132/M.1720).
[107] BOA, İ.E. DH. 30/2659, (H.1136/M.1724).

1-Kale Görevlileri ve Maaşları

Kale görevlilerinin maaşları genel olarak civarda bulunan kazaların cizye gelirlerinden tahsis edilmekteydi. 1691 yılında İpek Kalesi'ne çevre mahalden asker gönderilmiş, kale tahkim edilmişti. Bu dönemde doğal olarak asker sayısı fazla olup kalede toplam 449 asker bulunmaktadır[108]. 1703[109], 1705[110], 1706[111], 1711[112] ve 1712[113] yıllarında İpek Kalesi'nde 150 asker bulunmaktadır. Askerlerin yevmiyeleri 785 akça olup bir yıllık maaş giderleri de 268.470 akçadır. Söz konusu 150 asker, 30 müstahfız, 34 kapudân, 42 azebân-ı evvel, 21 azebân-ı sâni ve 23 azebân-ı sâlisten oluşmaktadır[114]. 1714 yılında yine aynı sayıdan oluşan kale görevlilerinin yevmiyeleri 785 akçadan 859 akçaya yükselmiştir. Ayrıca bu kayıtta kaledeki görevlilerin isimleri de belirtilmiştir. Askerlerin yevmiye miktarlarının görevlerine göre değişkenlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Örneğin kale dizdarı İbrahim Bey günlük 40 akça alırken, kethüda Hüseyin Bey 20 akça almaktadır[115].

İpek Kalesi'nde 1705 yılında bulunan tüm askerlerin yevmiyelerinin tutarı 1118,5 kuruş ve beş para idi. Bu dönemde askerlerin maaşları Vulçıtrın Kazası cizyesinden karşılanmaktadır. Cizye tahsildarından bu tutarın eksiksiz bir şekilde toplanarak gönderilmesi Süleyman Ağa, Şaban, Mahmud, Ramazan, Osman Çelebi, Müfti-zâde Hasan Efendi ve Kurd Ağa şahitliğinde istenmiştir[116]. 1717 yılında yine

---

[108] BOA, D.KKL.d. 32856, s. 19/1 (1102/1691).
[109] BOA, D.KKL.d. 32859, s. 4, (H. 1114/M.1703).
[110] BOA, D.KKL.d. 32861, s. 6, (H. 1116/M.1705).
[111] BOA, D.KKL.d. 32862, s. 5, (H. 1117/M.1706).
[112] BOA, D.BKL.d. 32280, s. 6 (H. 1113/M. 1711).
[113] BOA, D.KKL.d. 32869, s. 6, (H. 1124/M.1712).
[114] BOA, D.BKL.d. 32335, s. 2 (H. 1125/M. 1713).
[115] BOA, D.KKL.d. 32880, s. 2-4, (H. 1126/M.1714).
[116] "*Dukakin Sancağı'nda vaki İpek Kalesi neferâtı fakîrü'l-hâl olub her sene mevâcibleri birer mahalden havâle olunmağla havâle olunan mahalden mevâcibleri kendülerine vâsıl olunmasa ve eğer masrafları gidüb mukarrer ve her neyse gelüb gitmekde mütebahhir olmalarıyla senevî mevâcibleri Vulçıtrın Kazâsı cizyesi malından ber-vech-i ocaklık tayin olunmak ricâsına Hüdaverdi Paşa dâme ikbâlehû arz etmeğin kale kaleminde der-kenar olunduğu üzere kale-i mezbûrun 150 neferi ve 785 akça yevmiyeleri ve senevi mevâcibleri iki yük altmış sekiz bin dört yüz yetmiş akça olub sülüsü tenzil ile tezkereleri verilegeldiği mukayyed olub sâbıkan tayin olunduğu üzere hesâb etdirdükde senevî mevâciblerinden sülüsü tenzil olunagelmekle bundan dahi her sene 559 kuruş ve bir rub' sa'y-ı hazîneleri iktizâ etmekle ol mikdâr kuruş sa'y-ı hazîneleri mevâciblerinden aşağı varıldıkdan sonra 1117 senesinde müstehak oldukları mevâcibleri Vulçıtrın*

kaledeki asker sayısı 150, yevmiyeleri de 875 ve maaşlarının yıllık tutarı 268.470 akçadır. Ocaklık olarak askerlere verilen yerlerin toplam geliri ise 89.490 akçadır[117]. 1718[118] ve 1720 yılında da kaledeki asker sayısı 150 ve yevmiyeleri de 859 akça olarak görülmektedir[119].

Kale muhafazasında görevli olan askerlerin miktarında 1721 yılında barış dönemi olduğu için azalma olduğu görülmektedir. Bu sebeple askerlerin maaşları hesaplanırken sayılara dikkat edilmesi ve maaşların da buna göre hesaplanması belirtilmiştir. Bahsi geçen senede kalede bulunan asker sayısı 70 olup, yevmiyeleri 435 akçadır. Kalede görevli olan askerlerin yıllık maaş tutarı ise 99.180 akçadır[120].

İpek Kalesi'nde 1708 yılında bulunan askerlerle ilgili detaylı bilgiler bulmak mümkündür. Kalede görevli olan askerler sınıflara göre ayrılmış, bu sınıf içerisinde bulunan görevliler de ayrıca belirtilmiştir. Bu dönemde askerlerin maaşları Vulçıtrın cizyesinden karşılanmaktadır. 1708 yılında İpek Kalesi görevlileriyle ilgili bilgiler şu şekildedir[121]:

Tablo XXV. 1708 Yılında İpek Kalesi Görevlileri

Cemaat-i Müstahfizân Kale-i Mezbûre		
Sayısı	**Yevmiyesi**	**Görevi**
1	40	Dizdar
1	20	Kethüda

cizyesi malından beher sene ocaklık ta'yin olunub berâtları sûretine zahriyye ve hüccet olunmak üzere mahaline kayd ve berât-ı şerîfim verilmek telhîs olunub arz olundukda telhis mucebince mahaline kayd ve şurûtuyla berât olunmak bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmağın hakkında mezîd-i inâyet-i pâdişâhânem zuhûra getürüb 1115 Ramazan-ı şerîfinin onuncu gününden bu berât-ı hümâyunu verdim ve buyurdum ki neferât-ı mezbûrun varub senevî müstehak oldukları 118,5 kuruş ve 5 para mevâcibleri 1117 senesi Vulçıtrın cizyesi malından ber-vech-i ocaklık cizyedâr olanlar yedinden yedlerinde olan berâtları sûretine zahriyye ve hüccet-i şer' etdirdüb ahz u kabz edüb ber-vech-i ocaklık mütearif olduklarınca ocaklıklarına âhardan dahl ve taarruz kılınmayub mâni' ve dâfi' olmaya ve etdirmeyeler şöyle bileler alâmet-i şerîfe i'timad kılalar. Tahrîren fi'l-yevmi's-sâni aşer min şehr-i Ramazanü'l-mübârek sene sitte aşer ve mie ve elf." (12 N (Ramazan) 1116/ 8 Ocak 1705). BOA, İE. AS. 61/5509, s. 1-2. (H.1116/M.1705).

[117] BOA, D.KKL.d. 32891, s. 4, (H. 1129/M.1717).

[118] BOA, D.KKL.d. 32895, s. 2, (H. 1130/M.1718).

[119] BOA, C.AS. 676/28394/1 (1720).

[120] BOA, C.AS. 676/28394/2 (1722).

[121] BOA, MAD.d. 3213, s. 24 (H.1119/M.1708).

1	9	Bayrakdar
2	14	Kâtip ma‘ çavuş
1	15	İmam
1	6	Müezzin
1	7	Bevvab
3	15	Bevvâb
1	7	Süvari ?
2	12	Süvari ?
Toplam: 14	145	
16	64	Neferât-ı sâire
Toplam: 30 asker	209 akça yevmiye	
	71478	
Tenzil-i sülüs-i bâ-fermân-i âli	23826	
	47652	
Cemâat-i Kapudânân-ı Kale-i mezbûre		
Nefer	Yevm	
1	25	Ağa
1	12	Kethüda
1	6	Çavuş
1	8	Alemdârân
1	8	Reis
1	6	Reis
3	21	Bölük (?)
2	12	
11	98	
3	20	Neferât-ı sâire
23	112	
24	210	
	71820	
	23940 tenzil-i sülüs-i bâ fermân-ı âli	
	47880	
Cemâat-i Azebân-ı Evvel Kale-i Mezbûre		
Nefer	Yevm	
1	20	Ağa
1	10	Kethüda
1	7	Bayrakdârân
1	6	Çavuş
1	5	Reis
3	18	Bölükbaşı
8	66	
34	136	Neferât-ı sâire
42	202	

	69084	
Tenzil-i sülüs-i bâ-fermân-ı âli	23028	
	46056	
Cemâat-i Azebân-ı Sâni Kale-i Mezbûre		
Nefer	Yevm	
1	20	Ağa
1	10	Kethüda
1	6	Bayrakdârân
1	5	Çavuş
2	12	Bölükbaşı (?)
6	53	
1	5	Reis
14	56	Bevvâb
21	114	
	37977	
Tenzil-i bâ-fermân-ı âli	12996	
	25992	
Cemâat-i Azebân-ı sâlis kale-i mezbûre		
Nefer	Yevm	
1	20	Ağa
1	10	Kethüda
1	6	Bayrakdârân
1	5	Çavuş
1	5	Reis
3	18	Bölükbaşı
8	64	Neferât-ı sâire
15	60	
23	124	
	42408	
Tenzil-i sülüs-i bâ-fermân-ı âli	14136	
	28272	
Kale-i İpek der-livâ-i Dukakin	**Nefer**	**Yevmiye**
	150	859
		293778
Tenzil-i sülüs-i bâ-fermân-ı âli		097926
Toplam	**150 asker**	**195.852 akça**

Farklı tarihlerde kalede görev yapan ağa ve dizdarların isimleri ve tayin yılları ise şu şekildedir[122]:

Tablo XXVI. İpek Kalesi'ndeki Ağa ve Dizdarlar

Cemâ'at-i Müstahfizân
İpek Kalesi'nin Dizdarı İbrahim, fî 8 S (Safer) sene 1123 (28 Mart 1711).
Dizdar İbrahim fevtinden tevcîh olunan oğlu Mahmud, fî 2 S sene 1154 (19 Nisan 1741).
İpek Kalesi Dizdarı Mahmud'un kasrı yedinden tevcîh olunan Ahmed, fî 3 S sene 1160 (17 Şubat 1747).
Cemâ'at-i Azebân-ı Evvel
Azebân-ı Evvel Ağası Osman, 23 S 1137 (11 Kasım 1724).
Azeban-ı Evvel Ağası Osman fevtinden tevcîh olunan oğlu Mustafa, 23 ZA (Zilkade) 1147 (16 Nisan 1735).
Cemâ'at-i Azebân-ı Sâni
İpek Kalesi'nin Azebân-ı Sâni Ağası Kurd, fî 10 ZA sene 1124 (9 Aralık 1712).
İpek Kalesi'nin Azebân-ı Sâni Ağası Kurd'un mührünü zâyi' etmekle bâ-ferman-ı 'âli zâyi'den hıfz olunan mührüdür. Fî 4 M (Muharrem) sene 1147 (6 Haziran 1734).
İpek Kalesi'nin Azebân-ı Sâni Ağası Kurd hulûlünden tevcîh olunan oğlu Mehmed, fî 8 S 1150 (7 Haziran 1737).
İpek Kalesi'nin Azebân-ı Sâni Ağası Mehmed kasr-ı yedinden tevcih olunan İbrahim, fî 24 N (Ramazan) sene 1153 (13 Aralık 1740).
Cemâ'at-i Azebân-ı Sâlis
İpek Kalesi'nin Azebân-ı Sâlis Ağası İbrahim kasr-ı yedinden tevcîh olunan Süleyman, fî 14 S 1153 (11 Mayıs 1740) .

Kale görevlileri sayılarının, yevmiyelerinin ve yıllık giderlerinin belirtildiği kayıtların tümünde İpek Kalesi, Dukakin Sancağı'na bağlı bir kale konumundadır. İpek Kalesi dışında sancağa bağlı Dukakin, Leş, Kafe ve Raşka kaleleri de bulunmaktadır. Bu kalelerin içinde asker sayısı en fazla olan kale, 190 askeriyle Leş Kalesi'dir. İpek Kalesi ise Leş Kalesi'nden sonra, 150 askeriyle ikinci kalabalık kaledir[123]. İpek Kalesi, Dukakin Sancağı'na bağlı kaleler arasında kaydedilmiştir. 1699 yılındaki avarız ve nüzül bedeli kayıtlarında İskenderiye Sancağı'na bağlı olarak kaydedilmişse[124] de kısa bir zaman sayılabilecek olan 14 yıl sonra 1713

[122] BOA, MAD.d. 5765, s. 28. (H.1159-M.1746).
[123] BOA, D.KKL.d. 33111, s. 6 (Tarihsiz).
[124] BOA, D.MKF.d. 27793, s. 3 (H.1111/M.1699).

yılında İskenderiye Sancağı'na bağlı kale ve görevlilerinin isimlerinin zikredildiği defterde İpek Kalesi kaydı bulunmamaktadır[125].

İpek Kalesi muhafazasında 1760 yılında 40 askerin görevli olduğu görülmektedir. Kalede bulunan 40 askerin günlük aldığı toplam miktar 455 akçadır. 1760 yılı için hesaplanan net maaşları ise 744 bin 963 akçadır. Kuruş hesabından karşılığı ise 762,5 kuruştur. Askerlerin maaşları Belgrat cizyesi gelirinden karşılanmakta idi[126].

2-İpek'ten Asker ve Askerî Malzeme Temini

Osmanlı Devleti'nde sefer zamanlarında sancaklardan hem asker, kürekçi gibi insan desteği hem de zahire ve vergi gelirlerinin toplanıp gönderilmesi gibi maddi destek örneklerine sık sık rastlanılmaktadır. İpek Kazası'nın has ve zeamet gelirleri de *şark seferi*[127] için toplanmaya çalışılmıştır. İpek ve Altunili kazalarının da yer aldığı 1569-70 yılı has ve zeamet gelirlerinden 23.500 akça gönderilmiştir. Sefer için bu meblağın İstanbul'a ulaştırılmasında görevli Hasan Bey, görevini yerine getirmeyip sefere iştirak etmediği gibi ayrıca fitne ve fesata sebebiyet vermiştir. Bunun üzerine bahsi geçen görev, Osman Bey'e verilmiş 23.500 akçanın seferde kullanılmak üzere acele bir şekilde İstanbul'a gönderilmesi belirtilmiştir[128].

İpek Kazası'ndan donanma için kürekçi istenmişse de kürekçiler gönderilmemiştir. Bunun üzerine kazadan 1573 yılında kürekçilerin acil olarak gönderilmesi emredilmiştir. İstenen kürekçilerin sayısı belirtilmemiştir[129]. Daha sonra 1574 yılında kürekçi talebine yönelik bir ferman daha yazılmıştır. Bu durum, önceki fermana riayet edilmediğini gösterir. Kazadan her 12 haneden bir kişi olmak üzere toplam 190 kürekçinin Golos İskelesi'ne[130] giderek donanma gemilerine teslim

[125] BOA, MAD.d. 6172, s. 15-91 (H. 1124/M.1713).
[126] BOA, C. AS. 334-13830 (H.1173/M.1760).
[127] Özdemiroğlu Osman Paşa'nın 1578 yılında İran üzerine çıktığı seferdir. Özdemiroğlu Osman Paşa hakkında detaylı bilgi için bkz. Reyhan Şahin Allahverdi, *Kafkas Fatihi Özdemiroğlu Osman Paşa*, İstanbul 2017.
[128] BOA, TTd. 476, s. 15 (H.1569/M.70).
[129] BOA, A.{DVNSMHM.d. 21, hk. 685 (H.980/M.1573).
[130] Golos İskelesi, Yenişehr-i Fenar (Larissa)'da bulunmaktadır.

edilmesi gerekmektedir. Çünkü Osmanlı Donanması sefere çıkmak üzeredir ve kürekçilerin İstanbul'a giderek donanmaya yetişmesi mümkün görülmemektedir. Donanmanın kürekçiye ihtiyacı vardır ve bedel akçası kabul edilmemektedir.[131] Fakat kürekçilerin kazadan gönderilmediği 1574 tarihindeki kayıttan anlaşılmaktadır. Üstelik bu defa kürekçilerin gönderilmesine imkân yok ise kürekçilere mukabil ödenece bedelin İpek Kazası'ndan temin edilmesi istenmiştir. İstenilen para da bu doğrultuda katkı sağlayacaktır. Kürekçi teminine yönelik fermanlar Dukakin, Prizren ve İlbasan sancaklarına da gönderilmiştir[132].

İpek ve civarının korunmasında da kazadan asker temin edilmekteydi. Bar ve Ülgün'ün muhafazasına yönelik sipahilerin başına İpek'ten bir çeribaşı tayin edilmesi yönünde ferman gönderilmiştir[133]. Bar Kalesi'nin muhafazasıyla ilgili 18 numaralı mühimme defterinde geçen kayıt dikkat çekicidir. Kış mevsiminin gelmesi üzerine kaleyi korumakla görevli askerlerin yiyecek sıkıntısı çekmemesi adına kaleyi terk etmeleri gerekmekteydi. Lakin düşman gemilerinin her an kaleye saldırmaları ihtimali de bulunduğundan kalenin tamamen boş kalmaması için gözcü ve kaleyi koruyacak miktarda askerin bırakılması, diğer askerlerin ise Bar Kalesi'ne bir buçuk günlük mesafede bulunan İpek Ovası'na çekilmeleri uygun görülmüştü[134].

İpek Kazası'ndan Kandiye Muhasarası'na 89 timar ve zeamet sahibi katılmıştı. Yoklama defterinde muhasaraya katılanların isimleri, yaşadıkları köyler ve tasarruflarında bulunan toprakların gelirleri belirtilmiştir[135].

Tablo XXVII. Kandiye Muhasarasına Katılan İpek Timar ve Zeamet Sahipleri

Züema/Timar Sahibi	Köyü	Gelir Miktarı (Akça)
Mehmed	Dolna Nekravaç	24.441
Ahmed	Suşiçe	27.448
İsmail	Dolçe	20.500
Hasan	Pod Gradine	42.000
Ahmed ve Hasan	İstinik	32.999

[131] BOA, A.{DVNSMHM.d. 24, hk. 177 (H.981/M.1573).
[132] BOA, A.{DVNSMHM.d. 24, hk. 10 (H.981/M.1574).
[133] BOA, A.{DVNSMHM.d. 24, hk. 599 (H.982/M.1574).
[134] BOA, A.{DVNSMHM.d. 18, hk. 192 (H.979/M.1571).
[135] BOA, TTd. 786, s. 68-69 (H.1065/M.1654).

Yusuf	Dolna Yarine	18.000
Hüseyin ve Mehmed	Gorna	14.850
Mehmed	İstok	9480
Mehmed	Dolna Glokani	6000
Mehmed	İzlokvikan	6000
Şaban	Vardonik	3943
Halil	Duyak	3000
Adem	Potok	3000
Yusuf	Dresnik	4500
Mustafa	Kostraç	5500
Ahmed	Şuşani	2500
Mehmed	Rudnik	6000
Mürsel	Romaniçe	3000
İbrahim	İzlopek	3000
Hüseyin	Kavalinçe	4000
Ali	Turyak	4500
İbrahim	Botuşa	6000
Musa	Raşkovaç	3000
Ahmed	Çirveni Yablani	6000
Mehmed	Şabuka	7500
Edhem	Prekolug	6000
Ahmed	Dolna Yoşaniçe	6000
Hüseyin	Kotradik	6000
Hasan	Rupe-Dobridol	6000
Hüseyin	Berçova	2500
Zülfikar	Boboyofça	2000
İlyas	İstok	6000
İbrahim	Popovik	8400
İbrahim	Papirekani	3000
Hasan	Suhogırla	20.000
Adem	İsmoliniçe	3000
Yusuf	Tuçep	2000
Ali	Yablaniçe	3000
Mustafa	Novasil	3000
Ali	Pohoçe	6000
Mehmed	Petriçe	3000
Osman	Virdniçe	3000
Ahmed	İstrelçe	3000
Osman	Dolna Prekale	4604
Osman	Tominopolye	12.000
Durmuş	Çernipotok	6000
Ali	Temeşçiniçe	3000
Peşter	Dobroş	3000
Mustafa	Popovik	8500
Musa	Çernipotok	3000
Ahmed	Vinarçe	6000
Turak	Bana	18.000
Ali	Rendele	3000
Hüseyin	Drenofça	6000
Ahmed	Kaşiçe	6000
Süleyman	Milekani	5300
Abdi	Yoşaniçe	6000
Hüseyin	Polipa	6000
Oruç	Radolofça	3000

Temur	Dubovik	3000
Hüseyin	Dolna Loçine	6000
Osman	Lablani	6000
Sİsmail	Mavruga	3000
Mehmed	Nakle	6000
Mehmed	Prekolug	2000
Kurd	Irzinik	2500
Ahmed	Gorna Glokani	6000
Osman	Ojgay	6000
Hasan	Rudnik	8000
Durmuş	Kanavye	6000
Mehmed	Kruşeva	11.878
Kurd	Gorna Yoşaniçe	6000
Mustafa	Yablaniçe	6000
Adem	Dubrodol	6000
Adem	Novasil	6000
Ali	Istradovran	3000
İbrahim	Şalinofça	6000
Musa	Trestenik	6000
Mustafa	Bradosan	6000
Mehmed	Leskoviçe	3000
Mustafa	Niokas	6000
Ali	Beleg	6000
Hüseyin	Duganive	3000
Hüseyin	Istrelçe	8399
İlyas	Tırnova	4000
Mustafa	Doblibare	6000
Mehmed	Gorna Luka	14.850
Ahmed	Dobridol	3000
Mustafa	Kruşeviçe	3000
Toplam		**627.092 Akça**

Kazadan Girid Seferi nedeniyle 1671 yılında istenen sürsat bedelleri ise şöyledir[136]:

Tablo XXVIII. İpek Kazası'ndan Girid Seferi İçin İstenen Bedeller

	Miktar	**Bedel (Akça)**
Şair (arpa)	1000	50000
Dakik (un)	50	5000
Ağnam	75	15000
Revgan-ı Sâde (Sade yağ)	100	4000
Asel (Bal)	50	1000
Hatab (Odun)	40	3200
Saman	120	3600
Toplam		**81.800 Akça**

[136] BOA, MAD.d. 3698, s.18 (H.1082/M.1671).

E- Vakıf Eserler ve Sosyal Hayat

Osmanlı Devleti'nde giderleri vakıf yoluyla karşılanan eserler daha ziyade dinî kurumlardır. İpek Kazası'ndaki vakıf eserlere geçmeden önce Osmanlı Devleti'ndeki vakıf sistemine kısaca değinmek uygun olacaktır.

Vakıf, habs ve sadaka tabirleri, İslam hukukunda vakıf müessesesini ifade etmek için kullanılmaktadır. Ebu Hanife'ye göre vakıf, "*mülk bir malı [aynı], vakfedenin mülkünde alı-koymak [habsetmek] ve gelirini sadaka olarak vermekten ibarettir*". İmam Muhammed ve Ebu Yusuf ise "*vakıf, menfaati Allah'ın kullarına ait olmak üzere, mülk bir aynı, Allah'ın mülkü olarak temlik ve temellükten devamlı bir şekilde men' ve habsetmektir*" şeklinde tanımlamışlardır. Osmanlı hukukunda ikinci tarif benimsenmiş, ancak devlete ait mîrî arazinin sadece gelirlerinin bir hayır cihetine tahsisi demek olan irsadî vakıfların, tarifin kapsamına girmesi için "mülk" tabirini zikretmemişlerdir. Vakfın en net tanımını "*Bir malı, devamlı olarak kamu yararına veya bir hayır cihetine terk etmektir*" şeklinde özetlemek mümkündür[137].

Osmanlı medeniyetini etkileyen, şekil veren en önemli unsurlardan biri vakıf sistemidir. Vakıf anlayışının temelinde İslâm inancının "*diğer insanların iyiliklerini istemek, onlara yardım etmek ibadettir*" anlayışı yer almaktadır. Öldükten sonra sevap defteri kapanmayacak kimseler arasında "*bir hayır eseri bırakanlar*" da yer almaktadır. Bu anlayış dolayısıyla Müslümanlar, hayır eserleri tesis ederek kıyamete kadar hayırla yâd edilmeyi ve böylelikle Allah'ın rızasını elde etmeyi ummaktaydılar[138].

Osmanlılar, fethettikleri yerlerdeki vakıfların işleyiş düzenini değiştirmezdi. Eskiden beri vâkıfın şartı ne ise ona riayet edilirdi ki pek çok vakfiye ve vesika, Osmanlı sultanları tarafından fethedilmeden evvel, Müslüman hükümdarların idaresinde bulunan vilayetlerdeki Osmanlı öncesi vakıfların şartlarına aynen riayet edildiğini göstermektedir. Keza vakıflar her türlü dış müdahaleden uzak oldukları için çok daha fazla gelişme imkânına sahipti. Hatta padişahlar bile vakıfların

[137] Halil Cin-Ahmet Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, İstanbul 2011, s. 467.
[138] Abdullah Saydam, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, Trabzon 1999, s. 227.

statülerini değiştirmek, haklarını azaltmak ve memurlarını değiştirmek hususunda kendilerini selâhiyet sahibi görmüyorlardı[139]. Vakıf sistemi dâhilinde İpek Kazası'nda da cami, mescit ve medreseler kurulmuştur.

1-Camiler

a-Fatih Sultan Mehmed Han Camii

Kaza merkezinde bulunan cami, Sultan II. Mehmed (Fatih Sultan Mehmed) döneminde yaptırıldığı için *Fatih Mehmed Han Camii* adı ile anılmıştır. Gelenek olduğu üzere fetihle alınan bölgede bulunan en büyük kilise camiye dönüştürülür ve ilk Cuma namazı burada kılınırdı. İşte bu cami de eski bir kilisenin camiye dönüştürülmesi suretiyle yaptırılmıştır. Günümüzde Bayraklı Cami, Çarşı Camii gibi isimlerle anılan cami, şehrin tam ortasında yer almaktadır[140]. Fatih Camii, İpek'te yaptırılan en büyük ve en güzel cami olarak tasvir edilir[141]. Balkanlar'da Fatih döneminde yaptırılan camilere, genel olarak Fatih Sultan Mehmed Han, Fethiye, Fatih Cami gibi isimler verilmiştir. Balkanlarda, İpek dışında, Debre, Ohri, Priştine, Prizren, Atina ve Köstendil'de de II. Mehmed döneminde cami yaptırılmıştır[142].

İpek'te bulunan Fatih Camii etrafında teşekkül eden Müslüman mahallesi de camiin adıyla anılmıştır[143]. Bu mahalle, ilk defa 1530 tarihli defterde *Mahalle-i Cami-i Sultan Mehmed Han* olarak geçmiştir. Mahallenin 36 hanesi, 1 imamı ve 1 müezzini bulunduğu görülmektedir. Cami etrafında toplanan mahalle büyüyerek 1570 yılında 39 haneye ulaşmıştır. Aynı yıl cami müezzini Hacı Mehmed'dir ve *Cami-i Şerif Mahallesi'*nde oturmaktadır[144].

Tapu tahrir kayıtları, sayımı yapılan yerde bulunan vakıfları, kurucularını vakıfların giderlerini ve özelliklerini belirten bilgileri de içermektedir. 1570 yılına ait

---

[139] Ziya Kazıcı, *İslâmî ve Sosyal Açıdan Vakıflar*, İstanbul 1985, s. 61–62.

[140] Skender Rızaj, Kosova Gjatë shekujve XV*, XVI dhe XVII: Administrimi, Ekonomia, Shoqeria dhe Levizja Popullore*, s. 236, Raif Virmiça, "İpek", s. 137.

[141] Şemseddin Sami, "İpek", *Kâmusu'l-Âlâm*, C. 2, İstanbul 1306, s. 1116.

[142] Mehmet Z. İbrahimgil, "Balkanlar'daki Fatih Sultan Mehmed Camileri", *Balkanlarda İslâm Medeniyeti II. Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri (Tiran 2003)*, İstanbul 2006, s. 513-530

[143] BOA, TTd. 367, s. 322 (H.937/M.1530).

[144] BOA, TTd. 500, s. 372 (H.978/M.1570).

tahrir defterinde camiin ihtiyaç ve giderleri günlük olarak kalem kalem yazılmıştır. Bu giderler şu şekildedir: [145]

Tablo XXIX. 1570 Yılında Fatih Camii Giderleri

Câmi‘-i Padişâh-ı âlem-penâh fî nefs-i İpek	**Fî yevm**
Cihet-i hitabet	6 akça
Cihet-i müezzin	3 akça
Cihet-i kayyum	1 akça
Be-cihet-i revgan ve hasır	1 akça
Toplam	**11 akça**

Günlük toplam olarak 11 akça olan camiin aylık gideri 330 akçadır. Revgan olarak belirtilmiş olan yağ, caminin aydınlatılmasında kullanılan kandiller içindi. Hasır da yine caminin içine serilmekteydi.

Cami giderleri 1691 yılında, İpek'te bulunan gayrimüslimlerin cizyelerinden tahsil edilmekteydi. Fakat üç yıldır cami görevlilerinin maaşları ödenmemiş ve görevliler vazifelerini bırakmıştır. Bunun üzerine cami giderlerinin İpek avarızından karşılanması kararlaştırılmıştır[146]. 1695 yılında cami giderlerinin cizye gelirlerinden karşılanması usulüne dönülmüştür. Aynı yıl günlük 5 akça ile vakıf nazırı Ahmed Bey'dir. Ahmed Bey'in vefatı üzerine yerine oğlu Mehmed Bey, vakıf nazırı olarak atanmıştır[147]. Camide günlük yedi akça alan mum ve hasır işleriyle ilgilenen görevlilerin maaşları İpek Şemhane Mukataası'ndan karşılanmıştır[148]. XVIII. yüzyıl başlarında cami görevlilerinin maaşlarının yine cizye gelirinden verildiği görülmektedir. Maaşlar bu doğrultuda yıllık olarak ödenmiştir. Cami kayyumu İsmail Halife'nin bir yıllık maaş tutarı olan 9 kuruş, Cizyedâr Yusuf Efendi tarafından

[145] BOA, TTd. 500, s. 669 (H.978/M.1570).
[146] BOA, AE. SAMD. II, 16/1729 (H.1103/M.1691).
[147] BOA, AE. SMST. II, 20/1930 (H.1106/M.1695).
[148] BOA, D.AVG. 15/33 (H.1107/M.1696), D.AVG. 15/34 (H.1110/M.1699).

kendisine verilmiştir[149]. İlerleyen dönemlerde ise cami görevlilerinden bazılarının maaşları İpek İhtisab Mukataası'ndan karşılanmıştır[150].

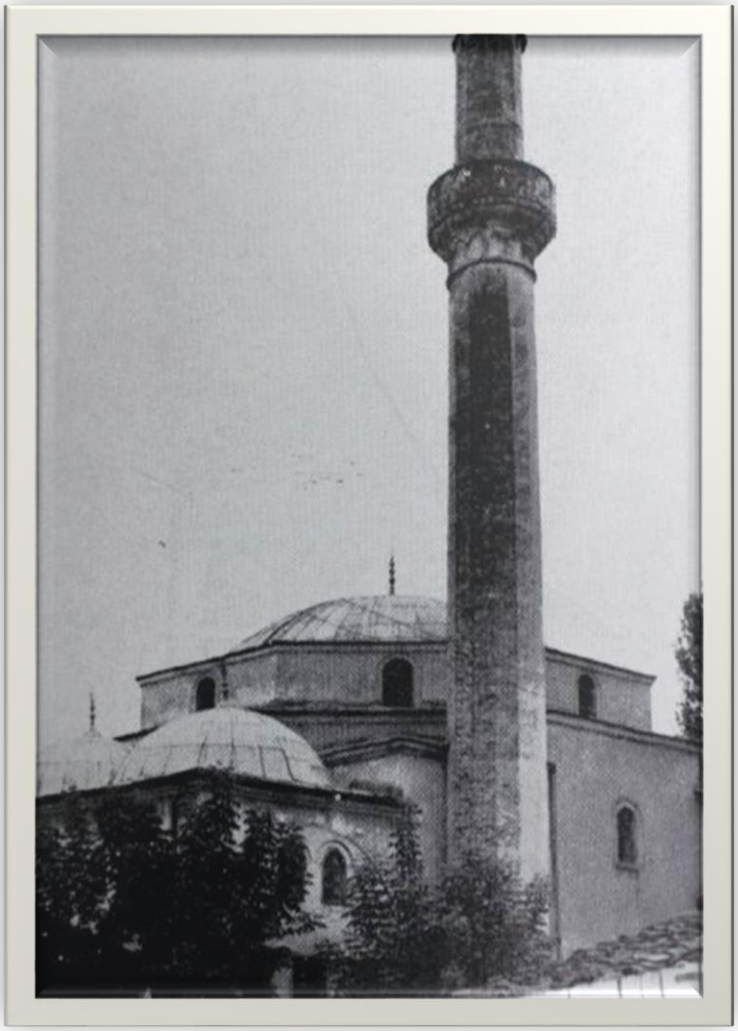
Cami müezzini 1703 yılında İbrahim Efendi'dir ve yevmiyesi beş akçadır. Vefatından sonra yerine yine beş akça yevmiye ile Ali Efendi atanmıştır. Aynı yıl cami kayyumu olan İsmail Halife ise günlük üç akça almaktadır[151]. 1723 yılında caminin imam ve hatiplik görevini sürdüren Ali Halife, vefat etmiş, görevi büyük oğlu Süleyman Halife'ye verilmiştir. Ali Halife'nin yevmiyesi sekiz akçadır[152].

Camiin 1711 yılındaki görevlilerinden olan imam Abdülkadir'in gammaz ve kötülüğüyle meşhur olduğu belirtilmiştir. Bu sebepten ötürü görevinden azledilmiş ve yerine Ebubekir Halife atanmıştır[153]. Bu örnekte görüldüğü gibi cami gibi dinî kurumlarda görev alanların kişilik özelliklerine büyük önem verilmiş, göreve uygun görülmeyenler azledilmiştir.

Camiin 1773 yılına ait hurufat defteri kayıtlarında *Eski Cami Mahallesi'*nde olduğu belirtilmiştir[154]. Camiin bir mahalleye adını vermeye devam ettiği görülmekteyse de, 1530 yılı tahrir defterinde *Câmi-i Sultan Mehmed Han* adıyla kaydedilen[155] caminin adı, Eski Camii olarak değişmiştir. Bu değişimin tam olarak hangi tarihte gerçekleştiği tespit edilememiştir. Çalışmamızla ilgili dönemde incelenen tapu tahrir defterlerinden olan 1570[156] ve 1582[157] yılına ait defterlerde cami adı, *Cami-i Şerif* olarak geçmiştir.

---

[149] BOA, İE. ML. 51/4852 (H.1115/H.1703).
[150] BOA, D.AVG. 129/1 (H.1152/M.1739).
[151] BOA, İE.ML 51/4852 (H.1115/H.1703).
[152] BOA, AE. SAMD.III 214/20677 (H.1135/M.1723).
[153] BOA, AE. SAMD.III 121/11863 (H.1123/M.1711).
[154] Hadi Tac, *Hurufât Defterlerine Göre Kosova Vilâyeti (XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısı),* Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2012, s. 179.
[155] BOA, TTd. 367, s. 322 (H.937/M.1530).
[156] BOA, TTd. 500, s. 372 (H.978/M.1570).
[157] TKGM. KKA, TTd. 93, s. 141 (H.990/M.1582).

Fotoğraf I. İpek Şehrinde Bulunan Fatih Camii[158]

b- Gülfem Hatun Camii

Halk arasında Zülfü Hatun Camii adıyla da bilinen Gülfem Hatun Camii, günümüzde İpek'in kenar mahallelerinde bulunan Branko Radiçaviç caddesinde yer alır. Cami, 1999 Kosova Savaşı'ndan sonra tamir edilmiştir. Geçirdiği bu tamiratta, caminin dışı tamamen sıvanmış ve hariminin gerekli yerleri yenilenmiştir. Caminin güney, batı ve doğu cephelerinde altta iki büyük dikdörtgen, üstte iki küçük kemerli

[158] Fatih Camiine ait eski bir fotoğraf; Aynur Göktaş-Zahide Çiğdem Alas, "Kosova-Fatih (Çarşı-Bayraklı) Camisi'nin Projelendirme Çalışmaları", *Vakıf Restorasyon Yıllığı Dergisi*, S. 13, İstanbul 2016, s. 89.

dikdörtgen pencere yer almaktadır[159]. Machiel Kiel, 1530 yılında İpek Kazası'nda Sultan Mehmed Han ve Gülsüm Hatun adında iki caminin olduğunu belirtilmiştir. Gülsüm Hatun olarak belirttiği caminin asıl adı Gülfem Hatun Camisi'dir[160].

Osmanlı döneminde İpek merkezde bir Müslüman mahallesine de adını veren caminin, XVIII. yüzyılda yaptırıldığı ileri sürülmüşse[161] de Kanuni Sultan Süleyman'ın cariyelerinden ve daha sonra da eşi olan Gülfem Hatun[162] tarafından yaptırıldığı kayıtlardan anlaşılmaktadır. 1530 yılında Gülfem Hatun Cami mahallesinin varlığı da caminin o dönemden daha eski bir tarihte yaptırıldığını göstermektedir[163]. 1570 yılında, Gülfem Hatun vakfının bir camisi, muallimhanesi ve hamamı bulunmaktaydı. Vakfın mütevellisi Yusuf bin Abdullah'dır. Muallimhane ve camiye seksen beş bin akça vakfedilmiştir[164].

Cami görevlilerinin aldığı ücretlerin saptanması, bu ücretlerin dönemlere göre kıyaslanması açısından önemlidir. Camideki görevli maaşlarının, cizye gelirlerinden karşılandığı görülür. Örneğin, 1691 yılında cizyelerin teslim edilmemesi üzerine maaşlar İpek Kazası avarız gelirinden[165] karşılanmış, 1699 yılında ise tekrar cizye mukataasından karşılanmıştır[166].

c- Merre Hüseyin Paşa Camii

Merre Hüseyin Paşa tarafından yaptırılmıştır. Anlamı "alın götürün" olan Mere-Merre kelimesi, Arnavutça bir kelimedir ve Hüseyin Paşa'nın lakabıdır. Tahrir defterlerindeki yazılışında kelimede şedde bulunduğu için *Merre* olarak ifade

---

[159] Mehmet Z. İbrahimgil- Neval Konuk, *Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri*, Ankara 2006, s. 309-310.

[160] Machiel Kiel, "İpek", *DİA,* C. 22, İstanbul 2000, s. 367; 1530 yılına ait mufassal/muhasebe icmal defterinde İpek merkezdeki mahallelerin yer aldığı kısımda Gülfem Hatun Cami'nin varlığı net bir şekilde görülürken Gülsüm Hatun adında bir camiye rastlanmaması, Kiel'in bir hataya düştüğünü göstermektedir; BOA, TTd. 367, s. 322 (1530).

[161] Mehmet Z. İbrahimgil- Neval Konuk, *Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri*, s. 309. Muhtemelen XVIII. yüzyıl caminin kitabesi esas alınarak verilen bir tarihtir. Fakat tapu tahrir defterlerinden caminin 1530 yılında mevcut olduğu görülmektedir. Bu yüzdendir ki XVI. yüzyıla ait bir yapı olduğunu söyleyemek yanlış olmayacaktır.

[162] M. Çağatay Uluçay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, İstanbul 2012, s. 64.

[163] BOA, TTd. 367, s. 322 (H.937/M.1530).

[164] BOA, TTd. 500, s. 669 (H.978/M.1570).

[165] BOA, AE SAMD. II 16/1729 (H.1103/M.1691).

[166] BOA, D.AVG. 15/34 (H.1107/M.1699).

edilmesi uygundur. Merre Hüseyin Paşa, Enderun'da yetişerek Osmanlı Devleti'nde önemli görevlerde bulunmuş Arnavut asıllı bir devlet adamıdır. 1597 yılında, Macar seferi Serdarı Mehmed Paşa'nın hizmetinde çavuş olarak ilk görevine başlamış ve onun aşçıbaşısı olmuştur. Daha sonra aşçılığa Enderun'da devam etmiştir. İlerleyen zamanlarda çavuşbaşı, kapıcıbaşı, kapıcılar kethüdası, mirâhur-ı sâni, mirâhur-ı evvel gibi görevlerde bulunmuştur. 1620 yılında ise Mısır Beylerbeyliği'ne tayin edilmişse de kısa bir süre sonra halkın çeşitli şikâyetleri üzerine görevden alınmıştır. İstanbul'a dönen Merre Hüseyin Paşa, 1622 yılında veziriazam olmuştur. Sadrazamlığı süresince, bozulan Osmanlı idare ve düzenininin yeniden sağlanması için çeşitli tedbirler almış ve yeni uygulamalar geliştirmiştir[167]. Merre Hüseyin Paşa'nın İpek'te yaptırdığı cami, han ve hamamı bulunmaktadır. Bunlar için de bir vakıf kurulduğu anlaşılmaktadır.

Merre Hüseyin Paşa'ya ait dükkan, değirmen, han ve çifte hamamın gelirleri vakfa verilmiştir. Gelir getiren bu yerlerin 1720 yılında tamir edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Vakfın mütevellisi Hasan Halife bu işle görevlendirilmiştir. Han hâriç diğer yapılar tamir edilmiş, handa bulunan dükkanlar ise Hasan Halife'den izinsiz olarak Süleyman adlı kişi tarafından kiralarına el koyulmuştur. Süleyman adlı kişi hakkında dava açılmış ve gaspettiği parayı geri vermesi istenmiştir[168].

Vakıf mütevellisi herşeyden önce vakfın düzenli bir şekilde işleyişini sağlamak ve vakıf malını sadece vakfın giderlerine harcamak durumundadır. Bu şartları yerine getirmeyen mütevelliler, görevden alınmaktadır. Merre Hüseyin Paşa vakfında günlük on akça ile mütevelli olan Hasan Halife, vakfın gelirlerini usulsüz şekilde harcadığı için görevden azledilmiş ve yerine bu görev için uygun şartları taşıyan Mustafa Halife'nin mütevelli olarak atanmasına karar verilmiştir[169].

---

[167] Fikret Sarıcaoğlu, "Hüseyin Paşa, Mere", *DİA,* C. 19, İstanbul 1999, s. 8.

[168] BOA, C. EV. 46/2281 (H.1138/M.1726).

[169] "Tevliyet-i *Vakf-ı Câmi'-i şerîf-i merhûm Merre Hüseyin Paşa der-İpek, Vakf-ı mezbûrun yevmî on akça vazîfe ile mütevellisi olan Hasan, vakf-ı mezbûrun mahsûlünü ekl ü bel' ile telef ve gadr-ı küllî eylediği ecilden tevliyet-i mezbûr merkûmun üzerinden ref' olunmak vakfa ziyâde enfa' olmağla, tevliyet-i mezkûr müstakim ve dindâr ve umûr-ı vakfa sâ'î ve perhîzkâr olub mahal ve müstehak olan Mustafa'ya tevcîh olunub yedine berât-ı şerîf-i âlişân verilmek bâbında inâyet*

İmamların vefat etmesi veya diğer başka sebeplerle görevlerini yerine getiremediklerinde, şayet bu görev için uygunsa genellikle oğulları imam olmaktaydı. Caminin imamlık vazifesi 1675 yılında Şeyh Ali Efendi'den oğlu Ahmed Efendi'ye geçmiştir[170].

Günlük üç akça ile 1729 yılında camide salâhan olan Mustafa, göreve uygun görülmeyerek azledilmiş ve yerine Süleyman Halife salâhan olmuştur. Bu dönemde vakfın mütevellisi Şeyh Mustafa'dır[171]. Vakfın mütevellisi 1735 yılında ise Osman Bey'dir [172].

d- Hasan Bey Camii

Hasan Bey tarafından yaptırılmıştır. Bir külliye halindedir. Hacı Bey Hamamı olarak 1485 yılı defterinde geçen hamam da Hasan Bey imaretine aittir. Hacı Bey de bahsi geçen Hasan Bey'dir. Hamam, Hacı Bey'in manastırda bulunan vakıflarına dâhil edilmiştir. Camiye 12 dükkân vakfedilmiştir[173].

2-Mescitler

İpek'te 1530 yılında Piri Bey, Sinan Voyvoda ve Hayreddin olmak üzere üç mescit bulunuyordu. İsimleri belirlenemeyen üç mescit daha kaza merkezinde mevcuttur[174]. İsimleriyle birlikte kaydedilen mescidler, aynı zamanda kendi adlarıyla anılan Müslüman mahalleleri idi.

---

ricâsına İpek Nâibi Mehmed Efendi arz etmekle mûcebince ref'inden tevcîh olunub berât olunmak üzere ru'ûs-ı hümâyun verilmişdir. Fermân devletlü sultanım hazretlerinindir. Fî 4 Receb sene 1137" (19.III.1725). BOA, AE. SAMD III 96/9504, (H. 1137/M. 1725).

[170] BOA, AE. SMMD. IV 23/2650, (H.1086/M.1675).

[171] "*Medine-i İpek'de vâki' merhum Merre Hüseyin Paşa Câmi'-i şerîfinde yevmi üç akça vazife ile salâhân olan Mustafa nâm kimesne câhil ve terk-i hizmet olduğu zâhir ve nümayân ve hizmet-i lâzımesi mahlûl ve hervechle azl icâb etmekle ref' olunub erbâb-ı istihkâkdan işbu sâhib-i arz-ı ubûdiyet Süleyman Halife nâm kimesnenin an-asl kendü etmeği dâhi olub ve hervechle lâyı ve mahal ve müstehak dâileri olduğunda tevcîh olunub merkum Süleyman Halife yedine berât-ı şerîf-i âlişân sadaka ve ihsân buyurulmak bâbında.Südde-i Şeyh Mustafa El-mütevelli Vakf-ı Merre Hüseyin Paşa der-İpek".* BOA, C.EV. 99/31425 (H.1142/M.1729).

[172] BOA, C.EV. 623/4907 (H.1147/M.1735). Osmanlı arşivinde yer alan bu belgenin özet kısmında cami adı Kara Hasan Paşa şeklinde yanlış olarak okunmuştur.

[173] BOA, TTd. 17, s. 126 (H.890/M.1485).

[174] BOA, TTd. 367, s. 322 (H.937/M.1530).

İpek'te 1570 yılında Mustafa Bey, Piri Bey, Hayreddin, Çavuş, Kadı, Sinan Voyvoda, Hasan Çelebi ve Hüseyin Kethüda isimleriyle anılan sekiz mescit bulunmaktaydı. İmam ve müezzinlerin görev yaptıkları mescitlerin bulunduğu yerde oturmayışı böyle bir zorunluluğun olmadığını göstermesi açısından önemlidir. 1570 yılında varlığı tespit edilen mescitlerin müezzin ve imamları ile oturdukları mahalleler şu şekildedir[175]:

Tablo XXX. İpek Şehrinde 1570 Yılında Mescit Görevlileri

Mescit	**Müezzin**	**Oturduğu Mahalle**
Mustafa Bey	Oruç Bey	Cami-i Şerif
Piri Bey	Ali	Cami-i Şerif
Hayreddin	İbrahim Hoca	Cami-i Şerif
Çavuş	Aydın	Sinan Voyvoda
Kadı	Hızır bin Ali	Mustafa Bey

Mescit	**İmam**	**Oturduğu Mahalle**
Çavuş	Fahreddin	Sinan Voyvoda
Sinan Voyvoda	Mustafa	Sinan Voyvoda
Hasan Çelebi	İbrahim	Sinan Voyvoda
Hüseyin Kethüda	İshak	Hüseyin
Hayreddin	Ali Hoca	Hüseyin

Brest köyü yakınlarında İlyas Ağa tarafından tasarruf edilen bir zeminden elde edilen 20 akçalık gelir, Koçibeyoğlu adındaki bir mescide vakfedilmiştir. Bu kayıt sayesinde mescidin varlığı tesbit edilebilmiştir[176].

Ferik-zâde Mustafa Çelebi adındaki mescidin varlığına 1676 tarihli bir arşiv vesikasında rastlanılmıştır. Belgede geçen "*merhum ceddimiz Ferik-zâde Mustafa Çelebi'nin bina eylediği"* ifadesinden caminin 1676 yılından önce Ferikzade Mustafa Çelebi tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Bahsi geçen yılda günlük üç akça ile mescidin imamı olan Osman'ın vefat etmesi üzerine yerine Mustafa imam olarak atanmıştır[177].

[175] BOA, TTd. 500, s. 372- 375 (H.978/M.1570).
[176] TKGM.KKA, TTd. 93, vr. 143 (H.990/M.1582).
[177] BOA, AE. SMMD. IV 34 (H.1086/M.1676).

3-Medreseler

Mehmed Bey Medresesi, İpek şehir merkezindeydi. Müderrisi ise 1530 yılında 20 akça almaktaydı[178]. İpek'in Belopolye-i Küçük köyü sınırındaki Bistriça Nehri üzerinde olan iki değirmen ve yine İpek'in köylerinden Dolçe (Tristenik) köyü sınırındaki Drin Nehri üzerinde bulunan altı değirmen Mehmed Bey'in medrese ve imaretine vakfedilmiştir. Ayrıca vakıfname gereğince yüz bin akçanın nakit olarak verilmesi gerektiği belirtilmiştir[179].

İpek'te Obranzade Mehmed Bey'in yaptırdığı bir imaret ve medrese bulunmaktadır. Bu imarette görevli olarak bulunan Osman Bey, bevvablık ve ferraşlık vazifelerinin her biri için ikişer akça olmak üzere günlük dört akça almıştır. İmarette günlük üç akça ile habbaz ve ayrıca imaretin kiler işleri için de günlük 2 akça alan Yusuf Bey'in ve günlük üç akça alan Ali Bey'in isimleri imaretin vakfiyesinde mevcuttur. Fakat bu görevlilerin otuz yıldır görevleri başında bulunmadığı anlaşılmıştır. Kısacası imaretin görevlileri sadece ismen mevcuttur. Bu yüzden imarette görevli ataması yapılması gerekmektedir. Ferraş, bevvab, tabbah, habbaz ve kiler işleri için Salih Bey görevlendirilmiş ve imaretteki tüm vazifeleri karşılığında günlük 12 akça alması kararlaştırılmıştır[180].

4-Mevlevihane

İpek Kazası'nda Hüdaverdi Paşa adında bir Mevlevihane bulunmaktadır. Mevlevihanenin 2 Haziran 1707 tarihine ait vakfiyesi mevcuttur. Bu vakfiyeye göre mevlevihanenin şeyhi ve mütevellisi Mehmed Bey'dir. Hüdaverdi Paşa, İskenderiye, Dukakin ve Prizren Sancaklarını arpalık usulüyle tasarruf etmekteydi. Vakfiyeden anlaşıldığı üzere Hüseyin Ağa mülkü ve sekiz değirmen, Ahmed Bey mahallesinde bulunan değirmenler İpek'te bulunan cami ve mescitlere vakfedilmiştir. Toplamda 45.000 akça vakfedilmiştir. Vakfın mütevellisinin günlüğü ise beş akçadır[181]. Kosova'da Mevlevi tarikatına ait Mevlevi tekkelerinin bulunmadığı ileri sürülmüşse

[178] BOA, TTd. 367, s. 323 (H.937/M.1530).
[179] BOA, TTd. 500, s. 669 (H.978/M.1570).
[180] BOA, AE. SAMD. III, 105/10403 (H.1131/1719).
[181] VGMA, 43/18, s. 194 (H.1119/M.1707).

de görüldüğü gibi İpek'te Mevlevihane mevcuttur. Bununla birlikte Kosova bölgesinde bulunan tek mevlevihanedir[182].

5- Patrikhane (Sırp- Ortodoks Patrikhanesi)

İpek (Peç)'te bulunan Sırp Ortodoks Patrikhanesi'nin kuruluş ve gelişmesine geçmeden önce Hıristiyanlığın ve kiliselerin kendi içinde düştüğü ayrılığa ve nedenlerine bakmak gerekmektedir. Üstelik İpek'teki Ortodoks Patrikhanesi millîdir. Hem Hıristiyanlığın bir mezhebi hem de Sırp milli kimliği birleştirilerek Sırp Ortodoks kiliselerini ve patrikliğini kurma gereği duyulmuştur. Dinî, hatta mezhepsel ve milli unsurlar diğer unsurlardan arındırılarak bir araya getirilmiştir. Bunun ilk sebebi Hıristiyanlığın mezheplere ayrılmasıdır. Daha sonra millî bilinç de buna dâhil olmuş, Sırplar, kendilerine özel bir Ortodoks dinî kurumda birleşmişlerdir. Kendi milliyetlerine özel kilise kuranlar elbette sadece Sırplar değildir. Arnavutlar, Bulgarlar ve Yunanlar da kendilerine özgü bir Ortodoks Kilisesi çatısında buluşan milletlerdendir.

Kiliseler arasında IV. VI. ve VIII. yüzyıllarda görülen anlaşmazlıklar, XI. yüzyılda ciddi bir hal almıştır. Hıristiyanlık tarihinde 1054 yılında "Büyük Skizma" olarak tanımlanan ayrılık hareketiyle Hıristiyanlığın ana gövdesi Katolik ve Ortodoks olarak ikiye ayrılmıştır. Bu durum kiliselerin birbirini aforoz ettikleri bir karşıtlık meydana getirmiştir. Kiliselerin ayrılması, Kardinal Humbert'in İstanbul Patriği Michael Cerularias'ı ve İstanbul Kilisesini; Michael'in de Roma kilisesini karşılıklı olarak aforoz etmesiyle başlamıştır. Oldukça büyük bir ayrılma olan bu bölünme kilise içi çekişme ve anlaşmazlıkların sonuncusu olmamıştır. XVI. yüzyılda ortaya çıkan Protestan hareket de ayrılmaların sürdüğünü göstermektedir. Hıristiyanlığın Roma ve İstanbul olarak iki ayrı merkeze ayrılmasının ana nedeni Roma İmparatorluğu'nun IV. yüzyılda Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılmasının ardından Doğu İmparatorluğu olarak bilinen Bizans ve Roma İmparatorluğu'nun batı kanadı arasında yaşanan siyasî çekişmelerdir. Batı Roma'nın 476'da yıkılışının ardından Batı'daki etkisini arttıran ve önemli bir güç haline gelen Roma Kilisesi'nin

[182] Raif Virmiça, *Kosova Tekkeleri Türbeleri ve Kitabeli Mezar Taşları*, İstanbul 2010, s. 190.

kendilerinin üstün olduğu düşünce ve gerekçesiyle Bizans İmparatorluğu bünyesindeki Hıristiyanlar üzerinde etkin olmaya çalışması, Bizans'ın merkezi olan İstanbul Kilisesi'ni harekete geçirdi. Nihayetinde iki kilise arasındaki çekişme ve anlaşmazlık hem dinî hem de siyasî anlamda had safhaya ulaştı [183].

Hıristiyanlığın Katolik-Ortodoks şeklinde mezheplere ayrılmasından sonra Doğu Kilisesi'nin merkezi İstanbul, Batı Kilisesi'nin merkezi Roma Kilisesi olarak kabul edildi. İlerleyen dönemlerde Ortodoks kilisesi bünyesinde çeşitli patrikhaneler ve yerel patrikhanelere bağlı millî, bağımsız ve özerk kiliseler ortaya çıktı[184]. Osmanlı millet sisteminde Müslümanların dışında üç temel milletten biri olan Ortodoksların Osmanlı hâkimiyetinden önce kurdukları özerk patriklikler şu şekildeydi: Ohri ve Tırnova'da Bulgar, İpek'te Peç Patrikhanesi Sırp, İstanbul'da da Rum-Ortodoks Patrikhanesi bulunuyordu. Bu patrikhanelerin dilleri dışında ayin ve doktrinleri aynıydı. II. Mehmed fetihten sonra bu patriklikleri, İstanbul Patriği'nin liderliğinde birleştirdi ve patriğin Osmanlı hâkimiyetini kabul etmesini sağladı[185]. Böylece Balkan Ortodoksları, İstanbul'daki Rum-Ortodoks Patrikliği'nin ruhani, idari, mali ve adli üstünlüğüne tâbi olmuş ve bağımsızlıkları sona ermiştir[186].

İpek Patrikhanesi'nin tarihi sürecini iki kısma ayırmak mümkündür. İlki, patrikhanenin kuruluş yılı olan 1345'ten II. Mehmed döneminde Sırbistan'ın fethedilmesi sonucunda patrikhanenin kapatıldığı 1459 yılıdır. Bu dönemden sonra patrikhane yaklaşık bir asır kapalı kalmıştır. İkinci dönem ise: Sokullu Mehmed Paşa'nın gayretleriyle patrikhanenin restore edilerek tekrar açıldığı 1557 yılından 1766 yılına kadar olan dönemdir. İlk dönemde patrikhane bağımsız Ortaçağ Sırp Devleti'nin kilisesiydi. Daha sonraki dönemde ise Osmanlı hâkimiyeti ve kontrolü ile açılmıştır ki bu da patrikhaneye yeni bir siyasi durum yüklemiştir[187].

---

[183] Qani Nesimi, , İstanbul 2011, s. 26-27.

[184] Nesimi, *Ortodoks Arnavutlar*, s. 28.

[185] Stanford J. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, C. 1, İstanbul 2004, s. 193-194.

[186] İlber Ortaylı, "Tanzimat Döneminde Balkanlar'da Ulusal Kiliseler ve Rum-Ortodoks Kilisesi", *Osmanlı'da Milletler ve Diplomasi, Seçme Eserler III*, İstanbul 2014, s. 29.

[187] Vladislav B. Sotirović, "The Serbian Patriarchate of Peć in the Ottoman Empire: The First Phase (1557-94)", *Serbian Studies*, Vol. 25, No: 2, Bloomington, IN USA 2011, s. 144.

Balkanlardaki din ve mezhep farklılıklarının bir sonucu olarak Sırplar tarafından kurulan İpek Patrikhanesi, İpek yakınlarındaki kilise gruplarından oluşuyor ve Rugova Geçiti'nin girişinde bulunuyordu. Patrikhane, Sırbistan'daki en önemli eserlerden birisiydi. Yüzyıllarca Sırp Kilisesi'nin merkezi olmuştur. Patrikhane, kuruluş yılları olan XIII. yüzyılda din adamlarının, saygın yazarların ve yetenekli sanatçıların çekim merkezi haline geldi ve onların hepsi kendi alanlarıyla ilgili olarak patrikhaneye izlerini bıraktı. İşte bu yüzden patrikhane, sadece Sırp Kilisesi'nin merkezi değil aynı zamanda kültürel mirasın da önemli bir taşıyıcısı olmuştur[188].

Sırp Kilisesi, Ohri şehrinde IX. yüzyılda Selanikli Kiril ve Metodi'nin öğrencisi olan Kliment Ohridski (Ohrili Kliment) tarafından kurulan Ohri Başpsikoposluğu'na bağlı olarak uzun bir süre faaliyet göstermiştir. Sırp Kilisesi'nin bağımsız olma yolundaki ilk teşebbüsü XIII. yüzyılda atılmıştır. Raşka'da papazlık görevine devam eden Sırp Papaz Nemanya tarafından başlatılan bağımsızlık çabaları daha sonra oğlu Sava tarafından sürdürülmüştür. O zamanki Ohri Başpiskoposu olan Homatiyan'ın imtiyaz ve gelirinden dolayı Sırp Ortodoks kilisesine bağımsızlık vermeyeceğini bildiğinden ve diğer taraftan Epir Krallığı ile İznik Kralı Theodor Laskaris arasında Bizans idaresinin kimin eline geçeceği hususunda yapılan çekişmelerden haberdar olan Sava, 1219 yılında Sırp kilisesinin bağımsızlığını Ohri Başpiskoposluğundan ve onun bağlı olduğu İstanbul Kilisesi'nden değil İznik Patrikliği'nden isteyip kazanmıştır[189]. Böylece Bulgarlar'dan sonra Sırplar da kendi özerk kiliselerini kurdu. Merkez İpek'ti ve ilk Sırp kıralı olan Etienne'nin kardeşi, Atos keşişi olan Sava, İznik patriğine başvurarak bağımsız bir metropolit olmuştu. Sırp kilisesi, Ortodoks patrikliğinden bağımsızdı, dinsel törenlerinde Slavca kullanıyordu[190]. 1212 senesinde Theodor Laskaris ve patrik Arsenios zamanında

[188] Sreten Petkoviç, *The Patriarchate of Pec*, Beograd 1982, s. 5.
[189] Nesimi, *Ortodoks Arnavutlar*, s. 30.
[190] Georges Castellan, *Balkanların Tarihi*, Çev. Ayşegül Yaraman, İstanbul 1993, s. 44.

İpek, bir arşeveklik makamı olmuştur. Arşevek ise şehirden bir mil uzaktaki Uruc-ı İsa adlı manastırda oturmaktaydı[191].

Patriklik binalarını oluşturacak olan üç kilise, Karadağ'a uzanan Rugova Kanyonu'nun yakınlarında, XIII. ve XIV. yüzyıllarda yapılmıştır[192]. Bu kiliselerden birisi olan ve 1219 yılında Ohri Patrikliği'nden bağımsız olarak kurulan Sırp-Ortodoks Kilisesi, Sırp Kralı Stefan Duşan (1331-1355) zamanında, yine merkezi İpek olmak üzere patriklik seviyesine çıkmıştır. Duşan, Arnavutluk'u ve Balkanlar'ın büyük bir kısmını ele geçirmiş ve onun bu fetihleriyle birlikte bölgedeki Bizans yönetimi de sona ermiştir. Ayrıca işgal ettiği topraklar üzerinde kendi idaresini kurmuştur[193]. 1346 yılında Stefan Duşan, kendisini "Sırpların ve Yunanlıların İmparatoru" olarak ilan etmiş, hemen arkasından da bir patrik istemişti. Sırp ve Bulgar din adamlarının yaptıkları bir toplantı, İpek Piskoposluğu'nu bu gayeyle "Patriklik" ünvanına yükseltmiştir. Seçilen yeni piskopos Duşan'a Üsküp'te imparatorluk tacı giydirmiştir[194].

İpek'te bağımsız bir Sırp-Ortodoks patrikhanesinin 1346 yılında kurulması ve Duşan'ın Bizans karşısında aldığı zaferler iki ülke arasındaki ilişkileri gerginleştirmiştir. Fakat Bizans ile mevcut ilişkiler Sırp Kralı Lazar'ın (1372-1389) siyâsi mahareti sayesinde dostça bir hal almıştır. İstanbul'un (Bizans'ın) rızası alınmadan Peç'te bir Sırp Patrikhanesi'nin kurulmasından doğan kilise sorunu 1375 yılında çözülmüş, Sırp Kilisesi'ne uygulanan aforoz kaldırılmış ve kilisenin başında yer alan ruhanî liderin patriklik derecesi tanınmıştı[195].

Sırbistan Krallığı topraklarının Arnavutluk, Tesalya ve Makedonya sınırlarına kadar genişlemesi ve patrikhanenin kurulması, Sırp toplumunu Ortodoks dünyası içerisinde önemli bir konuma getirmiştir. Sırp Kilisesi, Sırp Krallığı'nın Osmanlı

---

[191] P. L. İnciciyan-H.D. Andreasyon, "Osmanlı Rumelisi Tarih ve Coğrafyası", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 2-3, İstanbul 1973-74, s. 78.

[192] Machiel Kiel, "İpek", *DİA,* C. 22, İstanbul 2000, s. 366-367.

[193] Shkëlzen Gashi, *The History of Kosova*, Piriştine 2016, s. 32.

[194] Sir Charles Eliot, *Avrupada'ki Türkiye*, C. II, Çev. Adnan Sınar, Şevket Serdar Türet, İstanbul, s. 53.

[195] Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, Çev. Fikret Işıltan, Ankara 2006, s. 502.

İmparatorluğu ile olan ilişkilerine göre tavır almaya başlamıştır[196]. 1455 yılında Osmanlı Devleti'nin, Sırp Despotu Brankoviç'in Kosova'daki topraklarını ilhak etmesinden sonra kilise, Osmanlı vasalı haline gelen Sırbistan'ın merkezi Semendire'ye bağlanmıştır. Sırbistan 1459 yılında doğrudan Osmanlı hâkimiyetine girince Sırp kilisesi teşkilatı tamamen ortadan kalkmadıysa da XVI. yüzyılın ortalarına kadar tarihi hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Kuzey Sırbistan'ı, Sirem'i, Bosna Hersek ve Karadağ'ın bir kısmını oluşturan Sırp Kilisesi muhtemelen 1520 yılına kadar dağılmadı. Sırp Devleti'nin çöküşünden sonra kilise zayıfladı ve iyi organize olan Ohri Başpiskoposu mümkün olduğu kadar çok piskoposluk bölgesinin kontrolünü ele almak istedi. Fakat Semendire Piskoposu Pavle liderliğindeki Sırp din adamlarının çoğu, bu bölgelerin kontrolünü ele geçiremeyen Ohri Başpiskoposunun yargı yetkisini kabul etmedi ve tanımadı. Kilise hiyerarşisinin Sırp nüfusunun yoğunlukta olduğu Balkanların büyük bir kısmında etkisiz kalması aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin kontrolünün mümkün olmadığı anlamına da geliyordu. Osmanlı İmparatorluğunun gayrimüslim cemaatlerini kontrol etme fikri, sultan beratıyla tayin edilen liderler ile sağlam ve istikrarlı kilise organizasyonuna dayanıyordu. Bu bağlamda sorunun çözümü için İpek Patrikhanesi 1557 yılında restore edilerek yeniden açılmıştır[197]. O dönemde Balkanlardaki Sırplar, İstanbul'daki kiliseden ayrı bir kiliseye sahip olmaları bakımından tek topluluk olmuşlardır[198].

1683-1699 tarihlerinde yaşanan Osmanlı-Habsburg savaşı Avrupa tarihi açısından bir dönüm noktasıydı. Viyana'nın on haftalık bir kuşatma sonucunda Habsburg ve Polonya kuvvetleri Osmanlı Devleti'ni püskürtmeyi başarmıştı. 1699 yılında taraflar arasında imzalanan Karlofça Antlaşması ile Tuna Nehri'nin güneyinde kalan topraklar, Osmanlı Devleti'ne bırakılırken Macaristan'daki Osmanlı topraklarının tamamı Habsburgların eline geçmişti. Savaşın Kosova açısından da önemi büyüktü. 1689 yılında Habsburg kuvvetlerinden oluşan bir ordu, Kosova'yı

[196] Münir Yıldırım, "Günümüz Balkan Ortodoks Kiliselerine Genel Bir Bakış", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. 1, Haziran 2003, s. 233.

[197] Aleksandır Fotić, "Serbian Orthodox Church", *Encylopedia of Ottoman Empire*, Newyork 2009, s. 519.

[198] Mehmet Hacısalihoğlu, "Sırbistan", *DİA,* C. 37, İstanbul 2009, s. 122.

işgal ederek, Osmanlı güçlerini bölgeden çıkarmıştı. Toprakların denetimi ise Habsburg İmparatorluğu'na geçmişti. 1690 yılında Habsburglar kuzeye doğru çekildi. Niş ve Belgrat'ı bırakmak durumunda kaldılar. Macaristan'ın iç kısmında binlerce insan mahsur kaldı. Bunlardan biri de Peç Patriği III. Arseniye idi. Habsburg İmparatoru I. Leopold ona Macaristan topraklarında Sırplar üzerinde yönetim hakkı vermişti. Patrik de cemaatinin büyük bir kısmıyla ölene kadar burada kaldı. Patriğin maiyetindeki kişilerle yani Kosova Sırplarının bu büyük nüfus hareketi "Veliko Seoba"- "Büyük Göç" olarak adlandırıldı. Otuz yedi bin ailenin patriğe eşlik ettiği ileri sürülür ki bu da takriben 400-500 bin kişi etmektedir. Sayının bu kadar fazla olmasından hareketle o dönemde Kosova'da yaşayan yoğun bir Sırp nüfusunun olduğu ileri sürülebildiği gibi yine aynı bağlamda bu durum Kosova'da Arnavutların sayısının çok az olduğuna işaret eder. Fakat bu göçe sadece Kosovadaki Sırpların değil, Belgrad ve Niş şehirlerinden katılanlar olabileceği gibi Ortodoks ve Katolik Arnavutların da göç edenler arasında olma ihtimali bulunmaktadır[199]. Rıza, sadece Kosova ve Metohiye'den göç edenlerin sayısının ise en fazla 10 bin civarında olabileceğini ileri sürer. Yine Budin arşivinde yaptığı araştırmalar sonucunda Kosova'dan 10 binden fazla kişinin göç ettiğini söylemenin imkânsız olduğunu belirtir. Ayrıca dönemin gazetelerine göre, tüm Balkanlardan bu göç hareketine katılanların sayısı da toplamda 20-30 bindir[200]. Tüm bu veriler değerlendirildiğinde sayının abartılı olduğu açıkça görülmektedir. Sırpların bölgeden göç edenlerin sayısını bu kadar yüksek söylemelerinin nedeni elbette ki bölgedeki Sırp nüfusunun fazla olduğunu göstermeye çalışmaktır. Bu göç hareketinden sonra, Sırpların İpek, Kosova ve Kalkandelen'i terk etmeleri üzerine, Arnavutlar, Balkanlardaki ikinci iskân yerleri olan bu şehirlere 1690 yılında yerleştirilmişlerdir[201]. Özellikle bu dönem sonrasında bölgenin demografik yapısı değişmiş ve Arnavutlar, nüfusun çoğunluğunu oluşturmaya başlamıştır[202].

---

[199] Noel Malcolm, *Kosova, Balkanları Anlamak İçin*, s. 177-179.
[200] Skender Rızaj, *Kosova, Arnavut ve Türklerin Dünü, Bugünü ve Yarını*, Piriştine 1993, s. 206-207.
[201] Mustafa L. Bilge, "Arnavutluk", *DİA,* İstanbul 1991, s. 386.
[202] Mehmet Hacısalihoğlu, "Sırbistan", s. 122.

II. Viyana kuşatmasının başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından Avrupa Devletleri'nin Osmanlı Devleti'ne karşı Kutsal İttifak adıyla birleşmesiyle başlayan savaşlar, 1699 yılında Karlofça antlaşmasıyla sona ermişti. 1683-1699 arasındaki dönemde yaşananlar görüldüğü gibi patrikhaneyi de etkilemişti. Bunun yanı sıra aslında Osmanlı Devleti açısından daha geniş ve derin sonuçları barındırıyor, devlet için yeni bir dönemin başlangıcı olarak sayılıyordu. Öyle ki Osmanlı genişlemesi bu savaşla durdurulmuş ve devlet Avrupa kıtasından geri çekilmeye başlamıştı[203].

Büyük göç hareketinden sonra, İpek, Sırp ortodoksluğunun merkezi olması özelliğini kaybetti. XVIII. yüzyılda Sırp ortodoksluğunun en önde gelen merkezi, başpiskoposun İpek'in Patriği olarak görev yaptığı ve Habsburg etki alanlarındaki tüm Ortodoksların başı olarak tanınan Karlofça Başpiskoposluğu olmuştur[204]. İpek Patrikhanesi'ne yapılan ekonomik yardımların büyük bir kısmı Karlofça'ya yönelmiştir[205]. İpek Patrikhanesi, bu dönemden sonra ekonomik zorluklar içinde bir süre daha varlığını devam ettirmişse de İstanbul Patriği'nin isteği üzerine 1766 yılında kaldırılmıştır. Bölgedeki kiliseler ise tekrar Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'ne bağlanmıştır. Kiliselerin, İstanbul'daki patrikhaneye olan bağlılıkları, 1832 yılında özerk bir Sırp Kilisesi kurulana kadar devam etmiştir. Sırbistan'ın 1920 yılında bağımsızlığını ilan etmesinden sonra ise Sırp Kilisesi tamamen bağımsızlığını elde etmiş ve varlığını günümüzde de devam ettiren Sırp Patrikhanesi kurulmuştur[206].

Kosova bölgesindeki nüfus yapısı ve miktarı Sırplar ve Arnavutlar tarafından araştırılan bir konu olmuştur. Her iki grup da kendi varlıklarının diğerinden daha önce bölgede bulunduğunu ve nüfus miktarlarının da fazla olduğunu savunmaya çalışmışlardır. İpek şehriyle beraber tüm Kosova bölgesinin Arnavutluk'a dahil olduğunu ve orada yaşayanların da Arnavut olduğunu yaptığı çalışmalarla ileri süren İskender Rızaj da İpek Patrikhanesi'nin bölgedeki Katolik Arnavutların Ortodokslaşmasında etkili olduğunu belirtmiştir. Üstelik patrikhane bu faaliyeti,

[203] Mehmet Genç, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul 2012, s. 41.

[204] Paschalis M. Kitromilides, "Orthodox Culture and Collective Identity in the Ottoman Balkans During the Eighteenth Century," *Orienta Moderno,* S. 18, 1999, s. 141.

[205] Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi I (18. 19. Yüzyıllar)*, Çev. İhsan Durdu, Haşim Koç-Gülçin Koç, İstanbul 2006, s. 104.

[206] Mehmet Hacısalihoğlu, "Sırbistan", s. 122.

Osmanlı Devleti'nin destekleriyle yapmıştır. Öyle ki patrikhane Osmanlı vasalıdır ve bu sebeple devlet nezdinde pek çok ayrıcalığı bulunmaktadır. Katolik Arnavutların Ortodoks mezhebine geçmeleri hem Osmanlı Devleti hem de mezheb değiştiren Arnavutların işine gelmektedir. Arnavutlar, bazı vergileri ödememenin ve sultanın vasalı olan bir patrikhaneye bağlı olmanın kendilerine sunduğu yararları düşünerek Ortodoks oluyordu. Osmanlı Devleti ise Katolik Habsburg İmparatorluğu (1689-90) karşısında Ortodoksların kendi yanında toplanmasıyla güç bulma amacı taşıyordu. Bu yüzden de bölgede Ortodoksluğun yayılması için Patrikhaneyle işbirliği içine girmiştir. Rızaj, ayrıca Arnavutlardan İslamiyet'e geçenlerin Türk, Ortodoks olanların ise Sırplaştığını belirtmiştir[207]. Fakat Sırplarda bulunan koyu milliyetçilik hisleri hiçbir zaman yok olmamıştır. Osmanlı hâkimiyeti döneminde yani 1557 yılında Sokullu Mehmed Paşa'nın gayretleriyle patrikhanenin açılmasından sonraki dönemde dahi Sırplar, kendilerini Ortaçağ Sırp devletinin vârisi olarak görmüştür. Patrikhane, Sırp milliyetçiliğinin korunması ve sürdürülmesini kendisine görev edinmişti. Patrikhaneye bağlı tüm topraklar, farklı etnik ve dinî grupları barındırıyorsa da Sırp toprakları olarak adlandırılmıştır[208]. Görüldüğü gibi Sırp milliyetçiliğinin Balkanlar'da yayılması ve canlı tutulmasında patrikhane bir araç olmuştur[209]. Osmanlı Devleti de başlarda kendi lehine olarak gördüğü, ya da bir tehlike arzetmediğini düşündüğü için Ortodoksluğun yayılmasını desteklemiş olabilir. Yine Sırpları memnun etmeye çalışarak kendisine karşı birleşmelerini önlemek için bu şekilde bir yol izlemiş olabilir ki Osmanlıların istimalet politikası gereğince uyguladıkları bir husus da konunun sebebini açıklar niteliktedir. İstimalet politikasının önemli bir özelliği Türklerin, Ortodoks kilise ve manastırlarını himaye etmeleri ve onları vergiden muaf tutmalarıdır[210]. Fakat Sırplar, 1683-99 savaşlarında ve XVIII. yüzyıldaki Habsburg savaşlarında Osmanlı Devleti'nin karşısında yer

---

[207] Skender Rızaj, Kosova, *Arnavut ve Türklerin Dünü, Bugünü ve Yarını*, Piriştine 1993, s. 189.

[208] Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi I (18. 19. Yüzyıllar)*, Çev. İhsan Durdu, Haşim Koç-Gülçin Koç, İstanbul 2006, s. 102.

[209] Frederic F. Ancsombe, "The Ottoman Empire in Recent International Politics II: The Case of Kosova", *The International History Review*, Vol. 28, No:4, 2006, https://doi.org/10.1080/07075332.2006.9641111, s. 763.

[210] Mehmet İnbaşı-Eyüp Kul, *Balkanlar'da Bir Türk Şehri Üsküp, Fetihten XVIII. Yüzyıla Kadar*, Ankara 2018, s. 26.

almıştır[211]. Bir süre daha açık kalan patrikhane, Osmanlı aleyhine faaliyet göstermesi sebebiyle kapatılmıştır. Fatih Sultan Mehmed döneminde kapatılan ve Kanuni Sultan Süleyman döneminde Osmanlı'ya bağlı olarak tekrar açılan patrikhane, Sırpların milli bilinçlerini korumuş bunun karşılığında Osmanlı Devleti de patrikhaneyi, dolayısıyla Sırpları kendi kontrolünde tutmak istemiştir. Sırplar da varlıklarını ancak Osmanlı'ya bağlı olarak sürdürebileceğini anlamış ve belki de bu sebepten zaruri olarak bu bağlılığı kabul etmişlerdir. Sırplar, bu süre zarfında kendi milliyet ve dinlerini koruma fırsatı bulmuşlardır. Bu durum belirli bir süre sonra Osmanlıların aleyhine olmuş, Balkanlar'da birleşen Sırplar devlete karşı beraber hareket etme fırsatını bulmuşlardır. Osmanlı Devleti de meselenin farkına vararak 1766 yılında patrikhanenin varlığına son vermiştir.

a- Osmanlı Devleti ile İlişkiler ve Patrikhaneye Bağlı Metropolitler

İpek Patrikhanesine bağlı bulunan metropolitlerdeki dini görevlilerin sorunlarıyla İpek Patriği ilgilenmekteydi. Osmanlı Devleti'ne bağlı bir dini yapı olan İpek Patrikhanesi, bu meseleleri Osmanlı Devleti'ne bildirmekle mükellefti. Bu bağlamda gönderilen arz, ferman gibi kayıtlardan yola çıkarak İpek Patrikhanesi'ne bağlı olan yerler hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür. Ayrıca bu yazışmalar Osmanlı Devleti ve patrikhane arasındaki ilişkiyi göstermesi açısından önemlidir.

Osmanlı Devleti'nde halkın refah ve huzurunun idari görevliler tarafından sağlanması hususu oldukça önemliydi. Huzur ve asayişin bozulması sonucunda isyan hareketleri görülebilir ve bu da devletin istikrarına zarar verebilirdi. Bu yüzdendir ki devlet, görevlilerini halkın güvenliğini sağlamaktan mesul tutar ve onların bu görevlerinin yaptırımını arttırmak amacıyla bu hususla ilgili kural ve cezalar koyardı. Osmanlı hâkimiyetindeki topraklarda görev yapan her idareci, devletin temsilcisi sayılmaktaydı. Dinî idâreciler de bu guruba dâhildir. İpek Patrikliği'ne bağlı metropolitliklerden olan Saraybosna Metropolitliği'nde yaşanan olay bu duruma bir örnek niteliğindedir. Metropolitlikteki dini görevlilerin hukuki işlerine de doğal olarak İpek Patrikliği bakmaktadır. Dönemin İpek Patriği Yankinos'tur. Saraybosna

[211] Aleksandır Fotić, "Serbia", *Encylopedia of Ottoman Empire*, s. 519.

Metropolitliği keşişlerinden İstanisya ve Pandayi halkın emniyetini bozacak hareketlerde bulunmuştur. Kendileri bu hususta öncülük etmiş ve çevresindekileri de örgütlemişlerdir. Halka eziyet ederek evlerini basmışlar ve eşyalarını yağmalamışlardır. Bunun sonucunda da görevlerinden azledilmişlerdir. Keşişlerin buna rağmen yaptıkları kötülüklere devam etmesi nedeniyle görevlerinden azledilme cezalarıyla yetinilmemiş, Kıbrıs'ta Magosa Kalesi'ne kalebend olarak cezalandırılmıştır[212]. Ruhban sınıfından olanlara kalebentlik cezası genel olarak şu suçların işlenmesi sonucunda verilmekteydi:[213] *"Âyine mugayir hareket, ruhbanı taciz etme, halkı taciz etme, yapılan tenbih ve nasihatlere aldırmama, müfsid ve muharrik olma, başka bir mezhebe geçme, reayayı başka bir mezhebe geçmesi için zorlama, metropolitlik umurunu ihlâl, şakavet…".*

Halk arasında baş gösteren eşkıyalık hareketlerinde bulunan, bu tarz hareketlerde liderlik yapan kişilere de benzer cezalar verilirdi. Yakalanan eşkıyalar, mahkemeye sevkedilerek aralarında suçu sâbit görülenler idam, kısas, sürgün, cezirebend, kalebend, küreğe vurma gibi cezalara çarptırılırlardı[214]. Görüldüğü gibi toplumun huzur ve refahını bozacak suçları işleyen kim olursa olsun ağır bir şekilde cezalandırılmıştır.

Osmanlı Devleti, patrikhaneye bağlı kişiler hakkında da karar almakta, reayasını gayrimüslim-Müslim diye ayırmamaktadır. Kendi içlerinde düştükleri ihtilaflar için de çözüm yolları aramaktadır. Devlet, adalet anlayışını her kesim için uygulamaktadır. İpek Patriği Moris, Bosna eyâletinde, İskenderiye Sancağı'nda bulunan kazalarda, Üsküb ve Köstendil gibi yerlerde yaşayan gayrimüslimlerin ödemekle yükümlü olduğu patriklik vergisinin toplanmasında kendisinin ve gayrimüslimlerin çeşitli sıkıntılar yaşadığını belirtmiştir. Bunun üzerine vergi

---

[212] BOA, C.ADL. 52-3168, (H.1154/M.1741)

[213] M. Macit Kenanoğlu, *Osmanlı Millet Sistemi Mit ve Gerçek*, İstanbul 2004, s. 229.

[214] Mücteba İlgürel, "Eşkıya" (Osmanlılar'da Eşkıyalık Hareketleri), *DİA,* C. 11, İstanbul 1995, s. 468.

toplanırken zımmi reayaya her türlü kolaylığın sağlanmasının yanı sıra fazla vergi almalarının yasak olduğu da belirtilmiştir[215].

Köstendil, Kraton, İştip, Radomir, Sereşnik ve Koçana kazaları 1721 yılında İpek Patrikliği'ne bağlıdır. Buradaki zımmilerin İvladikası olan Daş isimli rahip ölmüş yerine de Yagri isimli rahip atanmıştır. İpek Patriği o dönemde Molsa'dır[216].

Osmanlı Devleti'ne bağlı bir şekilde 1557 yılından sonra açılan İpek Patrikhanesi'yle ilgili her türlü mesele devlete bildirilir ve devletin karar ve istekleri uygulanırdı. İpek Patrikhanesi'nde ve patrikhaneye bağlı bulunan metropolitliklerde 1700'lü yıllarda sorunların arttığı, Osmanlı Devleti ve Patrikhane arasındaki yazışma yoğunluğundan anlaşılmaktadır. Öyle ki halk tarafından üst üste şikâyet edilen rahip, keşiş gibi görevliler sık sık azledilmiş, yerine uygun görülen kişiler atanmıştır. Örneğin patrikhane metropolitliklerinden olan Temeşvar ve Temeşvar'a bağlı kazalarda bulunan gayrimüslim reayanın şikayeti üzerine İvladika olan Kostantin azl olunup Yanikya isimli rahip, dönemin patriği Atanasyos tarafından İvladikalığa atanmıştır[217]. Yine Temeşvar zimmileri üzerine metropolit olan Kostantanos Rahip, zımmi reayadan fazla vergi almaktadır. Bunun üzerine durumun denetlenmesi ile senelik olarak patriklik ve metropolitlik vergileri ve sair törenlerine ait işlerini yürütmek amacıyla başka bir metropolit, İpek Patriği tarafından tayin edilmiştir[218].

İpek Patrikliği'ne ait olan Samako ve tabi kazalardaki gelirler Rahip Kalinos'a ait iken Sofya Metropoliti Gargaryas'ın buraları zaptetmesi üzerine Rahip Kalinos belirtilen kazaların kendi hakkı olarak geri verilmesini talep etmiştir. Duruma bakılarak kazaların Kalinos'a iade edilmesine karar verilmiştir[219].

b- Patriklik ve Kiliselerin Ödediği Vergiler

Osmanlı Devleti İpek Patrikhanesi'ni 1557 yılında restore ederek kendine bağlı bir şekilde tekrar açmıştı. Patrikhane artık devletin kontrolündeydi. Tüm

[215] BOA, C. ADL, 14/881 (H. 1133/M.1720).
[216] BOA, AE. SAMD. III, 150/14771 (H.1133/M.1721).
[217] BOA, A.E. SAMD. III, 213/20611 (H. 1123/M.1712).
[218] BOA, C. ADL, 19/1146, (H.1133/1721).
[219] BOA, C.ADL, 47/2825 (H.1114/1702).

devletlerde olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de ekonominin temel kaynaklarından olan vergilendirme usulü, gayrimüslim halk için de geçerliydi. Osmanlı tebaası olan gayrimüslimler de malum olduğu üzere devlete ve bağlı olduğu kiliselere çeşitli vergileri ödemekle yükümlüydü. Gayrimüslimlerden *mirî rüsûm*[220] , *patriklik rüsûmu*[221] adıyla toplanan vergiler, patriklik uhdesi ve sorumluluğuna bırakılmıştır. Ayrıca patriklerden doğrudan alınan vergiler de mevcuttu ki bunların başında *pişkeş*[222] gelmektedir. Müslüman olmayan cemaatlerin kendi kiliselerine ödemekle yükümlü olduğu vergiler, sadece İpek bölgesine has olmayıp Anadolu'da da geçerliydi. Anadolu'daki Hristiyanlar, ev başına 12 akça metropolitlik, 12 akça patriklik vergisi öderken her papaz da her bir vergi için birer altın vergi vermektedir[223].

Osmanlı Devleti'nde mevkii ve makamların pişkeş karşılığında verildiği görülmekteydi. XVI. yüzyılın sonlarında başlayan bu usul, XVII. yüzyılda iyice yaygınlaştı. Mevki satışı bir tür iltizam olarak algılandı ve zamanla beylerbeyilikleri, valilikleri ve nihayetinde timar sahipliğini de içine aldı. Rüşvet, sadece hükümdarın çıkarlarını, menfaatlerini tehlikeye düşürdüğünde suç sayılıyordu. Buradaki mesele hazinenin doldurulması, gelir elde edilmesiydi. Devlet ve hükümdar aleyhine bir durum olmadığında "rüşvet ve pişkeş" aracılığıyla makamların verilmesi yönünde bir mahzur görülmüyordu. Bağlılık göstergesi olarak takdim edilen pişkeş (hediyeler) de Osmanlı Devleti'nde geniş bir alanda uygulanıyordu. Beylerbeyiler, vezirler, patrikler de dâhil olmak üzere Hristiyan cemaatlerinin liderleri, sultana, miktarı yönetmelikle belirlenmiş olan birer *pişkeş* vermek zorundaydı. Sultan da yüksek makam sahiplerinin pişkeşlerine karşılık kaftan, zengin koşum takımları, at, kürk, kılıç gibi hediyelerle ihsanda bulunurdu. Daha sonraki dönemlerde bu usül kamu hazinesi için bir çeşit açık arttırmalı gelir kaynağı haline geldi[224]. Osmanlı Devleti

[220] BOA, AE. SAMD. III, 213/20611 (H. 1123/M.1712).
[221] BOA, C. ADL, 14/881 (H. 1134/M.1721).
[222] BOA, C. ADL, 1/57 (H. 1133/M.1720).
[223] Nejat Göyünç, "Osmanlı Devleti Hakkında", *Cogito Osmanlılar Özel Sayısı*, S. 19, İstanbul 1999, s. 91.
[224] Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, C.1, İstanbul 1997, s. 114-115.

ganimetin bol, devlet hazinesinin de dolu olduğu yükselme döneminde pişkeşe çok önem vermemişti. Fakat özellikle devlet ekonomisinin zayıfladığı XVI. yüzyılın sonlarından itibaren "*âdet*" adı altında riayet edilmesi zorunlu olan hediyelerin verilmesi yaygınlık kazanmıştı[225].

Osmanlı Devleti'nde pişkeş, anlaşıldığı üzere bir kurala bağlanmamış ve hediye olarak görülmüştür. Fakat zamanla ödenmesi gereken bir vergi haline gelmiştir. Pişkeş, ekonomik işlerle uğraşmayan ve vergilerden muaf tutulan gayrimüslim din adamları için de devlet hazinesine ödemeleri bir kural haline gelen vergilerden biri olmuştur. Patrikler de görev atamalarında ve görevde bulundukları dönemde her yıl pişkeş adı altında devlete belirli miktarda ödeme yapmıştır. Hatta bu ödemeler için piskopos mukataası adıyla bir birim de oluşturulmuştur[226]. İpek patriklerinin de "pişkeş" adıyla Osmanlı Devleti'ne yaptığı ödemelerin olduğu görülmektedir.

Temeşvar Metropolitliği'nin İpek Patrikhanesi'ne dâhil edilmesi karşılığında pişkeş olarak 5000 akça alınmıştır[227]. Metropolit atamalarında da pişkeş olarak ödeme yapıldığı ve bu ödemelerin bir âdet haline geldiği anlaşılmaktadır. 1714 yılında Bosna Metropolitliği'ne Rahip Milyos 5000 akça pişkeş ile atanmıştır[228]. 1715 yılında yine bir metropolit tayini için 3000 akça alınmıştır[229]. İpek Patrikliği'ne dâhil metropolitliklerden olan Yenipazar ve Mitroviçe gibi yerlerin metropoliti olan rahibin ölmesi üzerine yerine atanan rahipten ise 7000 akça pişkeş akçası

---

[225] Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimaî Tarihi*, İstanbul 2010, s. 551.

[226] M. Macit Kenanoğlu, *Osmanlı Millet Sistemi Mit ve Gerçek*, İstanbul 2004, s. 187.

[227] *"Arz-ı bendeleri budur ki İpek Patrikliği'ne tâbi Temeşvar ve tevâbi kazâlarında vâki ehl-i zimmet kefere reâyâları üzerlerine İvladika olan Konstantin nâm râhip azl olunub İvladikalığı mahlûl olmağla Yanikya nâm râhip İvladikalık uhdesinden gelmeğe kâdir mahall ve müstehak olmağla mesfûra tevcîh ve berât-ı şerîf verilmek bâbında hâlâ İpek patriği olan Atanasyos nâm râhip arz-ı hâl edüb kaleminden görüldükde İpek patrikliğine tâbi Temeşvar metropolitliği 5000 akça mîrî berât pîşkeşi ile İpek patrikliğinin iltizâmına dâhil olduğu derkenâr olunmuşdur ma'lûm olanları buyuruldukda âdet pişkeşi bervech-i nakd teslim-i hazine eylemek şartıyla tevcîh ve berât verilmek bâbında fermân-ı âlileri buyurulur ise fermân devletlü saâdetlü sultânım hazretlerinindir".* BOA, AE. SAMD. III, 213/20611 (H. 1123/M.1712).

[228] BOA, İE. ML, 85/8028 (H.1126/1714).

[229] BOA, İE. ML, 85/8037 (H.1126/1715).

alınmıştır[230]. Yine patrikliğe bağlı metropolitliklerde savaşa gitmesi nedeniyle boş kalan metropolitliğe Yosef adlı rahip 2800 akça pişkeş ile atanmıştır[231].

F- Sosyal Hayata Dair Diğer Veriler

1-Meslekler

Kaza merkezinde ve köylerde ağırlıklı olarak yürütülen temel ekonomik faaliyet tarım ve hayvancılık olmakla birlikte köylere nazaran kazada tarım dışı uğraşı alanlarının mevcut olduğu görülmektedir. Bu uğraşı alanları, Müslümanlar ve gayrimüslimlere göre farklılık gösterebilmekteydi. Terzi, kasap, tellal, nalbant gibi meslekler Müslümanlar arasında yaygın olarak tercih edilen meslek gruplarındandı. Gayrimüslimler nalbant ve kasaplık gibi Müslümanların sahip olduğu mesleklerle meşgul olmakla birlikte ayakkabıcılık gayrimüslimlerin arasında en revaçta olan meslek dalıydı. Meslekler, dönemin şartlarına, bölgede yetişen ürün çeşitliliğine göre zaman içinde şekillenip değişmektedir.

1570 yılında İpek merkezdeki Müslüman mahallerinde en yaygın olarak görülen meslek çeşidi hayyat olarak kaydedilen terzilikti. Hayyat kelimesinin dışında *derzi* olarak da kaydedilen bir kişinin mevcut olması ilginçtir. Bu dönemde Müslüman mahallelerinde toplam 16 hayyat bulunmaktaydı. Mahallelerde hayyatlar dışında dört debbağ (Deri tabaklayan kişi), dört nalbant, iki kasap, iki dellal, iki berber, iki sarraç (esnaf), bir tercüman, bir bezzaz (tuhafiyeci), bir çizmeci, bir başmakçı (ayakkabıcı), bir tacir, bir ekmekçi, bir hallaç (pamukçu), bir kebeci ve bir keçeci mevcuttu[232]. Tellallar (dellal), tüccar esnafından değildir. Tam anlamıyla bir

---

[230] "*İpek Patrikliği'ne dâhil metropolidliklerin Yenipazar ve Yenivaroş ve Tırgovişte ve Pozernik ve Mitroviçe ve tevâbi'i metropolidliği 7000 akça mîri pişkeş ile Vasilisyos nâm râhibin üzerinde olduğu mukayyeddir mesfûr mord olmağla metropolidlik mezbur mahlülünden Likoryos râhibe tevcîh olunmak içün İpek Patriği memhur arzıhal eder ma'lûm-ı devletleri 7000 akça pişkeş teslim-i hazine-i âmirenin şartıyla mahlûlünden mesfûr Ligoryos nâm râhibe metropolidlik-i mezkûr tevcîh olunmak bâbında emr ü ferman devletlü saadetlü sultanım hazretlerinindir"*. BOA, C. ADL, 31/1847 (H.1153/M.1740).

[231] BOA, C. ADL, 30/1813 (H.1153/M.1740).

[232] BOA, TTd. 500, s. 372- 375 (H.978/M.1570).

ticaret yapmayıp, tüccarla alıcı arasında bir aracı konumundadır. Üstelik aracılık dışında bir iş yapması da yasaktır, kendisi doğrudan satış yapamamaktadır[233].

İpek kaza merkezinde gayrimüslimler arasında görülen en yaygın meslek ise ayakkabıcılık/pabuççuluk idi. Öyle ki gayrimüslimlerin Gora Pabuçi adında bir mahallesi dahi bulunuyordu. Bu mahalle haricinde sadece ayakkabıcılık mesleğini icra eden bir grup, kaza merkezine İskenderiye Kazası'ndan göç etmiş ve burada ayakkabıcılık yaparak hayatlarını idame etmeye çalışmıştır. Kaza merkezinde 1570 yılında 13, 1582 yılında ise yedi hane pabuççu bulunmaktaydı[234]. Ayakkabıcılığın gayrimüslimler arasında yaygın bir meslek olması tesadüfî olmayabilir. Dinî mensubiyetler, bir ürünün imalatı aşamasımda etkin bir rol oynamaktadır. Öyle ki bazı meslek grupları, sadece belirli dine sahip kişilerin elindeydi. Örneğin, badanacılık, lağımcılık ve kuyuculuk Ermeniler tarafından yapılan mesleklerdendi ve Müslümanlara yasaktı. Mantran, badanacılığın Müslümanlara yaptırılmamasını, badana fırçalarının domuz kılından yapılıyor olmasından kaynaklanabileceğini ileri sürmektedir[235]. Buna benzer bir bağlantı da ayakkabıcılığın gayrimüslimlerce yapılması yönünde kurulabilir. İslamiyette domuz eti yenmesi haram olduğu gibi domuzdan üretilen her nevi ürünün tüketimi de uygun değildi. Müslümanlar, domuz derisinden yapılmış olan ayakkabıyı ya da herhangi bir eşyayı kullanmazdı. Bölgede yaygın olan domuz yetiştiriciliği de gayrimüslim ayakkabıcıların, ayakkabı yapımında domuz derisi kullanmış olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Bu sebeptendir ki ayakkabıcılık, daha ziyade gayrimüslimlerce icra edilmiştir. Bunun yanı sıra az sayıda da olsa Müslüman mahallelerinde ayakkabıcılar mevcuttu. Bu durum da Müslümanların imalatını ve satışını yaptıkları ayakkabıların domuz derisinden üretilmediğini düşündürmektedir.

---

[233] Robert Mantran, *17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul*, C. II, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay-Enver Özcan, Ankara 1990, s. 75-76.

[234] BOA, TTd. 500, s. 377 (1570); TKGM.KKA, TTd. 93, vr. 143. (H.990/M.1582).

[235] Mantran, *Aynı eser*, s. 28.

2-Kullanılan Müslim ve Gayrimüslim İsimlerinin Değerlendirilmesi

Mufassal tapu tahrir defterlerinde vergi yükümlüsü kişiler isimleriyle birlikte kaydedilmiştir. Bu durum bize kullanılan isimlerin değerlendirilerek bölgede yaşayanların etnik unsurlarına dair veriler saptamamıza imkân vermektedir. Bunun yanı sıra tarîhi olaylarla ilgili olarak da tahmin yapmamızı sağlamaktadır. Öyle ki bölgedeki Arnavutlar genellikle isimlerinden önce *Arnavud* olarak kaydedilmiştir. Bu durum sadece Arnavutlara özgü değildir. Örneğin Çerkes olanlar da isimlerinden önce Çerkes ibaresiyle yazılmıştır. İpek'in kapladığı alan Arnavutluk'un bir kısmını da içine almaktadır. Arnavut ve Sırpların çekişme sahası ve kendi milliyetlerinin diğerinden daha eskiye dayandığını ve kendi nüfuslarının diğerinden daha fazla olduğunu her fırsatta kanıtlama gereği duymuşlardır. Bu kişilerden biri olan Rızaj, yaptığı çalışmalarla bize de bölge hususunda önemli bilgiler sunmuştur. Bu çalışmalarından birinde Arnavutların diğer adı olan Arbanas'ın Osmanlı kayıtlarında kullanıldığını dile getirmiştir[236]. Bu doğrultuda isimlerinden önce Arbanas-Arnavud kelimelerinin kullanımına bakılarak bölgedeki Arnavutların varlığı tespit edilebilmiştir. Bunun yanı sıra Bogdani kelimesinin varlığı da bölgedeki Sırp nüfus hakkında bilgi verebilir. 1485 yılındaki defterde İpek Kazası'nda Bogdani ve Arbanas-Arnavud kelimelerinin kullanıldığı görülmüştür[237]. Bununla birlikte Vukaşin, Todor, Radusav, Dimitri, Yivan, İsteban, Nikola, Boğdani, Lazar ve Leka gayrimüslimlerin arasında sıkça kullanılan isimlerdendir. Gayrimüslim kadınların isimlerini de bive kayıtlarından çıkarmamız mümkündür. Mara, Todora, ve Velina ismi en sık karşılaştığımız gayrimüslim kadın isimlerindendir[238].

Kullanılan Müslüman isimleri ise bize İslam dinine geçiş hakkında çeşitli öngörüler sunar. Bölgedeki Müslüman adları genel itibariyle Hasan, Mehmed, Hamza, Musa gibi Arapça isimlerdir ve İslâmiyete yeni geçen kişilerin yaygın olarak aldığı isimlerdendir. Sadece bu özelliğe bakılarak bu adlara sahip olan herkesin İslamiyete geçen gayrimüslimler olduğunu belirtmek yanlış olacaktır. Çünkü Anadolu'da da ağırlıklı olarak kullanılan isimler bunlardı. Bu isimleri alan kişinin

[236] Skender Rızaj, Kosova, *Arnavut ve Türklerin Dünü, Bugünü ve Yarını*, Piriştine 1993, s. 184.
[237] BOA, TTd. 17, (H.890/M.1485).
[238] BOA, TTd. 17, (H.890/M.1485).

baba adı da Abdullah ise İslamiyet'e yeni geçmiş biri olduğu daha kuvvetli bir ihtimal olabilirdi. Çünkü yeni İslamiyet'e geçen bir gayrimüslim, ismini Arapça ve çoğunlukla da peygamber isimlerinden seçer ve baba adı da Abdullah olurdu. XV. yüzyılın sonlarında bölgedeki nüfusa bakıldığında Müslümanların sayısı doğal olarak toplam nüfus içinde çok azdı. Sayıları oldukça az olan bu Müslümanların da din değiştirerek İslam dinini seçenlerden olması küçük bir ihtimaldi. Öyle ki 1485 yılında İpek'te bulunan Müslüman mahallesinde Sinan Dımaşkî, Karagöz, Saruca, Sungur, Doğan adındaki Müslümanların sonradan Müslüman olan gayrimüslimler olması düşük bir ihtimaldir. Bu isimler, yeni Müslüman olan bir kişinin alacağı isimlerden değildir. Buradan hareketle, bu isimleri kullanan kişilerin, yeni Müslüman olmuş kişiler olmadığını ileri sürmek kesin olarak doğru olmasa da bu isimlerin İslamiyete yeni geçenler tarafından tercih edilmesi düşük bir ihtimaldir. Bununla birlikte, bölgenin verdiği etkiyle, bu isimlerin de sonradan Müslüman olanlara verilebileceği ihtimali bulunmaktadır. Fakat Sinan Dimaşkî isminden Sinan adlı kişinin Dimaşk/Şam'dan geldiği ya da en azından oralı olduğu açıktır[239]. Daha sonraki dönemlerde, özellikle İpek şehrindeki Müslümanların çoğunun baba adlarının Abdullah olduğu görülmektedir ki bu da bölgede İslamiyetin gayrimüslimler arasında yayıldığının işaretidir[240]. İsimlerden kişilerin sahip olduğu dinin belirlenmesindeki başka bir husus da *veled* ve *bin* kelimeleridir. Her iki kelime de oğul/evlat anlamına geliyorsa da Müslümanlar için daha çok bin, gayrimüslimler içinse veled kelimesi kullanılmaktadır. Fakat bu durum, kadı sicilleri diğer adıyla şer'iye sicilleri olarak tabir edilen defter çeşitlerinde geçerlidir. Tahrir defterlerinde ise iki dinî grup için oğlu anlamında veled kelimesinin kullanımı, dinî mensubiyetlerin belirlenebilmesine imkân vermemektedir[241].

El-muhtedi olarak kaydedilen kişiler de Müslüman olan gayrimüslimlerdir. Örneğin "Ali el-muhtedi" olarak belirtilen kişi, İslam dinini seçen bir gayrimüslimdir. Anlaşılan onun iki oğlu da Müslüman olmuş, Mustafa ve Musa

[239] BOA, TTd. 17, s. 2 (H.890/M.1485).
[240] BOA, TTd. 500, s. 372- 375 (H.978/M.1570); TKGM.KKA, TTd. 93,vr.141-143 (H.990/M.1582).
[241] Suraiya Faroqhi, *Orta Halli Osmanlılar*, Çev. Hamit Çalışkan, İstanbul 2014, s. 184.

isimlerini almışlardır[242]. Ali, Musa ve Mustafa dışında İslam dinine geçen muhtedilerin İbrahim,[243] Ömer,[244] Murad,[245] Hasan ve Hüseyin[246] gibi isimleri kullandığı görülmüştür.

Özellikle 1570 ve 1582 yıllarına ait kayıtlar dâhilinde İpek kırsalında yaşayan kişi isimlerine bakıldığında, bir çok Müslüman kişinin baba adı gayrimüslim isimlerinden oluşmaktadır. Bu durum da bahsi geçen kişilerin yeni Müslüman olduklarını gösterdiği gibi, İslam dinine geçtikten sonra babalarının adlarını kullanmaya devam ettiklerini de göstermektedir. Örneğin, Kavalinçe köyünde kayıtlı Müslümanlardan olan Hızır ve Ali'nin babasının adı Luka, Mustafa'nın ise Anderya'dır[247].

3- Kaza ve Civarında Yaşanan Güvenlik Sorunları

İpek Kazası ve civarında güvenlik/asayiş sorunlarının yaşandığı görülmektedir. XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bölgede hırsızlık, yol kesme, adam öldürme, ev basma, yağmalama gibi eşkıyalık hareketleri resmî yazışmalara aksetmiştir. Eşkıyalık hareketleri, sosyal hayatı sıkıntıya sokmakta, halkın refah seviyesini düşürmektedir. Kaza ve civarında işlenen suçlar oldukça dikkat çekicidir. Dukakin sancağı dâhilindeki tüccarların yolları kesilmiş, eşyaları yağmalanmış, taşımakta oldukları kumaşları çalınmıştır. Çalınan bu mallar Prizren, İskenderiye ve İpek'te bulunmuş ise de farklı bir sancağa götürüldüğü için bu hususta herhangi bir işlem yapılamamıştır[248]. Çalınan eşyalarla ilgili bir işlem yapılamasa da yağma ve hırsızlık yapan kişilerin nerede olursa olsun yakalandığında bölge kadısı tarafından cezasının verilmesi emredilmiştir[249].

---

[242] "*Mustafa ve Musa veledân-ı Ali el-muhtedi*". BOA, TTd. 500, s. 413 (H.978/M.1570).
[243] TKGM.KKA, TTd. 93, vr.216 (H.990/M.1582).
[244] TKGM.KKA, TTd. 93, vr. 225 (H.990/M.1582).
[245] TKGM.KKA, TTd. 93, vr.231 (H.990/M.1582).
[246] TKGM.KKA, TTd. 93, vr..232 (H.990/M.1582).
[247] TKGM.KKA, TTd. 93, vr. 156 (H.990/M.1582).
[248] BOA, A.{DVNSMHM.d. 5, h. 1298 (M.1566).
[249] BOA, A.{DVNSMHM.d. 5, h. 1339 (M.1566).

Kaza sipahilerinin İskenderiye Sancağı'ndaki sipahilerle beraber Boğdan'a gittiği görülür. Kazanın korunmasız bırakılmaması için sipahilerin yerlerine dönmeleri istenmiştir[250]. Çok ilginçtir ki o dönemde kazada sipahilerin birbirini öldürdüğü de görülür. Örneğin; Turgut oğlu Memi, Yusuf oğlu Mustafa ve Ali oğlu Mustafa adlı timarlı sipahiler, sipahi Hasan'ı öldürmüşlerdir. Durumu Memi'nin hizmetkarı bildirmiştir. Ayrıca ismi geçen sipahilerin adam öldürme suçundan başka yağmalama yapmışlardır. Şerî kanun gereğince suçlu sipahilerin hapsedilerek cezalandırılmaları istenmektedir[251]. Yine başka sipahinin yer aldığı bir katletme olayı da vuku bulmuştur. Cafer isimli sipahinin evi basılarak kendisi ve maiyetindeki üç adamı katledilmiştir[252].

Osmanlı Devleti'nde pençik kanunu gereğince acemi oğlanı Rumeli'den özellikle de Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan, Arnavutluk, Bosna Hersek gibi Hıristiyan ailelerin yaşadığı ülkelerden seçilirdi[253] . İskenderiye Sancağı'ndan da acemi oğlanı alınmaktaydı. İpek Kazası'ndan dört acemi oğlanı seçileceği belirtilmişti. Fakat İpek'e bağlı Arsenik köyü ahalisinden olan kişiler, kazaya acemi oğlanlarını seçmek için gelen görevli memur Mehmed Çavuş ve yanındaki yeniçerilere saldırmış ve yeniçerileri yaralamışlardır[254].

İpek ve civarında yaşanan suçlar halkı tedirgin etmekteydi. İpek yakınlarında bulunan kiliseyi haramiler basıp, kilise hazinesinden 30-40 bin akçayı çalmışlardır. İpek'e bağlı bazı köylerin ciddi anlamda güvenlik sıkıntısı çektiği anlaşılmaktadır. Osmanlı Devleti'nde derbentler bölgelerin güvenliğini sağlamak amacıyla kurulmaktaydı. Öyle ki 16 haneli Lodugaç ve sekiz haneli Harmivreç köyü ahalisi de kendi güvenlikleri için köylerinin yakınlarına derbent yapılmasını istemişlerdir. Derbent yapıldığı takdirde kendi istekleriyle derbentte görevli olacaklarını belirtmişlerdir[255]. Osmanlı Devleti'nde derbentler, askerî ve ticarî yolları, dağ

[250] BOA, A.{DVNSMHM.d. 26, h. 90 (H.982/M.1574).
[251] BOA, A.{DVNSMHM.d. 6, h. 721 (M.1565).
[252] BOA, A.{DVNSMHM.d. 39, h. 236 (H.987/M.1580).
[253] Mücteba İlgürel, "Acemi Oğlanı", *DİA,* C. I, İstanbul 1988, s. 324.
[254] BOA, A.{DVNSMHM.d. 5, h. 947 (H.973/M.1566).
[255] BOA, A.{DVNSMHM.d. 7, h. 1124. (M.1568).

geçitlerini, sınırları ve köylerden geçen yolları korumak amacıyla kurulurlardı[256]. Bahsi geçen İpek köyleri ahalisi de güvenliklerini tehdit altında görmüş ve çözüm yolu olarak da derbent kurulmasını uygun görmüşlerdir.

İpek ve Üsküp yollarını 1574 yılında ise keserek tüccarları katleden, mallarını yağmalayan harami Divane Rabe ve yanındakilerin sipahi Turgud tarafından yakalandığı Dukakin sancak beyi İsa Bey'e bildirilmiştir[257].

İpek'te olduğu kadar, İpek'in bağlı bulunduğu sancak olan İskenderiye'de sosyal hayatta refah ve huzuru bozan olaylar yaşanmıştır. Lütfü Çavuşun zeametlerinden olan Ülgün Kazası'ndaki Briç köyü, 17 akça yevmiye ile Azaplar Ağası olan Hacı Ahmed tarafından basılarak yağma edilmiş ve reayadan 93 kişi de esir alınmıştır[258]. Yine İpek civarında yaşanan asayişsizlikten 1724 yılında İpek Kalesi ağası Osman Bey de haberdar edilmiştir. Dukakin Sancağı halkı, eşkıya olarak nitelendirilen bir grubun kışkırtmasıyla karışık bir halin içindedir. Arnavutluk'a yakın olması da tehlike olarak görülmektedir. Bu karışıklığın yakın çevrelerde taraf bularak büyümemesi için civar bölgelerde bulunan İskenderiye, Ohri ve Prizren sancakları mutasarrıflarına önlem almaları amacıyla fermanlar gönderilmiştir. Osmanlı Devleti, isyan hareketlerinin başlangıcı olarak gördüğü bu tarz olayların önünü geniş çapta aldığı karar ve uygulamalarla kesmeye çalışmıştır[259].

Kazadaki dinî görevlilerin de şikâyete sebebiyet verecek hareketlerde bulunduğu görülmektedir. İpek'te Oruç adlı müezzinin şaki olduğu şüphesiyle ahali, şikâyet mektupları göndermiştir. Müezzin Oruç'un reyaya zulm ettiği de belirtilmiştir. Bunun üzerine durumun teftişi yapılmıştır[260]. Kaza ahalisi yolsuzluk nedeniyle kazadaki şerî hukukun temsilcisi sayılabilecek görevli olan kadıdan da şikayetçi olmuştur. İpek Kadısı kazada olmayan kişileri varmış gibi göstererek fazla

---

[256] Stanford J. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, C. 1, İstanbul 2004, s. 166.
[257] BOA, A.{DVNSMHM.d. 25, h. 1756 (M.1574).
[258] BOA, A.{DVNSMHM.d. 23, h. 529 (M.1574).
[259] BOA, *İ.E. DH*, 30/2659 (M.1724).
[260] BOA, A.{DVNSMHM.d. 22, h. 489 (H.981/M.1573).

hane çıkartmıştır. Böylece hane başına yazılan vergiyi[261] de diğer hanelerden almış ve 35-40 kadar fazla akçayı kendi zimmetine geçirmiştir. Halkın durumu fark edip kadıyı şikâyet etmesi üzerine kadının suçunun araştırılması istenmiştir[262].

[261] Defterde koyun vergisi olarak geçer ki bu Osmanlı Devleti'nde âdet-i ağnam adıyla Müslümanlardan alınmaktaydı.

[262] BOA, A.{DVNSMHM.d. 30, h. 12 (M.1577).

III. BÖLÜM

TOPRAK TASARRUFU

A-Osmanlı Devleti'nin Toprak Sistemi

Osmanlı Devleti'nin uyguladığı toprak sistemini tüm detaylarıyla aktarmak burada mümkün olmadığı gibi çalışma konumuzun da esasını teşkil etmemektedir. Fakat taşra teşkilatındaki en küçük idari birimi dahi sistematik bir şekilde merkeze bağlayan, merkeziyetçi bir yapıya sahip olan Osmanlı Devleti'nin toprak rejimi ve vergi usulünün genel hatlarıyla izah edilmesi, İpek Kazası'ndaki ekonomik hayatı oluşturan unsuların daha iyi anlaşılması ve temellendirilmesi adına uygun olacaktır.

İslam hukukuna göre toprak üçe ayrılmıştır. Birincisi *arz-ı öşrî*, ikincisi *arz-ı haracî* üçüncüsü de *arz-ı mirîye*'dir. Toprağın bu şekildeki ayrılma kıstası, yeri ve üzerinde yetişen ürünler değil sahiplerinin kimler olduğuyla ilgiliydi. Bu sebeple toprak sahipleri de Müslim, zımmî ve tegallübî yani fetihle ele geçirilerek idare edilen toprakların sahipleri olmak üzere üçe ayrılmaktaydı[1]. Öşrî topraklar, fetihle Müslümanlara mülk olarak verilen topraklardır. Toprak onların mülküdür, istedikleri gibi ekip biçerler, tasarruf ederler ve devlete öşür vermekle mükelleftirler. Harâcî topraklar, fetih sırasında gayrimüslimlere bırakılan topraklardır. Bu tip toprakların sahipleri de istedikleri gibi toprakları kullanabilirlerdi. Ekip biçtikleri, ürettikleri mahsul gelirinin, değişen bir oranla birlikte genel olarak onda biri kadarını harâc-ı mukâseme olarak öderlerdi. Yine yılda bir belirlenen oranda bir ödeme yaparlar ki bunun adı da harâc-ı muvazzafadır. Bu tip araziler Müslümanlar tarafından kullanılsa dahi uygulanan esaslar değişmez. Üçüncü kısım topraklar arz-ı miri ya da arz-ı memleket adıyla anılan devlete ait olan topraklardır. Toprağı işleyen reaya, toprağın sahibi değil, kiracısı durumundadır. Toprağın rakabesi yani çıplak mülkiyeti

[1] Yusuf Halaçoğlu, "Osmanlı Toprak Düzeni", *Osmanlı Kimliği ve Aşiretler*, İstanbul 2012, s. 53.

devletindir. Reaya toprağı işler, eker, biçer, gelirlerinden devlete yine harac-ı mukasemesini ve harac-ı muvazzafasını öderlerdi[2].

Osmanlı Devleti'nde topraklar genel olarak devlete ait olan *mirî*, sosyal ve dinî bir kuruma vakfedilmiş olan[3] *vakıf* ve şahıslara verilen *mülk* adlarıyla anılan topraklar olmak üzere üç ana gruba ayrılmaktadır[4]. Yukarıda İslam hukukuna göre sınıflandırılan topraklarla burada Osmanlı Devleti'nde gruplandırılan topraklar farklı görülse de esas itibariyle aynıdır. Sadece ayrılma yöntemiyle farklı kriterlere göre tasnif edilmiştir. Toprağı kullanan kişinin dini durumu temel alınmıştır.

Osmanlı Devleti'ndeki toprakların büyük bir kısmı mirîdir. Mirî araziler, süresiz olarak köylüye verilmektedir. Toprağın verilmesi bir tapu karşılığında gerçekleşmektedir. Fakat bu tapu, köylüyü toprağın asıl sahibi yapmaz. Tapu bedeli, köylünün kiracı statüsünde olması karşılığında yaptığı bir ödemedir. Ayrıca toprak mahsulünden öşür vermekle de yükümlüdür. Tarla, çayır, koru, yaylak gibi yerler mirî arazi rejimi içinde yer almaktadır[5]. Fetihler neticesinde kazanılan topraklar da hükümdarın dolayısıyla devletindir. Hükümdar ve devlet birbirinden ayrılmamış bu bağlamda da tahtta hangi padişah bulunuyor ise devletin sahip olduğu topraklar da onun mülkü olarak görülmüştür[6].

Budin'in Kanuni Sultan Süleyman döneminde Osmanlı idaresine girmesinin ardından yapılan tahrirde Ebu's-Suud Efendi'nin defterin başında bulunan

---

[2] Halil İnalcık, "İslam Arazi ve Vergi Sisteminin Teşekkülü ve Osmanlı Devrindeki Şekillerle Mukayesesi", *İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, S. I, İstanbul 1959, s. 38-39.

[3] Mübahat Kütükoğlu, *15 ve 16. Yüzyıllarda İzmir Kazasının Sosyal ve İktisadi Yapısı*, İzmir 2000, s. 117.

[4] Mithat Sertoğlu, "Osmanlı İmparatorluğu Devrinde Toprak Dirliklerinin Çeşitli Şekilleri", *VI. Türk Tarih Kongresi (Ankara 20-26 Ekim 1961)*, Kongreye Sunulan Bildiriler, TTK Basımevi, Ankara 1967, s. 281.

[5] Halil Cin, *Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması*, Ankara 2016, s. 61-62.

[6] Halil Cin, "Osmanlı Toprak Hukuku'nda Mirî Arazinin Hukuki Rejimi ve Bu Arazinin TMK. Karşısındaki Durumu", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 22, S. 1, Ankara 1966, s. 765-766.

kanunnameye sonradan eklenen bir yazısı bulunmaktadır. Mirî toprağın içeriğiyle ilgili de bilgilerin bulunduğu yazı şu şekildedir[7]:

"Hazretleri tevfîki Rabbâni ile vilâyeti Budini feth ve teshir buyurub kâffe-i reaya ve âmme-i berâyâ üzerine ahkâm-ı ma'delet-i zahireleri icra olunmağa tesaddî olundukda emr-i celîlü'l-mikdar ve fermân-ı cemîlü'l-asârları bu vechile sâdır olmuşdır ki umumen vilâyet-i merkûmenin ehli yerli yerinde mukarrer olub nefislerine ve evlâdlarına aslâ bir ferd ta'arruz eylemeyüb ve ellerinde olan emvâl-i menkûleleri ve kasabâtda ve kurâda olan evleri ve dükkânları ve sâir binaları ve bağlarının ve bahçelerinin 'imaretleri kendülerin mülkleri olub her nice dilerler ise tasarruf iderler ve hibe ve sair vücûh-ı temlikât cümle ellerinde olub fevt olduklarmda vereselerine mülkiyet üzere müntekil olub bağlarının ve bahçelerinin hukukundan gayrı aslâ emvâli mezbûrelerine kimesne dahi ve te'arruz eylemeye.

Ve ziraat ve hıraset idegeldükleri tarlaları dahi ellerinde mukarrer ola Lâkin zikrolunan malları gibi mülkleri olmayub belki sâir memâliki mahmiyyede arz-ı mirî dimekle ma'ruf olan arazi-i memleket gibi rakabe-i arz Beyti mâl-i müslimînin olub 'âriyyet tarikiyle reaya tasarrufunda olub enva'-i hubûbdan ve sâir mezru'atdan her ne dilerler ise eküb biçüb öşür adına olan harâcı mukâsemesin ve sâir hukukin edâ idüb nice dilerler ise istiğlâl iderler. Madem ki arzı ta'til itmeyüb kemâyenbagî ziraat ve hıraset ve ta'mir ideler ve bî kusur hukukın edâ ideler kimesne dâhi ve ta'arruz eylemeye. Fevt oluncaya değin tasarruf ideler fevt oldukda oğulları kendiler makamına kâim olub tafsîl-i mezkûr üzerine tasarruf ideler. Oğulları kalmaz ise sâir memâlik i ma'mûre arazisi üslûbı üzerine hâriçden ta'mire kâdir kimesnelere ücret i mu'accelesi alınub tapuya virile. Anlar dahi tafsîli sâbık üzerine tasarruf ideler ve bağlarının ve bahçelerinin yerleri dahi bu kâbilden olub üzerlerinde 'imareti harab oldukda yerleri sayir tarlalar gibi tasarruf olınub üzerindeki bağ ve bahçe gibi mülkleri olmak tevehhüm olunmaya. Vallahu te'âlâ a'lem ve ahkem".

Mirî toprağın içeriğiyle ilgili de bilgilerin bulunduğu bu yazıdan anlaşıldığı kadarıyla Budun/Budin'in fethinden sonra, bölge ahalisinin can ve mal güvenliği,

[7] Ömer Lütfi Barkan, *XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Ziraî Ekonominin Hukukî ve Malî Esasları,* C. I, Kanunlar, İstanbul 1943, s. 291-292.

devlet tarafından garanti altına alınmıştır. Bölgenin yağmalanması söz konusu olmamıştır. Halkın daha önce de var olan düzenlerine, tarımsal/iktisadî faaliyetlerine devam etmesi istenmiştir. Tüm bunların karşılığında ise halkın yerine getirmek zorunda olduğu görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bölge artık, Osmanlı Devleti yönetimine girmiş, arazi devlet topraklarına dâhil edilmiş ve devletin başka topraklara uyguladığı politika ve sistemin burada da devam edileceğinden bahsedilmiştir. Toprakların işlenişinde aksaklık yaşanmaması, sürekliliğin sağlanması ve halkın ziraati yapılan ürünlerin vergisini devlete ödemesi gerekmektedir. Bu işleyişin kuralları da belirtilmiştir. Ebu's-Suud Efendi'nin yazdığı bu metin Budin'de görülmekle birlikte, uygulama açısından diğer Rumeli coğrasında da geçerli olmuştur.

Topraklarının büyük bir kısmı mirî olan Osmanlı Devleti, bu topraklarını yönetmek, topraklardan en iyi şekilde verim alabilmek amacıyla askerî, mâli olarak kendilerine en uygun olan ve daha önce başka devletler tarafından kullanılan timar (dirlik) sistemini kullanmıştır. İpek Kazası'nın bağlı olduğu İskenderiye Sancağı'nda da topraklar timar sistemiyle taksim edilmiştir. Timar sistemi işlevsel olarak has, zeamet ve timar olmak üzere üç ana gruba ayrılmıştır[8].

Osmanlı Devleti'ndeki uygulanan timar sistemi, Bizans Devleti'ndeki toprak sistemine benzetilmekte, Osmanlı'nın timar sistemini Bizans'tan aldığı ileri sürülmektedir. Bizans'taki Pronoiare'lerin yerini sipahiler almıştır[9]. Köprülü, Osmanlı timar sisteminin Bizans'tan değil Selçuklulardan özellikle de Anadolu Selçuklu Devleti'nden alındığını belirtmiştir[10].

Timar sistemi, Osmanlı Devleti'nden önce tarih sahnesinde bulunan devletlerin uygulamakta olduğu bir sistemdi. Timar sisteminin kökenini özellikle Abbasi, Bizans ve Sasani ve Selçuklu devletlerinin yönetim geleneği ve toplum düzeninin esaslarında aramak gerekir. Çünkü bu sistem, para ekonomisinin gelişmediği bir toplumda çıkabilirdi. Vergilerin tahsil edilmesinde yaşanan sorunlar

[8] Halil İnalcık, "Timar", *DİA,* C. 41, İstanbul 2012, s. 169.
[9] Georges Castellan, *Balkanların Tarihi*, İstanbul 1993, s. 53.
[10] Fuad Köprülü, *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri*, Ankara 2014, s. 94-95.

dışında, geleneksel devletin kamu görevlerini yerine getirecek merkeziyetçi bir idareye sahip olmayışı bunun başka bir nedenidir. Ulaşım, bürokratik kayıt sistemi, haberleşme gibi merkezin güçlü bir kontrol kurmasını sağlayan teknolojik imkânlar gelişemediğinden devletler idari yapının bütünlük ve devamlılığını sağlamak amacıyla bazı kurumlara ve otorite paylaşımına başvurmak zorunda kalmıştır. Araplar (havale), Selçuklu ve İlhanlılar (ikta) benzer sistemleri kullanmışlardır. Bu benzerlikler, ne tesadüf ne de sadece kültürel etkileşimle açıklanabilir. Bu toplumlarda tarımsal üretimin "temel uğraş" olması aynı ihtiyaç ve doğal olarak da aynı çözümü ortaya çıkarmıştır[11].

Osmanlı timar sistemi, Osman Gazi'nin fetihleriyle başlamış, tam teşkilatlı bir hal alması da I. Murat döneminde gerçekleşmiştir. I. Murat devrinde, Rumeli'de yapılan fetihler büyük önem kazanmış ve Anadolu'dan bir kısım Türk aşiretleri Rumeli'ye nakledilmiştir. Bu durum karşısında timar teşkilatı devlet uygulamasında sık sık kullanılır bir hale gelmiştir. I. Murat, Rumeli Beylerbeyi Timurtaş Paşa'nın yardımıyla timarları tanzim etmiştir. Dirliklerin timar ve zeametlere göre ayrılması da bu dönemde gerçekleşmiştir. I. Murat'ın ölümünden sonra, Timur'la savaş sebebiyle Osmanlı Devlet teşkilatında bir duraklama yaşanmış ve bu durum II. Mehmed dönemine kadar devam etmiştir. II. Mehmed döneminde timar sisteminin geliştirilmesi adına yeni kanunlar çıkarılmıştır. Timar teşkilatı, gelişimini Kanuni Sultan Süleyman döneminde tamamlamıştır[12]. Saltanatının ilk yıllarına tesadüf eden Devlet genelinde vergi geliri toplamının 1527-28 yıllarında 537.929.000 akça olduğu görülmektedir. Bu miktarın 198.206.192'si Rumeli sancaklarına aitti ve gelirin % 46'sı, toprakları bu bölgede bulunan 17.288 has ya da timar sahibinin elindeydi[13].

Klasik dönem Osmanlı ordu ve ekonomisinin temeli sayılabilecek olan timar sistemini Batı'daki feodal yapı ile kıyasladığımızda benzerlikler olmakla birlikte gerçekte içerik açısından önemli farklılıklar olduğu görülmektedir. Öyle ki feodaller toprağın sadece "rand hasıl" denilen gelirini almayıp idari, kazai ve malî hakları da

[11] İlber Ortaylı, *Türkiye Teşkilât ve İdare Tarihi*, Ankara 2008, s. 124-125.
[12] Halil Cin, *Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması*, Ankara 2016, s. 84-85.
[13] Ömer Lütfi Barkan, *Hüdavendigar Livası Tahrir Defterleri I*, Ankara 1988, s. 5.

bulunmaktaydı. Toprak üzerindeki her şey onların malı sayılıyordu. Topraklarını istedikleri gibi tasarruf edebilirlerdi. Merkezdeki kralı sadece Büyük Senyör ve şövalye tanıyıp, savaş zamanlarında kendi kuvvetleriyle yanlarında bulunurlardı. Kralın feodalleri azletme yetkisi yoktu. Buna karşılık timar sahipleri merkezî idareye bağlı oldukları gibi toprak üzerinde sadece kiracı durumundaydılar. Yetkileri de yine devletin koyduğu kanunlar ile sınırlıydı ve toprakları ellerinden kolayca alınabilirdi[14]. İki sistem arasındaki benzerliklerden birisi sipahi ve Avrupa'daki senyörlerin soylu olarak görülmesidir. Osmanlı Devleti, Balkanlarda Hristiyan süvarileri soylu olarak görüp onlara timar vermiştir. Fakat yine de Osmanlı Devleti'nde Avrupa'da olduğu gibi bir soylu sınıfı anlayışından bahsedilemez[15]. Avrupa'daki senyörlerin istediği yere yerleşme, evlenme gibi hakları bulunmazken, Osmanlı Devleti'nde timar sahipleri vergi ve yükümlülüklerini yerine getirip, işleyişi bozmadığı müddetçe hak ve hürriyetlerine karışılmazdı, diğer bir deyişle hür ve özgürdü [16].

Osmanlı ordusunda seferlerde yer alan süvarilerin çoğunu yetiştiren, besleyen ve orduya sevk eden timar düzeniydi. Vergi gelirlerini toplama hakkı bulunan timar sahibi, devlete karşı daha çok askerlik olarak gördüğü hizmet karşılığında aldığı gelirle, yani dirlikle bu durumunu korurdu. Bu bağlamda timar, orduya katılacak olan askerlere, askerlik hizmetlerine, kendilerinin ve adamlarının savaşa hazır olmaları, savaşa katıldıklarında getirdikleri silah, malzeme ve yiyeceklere karşı ödenen bir maaş gibiydi[17]. Üstelik onların bu maaşları devlet hazinesinden peşin olarak çıkmıyordu. Bunun yanı sıra timar sistemiyle, devlet vergileri kolayca topluyor,

---

[14] Yusuf Halaçoğlu, *Osmanlı Kimliği ve Aşiretler*, İstanbul 2012, s. 60.

[15] Mehmet Emin Şen-Mehmet Ali Türkmenoğlu, "Avrupa Feodolitesi ile Osmanlı Timar Sistemi Üzerine Bir Mukayese", *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5/4, Ağustos 2012, s. 196, 197.

[16] Coşkun Üçok, "Osmanlı Devlet Teşkilatında Timarlar", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 1, Ankara 1944, s. 551.

[17] Stanford J. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, C. 1, Çev. Mehmet Harmancı, İstanbul 2004, s. 163.

merkez ile taşra arasında nakit paranın ulaştırılmaya çalışılması için de ayrıca vakit kaybedilmemiş oluyordu[18].

Gelirleri 20.000 akçadan az olan topraklara timar denmekteydi. 20.000'den bir akça dahi az olsa o toprak, zeamet olarak değil, timar olarak yazılırdı. Timarlar da kendi içlerinde tezkireli ve tezkiresiz olarak ikiye ayrılmaktadır. Rumeli, Budin, Bosna ve Temeşvar beylerbeyiliklerinde tezkireli timar 6000-19999 akçadır. 6000 akçadan bir akça eksiği dahi tezkiresiz timar olarak sayılırdı. Bu timarların her 6000 akça olanları kılıç olarak adlandırılırdı[19]. Temel gelir olan kılıç-ibtida, Anadolu'da 1500-3000 akça idi. Timar sahibi, kendisi dışında hizmetinde olanlar için de silah, at, yiyecek ve malzeme tedarik etmek durumundaydı. Timar sahibine 3000, zeamet sahibineyse 5000 akçalık fazladan gelen gelir adına bunlar bir cebeli ve at beslemek ve savaşa götürmek zorundaydı. Timar sahipleri gelirlerini yükseltebiliyordu. Hizmet ve kahramanca davranışlarına göre değişen miktarda yıllık ortalama 3000 ila 5000 akçalık bir ödül (terakki) verildiği olurdu. Bu da daha fazla cebeli çıkarabilmelerine olanak sağlayarak timar topraklarını, zeamet hatta has düzeyine de yükseltebilirdi.[20]. Bunun yanında timar topraklarının temelde devlet malı olması, sipahinin devlet aleyhine olacak şekilde topraklarını genişletmesinin ve bölgede nüfuz kazanmasının önüne geçmek için çeşitli tedbirler de alınmıştı. Sipahinin geçimini sağlayacak derecede yeterli olan toprak geliri ancak terfi ile büyüyebiliyordu. Üstelik büyüyen bu toprak miktarı, babadan oğula geçtiğinde, yani timarı tasarruf eden kişi değiştiğinde timarın bir önceki sahibine verilen ve timar toprağının temelini oluşturan "çekirdek" kısmıyla devredilebiliyordu[21].

XVI. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı Devleti, ekonomik ve askerî alanlardaki sorunlar ile daha sık karşı karşıya gelmeye başladı. Bu sebeple devletin her kurum ve sistemi durumdan etkileniyor ve kendi içinde bozulmalar yaşayabiliyordu. Timar sistemi de bozulan sistemlerden biriydi. Fakat timar yapısının

[18] Mehmet Genç, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul 2012, s. 101-102.

[19] Ayni Ali Efendi, *Osmanlı İmparatorluğunda Eyalet Taksimatı, Toprak Dağıtımı ve Bunların Mali Güçleri,* Sene 1018 (1602), Günümüz Türkçesine Çeviren Hadiye Tuncer, 1904 Ankara, s. 38.

[20] Stanford J. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, C. 1, Çev. Mehmet Harmancı, İstanbul 2004, s. 164.

[21] Ahmet Tabakoğlu, *Türkiye İktisat Tarihi*, İstanbul 2012 s. 295.

devlet ekonomisi ve asker gücü için önem ihtiva etmesi onun bozulmasının sonuçlarını da daha önemli kılıyordu. Bu sebeple devlet yöneticileri ve sorumlu kişiler de sistemin düzeltilmesi için çözüm yolu aramaya başladılar. Ayn Ali Efendi de timar yapısındaki sorunların tespit edilerek giderilmesi adına I. Ahmed'in sadrazamı olan Kuyucu Murad Paşa'nın isteği üzerine bir rapor hazırlamıştır[22]. Timar ve zeamet gelirlerinin sadece fiilen sefer hizmetinde bulunanlara verilmesi gerekirken zeamet ve hasların önemli bir kısmı haremin, yüksek mevkiideki ulema sınıfının gelirleri arasındaydı. Timar kanununa göre sipahinin timarı nerede ise orada oturur ve seferlere beylerbeyinin önderliğinde eyalet ordusuna katılırdı. Atası timar sahibi olmayana timar verilmezken XVII. yüzyılda ayan ve eşrafın hatta reayadan sıradan bir kişinin de kolaylıkla timar sahibi olduğu görülmektedir. Ayn Ali Efendi, timarlardaki yolsuzlukların iki ana nedeni üzerinde durmuştur ki bunlardan birincisi; zâim ve tımarlıların yerlerinde hazır bulunmamaları diğeri ise tımarlıların sefere katılmayı ihmal etmeleriydi. Seferlerde kayıtlı olan on timara bir adam bile görünmezken mahsul zamanında bir timara on kişi sahip çıkmaktaydı. Yani hizmet olmadığı halde gelir almak isteyen çoktu. Bu sorunun, seferlerdeki yoklamaların timar beratına göre yapılarak kontrol edilebileceğini savunmuştur[23]. Timar sisteminin sorun ve çözümlerini belirlemek amacıyla yazılan raporları, nasihatnameleri ve içeriklerini Darling detaylı bir şekilde ele almıştır[24]. Katip Çelebi de eserinde genel olarak, devletin içinde bulunduğu zor durumdan nasıl çıkılacağı sorusuna cevap aranan bir eserdi. Özellikle devlet ekonomisi incelenmiş, giderlerin gelirlerden daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca reaya ve ulemanın durumları da ele alınmıştır[25].

B- İpek'te Topraklar ve İşlenişi

Osmanlı Devleti'nin toprak sisteminin temellendirilmesi adına verilen bilgilerden sonra İpek Kazası'ndaki toprakların işleyişini ele almak yerinde olacaktır. İpek Kazası, Rumeli bölgesinde bulunduğundan devletin benimsediği timar

---

[22] Ayn Ali Efendi'nin eseri, *Kavânin-i Âli Osman Hülâsâ-i Mezâmin-i Defter u Dîvân* isimlidir.

[23] Halil İnalcık, *Devlet-i Aliyye Osmanlı Üzerine Araştırmalar II*, İstanbul 2014, s. 154-155.

[24] Linda Darling, "Nasihatnameler, İcmâl Defterleri and The Timar-Holding Ottoman Elite in the Late Sixteenth Century", *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Stuides*, XLIII (2014), s. 193-226.

[25] Katip Çelebi, *Düsturu'l-Amel li-islahi'l-halel*, Haz. Ali Can, Ankara 1982, s. 22-30.

sisteminin buradaki uygulamalarında bazı farklılıkların görülmesi tabiidir. Nihayetinde kaza ve civarı, gayrimüslimlerin yaşadığı bir bölgeyken, sistem ve kurumlarının birçoğunda İslamî akideleri benimseyen, şerî hukuku da işleyişinde barındıran bir devlet olan Osmanlı Devleti tarafından ele geçirilmiştir. Bölge halkı gayrimüslimdir. Fakat Osmanlı toplumu zaten çok milletli bir yapıya sahiptir ve bu milletlerle bir arada belirli kurallar ile varlığını devam ettirmiştir. Gayrimüslimlerin kamu düzeniyle ilgili sorunlarında İslam hukuk kuralları uygulanmıştır. Miras, aile ve bazı ticaret hukuku gibi konularda ise kendi inançlarından kaynaklanan özel hukuk kurallarıyla idare edilmişlerdir[26]. Onların toplumsal konum ve hakları ve sosyal hayata adapte olmaları adına Osmanlı Devleti içerisinde kendilerini yabancı hissetmeleri söz konusu değildir. İdari makamlara başvurduklarında da haklarının korunduğu görülmektedir. Öyle ki kendi aralarındaki sorunlarda dahi kadılara başvurmuşlardır[27]. Tüm bu hususlar dikkate alındığında Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de de gayrimüslimlerin haklarını gözeterek bir sistem kurduğunu belirtmek yanlış olmaz.

İpek Kazası'nda da devletin hâkim olduğu diğer yerlerde olduğu gibi mirî toprakların dirlik usulüyle dağıtıldığı görülmektedir. Timar sistemi ile dağıtılan bu toprakların sahipleri ve gelirleri ayrıntılarıyla tahrir defterlerinde yer almaktadır. İpek Kazası'ndaki topraklar, incelenen dönemi ihtiva eden tahrir defterlerine yansıdığı ölçüde has, timar ve zeamet başlıklarıyla verilecektir. Yine vakıf ve mülk topraklar da belirtilecektir.

1-Haslar

Saray ve sultanın hizmetinde bulunanların, hanedan mensuplarının, vezir, sancakbeyi, defterdar gibi yüksek rütbeli devlet görevlilerinin sahip oldukları şahsî mülkleri, arazileri ve dirlikleri ifade eden has toprakların yıllık geliri en az 100.000 akça idi. Osmanlı Devleti'nde ilk has kayıtlarına I. Bayezid devrinde rastlanmıştır. Haslar, padişah hasları (hass-ı şâhî, havâss-ı hümâyun), vezirler ve diğer yüksek

[26] M. Sacit Pekak, Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Gayrımüslim Vatandaşların İmar Faaliyetleri ve Mustafapaşa (Sinasos), *Bilig*, Güz\ 2009, S. 51, s. 174.
[27] M. Macit Kenanoğlu, *Osmanlı Millet Sistemi Mit ve Gerçek*, İstanbul 2004, s. 283.

rütbeli kişilere verilenler (havâss-ı vüzerâ, havâss-ı mîr-i mirân gibi), hanedana mensub hanımlara "paşmaklık" adıyla verilenler ve tekaüt (emeklilik) durumunda verilen haslar olmak üzere dört gruba ayrılmaktaydı[28].

XVII. yüzyılda İskenderiye Sancağı'nda toplam 459.200 akça gelirine sahip has toprak bulunuyordu[29].

a-Padişah Hasları

Padişah hasları tahrir kayıtlarında *Hashâ-yı Padişah-ı Âlem-Penâh Halledallahü Mülkehû*[30] ifadesiyle geçmekteydi. Bir yerin toprakları genellikle has, timar ve zeametlerden oluşuyordu. İçlerinde geliri açısından en büyüğü olan haslar, tahrirlerde öncelikli olarak kaydedilir, daha sonra timar ve zeametlere geçilirdi.

İslivyani ve Osek köylerinde çeltik tarımı yapıldığına dair ilk kayıt 1530 yılına aittir. 1530 yılı defterine göre İpek Kazası'ndaki padişah hasları toplamı 23.952 akçaydı. 1570[31] ve 1582[32] yılına ait defter kayıtlarından çeltik ekiminin bu iki köyde devam ettiği görülmektedir. Padişah haslarından olan bu köylerin gelirlerine bakıldığında Osek köyünün 2500, İslivyani köyünün de 7500 akça olmak üzere 10.000 akça gelirlerinin olduğu görülmektedir. Çeltikten elde edilen gelir ayrı bir kalem halinde yazılmış olup 12.000 akçadır ki tüm gelirler toplandığında 24.000 akça yapmaktadır.

b-Vüzera Hasları

1530 yılında Osmanlı vezirlerinden Kasım Paşa'nın Selice, Mostar, Belice, Lişane ve Paleva olmak üzere beş köyde toplam 9176 akçalık has toprağı bulunuyordu[33]. Osmanlı vezirlerinden olan Kasım Paşa, II. Bayezid döneminde Enderun'da yetişmiştir. 1521 yılında Halep Sancakbeyliğine atanan vezir, daha sonra Anadolu beylerbeyiliğine tayin edilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman'ın 1526 yılındaki

---

[28] Cengiz Orhonlu, Nejat Göyünç, "Has", *DİA,* C. 16, İstanbul 1997, s. 268.

[29] Ayn-ı Ali Efendi, *Kavânîn-i Âli Osman der Hülâsa-i Mezâmin-i Defter-i Dîvân*, İstanbul 1979, s. 11.

[30] Osmanlı Devleti'nin yazışmalarda kullandığı dua formüllerinden olan Halledallahü Mülkehû, Allah, onun, yani padişahın malını-mülkünü arttırsın anlamındadır.

[31] BOA, TTd. 500, s. 366 (H.978/M.1570).

[32] TKGM.KKA, TTd. 93, s. 139 (H.990/M.1582).

[33] BOA, TTd. 367, s. 323 (H.937/M.1530).

Macaristan seferi esnasında İstanbul muhafızlığında bulunmuştur. Daha sonra Rumeli Beylerbeyiliğine atanmıştır[34]. 1530 yılında İpek'te hasları bulunan vezir, o dönemde muhtemelen Rumeli Beylerbeyisi idi.

c-Mir-i Mirân (Beylerberi) Hasları

1570 yılında Rumeli Beylerbeyisi Hüseyin Paşa'nın İpek Kazası'nda toplam 10.790 akça hassı bulunuyordu. 1582 yılında ise toplam gelirleri 8000 akça olan Yelofça ve Graniçe köyleri, Rumeli Beylerbeyisi İbrahim Paşa'nın haslarındandı[35].

d-Sancak Beyi (Mirliva) Hasları

İskenderiye Sancağı'nın 1485 yılında sancak beyi Nasuh Bey'dir. Kazada bulunan sancakbeyi hasları belirtilirken, *"Hashâ-yı Mirlivâ-i İskenderiye"* ibaresi kullanılmıştır[36]. Fakat has olan yerleşim birimlerinin sayımının bittiği kısımda "*İskenderiye Sancakbeyi"*[37] ifadesi kullanılmıştır. Aynı anlama gelen Mirlivâ ve Sancak beyi kelimelerinin aynı defterde kullanılması, bu terimlerin kullanımına dair keskin bir zaman dilimi olmadığının bir göstergesi olabilir. Nasuh Bey'in ismi de sancak beyi ifadesinin bulunduğu yerde verilmiştir. Tıpki idari birimlerin adlandırılmasında kullanılan terimler gibi, idari birim yöneticileri için kullanılan terimler de iç içe geçmiştir. Sancak beyi ve Mirliva kelimelerinin aynı dönemde kullanılması da bu iç içe geçişe bir örnektir. Beylerbeyilik kelimesiyle aynı anlama gelen Mîr-i Mirân kelimesinin aynı dönemde kullanıldığı başka kayıtlarda da görülmektedir. Bu yüzdendir ki idari teşkilatla ilgili birim ve bu birimlerde bulunan görevlilere verilen kelimelerin birbirinin yerini alması söz konusu değildir[38].

İskenderiye Sancak beyi/Mirlivâsı Nasuh Bey'in İpek Kazası'ndaki hasları; İpek kaza merkezi, kazaya bağlı 23 köy, 6 mezraa ve 11 manastırdan oluşmaktadır. Hasların gelir miktarları, 17 numaralı mufassal tahrir defterinin icmali olan 26 numaralı defterdeki sayısal verilerle karşılaştırılmış, bazı birim gelirlerindeki

---

[34] Faruk Sümer, "Kasım Paşa, Güzelce", *DİA,* C. 24, İstanbul 2001, s. 547.
[35] TKGM.KKA, TTd.93, vr. 141 (H.990/M.1582).
[36] BOA, TTd. 17, s. 2 (H.890/M.1485).
[37] BOA, TTd. 17, s. 28 (H.890/M.1485).
[38] Orhan Kılıç, *18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti'nin İdarî Taksimatı, Eyalet ve Sancak Tevcihatı*, Elazığ 1997, s. 6-7.

sayıların farklı olduğu görülmüştür. Mufassalda yer alan yerleşim birimlerinin gelirleri toplandığında da iki defterde de bazı hatalar görülmüştür. Bu yüzdendir ki hem iki defterin sayısal verileri, hem de tekrar toplanıp sağlaması yapılarak elde edilen sayısal veriler tabloda verilecektir. Gelir miktarları toplamları yanlış yazılan birimlerin sayısı fazla olduğu için farklı tablo yapılarak belirtilmesi daha uygun görülmüştür. Tarafımızdan toplanan miktarlar esas alınmaktadır. Dönemin imkânlarına bağlı olarak gelirlerin toplama işlemlerinde hata olması normaldir. Bu doğrultuda Nasuh Bey'in İpek'te bulunan haslarının dağılımı şu şekildedir:

Tablo XXXI. 1485 Yılı Sancakbeyi Hasları

Sancakbeyi (Mirliva) Hasları			
Yerleşim Birirmi	**Geliri**		
	1485[39]	**1497**[40]	**1485**[41]
İpek Kazası	30.001	30.001	30.001
Belopolye-i Kebir	14.210	14.185	14.185
Belopolye-i Küçük	8978	8999	9003
Bohoçe	6115	6115	6105
Rakavaç	2467	2467	2498
Kreboglava	1629	1629	1664
Brestiye	3886	3886	3886
Novasil	4539	4539	4485
Petriçe	7334	7334	7334
Lişani	2254	2254	1984
Loziçe	4692	4692	4691
Virbniçe	2834	2834	2985
Balinçe	1601	1601	1601
Yablaniçe-i Kebir	6889	6889	6889
Mostar	4180	4180	4180
Dobrine Mz. Radoy-ı Küçük	1347	1347	1347
Simrake	2217	2217	2237
Koçarnik	2248	2245	2183
Poboçançi	1468	1468	1488
Dolençi	3098	3098	3060
Ignela	1804	1804	1804
Mz. Bonoçişte	100	100	100
Mn. İspas	2788	2788	2788
Mn. Kuzmikan	137	137	137
Mn. Şumeti Bogaviç	458	458	458
Mn. Mokridol	98	98	98
Mn. Navari	1104	1104	1104

[39] BOA, TTd. 17, (H.890/M.1485)

[40] BOA, TTd. 26 (H.1497)

[41] 17 numaralı mufassal defterde yer alan gelirlerin tekrar toplanarak, sağlamasının yapılması suretiyle tarafımızdan hesaplanan sonuçtur.

Mn. Şumnik	484	484	484
Mn. Tomoniçe	826	829	829
Mn. Nova Çirkva	1170	1170	1134
Mn. Karmik (hâli)	0	0	0
Mn. Marine	179	179	179
Mn. Nikola Çirkva	523	523	517
Mz. Ulyar	100	100	100
Mz. Sepoça/ Rakova	50	50	50
Mz. Mihayilofça	884	884	884
Glaviçe (hâli, çayır olmuş)	500	500	500
Meserta (hâli)	200	200	200
Lijani (hâli)	562	562	478
Toplam	**123.954**	**123.950**	**123.650**

1530 yılında İpek Kazası'nda İskenderiye Mirlivası Ahmed Bey'in hasları şu şekildedir:[42]

Tablo XXXII. 1530 Yılı İskenderiye Sancakbeyi Hasları

Gelirler	**1530**
Nefs-i İpek	31.368
Karye-i Dyakoç	6928
Karye-i Dolne Yoşaniçe	12.401
Karye-i Dolne Balinçe	3309
Karye-i Rugova	5137
Karye-i Kolobik	1566
Karye-i Bel	2507
Mezraa-yı Deliloviçe	200
Toplam	**75.030**[43]

Dukakin Sancağı Mirlivası Korkud Bey'in 1580 yılı icmal defterinde belirtilen toplamı 34.400[44] akça olan İpek Kazası'ndaki haslarının dağılımı şu şekildedir[45]:

Tablo XXXIII. 1580 Yılı Dukakin Sancakbeyi Hasları

An Hashâ-yı Korkud Bey Mirliva-i Dukakin
Nâhiye-i İpek

[42] BOA, TTd. 367, s. 322-323 (H.937/M.1530).

[43] Defterde bu miktar 76.030 olarak yazılmışsa da hesaplamalar sonucunda 75.030 olduğu saptanmıştır.

[44] Korkud Bey'in kazadaki haslarının yekûnu defterde 63.200 akça olarak verilmiş olmasına rağmen gelirler toplandığında 34.400 akça yapmaktadır. Kazadaki haslarının toplam hasılatının bir önceki defterde 63.200 olması ve yeni deftere geçirilirken de yanlışlıkla eski defterdeki tutarın girilmesi ihtimal dâhilindedir. Yine bu rakam tüm haslarının toplamı olabilir. 34.400 akça ise İpek Kazası'ndaki haslarının miktarıdır.

[45] TKGM.KKA, TTd. 276, 417/342, s. 7 (1580).

Yerleşim Birimi/Gelirin Çeşidi	Bedel (Akça)
Nefs-i İpek	3200
Karye-i Belopolye-i Büzürg	15.000
Mezraa-yı Delilofça	200
Resm-i yaylakhâ-yı İpek	2000
Karye-i Şabuka	1200
Mezraa-yı Suşiçe	800
Nısf-ı niyâbet-i nâhiye-i İpek gayr-ı ez serbestihâ	12.000
Toplam	**34.400**

İpek'te 1530 yılında toplam has toprakların geliri 108.158 akça idi ve bu hasların içinde en büyük pay, İskenderiye Sancak beyi Ahmed Bey'in has miktarı olup, 75.030 akçadır.

İpek'te hem İskenderiye Sancak beyi Mehmed Bey'in hem de Dukakin Sancak beyi Kasım Bey'in 1570 yılında hasları bulunuyordu. İskenderiye sancak beyinin has miktarı 62.910 akça iken, Dukakin sancak beyinin has miktarı 14.400 akça idi. Bu dönemde Dukakin sancakbeyinin has miktarı İskenderiye sancak beyinin has miktarına göre oldukça azdı. Fakat bu durum 1582 yılında bariz bir şekilde değişmiştir. Şöyle ki 1582 yılında kazada İskenderiye Sancakbeyinin has toprağı bulunmazken, Dukakin sancak beyi Korkud'un haslarının toplamı 63.900 akça gibi büyük bir meblağdı. İpek Kazası'nın bu dönemde Dukakin sancak beyleri tarafından yönetildiğini düşündürtmektedir.

İpek Kazası'nda 1570 ve 1582 yıllarında bulunan padişah hasları, beylerbeyi hasları, İskenderiye ve Dukakin sancak beylerinin hasları şu şekildedir:

Tablo XXXIV. 1570-1582 Yıllarında İpek Kazası'nda Hasların Dağılımı

Has Çeşidi	**1570**		**Has Çeşidi**	**1582**	
Padişah Hasları	**Birim**	**Bedel**	**Padişah Hasları**	**Birim**	**Bedel**
	Çeltikciyân der kazâ-i İpek	12000		Çeltikçiyan der kazâ-i İpek	12000
	Osek	2500		Osek	2500
	İslivyani	7500		İslivyani	7500
	Mramur	2000		Mramur	2000
Toplam		**24000**			**24000**
Rumeli Beylerbeyisi Hüseyin Paşa	Yelofça	5790	**Rumeli Beylerbeyi İbrahim Paşa**	Yelofça	3000
	Graniçe	5000		Graniçe	5000
		10790			**8000**
İskenderiye Sancakbeyi	İpek merkez	32000	**Dukakin Sancakbeyi**	İpek merkez	32000

Mehmed Bey			**Korkud Bey**		
	Belopolye-i Büzürk	15000		Belopolye-i Büzürk	15000
	Pohoçe	5710		Mz. Dileluka	200
	Mz. Dileluka	200		Yaylakhâ-i İpek	2000
	Resm-i Yaylakhâ-i İpek	2000		Niyabet-i nefs-i İpek ve nâhiye-i İpek gayr-ı ez-serbestihâ	12000
	Niyabet-i nefs-i İpek ve nâhiye-i İpek ve Petrişpan gayr-ı ez-serbestihâ	8000		Mz. Suşiçe	800
		62910		Şabuka	1200
Dukakin Sancakbeyi Kasım Bey	Lipovaç	8000			**63200**
	Trekanik	1500			
	Baba	2400			
	Didiş	1500			
	Mn. Navari	1000			
		14400			
Toplam		**112.100**			**95.200**

2-Timar ve Zeametler

İpek Kazası dâhilinde 1485 yılında bulunan yerleşim birimlerinin gelirlerinin büyük bir kısmı zeamet ve timar olarak verilmiştir. Öyle ki zeametlerin geliri 323.884 akça, timarların gelirleri ise 490.070 akça idi. 1485 yılına ait defter, Selami Pulaha tarafından Arnavutça olarak yayınlanmıştır[46].

Tablo XXXV. 1485 Yılı Zeamet ve Timarlar

Çaşnigir Hüseyin Bey'in Mirliva haslarından verilen timarları	
Yerleşim Birimi	**Geliri**
Şabuka	4623
Vibarçe	1523
Brestovik	7106
Budisalçe	5281
Yablaniçe-i Sagire	610
Beliçe	2336
Otomançe	3108

[46] Selami Pulaha, *Defteri I Regjistrimit Të Shkodrës I Vitit 1485*, Tirane 1974. Yayınlanan bu defterden özellikle yer isimleri ve bu köylerin günümüzde bulundukları yerlerin saptanması için istifade edilmiştir. Pulaha'nın eserinde saptanan yanlışlıklar da belirtilmiş ve düzeltilmiştir.

Kerihsa	3937
Vrodka	1627
Niyabet vergisi	400
	30.551
Zeamet-i Altun ili tabi-i liva-i İskenderiye Şecaettin Bey, Ağa-yı Köhne-i Gurebâ	
Lunik[47]	5050
Skoçi	3409
Reniça	13.298
Botuşa	4691
Plekani	1728
Mel	2994
Morina	3070
Duyak	2091
Gorna Çernogovine	2384
Yasiçi	2929
Dolna Çernogovine	1324
Nivokas	2953
Peronya	2870
İsmoliçe	1899
Şipçani	4336
Kovaç	1746
Miholani	2284
Gosturani	2376
Çernomile	1625
İstepanesilo (İstepansil)	1646
Gorani	2137
Suşani	3099
Babnoçi	2239
Polye	6711
Rodos	254
	79.143
Hisse-i Mirza Bey veled-i Burme bervech-i zeamet	
Karye-i Şuma ve nahiye-i Altunili tabi-i kaza-i İpek	
	2228
Dolna Bukani tâbi-i kaza-i İpek	1608
Nobonani	1623
Bojani	3739
Tırebnoş	2088
Boçoşte	978
Trenopolye	2123
Vuçidol	1316
Berbat	1025
Kameniçe	1170
Büyük Dobroş	2091
Küçük Dobroş	1096
Sredne Çernogovine	1252
Brankofça[48]	1061

[47] Günümüzde Junik adıyla Deçani manastırının güneydoğusunda yer alır.

Tırnova[49]	721
Vagova [50]	642
Kalik	601
Goraniçe	1012
Gilaçiçe	880
Mz. Romaniçe hâsıl ez-hâriç	150
Kolşik	1348
Şişmaniçe[51]	2189
Popovçi[52]- Buboç ?	1488
Bonoşuçi[53]	1352
Popovçi	577
İstubela[54]- İştobil?	822
Rogam[55]	519
Dolna Kırnine- tabi-i Suhogırla	3488
Dragosil[56] tabi-i Altunili derbent resmi	300
Mz. Hraniçe	350
	39.837
Zeamet-i Çaşnigir Davut ve Sinan Beyoğlu Osman Çelebi	
Nefs-i Suhogırla pazardır	22.422
Çirkolaz[57] tabi-i kaza-i İpek	7764
Oraça	5808
Şuşiçe	5275
Bana tabi-i Suhogırla	9944
Rudnik tabi-i Suhogırla	4833
Kostriça	1718
Dolna Loçine	5188
Seliçe- hâsıl ez-hâriç	150
	63.102
Zeamet-i Deçani tâbi-i İpek der tasarruf-ı Hasan Bey Liva-i İskenderiye'de eşer	
Rugova	6124
Deçani	12.624
Dyakoviçe	6446
Korsorik[58]	6025
	31.219
Karye-i Gorrajdeva[59] tâbi-i İpek zeâmet-i mezkûr (Hasan Bey[60]) hashâ-yı mirlivadan ikrâz olunub verildi.	
Gorrajdeva	**3382**
Çerniş tabi-i İpek ber zeâmet-i mezbur (Hasan Bey[61]) hashâ-yı mirlivadan ikrâz olunub verildi.	

[48] Günümüzde Yakovadadır. s. 190.

[49] TTd.93 Vukşa ? s. 242; Pulaha s. 191.

[50] Günümüzde Yakova'dadır. S.191

[51] Bugün Şişmaniçe Yakova'nın batısındadır. Pulaha, s.194.

[52] Bugün Popovçi günümüzde Sırbistan sınırındadır.

[53] Günümüzdeki adı Ponoşeç'tir ve Yakova'nın batısındadır.

[54] Günümüzdeki adı Stubla'dır ve Sırbistan sınırlarındadır.

[55] Günümüzde Sırbistan'dadır.

[56] Dragobil günümüzde Priştine ve İpek arasındadır.

[57] Günümüzde Kosova'da bulunan şehir, yine İpek sınırlarında yer almaktadır.

[58] Günümüzde Kosariq adıyla İpek ilinde bulunmaktadır.

[59] Günümüzde Gorazhdec adıyla İpek ilinde bulunmaktadır.

[60] Pulaha burada Hüseyin olarak yazmıştır, s. 213.

Çerniş	413
Zeamet-i Yoşaniçe tabi-i İpek der tasarruf-ı Ayas Bey veled-i Kuka Paşa Hazretleri sancağına eşer. Bundan akdem 32.000 akçalık timara mutasarrıf olub zeâmet yazdıklarından az olmağın ziyâdeye yazulursa evvelki timarı yazusuna bedel olmağiçün geri kendü üzerine mukarrer edüb zevâtdan ikrâz-ı i'tiyâdına ve bu hükm irâd olundu. Kendülerine mukarrer kılındı.	
Gorna Beliçe tâbi-i Suhogırla kazâ-i İpek	10.018
Gorna Yoşaniçe	9626
Dolna Yoşaniçe	10.042
Posta Yoşaniçe	1480
	31.166
Zeamet-i Zako Bey Prizren Sancağı Beyi haslarından ikrâz olunur. Zeâmet olunmak der tasarruf-ı Hızır Çelebi veled-i Murad Bey	
Zakova tâbi-i Nâhiye-i Suhogırla	6354
Tuçep	10.655
	1**7.009**
Zeâmet-i Silahtar Hamza Bey	
Bolani	2199
Dolna Trebovik	1500
Mz. Gorna Trebovik hâsıl-ı ez-hâriç	200
Gorna Luka	9510
Popole	2491
	12.201
Zeamet-i Hacı veled-i Perper Serasker-i nahiye-i İpek ber tahvil-i Zanos	
Gırniçal	5397
Şaptir	1637
Hrastoviç	3749
Uça	1359
Çirne Potok[62]	2299
Duyak	1833
	16.274
Timar-ı Silahdar Hayreddin	
Berkova[63]	**11.588**
İstinik köyü gelirlerinin üçte biri Silahdar Hayreddin'e kalan üçte ikisi ise Sipahioğlu Yunus'a aittir.	
İstinik[64]	4368[65]
Rekova	1180
	5548
Timar-ı Atmaca Voyvoda mutasarrıf olub eşer	
Buçorik tabi-i İpek	979
Palova tabi-i İpek Vilayet-i Suhogırla	1113
	2092
Timar-ı Çeribaşıoğlu Mustafa	
Osterbac	1861
Şubovik	2593
	4454
Timar-ı Musa veled-i Berber Ahmed	
Kruşeviçe[66]	**7541**

[61] Pulaha burada Hüseyin olarak yazmıştır, s. 213.

[62] Günümüzde Kosovada Yunik/Junik'de bulunmaktadır.

[63] Günümüzde de İpek ilindedir.

[64] Günümüzde İsnic adıyla Yakova'dadır.

[65] Defterde 4341 olarak yazılmıştır (BOA, TTd. 17, s. 244) fakat vergilerin toplamı 4368 yapmaktadır.

Timar-ı Yeniçeri Yusuf	
Çerniçe	3337
Prikoda[67]	1286
Muzovanya[68]	1411
	6034
Timar-ı Nikola tâbi-i İpek	
Rakoş	3909
Grabofça[69]	1498
	5407
Timar-ı Murad ve İnebeğ veled-i Zağracı Hamza	
Odeniça	412
Çirnelog[70]	1590
Posta İvranik hâli	300
	2302
Timar-ı Mehmed veled-i Doğan	
Yablaniçe[71]	**5034**
Timar-ı Yayabaşı Zekerya veled-i Yahya	
June/Jupe	3545
Graboniçe[72]	1978[73]
Suşiça	862
	6385
Mukata-yı Ahmed Bey	
Raduşa	**100**
Timar-ı Aydın	
İslivyani	6615
Osak	1204
Dobriçedol	1899
Kakalinçe	647
	10.365
Timar-ı Nikola veled-i Anderya	
Romaniçe	**1147**
Timar-ı Ali veled-i Mahmud	
Çernovirha[74]	**6832**
Timar-ı Dizdar Koçi	
Lubişte[75]	4414
Jalçe[76]	4794
	9208

[66] İpek ilinin güneyindedir.
[67] Günümüzde İpek'in kuzeydoğusunda yer alır.
[68] İstok'un güneyinde bulunur.
[69] Günümüzde Grobac, İpek'in güneydoğusundadır.
[70] İpek'in doğusunda bulunan Ceraluka köyü olduğu düşünülmektedir, Pulaha s. 246.
[71] İpek'in güneydoğusundadır.
[72] Grabanica İpek'in güneydoğusundadır.
[73] Defterde 1968 yazılmıştır, s. 261.
[74]Ceroverhi adıyla İpek'in kuzeyinde bulunur.
[75] Günümüzde Prizren'deki Lubishte olabilir. Pulaha, burayı Deçani'nin kuzeyinde bir köy olarak belirtir, s. 254.
[76] İpek'in doğusundadır.

Timar-ı Lazar Arnavud	
Lipovaç	**4506**
Timar-ı Gorgi	
Lişani	**4351**
Timar-ı Yusuf veled-i Ulufeci İlyas	
Borale	**4700**
Timar-ı İshak	
Beleg[77]	**4067**
Timar-ı …..[78]	
X	**4314**
Timar-ı Süleyman Kethüda-i Kale-i Sokol	
Rilkovina	**4006**
Timar-ı Kara Yahya	
Boboluça	4199
Dolna Iglareva	1926
	6125
Timar-ı İbrahim Silahdar maktu ulufesinden verildi	
Breloniçe/Dyaviçe derbent köyüdür 18 h- 4müc. Derbenddir derbend resmi verir	700
Şitopel ber zevaid-i zeamet-i Deçani	2338
Tırnova ber-zevaid-i timar-ı Duka veled-i Miyokoş	1561
Lukavaç- zevaid-i timar-ı Silahdar Karaca	1179
	5778
Timar-ı Yusuf ebna-i Sipâhiyân maktû ulûfesinden bedel verildi	
Kotrova Zeramnik nam-ı diğer Nika zevaid-i Hacı veled-i Berber	1384
Vardeşte ber-zevâid-i Zekeriya	1477
İstik zevâid-i Silahdar Hayreddin- hisse-i sülüsân Tafsil-i esamisi karye-i asliye Mezkur Hayreddin Silahdar timarında olmuştur anda taleb oluna	2690
	5551
Timar-ı Hıraç Mahmud ebnâ-i Sipâhiyân dergâh-ı mualla maktu ulufesinden bedel verildi	
Ozrin[79] zevaid-i Timar-ı İshak Serasker-i Köhne-i Bihor	1237
Brodnik zevaid-i Musa Serasker-i nahiye-i İskenderiye	987
	2324
Timar-ı Mustafa veled-i İbrahim Subaşı ber ebnâ-yı Sipâhiyân	
Bana zevâid-i zeamet-i Hamza Bey	4937
Gorgovik zevaid-i timar-ı Süleyman	1150
	6087
Timar-ı Yovan Serasker-i Köhne-i nahiye-i Tırgovişte	
Lutoglav zevaid-i Yusuf	3225
Çeskova[80] zevâid-i Ali Bazdar	2537
Gorna Barani zevaid-i Mustafa veled-i Yahya, karye ahalisi başka sınırda tarım yaptıklarından gelirleri sadece "hasıl-ı ispence ve gayr" başlığıyla kaydedilmiştir.	1013
Berkova zevaid-i timar-ı Abdi veled-i Solak	1000
	7775
Timar-ı Turhan bin Saruca ber-tahvil-i Şirmerd	
Gorna Bukani	**2628**[81]

[77] Bu köyün vergilerinin bir kısmının yazılı olduğu yer siliktir, s. 274.

[78] Timar sahibinin ve köyün adı tamamen siliktir, fakat İpek'e bağlı olduğu açık bir şekilde okunmaktadır. Yine nüfus ve vergi kayıtları da eksiksizdir, köyün adı okunamasa da veriler X köyü olarak girilecektir, s. 274.

[79] Ozrim köyü günümüzde İpek'in kuzeydoğusundadır.

[80] Gjeskova, Deçani'nin doğusundadır.

Timar-ı Yeniçeri Ali	
Todoriçoviçe	2706
Kradaç	1148
	3854
Timar-ı İbrahim veled-i Ahmed	
İvranik	1605
Prekolug	1682
Mn. İvrele	555
	3842
Timar-ı Zağracı İskender	
Dubova	1355
Bana[82]	2082
Kaşiçe	971
Rezale	2649
	7057
Bu zikr olan kura ve hâsıldan gayrı âher nâhiyede iki (bin) altıyüz kırk dokuz akçaya mukayyed bir Rezale nam köy dahi vardır.	
Timar-ı Kasım Çelebi veled-i Malkoç	
Dolna Barani	8132
İstik	1268
	9400
Timar-ı Ahmed Ağa	
Çermil[83]	**11852**
Timar-ı Peter veled-i Leşban	
İfşiyani[84]	9380
Koş	10815
	20195
Timar-ı Kılıç Kastamoni	
Tırbohovçi	2656
Milakani	3614
	6270
Timar-ı veled-i Yahya	
Gorna Glokani	3486
Vidoş	1515[85]
Ruzagri	1786
	6787
Timar-ı Radiç veled-i Çerni	
Orhavaç- Rahovaç	5380[86]
Grebenik tabi-i Suhogırla	7603[87]
	12.983
Timar-ı Sekban İlyas ve müşterekeş Zemberekçi Hızır	
Kotradik	2802
Lablani	2886
Botinbrek	2599

[81] Defterde 2525 olarak yazılmıştır, s. 295.

[82] Suhogırla nahiyesine bağlı Bana adlı bir köy daha bulunmaktadır.

[83] Cermjan adıyla günümüzde Yakova'da yer alır.

[84] Yakova'nın güneyinde Fshaj adıyla yer alır.

[85] Defterde verilen miktar 1685 ise de vergilerin toplamı 1515 yapmaktadır, s. 313.

[86] Defterde 5368 olarak yazılmışsa da vergilerin toplamı 5380 etmektedir, s. 315.

[87] Defterde 7708 olarak yazılmışsa da vergilerin toplamı 7603 etmektedir, s. 315.

Dolna Petriçe	2509[88]
	10796
Timar-ı Yahşi Katib ebna-i ulufeciyân Dergâh-ı Mualla	
Belopavlik	741
Rasuha	5489
	6230
Timar-ı Yeniçeri Karaca ve İbrahim Silahdar (müşterek)	
Lukavaç (hisse-i Yeniçeri Karaca)	863
Lukavaç (hisse-i İbrahim Silahdar)	1179
Obraşka	2202
	4244
Timar-ı Mehmed bin Berber Ahmed	
Dolova	2996
Istraniş [89]	2421
Çupoyova	370
	5787
Timar-ı Ali merdüm Sinan Bey	
Tominopolye	**11844**
Timar-ı Hasan veled-i Şahin ve müştereği Şirmerd	
Beliçe[90]	3421
İştopol	2745
Baram	1477
	7643
Timar-ı Yivan ve Içotkov birader-i o müşterek ikisiyle eşerler	
Gorna Loçine	2466[91]
Moster	2572
Bednoş	2572
Şumeniçe	485
Dolna Kaliçani	893
	8988
Timar-ı Yahya veled-i Karaca	
Şikona	**5332**
Timar-ı Kuşbaz Yusuf	
İstralçe[92] Istraliç	6539
Şalinoviçe	5560
	12099
Timar-ı Ali Bakkal	
Trakanik	917
Beçi[93]	2003
İvranik[94]	1457
Yoşaniçe	420
Kraçor	1106

[88] Defterde 3504 olarak yazılmışsa da vergilerin toplamı 3509 etmektedir, s. 318.

[89] Istraniş köyünün geliri 2351 yazılmıştır, hesaplamalar doğru olup sadece bazı vergiler unutulmuş ve gelir kısmına sıkıştırılmıştır. Sonradan yazılan vergi miktarları toplam hasıla eklenmesi defterde unutulmuştur. Köyün toplam geliri 2421 akçadır, s. 323.

[90] Gelirlerin toplamı defterde 4421 yazılmışsa da 3421 olmalıdır, s. 326.

[91] Defterde 2468 yazılmıştır, s. 328.

[92] Deçani'nin kuzeyindedir.

[93] Beci günümüzde Yakova'nın kuzeyindedir.

[94] Defterde 1475 yazılmıştır, s. 336.

Brestovaç-ez-hâriç hâli	750
Mz. Gorna Trakanik ez-hâriç	50
	6703
Timar-ı Murad veled-i Saruhan	
Belopolye	6182
Nemilovik	4224
Drovodel hâli-hâsıl-ez-hâriç hâli	405
Leji Baba	1014
	11825
Timar-ı Evrenos veled-i Ahmed Bey	
Lubolik	**5603**[95]
Timar-ı Mevlana Kadı- i İpek	
Kırninçe Nahiye-i Suhogırla tâbi-i İpek	6083
Timar-ı Süleyman bin Klavuz	
Gorgovik	**9269**[96]
Timar-ı Kalkan ve Yusuf ve Murad	
Verik	2575
Boçoşte	2425
Krabovaç	2572
Çirvenibrek	2566
Tırestenik	1960
	12098
Timar-ı Hasan ve Hüseyin veled-i Kasım müşterek	
Yablaniçe[97]	1193
İstudeniçe tabi-i İpek Suhogırla	1482
Mz. Sermik/Şumnik hâli hasıl ez hâriç	600
Mz. Dolna Lablani hasıl ez hâriç	300
	3575
Timar-ı Yeniçeri İbrahim ve müştereği Frenk Hamza	
Leskovaç tabi-i İpek vilayet-i Suhogırla[98]	**11407**
Timar-ı Ali Bazdar	
Aydine Pole[99]	4648
Nakil[100]	2645
	7293
Timar-ı Hasan	
Dolna Nekravaç	**3202**
Timar-ı Hacı Ali ve müştereği Pir Ali Hüseyin	
Irzinik	3279
Nenadaniçe[101]	2996
	6275
Timar-ı Cafer veled-i Ahmed ber-tahvil-i İskender Hayreddin	

[95] Defterde 5653 yazılmıştır, s. 342.

[96] Defterde 5689 yazılmışsa da toplam gelir miktarı 9269 akçadır, s. 344.

[97] Defterde 1191 olarak yazılmıştır, s. 351.

[98] Defterde 11.597 olarak yazılmıştır, s. 353.

[99] İspencenin 100 akça az yazılmasıyla sonuç da 100 akça eksik çıkmıştır, defterde 4548 olarak yazılmışsa da doğrusu 4648 akça olması gerekmektedir, s. 354.

[100] Defterde 2651 olarak yazılmıştır, s. 355.

[101] Defterde 3000 olarak yazılmıştır, s. 358.

Peloçiçe	2297
Çirne Luka[102]	2299
Kırnine[103]	733
	5329
Timar-ı Hasan veled-i İsa	
Dolna Beliçe	3874
Dobrodol	2727
	6601
Timar-ı Mustafa veled-i Çeribaşı	
Rakovaç	3749
Raşkovaç	2777
	6526
Timar-ı Hızır veled-i Demirtaş	
Klinaç tâbi-i İpek Vilayet-i Suhogırla	**4280**
Timar-ı Hacı Osman	
Kuruşova tâbi-i İpek Vilayet-i Suhogırla	2704
Orlat tâbi-i İpek Vilayet-i Suhogırla	4515
	7219
Timar-ı Ali veled-i İbrahim	
Broçil	977
Novasale	856
Gorna Dran tâbi-i İpek Vilayet-i Suhogırla[104]	899
Radolovaç tâbi-i İpek Vilayet-i Suhogırla[105]	899
Gorna Nekravaç tâbi-i İpek Vilayet-i Suhogırla	535
Romaniçe	50
	4216
Timar-ı Karagöz ve Karındaşı Alagöz	
Vodine/Vodoyine	**2898**
Timar-ı Süleyman veled-i Dizdar	
Vuknik/Vuksik [106]	4655
İzniliçe/ İzniçe	305
	4960
Timar-ı Mehmed veled-i Paşa Yiğit	
İstara Andovrani	**1393**
Timar- Tursun veled-i Ayas	
Pürçova /Berçova	1804
Novasili[107]	1234
	3038
Timar-ı Vuk veled-i Minokoş	
Lukani	3830
Klina	4981
Dosuka	2325
	11136
Timar-ı Kaçak Mehmed	

[102] Defterde 2291 olarak yazılmıştır, s. 360.
[103] Defterde 731 olarak yazılmıştır, s. 360.
[104] Defterde 899 olarak yazılmıştır, s. 371.
[105] Defterde 879 olarak yazılmıştır, s. 371.
[106] Defterde 4715 yazılmıştır, s. 374.
[107] Defterde 1252 olarak yazılmıştır, s. 378.

Trepza Nâhiye-i Suhogırla tâbi-i İpek	**7696**
Timar-ı Marko veled-i Miokuş	
Papirekani	2475
İstinik /İsnik	1312
	3787
Timar-ı Radiç	
Dolna Kruşeva nâhiye-i Suhogırla tâbi-i İpek	**4280**
Timar-ı ….[108]	
Pirlepe	3315
Drodel	924
İstudeniçani nâhiye-i Suhogırla tâbi-i İpek[109]	1157
Novasili tabi-i İpek	981
	6377
Timar-ı Radenkov	
Zahak	**991**
Timar-ı Miri veled-i İnebey ber tahvil-i Radiç	
Naglavka	5921
Dranofça	2901
	8822
Timar-ı Abdi veled-i Solak	
Yagodine nahiye-i Suhogırla tâbi-i İpek[110]	**4245**
Timar-ı Hamza ve Yahya	
Gorgovik nahiye-i Suhogırla tâbi-i İpek[111]	**11591**
Zeamet ve Timarların Toplam bedeli	**813.954**

Kazada bulunan köylerdeki toprakların büyük bir kısmını 1530 yılında timar ve zeametler oluşturmaktaydı. Timar ve zeametler tek kalem altında "*Timarhâ-yı Züemâ ve Sipahiyân der-kazâ-i İpek"* başlığıyla kaydedilmiştir. Bu şekilde kaydedilen timar ve zeametlerin toplam geliri 767. 362 akçadır[112]. İpek kadısının da Suşice köyünde 5353, Dobroşin köyünde 6237 olmak üzere 11.590 akçalık timarı bulunmaktaydı[113].

İskenderiye Sancağı'na bağlı Podgoriçe, Jabyak ve Medun kaleleri muhafazasında görevli olan askerlerin de kazada timar sahibi olduğu görülmektedir. Kale muhafızlarının İpek Kazası köylerinde bulunan timarlarının toplamı 114.364 akçadır. Tüm bu veriler toplandığında 1530 yılında kazadaki timar ve zeametlerin tümünün geliri 893.316 akçadır.

[108] Timar sahibinin adı defterde belirtilmemiştir, s. 384.
[109] Defterde 1155 olarak yazılmıştır, s. 386.
[110] Defterde 4115 olarak yazılmıştır, s. 390.
[111] Defterde 11.587 olarak yazılmıştır, s. 391.
[112] BOA, TTd. 367, s. 331 (H.937/M.1530).
[113] BOA, TTd. 367, s. 331 (H.937/1530).

Tablo XXXVI. Kale Müstahfızanlarının İpek Kazası'ndaki Timarları[114]:

Timarhâ-yı Müstahfizân-ı Kale-i Podgoriçe der Kazâ-i İpek	
Yerleşim birimi	**Gelir**
Rodne Bırda	6586
Vukonik	5897
Koş	10.112
Osoyani	9832
İzbiçe	2352
Duyak	2180
Toplam	**36.959**
Timarhâ-yı Müstahfizân-ı Kale-i Jabyak der Kazâ-i İpek	
Gurgovik	13.801
Kovaçiçe	1656
Sigaviçe	256
Tuçep	7036
Temeşçeniçe	1076
Yaşeniçe	2484
Botok-Hass	2657
Bernoşiçe	1376
İsmolinçe	1119
İstudeniçe	927
Pirlepe	3091
Şuşani	2724
Gorna Çernogovine	2950
Rogam	361
Novasil	1205
Polisa	7519
Şişmaniçe	1129
Toplam	**51.367**[115]
Timarhâ-yı Müstahfizân-ı Kale-i Medun der Kazâ-i İpek	
Milekani	3377
Lajani	590
Küküt	2263

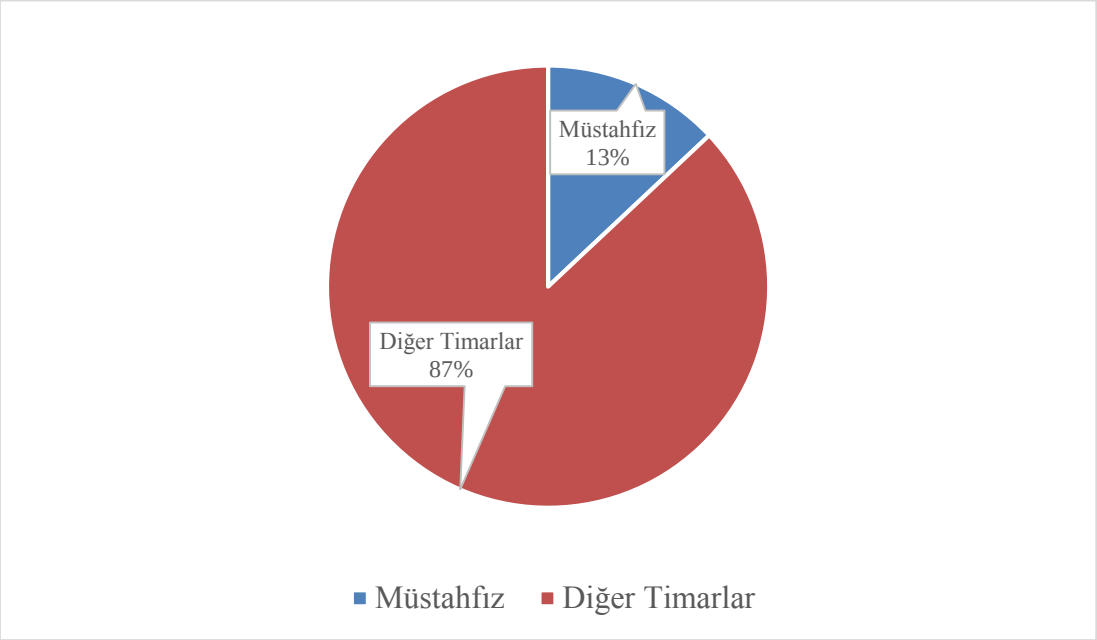
[114] BOA, TTd. 367, s. 332 (H.937/1530).

[115] Defterde bu rakam 51.357 olarak verilmiştir.

Çiçin	2555
Bojik	1276
Salevik	2147
İslatina	1412
Rayoç	1947
Ancilat	508
Hrastova	2595
Tomonisi	2107
Podi	875
Proşvanine	946
Glodi	3530
Toplam	**26.038**
Genel Toplam	**114.364 Akça**

Podgoriçe, Jabyak ve Medun kaleleri muhafızlarının İpek Kazası'ndaki timarlarının toplamı 1530 yılında 114.364 akça idi. Mustahfız timarları içerisinde en büyük pay Jabyak Kalesi'ne aittir. 1530 yılı kayıtları timar ve zeametleri bir bütün olarak vermesi, timar ve zeametlerin birlikte değerlendirilmesine sebep olmuştur. Mustahfız timarlarının oranı da timar ve zeametlerin toplamına olan oranını göstermektedir.

Grafik V. 1530 Yılı Müstahfız Timarları

İpek Kazası'nda müstahfız timarlarının oranı tüm timarların içinde % 13'tür.

İpek'te 1570 yılında timarların toplam geliri 597.627 akça, zeametlerinki ise 250.007 akça idi. 1582 yılında kazada zeamet olarak verilen topraklar artarak gelirleri 311.066 akça olmuş, timarlar ise bir önceki döneme göre hemen hemen aynı kalıp 585.966 akçalık bir gelir oluşturmuştur.

a- Timar Sisteminin Bölgede Uygulanışı

1485 yılı kayıtlarında İpek kırsalında, Karye-i *Gorgovik zevaid-i timar-ı Süleyman* tarzında kaydedilen timarlar olduğu görülmektedir[116]. Zevâid timarlar arka arkaya kaydedilmiştir. Buradaki zevaid kelimesi, hâriç ez-defter, ziyade, zâid, nev-yafte kelimeleriyle aynı mantık çerçevesinde kullanılmıştır. Timarlı sipahiler resmi kayıt dışında ellerinde bulunan gelirlerini yani ziyadesini saklamaya yatkındılar. Bu sebepledir ki gelirlerini kayıtlara tam olarak yansıtmayan sipahilerin şiddetli bir şekilde cezalandırılacağı tahrir beratında yazılmaktaydı. Yine bu sebepten sipahilerin ziyade gelirlerini gösterme izni verilmiş ve bunu gerçekleştirenlere mükâfat

[116] BOA, TTd. 17, s. 290 (H.890/M.1485).

verilmiştir. Tahrir esnasında tespit edilen fazla gelirler nev-yafte, tahrir sonrasında bulunanlar ise ziyâde olarak adlandırılmıştır. Ziyadeler, sancak beyi eliyle timarlılara verilmiştir[117]. İpek Kazası'ndaki bu zevaid timarlar da sonradan tesbit edilen fazla gelirlerdir ki sancak beyi tarafından uygun görülen timar sahiplerine verilmiştir.

İpek Kazası'nda müşterek yani ortak olarak timar tassarruf edildiği görülmektedir. Bir timarlının geliri, birden çok köy olabilirken, yine bir köy birkaç kişi arasında müştereken de tasarruf edilebilmekteydi. Bu gibi durumlarda gelirleri paylaştırılan yerleşim biriminin başında *müştereken eşer* ibaresi bulunurdu. İsimler ve gelirlerin miktarı, hisse hisse yazılırdı. XV. yüzyılın sonlarında İpek kazası köylerinden Rahova'nın gelirleri ispence dâhil, Yeniçeri Karaca ve Silahdar İbrahim arasında paylaştırılmıştı[118]. Müşterek olarak tasarruf edilen tımarların gelirleri tek kalem altında da belirtilebilirdi. Yine aynı dönemde Beliçe ve İştopol köyü ayrı ayrı yazılmışsa da Hasan ve Şirmerd tarafından müşterek olarak işletildiğinden *timar-ı Hasan veled-i Şahin ve müştereği Şirmerd mutasarrıf olub müşterek eşer* başlığıyla kaydedilmiştir. Bahsi geçen timar sahiplerinin hisselerine tam olarak ne kadar düştüğü ayrı ayrı belirtilmemiştir. Bu durum da gelirlerin ikisi arasında eşit olarak paylaşıldığını göstermektedir[119].

Gayrimüslimlere de timar verilmekteydi. Timarı müşterek olarak kullanmak için herhangi bir şart bulunmuyordu. Kardeşler de beraber timarı işletebiliyordu. Timar sahibi olan gayrimüslimlerden Yivan ve Içotkov kardeşler müşterek olarak Gorna Loçine, Mostir, Bednoş, Şumeniçe ve Dolna Kaliçani köylerini tasarruf etmektedir[120].

İpek Kazası'nın bağlı bulunduğu İskenderiye Sancağı'nda timar ve zeamet sistemi, kanun üzere; genellikle babadan oğula geçme usulüne göre uygulanmış ise de bazı kayıtlardan nadiren de olsa bu usule aykırı olarak hareket edildiği görülmektedir. Örneğin İpek'e bağlı Gorajdofça köyünde ve diğer bazı köylerde

[117] Halil İnalcık, *Hicri 835 tarihli Sûret-i Defter-i Arvanid*, s. XXVI.
[118] BOA, TTd. 17, s. 321 (H.890/M.1485).
[119] BOA, TTd. 17, s. 326 (H.890/M.1485).
[120] BOA, TTd. 17, s. 327-330, (H.890/M.1485).

toplam 29.700 akçalık timarın sahibi İbrahim Çavuş'un vefatından sonra oğulları Mehmed ve Mustafa'ya verilmediği anlaşılmaktadır. Bunun üzerine İbrahim çavuşun oğulları, timarın kanun üzere kendilerine verilmesi gerektiğini belirterek duruma karşı çıkmış, nihâyetinde de bahsi geçen 29700 akçalık timar 30 Nisan 1618 tarihinde Mehmed ve Mustafa'ya tevcih olunmuştur[121].

Timar sisteminin sadece askerî bir uygulama olduğu düşüncesi yanlıştır. Genel olarak timarların askerîlere verildiği görülse de seyfiye üyesi olmayan kişilere de timar verilmekte ve bu timarlar *sivil timar* olarak tanımlanmaktadır. Sivil timarların varlığı, timarın sadece askerî bir uygulama olarak görülmesi tezini çürütmüştür. Sivil timarlar da kendi içerisinde verilme amaçlarına göre gruplanmıştır. Bunlardan birisi de toplumsal yaşamla ilgili olarak verilen timarlardır. Şerî hukukun temsilcisi olarak devlet teşkilatında yerini alan kadı, bu gruptadır. Askerî görevi olan kadılar olduğu gibi askerî sorumluluğu daha az olan kadılar da mevcuttur[122]. Fakat burada üzerinde durulması gereken husus kadıların geniş görev ve yetki sahalarının bulunmasıdır. Çünkü kadının sorumluluğu sadece şerî hususlarla sınırlı değildir. Öyle ki kadılar, görev yaptıkları kazaların aynı zamanda mülkî, idari, askerî ve beledî meseleleriyle de ilgilenen ve bu alanlara ait işlerin aksamamasından sorumlu olan bir görevliydi[123]. Kadılara timar verilmesi de bu bağlamda şaşırtıcı değildir. Elimizdeki en eski tahrir kaydı olan 1432 yılına ait Arvanid Sancağı defterinde de kadılara maaş olarak timar verildiği görülmektedir[124]. İpek Kazası'nda da bu uygulamayı görmek mümkündür. Kazaya bağlı Suhogırla Nahiyesi köylerinden 6083 akçalık geliri bulunan Kırninçe köyü, timar olarak İpek Kadısı'na verilmiştir. İpek kadısının ismi belirtilmemiş sadece *"Timar-ı Mevlânâ Kadı-yı İpek"*

---

[121] BOA, MAD.d., 107, s. 274.

[122] BELDİCEANU, Nicoară, *XIV. Yüzyıldan XVI. Yüzyıla Osmanlı Devleti'nde Timar*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara 1985, s. 34.

[123] Ebül-ulâ Mardin, "Kadı", *İA,* C. 6, İstanbul 1977, s. 42-46; Fahrettin Atar**,** "Kadı", *DİA,* C. 24, İstanbul 2001, s. 66-69; İlber Ortaylı, "Osmanlı Devleti'nde Kadı", *DİA,* C. 24, İstanbul 2001, s. 69-73.

[124] Halil İnalcık, *Hicri 835 tarihli Sûret-i Defter-i Arvanid*, s. XXIV.

olarak kayıt düşülmüştür[125]. Yine 1530 yılında da İpek kadısının Suşice köyünde 5353, Dobroşin köyünde 6237 olmak üzere 11.590 akçalık timarı bulunmaktaydı[126].

Osmanlı Devleti'nde toprağı tasarruf eden kişinin vefat etmesi ya da başka bir sebepten ötürü işleyemez duruma gelmesi sonucunda vakit kaybetmeden yeni bir işletene verilmekteydi. Bu sayede toprağın boş kalması önlenmiş olur, üretim devam ederdi. Fakat sıkı tedbir ve denetlemelere rağmen zaman zaman topraklar uzun süre boş kalabilmekteydi. İpek Kazası'nda da işletenlerinin değişimi esnasında bazı aksaklık ve belki de ihmallerden ötürü timar topraklarının bir süre boş kaldığı görülmektedir. Kazaya bağlı Raşkovaç köyünde 3000 akçalık timarı bulunan Kurd Bey'in vefâtından on yıl sonra timar, Hasan Bey'e verilmiştir. Bu sürede timar toprağı kimseye tevcih edilmemiş olup boş kalmıştır[127]. Sefer zamanlarında ise timarlıların geri dönmemelerinden dolayı toprakların boş kalma sürelerinin daha da uzayabildiği görülmüştür. Öyle ki sefere gidip dönmeyen ve vefat eden Kasım Bey'in toprakları yirmi yıldan fazla bir süre boş kalmıştır[128].

Timarı tasarruf eden kişi, çevreden geçerli gerekçelerle şikâyet edildiğinde timarı elinden alınırdı. Resokas köyünde tımarı bulunan Ali Bey hakkında fitne ve fesata sebep olduğu, haramilere destek verdiği bildirilmiş, bunun üzerine görevinden azledilerek timar, Veli Bey'e verilmiştir[129]. Yaşanan bu durum, reayanın istek ve şikâyetlerinin devlete ulaştığını gösterdiği gibi devlet nazarında bu şikâyetlerin[130] dikkate alındığını ve toprak sahiplerinin kişilik özelliklerinin önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim Sipahi, timarına ait toprakların ekilmesinden ve vergi toplanmasından sorumlu olduğu gibi timarının bulunduğu köylerde düzeni sağlamaktan da mesuldü ki bu iş için de genellikle cebelilerini görevlendirirdi[131].

---

[125] BOA, TTd. 17, s. 342 (H.890/M.1485).
[126] BOA, TTd. 367, s. 331 (H.937/M.1530).
[127] BOA, İE. AS, 20/1856 (H.1077/M.1666).
[128] BOA, MAD.d. 34, s. 402 (H. 948/M.1541).
[129] BOA, A.{DVNSMHM.d. 25/1756 (M.1762).
[130] Reayanın şikâyetlerini padişaha nasıl ulaştırdığı hakkında bkz. Suraiya Faroqhi, " Osmanlı Vergi Mükelleflerinin Siyasal Etkinlikleri ve Saltanatın Meşrulaştırılması Sorunu (1570-1650*), Osmanlı Dünyasında Üretmek, Pazarlamak, Yaşamak*", Çev. Gül Çağalı Güven, Özgür Türesay, İstanbul 2004, s. 285-313.
[131] Stanford J. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, C. 1, İstanbul 2004, s. 165.

Sipahinin görevini ihlal edip köylüyü zor duruma düşürmesi de devlet için yukarıdaki örnekte olduğu gibi sipahinin azledilme sonucunu doğuruyordu. Diğer bir deyişler sipahi, devleti temsil ediyordu. Kişiliğinin buna uygun olmaması devletin halk arasında güvenilirliğini tehlikeye sokabilirdi.

Kazada ortak olarak timar tasarrufu yapıldığı görülmektedir. Örneğin Yahya, kardeşi Ali, Osman ve Mustafa ismindeki kimselerin tahvil tezkiresi ile toplam 15.887 akçalık timarları bulunmaktadır. İçlerinden Osman Bey, üzerinde olan timarın üç hissesini kardeşi Ali'ye devretmiştir[132].

Simonik köyünde 20.000 akçalık zeameti bulunan Hasan'ın ölmesi neticesinde boş kalan timarı sonradan Müslüman olan ve hiçbir dirliği bulunmayan bir gayrimüslime verilmiştir[133]. Bu durum, İslamiyet'i kabul ettiği için verilmiş olabileceğini düşündürebilirse de Rumeli'de Hıristiyanların da timar sistemi dâhilinde toprak sahibi olmaları bu ihtimali ortadan kaldırmaktadır. Öyle ki XV. yüzyıl tahrir defterleri, sadece idari görevlilerin değil, Osmanlı ordusundaki timarlının kayda değer bir kısmının da Osmanlı öncesinde bölgede bulunan yerel asker ve asiller sınıfından olduğunu göstermektedir. Hatta bazı bölgelerdeki timar sahiplerinin yarısı Hristiyandır. Örneğin 1468 yılında Sırbistan'ın Braniçeva kazasında bulunan 125 timar sahibinin 62'si Hristiyandır[134]. Uygulama açısından timar ve zeamet usullerinde bir farklılık da bulunmamaktadır. Hristiyan bir sipahinin ölümünden sonra Timar veya zeametinin kime kalacağı gibi hususlar Müslümanlarla aynıdır. Bir Hıristiyan sipahinin Hristiyan oğulları, babalarından kalan timarı kullanma hakkına sahiptir. Yine bir Hıristiyan sipahinin timarı, Müslüman oğluna ya da başka bir Müslümana geçtiğinde dahi umumi timar kuralları gerektirdiği takdirde tekrar Hıristiyan olan başka bir oğluna geçebilmektedir[135].

Dresnik köyünde ve diğer yerlerde toplam 12.000 akçalık timarı bulunan İpek sakinlerinden Osman Bey'in vefatı üzerine boş kalan timar, Selanik Sancağı Beyi

---

[132] BOA, AE. SMST. III, 58/4291 (H.1180/M.1767).

[133] BOA, İE.TZ, 06/597 (H.1113/M.1701).

[134] Halil İnalcık, "Osmanlı Fetih Yöntemleri", s. 122.

[135] Halil İnalcık, "Stefan Duşan'dan Osmanlı İmparatorluğu'na XV. Asırda Rumeli'de Hıristiyan Sipahiler ve Menşeleri", *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, İstanbul 1996, s. 92.

Mustafa'nın oğlu olan ve 15 bin akça timarı bulunan Mehmed'e verilmiştir[136]. Sancak Beylerinin de timarları bulunmaktaydı. Ayrıca her iki timar tevcihinden de anlaşıldığı üzere kişiler, bulundukları yerlerin haricindeki topraklarda da timar sahibi olabilmekteydi. Bu durumu, tahrir defterlerindeki kayıtlarda da görmek mümkündür. Sadece timar toprağının değil, çiftlik, bağ, bahçe gibi arazilerin de köy dışından kişilerin tasarrufunda olduğu görülmektedir.

XVI. yüzyıl ortalarında dahi timar sistemiyle ilgili sorunlar yaşandığı görülmektedir. Bilindiği gibi timarlı sipahilerin maiyetleriyle beraber seferlere katılması zorunluydu. Seferlere katılmayan tımarlıların toprakları elinden alınabilir, durumun yarattığı vehamete göre de timar sahiplerine ceza verilebilirdi. Bunun yanı sıra İpek Kazası'nda da örneklerine rastladığımız gibi, sipahilerin sefere gidip dönmemeleri sonucunda timar toprakları sahipsiz ve boş kalmış, yıllarca işlenmemiştir. Bu durum, devlet ekonomisi ve ordusuna zarar vermiştir. Bir yandan seferlerde görevlendirilecek asker yetiştirilemiyor, diğer yandan topraktan da verim alınamıyordu. Bu yüzdendir ki sefere gitmeyen ya da sefere çıkıp toprağının başına dönmeyen toprak sahipleri tamamen kaybedilmek yerine yine timar sahibi olarak başka bir sancak ya da kazaya görevlendirilirdi. İskenderiye Sancağı'ndan ve İpek Kazası'ndan 1543 yılında gerçekleştirilen Estergon Seferi[137] için çağrılan timarlıların bir kısmı sefere katılmamıştır. İpek Kazası'ndan sefer sebebiyle yerlerinden çıkıp, topraklarına geri dönmeyerek Anadolu'ya gidenler de olmuştur. Öyle ki bu sebeplerden dolayı boş kalan topraklara başka yerlerden sipahiler yerleştirilmiştir. Süleyman Paşa'nın Ser-çavuşu Osman, Anadolu'ya gitmiş ve İpek'teki timarı boş kalmıştır, onun boş kalan timarı, Paşa Sancağı'ndaki timarından azledilmiş olan Üsküp'lü Kasım'a verilmiştir[138]. Bir timar toprağı başka bir bölgedeki timarlıya verilirken daha önce sahip olduğu timar tutarıyla yeni atandığı meblağ aynı

[136] BOA, A.{DVNSMHM.d. 25/409 (H.981/M.1574).

[137] Estergon seferi Kanuni Sultan Süleyman'ın Macaristan üzerine çıktığı bir sefer olup Osmanlı galibiyetiyle sonuçlanmıştır. Seferle ilgili olarak Matrakçı Nasuh'un *Tarih-i feth-i Şikloş ve Estergon ve Estolnibelgrad, Tarih-i Sultan Bayezid* adlı bir eseri bulunmaktadır.

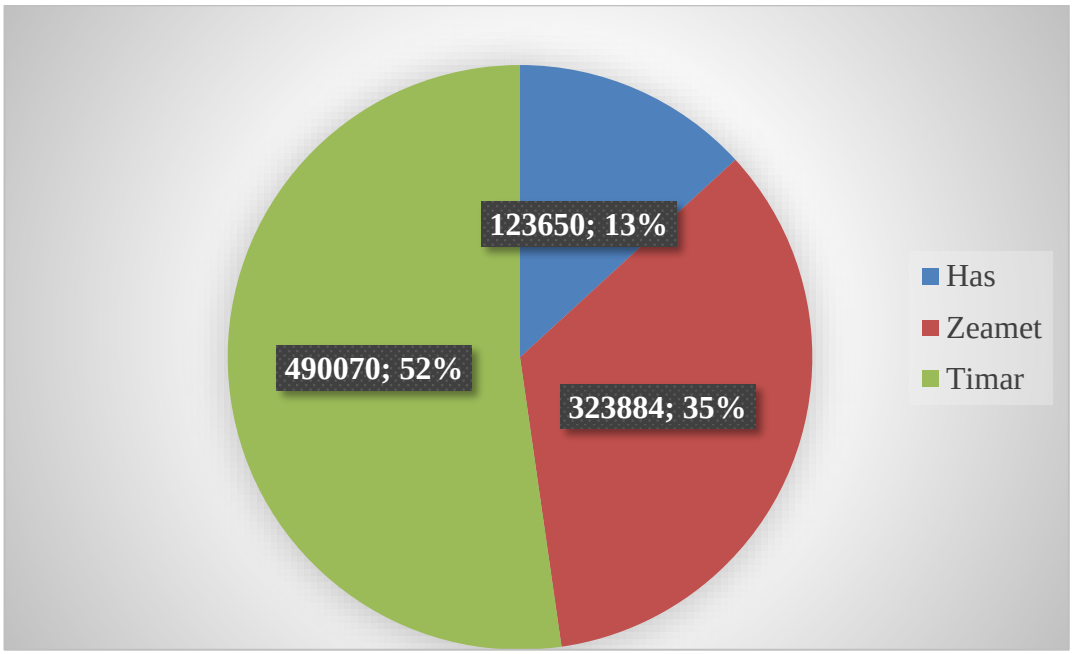
[138] BOA, MAD. 34, s. 391 (H.948/M.1541).

olmayabilirdi. Böyle durumlarda da aradaki fark başka bir bölgeden timarın eklenmesiyle çözülmekteydi[139].

Timarlı sipahinin vefatında toprağı işletme hakkı oğula geçerdi. Babası vefat eden ve timarı kullanma hakkı bulunan erkek çocukların görevlerini yerine getirmediği, babasının ölümünden sonra timarlarla ilgilenmediği için boş kalmaktaydı. İpek Kazası'nda 3000 akçalık timarı bulunan babasının vefatı üzerine oğlu Hüsrev timarı tasarruf etmemiş ve toprak dokuz yıl işlenmemiştir[140].

1485 yılında timar sistemi dâhilinde has, zeamet ve timar olarak tahsis edilen toprakların taksimâtı şu şekildedir:

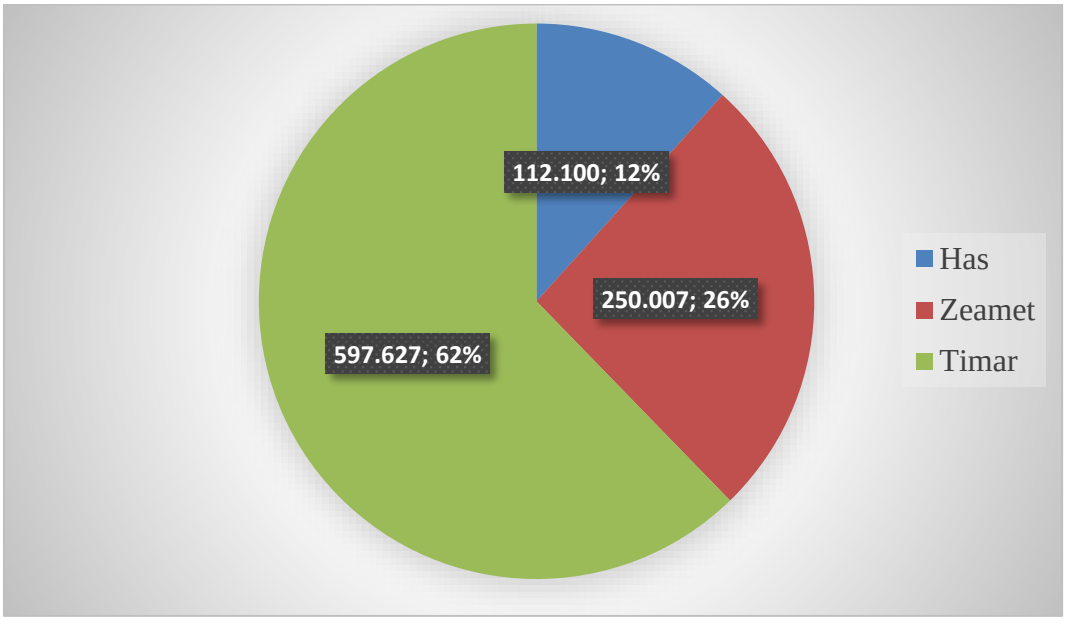
Grafik VI. 1485 yılı Has, Zeamet ve Timar Miktarları

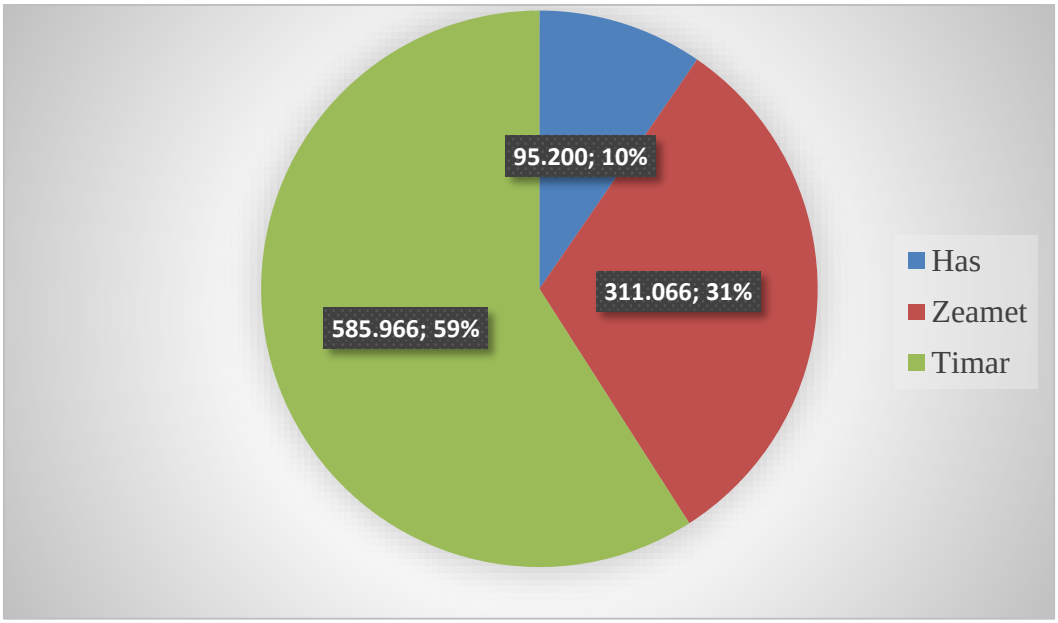
Görüldüğü üzere toprakların büyük bir kısmı timar olarak verilmişti ve toplam timarlar 490.070 akça idi. En az miktar ise haslardı ve gelirleri 123.650 akça idi.

[139] BOA, MAD.d., 34, s. 391, 393, 394-397, 399-401, 403 (H. 948/M.1541).
[140] BOA, MAD. 34, s. 393 (H.948/M.1541).

Grafik VII. 1570 ve Yılında Has, Zeamet ve Timar Miktarları

Grafik VIII. 1582 Yılında Has, Zeamet ve Timar Miktarları

3-Vakıf ve Mülk Topraklar

1570 yılında İpek merkezde bulunan Müslüman mahallelerinde iki vakıf toprak bulunmaktaydı. Vakıf toprakların üzerine ev yapılarak yerleşime açılmış, mahalleler oluşturulmuştu. Ahmed Bey Mahallesi'nin tamamı, Bali Bey Mahallesi'nin de bir kısmı vakıf topraklar üzerindeydi. Ahmed Bey Mahallesi'ne eklenen vakıf topraklarda sonradan yapılan evlerde 18 kişi yaşamaktaydı. Bali Bey Mahallesi ise doğrudan vakıf topraklardan ibaretti ki zaten vakfın kurucusu olan Bali Bey ismiyle anılmaktaydı. Bali Bey Mahallesi sakinlerinin kaydedildiği yerin bir kısmı, defterin tahrip olan kısmına tesadüf ettiğinden bu mahallede yaşayan toplam nüfus belirlenememiştir. Kaydın açık olarak yazıldığı alanlardan ise 28 hanenin mevcut olduğu görülmektedir. Ahmed Bey Mahallesi'nde vakıf topraklar üzerinde yaşayanlar "*mahalle-i mezbûrda vakıf yerler üzere sâkin olanlar dahi bunlardır"*[141] başlığıyla 17 hane olarak zikredilmiştir. Bali Bey Mahallesi kayıtlarında da "*Mezkûr Bâli Bey bir mikdar yer vakf edüb bazı fukara ev yapub sâkin olmuşlardır"* ibaresi bulunmaktadır[142].

4- Mukataalar

Toprakların mukataa yoluyla verilmesi XV. yüzyılın sonlarından itibaren İpek'te uygulanan bir yöntem olmuşsa da bu dönemde sayıları fazla değildi. Boş köyler de mukataa yoluyla başkasına verilebilirdi. Mukataa usulüyle verilen yerin adı, mukataa sahibi ve ödenecek miktar belirtilmekteydi. Yine toprağın kim tarafından mukataaya verildiği de kaydedilirdi. Fakat bu kayıtların hepsi tek tip olmayıp her kayda göre değişiklik gösterebilirdi. Bir mukataa kaydında miktar belirtilmezken diğerinde mukataa olarak verilen kişinin adı olmayabilirdi. Buboç mezraası yılda 100 akça ile mukataaya verilmiştir. Bu durum da "*mukataayla dutarmış"* ifadesiyle belirtilmiştir[143]. Yine aynı dönemde boş olan Meserta köyü, Sancak beyinin subaşısı Mehmed Bey'e mukataa usulüyle bırakılmıştır. Bu mukataa

[141] BOA, TTd. 500, s. 373 (H.978/M.1570).
[142] BOA, TTd. 500, s. 374 (H.978/M.1570).
[143] BOA, TTd. 17, s. 24 (H.890/M.1485).

kaydında miktar belirtilmemiştir[144]. Mukataa usulüyle verilen yer, bir köyün tamamı olabilirken, köyde bulunan herhangi bir toprak parçası da olabiliyordu. Otomançe köyünde bulunan bir zeminin işletmesi de mukataa yoluyla Dellal Doğan'a yıllık 50 akça karşılığında verilmiştir[145]. Reayası olmayan Raduşa köyü, yılda 100 akça ile Ahmed Bey'e verilmiştir[146]

Vakıf giderlerinin genellikle mukataa gelirlerinden karşılandığı görülmektedir. Hacı Bey Hamamı da yılda 2000 akça ile mukataaya verilmiştir[147]. İpek merkezde bulunan Fatih Camiin XVII. yüzyıl sonlarında mum ve hasır giderleri İpek Şemhane Mukataası'ndan karşılanmıştır. 1696 yılında cami giderleri için mukataa bedeli 2520 akçadır[148]. Cami görevlilerinden bazılarının maaşları şemhane mukataasından karşılanmıştır[149].

İskenderiye Sancağı'nda bulunan mukataalarla ilgili bilgiler daha ziyâde Avlonya Gümrüğü Mukataası tasnifinde yer alan belgelerden elde edilmiştir. Fakat bu kayıtlarda sancakta yer alan mukataaların miktarı genel olarak belirtilmektedir. İpek'teki Rüstem Paşa'nın hasları, İpek'teki çeltik ekimi yapılan yerler, Bar ve Ülgün kale görevlilerinin maaşı da mukataa usulüyle verilmiştir.

İpek'teki çeltikler 1581 yılında mukataa usulüyle Süleyman ve Oruç Bey'in iltizamındadır ve altı yıl süreyle 162.500 akça ile kendilerine verilmiştir[150]. 1584 yılında İskenderiye Sancağı mukataalarının nazırı Hasan Bey, kefaleten emini ise Ömer Bey'dir. Hasan Bey döneminde mukataa miktarı otuz iki yük ve doksan bindir. Hasan Bey'in vefat etmesinden sonra mukataaya Ali ve Mustafa Beyler tâlip olmuş bir süre kendileri mukataayı üstlenmişlerdir. Fakat İskenderiye, Yakova ve İpek kadılarının arzlarında İbrahim Bey'in mukataa için 100.000 akça peşin vereceği belirtilmiş ve onun şartlarının daha uygun olduğunun bildirilmesi üzerine İskenderiye

---

[144] "*Karye-i Meserta, hâli, Sanakbeyi Nasuh Bey Hazretleri'nin Kâim-makamı Subaşısı Kara Mehmed nâm kimesneye yılda mukataaya vermiş"*, BOA, TTd. 17, s. 28 (H.890/M 1485).
[145] BOA, TTd. 17, s. 154 (H.890/M.1485).
[146] BOA, TTd. 17, s. 261 (H.890/M.1485).
[147] BOA, TTd. 17, s. 126 (H.890/M.1485).
[148] BOA, D. AVG. 15/32, (H.1110/M.1699).
[149]BOA, D.AVG. 15/33 (H.1107/M.1696).
[150] BOA, MAD.d. 3073, s. 6 (H.989/M.1581).

Sancağı'ndaki mukataalar iltizam usulüyle İbrahim Bey'e verilmiştir[151]. 1615 yılında da İpek'teki çeltik ekimi yapılan yerler mukataa olarak Ahmed ve Hüseyin Bey'e altı yıllığına 500.000 akça ile verilmiştir[152].

Bunun yanında İpek'te Şemhane Mukataası bulunmaktadır. İpek merkezde yer alan Fatih Camii görevlilerinden bazılarının maaşları bu mukataadan karşılanmıştır[153].

5- Baştina ve Çiftlikler

Baştina ve çiftlik kelimeleri Balkanlarda iç içe geçmiş durumdadır. Slavca kökenli olan ve Balkanlardaki gayrimüslimlerin tasarrufunda olan büyük toprakları nitelemek için kullanılan baştina[154] kelimesine karşılık Müslümanlarınkine çiftlik denmektedir. İpek Kazası'ndaki kayıtlardan bu bilginin sağlamasını yapmak zor değildir. Aynı köy içinde baştina ve çiftlikler kaydedildiğinde dikkat çeken husus, genellikle baştina sahiplerinin gayrimüslim, çiftlik sahiplerinin ise Müslüman olmasıdır. Bu şekilde bir ayrım yapılmakla birlikte baştina tasarrufunda bulunan Müslümanların olduğu görülmüştür. Üstelik tasarrufu Müslüman kadınlarda bulunan baştinalar dahi vardır[155]. Fakat hiçbir çiftlik bir gayrimüslim tarafından işletilmemiştir. 1485 yılından itibaren baştina kayıtlarına rastlanmışsa da 1570 ve 1582 yıllarında baştinaların sayısı, dikkat çekici bir şekilde artmıştır.

İpek köylerinde 1485 yılında bulunan 78 baştinadan 13'ü Müslümanların tasarrufundaydı. Bu durum iki şekilde açıklanabilir. Birincisi, baştina kelimesi sadece gayrimüslimlerin elinde olan çiftlik benzeri topraklar için kullanılmadığından böyle bir tablo ortaya çıkmış olabilir. İkincisi ise 1485 yılı tahriri bölgenin fethinden kısa bir dönem sonraki kayıtları içerdiğinden henüz Müslüman ve gayrimüslimler için tabir ve kavramlar tam anlamıyla kullanılamamıştır denilebilir. Öyle ki Müslümanlar, bu dönemde oldukça azdı ve kayıtlarda çok defa ayrı olarak dahi yer

---

[151] BOA, D.AVG. 24456, s. 3 (H.992/M.1584).
[152] BOA, MAD.d. 4182, s. 10 (H.1024/M.1615).
[153] BOA, D.AVG, 15/33 (H.1107/M.1696).
[154] Feridun Emecen, "Baştina", *DİA,* C. 5, İstanbul 1995, s. 135.
[155] 1582 yılında Emine ve Ayşe Sultan adlı kadınların Osek köyünde baştinaları bulunmaktadır. TKGM. KKA, TTd.93, vr. 139 (H.990/M.1582).

almamışlardı. Çok defa denmesinin sebebi 1485 yılında Müslümanların bazı kayıtlarda hane-i Müslim diye ayrı bir şekilde kaydedilmesidir. Üstelik bu dönemde baştina sahibi olan Müslümanlar 25 akça ispence vergisi ödemekteydiler. Baştina kelimesi çiftliği karşılıyorsa ve tasarruf eden Müslüman ise bu Müslümanın çift olarak kaydedilerek 22 akça çift vergisi ödemesi[156] gerekmez miydi? Bu uygulamanın örneklerine rastlanmaktaysa da baştina tasarruf eden Müslümanların hepsi çift olarak kaydedilmemiştir. Osek köyünde, Müslümanların tasarrufunda bulunan baştinalar çift olarak kaydedilmiş ve bu kişilerden 22 akça çift resmi alınmıştır[157]. Bununla birlikte bazı Müslüman baştinalar da hane olarak kaydedilmiştir. Bu durum baştinanın büyüklüğüyle ilgili olabilir. Yine bu farklı uygulamalar baştinaların tek tip olmadığını düşündürmektedir. Buna benzer sorular, Balkan coğrafyasında üstelik yeni fethedilen gayrimüslim topraklarının tahrirlerinde karşılaşılabilecek durumlardır. Bu meselelerin üzerine soruların sorulması, cevap bulunamasa dahi önemlidir. Tahrir kayıtlarında yer alan rakamların ötesine geçmek, rakamların arkasına saklanmış olan durumları irdelemeye çalışmak, yapılacak çalışmaların çok yönlü sonuçlar elde etmesine olanak sağlayacaktır.

XVI. yüzyıla ait kayıtlarda İpek Kazası'ndaki kırsal alandaki toprakların büyük bir kısmı çiftliklerden oluşuyordu. Bu dönem, genel olarak Osmanlı Devleti'nin kırsal kesiminde büyük çiftliklerin ortaya çıktığı bir dönem olmuştur. Çiftlik, çift kelimesinden türemiş olup bir çift öküzle sürülebilecek alan anlamındadır. Bir çift öküzle sürülebilecek bu toprak parçasının büyüklüğü ise kanunnamelere göre 60 ila 150 dönüm arasında değişmektedir[158]. Büyük çiftliklerin yaygınlaşmasının sebepleri vardı. Malum olduğu üzere XVI. yüzyılda Osmanlı ekonomisi bozulmuştu ve devletin belki de bir zaruret olarak reaya vergilerini yükseltmesi, halkın tarım yapmasını güçleştiriyor ve halk isyan hareketlerine doğru

[156] Bu durumun sebebi, bir gayrimüslim toprağını ilhak eden Müslümanın da ispence vergisi ödemek zorunda olmasıdır. Fakat genel olarak bölgede Müslüman-gayrimüslim reaya çok keskin farklarla ayrılmamıştır. İki toplumun yönetimi iç içe geçmiştir. Özellikle 1485 yılı kaydında bunu görmek mümkündür.

[157] Çeltik tarımı yapılan Osek köyünde 1570 yılında baştinası bulunan Hüsrev Reis ve İlyas bin Abdullah çift olarak kaydedilmiştir; BOA, TTd. 500, s. 367 (H.978/M.1570).

[158] Halil İnalcık, " Çiftlik", *DİA,* C. 8, İstanbul 1993, s. 313.

yöneliyor, köyler boşalıyordu. Bu köyler, tahrir defterlerinde hâli yani boş olarak kaydedilmiştir. Bir köyün boş olarak kaydedilmesi, ilgili köyün yazıldığı yerde herhangi bir açıklama yapılmadıysa aynı zamanda o köy ahalisine ne olduğunun bilinmediği anlamına gelmektedir. Çünkü bir köy boşalmışsa ve reayası başka bir köye göç etmek durumunda kaldıysa ve buna benzer durumlar varsa, yani reayanın akıbeti biliniyorsa sebepleriyle birlikte tahrir defterlerinde belirtilirdi. Hâli olarak kaydedilen ve köylerini terkeden ya da köyden kaçan reâyâ ise kendilerini kayıt dışı bırakmış, bu sebeple ahâlinin nereye gittiği bilinememiştir. Bu köylüler arasında eşkıyalığa yönelenler de olmuştur. İşte bu sebeplerden dolayı Osmanlı Devleti, boşalan köylerdeki toprakların tarım alanlarına dönüşmesi ve köylüyü toprağa bağlamak için yeni bir sistem geliştirmek durumunda kalmıştır. Araziler, çiftliklere dönüştürülerek tapu karşılığında kişilere kullanım hakkı verilmiştir[159]. Büyük çiftlikler böylece ortaya çıkmış ve yaygınlaşmıştır.

Bir yerleşim biriminde bulunan baştinaların sayı ve gelirleri tahrir defterlerinden tespit edilebildiği gibi baştinaların ayrı defterlere kaydedildiği de görülmektedir. 1519 yılında hazırlanan bir defterde İpek'e ait baştina ve bu baştina gelirleri kaydedilmiştir. Buna göre 1519 yılında İpek'te bulunan baştina ve gelirleri şu şekildedir[160]:

Tablo XXXVII. 1519 Yılında İpek'te Bulunan Baştina ve Gelirleri

Yerleşim Birimi	Baştina Sayısı	Geliri
Belopolye	3	130
Todorçoviçe	2	100
Mn. Navari	3	150
Kırnine	2	100
Gorna Balinçe	12	570
Çermile	5	240
Kalina	11	550
Mz. Viraje der tasarruf-ı İskender Bey	1	300
Rubovik	1	30
Lukani	2	100
Pavlani	1	50
Ozrin	1	40
Mh. Tırgovişte tâbi-i Suhogırla	14	690

[159] Halil İnalcık, *Devlet-i Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I*, İstanbul 2009, s. 329.

[160] BOA, MAD.d. 18016, s. 18-24 (H.925/M.1519).

Mh. İzniçe tâbi-i Suhogırla	12	600
Mh. Zakut tâbi-i Suhogırla	12	600
Dubova	2	100
Baniçe	3	200
Kaniçe	1	50
Baba	3	150
Rudnik	1	50
Istara Dovran	3	150
İştopel	1	50
Dolna Kruşeva	2	100
Mz. Buboç	1	1000
Mz. Şumnik tâbi-i Goranofça	1	450
Mz. Vulaçaç	1	300
Jakran	1	50
Gorgovik	6	300
Dobridol	1	50
Otomançe	1	100
Gulçine	2	100
Brestovik	1	50
Gorna Kırnine	2	100
Budisalçe	1	50
Yagodine	3	340
Gıramoçil	1	300
Gorna Istralçe	4	200
Çirvenibrek	1	50
İvraje Gırniçe	1	100
Preloniçe –çiftlik-i Haydar Voyvoda	1	200
Mz. Mihayilofça- der tasarruf-ı Mustafa el-Kâtib	1	250
Toplam	**128**	**9090**[161]

Gayrimüslimlerin tasarrufunda bulunan bazı baştinalar zamanla Müslümanlara geçmiş ve çiftliklere dönüşmüştür. Kırnıniçe köyünde daha önceleri Nikola'ya ait olan iki baştina Murad ve Yeniçeri Davud'un tasarrufuna geçmiş ve çiftlik olarak defterde kaydedilmiştir[162].

Çiftliklerin sayısı 1582 yılında artmıştır. Çiftlikler üzerinde tarım yapılmakta olup en yaygın tarımı yapılan ürünler buğday, arpa gibi hububat ürünleridir. Pohoçe köyünde Ahmed Çilingirzade'nin çiftliğinde 4 hıml buğday, 23 hıml da karışık bir tür bakliyat olan mahlût yetiştirilmekte, toplam 260 akça vergi alınmaktaydı[163].

[161] Defterde 9000 yazılmıştır. BOA, MAD.d. 18016, s. 24 (H.925/M.1519).
[162] BOA, TTd. 500, s. 410 (H.978/M.1570).
[163] TKGM. KKA. TTd. 93, vr. 144 (H.990/M.1582).

1570 ve 1582 yıllarında sayıları oldukça fazla olan baştinalar hemen her köyde bulunuyordu. Reayası olmayan köylerde dahi baştinalar mevcut olup, bu alanlar başka köylerin ahâlisi tarafından tarım yapmak amacıyla kullanılıyordu. 1570 ve 1582 yıllarında gelirleriyle kaydedilen baştina ve çiftlikler şu şekildedir:

Tablo XXXVIII. 1570-82 Yıllarında Gelirleri Bulunan Baştina ve Çiftlikler

Birim	**Baştina**				**Çiftlik**			
	1570		**1582**		**1570**		**1582**	
	Ad	Bedel	Ad	Bedel	Ad	Ak	Ad	Ak
Osek	11	0	11	0	1	100	1	100
İslivyani	0	0	0	0	3	170	3	170
Mramur	3	0	3	0	0	0	0	0
Yelofça	7	0	7	0	0	0	0	0
Graniçe	6	0	6	0	0	0	0	0
Belopolye-i Büzürk	2	0	2	0	0	0	0	0
Pohoçe	0	0	0	0	0	0	1	260
Rahovçik	9	0	9	0	2	160	2	160
İştobil	4	150	4	150	1	0	1	0
Bana	6	0	6	0	1	100	1	100
İzlokvikan	5	0	5	0	3	240	3	240
Mostar	2	0	2	0	1	80	1	80
Gorajdofça	2	100	2	100	0	0	0	0
Kırnıniçe	0	0	1	60	0	0	0	0
Lubolik	0	0	0	0	1	60	1	60
Mujovine	0	0	0	0	0	0	1	40
Mz. Vinarçe	1	50	1	50	0	0	0	0
Iskorobik	0	0	0	0	1	60	1	60
Kalina	0	0	0	0	0	0	1	60
Lukani	0	0	0	0	1	60	1	60
Dolna Kruşeva	0	0	0	0	1	200	1	200
Ozrim	1	60	1	60	0	0	0	0
Vidine	0	0	0	0	1	80	1	80
Novasil	0	0	0	0	1	60	1	60
Rakoş	0	0	0	0	0	0	1	60
Istaradovran	0	0	0	0	1	60	1	60
Berikova	1	60	1	60	0	0	0	0
Dubovik	1	60	1	60	0	0	0	0
Dobri Lipan	0	0	0	0	0	0	1	60
Papirekani	0	0	1	60	0	0	0	0
Rudniçe	0	0	0	0	1	40	1	40
Kruşeviçe	1	50	1	50	2	140	2	140
Brestovaç	0	0	0	0	1	100	1	100
Beliçe	0	0	0	0	1	60	1	60
Barani	0	0	0	0	1	80	1	80
Şalinofça	0	0	0	0	1	115	1	60
İvranik	1	60	1	60	0	0	0	0
Irzinik	0	0	1	60	0	0	0	0
Grobofça	0	0	0	0	1	60	1	60
Verik	0	0	0	0	1	60	1	60
Prelonçe	0	0	0	0	1	50	1	60

Graboniçe	0	0	0	0	1	150	1	150
Groboçil	0	0	0	0	1	150	1	150
Mz. Dolna İvranik	0	0	0	0	1	60	1	60
Toplam	**63**	**590**	**66**	**770**	**32**	**2495**	**37**	**2930**

Tabloya göre 1570 yılında 63 baştinadan 590; 1582 yılında da kazadaki 66 baştinadan 770 akça vergi alınmıştır. 1570 yılında İpek Kazası'nda gelirleriyle kaydedilen 32 çiftlikten 2495 akça; 1582 yılında da 37 çiftlikten 2930 akça vergi alınmıştır.

6- Hassa Topraklar

Tahrir defterlerinde hassa olarak kaydedilen yerlerdir, mirî arazidir. Hassa olarak kayıtlı yerlerin üzerinde kişilere ait değirmen, çayır, çiftlik, zemin gibi topraklar bulunuyor ve kişiler buralarda tarımını yaparak vergisini ödüyordu.

a-Değirmenler

Temel tüketim maddesi olan ekmeğin yapımında kullanılan unun üretilebilmesi için ham maddesi olan buğdayın öğütülmesi gerekmektedir. Değirmenler de buğdayın öğütülmesi amacıyla kullanılan küçük işletmelerdir. Bir tarım toplumu olan Osmanlı Devleti'nde çok sayıda değirmenin bulunması bu bağlamda şaşırtıcı değildir. Çalışma biçimi bakımından değirmenleri su ve yel-rüzgâr değirmeni olarak ikiye ayırmak mümkündür. Değirmenler öğüttükleri ürün çeşidine göre de farklı isimlerle adlandırılmaktadır. Genel olarak Osmanlı belgelerinde değirmenler asiyâb olarak kaydedilmiştir. Asiyâb-ı dink belgelerde geçen değirmen çeşitlerinden biridir. Dink kelime olarak tahılların kabuğunu birbirinden ayırmak ya da bulgur dövmek için kullanılan taş anlamındadır[164]. Dink kelimesinin anlamı çerçevesinde düşünüldüğünde, Asiyâb-ı dink adı verilen değirmenlerin çeltiğin kabuklarını ayırmak için kullanılan bir değirmen türü olabileceği akla gelmektedir. Bu sebeple bölgede çeltik tarımı yapılıp yapılmadığına bakmak gerekir ki İpek kazası, İskenderiye Sancağı'nda 1530 yılında çeltik tarımı yapılan tek yerleşimdir[165].

[164] İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük,* C. 1, İstanbul 2011, s. 727.

[165] BOA, TTd. 367 s. 323 (H.937/M.1530); *367 Numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri ile 94 ve 1078 Numaralı Avlonya Livâsı Tahrir Defterleri (926-1520/937-1530) III, Yanya, İskenderiye,*

"*Asiyâb-ı dink"* olarak kaydedilen değirmenlerin çeltik tarımının yapıldığı Osek ve İslivyani köylerinde bulunması, asiyâb-ı dinkin çeltik için kullanılan bir değirmen çeşidi olma ihtimalini yükseltir. Çeltik tarımı yapan kişiler çoğunlukla Müslümandır ve 1582 yılında asiyâb-ı dinklerin de Müslümanların tasarrufunda olması, bu değirmenin çeltik için kullanılan bir değirmen olma ihtimalini daha da kuvvetlendirmiştir. Ayrıca bu kişilerden bazıları reis olarak kaydedilmiştir[166] ki çeltik tarımıyla uğraşan kişilere reis adı verilmektedir[167]. Dink dışında "*asiyâb-ı kebe"* olarak kaydedilen bir değirmen türü daha bulunmaktadır. Kebe değirmenleri, kara veya yel değirmeni olarak adlandırılan bir değirmen çeşidi[168] olarak tanımlandığı gibi yünlü kumaş üretimiyle alakalı bir sıkıştırma tezgâhı olarak da geçmektedir[169]. Yine bazı kanunnamelerde kebe değirmenlerinden 15 akça alındığı yazılmıştır ki bu durum kebe değirmeni olarak bir değirmen çeşidinin bulunduğunu kanıtlar[170].

Hayati önem taşıyan ekmeğin yapılabilmesi için zaruri olan değirmenlerin kurulması kolay değildi. Herşeyden önce bölgenin su veya rüzgar gücüne sahip olması gerekiyordu. Çünkü değirmenler su ya da rüzgârın hızıyla çevrilen çarklarla çalışıyordu. Bu çarklar sayesinde değirmen taşları da dönerek buğday, mısır gibi tahılları parçalara ayırıp ezerek un haline getiriyordu[171].

Değirmenlerden alınan vergi miktarı ise 15-30 akça arasında değişmektedir. Hassa adı altında kaydedilen değirmenlerde ise bu miktar 400 akçalara kadar çıkmaktadır. 1485 yılına ait defterde İpek Kazası'na bağlı yerleşim birimlerindeki

---

Ohri, İlbasan ve Avlonya Livâları ile Dukakin Vilâyeti, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 2008, s. 5.

[166] 1582 yılında Çeltik tarımı yapılan Osek köyünde bulunan asiyâb-ı dinklerin tümü Müslümanlara aittir. Hüsrev Reis, Oruç bin Yusuf, İbrahim Çelebi, asiyâb-ı dink sahipleridir. TKGM., KKA., TTd.93, vr. 139 (H.990/M.1582).

[167] Feridun Emecen, "Çeltik", *DİA,* C. 8, İstanbul 1993, s. 265.

[168] Neşet Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 5, 1947, s. 504.

[169] Machiel Kiel, "İskeçe", C. 22, İstanbul 2000, s. 554.

[170] Mustafa Oğuz, Evangelia Balta, "Le Kanunname De L'eurıpe (Milieu du XVIe Siècle)", *Osmanlı Araştırmaları*, XVIII, İstanbul 1998, s. 34.

[171] Ahmet Yiğit, "XIV-XVI. Yüzyıllarda Menteşe Livasında Değirmenler", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 17, Muğla 2017, s. 101.

hassa topraklar üzerinde yer alan ve *hassa asiyâb* olarak kayıtlarda geçen değirmenlerin miktarı, bulundukları köyler ve bu değirmenlerden alınan vergiler şöyledir[172];

Tablo XXXIX. 1485 Yılında İpek Kazası'nda Hassa Değirmenler

Hassa Değirmenler		
Vibarçe	1	250
Mn. İspas	1	350
Dolna Kırnine	1	200
Oraça	?	50
Deçani	1	150
Korsorik	1	150
Gırniçal	1	400
Çerniçe	1	400
Mujovanya	1	30
İslivyani	?	300
Jalçe	1 harab	0
Lişani nısf-ı hisse	?	100
Borale- kebe	?	100
Borale	2	300
Rilkovina	3	900
Bana	1	0
Lutoglav	1	600
Berkova	2	0
Dolna Barani	1 harab	0
İsnik	1	10
Kotradik	Harab	0
Tominopolye	1	400
Trekanik	1	0
Beçi	1	200
Gorgovik	1 harab	0
Krabovaç	1 harab	0
Yablaniçe	1 harab	0
Nakil	1	450
Dobrodol	?	150
Rakovaç	1	200
Kuruşova	2	60
Klina	2	800
Naglavka	1	300
Yagodine harab	2	0
Toplam	**35**	**6850**

İstik köyü haricinde diğer köylerdeki hassa değirmenlerden alınan vergi miktarı görüldüğü üzere oldukça yüksektir. Harab olan hassa değirmenler de sayı

[172] BOA, TTd. 17, s. 150- 390 (H.890/M.1485).

olarak kaydedilmiştir. 35 hassa değirmen olup bunlardan altısı harap, bir tanesi de kebe değirmenidir. 5 köyde ise geliri kaydedilip sayıları yazılmayan değirmenler bulunmaktadır. Asgari olarak bu sayıların birer adet olduğu farzedilirse 1485 yılında tahminen 40 hassa değirmenin olduğu söylenebilir. Hassa değirmenlerden alınan vergilerden en yüksek olanı Lutoglav köyünde bulunan 1 adet değirmenden alınan 600 akçadır. Vergi miktarlarında görülen farklılık değirmenin işletildiği süreden hâriç, değirmende öğütülen ürünün miktarı gibi kıstaslardan kaynaklanabilir.

Hassa olarak kaydedilen değirmenlerin dışında 1485 yılında 38 asiyâb-ı kebe olarak kaydedilen değirmen, 261 tane de sadece asiyâb olarak kaydedilen değirmen bulunmaktaydı[173]. Hassa olarak kaydedilen değirmenlerle birlikte 1485 yılında İpek Kazası dâhilinde kebe değirmenlerin sayısı 39, su değirmenlerinin sayısı ise 300 kadar olmaktadır.

İpek ve civarında bulunan sekiz adet su değirmeninden[174] 1570 yılında gelirlerinin vakfedilmesi sebebiyle bahsedilmiştir. Bulundukları yerler detaylı bir şekilde verilen değirmenlerden ikisi İpek'in Belopolye-i Küçük köyü sınırındaki Bistriça Nehri üzerinde, altı tanesi de Dolçe (Tristenik) köyü sınırındaki Drin Nehri üzerinde bulunmaktadır[175].

b-Bağlar ve Çayırlar

İpek'te 1485 yılında hassa olarak kaydedilen toprakların büyük bir kısmı bağlardan oluşuyor ve bu bağlarda genellikle şıra üretimi yapılıyordu. 63 adet hassa bağda 1812 cubur şıra üretilmiştir. Bazı bağların adeti ya da bedeli defterde gösterilmemiştir. Bu yüzden toplam olarak bağ adedi ve bedeli yaklaşık olarak verilebilmiştir. Çayırlar da hassa topraklardandır ve defterde sadece bedelleri belirtilmiştir.

---

[173] 1485 yılında hassa değirmenler dışında İpek'te bulunan değirmen verileri için bkz. Ek-II.

[174] Su değirmenleriyle ilgili olarak bkz. Ruhi Özcan "Arşiv Belgeleri Diliyle Su Değirmenleri", *OTAM*, S. 40, Güz 2016, s. 195-203; Doğan Yürük-Onur Kabak, "XVI. Yüzyıldan Günümüze Bozkır Su Değirmenleri ve Değirmen İşletmeciliği", *Uluslararası Geçmişten Günümüze Bozkır Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Konya 2016, s. 215-236.

[175] BOA, TTd.500, s. 669 (H.978/M.1570).

Tablo XL. 1485 Yılı Hassa Bağlar

1485 Yılı Hassa Bağ ve Çayırlar					
Yerleşim Birimi	**Bağ (adet)**	**Miktar (cubur)**	**Bedel**	**Çayır (adet)**	**Bedel**
İpek	3	150	3000	2	0
Belopolye-i Kebir	2	23	460	0	0
Belopolye-i Küçük	0	40	800	0	0
Bohoçe	0	3	60	0	0
Brestiye	0	0	60	1	0
Novasil	0	0	30	1	0
Petriçe	0	2	40	1	0
Lişani	0	0	30	1	0
Loziçe	1	5	100	1	80
Koçarnik	0	0	0	1	250
Dolna Kırnine	1	25	500	1	25
Nefs-i Suhogırla	1	120	2400	2	40
Çirkolaz	1	55	1000	0	0
Şuşiçe	1	25	500	1	250
Bana	1	15	300	1	30
Rudnik	0	0	0	1	40
Kostriça	0	0	0	1	50
Dolna Loçine (harab)	2	0	0	0	0
Deçani (harab)	2	0	0	0	0
Korsorik	1	15	300	1	30
Gorna Beliçe	1	50	1000	2	62
Gorna Yoşaniçe	2	50	1000	0	0
Dolna Yoşaniçe	1	25	500	1	30
Zakova	1	105	2100	0	0
Tuçep	3	50	1000	0	0
Dolna Trebovik	0	0	0	1	30
Popole	0	0	0	1	30
Gırniçal(harab)	1	0	0	1	40
Berkova	1	100	2100	1	40
Osterbac	0	0	0	0	25
Kruşeviçe	0	0	0	1	50
Çerniçe	1	35	700	0	0
Muzovanya	0	0	0	1	25
Rakoş	0	20	400	1	20
Grabofça	0	0	0	1	15
Çirnelog	1	15	300	1	15
Yablaniçe	1	25	500	1	50
İslivyani	0	0	0	1	50
Osak	0	0	0	1	0
Jalçe	0	0	0	3	100
Lişani	0	0	0	2	100
Borale	2	21	420	2	50
Rilkovina	1	3	60	1	104
Boboluça	0	0	0	1	50
Dolna Iglareva	1	16	320	0	0
Ozrin	0	0	0	1	40
Lutoglav	0	0	0	1	35
Todoriçoviçe	0	0	0	1	60
Kradaç	0	0	0	1	60
İvranik	0	0	0	1	20

Prekolug	0	0	0	4	20
Dubova	0	0	0	1	50
Bana	0	0	0	1	20
Dolna Barani	0	0	0	2	150
Çermil	1	40	800	1	80
İfşiyani	1	15	300	1	20
Koş	1	30	600	1	60
Tırbohovçi	0	0	0	1	30
Milekani	1	15	300	2	70
Orhavaç	0	0	0	3	150
Kotradik	0	0	0	1	30
Belopavlik	0	0	0	1	20
Lukavaç	0	0	0	1	20
Tominopolye	1	50	1000	1	100
Beliçe	1	6	120	1	10
Gorna Loçine	1	0	400	0	30
Şikona	1	34	680	0	0
İstralçe	0	33	660	0	0
Şalinoviçe	1	50	1000	1	75
Trekanik	0	0	0	2	30
Belopolye	1	9	180	0	0
Lubolik	1	80	1600	0	0
Kırninçe	2	40	800	0	20
Gorgovik	2	55	1100	1	55
Verik harab	1	0	0	1	60
Krabovaç	0	0	0	1	30
Tırestenik harab	1	0	0	0	0
İstudeniçe	0	5	100	0	0
Leskovaç	1	90	1800	0	0
Nakil	0	0	0	0	15
Dolna Nekravaç	1	10	200	1	35
Peloçiçe	0	0	0	0	40
Kırnine	0	0	0	1	20
Dobrodol harab	1	0	0	1	40
Rakovaç	0	0	0	1	30
Raşkovaç	1	12	220	1	30
Klinaç	1	20	400	0	0
Orlat	0	0	0	0	35
Vodine	0	60	1200	0	30
Vuknik	1	35	750	1	20
Novasili	0	0	0	1	20
Papirekani	0	0	0	1	40
Dolna Kruşeva	1	30	600	1	20
Pirlepe	0	0	0	0	30
Drodel harab	1	0	0	0	0
Naglavka	3	40	800	1	40
Dranofça	0	0	0	1	25
Yagodine	0	0	0	1	20
Gorgovik	1	60	1200	0	0
Bağ-ı Manastır[176]	1	0	250	0	0
	63	**1812**	**37040**	**85**	**3516**

[176] BOA, TTd. 17, s. 217 (H.890/M.1485).

İpek merkezde bulunan Müslümanların bağlarından dönüm başına dört akça vergi alınmaktaydı[177]. 1570 ve 1582 yıllarında İpek kaza merkezinde Müslümanların bağları *"bagât-ı müslümânân"* olarak kaydedilmiş ve bu bağlardan her iki dönemde de 450 akça vergi alınmıştır[178]. İpek köylerinde de bağlardan dönüm başına 4 akça vergi alınmıştır. 1582 yılında Osek köyünde Ali Reis'in 7 dönümlük bağı bulunup bu yedi dönümlük bağından dönüm başına 4 akça olmak üzere toplamda 28 akça vergi alınmıştır[179]. Bununla birlikte Lipovişte köyünde 8 dönüm bağdan 48 akça vergi alınmıştır. Bu doğrultuda bağın dönümüne 6 akça alındığı da görülmüştür. Fakat birçok hassa bağın dönümü belirtilmemiştir. 1570 yılında hassa ve diğer bağlarla birlikte kazada toplam dönümleri 228 olan 60 adet bağ bulunmakta, bu bağlardan 2847 akça vergi alınmaktadır. Bazı bağların dönümü belirtilmediğinden, genel toplamda bağlardan dönüm başına kaç akça alındığının hesaplanması mümkün değildir. 1582 yılında ise toplam olarak 315 dönüm 67 adet bağ bulunmakta, bu bağlardan 2978 akça vergi alınmaktaydı.

Çayırların sayı ve gelirleri 1570 ve 1582 yıllarında artmıştır. Tapulu toprakların birçoğu çayırlardan oluşmaktaydı. 1570 yılında hassa çayırlarla birlikte kazadaki toplam 98 çayırdan 4667 akça; 1582 yılında da 99 adet çayırdan 4829 akça vergi alınmıştır[180].

c-Zeminler

İpek Kazası'nda zemin olarak kaydedilen yerler hassa topraklardandı. Bu zeminlerde buğday, arpa ve yulaf üretimi yapıldığı görülmektedir.

---

[177] *Müslümanlardan kânun-i pâdişâhî üzere dönümüne dörder akça resm alına öşür alınmaya deyü ellerinde hükm-i pâdişâhî olub defter-i atîkde böyle mukayyed bulunmağın ber mûceb-i hükm ber karâr-ı sâbık mukarrer kayd olundular*. BOA, TTD., 17, s. 211 (1485); BOA, TTD.26, s. 12 (H.1497).

[178] BOA, TTd.500, s. 377 (H.978/M.1570), TKGM. KKA., TTd.93, vr. 143 (H.990/M.1582).

[179] TKGM., KKA. TTd.93, vr. 139 (H.990/M.1582).

[180] Bağ-zemin ve çayırların dağılımı için bkz. Ek-XIX.

Tablo XLI. 1485 Yılında İpek Kazası'nda Hassa Zeminler

Yerleşim Birimi	Zemin		Bedel
İpek	10 dönüm		150
Brestiye	500 dönüm		300
Novasil	200		20
Dolna Kırnine	3		50
Gorna Beliçe	3 aded 6 bar gendüm		180
Gorna Yoşaniçe	1 adet		0
Gorna Luka	1		20
Gırniçal	2		40
Hrastoviç	2 aded 3 bar gendüm		60
Kruşeviçe	1		30
Rakoş	2		120
İslivyani	1		150
Rilkovina	1		200
Boboluça	2		53
Ozrin	1		30
Lutoglav	2		30
Todoriçoviçe	1		20
Kradaç	2		50
Bana	1		30
Dolna Barani	3 aded 10 bar gendüm		300
Çermil	2		30
İfşiyani	1		40
Koş	4		200
Tırbohovçi	1		50
Milekani	2		30
Orhavaç	3		350
Tominopolye	3		50
Beliçe	2		30
İştopol	8		100
Şalinoviçe	3		50
Kırnıniçe	4 aded	11 bar gendüm	330
		3 bar cev	48
Gorgovik	3 aded	4 bar gendüm	120
		3 bar cev	48
		3 bar alaf	42
Leskovaç	5		50
Nakil	2		12
Dolna Nekravaç	2		20
Irzinik	3		30
Peloçiçe	2		20
Dobrodol	3		30
Broçil	1		20
Vuknik	3		50
Papirekani	1		30
Dolna Kruşeva	1		50
Zahak	3	2 bar gendüm	60
		2 bar cev	32
Naglavka	3	1 bar gendüm	30

		1 bar cev	16
		1 bar alaf ve gayr	14
Yagodine	4	1 bar gendüm	30
		1 bar cev	16
			3861 Akça

Hassa zeminlerde 1485 yılında yapılan tarımsal faaliyetlerde 38 bar buğday, 10 bar arpa ve 4 bar yulaf üretildiği görülmektedir.

Zeminlerde 1570 ve 1582 yıllarında daha önceki dönemlerdeki kadar bir üretim faaliyeti görülmemektedir. Bazı zeminlerin bağlar gibi dönümleri de belirtilmiştir. İpek Kazası'nda 1570 yılında belirtildiği kadarıyla 60 dönüm, 94 adet zemin bulunmakta ve bu zeminlerden 4896 akça vergi alınmaktadır. 1582 yılında ise toplamı 20 dönümden oluşan 113 adet zeminden 4685 akça vergi alınmıştır.

d- Hassa Ağaçlar

Hassa olarak kaydedilen yerlerde meyve ağaçlarının olduğu görülür. Ceviz, kiraz, kestane ve armut ağaçları bulunmaktadır. Hassa ağaçlar bazen dıraht bazen de eşcar kelimeleriyle kaydedilmiştir.

Tablo XLII. 1485 Yılında İpek Kazası'nda Hassa Ağaçlar

Hassa Cevizlik ve Kirazlık	**Ceviz**	**Bedel**	**Kiraz**	**Bedel**
Bohoçe	50	0	40	0
Kreboglava	20	0	0	0
Novasil	40	70	0	0
Nefs-i Suhogırla	8	0	16	0
Oraça	3	25	0	0
Şuşiçe	3	25	0	0
Bana	1	10	5	20
Rudnik	3	30	0	0
Deçani	4	90	0	0
Gorna Beliçe	1	15	0	0
Rakoş	0	0	2	10
Vuknik	2	0	1	10
	0	0	0	0
	135	**265**	**64**	**40**

Hassa Ağaçlar-Dıraht	**Adet**	**Bedel**
Tuçep	2	45
Osterbac Direht-i ceviz	2	20
Şubovik Direht-i ceviz	2	25
Rakoş	4	20

Mn. İvrele ceviz	3	20
Gorna Loçine ceviz	3	20
İstralçe kestane	0	400
Gorgovik ceviz-kiraz	6	40
Leskovaç kiraz	0	10
Deçani kestane	110	1650
	132	**2250 Akça**

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi bazı ağaç çeşitleri de birarada verilmiş hangi ağaçtan ne miktarda vergi alındığı bu yüzden belirlenememiştir. İpek Kazası'ndaki kestane üretiminde Deçani'nin payı büyüktür.

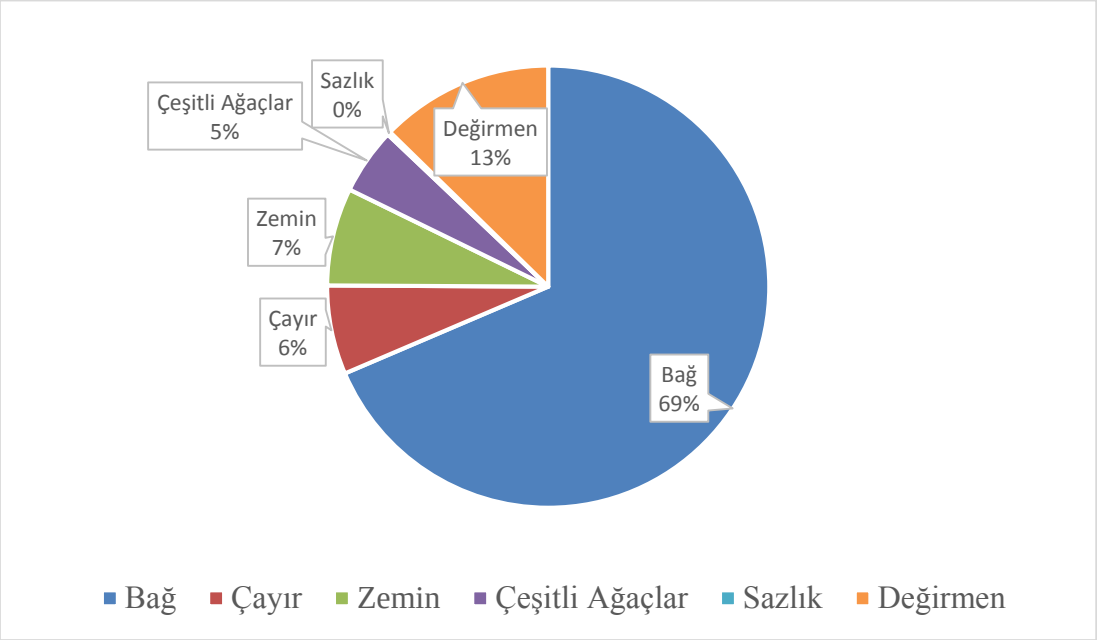
Çernovireh köyündeki hassa ağaçların sayısı oldukça fazlaydı. Emrud olarak kaydedilen armuta İpek Kazası'nda sadece Çernovireh köyünde rastlanmıştır. Çernovireh köyünde sekiz armut ağacı, bir ceviz ağacı ve altı kiraz ağacı olmak üzere toplam 15 ağaçtan 60 akça vergi alınmıştır[181]. Çernovireh köyünde 1570 ve 1582 yıllarında yine sekiz armut, bir ceviz ve altı hassa kiraz ağacı bulunmaktadır ve 90 akça vergi alınmıştır[182].

İpek'in iki köyünde 1485 yılında hassa sazlık kaydı bulunmaktadır. Rudnik köyünde hassa sazlıktan 110; Kostriça köyünden 20 akça alınmıştır. 1570 ve 1582 yıllarında sadece Rudnik köyündeki hassa sazlık kaydına rastlanmıştır. Hassa sazlıktan 50 akça alınmıştır.

Hassa topraklar üzerinde 1485 yılında bulunan değirmen, bağ, çayır, zemin, ağaç ve sazlıktan toplam 54.012 akça alınmıştır. Görüldüğü gibi hassa topraklar içinde en fazla vergi bağlardan alınmıştır.

[181] BOA, TTd. 17, s. 267 (H.890/M.1485).
[182] BOA, TTd. 500, s. 509, (H.978/M.1570), TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 224 (H.990/M.1582).

Grafik IX. 1485 Yılında İpek Köylerinde Hassa Toprakların Miktarı

IV. BÖLÜM

EKONOMİK HAYAT

A-Osmanlı Vergi Sistemi ve İpek'ten Alınan Vergiler

Osmanlı Devleti'nde vergiler, genel manada şerî ve örfî olarak iki kısma ayrılmaktadır. Fakat devletin reayadan aldığı vergiler, içerik açısından üç büyük bölüm halinde toplanmaktaydı. Çift, ispence, arus gibi vergiler *Rüsûm-ı örfiyye*, öşür, cizye, haraç gibi vergiler *Rüsûm-ı şer'iyye*, halktan avarız, nüzül gibi adlarla toplanan vergiler ise *avarız-ı divaniye ve tekâlif-i örfiyye* olarak gruplanmaktadır[1]. Tekâlif-i örfiyye grubundaki vergilerin ilk uygulaması II. Bayezid döneminde (1481-1512) gerçekleşmiştir. Savaş gibi olağanüstü durumlarda avarız adıyla alınan vergi çeşidi devletin emriyle çıkarılmaktaydı. Tekâlif-i örfiyye grubundaki vergiler, kendi içinde de tekâlif-i örfiyye ve tekâlif-i şakka adlarıyla iki kısma ayrılmaktaydı[2].

Vergiler, toplanma usulü bakımından ise üründen aynen alınan vergiler *aynî*, nakit olarak akça cinsinden alınan vergiler *nakdî* ve önceden belirlenen ve değişkenlik göstermeyen *maktu* vergiler olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Vergilerin büyük bir kısmı ise aynî olarak alınmaktadır. Bunun sebebi ise vergilerin doğrudan merkezî hazinede toplamanın zor olmasıdır. Bu amaçla timar usulü benimsenmiştir[3]. Maktu olan vergiler ise bir üründen alınan aynî verginin aksine nakdî olarak alınır ve miktarları önceden belirlenmiştir ve değişiklik göstermez. Ürünün veya yapılan işin niteliği vergi miktarını etkilemez ve herkesten eşit olarak alınmaktadır[4].

Timar sistemi sayesinde, devlet ekonomisinin önemli bir kısmını karşılayan vergilerin düzenli olarak toplanması amaçlanmış ve bu doğrultuda tahrirler yapılmıştır.

---

[1] Ünal Taşkın, "Rüsûm-ı Örfiye", *Tarih Okulu*, S. XIV, İzmir 2013, s. 56.

[2] Yusuf Halaçoğlu, *XIV ve XVI. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Ankara 1991, s. 56.

[3] Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta 2010, s. 140.

[4] Ünal, *Aynı eser*, s. 153-154.

Vergiler, incelenen mufassal tapu tahrir defterlerinde yerleşim birimlerinde bulunan vergi yükümlüsü nüfustan sonra *hâsıl* ibaresi altında kaydedilmekteydi. Daha sonra *ispence* vergisi yazılmakta, eğer bahsedilen yerleşim biriminde sadece gayrimüslim bulunuyorsa, çiftlik yoksa ispence vergisi yazılır ve miktarı belirtilirdi. Fakat çiftliğin bulunduğu, Müslüman vergi yükümlüsünün yaşadığı bir yerleşim birimiyse yine ispence başlığı altında resm-i çift, resm-i raiyyet vergileri de yazılırdı.

Bir sancaktan toplanan vergilerle ilgili olarak tahriri yapılan sancağın kanunnamesinde belirtilen veriler, sancak ve sancağa bağlı birimlerin ekonomik hayatıyla ilgili bilgi vermektedir. Sancaklara ait tahrir defterlerinde genellikle defterin başında sancak kanunnamesi bulunmaktaydı[5]. İskenderiye Sancağı'na ait olan defterlerde de kanunnameler mevcuttu. Klasik bir sancak kanunnamesi anlamındaki ilk kanunname 367 numaralı mufassal icmal tipi defterde yer almaktadır[6]. 1570 yılındaki tapu tahrir defterinde[7] sancağın kanunnamesi ile tahrire başlanmış ayrıca İpek Kazası'nın kayıtlarına geçilmeden İpek Kazası ve diğer bazı kazalarla ilgili ayrı bir kanunname yazılmıştır. Yine 1582 yıllarına ait defterin de kanunnamesi mevcuttur. Bununla birlikte kanunnamede yer alan bazı bilgiler 1570 yılındaki kanunnamenin kopyalanmasından gelmiş olacak ki ürünlerin bar bedelleri yanlış verilmiştir. Örneğin, buğdaydan 1582 yılı kanunnamesinde 40 akça alındığı yazılmıştır, fakat 40 akça 1570 yılında bir bar buğdaydan alınmaktaydı. 1582 yılında ise köylerde genel olarak bir bar buğdaydan 50 akça alındığı görülmüştür. Yine arpanın bir yükü için belirtilen 24 akça 1570 yılına ait bir rakamdır. Çünkü 1582 yılında arpadan 30 akça alınmıştır. Yine şıranın cuburu 32 akça olarak belirtilmişse

[5] Sancak kanunnameleriyle ilgili yapılan çalışmalarla hemen hemen her sancağın kanunnamesinin transkripsiyonu yapılmıştır. Ömer Lütfi Barkan, *XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Ziraî Ekonominin Hukukî ve Malî Esasları,* C. I, Kanunlar, İstanbul 1943. Ahmed Akgündüz'ün *Sancak Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri* adlı eserlerinde kanunnameler, padişahların dönemlerine göre tasnif edilmiş ve günümüz Türkçesine çevrilmiştir.

[6] BOA, TTd. 367, s. 304 (1530).

[7] Barkan tarafından 1570 yılına ait defterin kanunnamesi çevrilmiştir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken husus günümüzde Osmanlı Arşivinde yer alan bu defterin numarası 500 ise de Barkan'ın çevirdiği dönemde numarası 577'dir. Çeviri için bkz. Ömer Lütfi Barkan, *XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Ziraî Ekonominin Hukukî ve Malî Esasları,* C. I, Kanunlar, İstanbul 1943, s. 291-292.

de 1582 yılındaki tahrir kayıtlarından köylerdeki şıranın bir cuburunun 40 akça olduğu anlaşılmıştır[8].

Kanunnamelerde sancaktan alınan vergi miktarları ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Osmanlı devletinde her türlü zirai ve sınai üründen alınan vergi miktarı ve ölçü birimleri sancaktan sancağa hatta aynı sancağa bağlı kaza ve nâhiyelere göre de değişiklik gösterebilmekteydi. Bu durum, İpek Kazası'nda da görülmektedir. İpek Kazası'nda bazı ürünlerde, İskenderiye Sancağı'na bağlı diğer kaza ve nahiyelerde kullanılan ölçü birimlerinden farklı bir ölçü birimi kullanılıyordu. 1570 yılı mufassal tahrir defterinde yer alan kanunnamede İpek Kazası ile ilgili ayrı bir hüküm bulunmaktadır. İpek Kazası'nın ayrıca belirtilmesinin nedeni diğer kazalarda ürünlerin ölçü birimleri ve ürünlerden alınan vergi miktarlarının farklı olmasıdır. Örneğin şıranın ölçü birimi İskenderiye Kazası'nda *medre*[9] iken İpek köylerinde şıra, *cubur* ile ölçülmektedir.

Kanunnamelerde belirtilen hükümlerin farklılık göstermesinin nedeni, her bölgenin farklı sosyo-kültürel ve demografik bir yapıya sahip olmasıydı. Osmanlı Devleti, gayrimüslimlerin bulunduğu bir şehri fethettiğinde, orada yaşayan halka uygulanması mümkün olmayan bir hukuku zorlamamaktadır. Bu hukuk, padişahın emir ve kararlarıyla oluşturulmaktaydı. Devletin asıl amacı yeni fethedilen bir bölgenin, devlet lehine teşkilâtlanması ve bölge halkının da bu teşkilata en iyi şekilde adapte olmasıydı[10].

Tahrir defterlerinde bir yerleşim biriminin vergi yükümlüsü nüfusuna yönelik veriler belirtildikten sonra o nüfusun vermek zorunda olduğu vergilerin sayımına geçilirdi. Bu vergi miktarlarının belirtildiği *hâsıl* kısmındaki bilgilerden o yörede

---

[8] TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 3 (H.990/M.1582).

[9] Medre, ekin ölçeği olarak da kullanılabilmektedir. Aynı zamanda altı okkalık şarap kabına verilen addır. Şarap ölçüsü olarak kullanıldığında 1 medre 8-9 okkaya, o da 10-11,5 kiloya tekabül etmektedir. Garo Kürkman, *Anadolu Ağırlık ve Ölçüleri*, İstanbul 2003, s. 388. Kili, Akkirman ve Kefe sancaklarında da şarap için medre ölçü birimi kullanılmıştır; Halil İnalcık, "Osmanlı Metrolojisine Giriş", Çev. Eşref Bengi Özbilen, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S. 73, İstanbul 1991, s. 34.

[10] Robert Mantran, *17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul*, C. I, Ankara 1990, s. 204-205.

yetiştirilen ürünler ve o ürünlerden alınan vergiler bağlamında bölgenin ekonomik faaliyetlerini belirlemek mümkün olmaktadır.

İncelenen dönemde İpek'in köylerinde yetiştirilen ürünler genellikle aynı olmakla birlikte, sadece belirli köylerde yetişen, üretim alanı geniş olmayan ürünler de bulunmaktaydı. 1582 yılında köylerin genelinde ekseriyetle yetiştirilen ürünler gendüm (buğday), çeltik (kabuklu pirinç), cev (arpa), mahlût (karışık bakliyat), erzen (darı), kelem (lahana), çavdar, za'feran (safran) gibi tarım ve pamuk, keten gibi sanayi ürünleriydi. Köylerde en sık bulunan ağaçlar kiraz, kestane ve ceviz ağaçlarıydı.

B-Reayanın Statüsüne Göre Alınan Vergiler ve Miktarları

Reaya tahrir defterlerinde genel olarak hane, mücerred, bive ve bennak olarak kaydedilmekteydi. Ev anlamına gelen hane, Osmanlı vergi kayıtlarını içeren tahrir defterlerinde bir nüfus ve vergi birimini ifade etmektedir[11]. Vergi yükümlüsü bir birim olan hanenin tam olarak kaç kişiden oluştuğu meselesi üzerinde araştırmacılar çalışmalar yapmışsa da Osmanlı dönemi hanesinin tam olarak kaç kişiden oluştuğu bilinmemektedir. İleri sürülen rakamlar olasılık ve tahmin niteliğindedir. Bu ileri sürülen görüşlerden en fazla itibar göreni kuşkusuz Ömer Lütfi Barkan'ın verdiği 5 rakamıdır[12]. Yine bu hususta uygun görülen ve kullanılan rakam, Mc. Gowan'ın Sirem Sancağı[13] çalışmasında haneyi esas aldığı 6 rakamıdır. Cook ise çalışmalarında bir hane için 4,5 rakamını kullanmıştır. Bunun yanı sıra Cook, hane teriminin sadece kişinin statüsünün belirlenmesi amacıyla ifade edildiğini ve hanenin bir grup hane halkı olarak kabul edilmesinin zorunlu olmadığını ifade eder. Bekârlar mücerred, evli erkekler de çift, nim çift gibi terimlerle sınıflandırılırdı. Bu nedenle hane terimi bireysel olarak değil bir bütün olarak köyün kayıtlarına yansımıştır[14]. Mehmet Öz

[11] Nejat Göyünç, "Hane", *DİA,* C. 15, İstanbul 1997, s. 552.

[12] Ömer Lütfi Barkan'ın demografi çalışmaları hakkında bkz. Yunus Koç, "Ömer Lütfi Barkan'ın Tarihsel Demografi Çalışmalarına Katkısı ve Klasik Dönem Osmanlı Nüfus Tarihinin Sorunları", *Bilig*, Bahar 2013, S. 65, s. 177-202.

[13] Bruce W. McGowan, *Sirem Sancağı Mufassal Tahrir Defteri*, Ankara 1983, s. XXX, XXXIV.

[14] M. A. Cook, *Population Pressure in Rural Anatolia 1450-1600*, London 1972, s. 63-64.

ise Canik Sancağı'nın toplam nüfusunu hesaplamak için hane x 5 ve nefer x 3 formülünü kullanmıştır[15].

Bir bölgenin tahmini nüfusunu hesaplamak amacıyla her bir hane için kullanılacak rakam, bölgeden bölgeye değişebilmektedir[16]. Günümüz şartlarıyla düşünüldüğünde de her bir haneyi oluşturan kişi sayısının şehirden şehire değiştiği görülür. Bu yüzdendir ki bir hanede net olarak kaç kişinin bulunduğunu, vergi kayıtlarında görülen hane ile kaç kişi kastedildiğini söylemek mümkün değildir. Bununla birlikte bir yerin nüfusunun hesaplanması amacıyla hane başına 4 ila 6 arasında rakamları verilmiştir.

Tahrir defterlerinde reaya kaydedilirken kullanılan bir diğer kelime mücerreddir. Mücerred kelimesi arapça tecrid kelimesinden türemiştir ve anlamlarından birisi de evlenmemiş bekâr erkektir[17] ki tahrir kayıtlarında bu anlamı ile kullanılmıştır. Nefer, bennak ve mücerred kelimeleri hanenin farklı şekilde ifade edilişinden başka bir şey değildir. Gayrimüslim dullar içinse bive kelimesi kullanılmaktadır[18]. Baştina sahipleri 1485 yılında az miktarda da olsa mevcuttu. Fakat vergi yükümlüsü nüfusun yazıldığı kısımda baştina ibaresi kullanılmamıştır. Reayanın baştina olarak kaydedilmesi 1570 ve 1582 yılı tahrir defterlerinde görülmüştür. Baştinalar, genellikle hane ile birlikte *hane ma baştina* şeklinde yazılmış, boş baştinalar da hâli olarak ayrıca belirtilmiştir. Aynı dönemlerde çift kelimesi de vergi yükümlüsü nüfus verilerinde kullanılmaya başlanmıştır[19].

İpek'in 1485 yılından 1582 yılına kadar olan kayıtların tümünde, yerleşimin mevcut olduğu yerlerin gelirlerinde reayanın statüsüne göre alınan vergi miktarları, ispence başlığı altında verilmiştir. Balkan coğrafyasında ispencenin bir baş vergisi olarak alındığı bir kez daha anlaşılmıştır. Öyle ki nüfusun çoğunluğu

---

[15] Mehmet Öz, XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı, Ankara 1999, s. 63.

[16] Nejat Göyünç, "Hane", *DİA,* C. 15, İstanbul 1997, s. 552-553; Nejat Göyünç "Hane Deyimi Hakkında", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S. 32, s. 331-348.

[17] İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük,* C. 2, İstanbul 2011, s. 2206.

[18] Zeki Arıkan, "Tahrir Defterlerinde Geçen Deyimler", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, S. XVI, İstanbul 1996, s. 5.

[19] Feridun Emecen, "Baştina", *DİA,* C. 5, İstanbul 1995, s. 135.

gayrimüslimlerden oluşan İpek köylerinde kişilerin ispence ödediği malumdur. İspence vergisi yazımı alışılageldiği için Müslümanların çift vergileri dahi ispence başlığının altında verilmiştir. Bu başlık altında kaydedilen vergilerin isimleri bölgelere, aynı bölgede de dönemlere göre değişebilmektedir. XV. yüzyıl sonlarında ispence başlığı altında hanelere göre hesaplanan miktar genel olarak yazılmıştır. Müslümanlar da bu dönemde 25 akça ispence vergisi ödemiştir. 1570 yılında köylerde Müslüman çiftlik sahiplerinin varlığı, ispence başlığı altında resm-i çift vergisinin ayrı kalem halinde belirtilmesini gerektirmiştir. Ülke topraklarının genelinde alınan resm-i çift vergisinin miktarı, burada da değişmemiş ve 22 akça resm-i çift vergisi alınmıştır. Gayrimüslim dul kadınlar olan bivelerden 6, diğer reayadan 25 akça alınan ispence vergisi 1570 ve 1582 yıllarında resm-i raiyyet vergisi altında kaydedilmiştir. Tek kalem altında farklı vergilerin yazılması, tek başına bir vergiden ne kadar alındığını belirlemede sorun çıkarmıştır. Bu birçok verginin tek kalemde yazılması tahrir defterlerinde sıkça görülen bir uygulama olmuştur. Yine İpek Kazası'na ait XVI. yüzyılın sonlarındaki kayıtlarda, ispence başlığı altında *resm-i çift ma'a bennak ve mücerred* vergisi genel olarak birlikte yazılmıştır. Sadece 1570 yılına ait defterde görülen bir uygulamada da ispence başlığının altında nefer olarak köyde yaşayanlar belirtilmiştir[20]. Nefer, hane ve mücerred sayıları yazılmış, toplam olarak vergi miktarı belirtilmiştir. Fakat çoğunlukla nefer-bive olarak gruplandırılmıştır. Bivenin ödemekle yükümlü olduğu vergi miktarı 6 akça olduğu için bu şekilde yapılmıştır. Tahrir defterlerinde görülen bu uygulama farklılıkları, bölgede yaşanan değişimlerin sonucunda gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Öyle ki Müslümanların sayısının artmasıyla ayrı bir vergi kaydının yazılması zorunlu hale gelmiştir. Yine tahrir defterlerinin tutulma biçimleri, yöntemleri ve kullanılan söz kalıplarının değiştiği de böylece saptanmıştır.

[20] Bu uygulama bir örnek vermek gerekirse 31 hane,15 mücerred ve beş biveden oluşan İstudeniçe köyünde, ispence altında 46 nefer, beş bive şeklinde kaydedilmiştir. Mücerredler ve haneler birlikte yazılmış bive ayrı tutulmuştur. İspence vergi miktarı ise 1180 akçadır. Hesaplandığında nefer olarak kaydedilenlerden 25, biveden ise altı akça alındığı görülmüştür. BOA, TTd. 500, s. 385 (H.978/M.1570)

1-Çift Resmi

Osmanlı Devleti'nde Müslüman reayanın ödediği önemli vergilerden birisi "çift resmi" dir. "Çift" tabiri, çiftlik kelimesiyle aynı anlama gelir. Çiftliği bulunan çiftçi, bunun karşılığında miktarı değişebilen bu vergiyi sipahiye ödemektedir. Verginin ilk olarak ne zaman ortaya çıktığı kesin olarak bilinmemekle birlikte *Fatih Kânunnâmesinde* geçtiği görülür. Bu vergi, reayanın sipahiye karşı yerine getirmek zorunda olduğu yedi hizmetin nakde çevrilmiş halidir. Bu hizmetler; üç gün şahsî hizmet ya da 3 akça, bir araba ot ya da 7 akça, yarım araba saman ya da 7 akça, bir araba odun ya da 3 akça, araba ile hizmet ya da 2 akça olmak üzere toplamda 22 akçadır[21].

Çiftlikleri olan Müslümanlar, tahrir defterlerine hane olarak değil de çift olarak kaydedilmeye başlanmıştır. Böylece çift-hane kavramı ortaya çıkmıştır. İnalcık, bu doğrultuda çift haneyi, "bir çift öküzle işletilebilecek büyüklükte olan ve çiftlik olarak tanımlanan toprağı tasarruf eden ve evli olan köylü" olarak tanımlamıştır[22]. Müslümanların elinde olan bu çiftliklerden çift vergisi olarak 22 akça alınmıştır. Çift olarak yazılan reaya, Müslümanları ifade ediyordu bu sebepten bir yerleşim birimindeki çift sayısı, orada bulunan çiftlik sahibi Müslümanların sayısını vermektedir.

Çift resmi, İpek'te genellikle diğer vergilerle birlikte kaydedildiğinden sadece çift resminin ne kadar alındığını belirlemek güç olsa da çift sayılarından yola çıkılarak hesaplanmaya çalışılmıştır. Mesela 1582 yılı kayıtlarında Osek köyünün gelirleri kısmında "*resm-i çift ma'a bennak ve mücerred"* şeklinde tek kalemde verilen miktarın 534 akça olduğu görülür. Vergi yükümlülerinin belirtildiği kısımda ise çift miktarı 18'dir. 22 akça olarak hesaplanan çift resmi de toplamda 396 akça olacaktır[23].

İpek'te 1485 yılında çiftliklerin bulunmadığı, çift resmi kayıtlarının da bu doğrultuda tahrir defterlerinde yer almadığı görülmektedir. Müslümanların tümü

---

[21] Feridun Emecen, "Çift Resmi" , *DİA*, C.8, İstanbul 1993, s. 309-310.

[22] Halil İNALCIK, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Çev. Halil Berktay, C.1, İstanbul 1997, s. 190.

[23] TKGM.KK. TTd., 93, vr. 139 (H.990/1582).

1570 ve 1582 yıllarında ise çift olarak kaydedilmiş ve resm-i çift vergisi diğer Müslüman reaya ile birlikte ispence başlığı altında verilmiştir. Bu doğrultuda tüm Müslüman reayanın kaydedildiği resm-i çift vergisi 1570 yılında 6512 akça; 1582 yılında ise 9657 akçadır.

2-İspence

İspenceyi Müslümanların ödediği çift resmine karşılık, gayrimüslimlerin ödediği bir baş vergisi olarak nitelemek yanlış olmayacaktır. *"Harâc-ı muvazzafa Türkîde çift-hakkı derler, kâfir dilince ispence derler"* ibaresi de bu hususu kanıtlamaya yönelik kullanılmıştır. İspence, bir baş vergisidir. Hıristiyanlara ait toprağı tasarrufu altına geçiren Müslüman da ispence vergisini öder. Çift resmi gibi ispence de genellikle timara tahsis edilen bir vergidir[24]. Osmanlılarda görülen vergiler, kendilerinden önce kurulmuş olan başka devletlerin ekonomik sisteminde başka adlarla ve şekillerle yer almaktaydı. Her devlet, kendi düzenine göre vergileri geliştirip değiştirebilmekteydi. Örneğin ispence resmi Bizans Devleti'nde ödenen "zeugaratikion" vergisinin yeni bir biçimiydi[25].

İpek Kazası merkezinde 1485 yılında bulunan gayrimüslim mahallelerinde toplam 104 hane, 21 mücerred, 16 bive bulunuyordu. Bunların ispence vergisi toplam 3148 akça idi[26]. Bu dönemde kişilere ait vergiler, ispence başlığı altında toplanmış, resm-i mücerred ve bive resmi ayrı şekilde belirtilmemiştir. Buna rağmen köylerde bulunan vergi yükümlüsü nüfusun ispence miktarları ve hane verileri kendi içinde hesaplanarak resm-i ispencesi, resm-i mücerredi ve bivesi bulunmaya çalışılmıştır. Örneğin sadece hanenin bulunduğu mücerred ve bivelerin olmadığı bir köyün toplam ispenci o köyde bulunan hane sayısına bölünerek net bir şekilde hane başına düşen verginin miktarı belirlenebilmiştir. Genel olarak 25 akça çıkan resm-i ispenceler, Osmanlı İmparatorluğu'nda alınması tabii olan bir rakamdı. Farklı köylerin verileriyle yapılan sağlama ve karşılaştırma nihayetinde dul gayrimüslim olan bivelerden de altı akça alındığı görülmüştür. Deçani Manastırı'nda keşişlerden

[24]Halil İnalcık, "Osmanlılarda Raiyyet Rüsumu", *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, İstanbul 1996, s. 56-58

[25] Noel Malcolm, *Kosova Balkanları Anlamak İçin*, Türkçesi: Özden Arıkan, İstanbul 1998, s. 132.

[26] BOA, TTd. 17, s. 6 (H.890/M.1485).

oluşan 12 hanenin toplam ispencesi 300 akça olup hane başına 25 akça düşmekteydi. 48 hanesi, dokuz mücerredi ve dört bivesi bulunan Deçani köyünün ispencesi ise 1449 akçaydı. 25 akça olarak hesaplanan ispence ve altı akça olan bive resmi 1449 akçayı vermektedir[27]. Görüldüğü gibi 1485 yılındaki kayıtlarda, mücerred olarak kaydedilen kişilerden de 25 akça ispence alınmıştır. Zaten ispence vergisi, toprağı olsun olmasın herkesten alınan bir vergiydi, farklı olarak dullardan altı akça alınması uygun görülmüştür[28]. Gayrimüslimlerin topraklarını ilhak eden Müslümanların da ispence ödediğine yukarıda değinilmişti. İşte bu durumun İpek köylerinde de mevcut olduğu görülmektedir. Öyle ki 1485 kayıtlarında az da olsa Müslüman nüfusun bulunduğu köylerde, Müslümanlar 25 akça ispence ile kaydedilmiştir. Örneğin Belopolye-i Kebir adlı köyde 72 gayrimüslim, iki Müslüman hane, 12 mücerred ve yedi bive vergi yükümlüsü kaydedilmiştir. Hesaplandığında iki Müslüman hanesinin de ispence vergisi için 25 akça ödediği anlaşılmaktadır[29].

İpek Kazası'ndaki ispence miktarı 1485 yılında, İpek merkez 3148; kırsal kesim ise 28.320 akça olmak üzere toplamda 31.468 akçadır[30]. İpek 'in 1530 yılına ait kayıtlarını içeren 367 numaralı tapu tahrir defteri mufassal olmadığı için ispence vergisinin toplam olarak ne miktarda alındığı belirlenememiştir.

İpek merkezinden resm-i raiyyet vergisi 1570 yılında 1350;[31] 1582 yılında ise 250 akçadır[32]. Bahsi geçen yıllarda köylerdeki ispence miktarları ise resm-i çift, resm-i raiyyet ve ispence olarak ayrı ayrı tablo halinde gösterilmiştir. Hane, Resm-i çift, mücerred, bennak, bive gibi reayanın statüsüne göre alınan vergilerin tümü 1570 ve 1582 yıllarında ispence başlığı altında kaydedilmiştir. Resm-i çift vergisi de mücerred ve bennak vergisiyle beraber yazılmıştır. Müslümanlara ait vergiler *resm-i çift ma'a bennak ve gayruhu* olarak, gayrimüslimler de *hane ma'a bive* ya da *nefer ma'a bive* olarak kaydedilmiştir. Kısaca Müslümanların olduğu bir yerleşim biriminde, Müslümanların ve gayrimüslimlerin vergileri ayrı ayrı toplanmıştır ki

[27] BOA, TTd. 17, s. 8-9, (H.890/M.1485).
[28] Halil İnalcık, "İspence", *DİA*, C. 23, İstanbul 2001, s. 177.
[29] BOA, TTd. 17, s. 7, (H.890/1485).
[30] 1485 ispence verileri için bkz. Ek-III.
[31] BOA, TTd. 500, s. 377 (H.978/M.1570).
[32] TKGM.KKA, TTd. 93, vr. 143 (H.990/1582).

bunun sebebi iki gruptan alınan vergi miktarının farklı olmasıdır. Örneğin mücerred Müslümanlardan altı akça alınrken, gayrimüslimlerden 25 akça alınmıştır. Gayrimüslim dul olan bivelerden altı akça, Müslüman bennaklardan ise 12 akça alınmıştır.

Tablo XLIII. 1570 ve 1582 Yıllarında Alınan Baş Vergileri

Birim	**1570**			**1582**		
	RÇ	**RR**	**İSP**	**RÇ**	**RR**	**İSP**
Osek	512	425	0	534	425	0
İslivyani	1102	300	0	1050	325	0
Mramur	28	550	0	44	550	0
Yelofça	0	1125	0	0	1225	0
Graniçe	0	1625	0	0	1625	0
Belopolye-i Büzürk	0	2793	0	0	1675	0
Pohoçe	0	1325	0	44	250	0
Lipovaç	210	1700	0	748	875	0
Trekanik	96	471	0	226	300	0
Baba	66	775	0	22	775	0
Didiş	0	125	0	0	150	0
Büyük Gorgovik	0	1625	0	0	1700	0
İstudeniça	0	1180	0	0	1400	0
Nemilovik	0	495	0	0	525	0
Rahovçik	56	1275	0	0	1300	0
Gorna Kaliçani	0	500	0	0	575	0
İştobil	22	675	0	22	700	0
Palova	0	331	0	0	375	0
Bana	22	1800	0	0	1925	0
Sinayofça	0	1000	0	0	1825	0
Koş	0	1050	0	0	1300	0
Rodnebırda	0	956	0	34	975	0
Todorçoveç	0	800	0	0	1025	0
Klinaç	44	775	0	22	450	0
Piştani	0	550	0	0	600	0
Pavlani	0	281	0	0	325	0
Gorna Drin	0	325	0	0	350	0
Suhogırla	44	3512	0	80	3600	0
İstinik	0	2175	0	0	2350	0
Lukaviçe	0	950	0	0	925	0
Yagodine	0	575	0	0	475	0
İzlokvikan	132	25	0	88	12	0
Kavalinçe	0	171	0	0	134	0
Obraşko	0	0	300	0	0	350
Vukonik	0	0	900	66	0	975
Çermile	44	775	0	44	875	0
Grabofça	0	0	225	0	0	225
Pirlepe	44	1450	0	0	1850	0
Vardeşte	0	0	231	0	0	350
Nenedaniçe	0	0	500	0	0	525
Suşiçe	0	0	1425	0	0	1950
Mostar	22	450	0	0	0	675
Beniçe	0	0	506	0	0	550

Gorajdofça	0	0	950	0	0	875
Boçişte	0	0	175	0	0	200
Beliçe	0	0	50	0	0	50
Beloçiçe	0	0	275	0	0	300
Dolçe	0	0	1125	0	0	975
Kırnıniçe	88	1053	0	66	1150	0
Gorna Beliçe	0	0	2075	0	0	2400
İstrelçe	214	950	0	480	1175	0
Lubolik	198	825	0	268	475	0
Milekani	0	0	975	0	0	1200
Gorna Loçine	0	0	950	0	0	1150
Çelobik	0	0	800	0	0	875
Zabrekani	0	0	400	0	0	450
Çirvenibrek	0	0	575	0	0	650
Gorna Luka	0	0	1100	0	0	1350
Budisalçe	0	0	525	0	0	575
Romaniçe	28	600	0	66	575	0
Mujovine	0	0	600	0	0	675
Sredne Çernogovine	62	100	0	72	100	0
Belopolye-i Küçük	0	0	700	0	0	656
Şabuka	0	0	400	0	0	150
Dragolofça	0	0	531	0	0	625
Şabt	0	0	281	0	0	400
Rudnik	0	0	1275	0	0	1470
Mz. Vinarçe	0	0	50	0	0	50
Dolna Balinçe	0	0	500	0	0	575
Osoyani	0	0	1500	0	0	1775
İzbiçe	0	0	425	0	0	525
İstok	0	0	1100	0	0	1300
Çirkolaç	0	0	1000	0	0	1175
İsvirka	0	0	925	0	0	1150
Çabik	0	0	975	0	0	1000
İştobil	0	0	500	0	0	600
Çerovik	0	0	650	0	0	725
Iskorobik	0	0	550	0	0	525
Kosorik	0	0	1050	44	1125	0
Gorna Yablaniçe	22	750	0	0	0	825
Dolna Drin	0	0	100	0	0	150
Dresnik	0	0	1593	0	0	1650
Leskofça	0	0	850	0	0	1175
Dolna Prekale	0	0	775	0	0	875
Gorna Prekale/Duyak	22	325	0	22	400	0
Çirveni Yablani	0	0	931	0	0	1350
Şibovik	0	0	400	0	0	425
Brestovik	0	0	750	0	0	750
Siga	0	0	575	0	0	675
Kalina	0	0	650	0	0	475
Gorna Yoşaniçe	0	0	1100	0	0	1350
Dolna Yoşaniçe	0	0	900	0	0	950
Deçani	0	0	1204	0	0	1850
Kanavye	0	0	100	0	0	0
Dolna Barani	0	0	1075	0	0	1100
Dolna Lutoglav	0	0	625	0	0	575
Give	22	850	0	0	0	1550

Loziçe	0	0	750	0	0	900
Lipa	0	0	750	0	0	725
Niokas	128	850	0	316	850	0
Mn. İvrele ve İspas	44	975	0	44	1425	0
Lukani	22	900	0	22	1250	0
Drenofça	0	0	600	0	0	675
Dolna Kruşeva	0	0	325	44	400	0
Novasil	0	0	575	0	0	625
Ojgay	0	0	400	22	450	0
Çerniçe	0	0	825	0	0	1000
Çernilug-ı Büzürk	22	950	0	22	1000	0
Çernilug-ı Küçük	0	0	125	0	0	150
Beloçiçe	0	0	375	0	0	550
Gorna Kırnine	22	200	0	22	250	0
Turyak	0	0	475	0	0	475
Yarem	0	0	425	0	0	575
Temeşniçe	66	475	0	66	462	0
Radonik	0	0	850	0	0	975
İstik	0	0	575	0	0	700
Katraniçe	0	0	400	0	0	425
Ozrim	0	0	300	18	325	0
Tırbohofça	175	825	0	212	875	0
Rakovine	0	0	575	0	0	575
Ulyarçe	0	0	50	0	0	50
Dobredol	0	0	650	0	0	700
Gırniçar	0	0	425	0	0	650
Trebovepolye	0	0	325	0	0	375
Vidine	22	331	0	22	325	0
Dolna Glokani	44	744	0	22	800	0
Novasil	67	425	0	426	525	0
Dubova	0	0	375	0	0	400
Drenova	0	0	125	0	0	225
Lipovaç	0	0	200	0	0	325
Rakoş	22	325	0	0	0	325
Oşiçe	0	0	650	0	0	650
Doleva	122	156	0	88	175	0
Istaradovran	100	450	0	90	525	0
İskoroşnik	0	0	200	0	0	250
Radovaç	0	0	675	0	0	775
Kaşiçe	0	0	500	0	0	650
Mz. Kroglava	0	0	150	0	0	150
Otomançe	0	0	825	0	0	1050
Jalçe	0	0	875	110	1050	0
Berikova	56	506	0	134	250	0
Baniçe	0	0	550	72	550	0
Gorna Glokani	0	0	925	0	0	1250
Büyük Yablaniçe	0	0	375	0	0	400
Kotradik	0	0	750	0	0	850
Dubovik	22	525	0	425	0	0
İznopol	56	475	0	22	550	0
Dobri Lipan	6	400	0	90	400	0
Yoşaniçe	22	100	0	0	0	100
Dudaşnofça	0	0	556	0	0	600
Berçova	0	0	425	0	0	425

Belopolye	0	0	825	0	0	925
Mazenik	0	0	575	0	0	425
Raşkovaç	0	0	350	0	0	450
İstraje	12	300	0	0	0	400
Hrastofça	0	0	725	0	0	950
Grebnik	0	0	906	0	0	975
Istraniş	0	0	450	0	0	575
Plavliyan	0	0	425	0	0	375
Jakova	22	712	0	22	425	0
Kostraç	0	0	575	0	0	675
Boboyofça	0	0	550	0	0	650
Dolna Nekravaç	0	0	725	0	0	675
Gorna Nekravaç	0	0	50	0	0	25
Dolna Luka	0	0	275	0	0	300
Yablaniçe	0	0	350	0	0	300
Yablaniçe-i Diğer	22	100	0	0	0	0
Botuşa	0	950	0	34	575	0
Trestenik	0	0	575	6	450	0
Papirekani	44	500	0	56	500	0
Radostik	0	0	200	0	0	225
Rudniçe	0	0	100	0	0	50
Pergoda	0	0	400	0	0	450
Lobula	22	300	0	22	425	0
İzlopek	0	0	550	0	0	650
Beleg	22	875	0	28	1050	0
Lubuşa	44	725	0	30	675	0
Lipovişte	0	0	725	0	0	850
Kruşeviçe	0	0	1125	88	1100	0
Pod Gradine	0	0	650	0	0	800
Gorna Iglareva	0	0	375	0	0	575
Dolna Iglareva	0	0	225	0	0	350
Rigeva	0	0	275	0	0	300
Mavruga	0	0	100	0	0	0
Şikovine	0	0	475	0	0	550
Radolofça	22	178	0	0	0	75
Virbniçe	0	0	475	0	0	550
Tuçep	0	0	525	0	0	550
Gorgovik-i Küçük	0	0	625	0	0	650
Naglavka	0	0	300	0	0	425
Popovik	0	0	2325	0	0	2075
Brestovaç	22	250	0	110	175	0
Beliçe	268	142	0	310	100	0
Tominopolye	326	0	0	590	50	0
İstariçe	0	0	375	0	0	450
Novasil	118	375	0	168	550	0
İstudeniçe-i Küçük	0	0	175	0	0	200
Lejibaba	0	0	81	0	0	50
Barani	0	0	100	0	0	150
Brest	12	400	0	12	400	0
Lajani	94	325	0	40	500	0
Duyak	90	300	0	124	285	0
Bednoş	0	0	350	0	0	425
Çernivireh	0	0	881	0	0	1050
Hranofça	0	0	475	0	0	500

Dobroş-ı Büzürk	44	700	0	62	725	0
Şalinofça	44	250	0	88	225	0
Dobriçedol	208	50	0	272	0	0
Gorna Kırnine	0	0	300	0	0	375
Gorna Petriçe	22	675	0	40	975	0
Dolna Petriçe	0	0	150	0	0	225
Gorna Kruşeva	0	0	450	0	0	475
İvranik	86	200	0	132	200	0
Duganive	0	0	362	0	0	525
Dolna Kaliçani	0	0	100	0	0	0
Nabrekani	22	356	0	166	400	0
Globovaç	0	0	0	0	0	50
Rakovaç	0	0	400	0	0	400
Ostrobaç	0	0	481	0	0	500
Gorna Lutoglav	0	0	100	0	0	75
Hereç/Çernipotok	280	131	0	310	175	0
Brodlik	0	0	281	0	0	170
Nakle	44	300	0	44	350	0
Ceskova	0	0	275	0	0	300
Irzinik	0	0	406	58	550	0
Grobofça	88	200	0	132	125	0
Verik	0	0	450	0	0	500
Derbinedol	0	0	250	0	0	250
Balinçe	0	0	275	0	0	375
Bardonik	0	0	412	0	0	400
Dolna Çernogovine	62	250	0	144	175	0
Lişani	66	250	0	22	300	0
Yablaniçe-i Küçük	0	0	250	0	0	350
Groboça	0	0	225	0	0	325
June	0	0	325	0	0	400
Prekolug	0	0	331	0	0	250
Tromili	0	0	175	0	0	175
Prelonçe	44	325	0	106	375	0
Graboniçe	12	225	0	0	0	300
Dolna Kırnine	44	325	0	44	425	0
Lablani	0	0	425	0	0	475
Bukani	0	0	600	0	0	525
Groboçil	188	375	0	66	425	0
Rugova	0	0	750	0	0	86
Dolna Loçine	0	0	800	0	0	875
Drenofça	0	0	325	0	0	350
Modriş	0	0	100	0	0	125
Toplam	**6512**	**61024**	**84874**	**9657**	**63868**	**92807**
RÇ. Resm-i Çift	**RR. Resm-i Raiyyet**			**İSP. İspence**		

Tabloda yer alan raiyyet vergisi ve ispence vergileri aynı anlamdadır. Şöyle ki Müslümanların bulunduğu bir yerleşim biriminde gayrimüslimlerin vergileri resm-i raiyyet başlığı altında verilmiştir. Resm-i raiyyet vergisi de ispenceden başka bir şey değildir. Müslümanların olmadığı yerde vergiler sadece ispence olarak kaydedilmiştir. Bu doğrultuda tablodaki resm-i raiyyet ve ispence başlığı altındaki

rakamların toplamı, gayrimüslimlerden alınan vergi miktarını göstermektedir. Buna göre 1570 yılında kırsal alanda gayrimüslimlerden 145.898 akça; 1582 yılında ise 156.675 akça ispence vergisi alınmıştır.

3-Bennak Vergisi

Osmanlı Devleti'nde evli aile reislerinden alınan bir tür şahıs vergisidir. Vergiye esas olan birim "hane" idi. Haneyi evli olan aile reisi teşkil eder, elinde çok az toprak varsa ya da hiç toprağı yoksa bu gibi evli şahıslar "bennak" olarak kaydedilir ve belirli oranda vergilerini öderlerdi. Tapu tahrir defterlerinde bennak olarak kaydedilenler "ekinli" ve "caba" bennak olarak ikiye ayrılırlardı. Ekinli bennaklar, elinde yarım çiftlikten daha az toprak bulunanları ifade ederdi. Caba bennaklar ise işleyecek toprağı bulunmayanlardı. Bunlar, genellikle başkalarının topraklarında çalışırlar ya da sipahiden tapusuz aldıkları küçük toprakları işlerler ve karşılığında dönüm vergisi verirlerdi. Ekinlü ve caba bennaklar timar sahibine bağlı raiyyet statüsündeydiler ve vergilerini de ilgili timar sahibine vermekteydiler[33].

İpek'te 1485 ve 1530 yılında bennak kaydına rastlanmamıştır. Bennakların sayısı 1570 yılında 57; 1582 yılında ise 85 idi. Bennak vergisi, resm-i çift vergisi içinde yazılmıştır ve bir bennaktan 12 akça alındığı tesbit edilmiştir.

4-Floriciler

Osmanlı Devleti İşkodra'yı ele geçirdikten sonra bölgede mevcut olan ve kendi anlayış ve sistemine ters düşmeyen uygulamaları korumuş ve devam ettirmiştir. "Florici" sistemi de bunlardan biri olmuştur. Floriciler, sadece hınta, hınna ve na'l-bahâ vergilerini ödemekteydi. Bu vergiler, bölgede daha önce Venedikliler tarafından ahaliden toplanan vergilerin Osmanlı Devleti'ndeki karşılığıydı. Hınta, Venediklilerde mod, hınna ise dukat (ocak başı) vergisine tesadüf etmekteydi. Nal-bahâ ise Slav kökenli obrok vergisinin devamı niteliğindeydi[34].

---

[33] Feridun Emecen, "Bennak", *DİA,* C. 5, İstanbul 1992, s. 458.

[34] Driton Egro, "Osmanlı Sancak Kanunnamelerine Göre İşkodra Bölgesi'nin Osmanlı Hâkimiyeti'ne Geçişi Konusunda Bazı Gözlemler (XV-XVI. Yüzyıllar)", *Osmanlı Coğrafyası Kültürel Arşiv*

Hazine'i Amire'den 1554 yılında Rumeli Sancaklarına dağıtım için 152.000 sikke florin alan sipahiler, sancak beylerinin toprakları bunların gelirleri ve kendilerine düşen hisseleri belirtilmiştir. İskenderiye Sancağı'nda sipahilerin hissesi 2917, mirliva hissesi 1500 olmak üzere toplamda 4417 floridir[35].

5-Cizye

Maria Todorova, özellikle XVII. yüzyılda Balkanlar'da cizye hanelerinde görülen ciddi düşüşün gerçek bir nüfus azalmasından çok din değiştirmenin, İslamlaşmanın sonucu olarak yorumlanabileceğini ileri sürmektedir[36]. İpek Kazası özelinde olduğu gibi Balkanlarda da görülen nüfus hareketlerinde İslamiyetin gayrimüslimler arasında yayılması sonucunda Müslüman nüfusun artması, Todorova'nın bu görüşünün doğruluğunu kanıtlar niteliktedir. Cizye vergisi kayıtları tapu tahrir defterlerinde bulunmamakta, ayrı defterlere kaydedilmekteydi.

6- Resm-i Giyâh (Ot Vergisi)

Evli olan kişilerden alınan bir vergidir ve kişi başına beşer akça alındığı kanunname metninde belirtilmiştir[37]. Ottan alınan bir vergi olan Resm-i giyâh vergisinin 1485 yılındaki vergi miktarı şu şekildedir. Toplam miktar 26456 akçadır.

Tablo XLIV. 1485 Yılı Giyâh Vergisi

Yerleşim Birimi	**Bedel**
Belopolye-i Kebir	370
Belopolye-i Küçük	165
Bohoçe	160
Rakavaç	95
Kreboglak	45
Brestiye	70
Novasil	150
Petriçe	245
Lişani	175
Loziçe	145
Virbniçe	105

Mirasının Yönetimi ve Tapu Arşivlerinin Rolü Uluslararası Kongresi Bildiriler Kitabı, C. 2, Ankara 2013, s. 692.

[35] BOA, MAD.d. 68, s. 58-60 (H.961/M.1554). Verilerin dağılımı için bkz. Ek-XXVI.

[36] Oktay Özel, *Türkiye 1643 Goşa'nın Gözyaşları*, İstanbul 2014, s. 53.

[37] *"...reâyânın müzevvecinden beşer akça resm-i giyâh ve ikişer akça resm-i hizem alınmak..."*. BOA, TTd. 367, s. 304 (H. 937/M.1530).

Balinçe	45
Yablaniçe-i Kebir	60
Mostar	320
Dobrine	50
Simrake	120
Koçarnik	100
Poboçançi	80
Dolençi	160
Ignela	80
Mn. İspas	50
Mn. Kuzmikan	5
Mn. Şumeti Bogaviç	5
Mokridol	5
Navari	35
Şumnik	10
Tomoniçe	20
Nova Çirkva	4
Nikola Çirkva	5
Şabuka	90
Vibarçe	40
Brestovik	195
Budisalçe	110
Yablaniçe-i Sagire	15
Beliçe	85
Beliçe[38]	100
Otomançe	160
Kerihsa	85
Vrodka	80
Lunik	260
Skoçi	135
Reniça	370
Botuşa	175
Plekani	70
Mel	140
Morina-Altunili	140
Duyak	30
Gorna Çernogovine	120
Yasiçi	8
Dolna Çernogovine	45
Nivokas	140
Peronya	135
İsmoliçe	75
Şipçani	210
Kovaç	80
Miholani	60
Gosturani	95
Çernomile	60
İstebaneselo	45
Gorani	60
Suşani	100

[38] Köyde dışarıdan gelip tarım yapanların ödediği diğer ot vergisidir. BOA, TTd. 17, s. 153 (H.890/M.1485).

Babnoçi	80
Polye	235
Rodos	10
Şuma ve nahiye-i Altunili	110
Dolna Bukani	60
Bojani	390
Trebnoş	55
Poçoşte	30
Trenopolye	45
Vuçidol	60
Berbat	40
Kamaniçe	40
Büyük Dobroş	100
Sredne Çernogovine	40
Brankofça	40
Tırnova	30
Vagova	20
Kalik	25
Goraniçe	30
Glaçiçe	20
Kolşik	100
Şişmaniçe	100
Popovçi	65
Bonoşuçi	45
Popovçi	30
İstubela	15
Rogam	35
Dolna Kırnine	50
Nefs-i Suhogırla	630
Çirkolaz	200
Oraça	140
Şuşiçe	140
Bana	270
Rudnik	155
Kostriça	65
Dolna Loçine	125
Rugova	345
Deçani	290
Korsorik	210
Gorrajdeva	125
Çerniş	15
Gorna Beliçe	280
Gorna Yoşaniçe	245
Dolna Yoşaniçe	200
Posta Yoşaniçe	45
Bolani	45
Dolna Trebovik	55
Gorna Luka	215
Gırniçal	190
Beloviç	15
Şaptir	90
Hrastoviç	105
Uça	75
Çirne Potok	95

Duyak	40
Berkova	275
İstinik	185
Buçorik	30
Palova	40
Osterbac	55
Şubovik	110
Kruşeviçe	290
Çerniçe	80
Muzovanya	65
Rakoş	90
Grabofça	55
Çirnelog	40
Yablaniçe	140
Jupe	70
Graboniçe	50
Susiça	15
İslivyani	250
Osak	40
Dobriçedol	70
Kakaleniçe	40
Romaniçe	35
Çernovirha	185
Lubişte	150
Jalçe	145
Lipovaç	175
Lişani	140
Borale	135
X	140
Rilkovina	75
Boboluça	150
Dolna Iglareva	55
Şitopel	190
Tırnova	75
Kotrova Zeramnik/Nika	50
Vardeşte	35
Ozrin	65
Brodnik	45
Bana	285
Lutoglav	95
Çeskova	50
Gorna Bukani	200
Todoriçoviçe	115
Kradaç	25
İvranik	50
Prekolug	40
Dubova	45
Bana	80
Kaşiçe	35
Dolna Barani	160
Morina Barani	10
İstik	90
İfşiyani	250
Koş	275

Tırbohovçi	120
Milekani	105
Gorna Glokani	165
Vidoş	30
Ruzagri	55
Orhavaç	160
Grebenik	155
Kotradik	80
Lablani	105
Botinbrek	100
Dolna Petriçe	70
Belopavlik	25
Rasuha	295
Lukavaç	75
Obraşka	75
Dolova	125
Istraniş	50
Çupoyova	20
Tominopolye	295
Beliçe	100
İştopol	40
Baram	20
Gorna Loçine	55
Moster	125
Bednoş	140
Şumeniçe	25
Dolna Kaliçani	15
Şikona	95
İstralçe	260
Şalinoviçe	105
Trekanik	35
Beçi	70
İvranik	60
Yoşaniçe	15
Kraçor	75
Belopolye	190
Nemilovik	135
Leji Baba	25
Lubolik	135
Kırninçe	100
Verik	105
Boçoşte	125
Krabovaç	110
Çirvenibrek	75
Tırestenik	60
Yablaniçe	50
İstudeniçe	65
Leskovaç	260
Aydine Pole	150
Nakil	45
Dolna Nekravaç	120
Irzinik	85
Nenadaniçe	105
Peloçiçe	60

Çirne Luka	130
Kırnine	25
Dolna Beliçe	140
Dobrodol	120
Rakovaç	135
Raşkovaç	90
Klinaç	95
Kuruşova	110
Orlat	195
Broçil	40
Novasale	49
Gorna Dran	35
Radolovaç	25
Gorna Nekravaç	20
Vodine	60
Vuknik	95
İzniliçe	10
İstara Andovrani	60
Pürçova	80
Novasili	45
Lukani	145
Klina	70
Trepza	160
Papirekani	95
İstinik	60
Dolna Kruşeva	65
Pirlepe	140
Drodel	25
İstudeniçani	40
Novasili	15
Zahak	25
Naglavka	115
Dranofça	85
Yagodine	50
Gorgovik	130
	26456

Kaza merkezinden giyâh adı altında 1570 yılında 185 akça; 1582 yılında da 40 akça vergi alınmıştır[39]. Hemen her köyden alınan ot vergisi, 1570 yılında toplam 21.416 akça; 1582 yılında ise 24582 akçadır. Bu dönemlere ait defterlerde daha önce defterlerde kaydı bulunmayan bahâ-i kâh adında bir vergi daha görülmektedir. Bu verginin de bir çeşit ot vergisi olduğu düşünülmektedir. Bahâ-i kâh vergisi 1570 yılında 7861; 1582 yılında da 8172 akçadır[40].

[39] BOA, TTd. 500, s. 377 (H.978/M.1570); TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 143 (H.990/M.1582).
[40] Giyâh ve bahâ-i kâhtan alınan verginin dağılımı için bkz. Ek-XVII.

7- Hizem-Hatab Vergisi (Odun Vergisi)

Evli olan reayadan kişi başına iki akça alındığı[41] anlaşılan odun vergisi, 1485 yılında hizem, 1570 ve 1582 yıllarında ise hatab olarak kaydedilmiştir.

Hizemden 1485 yılında alınan toplam miktar 10.763 akçadır.

Tablo XLV. 1485 Yılı Hizem Vergisi

Yerleşim Birimi	**Bedel (Akça)**
Belopolye-i Küçük	66
Bohoçe	64
Rakavaç	38
Kreboglak	18
Brestiye	28
Novasil	60
Petriçe	98
Lişani	70
Loziçe	58
Virbniçe	42
Balinçe	18
Yablaniçe-i Kebir	76
Mostar	128
Dobrine	20
Simrake	48
Koçarnik	40
Poboçançi	32
Dolençi	64
Ignela	32
Mn. İspas	20
Mn. Kuzmikan	2
Mn. Şumeti Bogaviç	2
Mokridol	2
Navari	14
Şumnik	4
Tomoniçe	8
Nova Çirkva	16
Nikola Çirkva	2
Şabuka	36
Vibarçe	16
Brestovik	78
Budisalçe	44
Yablaniçe-i Sagire	6
Beliçe	34

[41] *"…reâyânın müzevvecinden beşer akça resm-i giyâh ve ikişer akça resm-i hizem alınmak…"*. BOA, TTd. 367, s. 304 (H. 937/M.1530); *"…her müzevvec raiyyet beşer akça resmi giyâh ve ikişer akça resmi hatab…"*. BOA, TTd. 500, s. 372- 375 (H.978/M.1570).

Otomançe	64
Kerihsa	34
Vrodka	32
Lunik	104
Skoçi	54
Reniça	148
Botuşa	70
Plekani	28
Mel	56
Morina-Altunili	56
Duyak	44
Gorna Çernogovine	48
Yasiçi	32
Dolna Çernogovine	18
Nivokas	56
Peronya	54
İsmoliçe	30
Şipçani	84
Kovaç	32
Miholani	24
Gosturani	38
Çernomile	24
İstebaneselo	18
Gorani	32
Suşani	40
Babnoçi	32
Polye	84
Rodos	4
Şuma ve nahiye-i Altunili	46
Dolna Bukani	24
Bojani	116
Trebnoş	22
Poçoşte	12
Trenopolye	18
Vuçidol	24
Berbat	16
Kamaniçe	16
Büyük Dobroş	40
Küçük Dobroş	10
Sredne Çernogovine	16
Brankofça	16
Tırnova	12
Vagova	8
Kalik	10
Goraniçe	12
Glaçiçe	8
Kolşik	40
Şişmaniçe	40
Popovçi	26
Bonoşuçi	18
Popovçi	12
İstubela	8
Rogam	14
Dolna Kırnine	20

Nefs-i Suhogırla	252
Çirkolaz	8
Oraça	56
Şuşiçe	56
Bana	188
Rudnik	62
Kostriça	26
Dolna Loçine	50
Rugova	138
Deçani	116
Korsorik	84
Gorrajdeva	50
Çerniş	6
Gorna Beliçe	112
Gorna Yoşaniçe	98
Dolna Yoşaniçe	80
Posta Yoşaniçe	18
Tuçep	100
Bolani	18
Dolna Trebovik	22
Gorna Luka	86
Gırniçal	76
Şaptir	36
Hrastoviç	42
Uça	30
Çirne Potok	38
Duyak	16
Berkova	110
İstinik	74
Buçorik	12
Palova	16
Osterbac	22
Şubovik	44
Kruşeviçe	116
Çerniçe	32
Prikoda	12
Muzovanya	56
Rakoş	36
Grabofça	22
Odeniçe	6
Çirnelog	16
Yablaniçe	56
Jupe	28
Graboniçe	20
Susiça	6
İslivyani	100
Osak	16
Dobriçedol	30
Kakaleniçe	16
Romaniçe	14
Çernovirha	74
Lubişte	60
Jalçe	58
Lipovaç	70

Lişani	56
Borale	54
X	56
Rilkovina	30
Boboluça	60
Dolna Iglareva	22
Şitopel	76
Tırnova	30
Kotrova Zeramnik/Nika	20
Vardeşte	14
Ozrin	26
Brodnik	18
Bana	114
Lutoglav	38
Çeskova	20
Gorna Bukani	40
Todoriçoviçe	46
Kradaç	10
İvranik	20
Prekolug	16
Dubova	18
Bana	32
Kaşiçe	14
Dolna Barani	64
İstik	36
Çermil	134
İfşiyani	100
Koş	115
Tırbohovçi	48
Milekani	42
Gorna Glokani	66
Vidoş	12
Ruzagri	22
Orhavaç	64
Grebenik	62
Lablani	42
Botinbrek	40
Dolna Petriçe	28
Belopavlik	10
Rasuha	118
Lukavaç	30
Obraşka	30
Dolova	50
Istraniş	20
Çupoyova	8
Tominopolye	118
Beliçe	40
İştopol	16
Baram	8
Gorna Loçine	22
Moster	50
Bednoş	56
Şumeniçe	10
Dolna Kaliçani	6

Şikona	36
İstralçe	102
Şalinoviçe	42
Trekanik	14
Beçi	28
İvranik	44
Yoşaniçe	6
Kraçor	30
Belopolye	76
Nemilovik	54
Leji Baba	10
Lubolik	54
Kırninçe	40
Verik	42
Boçoşte	50
Krabovaç	44
Çirvenibrek[42]	30
Tırestenik	24
Yablaniçe	22
İstudeniçe	26
Leskovaç	104
Aydine Pole	60
Nakil	18
Dolna Nekravaç	48
Irzinik	34
Nenadaniçe	42
Peloçiçe	24
Çirne Luka	52
Kırnine	10
Dolna Beliçe	56
Dobrodol	48
Rakovaç	54
Raşkovaç	36
Klinaç	38
Kuruşova	44
Orlat	78
Broçil	16
Novasale	18
Gorna Dran	14
Radolovaç	10
Gorna Nekravaç	8
Vodine	24
Vuknik	38
İzniliçe	4
İstara Andovrani	24
Pürçova	32
Novasili	18
Lukani	58
Klina	28
Dosuka	38

[42] Bu verginin defterde yazıldığı kısım silik olsa da vergilerin yazılış sırasından bu verginin hizem vergisi olma ihtimali yüksektir. BOA, TTd. 17, s. 348 (H.890/M.1485).

Trepza	64
Papirekani	38
İstinik	24
Dolna Kruşeva	26
Pirlepe	56
Drodel	10
İstudeniçani	16
Novasili	6
Zahak	10
Naglavka	46
Dranofça	34
Yagodine	20
Gorgovik	52
	10.763 Akça

Odun vergisi, 1485 yılında toplam 10763 akça idi. 1570 yılında 8515; 1582 yılında ise 9898 akçadır[43]. Kaza merkezinden ise 1570 yılında 74; 1582 yılında da 16 akça alınmıştır[44].

C-Tarımsal Üretim ve Alınan Vergi Miktarları

Tarım ürünlerinden alınan vergiler, genellikle öşür adı altında toplanmakta ve vergilerin yüzde onluk bir kısmını oluşturmaktadır[45]. Osmanlı Devleti'nde "aşar-öşür" adıyla toprak mahsullerinden aynen ve bir hisse şeklinde alınan vergi, ülkenin farklı kesimlerinde birbirlerinden farklı oran ve miktarlarda alınmaktaydı. Her sancak ve kazada hatta bazen her köyde değişen bu nispetler, bölgeye ait arazi tahriri defterlerinin başında ayrıca belirtilmekteydi[46]. Öşür, verginin alınış usulüyle ilgili bir tanımlamadır ve Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetindeki topraklarda yaşayan, tahıl ürünleri başta olmak üzere tarımsal faaliyette bulunan Müslüman ve gayrimüslim tüm reayadan alınan bir vergidir. Hatta dışarıdan gelip sonradan bölgeye yerleşenlerden de alınmaktadır[47].

[43] Hatabdan alınan verginin dağılımı için bkz. Ek-XVII.
[44] BOA, TTd. 500, s. 377 (H.978/M.1570); TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 143 (H.990/M.1582).
[45] Ahmet Tabakoğlu, *Türkiye İktisat Tarihi*, İstanbul 2012 s. 299.
[46] Ömer Lütfi Barkan, "Öşür", *Türkiye'de Toprak Meselesi Toplu Eserler 1*, İstanbul 1980, s. 800.
[47] Lütfi Güçer, *XVI –XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler*, İstanbul 1964, s. 52.

1-Hububat

Hububat üretimi, devlet için hayati önem taşıyordu. Üretimi sürekli dengede tutarak, temel tüketim ürünlerinin halka sorunsuz şekilde ulaşması gerekiyordu. Bu durum, aynı zamanda devletin halkına karşı sorumlu olduğu besleme göreviyle ilgiliydi. Beslenme ihtiyacını dahi karşılayamayan devletin, halk nazarında bir itibarı olmayacağı gibi ahali, devlete riayet etmeyecek ve isyanların önü açılmış olacaktır. İşte bu nedenlerden ötürü devlet, hububat üretimine büyük önem vermiş, üretimin kontrolünü titizlikle elinde tutmaya çalışmıştır.

XVI. yüzyılın sonları ile XVII. yüzyılın ilk yarısında sadece Osmanlı Devleti'nde değil Asya ve Avrupa kıtalarında da ekonomik kriz yaşanmıştır. Bu krize yol açan nedenler ekonomik, demografik ve siyasi alanlarda yaşanan olaylardı. Nüfusun çoğalması, devletin ekonomi politikası, fiyat devrimi, iklimsel değişimler bu sebepler arasındaydı[48]. Yaşanan ekonomik kriz, Osmanlı pazarındaki ürünlerin fiyatlarını etkilemiştir. Anadolu'daki fiyat farklarına örnek vermek gerekirse, Edremit'te 1548 yılından önce 6-7 akça olan buğdayın kilesi, 1548 yılından sonra 15 akça civarında satılmıştır. 1585 yılından sonra ise tüm ürünlerin fiyatları dikkat çekici oranda yükselmiştir. Bu tarihlerde Edremit'te buğdayın kile fiyatı 40-50 akçalara kadar çıkmıştır[49]. Edremit'teki buğday fiyatı örneğinde görüldüğü üzere Anadolu'nun bir kentinde XVI. yüzyılın ilk yarısında kilesi 6-7 akça olan buğday, aynı yüzyılın sonlarına gelindiğinde 40-50 akçadan satılmıştır. Anadolu'da yaşanan bu durumun İpek'te de yaşanıp yaşanmadığına bakmak gerekir. Ürünlerde görülen fiyat dalgalanmalarının saptanmasıyla, Rumeli bölgesinin ekonomik krizden, celâli isyanlarından ve ürün kaçakçılığından ne oranda etkilendiği belirlenmeye çalışılacaktır. İpek'e ait defterlerdeki veriler değerlendirildiğinde Anadolu'daki kadar bâriz bir fark olmasa da buğdayın yıllar içinde gösterdiği artış oranı düşündürücüdür. Şöyle ki 1485 yılında buğdayın yükü 30 akça idi. Bu rakam 1570 yılında 40 akçaya; 1582 yılında ise 50 akçaya çıkmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken husus 1485 yılından 1570 yılına yani neredeyse yüzyıl sonra buğday 10 akça yükselirken, 1570

[48] Karen Barkey, *Eşkıyalar ve Devlet*, Çev. Zeynep Altok, İstanbul 1999, s. 51.
[49] Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası*, Celali İsyanları, İstanbul 1995, s. 43-44.

yılından 1582 yılına olmak üzere sadece 12 yılda yine 10 akça yükselmiştir. Bu farklılık XVI. yüzyılda yaşanan ekonomik krizin etkisinin ve buğday üretiminin az olduğunun göstergesidir.

Bölgeden bölgeye hatta aynı sancak içerisinde kazadan kazaya dahi ölçü birimleri değişmekteydi. İpek Kazası'nda hububat ürünleri için kullanılan ölçü birimi 1485 yılı kayıtlarında *bar* idi. Bar kelime olarak farsça ağırlık-yük anlamlarına gelmektedir[50]. Arnavutluk'ta kullanılan bar ölçüsü, 120 okkaya tesadüf eder, 120 okka da 153,936 kilo etmektedir[51]. 1530 yılındaki defter, muhasebe icmal ya da diğer adıyla mufassal icmal tipi olduğundan buradaki kayıtlarda vergiler ayrı ayrı kaydedilmemiş ve toplam miktar verilmiştir. Bununla birlikte defterde yer alan kanunnamede,[52] ürünlerin ölçü birimleri ve bu ölçü birimlerinden alınan vergi miktarları belirtilmiştir. Buna göre buğday, arpa, mercimek, bakla, nohud gibi hububatların ölçü birimi *hıml* idi. Mufassal defterlerdeki kayıtlardan 1570 ve 1582 yıllarında İpek Kazası'ndaki hububat cinsi ürünlerin ölçü biriminin de hıml olduğu görülmüştür. Hıml, bar gibi yük anlamına gelmektedir ve bir bar da 153, 936 kilogramdır.

Hububat sınıfında en çok yetiştirilen ürün gendüm ve hınta olarak kayıtlarda yer alan buğdaydır. Buğdayın dışında çavdar, alaf (yulaf), cev (arpa), gavers (bir cins darı-akdarı), ades (mercimek), ve kapluca bölgede yetiştirilmektedir. Vergiler belirtilirken öncelikle ürünün o köyde ne miktarda yetiştirildiği ve bar başına olan meblağın çarpılmasıyla hesaplanan vergi miktarı akça cinsinden yazılmaktaydı. Fakat bu veriler, net olarak toplanacak ya da toplanmış olan miktarları değil dönemin geçmişteki üretim faaliyetleri dikkate alınarak ortalaması çıkarılan, tahmini olarak hesaplanan miktarlardır[53].

---

[50] İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, C. 1, İstanbul 2011, s. 285.

[51] Garo Kürkman, *Anadolu Ağırlık ve Ölçüleri*, İstanbul 2003, s. 341.

[52] BOA, TTd. 367, s. 304 (H.937/M.1530).

[53] Mehmet Öz, "Tahrir Defterlerinin Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Kullanılması Hakkında Bazı Düşünceler", *Vakıflar Dergisi*, S. XXII, Ankara 1991, s. 434.

Gendüm (Buğday)

Temel gereksinim olan yiyecek maddelerinin başında ekmek gelmektedir. Ekmek yapımı için kullanılan un da buğdaydan imal edildiği için Osmanlı Devleti'nde yetiştirilen ürünlerin başında buğdayın geliyor olması şaşırtıcı değildir. Buğdayın İpek'in tüm köylerinde yetiştirildiği görülür. Öyle ki en ufak bir ekinlik alanda yetiştirilen az miktardaki ürünün arasında dahi buğday da bulunmaktadır. Buğdayın yetiştirilme şartlarının kolay olması da bu yaygınlığının diğer bir sebebidir.

Buğday, Osmanlı belgelerinde Arapça ve Farsça buğday anlamına gelen hınta ve gendüm kelimeleri ile kaydedilmekteydi. İpek Kazası'ndaki kayıtlarda buğday için gendüm kelimesi kullanılmıştır. Buğday dışında da birçok kelimenin Arapça değil Farsça karşılıkları kullanılmıştır. Örneğin, arpanın Farsçası cev, Arapçası ise şairdir. Arpa için yine Farsça olan cev kelimesi tercih edilmiştir. Bu kullanımların bir tesadüf olmadığı düşünülse de sebebi henüz saptanamamıştır.

İpek Kazası'nda 1485 yılında bir bar buğday 30 akçadır. Hassa topraklarda bulunan çayır ve zemin gibi yerlerde de tarımı yapılmaktadır. 1485 yılında 4504 bar üretimi yapılan buğdaydan 139.635 akça vergi alınmıştır. Hassa topraklarda ise belirlenebildiği kadarıyla 38 bar buğday üretilmiş ve bu buğdaydan da 1110 akça vergi alınmıştır.

İpek kaza merkezinde 1570 yılında üretilen 30 hıml buğdaydan 1200 akça; 1582 yılında da 20 hıml buğdaydan 1000 akça alınmıştır[54]. İpek köylerinde ise 1570 yılında toplam 4745,5 hıml; 1582 yılında 3511 hıml buğday üretilmiş ve bu üretimden 1570 yılında 193.437 akça; 1582 yılında da 174.015 akça vergi toplanmıştır[55].

Cev (Arpa)

Hayvan yemi olarak kullanılan arpanın bir barı 1485 yılında 16 akçadır. İpek köylerinde aynı yıl buğdaydan sonra en çok üretimi yapılan hububat arpadır. Arpanın

[54] BOA, TTd. 500, s. 377 (H.978/M.1570); TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 143 (H.990/M.1582).
[55] Buğday ve arpa üretimine dair veriler için bkz. Ek-VII.

hassa topraklarda da yetiştirildiği görülmüştür. Arpa üretimi 1485 yılında 2928 bar olup arpadan alınan vergi miktarı 48.266 akçadır. Hassa topraklarda ise 10 bar arpa üretimi yapılmış ve 160 akça vergi alınmıştır.

İpek merkezde 1570 yılında üretilen 20 hıml arpadan 480 akça; 1582 yılında da 22 hıml arpadan 660 akça alınmıştır[56]. İpek köylerinde ise 1570 yılında toplam 2596 hıml; 1582 yılında ise 2266 hıml arpa üretilmiş ve bu üretimden 1570 yılında 63.151 akça; 1582 yılında da 69.000 akça vergi toplanmıştır.

Çavdar

Buğdaygillerden olan çavdar, ekmek yapımında ve hayvan yemi olarak kullanılan uzun taneli bir bitkidir[57]. İpek Kazası'nda 1485 yılında çavdar üretimi, hububatların içinde buğday ve arpadan sonra gelir. Aynı yıl 2455 bar üretimi yapılmış ve bu üretimden 48.266 akça vergi alınmıştır. Bir bar çavdarın genellikle 16 akça olduğu görülmüştür.

İpek merkezde 1570 ve 1582 yıllarında 10 hıml çavdar üretilmiş ve 360 akça vergi alınmıştır[58]. Köylerde ise 1570 yılında toplam 1479,5 hıml; 1582 yılında 1508 hıml çavdar üretilmiş ve bu üretimden 1570 yılında 52.406 akça; 1582 yılında da 47.470 akça vergi toplanmıştır[59].

Alaf (Yulaf) ve Kapluca

Yulaf, *Alaf, Alaf ma kapluca, alaf ve gayr, alaf ve cev, alaf ve kapluca ve cev,* gibi ifadelerle tapu tahrir defterlerine kaydedilmiştir. XV. yüzyılın sonlarında özellikle *alaf ve gayr* olarak kaydedildiği görülmektedir[60].

İpek köylerinde 1570 yılında toplam 3123 hıml; 1582 yılında 2407 hıml alaf (yulaf) ve kapluca üretilmiş, bu üretimden 1570 yılında 63.584 akça; 1582 yılında da 56.988 akça vergi toplanmıştır.

---

[56] BOA, TTd. 500, s. 377 (H.978/M.1570); TKGM. KKA, TTd.93, vr. 143 (H.990/M.1582).
[57] İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, C. 1, İstanbul 2011, s. 548.
[58] BOA, TTd. 500, s. 377 (H.978/M.1570), TKGM. KKA, TTd.93, vr. 143 (H.990/M.1582).
[59] Çavdar, yulaf ve kapluca üretimine dair veriler için bkz. Ek-VIII.
[60] BOA, TTd. 17 (H.890/M.1485).

Buğday, çavdar, arpa ve yulaf üretimi ve bu üretimden alınan vergilerin toplamı İpek Kazası'ndaki vergilerin içinde önemli bir yekûnu oluşturmaktadır. Bu dört ürün üretim miktarı açısından kendi içinde bir sıralamaya tâbi tutulursa, çokdan aza olmak üzere buğday, arpa, çavdar ve yulaf şeklindedir.

Tablo XLVI. 1485 Yılı Buğday-Çavdar-Arpa ve Yulaf Üretimi

1485 Yılı Buğday-Çavdar-Arpa ve Yulaf Üretimi								
Yerleşim Birimi	**Gendüm (Buğday)**		**Çavdar**		**Cev (Arpa)**		**Alaf (Yulaf) ve Kapluca**	
	Bar	**Bedel**	**Bar**	**Bedel**	**Bar**	**Bedel**	**Bar**	**Bedel**
İpek	25	750	14	224	14	224	17	218
Belopolye-i Kebir	36	1080	24	480	10	160	23	322
Belopolye-i Küçük	20	600	10	200	5	100	27	387
Bohoçe[61]	12	360	4	80	23	368	0	0
Rakavaç	8	240	5	100	5	80	8	128
Kreboglak	5	150	3	48	5	80	6	96
Brestiye	25	750	12	240	10	160	20	280
Novasil	15	450	9	180	9	326	0	0
Petriçe[62]	35	1050	30	480	15	240	35	490
Lişani	15	450	0	0	19	34	0	0
Loziçe	35	1050	12	240	15	240	17	237
Virbniçe[63]	15	450	7	140	7	113	9	126
Balinçe[64]	14	420	0	0	15	240	0	0
Yablaniçe-i Kebir[65]	16	280	4	80	40	640	0	0
Mostar	28	600	15	300	15	240	25	350
Dobrine	7	210	3	60	9	144	27	397
Simrake	12	360	4	80	9	144	27	378
Koçarnik	13	390	2	40	12	192	13	183
Poboçançi	7	210	4	80	5	80	23	342
Dolençi	15	450	3	60	20	320	43	602
Ignela	8	240	8	160	7	112	28	392
Mz. Mihayilofça	12	360	3	60	4	64	20	280
Şabuka	12	360	21	336	0	0	0	0
Vibarçe	8	240	3	60	15	240	0	0
Brestovik	20	600	10	200	18	288	20	280
Budisalçe	22	660	10	200	24	384	0	0

[61] Burada vergi "cev ve gayr" olarak belirtilmiştir, cev kısmına yazılması uygun görülmüştür.
[62] Burada "çavdar ve kapluca" şeklinde verilmiştir.
[63] Burada sadece "kapluca" yazılmıştır.
[64] Burada "cev ve alaf" şeklinde yazılmıştır.
[65] Burada "cev ve alaf" şeklinde yazılmıştır.

Yablaniçe-i Sagire	3	90	2	40	3	48	0	0
Beliçe	6	180	9	180	15	240	0	0
Beliçe[66]	5	150	9	180	3	48	0	0
Otomançe	17	510	16	320	24	384	20	280
Kerihsa	15	450	15	300	22	352	0	0
Kerihsa[67]	5	150	5	100	0	0	0	0
Vrodka	7	210	3	60	10	160	25	350
Lunik	22	660	25	500	15	160	30	420
Skoçi	20	500	15	300	0	0	25	350
Reniça	50	1500	22	440	15	165	68	952
Botuşa	24	720	23	480	0	0	34	476
Plekani	15	1450	8	160	0	0	13	208
Mel	25	765	18	370	0	0	0	0
Morina-Altunili	15	450	15	300	0	0	24	384
Duyak	14	420	16	320	0	0	19	304
Gorna Çernogovine	14	420	21	420	0	0	15	240
Yasiçi	15	450	24	480	0	0	26	316
Dolna Çernogovine[68]	9	270	10	200	0	0	13	208
Nivokas	18	540	23	460	0	0	23	368
Peronya	12	360	17	340	0	0	30	480
İsmoliçe	17	510	15	200	0	0	19	304
Şipçani[69]	16	480	15	300	0	0	44	704
Kovaç	6	180	5	100	0	0	6	96
Miholani	8	240	8	16	0	0	17	192
Gosturani	8	240	10	200	0	0	14	224
Çernomile	5	150	5	100	10	160	0	0
İstebaneselo	6	180	15	240	0	0	0	0
Gorani[70]	6	180	9	180	0	0	13	208
Suşani	12	360	8	160	0	0	22	312
Babnoçi	7	210	5	100	0	0	7	98
Polye	20	600	28	560	0	0	23	362
Rodos	5	150	1	20	0	0	0	0
Şuma ve nahiye-i Altunili	7	210	9	180	0	0	5	70
Dolna Bukani	6	180	3	60	0	0	8	113
Nebonani	7	210	6	120	0	0	0	0
Bojani	15	450	15	300	0	0	14	168
Tırebnoş	8	240	6	120	1	20	15	210
Poçoşte	5	150	2	40	0	0	8	112
Trenopolye	8	240	7	140	0	0	8	112
Vuçidol	5	150	5	100	0	0	6	94
Berbat	6	180	6	120	0	0	15	210
Kamaniçe	8	240	4	80	2	32	10	140
Büyük Dobroş	12	360	12	240	0	0	20	280

[66] Bu miktarlar, Beliçe köyüne dışarıdan gelenler tarafından yapılan tarımsal ürünleri içermektedir.

[67] Bu miktarlar, Kerihsa köyüne dışarıdan gelenler tarafından yapılan tarımsal ürünleri içermektedir. Ayrıca hâriç ez defter olarak da kaydedilmiştir.

[68] Burada cev ve alaf ve kapluca olarak yazılmıştır. Bu yüzden cev ve kapluca kısmına yazmak uygun görüşmüştür. TTd. 17, s. 168 (H.890/M.1485).

[69] Burada alaf ve cev ve gayr şeklindedir. TTd. 17, s. 172 (H.890/M.1485).

[70] Burada "cev ve alaf ve gayr"şeklindedir. TTd. 17, s. 176.

Küçük Dobroş	8	240	5	100	0	0	15	210
Sredne Çernogovine	8	240	6	120	0	0	8	128
Brankofça	8	240	7	140	0	0	10	160
Tırnova	4	120	2	40	0	0	3	48
Vagova	5	150	3	60	0	0	9	144
Kalik	4	120	4	80	0	0	5	80
Goraniçe	8	240	5	100	0	0	14	196
Glaçiçe	6	180	3	60	0	0	8	128
Kolşik[71]	7	210	5	100	0	0	10	160
Şişmaniçe[72]	12	360	9	180	0	0	15	240
Popovçi	12	360	6	120	0	0	15	240
Bonoşuçi	9	270	6	120	0	0	17	272
Popovçi	3	90	5	100	0	0	5	80
İstubela[73]	8	240	4	80	10	140	4	64
Rogam	2	60	4	80	3	48	0	0
Dolna Kırnine	70	600	10	200	28	448	0	0
Nefs-i Suhogırla	29	2070	10	200	10	160	30	425
Çirkolaz	45	1350	3	60	4	64	29	406
Oraça	20	600	6	120	20	320	18	252
Şuşiçe	29	780	17	340	1	20	22	208
Bana[74]	65	1950	6	120	6	96	15	220
Rudnik	31	930	0	0	0	0	15	220
Kostriça	15	450	1	20	0	0	9	216
Dolna Loçine	25	750	3	60	10	160	10	140
Rugova	43	1390	15	300	30	480	35	490
Deçani	22	660	25	500	25	400	4	64
Dyakoviçe	16	480	25	500	13	208	0	0
Korsanik	39	1170	19	380	20	320	17	238
Gorrajdeva	35	1050	12	240	12	192	19	266
Çerniş	2	60	1	20	3	48	9	124
Gorna Beliçe	19	570	7	140	40	640	0	0
Gorna Yoşaniçe	30	900	15	300	35	560	0	0
Dolna Yoşaniçe	55	1650	8	160	19	304	0	0
Posta Yoşaniçe	18	540	5	100	5	80	0	0
Zakova	18	540	0	0	23	368	0	0
Tuçep	40	1200	15	300	16	256	30	480
Bolani	8	240	0	0	10	160	0	0
Dolna Trebovik	13	390	9	180	16	256	0	0
Gorna Luka	45	1350	0	0	40	560	0	0
Popole	5	150	10	200	6	96	11	154
Gırniçal	30	900	21	420	35	560	0	0
Beloviç	2	60	0	0	0	0	2	28
Şaptir	10	200	0	0	0	0	0	0
Hrastoviç	29	870	15	300	21	336	0	0
Uça	6	180	11	220	8	128	0	0
Çirne Potok	12	360	20	400	10	160	0	0
Duyak	12	360	12	240	18	288	0	0
Berkova	32	960	10	200	6	96	19	304

[71] Cev ve gayr şeklindedir, s.194.

[72] Alaf ve cev şeklindedir, s. 196.

[73] Cev ve gayr şeklindedir, s. 198.

[74] Burada sadece kapluca olarak kaydedilmiştir, s. 211.

İstinik	10	300	8	160	18	288	0	0
Buçorik	6	180	5	100	5	80	0	0
Palova	7	210	10	200	0	0	0	0
Osterbac	8	240	4	80	5	80	20	380
Şubovik	15	450	8	160	31	576	0	0
Kruşeviçe	32	1350	26	520	0	0	0	0
Çerniçe	15	450	6	120	6	92	18	252
Prikoda	12	360	6	120	16	256	0	0
Muzovanya	9	280	0	0	6	96	15	210
Rakoş	17	510	8	160	11	176	19	266
Grabofça	6	180	3	60	5	80	0	0
Grabofça[75]	2	60	2	40	0	0	0	0
Odeniça[76]	6	180	3	60	2	32	0	0
Çirnelog	4	120	4	80	7	112	0	0
Yablaniçe	17	5010	12	240	29	464	16	224
Jupe	10	300	10	200	16	224	0	0
Graboniçe	17	510	13	260	7	112	0	0
Susiça	3	90	8	160	6	96	0	0
İslivyani	45	1200	50	800	25	350	0	0
Osak	6	180	7	140	0	0	3	49
Dobriçedol	10	300	15	300	4	80	5	80
Kakaleniçe	4	120	6	120	2	20	1	14
Romaniçe	20	600	5	100	4	40	0	0
Çernovirha	21	630	12	240	9	144	38	536
Lubişte	20	600	10	200	18	288	0	0
Jalçe	50	1500	10	200	20	320	14	196
Jalçe ez-hâriç	0	0	0	0	0	0	2	28
Lipovaç	20	600	10	200	6	96	0	0
Lişani	20	600	10	200	12	192	15	210
Borale	11	330	8	160	4	64	18	252
Beleg	20	600	10	200	30	480	0	0
X	23	690	13	260	38	608	0	0
Rilkovina	28	780	14	280	11	176	5	70
Boboluça	25	750	5	100	27	432	0	0
Dolna Iglareva	12	360	0	0	14	224	0	0
Şitopel	6	180	0	0	25	400	0	0
Tırnova	10	300	9	180	6	96	5	70
Kotrova Zeramnik/Nika	9	270	15	300	8	128	0	0
Vardeşte	9	270	5	100	14	224	0	0
Ozrin	4	120	0	0	15	240	0	0
Brodnik	3	90	8	180	2	32	3	42
Bana	27	810	30	600	16	256	0	0
Lutoglav	18	540	13	260	15	240	25	350
Çeskova	15	420	8	160	20	320	12	168

[75] Grabofça köyünde, köy dışından kişiler tarafından tarım yapılmaktadır. Bunlar ayrı başlık halinde verilmiştir, s. 256.

[76] Burada diğer kayıtlarda da görülen "cev ve gayr" olduğu düşünülerek bu kısma yazılmıştır. Fakat defterde "ceviz ve gayr" gibi de okunabilmekteyse de hem böyle bir ifadenin doğru olmayacağı, hem de verginin hububat ürünleri arasında zikredilmesi, katip tarafından yanlış yazıldığını düşündürmektedir. Bu sebeple veriler arpa olarak girilmiştir, s. 258.

Gorna Bukani	18	540	7	140	0	0	6	84
Todoriçoviçe	16	480	14	228	16	256	17	238
Kradaç	6	180	5	100	8	128	6	84
İvranik	10	300	5	100	13	208	0	0
Prekolug	15	450	10	200	6	96	0	0
Mn. İvrele	3	90	1	20	14	224	0	0
Dubova	0	0	5	100	17	272	0	0
Bana	15	450	8	160	17	272	0	0
Kaşiçe	6	180	5	100	9	144	0	0
Dolna Barani	50	1500	50	1000	0	0	42	672
Morina Barani	12	360	14	200	0	0	0	0
İstik	2	60	2	40	1	16	0	0
Çermil	99	2970	40	800	15	400	0	0
İfşiyani	45	1350	50	1000	25	400	20	320
Koş	40	1200	7	140	28	598	18	288
Tırbohovçi	12	360	0	0	37	596	0	0
Milekani	26	780	0	0	20	320	0	0
Gorna Glokani	20	600	20	400	30	320	0	0
Vidoş[77]	8	210	6	120	7	112	0	0
Ruzagri	15	450	10	200	23	368	0	0
Orhavaç	50	1500	29	580	26	416	11	154
Grebenik	17	340	0	0	0	0	0	0
Kotradik	20	600	15	300	25	400	0	0
Lablani	25	750	4	80	15	160	23	322
Botinbrek	20	600	13	160	25	400	0	0
Dolna Petriçe	14	420	6	120	20	320	0	0
Belopavlik	8	240	3	60	6	96	0	0
Rasuha	22	660	15	300	38	608	87	1218
Lukavaç	15	450	8	160	15	240	5	70
Obraşka	10	300	2	40	8	128	13	182
Dolova	15	450	5	100	15	240	0	0
Istraniş	10	300	5	100	15	240	0	0
Çupoyova	2	60	3	48	0	0	0	0
Tominopolye	58	1740	40	800	46	736	0	0
Beliçe[78]	25	750	0	0	16	256	0	0
İştopol	22	660	6	120	25	240	0	0
Baram	8	240	2	60	12	192	0	0
Gorna Loçine	15	450	3	60	17	272	0	0
Moster	15	450	6	120	22	352	0	0
Bednoş	24	720	8	160	29	464	0	0
Şumeniçe	2	60	2	60	0	0	0	0
Dolna Kaliçani	3	90	3	60	4	64	0	0
Şikona	13	390	6	120	16	256	0	0
İstralçe	30	900	9	380	18	288	0	0
Şalinoviçe	25	750	13	260	8	128	30	420
Trekanik	7	210	6	120	2	40	3	180
Beçi	15	450	4	80	5	80	0	0
İvranik	14	420	4	80	18	288	0	0

[77] Defterde 180 yazılmışsa da kazanın her yerinden buğdaydan bar başına 30 akça alındığı için bu şekilde hesaplanmıştır, s. 313.

[78] Buğdayın barı 20 akça olarak alınmıştır, 25 bardan alınacak miktar 750 akça olması gerekirken defterde 250 yazılmıştır, s. 326.

Yoşaniçe	3	90	2	40	4	60	0	0
Yoşaniçe ez-hariç	1	30	0	0	0	0	0	0
Kraçor	13	390	0	0	9	144	0	0
Belopolye	40	1200	11	220	20	320	25	375
Nemilovik	20	600	3	60	8	128	0	0
Leji Baba	10	300	0	0	5	80	0	0
Lubolik	11	330	12	240	26	416	0	0
Kırninçe	46	1380	0	0	27	432	0	0
Gorgovik	35	1020	14	280	20	320	0	0
Verik	13	390	12	240	20	320	0	0
Boçoşte	15	450	10	200	6	96	12	168
Krabovaç	18	540	0	0	0	0	0	0
Çirvenibrek	12	360	13	260	15	440	0	0
Tırestenik	12	360	10	200	22	352	0	0
Yablaniçe	10	300	6	120	3	48	7	98
İstudeniçe	4	120	0	0	16	257	0	0
Leskovaç	50	1500	12	240	30	480	30	420
Aydine Pole	35	1050	8	160	12	192	22	308
Nakil	26	780	13	260	10	160	24	400
Dolna Nekravaç	25	750	8	160	19	256	14	196
Irzinik	31	930	20	400	25	400	0	0
Nenadaniçe	10	300	12	240	15	140	0	0
Peloçiçe	20	600	10	200	15	240	8	112
Çirne Luka	10	300	13	260	8	128	12	160
Kırnine	6	180	6	120	4	64	6	84
Dolna Beliçe	26	780	6	120	0	0	30	480
Dobrodol	13	390	8	160	25	400	0	0
Rakovaç	14	420	15	300	0	0	22	352
Raşkovaç	15	450	7	140	15	240	0	0
Klinaç	20	600	0	0	13	208	0	0
Kuruşova	17	510	6	120	14	224	20	280
Orlat	25	750	12	192	0	0	25	350
Broçil	6	180	8	160	5	80	0	0
Novasale	10	300	0	0	9	144	0	0
Gorna Dran	8	240	0	0	15	240	0	0
Radolovaç	13	390	11	176	4	56	0	0
Gorna Nekravaç	8	240	3	60	5	80	0	0
Vodine	12	360	10	200	13	208	0	0
Vuknik	35	1050	7	140	8	160	2	40
İzniliçe	3	90	3	48	1	16	5	35
İstara Andovrani	11	330	6	120	0	0	18	252
Pürçova	22	660	5	100	20	320	0	0
Novasili	10	300	8	160	15	240	0	0
Lukani	15	450	25	500	10	160	0	0
Klina	25	750	15	300	30	480	0	0
Dosuka	14	420	9	180	14	224	30	420
Trepza	35	1050	13	260	30	480	0	0
Papirekani	12	360	13	260	13	205	0	0
İstinik	2	60	3	60	3	48	0	0
Dolna Kruşeva	10	300	8	160	15	240	0	0
Pirlepe	15	450	13	260	25	400	0	0
Drodel	6	180	6	120	4	64	0	0
İstudeniçani	9	270	2	40	7	120	0	0
Novasili	6	180	3	60	6	96	0	0

Zahak	10	300	3	60	5	80	7	105
Naglavka	20	600	10	200	0	0	35	560
Dranofça	25	750	14	280	20	320	0	0
Yagodine	50	1500	20	400	15	440	10	140
Gorgovik	24	720	0	0	30	480	0	0
Toplam	**4504**	**139635**	**2455**	**48266**	**2928**	**46708**	**2338**	**34182**

Darı (Gavers-Erzen)

1485 yılına ait kayıtlarda[79] gavers olarak, 1570 ve 1582 yıllarına ait defterlerde[80] ise erzen olarak geçen darı, bölgede yetişen ürünler arasındadır. 1485 yılı kaydında nadir de olsa daru olarak kaydedilmiştir[81]. Gavers kelimesi, cavers kelimesinin çoğuludur. Buğday arasında yetişen yabani bir darı çeşidi olarak tanımlanmaktadır[82]. 1485 yılında erzen üretimine dair bir verinin bulunmaması, gaversin de bir darı türü olmasından dolayı 1485 yılı gavers kayıtları, 1570-1582 yıllarındaki erzen kayıtlarıyla birleştirilmiştir. Kısacası gavers darı olarak değerlendirilmiştir. Darı kelimesi günümüzde mısır anlamında kullanıldığı için erzen ve gaversin mısır üretimine dair verileri içerdiğini belirtmek yanlış olacaktır. Öyle ki Mısır, Amerika'nın keşfinden sonra Avrupa'ya getirilmiş ve orada ancak 17. yüzyılda tarımı yaygınlaşmıştır. Canik Sancağında gavers adıyla üretimi yapılan ürünün de mısır değil darı olduğu, aynı bölgede daha az üretimi bulunan lazod kelimesiyle kaydedilen ürünlerin mısır olabileceği saptanmıştır[83]. Mısır ve darı farklı ürünlerdir. Mısır, ekmek yapımında kullanılan bir tarım ürünüdür. Bunun yanı sıra buğdaydan yapılan bir ekmektense mısırdan yapılan ekmeğin besin değeri daha yüksektir. Anadoluda oldukça kısıtlı bir bölgede yetişen mısır, ağırlıklı olarak Adana ve Antakya arasındaki bölgede yetişmektedir. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Balkanlarda zengin kesim buğdaydan yapılmış ekmeği tüketirken, mısır üretimi daha çok yoksul kesimde yaygınlaşmıştır. Çiftlik rejimi dâhilinde çalışanların beslenmede

[79] BOA, TTd. 17 (H.890/M.1485) .
[80] BOA, TTd. 500 (H.978/M.1570); TKGM.KKA, TTd. 93, (H.990/M.1582).
[81] Peloçiçe köyünde *daru* olarak yazılmıştır. BOA, TTd. 17, s. 359. (H.890/M.1485).
[82] Sir James Redhouse, *Turkish and English Lexicon*, Beyrut 1974, yeni baskı: İstanbul 2006, s. 639.
[83] Mehmet Öz, *XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı*, Ankara 1999, s. 88.

kullandıkları bir ürün olmuştur[84]. Tüm bu veriler düşünüldüğünde İpek'te kaydedilen gaversin darı olduğu anlaşılmıştır. Öyle ki tarımı Avrupa'da dahi XVII. yüzyıllarda yaygınlaşan mısırın 1485 yılı kayıtlarında yer almasına imkân yoktur. Üstelik kazadaki gavers üretimi bu dönemde oldukça yüksektir. Bu yüzden gavers ve erzen olarak kaydedilen ürünler darıdır ve günümüzde kullanılan mısır anlamında değildir.

Gavers olarak 1485 yılında kaydedilen darının ölçü birimi bardır. Bar, yük ölçü birimiyle aynı anlama gelmektedir. Darı miktarları ölçü birimleriyle değerlendirildiğinde bu dönemde kazada yetişen bir bar gaversten genel olarak 20 akça alındığı görülmüştür. Sadece Nenadaniçe köyünden 30 akça alınmıştır[85]. Bu köyde de ölçü birimi kısmında bir bar bir denk, yazılmıştır. Bir denk için 10 akça alınmıştır. Denk aslında taşıma hayvanlarının iki tarafında bulunan yük parçalarından her biridir. Miskalin dörtte biri olan bir ağırlık ölçüsü anlamına da gelmektedir[86]. Bazı köylerde de beş bara 110 akça alınmıştır. Fakat genel olarak darının barı 20 akçadır.

İpek'e bağlı köylerde yetiştirilme yerleri, darı miktarları ve yetiştirilen darıdan alınan verginin dağılımı şu şekildedir:

Tablo XLVII. 1485 Yılı Darı Üretimi

Yerleşim Birimi	Bar	Bedel
İpek	5	100
Belopolye-i Kebir	5	100
Belopolye-i Küçük	2	40
Bohoçe	1	20
Rakavaç	6	120
Kreboglak	1	20
Brestiye	5	100
Novasil	3	60
Petriçe	8	160
Virbniçe	2	40
Balinçe	2	40

[84] Suraiya Faroqhi, "Onaltıncı Yüzyıl Boyunca Anadolu ve Balkanlarda Kırsal Toplum I", *Osmanlı Şehirleri ve Kırsal Hayat*, Çev. Emine Sonnur Özcan, Ankara 2006, s. 68.
[85] BOA, TTd. 17, s. 358 (H.890/M.1485) .
[86] Garo Kürkman, *Anadolu Ağırlık ve Ölçüleri*, s. 341.

Yablaniçe-i Kebir	2	40
Koçarnik	1	20
Poboçançi	1	20
Mz. Mihayilofça	6	120
Vibarçe	2	40
Brestovik	5	100
Budisalçe	10	200
Yablaniçe-i Sagire	1	20
Beliçe	8	160
Otomançe	5	100
Kerihsa	7	140
Kerihsa (hâriç)	4	80
Vrodka	1	20
Lunik	5	100
Skoçi	2	40
Reniça	5	100
Botuşa	10	100
Plekani	4	80
Mel	3	60
Morina-Altunili	5	100
Duyak	3	60
Gorna Çernogovine	5	110
Yasiçi	4	80
Dolna Çernogovine	3	60
Nivokas	5	100
Peronya	5	100
İsmoliçe	5	100
Şipçani	6	120
Miholani	5	100
Gosturani	2	40
Çernomile	1	20
İstebaneselo	5	100
Gorani	5	110
Suşani	2	40
Babnoçi	3	60
Şuma ve nahiye-i Altunili	4	80
Dolna Bukani	2	40
Nebonani	1	20
Bojani	5	100
Tırebnoş	2	40
Trenopolye	2	40
Vuçidol	2	40
Büyük Dobroş	6	120
Küçük Dobroş	3	60
Sredne Çernogovine	2	40
Brankofça	3	60
Tırnova	1	20
Vagova	1	20
Kalik	1	20
Goraniçe	2	40
Glaçiçe	1	20
Kolşik	1	20
Şişmaniçe	7	140
Popovçi	3	60

Popovçi	1	20
İstubela	2	40
Rogam	1	20
Dolna Kırnine	5	100
Nefs-i Suhogırla	1	20
Deçani	14	280
Dyakoviçe	10	200
Korsorik	15	300
Gorrajdeva	7	140
Gorna Beliçe	3	60
Gorna Yoşaniçe	3	60
Dolna Yoşaniçe	3	60
Posta Yoşaniçe	4	80
Tuçep	5	100
Dolna Trebovik	5	100
Gorna Luka	13	360
Popole	2	40
Gırniçal	15	300
Şaptir	3	60
Hrastoviç	6	120
Uça	3	60
Çirne Potok	5	100
Duyak	8	160
Berkova	6	120
Buçorik	1	20
Osterbac	4	80
Kruşeviçe	15	300
Prikoda	2	40
Mujovanya	4	80
Rakoş	5	100
Grabofça	2	40
Odeniçe	1	20
Yablaniçe	15	300
Jupe	6	120
Graboniçe	16	320
Suşiçe	3	60
İslivyani	15	300
Osak	5	100
Dobriçedol	1	20
Kakaleniçe	2	40
Romaniçe	2	40
Çernovirha	5	100
Lubişte	2	40
Jalçe	10	200
Lipovaç	2	40
Lişani	15	300
Borale	11	220
Beleg	3	60
X[87]	2	40
Rilkovina	8	160

[87] Bu köyün adı tamamen siliktir, verileri kullanmak adına x olarak yazılması uygun görülmüştür. BOA, TTd. 17, s. 274 (H.890/M.1485).

Boboluça	4	80
Kotrova Zeramnik/Nika	4	80
Ozrin	2	40
Brodnik	5	100
Bana	9	180
Lutoglav	7	140
Çeskova	4	80
Gorna Bukani	1	20
Todoriçoviçe	5	100
Kradaç	4	80
İvranik	4	80
Prekolug	6	120
Dubova	2	40
Bana	3	60
Kaşiçe	1	20
Dolna Barani	13	260
Morina Barani	4	80
Çermil	15	300
İfşiyani	6	120
Koş	2	40
Tırbohovçi	5	100
Milekani	3	60
Gorna Glokani	10	200
Ruzagri	2	40
Orhavaç	8	160
Kotradik	6	120
Lablani	7	140
Botinbrek	6	120
Dolna Petriçe	6	120
Belopavlik	3	60
Lukavaç	3	60
Istraniş	5	100
Çupoyova	2	40
Tominopolye	7	140
İştopol	8	160
Bednoş	2	40
İstralçe	12	240
Şalinoviçe	6	120
Trekanik	6	120
Yoşaniçe	1	20
Yoşaniçe ez-hâriç	1	30
Belopolye	4	80
Nemilovik	3	60
Lubolik	1	20
Kırninçe	2	40
Gorgovik	8	160
Verik	3	60
Boçoşte	15	200
Yablaniçe	3	60
İstudeniçe	2	40
Leskovaç	10	200
Aydine Pole	6	120
Nakil	5	100
Dolna Nekravaç	2	40

Irzinik	6	120
Nenadaniçe	1 bar ve 1 denk	30
Peloçiçe	2	40
Çirne Luka	1	20
Kırnine	1	20
Dolna Beliçe	1	20
Dobrodol	6	120
Rakovaç	8	160
Raşkovaç	3	60
Kuruşova	6	120
Broçil	2	40
Radolovaç	2	40
Gorna Nekravaç	1	20
Vodine	5	100
İstara Andovrani	3	60
Novasili	6	120
Lukani	5	100
Klina	22	440
Dosuka	3	60
Trepza	5	100
Papirekani	3	60
Dolna Kruşeva	3	60
Pirlepe	5	100
Drodel	3	60
Novasili	2	40
Zahak	1	20
Naglavka	4	80
Dranofça	10	200
Yagodine	5	100
Gorgovik	1	20
	932	**18.580**

İpek'te 1485 yılında toplam darı üretim miktarı 932 bar, bir denktir. Darıdan alınan toplam vergi ise 18.580 akçadır. Darı bölgede buğday, arpa, çavdar ve yulaftan sonra en fazla yetiştirilen tarım ürünüdür.

İpek merkezinde 1570 yılında beş hıml darı üretiminden 180 akça; 1582 yılında da 10 hıml üretimden 360 akça alınmıştır[88]. Köylerde ise 1570 yılında toplam 215,5 hıml; 1582 yılında 238,5 hıml darı üretilmiş ve bu üretimden 1570 yılında 7734 akça; 1582 yılında da 8536 akça vergi toplanmıştır[89].

Darı, buğday, arpa, çavdar ve yulaf dışında kazada bu ürünlere göre daha az olmakla birlikte burçak, bakla mercimek ve mahlut üretimi de yapılmaktaydı.

[88] BOA, TTd. 500, s. 377 (H.978/M.1570); TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 143 (H.990/M.1582).
[89] Darı üretimine dair veriler için bkz. Ek-IX.

Mahlut

1485 yılında mahlut, iki köyde yetiştiriliyorsa da bu üretimin çok büyük bir kısmı Kruşeviçe köyünde gerçekleşmiştir.

Tablo XLVIII. 1485 Yılı Mahlut Üretimi

1485 Yılı Mahlut Üretimi		
Yerleşim Birimi	**Bar**	**Bedel (Akça)**
Kruşeviçe	55	880
Grabofça	4	64
	59	**944 (Akça)**

Kaza merkezinde 1570 yılında 25 hıml mahluttan 500 akça alınırken; 1582 yılında mahlutun hıml fiyatı yükseldiğinden aynı miktardaki üretimden 600 akça alınmıştır[90]. 1570 yılında toplam 484,5 hıml; 1582 yılında ise 414,5 hıml mahlut üretilmiş ve bu üretimden 1570 yılında 9836 akça; 1582 yılında da 9840 akça vergi toplanmıştır[91].

Mercimek

Mercimek, 17 numaralı tahrir defterinde genel olarak doğrudan mercimek olarak geçmekteyse de nadiren ades olarak da kaydedilmiştir.

Tablo XLIX. 1485 Yılı Mercimek Üretimi

1485 Yılı Mercimek Üretimi		
Yerleşim Birimi	**Bar**	**Bedel (Akça)**
Brankofça	0	13
İslivyani	1	35
Romaniçe	0	20
Borale	4	10
Beleg	1	20
Kotrova Zeramnik/Nika	1	10
Çermil	1	10
Kotradik	2	10
Dolova	1	15
Istraniş	1	20
İstralçe	3	60

[90] BOA, TTd. 500, s. 377 (H.978/M.1570); TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 143 (H.990/M.1582).
[91] Mahlut üretimine dair veriler için bkz. Ek-X.

Belopolye	1	30
Çirvenibrek	0	35
Leskovaç	0	10
Dolna Nekravaç	0	10
Peloçiçe	5	0
Gosturani	1	15
Çernomile	4	15
İstebaneselo	2	60
Gorani	1	30
Suşani	0	25
Babnoçi	1	15
Şuma ve nahiye-i Altunili	1	20
Popovçi	1	30
Dolna Kırnine	1	30
Nefs-i Suhogırla	1	20
Deçani	1	30
Dyakoviçe	3	90
Dolna Yoşaniçe	0	15
Çirne Potok	3	10
	41	**713**

Kazada 1570 yılında toplam 20 hıml; 1582 yılında ise 24 hıml mercimek üretilmiş ve bu üretimden 1570 yılında 900 akça; 1582 yılında da 1233 akça vergi toplanmıştır[92].

Merdümek

Merdümek 1485 yılı kayıtlarında geçmektedir. İlk bakışta merdümekle mercimeğin kastedildiği düşünülse de aynı köy kayıtlarında hem mercimek hem de merdümek kelimelerinin geçmesi merdümeğin farklı bir ürün olduğunu düşündürmüştür. 1530 yılına ait tahrir defterinde yer alan kanunnamede merdümeğin hububat ürünleri arasında zikredilmesi, ölçü biriminin de hıml olması merdümeğin hububat cinsi bir ürün olduğunu kanıtlamaktadır[93]. Kelime anlamına bakıldığında merdümeğin yeşil mercimek için kullanıldığı anlaşılmıştır[94]. 1570 ve 1582 yılına ait kanunnamelerde merdümekle ilgili bilgi bulunmaması, bölgede mercimek üretiminin bahsi geçen dönemlerdeki mevcudiyeti de yeşil mercimek ve kırmızı mercimeğin birlikte kaydedildiğini düşündürmektedir. Buna karşılık, 1485 yılı defterini

[92] Mercimek üretimine dair veriler için bkz. Ek-XI.

[93] *"...mercimek ve nohud ve bakla ve merdümek hımlı buğday bahasına dudulmuşdur..."*. BOA, TTd. 367, s. 304 (H. 937/M.1530).

[94] Sir James Redhouse, *Turkish and English Lexicon*, Beyrut 1974, yeni baskı: İstanbul 2006, s. 1809.

Arnavutça'ya çeviren Pulaha, eserinde merdümeği Arnavutça erik anlamına gelen kumbulla kelimesi ile belirtmiştir[95].

Tablo L. 1485 Yılı Merdümek Vergisi

Yerleşim Birimi	Miktar	Bedel
Mostar	1	30
Dobrine	4	15
Simrake	2	60
Koçarnik	1	20
Poboçançi	1	20
Dolençi	3	60
Ignela	2	40
Vibarçe	3	0
Beliçe	5	25
Vrodka	1	30
Lunik	2	30
Skoçi	1	30
Reniça	3	60
Plekani	denk	15
Mel	1	20
Yasiçi	2	40
Peronya	1	30
Şipçani	12	35
Kovaç	denk	10
Gosturani	1	15
Gorani	1	15
Şuma ve nahiye-i Altunili	1	20
Dolna Bukani	Denk	15
Nebonani		5
Vuçidol	denk	6
Büyük Dobroş	1	30
Vagova	Nim bar	15
Goraniçe	Nim bar	15
Bonoşuçi	1 denk	15
Çirkolaz	1bar	20
Oraça	Denk	10
Şuşiçe	Denk	5
Bana	1 bar	30
Dolna Loçine	Denk	10
Deçani	3 bar	60
Dyakoviçe	1	30
Korsorik	Denk	10
Gorna Beliçe		12
Gorna Yoşaniçe	Denk	15
Posta Yoşaniçe		6
Tuçep	2	40
Hrastoviç	2	10
Berkova	1	12

[95] Selami Pulaha, *Defteri I Regjistrimit Të Shkodrës I Vitit 1485*, Tirane 1974.

İstinik	1	30
Rakoş		10
Çernovirha		3
Jalçe	2	10
Rilkovina	Nim bar	10
Lutoglav		5
Gorna Bukani		15
Prekolug	2	6
Çermil	2 bar	40
İfşiyani	1	20
Koş	1	20
Tırbohovçi		10
Grebenik	2	10
Rasuha	1	30
Dolova		20
Istraniş		10
Tominopolye	3	90
Gorna Loçine	1	30
Şalinoviçe	denk	10
Kraçor		5
Belopolye		10
Lubolik		6
Leskovaç	1 denk	15
Dolna Nekravaç	1 denk	15
Peloçiçe		10
Kırnine	3 bar	15
Dolna Beliçe	Denk	15
Gorna Dran	1 denk	10
Vuknik		20
İstara Andovrani	2 karliç	12
Pirlepe		6
Novasili		6
		1515

Burçak

Baklagillerden olan burçak, yuvarlak bir yapıya sahiptir ve mercimeğe benzemektedir. Taneleri hayvan yemi olarak kullanılmaktadır[96]. Burçağın İpek köylerinde yaygın bir tarım alanı bulunmamaktadır. 1485 yılında 39 bar üretimi yapılmış ve 657 akça vergi alınmıştır.

[96] İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, C. 1, İstanbul 2011, s. 435.

Tablo LI. 1485 Yılı Burçak Üretimi

1485 Yılı Burçak Üretimi		
Yerleşim Birimi	**Bar**	**Bedel**
Loziçe	2	40
Virbniçe	3	60
Balinçe	1	20
Suşani	1	20
Gorna Beliçe	1	30
Dolna Yoşaniçe	2	40
Zakova	1	20
Jalçe	1	20
Boboluça	4	80
İfşiyani	1	20
Koş	2	40
Grebenik	2	40
Obraşka	1	10
Şikona	3	10
Şalinoviçe	1	20
Kırninçe	1	15
Gorgovik	2	40
Leskovaç denk	1	20
Dolna Nekravaç	1	30
Dolna Beliçe denk	1	10
Raşkovaç	1	20
Vodine	2	40
Trepza	4	120
Naglavka nakid	0	12
	39	**657**

Burçak üretimi 1570 ve 1582 yıllarında 1485 yılına göre oldukça azalmıştır. Kazada 1570 yılında toplamda sadece üç hıml; 1582 yılında ise 6 hıml mercimek üretilmiş ve bu üretimden 1570 yılında 112 akça; 1582 yılında da 262 akça vergi toplanmıştır[97].

Bakla

Tablo LII. 1485 Yılı Bakla Üretimi

1485 Yılı Bakla Üretimi		
Yerleşim Birimi	**Miktarı**	**Bedel**
Loziçe	1	30
Gorrajdeva	2	60
Gorna Luka	1	20
Gırniçal	1	30

[97] Burçak üretimine dair veriler için bkz. Ek-XII.

Hrastoviç	2	60
Berkova	0	9
İstinik	0	9
Kruşeviçe	0	10
Prikoda	0	10
Mujovanya	0	5
Yablaniçe	0	5
Lipovaç	0	15
Lişani	0	10
Beleg	0	6
Bana	1	20
Lutoglav	0	15
İvranik	0	5
Prekolug	2	6
Kaşiçe denk	1	10
Orhavaç	1	30
Dolova	1	20
Beliçe	1	20
İstralçe Denk	1	10
Lubolik	0	9
Boçoşte	1	5
Leskovaç	0	5
Irzinik	0	25
Broçil	0	5
Vuknik	0	40
Lukani	0	20
Trepza	1	20
Papirekani	0	12
Dranofça nakid	0	5
	17	**531**

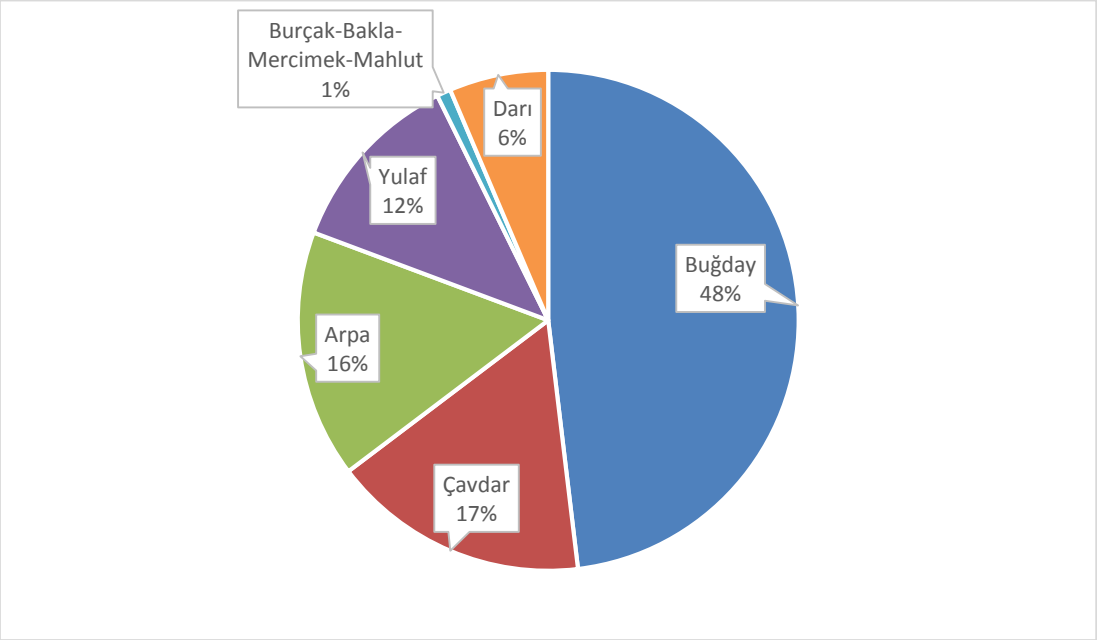
Bakla birçok köyde yetiştiriliyorsa da üretim miktarı ve bedeli oldukça düşüktür. Bu üretim 1570 yılında sekiz hımla düşmüş 1582 yılında ise 13 hıml bakla üretilmiştir. 1570 yılında bakladan toplam 476 akça vergi alınmışken; 1582 yılında 833 akça alınmıştır[98]. Bu tarım ürünlerinin dışında 1570 yılından önce kaydına rastlanılmayan nohut, 1570 ve 1582 yıllarında sadece Brestovaç köyünde yetiştirilmektedir. Nohuttan alınan vergi, 1570 yılında 20; 1582 yılında ise 15 akçadır.

Hububat grubu içerisinde değerlendirilen buğday, çavdar, arpa, yulaf, burçak, bakla, mercimek, darı ve mahlutun yüzdelik dilimleri de hesaplanmıştır. Bu

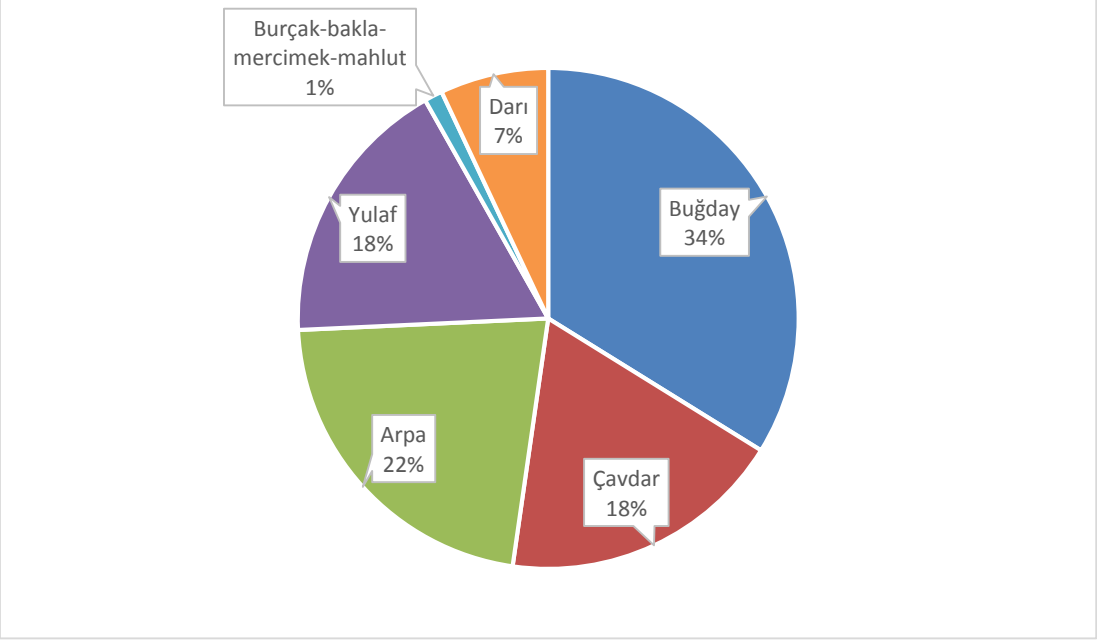
[98] Bakla üretimine dair veriler için bkz. Ek-XIII.

hesaplama yapılırken üretim miktarları ve bu üretimden alınan vergiler ayrı ayrı grafiklerle gösterilmiştir.

Grafik X. 1485 Yılı Hububattan Alınan Vergi Oranı

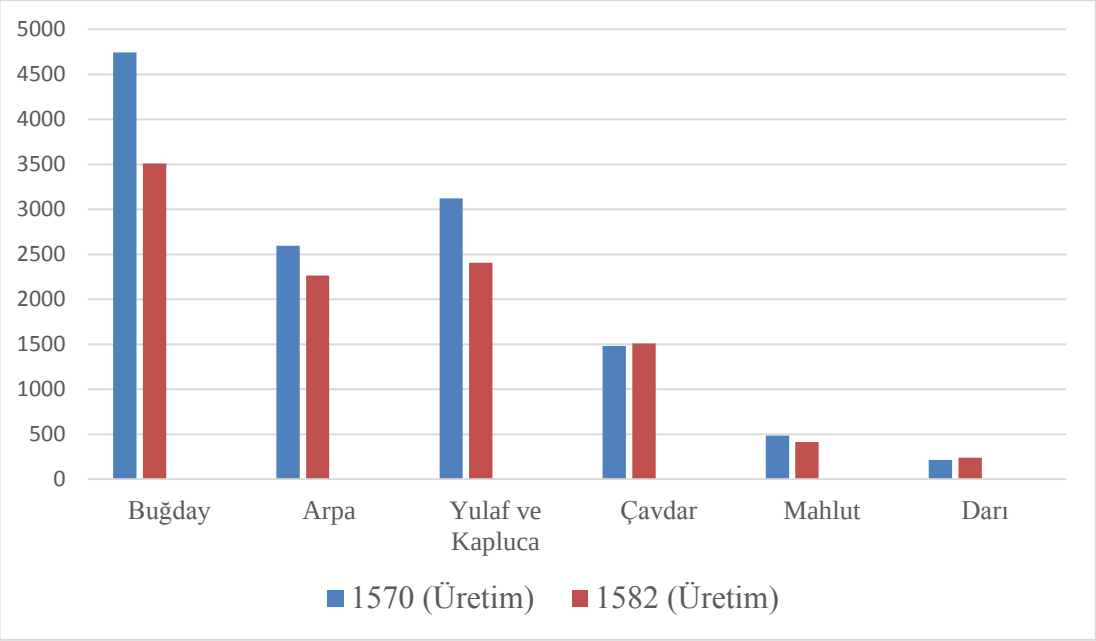

Grafik XI. 1485 Yılı Hububat Üretimi

İpek'te 1485 yılında hububat üretimi ve bu üretimden alınan vergiler ayrı ayrı gösterilmiştir. Bunun sebebi ise bir ürünün üretim miktarı ve vergi oranı aynı oranda olmayabilir. Buradaki etken ürünün fiyatıdır. Örneğin buğday üretim açısından % 48 gibi orana sahipken, vergi oranı içinde bu oran % 34'e düşmektedir. Buradaki veriler ortalamadır. Tam olarak gerçek üretim ve vergi miktarını yansıtmayabilir. Çünkü bazı ürünlerin vergi miktarları, bazılarının da üretim miktarları kayıtlarda belirtilmemiştir. Bu üretim miktarına hassa topraklarda üretimi yapılan ürünler dâhil edilmemiştir.

Grafik XII. 1570 ve 1582 Yıllarında Hububat Üretimi

Görüldüğü üzere üretim miktarı açısından en büyük fark buğdaydadır. Buğday üretimi 1582 yılında 1570 yılına göre % 26 oranında azalmıştır. XVI. yüzyıl sonlarında İpek kırsalının nüfusunun artmasına rağmen temel tüketim maddelerinden olan buğday üretiminin bu denli azalması, ilerleyen dönemlerde nüfusun buğday sıkıntısı çekebileceğini göstermektedir.

2-Meyve ve Sebze

Üzüm Yetiştiriciliği, Resm-i Şıra ve Resm-i Monopolye

İpek Kazası'na bağlı köylerde ilk dönem kayıtlarından itibaren yaygın bir üzüm yetiştiriciliğinin olduğu anlaşılmaktadır. Üzümden yapılan şıradan da resm-i

şıra adı altında alınan bir vergi bulunmaktadır. Bu verginin İpek için ölçü birimi *sabur/cubur*dur[99]. Barkan tarafından sabur olarak okunan bu kelime, Akgündüz tarafından cubur olarak okunmuştur[100]. Kelime incelendiğinde cubur olarak okunması daha uygun görülmüştür. Bir cubur şıra 1485 yılında genel olarak 20 akça; 1530 yılında ise 25 akçadır. 1570 yılında şıranın fiyatı daha da yükselmiş ve 32 akça olmuştur. 1582 yılında ise bir cubur şıra 40 akça olmuştur. Cubur ölçü birimi İskenderiye Sancağı'na bağlı diğer kazalarda kullanılmamıştır. 1530 yılında sancağa ait kanunnamede cubur, dört medre olarak belirtilmiştir[101] ki 1570 yılında şıradan alınan vergi miktarlarıyla da bir cubur şıranın dört medreye tesâdüf ettiğinin sağlaması yapılmıştır. Şöyle ki diğer birimlerde şıra için kullanılan ölçü birimi medredir. Medre, ekin ölçeği olarak da kullanılabilmektedir. Aynı zamanda altı okkalık şarap kabına verilen addır. Şarap ölçüsü olarak kullanıldığında bir medre sekiz-dokuz okkaya, o da 10-11,5 kiloya tekabül etmektedir[102]. Walter Hinz de medrenin, Osmanlı Devleti'nde kullanılan bir sıvı ölçü birimi olduğunu ve her bir medrenin 10,256 kilo olduğunu dile getirmiştir[103]. Bu doğrultuda İpek'te şarap için kullanılan ölçü birimi dört medreye tekâbül ediyorsa dört medre de tam olarak 41,024 kilo etmektedir. İskenderiye Sancağı'nda 1570 yılında bir medre şıra sekiz akça, İpek Kazası'nda bir cubur/cubur şıra 32 akçadır. Buna göre cubur, 10-11,5 kg olan medrenin dört katı büyüklüğünde bir ölçü birimine denk gelmektedir ki bu da 40-46 kg etmektedir. Yukarıda belirtildiği gibi Hinz'in verdiği bilgiler doğrultusunda, İpek'teki cuburu hesaplarsak dört medre 41,024 kg; Kürkman'ın verdiği bilgilere göre ise dört medre 40-46 kg'a denk gelir.

Şıra ile ilgili bir vergi olan Monopolye adıyla alınan bir vergi bulunmaktadır. Monopolye, üretilen şıranın iki ay on gün süre ile bekletilmesini ifade etmektedir. Bu süre zarfında, reayanın elde ettiği şıranın bulunduğu küp ve fıçılar mühürlenerek

---

[99] BOA, TTd. 500, s. 6 (H.978/M.1570); Barkan, *XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Ziraî Ekonominin Hukukî ve Malî Esasları, C. I, Kanunlar*, İstanbul 1943.

[100] Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri,* 6. Kitap, II. Kısım, İstanbul 1993, s. 557.

[101] BOA, TTd.367 s. 306 (H.937/M.1530).

[102] Garo Kürkman, *Anadolu Ağırlık ve Ölçüleri*, İstanbul 2003, s. 388.

[103] Walter Hinz*, İslam'da Ölçü Birimleri*, Çev. Acar Sevim, İstanbul 1990, s. 55.

satılması yasaklanırdı. Aslında tekel manasına gelen monopolye tabiri ile kasıt, şıra ticaretinin sipahilerin tekeline bırakılmasıdır[104].

Şıradan 1485 yılında alınan verginin birimlere göre dağılımı ve miktarları şu şekildedir:

Tablo LIII. 1485 Yılı Şıra Üretimi

Yerleşim Birimi Şıra	**Cubur**	**Bedel**
İpek	400	8000
Belopolye-i Kebir	410	8200
Belopolye-i Küçük	240	4800
Bohoçe	183	3660
Rakavaç	44	880
Kreboglak	40	800
Brestiye	55	1100
Novasil	90	1800
Petriçe	120	2400
Loziçe	70	1400
Virbniçe	49	980
Balinçe	22	440
Yablaniçe-i Kebir	180	3600
Mn. İspas	90	1800
Kuzmikan	5	100
Şumeti Bogaviç	19	380
Mokridol	2	40
Navari	40	800
Şumnik	20	400
Tomoniçe	30	600
Nova Çirkva	43	860
Nikola Çirkva	23	460
Şabuka	139	2780
Vibarçe	15	300
Brestovik	170	3400
Budisalçe	55	1100
Yablaniçe-i Sagire	12	240
Beliçe	15	300
Kerihsa	55	1100
Kerihsa (hâriç)	13	260
Lunik	40	800
Skoçi	32	640
Reniça	52	1040
Botuşa	44	880
Plekani	8	160
Mel	24	480
Morina-Altunili	21	420
Gorna Çernogovine	9	180
Yasiçi	20	400

[104] Selçuk Demir, *XVI. Yüzyılda Niğbolu Sancağı*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Doktora Tezi, Erzurum 2014, s. 256.

Dolna Çernogovine	3	60
Nivokas	8	160
Peronya	17	340
Şipçani	40	800
Kovaç	30	600
Miholani	38	760
Gosturani	21	420
Çernomile	25	500
İstebaneselo	19	380
Gorani	27	540
Suşani	44	880
Babnoçi-Popançi	40	800
Polye	120	2400
Şuma ve nahiye-i Altunili	25	500
Dolna Bukani	17	340
Nebonani	26	520
Bojani	15	300
Poçoşte	15	300
Trenopolye	40	800
Vuçidol	15	300
Berbat	5	100
Kamaniçe	12	240
Büyük Dobroş	8	160
Küçük Dobroş	10	200
Sredne Çernogovine	12	240
Tırnova	8	160
Şişmaniçe	4	80
Dolna Kırnine	30	600
Nefs-i Suhogırla	350	7000
Çirkolaz	150	3000
Oraça	150	3000
Şuşiçe	96	1920
Bana	240	4800
Rudnik	100	2000
Kostriça	20	400
Dolna Loçine	150	3000
Deçani	250	5000
Dyakoviçe	26	520
Korsorik	44	880
Gorna Beliçe	205	4100
Gorna Yoşaniçe	220	4400
Dolna Yoşaniçe	350	7000
Posta Yoşaniçe	15	300
Zakova	100	2000
Tuçep	215	4300
Bolani	55	1100
Gorna Luka	215	4300
Popole	11	220
Gırniçal	22	440
Beloviç	10	200
Hrastoviç	30	600
Uça	6	120
Çirne Potok	14	280
Duyak	8	160

Berkova	242	4840
İstinik	65	1300
Buçorik	12	240
Palova	25	400
Osterbac	23	460
Şubovik	15	300
Kruşeviçe	42	840
Çerniçe	29	580
Prikoda	4	80
Rakoş	54	1080
Grabofça	17	340
Çirnelog	15	300
Çirnelog- ez hâriç	15	300
Yablaniçe	60	1200
Jupe	100	2000
Graboniçe	7	140
Susiça	14	280
İslivyani	40	800
Osak	10	200
Dobriçedol	17	340
Romaniçe	8	160
Çernovirha	80	1600
Lubişte	40	800
Jalçe	35	700
Lipovaç	3	60
Lişani	55	1100
Borale	56	1120
X	65	1300
Rilkovina	24	480
Boboluça	57	1140
Dolna Iglareva	19	480
Tırnova	5	100
Kotrova Zeramnik/Nika	4	80
Vardeşte	24	480
Ozrin	5	100
Brodnik	8	160
Bana	15	300
Çeskova	44	880
Gorna Bukani	22	440
Todoriçoviçe	15	300
Kradaç	2	40
İvranik	20	400
Prekolug	10	200
Mn. İvrele	13	260
Dubova	12	220
Bana	13	260
Kaşiçe	5	100
Dolna Barani	34	680
Morina Barani	15	300
İstik	20	400
Çermil	160	3200
İfşiyani	180	3600
Koş	246	4920
Tırbohovçi	10	200

Milekani	60	1200
Gorna Glokani	20	400
Vidoş	36	720
Ruzagri	5	100
Orhavaç	18	360
Grebenik	230	4600
Kotradik	15	300
Lablani	20	400
Botinbrek	15	300
Dolna Petriçe	90	1800
Lukavaç	15	300
Obraşka	40	800
Dolova	50	1000
Istraniş	51	1020
Çupoyova	4	80
Tominopolye	200	4000
Beliçe	66	1320
İştopol	45	900
Baram	35	700
Gorna Loçine	34	680
Moster	29	580
Şumeniçe	9	180
Dolna Kaliçani	25	500
Şikona	145	2900
İstralçe	45	900
Şalinoviçe	83	1660
Beçi	22	440
Belopolye	95	1900
Nemilovik	110	2200
Leji Baba	22	440
Lubolik	90	1800
Kırninçe	90	1800
Gorgovik	191	3820
Verik	25	500
Çirvenibrek	35	700
Tırestenik	15	300
İstudeniçe	13	260
Leskovaç	220	4400
Aydine Pole	60	1200
Dolna Nekravaç	20	400
Irzinik	24	480
Nenadaniçe	65	1300
Peloçiçe	20	400
Çirne Luka	20	400
Dolna Beliçe	58	1160
Dobrodol	18	360
Rakovaç	40	800
Raşkovaç	45	900
Klinaç	97	1940
Kuruşova	8	160
Broçil	3	60
Vuknik	60	1200
Lukani	40	800
Klina	55	1100

Trepza	170	3400
Papirekani	15	300
İstinik	25	500
Dolna Kruşeva	100	2000
Pirlepe	35	700
Drodel	10	200
İstudeniçani	12	240
Novasili	17	340
Naglavka	100	2000
Dranofça	20	400
Yagodine	45	900
Gorgovik	370	7400
	12.620 Cubur	**252.180**

İpek'te 1485 yılında 12.620 cubur şıradan toplam 252.180 akça alınmıştır. Bu kayıtlar dışında bir de hassa bağ ya da zemin gibi yerler tasarruf edenler bulunuyordu ve bağlarda da ağırlıklı olarak şıra üretimi yapılıyordu. Hassa topraklardan elde edilen şıra 1812 cubur olup bu şıradan da 37.040 akça vergi alınmıştır.

İpek merkezinde 1570 yılında üretilen 350 cubur şıradan 11.200 akça; 1582 yılında da 256 cubur şıradan 10.240 akça alınmıştır[105]. Kaza merkezinin gelirleri arasında şıranın payı büyüktür. İpek köylerinde ise 1570 yılında 7191 cubur, 1582 yılında da 5080 cubur şıra üretilmiştir. Şıra üretiminden alınan vergi ise 1570 yılında 229.508 akça, 1582 yılında 202.970 akçadır[106].

Meyve

Resm-i meyve olarak kayıtlarda geçen vergi, çeşitli meyvelerden alınmaktaydı. Fakat tam olarak hangi meyvelerin kastedildiği bilinememektedir.

Tablo LIV. 1485 Yılı Meyveden Alınan Vergi

Yerleşim Birimi	**Bedel**
İpek	220
Belopolye-i Kebir	40
Belopolye-i Küçük	20
Bohoçe	60
Rakavaç	5
Kreboglak	70
Brestiye	30

[105] BOA, TTd. 500, s. 377 (H.978/M.1570); TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 143 (H.990/M.1582).
[106] Şıra üretimine dair veriler için bkz. Ek-XIV.

Novasil	42
Petriçe	25
Loziçe	12
Virbniçe	15
Yablaniçe-i Kebir	40
Mn. Şumeti Bogaviç	10
Mokridol	15
Navari	35
Şumnik	10
Tomoniçe	15
Nova Çirkva	5
Şabuka	145
Vibarçe	13
Brestovik	80
Yablaniçe-i Sagire	10
Morina-Altunili	6
Nivokas	7
Şipçani	21
Kovaç	10
Miholani	15
Gosturani	15
Çernomile	10
İstebaneselo	24
Gorani	10
Suşani	24
Babnoçi	14
Polye	27
Şuma ve nahiye-i Altunili	10
Nebonani	18
Bojani	20
Trebnoş	10
Poçoşte	8
Popovçi	5
Dolna Kırnine	10
Nefs-i Suhogırla	71
Çirkolaz	15
Oraça	15
Şuşiçe	24
Bana	10
Rudnik	25
Kostriça	5
Dolna Loçine	5
Deçani	85
Gorrajdeva	40
Gorna Beliçe	160
Gorna Yoşaniçe	36
Dolna Yoşaniçe	15
Zakova	25
Tuçep	25
Bolani	13
Gorna Luka	50
Şaptir	2
Hrastoviç	10
Uça	5

Çirne Potok	7
Berkova	10
İstinik	100
Osterbac	6
Şubovik	20
Kruşeviçe	27
Çirnelog	5
Jupe	10
Çernovirha	100
Lubişte	35
Lişani	10
Borale	15
Beleg	1500
X	32
Dolna Iglareva	10
Tırnova	10
Ozrin	5
Lutoglav	10
Çeskova	10
Çermil	42
İfşiyani	15
Koş	20
Tırbohovçi	15
Kotradik	32
Obraşka	10
Dolova	5
Istraniş	10
Tominopolye	10
Beliçe	5
Bednoş	10
Şikona	5
İstralçe	170
Belopolye	10
Lubolik	10
Verik	10
Çirvenibrek	50
İstudeniçe	5
Leskovaç	30
Aydine Pole	10
Dolna Nekravaç	15
Irzinik	15
Dolna Beliçe	12
Rakovaç	10
Klinaç	10
Kuruşova	5
Orlat	5
Broçil	10
Klina	10
Trepza	22
Papirekani	50
İstinik	10
Dolna Kruşeva	10
Pirlepe	15
İstudeniçani	10

Zahak	20
Gorgovik	20
	4462

İpek kaza merkezinde önemli bir yeri bulunduğu anlaşılan meyve üretiminden 1570 yılında 234 akça alınmışken, 1582 yılında bu miktar, ciddi bir oranda azalarak 50 akçaya düşmüştür[107]. İpek köylerinden ise 1570 yılında meyveden 1562 akça; 1582 yılında da 2373 akça vergi alınmıştır.

Bostan Vergisi

Bostan olarak adlandırılan küçük tarım alanlarından alınan bir vergidir. Meyve vergisinde olduğu gibi, tam olarak hangi ürünlerden alındığı saptanamamıştır. Fakat ilerleyen dönemlerde kelem adıyla kaydedilen lahanın 1485 yılı kayıtlarında yer almamasından dolayı lahanın bu vergi içinde yazılma ihtimali yüksektir. Ohri Kanunnamesi'nde de bostan vergisi, köylerde bulunan gayrimüslimler tarafından çok miktarda yetiştirilen lahana, sarımsak ve soğan üretiminden alınan bir vergi çeşidi olarak belirtilmiştir[108].

Tablo LV. 1485 Yılı Bostan Vergisi

Yerleşim Birimi	**Bedel**
İpek	300
Belopolye-i Kebir	78
Belopolye-i Küçük	48
Rakavaç	25
Brestiye	30
Novasil	6
Petriçe	120
Lişani	21
Loziçe	12
Virbniçe	12
Balinçe	12
Yablaniçe-i Kebir	96
Mostar	60
Dobrine	20
Simrake	20

[107] BOA, TTd. 500, s. 377 (H.978/M.1570); TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 143 (H.990/M.1582).

[108] Ömer Lütfi Barkan, *XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Ziraî Ekonominin Hukukî ve Malî Esasları,* C. I, Kanunlar, İstanbul 1943, s. 293.

Koçarnik	20
Poboçançi	24
Ignela	20
Mn. İspas	8
Mn. Şumeti Bogaviç	10
Mn. Tomoniçe	6
Nova Çirkva	4
Şabuka	45
Vibarçe	10
Brestovik	22
Budisalçe	40
Yablaniçe-i Sagire	6
Beliçe	34
Otomançe	40
Kerihsa	20
Kerihsa (hâriç)	2
Vrodka	18
Lunik	80
Skoçi	40
Reniça	96
Botuşa	82
Plekani	16
Mel	14
Morina-Altunili	30
Gorna Çernogovine	4
Yasiçi	40
Dolna Çernogovine	12
Nivokas	28
Peronya	22
İsmoliçe	22
Şipçani	40
Kovaç	12
Miholani	22
Gosturani	32
Çernomile	20
İstebaneselo	26
Gorani	24
Suşani	40
Babnoçi	32
Polye	46
Şuma ve nahiye-i Altunili	22
Dolna Bukani	20
Nebonani	20
Trebnoş	8
Poçoşte	10
Trenopolye	28
Vuçidol	10
Berbat	10
Büyük Dobroş	16
Sredne Çernogovine	5
Tırnova	4
Goraniçe	10
Glaçiçe	6
Şişmaniçe	10

Popovçi	18
Bonoşuçi	16
İstubela	6
Rogam	2
Dolna Kırnine	50
Nefs-i Suhogırla	110
Çirkolaz	6
Oraça	48
Şuşiçe	20
Bana	50
Kostriça	10
Dolna Loçine	15
Rugova	70
Deçani	60
Dyakoviçe	16
Korsorik	80
Gorrajdeva	42
Çerniş	6
Gorna Beliçe	130
Zakova	22
Tuçep	80
Dolna Trebovik	16
Gorna Luka	102
Popole	22
Gırniçal	60
Şaptir	30
Hrastoviç	36
Duyak	12
Berkova	60
İstinik	56
Buçorik	10
Palova	2
Osterbac	24
Şubovik	20
Kruşeviçe	82
Çerniçe	10
Prikoda	14
Muzovanya	14
Rakoş	29
Grabofça	16
Çirnelog	16
Yablaniçe	50
Graboniçe	16
Susiça	10
İslivyani	80
Osak	20
Dobriçedol	30
Kakaleniçe	14
Romaniçe	6
Çernovirha	54
Lubişte	44
Jalçe	40
Lişani	90
Borale	28

Beleg	44
X	18
Şitopel	28
Tırnova	28
Vardeşte	12
Ozrin	20
Brodnik	10
Bana	58
Lutoglav	30
Gorna Bukani	34
Todoriçoviçe	20
Kradaç	6
İvranik	12
Prekolug	20
Mn. İvrele	6
Dubova	16
Bana	12
Kaşiçe	8
Dolna Barani	56
Morina Barani	20
İstik	18
Çermil	28
İfşiyani	130
Koş	30
Tırbohovçi	36
Gorna Glokani	62
Ruzagri	22
Orhavaç	58
Kotradik	32
Lablani	20
Botinbrek	26
Dolna Petriçe	10
Belopavlik	14
Rasuha	70
Lukavaç	36
Obraşka	10
Dolova	5
Istraniş	10
Tominopolye	100
Beliçe	10
İştopol	16
Baram	4
Gorna Loçine	16
Moster	40
Bednoş	40
İstralçe	78
Şalinoviçe	30
Trekanik	8
Beçi	16
Belopolye	40
Lubolik	16
Gorgovik bostan ma sir ve piyaz s. 344	15
Verik	20
Boçoşte	32

Krabovaç	36
Çirvenibrek	20
Tırestenik	22
Yablaniçe	8
İstudeniçe	14
Leskovaç	46
Aydine Pole	50
Nakil	14
Dolna Nekravaç	32
Irzinik	40
Peloçiçe	4
Çirne Luka	24
Kırnine	8
Dolna Beliçe	26
Dobrodol	28
Rakovaç	40
Klinaç	28
Kuruşova	22
Orlat	26
Broçil	8
Gorna Dran	12
Radolovaç	4
Vodine	20
Vuknik	12
İstara Andovrani	24
Lukani	40
Klina	20
Dosuka	16
Trepza	30
Papirekani	35
İstinik	20
Dolna Kruşeva	24
Pirlepe	44
Drodel	8
İstudeniçani	12
Zahak	10
Naglavka	30
Dranofça	23
Gorgovik	30
	6584

İpek'te 1485 yılında bostandan alınan 6584 akçanın ilerleyen yıllarda azaldığı görülmüştür. İpek kaza merkezinden 1570 yılında 74; 1582 yılında sadece 16 akça alınmıştır[109]. İpek köylerinden alınan bostan vergisi miktarı ise 1570 yılında 1562 akça; 1582 yılında 2373 akçadır[110].

[109] BOA, TTd. 500, s. 377 (H.978/M.1570); TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 143 (H.990/M.1582).
[110] Kelem (lahana) ve bostan vergilerine dair veriler için bkz. Ek-XIV.

Meyve Ağaçları (Ceviz-Kiraz-Kestane)

Meyve ağaçlarından da vergi alınmaktaydı. İpek köylerinde bulunan meyve ağaçları ceviz, kiraz ve kestanedir. Hassa topraklarda kaydedilen ağaçlar hâriç 1485 yılında ceviz, kiraz ve kestane ağaçlarından alınan vergiler şöyledir:

Tablo LVI. 1485 Yılı Kestane ve Kiraz Ağaçlarından Alınan Vergi

Kestane			**Kiraz**	
Yerleşim birimi	**Miktar**	**Bedel**	**Yerleşim Birimi**	**Bedel**
İstebaneselo	1	35	Lunik	15
Polye	10	200	Skoçi	12
Şuma ve nahiye-i Altunili	3	60	Reniça	22
Dolna Bukani	5	100	Botuşa	16
Nebonani	3	60	Peronya	7
Deçani	2	30	Raşkovaç	6
Hrastoviç	0	150		
İstinik	2	40		
Lubişte	50	1000		
Tırnova	1	20		
Gorna Bukani	14	280		
İstinik	0	6		
	91	**1981**		**78**

Tablo LVII. 1485 Yılı Ceviz Ağaçlarından Alınan Vergi

Yerleşim Birimi	**Miktar (bar)**	**Bedel**
İpek	5	300
Belopolye-i Kebir	-	20
Belopolye-i Küçük	2	60
Rakavaç	-	9
Kreboglak	1	20
Mn. Tomoniçe	4	15
Nova Çirkva	1	20
Nikola Çirkva	1	20
Şabuka	3	60
Brestovik	50 kıta	150
Lunik	1	30
Reniça	1	30
Botuşa	2	40
Morina-Altunili	1 -denk	15
Yasiçi	4	15
Peronya	1	30
Şipçani	1	30
Miholani	denk	15
Gosturani	1	30
Gorani	1 denk	10
Suşani	12	200
Polye	14	45

Şuma ve nahiye-i Altunili	Sülüs bar 1/3	6
Nebonani	1	30
Trebnoş	1	20
Trenopolye	Nim bar	15
Kamaniçe	-	5
Nefs-i Suhogırla	2	40
Oraça	denk	10
Rudnik	denk	10
Deçani	2	60
Gorna Yoşaniçe	-	10
Zakova	4	15
Gorna Luka	2	6
Çernovirha	2	50
Borale	1	20
Beleg	-	10
Gorna Bukani	1	30
Dubova	-	10
İstik	-	2
İfşiyani	-	15
Gorna Loçine	-	6
Lubolik	1 bar	20
Çirvenibrek	2	40
İstudeniçe	denk	10
Kuruşova	-	5
Orlat	-	5
Broçil	1 denk	10
Lukani	2 bar	40
Papirekani	1	20
Pirlepe	-	5
		1689

İspas manastırında çeşitli meyve ağaçları bulunmaktaydı. Bu ağaçlar ve vergi miktarları şu şekildedir: [111]

Tablo LVIII. 1485 Yılı İspas Manastırı Meyve Ağaçları

Mn. İspas			
Çeşidi	**Adet**	**Miktar (bar)**	**Vergi**
Ceviz	40	8	160
Kiras	20	2	40
Alu (erik)	15	1	10
Molle (Elma)	5	5	50
	80	**16**	**260**

[111] BOA, TTd. 17, s. 25 (H.890/M.1485).

Hassa topraklar üzerinde bulunan meyve ağaçları, 1570 ve 1582 yıllarına ait verilerde birlikte değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda kazada daha önceki dönemlerde olduğu gibi ceviz, kestane ve kiraz ağaçları bulunduğu görülmüştür. Bahsi geçen yıllarda en büyük yekünü ceviz oluşturmaktaydı. 1570 yılında cevizden 2100, kestaneden 900, kirazdan 70 akça alınmıştır. 1582 yılında ise cevizden 2815, kestaneden 1202, kirazdan ise 47 akça vergi toplanmıştır[112].

Sir ve Piyaz

Defterlerde *sir ve piyaz* ya da *piyaz ve sir* olarak kaydedilmekle birlikte sir, piyaz diye ayrı ayrı da belirtilen vergi, kuru soğan ve sarımsak üretiminden alınmaktadır. Piyaz, farsça kuru soğan anlamına gelmektedir.

Tablo LIX. 1485 Yılı Sir ve Piyaz Vergisi

Yerleşim birimi	Sir	Piyaz	Sir ve Piyaz
Otomançe	0	0	20
Morina-Altunili	5	0	0
Peronya	23	0	0
Şuma ve nahiye-i Altunili	2	0	0
Dolna Bukani	2	0	0
Trebnoş	5	0	0
Trenopolye	3	0	0
Büyük Dobroş	4	0	0
Nefs-i Suhogırla	0	0	16
Çirkolaz	15	0	0
Oraça	0	20	0
Şuşiçe	0	2	0
Bana[113]	0	6	0
Deçani	0	60	0
Zakova	0	4	0
Tuçep	0	0	22
Gırniçal	0	20	0
Hrastoviç	0	15	0
Duyak	12	0	0
İstinik	0	0	30
Buçorik	0	0	15
Palova	6	0	0
Kruşeviçe	30	0	0
Prikoda	5	0	0

[112] Ceviz, kiraz ve kestaneden alınan vergilerin dağılımı için bkz. Ek-XXI.

[113] Pulaha bu köyden alınan piyaz ve hizem (odun) vergi miktarlarını birbirine karıştırmıştır. Hizem 188, piyaz altı olması gerekirken, piyaza 188, hizeme altı akça yazmıştır. BOA, TTd. 17, s. 211 (H.890/M.1485); Pulaha s. 205.

Rakoş	5	0	0
Grabofça	10	0	0
İslivyani	0	3	0
Jalçe	0	0	25
Borale	23	22	0
X	0	6	0
Rilkovina	0	0	5
Lutoglav	0	5	0
Gorna Bukani	4	0	0
Todoriçoviçe	0	0	14
Kradaç	0	6	0
Prekolug	0	0	6
Dubova	0	0	4
İfşiyani	10	16	0
Koş	0	44	0
Tırbohovçi	0	20	0
Gorna Glokani	0	15	0
Orhavaç	0	26	0
Kotradik	0	0	10
Lablani	0	10	0
Botinbrek	0	0	5
Dolna Petriçe	0	5	0
Dolova	0	0	20
Istraniş	0	0	6
Şikona	0	0	15
Şalinoviçe	0	0	5
Belopolye	0	0	15
Nemilovik	0	0	6
Lubolik	0	0	8
Verik	0	0	5
Boçoşte	0	5	0
Krabovaç	0	0	25
Çirvenibrek	0	20	0
Tırestenik	0	2	0
Leskovaç	0	0	20
Aydine Pole	0	0	150
Nakil	0	0	5
Irzinik	0	0	20
Kırnine	0	0	2
Dobrodol	0	0	6
Rakovaç	0	0	25
Raşkovaç	5	0	0
Kuruşova	0	0	20
Orlat	0	0	10
Broçil	0	2	0
Gorna Dran	0	2	0
Radolovaç	0	4	0
Vodine	0	0	5
İstara Andovrani	0	4	0
Lukani	0	0	10
Trepza	0	0	4
Novasili	0	0	10
Naglavka s. 388	0	0	14
Dranofça	0	20	0

	169	**364**	**578**
Genel Toplam	**1111 Akça**		

Sir ve piyazdan 1485 yılında toplam 1111 akça alınmışken, 1570 yılında 460; 1582 yılında da 773 akça vergi alınmıştır[114]. Kaza merkezinde soğan ve sarımsak üretimi 1570 yılı kayıtlarına göre yoğun bir şekilde yapılmaya başlanmış ve 300 akça vergi alınmışsa da 1582 yılında üretim düşmüş ve sadece 52 akça vergi alınmıştır[115].

3-Diğer Ürünler

Hardal

İpek köylerinde hardal kaydına 1570 ve 1582 yıllarında rastlanmıştır. Çabik, Çerniçe, Gorna Glokani, Kotradik, Beleg ve Yablaniçe-i Küçük köylerinde üretimi yapıldığı anlaşılan hardaldan 1570 yılında toplamda 60 akça vergi alınırken; 1582 yılında 140 akça alınmıştır.

Şalgam

İpek köylerinde daha önce üretimi yapılmayan şalgamdan 1570 yılında 114 akça; 1582 yılında da 352 akça alınmıştır[116]. Bu yıllarda şalgam üretiminin mevcut olduğu anlaşılmıştır.

4-Sınai Ürünler

İpek köylerinde sınaî ürün olarak zikredebileceğimiz ürünler keten, pamuk ve safrandır. Keten ve pamuk ürünlerinin hemen hemen her köyde üretimi yapıldığı ve bu üretimden vergi alındığı görülmektedir.

Tablo LX. 1485 Yılı Keten ve Pamuk Vergisi

Keten Vergisi	
Yerleşim Birimi	**Bedel**
Bohoçe	10

[114] Sir ve piyazdan alınan vergilerin dağılımı için bkz. Ek-XVII.
[115] BOA, TTd. 500, s. 377 (H.978/M.1570); TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 143 (H.990/M.1582).
[116] Şalgamdan alınan verginin dağılımı için bkz. Ek-XVIII.

Brestiye	40
Novasil	150
Petriçe	150
Mostar	60
Dobrine	10
Simrake	20
Koçarnik	10
Poboçançi	10
Dolençi	37
Ignela	45
Vibarçe	15
Budisalçe	50
Beliçe	35
Otomançe	100
Kerihsa	60
Vrodka	24
Lunik	130
Skoçi	21
Reniça	400
Botuşa	180
Plekani	12
Morina-Altunili	25
Duyak	110
Gorna Çernogovine	12
Yasiçi	6
Dolna Çernogovine	22
Nivokas	80
Peronya	30
İsmoliçe	25
Şipçani	36
Miholani	20
Gosturani	45
Çernomile	18
İstebaneselo	30
Gorani	19
Babnoçi	25
Polye	34
Rodos	25
Dolna Bukani	14
Bojani	10
Poçoşte	10
Trenopolye	50
Vuçidol	10
Berbat	10
Kamaniçe	10
Büyük Dobroş	25
Küçük Dobroş	25
Sredne Çernogovine	15
Brankofça	15
Vagova	10
Kalik	10
Goraniçe	10
Bonoşuçi	20
Popovçi	10

İstubela	15
Dolna Kırnine	80
Nefs-i Suhogırla	140
Çirkolaz	41
Oraça	20
Şuşiçe	20
Bana	14
Rudnik	46
Kostriça	10
Rugova	15
Deçani	150
Korsorik	300
Gorrajdeva	205
Çerniş	10
Gorna Beliçe	115
Gorna Yoşaniçe	10
Zakova	13
Tuçep	50
Dolna Trebovik	10
Gorna Luka	500
Popole	30
Gırniçal	61
Beloviç	10
Şaptir	65
Duyak	60
Berkova	30
İstinik	100
Buçorik	50
Osterbac	23
Şubovik	26
Kruşeviçe	600
Çerniçe	10
Prikoda	50
Muzovanya	15
Rakoş	60
Grabofça	20
Odeniçe	3
Çirnelog	5
Yablaniçe	50
Jupe	5
Graboniçe	10
Susiça	20
İslivyani	50
Osak	5
Dobriçedol	18
Kakaleniçe	6
Lubişte	73
Jalçe	100
Lipovaç	10
Lişani	150
Borale	10
Beleg	200
X	20
Rilkovina	20

Şitopel	30
Tırnova	60
Vardeşte	20
Ozrin	25
Brodnik	10
Bana	30
Lutoglav	110
Gorna Bukani	30
Todoriçoviçe	12
Kradaç	4
İvranik	5
Dubova	10
Bana	10
Kaşiçe	5
Dolna Barani	300
Morina Barani	30
Çermil	335
İfşiyani	94
Koş	22
Tırbohovçi	100
Gorna Glokani	120
Ruzagri	20
Orhavaç	34
Grebenik	14
Kotradik	100
Lablani	120
Botinbrek	100
Dolna Petriçe	25
Belopavlik	10
Rasuha	57
Lukavaç	30
Dolova	30
Istraniş	20
Tominopolye	200
Moster	20
Bednoş	100
Şikona	10
İstralçe	99
Şalinoviçe	30
Trekanik	20
Beçi	20
Belopolye	40
Nemilovik	10
Lubolik	80
Verik	50
Boçoşte	100
Krabovaç	100
Çirvenibrek	100
Tırestenik	30
Yablaniçe	40
İstudeniçe	20
Aydine Pole	180
Nakil	31
Dolna Nekravaç	15

Irzinik	30
Nenadaniçe	2
Kırnine	12
Dolna Belıçe	12
Dobrodol	50
Rakovaç	150
Raşkovaç	30
Kuruşova	30
Orlat	30
Broçil	30
Gorna Dran	10
Radolovaç	10
Vodine	30
İstara Andovrani	30
Novasili	20
Lukani	90
Klina	20
Dosuka	100
Trepza	50
Papirekani	120
İstinik	30
Dolna Kruşeva	30
Pirlepe	200
Drodel	40
İstudeniçani	20
Novasili	20
Zahak	30
Naglavka	60
Dranofça	30
Yagodine	50
Toplam	**10697 Akça**
Resm-i Penbe (Pamuk Vergisi)	
Yerleşim Birimi	**Bedel**
İpek	430
Belopolye-i Kebir	415
Belopolye-i Küçük	300
Bohoçe	120
Rakavaç	55
Kreboglak	50
Brestiye	70
Novasil	85
Petriçe	165
Loziçe	95
Virbniçe	95
Balinçe	45
Yablaniçe-i Kebir	180
Mn. İspas	50
Mn. Kuzmikan	5
Mn. Şumeti Bogaviç	20
Mokridol	5
Navari	30
Şumnik	10
Tomoniçe	20
Nova Çirkva	25

Nikola Çirkva	5
Şabuka	120
Vibarçe	35
Brestovik	250
Budisalçe	95
Yablaniçe-i Sagire	15
Beliçe	30
Kerihsa	70
Kerihsa (hâriç)	55
Lunik	150
Skoçi	70
Reniça	255
Botuşa	145
Plekani	30
Mel	20
Morina-Altunili	55
Gorna Çernogovine	20
Yasiçi	90
Dolna Çernogovine	20
Nivokas	20
Peronya	55
Şipçani	135
Kovaç	25
Miholani	65
Gosturani	95
İstebaneselo	80
Gorani	65
Suşani	60
Polye	225
Şuma ve nahiye-i Altunili	70
Dolna Bukani	50
Nebonani	65
Bojani	20
Trebnoş	45
Poçoşte	15
Trenopolye	80
Vuçidol	25
Berbat	10
Kamaniçe	10
Büyük Dobroş	25
Küçük Dobroş	10
Sredne Çernogovine	15
Tırnova	10
Şişmaniçe	10
Dolna Kırnine	60
Nefs-i Suhogırla	820
Çirkolaz	160
Oraça	125
Şuşiçe	130
Bana	165
Rudnik	120
Kostriça	35
Dolna Loçine	100
Deçani	500

Dyakoviçe	110
Korsorik	70
Gorna Beliçe	205
Gorna Yoşaniçe	255
Dolna Yoşaniçe	255
Posta Yoşaniçe	9
Zakova	90
Bolani	40
Gorna Luka	200
Popole	45
Gırniçal	65
Beloviç	15
Şaptir	20
Hrastoviç	65
Uça	20
Çirne Potok	25
Duyak	60
Berkova	205
İstinik	135
Buçorik	25
Palova	20
Osterbac	30
Şubovik	30
Kruşeviçe	180
Çerniçe	50
Prikoda	15
Rakoş	80
Grabofça	45
Çirnelog	55
Yablaniçe	100
Jupe	70
Graboniçe	75
Susiça	20
İslivyani	90
Osak	15
Dobriçedol	30
Romaniçe	20
Çernovirha	160
Lubişte	95
Jalçe	75
Lipovaç	15
Borale	95
Beleg	140
X	110
Rilkovina	55
Dolna Iglareva	35
Tırnova	15
Kotrova Zeramnik/Nika	5
Vardeşte	30
Ozrin	25
Brodnik	10
Bana	50
Çeskova	20
Gorna Bukani	155

Todoriçoviçe	55
Kradaç	10
İvranik	20
Prekolug	15
Mn. İvrele	15
Dubova	20
Bana	40
Kaşiçe	20
Dolna Barani	130
Morina Barani	35
İstik	50
Çermil	200
İfşiyani	180
Koş	190
Tırbohovçi	5
Milekani	80
Gorna Glokani	65
Vidoş	40
Ruzagri	25
Orhavaç	100
Grebenik	110
Kotradik	40
Lablani	40
Botinbrek	25
Dolna Petriçe	55
Lukavaç	25
Obraşka	30
Dolova	40
Istraniş	25
Çupoyova	10
Tominopolye	175
Beliçe	75
İştopol	55
Baram	30
Gorna Loçine	45
Moster	35
Şumeniçe	5
Dolna Kaliçani	10
Şikona	95
İstralçe	190
Şalinoviçe[117]	60
Beçi	45
Belopolye	105
Nemilovik	85
Leji Baba	15
Lubolik	40
Kırninçe	115
Verik	50
Çirvenibrek	60
Tırestenik	50
İstudeniçe	45

[117] Pulaha 20 olarak vermiştir, s. 309.

Leskovaç	25
Aydine Pole	55
Dolna Nekravaç	30
Irzinik	35
Nenadaniçe	90
Peloçiçe	35
Çirne Luka	65
Dolna Beliçe	75
Dobrodol	40
Rakovaç	90
Raşkovaç	80
Klinaç	115
Kuruşova	89
Orlat	110
Broçil	15
Vodine	50
Vuknik	70
Lukani	90
Klina	60
Trepza	150
Papirekani	90
İstinik	49
Dolna Kruşeva	60
Pirlepe	20
Drodel	15
İstudeniçani	25
Novasili	10
Naglavka	100
Dranofça	50
Yagodine	85
Gorgovik	410
	16.592 Akça

Kaza merkezinde 1485 yılında pamuktan alınan vergi miktarı 430 akça iken 1570 yılında bu miktar 350 akça olmuş; 1582 yılında ise 50 akçaya düşmüştür. Kaza merkezinde pamuk üretiminin bir hayli düştüğü görülmektedir[118]. Kaza merkezinde keten üretimine rastlanılmamıştır. İpek köylerinde de 1570 ve 1582 yıllarında pamuktan alınan miktar 1485 yılına göre düşüktür. Ketenden alınan vergi ise düzenli şekilde artmıştır. Buna göre 1570 yılında pamuktan 10892 akça; 1582 yılında 11.426 akça alınmıştır. Ketenden ise 1570 yılında toplam 11.275 akça; 1582 yılında da 12.980 akça vergi alınmıştır[119].

[118] BOA, TTd. 500, s. 377 (H.978/M.1570); TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 143 (H.990/M.1582).
[119] Pamuk ve ketenden alınan vergilerin dağılımı için bkz. Ek-XV.

Safran

Arapça zaferân kelimesinden gelen safran, bahar döneminde çiçek açan soğanlı bir bitki çeşididir.[120] Tahrir defterlerindeki yazılışı da *za'ferân* şeklindedir. Safranın ölçü birimi lidredir. Lidre ise 320,7 grama tekabül eder[121].

Günümüzde daha çok baharat olarak tüketilen safran, ilaç ve renklendirme-boyama amacıyla da kullanılan bir bitkidir[122]. O dönemde hangi amaçla kullanıldığı tam olarak bilinemese de boyama amacıyla kullanılması daha yüksek bir ihtimaldir. 1485 yıllarında İpek köylerinde iki yerde safran üretimi yapıldığı tespit edilmiştir.

Tablo LXI. 1485 Yılı Safran Vergisi

Yerleşim Birimi	**Miktar**
Karye-i Otomançe	10
Manastır-ı İvrele	25
	35

Görüldüğü üzere 1485 yılında sadece İvrele manastırında ve Otomançe köyünde safran üretilmektedir ve toplam vergi miktarı 35 akçadır.

XVI. yüzyılın sonlarına doğru ise safran üretimi bölgede yaygınlaşmış ve birçok yerleşim biriminde üretilen ürünlerin arasında yer almıştır. 1485 yılında safranın sadece vergi miktarı belirtilirken, 1570 ve 1582 yıllarında safran üretimi de kaydedilmiştir. Safranın ölçü birimi lidredir ve bir lidre safrandan 1530 yılında 60; 1570 ve 1582 yıllarında 80 akça vergi alınmaktadır.

İpek kaza merkezinde daha önce üretimi yapılmayan safran, 1570 ve 1582 yıllarında beş lidre üretilmiş ve lidresi 80 akça olmak üzere 400 akça vergi alınmıştır[123]. İpek köylerinde de safran üretiminin 1570 ve 1582 yıllarında ciddi

[120] İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük,* C. 3, s. 2664.
[121] Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu: Klasik Çağ (1300-1600)*, s. 251; Garo Kürkman, *Anadolu Ağırlık ve Ölçüleri*, s. 385.
[122] Front Cover*, 1999 İl Yıllığı*, Ankara 1999, s. 246.
[123] BOA, TTd. 500, s. 377 (H.978/M.1570); TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 143 (H.990/M.1582).

oranda yükseldiği anlaşılmıştır. İyi bir gelir kaynağı olan safran, köylülerin üretimine yöneldiği ürünlerden olmuştur. 1485 yılında safrandan alınan vergi toplamda 35 akça iken bu miktar, 1570 yılında 62,25 lidre üretilen safrandan 5898 akçaya; 1582 yılında ise 100,6 lidre safrandan olmak üzere 8848 akçaya yükselmiştir[124].

D-Hayvancılık ve Alınan Vergiler

1-Adet-i Ağnam ve Resm-i Ağıl (Koyun ve Ağıl Vergisi)

Osmanlı Devleti'nde koyun gibi küçükbaş hayvanı bulunan reaya, sahip olduğu hayvan miktarına göre devlete vergi ödemekteydi. Küçükbaş hayvan vergisi, genel olarak koyundan alındığı için "koyun vergisi" olarak da adlandırılmaktaydı. Bununla birlikte bu verginin kuzulardan alındığı da görülmektedir. Verginin hesaplanmasında kuzulu koyun kuzusuyla birlikte, oğlaklı keçi de oğlağıyla birlikte hesap edilir, kuzu ve oğlak için ayrı vergi alınmazdı[125]. Ağnam resmi, özellikle koyun besiciliği yapan konar-göçerler için önemliydi. Verginin toplanma zamanı Nisan ve Mayıs aylarında olurdu. Fatih Kanunnamesi'ne göre üç koyundan bir akça olmak üzere alınan vergi, daha sonra iki koyundan bir akça olarak alınmaya başlanmıştır. Genel olarak alınan vergi miktarı bu şekilde olsa da bölgeden bölgeye değişmektedir[126]. Kösteriye Vilayeti'nden üç koyuna bir akça âdet-i ağnam alındığı görülmektedir. Bu miktar, Kösteriye Vilayeti'nin koyun âdetinin yasağı hükmünde belirtilmiştir. Yine buradan anlaşılacağı üzere koyun vergisinden kaçmak için koyunlarını saydırmayanlar, gizleyenler bulunmaktaydı. Devlet de bunun için yasaklar koymuş ve tenbihlerde bulunmuştur. Voynuklardan, derbentçilerden ve doğancılardan koyun vergisi alınmamakta idi[127].

---

[124] Safran üretimine dair veriler için bkz. Ek-XV.

[125] Neşet Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 5, 1947, s. 485-486.

[126] Feridun Emecen, "Ağnam Resmi", *DİA,* C. 1, İstanbul 1988, s. 478.

[127] "*... ve buyurdum ki varub olub-gelen kâide üzre ol vilâyetin koyununu sayub âdet üzre üç koyuna bir akça aldura, teaddi etdürmeye…. Ve dahi buyurdum ki süvârilerinden ve voynuklarından ve doğancılarından kimesne kâfiün koyunu arasına girmeye ve kâfirlerde dahi mezkûrlardan ve adamlarından koyunı gizlemeyeler ve kaçırmayalar…". Kânûnnâme-i Sultânî Ber Mûceb-i 'Örf-i 'Osmânî*, Haz. Robert Anhegger- Halil İnalcık, Ankara 2000, s. 38-39.

Ağıl vergisi ise hayvan sürülerinin barınakları için alınan vergidir. Reaya, otlatmak amacıyla sürüsünü yerleştirdiği yerin etrafını kapatır ve hayvanları için o yeri işgal ederse, ağıl resmini ödemek zorunda olur. Sürü olarak kabul edilen sayı ise 100-300 baş hayvan arasında değişmekteydi. Bölgenin kanunnamesine göre tayin edilen bir miktar, resm-i ağıl olarak alınmaktaydı[128].

İpek'in âdet-i ağnam ve resm-i ağıl vergileri birlikte kaydedilmiştir. Bu yüzdendir ki hangi vergi biriminden ne miktarda vergi alındığını tespit etmek mümkün olmamıştır. Tahrir defterlerinde ise koyun ve ağıl vergisiyle ilgili herhangi bir veriye rastlanamamıştır. Kazanın âdet-i ağnam ve resm-i ağıl defterleri ayrı olarak tutulmuştur. 1587 yılına ait, Kamil Kepeci Mevkufat Kalemi Ganem Kitâbeti tasnifinde bulunan defterde, İpek, Suhorka ve Altunili kazalarının adet-i ağnam ve resm-i ağıl vergi miktarları kaydedilmiştir. Bu defterden anlaşıldığı üzere İpek Kazası'ndan verginin toplanma zamanı da Nisan ayının başıdır[129]. 1595 yılına ait âdet-i ağnâm ve resm-i ağıl kayıtları da 3944 numaları defterde bulunmaktadır. Bu defterde de verginin toplanma zamanının Nisan ayı olduğu görülmektedir.

İpek Kazası'nın 1485, 1570 ve 1582 yılı mufassal tapu tahrir defterlerinde adet-i ağnam vergisiyle ilgili bir kayıt bulunmamaktadır. 1587 ve 1595 yıllarında, adet-i ağnam ve resm-i ağıl vergisinin alındığı İpek Kazası'na bağlı olan yerler ve vergi miktarları şu şekildedir:

Tablo LXII. 1587-1595 Yıllarında İpek Kazası Âdet-i Ağnam ve Resm-i Ağıl Vergi Miktarı

Yerleşim Birimi	**Vergi Miktarı 1587[130]**	**Vergi Miktarı 1595[131]**
Nefs-i İpek	999	999
Kruşeviçe	0	840
Brestovik	729	836

[128] Feridun Emecen, "Ağıl Resmi", *DİA,* C. 1, İstanbul 1988, s. 467.
[129] *Defter-i Âdet-i Ağnâm ve Resm-i Ağıl kazâ-i İpek ve Suhorka ve Altunili ve tevâbi'ihâ, 'an evvel-i Abril, fî 2 Cemâziye'l-evvel sene 995* (10 Nisan 1587), BOA, KK.d. 3934/07, s. 1 (H.995/M.1587).
[130] BOA, KK.d. 3934/07, s. 9-24 (H.995/M.1587).
[131] BOA, KK.d. 3944/07, s. 1-16 (H.1003/M.1595).

Novasil	129	291
Çernivireh	280	360
Libe	300	884
Ozarla/Ozrim	281	239
Naglavka	281	161
Çernilug	390	939
Sinayofça	990	1803
Lubolik	200	330
Rodnebırde	349	251
Rahovçik	375	435
Gorna Beliçe	300	539
Rudnik	616	1517
Dobredol	50	339
İstok	55	295
Çerovik	350	735
Gorna Iglareva	100	356
İstik	100	339
İzbelinçe /İzniçe	260	400
Kotorodnik	50	147
Beloçiçe	955	630
Piştani	20	142
Give	406	532
Trebofça	420	0
Kaliçani	200	572
Gorna Brakla	0	230
Goranofça	448	1071
Çirkolaz	504	639
İsvirka-i Küçük	1482	1029
İstudeniçe nâhiye-i Zagor	1257	1820
Labyani	60	424
Glaviçiçe	0	502
Gorna Yablaniçe	274	1740
Yablaniçe-i Küçük	0	290
Nepol (İznepol)	250	0
Dolna Brakla	225	269
Otomançe nâhiye-i Zagor	460	785
Çirniçe /Çerniçe	610	1096

Labuşa /Lipovişe	292	233
Verik nâhiye-i Zagor	829	537
Mujovine nâhiye-i Zagor	295	0
Belopolye-i Küçük	544	577
Dıragolofça	355	260
Mostar /Moystar	1679	1185
Suşiçe	4899	1693
Jalçe	270	304
Rasnik/Rastik	0	544
İstudeniçe ve Vinedol[132]	0	139
Kaşiçe nâhiye-i Zagor	206	172
Jakova nâhiye-i Zagor	37	421
Gorna Loçine zeâmet-i Hüseyin Çavuş	440	420
Dolna Loçine nâhiye-i Zagor	535	711
Şubovik	0	335
Istraniş	0	321
Koş	160	733
Kostraç nâhiye-i Zagor	285	445
Gorna Drin nâhiye-i Zagor	50	690
Bana-i Büzürk	456	0
Pazar-ı Suhogırla nâhiye-i Zagor	1611	1630
Vuknik	490	207
Lukaviç zeâmet-i Osman Bey	1012	494
Dolna Beliçe nâhiye-i Zagor	1070	295
Osoyani tâbi-i Yeniçeri Mehmed Bey	1081	0
Direnofça ? / Tırnovihofça	440	602
Diresnik	499	0
Gorgovik	566	0
Graniçe /Grayiçe	2720	1361
Gorna Yoşaniçe	387	514
Sigeva	1010	1304
Rigeva	211	0
Pod Gradine	826	584
Çerovik	1049	0

[132] Miktar belirtilmemiş, taleb oluna diye kenarına not düşülmüştür. BOA, KK.d. 3934/07, s. 14 (H.995/M.1587).

Loziçe	779	1435
Dolçe	272	634
Zabirde	499	0
Nekrofça	170	551
Direnofça-i Eflak	1314	0
Bokçik	112	0
Devinedol	1999	0
Şalinofça tâbi-i Hüseyin Çelebi	99	569
Klinaç	0	190
Kırniçe	0	224
Katraniniçe	255	272
Yelofça	1955	1133
Uştopel	405	708
Çerniş tâbi-i Zagor	1095	716
Dobrovişte	0	382
Dobrine	260	0
Ignela tâbi-i Şaban-zâde	157	511
Yoşaniçe / Dolna Yoşaniçe	199	590
Rahovça	395	905
Koçarnik nâhiye-i Zagor	195	429
Tuçep	200	543
Yarine tâbi-i Çeribaşı	100	172
Çerniçe	150	0
Leskoviçe /Leskofça	135	144
Popovik	150	0
Kopoş	2100	566
Lutoglava /Lutoglav	59	81
Istaradovran	120	434
Çabik	545	921
Berçova	115	522
Bobofça/Popofça	550	664
Gorna Kırnine nâhiye-i Zagor	300	542
Dolna Iglareva	160	304
Glokan /Iglokan	572	1039
İsvirka-i Büzürk	350	915
Balinçe	35	543
Rugova	6963	5381

Uştopel/İştopel	8500	11628
Dolna	750	2837
Orlat	860	630
Ustariçe	469	1110
Gorajdolçe /Gorajduçe	380	524
Lipoşine	283	424
Dubovik	280	310
İstik	312	0
Belopavlik	1999	2270
Küçük Glokani	49	606
Küçük Gorgovik	0	221
Gorgovik-i Büzürk	0	1840
Kosorik	399	0
Potok-ı Büzürk nâm-ı diğer Lukani tâbi-i Süleyman Çavuş	29	231
Çerkova ? / Berkova	179	294
Belopolye-i Büzürk	1790	1830
Çelovik zeâmet-i Hazret-i Hüseyin Çavuş	568	1076
Duganive / Duganova	299	415
Dolna Barani tâbi-i Süleyman Çavuş	730	856
Dobredol	145	0
Budisalçe	329	583
İstralçe tâbi-i Süleyman Çavuş	955	1060
Baniçe	466	958
Iskoroşnik	410	576
Direnofça	154	0
Direnofça-i Küçük	19	137
Leskoviçe tâbi-i Mehmed Çavuş	30	57
Gorna Barani	705	900
Grabofça	299	539
Palova nâhiye-i Zagor	319	507
Lukna	350	0
Lipogla nâm-ı diğer Lipoyla tâbi-i Pir Mehmed dede	199	221
Hraçiçe	149	0
Obraşko nâhiye-i Zagor	182	412
Lajani	129	360

Nemilovik	215	351
Iskorovik	350	390
Turyak	570	219
Oşiçe	700	539
Lutnik	200	0
İvrale /İvrele	450	343
Zohak/Zahak	0	307
İzlovik/İzlopek	0	462
Rakoş	0	240
Sika	0	1540
Nabrakani	0	539
Potol	0	390
Dobrenofça	0	316
Ceskova	0	378
Drestik	0	1306
Yokacilu	0	290
Petriç	0	90
Toplam	**87.024 Akça**	**104.649 Akça**

İpek ve köylerinden 1595 yılında alınan âdet-i ağnam ve resm-i ağıl vergi miktarı, 1587 yılı miktarına göre % 20 artmıştır.

2-Kovan Vergisi (Resm-i Kovan/ Resm-i Küvare)

Arı kovanlarından alınan vergi, resm-i kovan ve resm-i küvare olarak kaydedilmekteydi. Küvare kelimesi, Farsça olup petek, kovan anlamındadır. Arapça bal anlamındaki asel kelimesi ile de ifade edilmektedir. Kovan vergisi, kovanın bulunduğu yer kimin tasaarufunda ise ona ödenmektedir. Kanunnamelerdeki bilgilere göre akça ya da doğrudan kovan olarak alınmaktaydı. Para olarak miktarı bölgeden bölgeye değişmekte, kovan olarak ise on kovandan bir kovan alınmaktaydı[133].

İpek köylerinde baldan alınan vergi, *resm-i kovan ve resm-i küvare* olarak belirtilmiştir. Bununla birlikte daha ziyade resm-i kovan olarak kaydedilmiştir.

[133] Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 4. Kitap I. Kısım, İstanbul 1992, s. 383.

Örneğin küvare ifadesi, 1485 yılında sadece Osak ve Dobriçedol köylerinin baldan alınan vergisi belirtilirken kullanılmıştır. Osak köyünden dokuz, Dobriçedol köyünden ise beş akça vergi alınmıştır[134]. Kovan adıyla geçen vergilerin ise 1485 yılı için toplamı 6000 akça olup yerleşim birimlerine göre dağılımı ve miktarları şu şekildedir:

Tablo LXIII. 1485 Yılı Kovan Vergisi

Yerleşim Birimi	Bedel
İpek	60
Belopolye-i Kebir	30
Belopolye-i Küçük	30
Rakavaç	35
Kreboglak	20
Brestiye	50
Novasil	55
Petriçe	45
Lişani ?	25
Loziçe	30
Balinçe	20
Yablaniçe-i Kebir	50
Mostar	100
Dobrine	50
Yasiçi	48
Simrake	30
Koçarnik	21
Poboçançi	41
Dolençi	58
Ignela	45
Navari	15
Tomoniçe	15
Şabuka	15
Vibarçe	20
Brestovik	40
Budisalçe	36
Yablaniçe-i Sagire	10
Beliçe	33
Otomançe	59
Kerihsa	16
Kerihsa (hâriç)	13
Vrodka	25
Lunik	8
Skoçi	23

[134] BOA, TTd. 17, s. 263-264 (H.890/1485).

Reniça	25
Botuşa	28
Mel	25
Morina-Altunili	46
Duyak	25
Gorna Çernogovine	18
Dolna Çernogovine	14
Nivokas	14
Peronya	22
İsmoliçe	26
Şipçani	12
Kovaç	5
Miholani	15
Gosturani	12
Çernomile	27
İstebaneselo	25
Suşani	27
Babnoçi	16
Polye	26
Şuma ve nahiye-i Altunili	12
Dolna Bukani	15
Nebonani	20
Bojani	20
Trebnoş	15
Poçoşte	10
Trenopolye	15
Vuçidol	20
Berbat	12
Kamaniçe	10
Büyük Dobroş	15
Küçük Dobroş	5
Sredne Çernogovine	20
Brankofça	10
Tırnova	5
Vagova	5
Kalik	26
Goraniçe	12
Glaçiçe	12
Kolşik	20
Popovçi	25
Bonoşuçi	15
Popovçi	10
İstubela	10
Rogam	10
Dolna Kırnine	60
Nefs-i Suhogırla	193
Çirkolaz	45
Oraça	77
Şuşiçe	75
Bana	70
Rudnik	80
Kostriça	50
Dolna Loçine	40
Rugova	130

Deçani	50
Dyakoviçe	25
Korsorik	25
Gorrajdeva	122
Çerniş	12
Gorna Beliçe	150
Gorna Yoşaniçe	10
Dolna Yoşaniçe	10
Posta Yoşaniçe	5
Zakova	50
Bolani	10
Dolna Trebovik	50
Popole	45
Gırniçal	15
Şaptir	6
Hrastoviç	15
Uça	10
Çirne Potok	12
Duyak	5
Berkova	35
İstinik	10
Buçorik	12
Osterbac	15
Şubovik	35
Çerniçe	25
Prikoda	30
Muzovanya	55
Rakoş	19
Grabofça	17
Çirnelog	10
Yablaniçe	13
Jupe	15
Susiça	13
İslivyani	12
Çernovirha	64
Lubişte	10
Jalçe	34
Lipovaç	10
Lişani	20
Borale	34
Beleg	10
X	45
Rilkovina	10
Boboluça	59
Dolna Iglareva	20
Şitopel	50
Tırnova	15
Kotrova Zeramnik/Nika	5
Vardeşte	9
Ozrin	25
Bana	30
Çeskova	35
Todoriçoviçe	6
Kradaç	20

Prekolug	15
Dubova	18
Bana	20
Kaşiçe	15
Dolna Barani	10
Çermil	28
İfşiyani	155
Koş	15
Tırbohovçi	18
Gorna Glokani	20
Vidoş	5
Ruzagri	20
Orhavaç	14
Grebenik	17
Kotradik	15
Lablani	25
Dolna Petriçe	15
Rasuha	60
Lukavaç	10
Obraşka	8
Dolova	6
Istraniş	5
Tominopolye	28
Beliçe	9
Gorna Loçine	30
Moster	35
Şalinoviçe	20
Trekanik	4
Beçi	10
İvranik	5
Yoşaniçe	2
Kraçor	5
Belopolye	15
Nemilovik	30
Leji Baba	8
Lubolik	15
Gorgovik	30
Verik	15
Boçoşte	32
Krabovaç	30
Çirvenibrek	15
Tırestenik	40
Yablaniçe	15
İstudeniçe	20
Leskovaç	45
Aydine Pole	25
Nakil	40
Dolna Nekravaç	15
Irzinik	20
Nenadaniçe	15
Peloçiçe	13
Çirne Luka	8
Kırnine	4
Dolna Beliçe	35

Dobrodol	15
Rakovaç	32
Raşkovaç	8
Kuruşova	30
Orlat	30
Novasale	5
Gorna Dran	5
Gorna Nekravaç	2
Vodine	15
Vuknik	110
İstara Andovrani	38
Pürçova	15
Novasili	9
Lukani	30
Klina	35
Dosuka	42
Trepza	30
Papirekani	10
İstinik	5
Dolna Kruşeva	20
Pirlepe	10
Drodel	5
İstudeniçani	40
Novasili	10
Zahak	5
Naglavka	30
Dranofça	15
Yagodine	20
Gorgovik	30
	6000 Akça

Kovan ve küvare vergisi ile birlikte, İpek köylerinde bal üretiminden alınan vergi miktarı 6014 akçadır.

Resm-i kovan olarak 1485 yılındaki kayıtlarda adlandırılan ve bölgedeki bal üretiminden alınan vergi, 1570 ve 1582 yıllarında sadece resm-i küvare olarak kaydedilmiş, resm-i kovan ifadesi kayıtlarda yer almamıştır. İpek köylerinden 1570 yılında toplam olarak 10.945; 1582 yılında ise 12.743 akça vergi alınmıştır[135]. 1485 yılına göre 1570 yılında kazada bal üretimi % 81,9 oranında, 1570 yılına göre de 1582 yılında % 16 oranında artmıştır. İpek köylerinde halkın bal üretimine yöneldiği ve balcılığa olan ilginin arttığı anlaşılmaktadır.

[135] Küvareden alınan verginin dağılımı için bkz. Ek-XVI.

3-Domuz Besiciliği (Hanâzir)

Hınzır, Arapça domuz anlamına gelmektedir[136]. Domuz yetiştiren gayrimüslimlerden alınan bu vergi, İpek Kazası'na ait defterlerde bidât-ı hanâzir, bidât-ı hınzır olarak kaydedilmiştir. 1530 yılındaki kanunnamede sipahinin her iki canavardan bir akça bidat alması gerektiği, reayanın satmak için canavar yetiştirirse her canavardan bir akça bidat alınacağı belirtilmiştir[137]. Domuz, görüldüğü üzere canavar olarak adlandırılmıştır. İpek'te hemen her köyde domuz besiciliğinin yapıldığı anlaşılmaktadır. 1485 yılında İpek'ten alınan bidat-ı hanazir vergisinin dağılımı şu şekildedir:

Tablo LXIV. 1485 Yılı Domuz Besiciliğinden Alınan Vergi

Yerleşim Birimi	**Bedel**
İpek	250
Belopolye-i Kebir	80
Belopolye-i Küçük	55
Bohoçe	32
Rakavaç	25
Kreboglak	7
Brestiye	20
Novasil	30
Petriçe	75
Lişani	30
Loziçe	35
Virbniçe	20
Balinçe	14
Dobrine	15
Simrake	25
Koçarnik	30
Poboçançi	12
Dolençi	40
Ignela	25
Şabuka	15
Vibarçe	10
Brestovik	30
Budisalçe	30

[136] İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük,* C. 2, İstanbul 2011, s. 1277.

[137] BOA, TTd. 367, s. 304 (H.937/M.1530). Akgündüz kanunnamenin metninde, *ve sipahi iki canavardan bir akça bidat ala ve reaya satmak için canavar beslese sipahi her bir hayvandan birer akça bidat ala*, şeklinde yazmışsa da kanunnamenin metninde hayvan ifadesi geçmemektedir. Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri,* 6. Kitap, II. Kısım, İstanbul 1993, s. 558.

Yablaniçe-i Sagire	4
Beliçe	10
Otomançe	35
Kerihsa	15
Vrodka	26
Lunik	25
Skoçi	38
Reniça	45
Botuşa	25
Plekani	16
Mel	20
Morina-Altunili	25
Duyak	25
Gorna Çernogovine	25
Yasiçi	25
Dolna Çernogovine	16
Nivokas	24
Peronya	14
İsmoliçe	26
Şipçani	24
Kovaç	15
Miholani	14
Gosturani	29
Çernomile	15
İstebaneselo	20
Gorani	8
Suşani	25
Babnoçi	10
Polye	55
Rodos	5
Şuma ve nahiye-i Altunili	25
Dolna Bukani	9
Nebonani	17
Bojani	40
Trebnoş	18
Poçoşte	10
Trenopolye	10
Berbat	6
Kamaniçe	16
Büyük Dobroş	15
Küçük Dobroş	10
Sredne Çernogovine	12
Brankofça	15
Tırnova	10
Vagova	8
Kalik	9
Goraniçe	7
Glaçiçe	15
Kolşik	20
Şişmaniçe	10
Popovçi	16
Bonoşuçi	10
Popovçi	10
İstubela	8

Rogam	4
Dolna Kırnine	35
Nefs-i Suhogırla	76
Çirkolaz	53
Oraça	35
Şuşiçe	25
Bana	30
Rudnik	85
Kostriça	5
Dolna Loçine	15
Rugova	20
Deçani	35
Dyakoviçe	40
Korsorik	26
Gorrajdeva	55
Çerniş	6
Gorna Beliçe	46
Gorna Yoşaniçe	40
Dolna Yoşaniçe	30
Posta Yoşaniçe	6
Bolani	12
Dolna Trebovik	30
Gorna Luka	49
Popole	18
Gırniçal	31
Şaptir	21
Hrastoviç	30
Uça	11
Çirne Potok	20
Duyak	15
Berkova	35
İstinik	30
Buçorik	10
Osterbac	10
Şubovik	20
Kruşeviçe	53
Çerniçe	20
Prikoda	15
Muzovanya	15
Rakoş	11
Grabofça	12
Odeniçe	4
Çirnelog	6
Yablaniçe	30
Jupe	12
Graboniçe	20
Susiça	6
İslivyani	25
Osak	8
Dobriçedol	30
Kakaleniçe	5
Romaniçe	15
Çernovirha	28
Lubişte	43

Jalçe	38
Lişani	30
Borale	41
Beleg	25
X	33
Rilkovina	30
Boboluça	49
Dolna Iglareva	10
Şitopel	30
Tırnova	20
Kotrova Zeramnik/Nika	7
Vardeşte	12
Brodnik	10
Bana	50
Lutoglav	20
Çeskova	23
Gorna Bukani	40
Todoriçoviçe	20
İvranik	10
Prekolug	10
Dubova	18
Bana	10
Kaşiçe	15
Dolna Barani	30
İstik	9
Çermil	60
İfşiyani	50
Koş	55
Tırbohovçi	35
Milekani	10
Gorna Glokani	31
Vidoş	10
Ruzagri	14
Orhavaç	27
Grebenik	20
Kotradik	20
Botinbrek	26
Dolna Petriçe	16
Belopavlik	16
Rasuha	52
Lukavaç	10
Obraşka	12
Dolova	10
Çupoyova	4
Tominopolye	40
Beliçe	15
İştopol	8
Baram	7
Gorna Loçine	14
Moster	25
Bednoş	25
Şumeniçe	10
Dolna Kaliçani	13
Şikona	20

İstralçe	40
Şalinoviçe	30
Trekanik	10
Beçi	6
İvranik	20
Yoşaniçe	5
Kraçor	15
Belopolye	45
Nemilovik	30
Leji Baba	6
Lubolik	17
Kırninçe	20
Gorgovik	25
Verik	15
Boçoşte	20
Krabovaç	30
Çirvenibrek	20
Tırestenik	30
Yablaniçe	10
İstudeniçe	15
Leskovaç	50
Aydine Pole	50
Nakil	14
Dolna Nekravaç	35
Irzinik	25
Nenadaniçe	15
Peloçiçe	24
Çirne Luka	10
Kırnine	3
Dolna Beliçe	25
Dobrodol	15
Rakovaç	35
Klinaç	15
Kuruşova	25
Orlat	18
Broçil	5
Novasale	5
Gorna Dran	5
Radolovaç	4
Gorna Nekravaç	5
Vodine	19
Vuknik	33
İzniliçe	2
İstara Andovrani	13
Pürçova	20
Novasili	15
Lukani	35
Klina	25
Dosuka	20
Trepza	45
Papirekani	13
İstinik	8
Dolna Kruşeva	10
Pirlepe	12

Drodel	6
İstudeniçani	8
Novasili	3
Zahak	8
Naglavka	28
Dranofça	20
Yagodine	20
Gorgovik	30
Toplam	**5687 Akça**

İpek'te domuz besiciliğinden 1485 yılında 5687 akça alınırken bu rakam, 1570 yılında 3002 akçaya düşmüş, 1582 yılında ise % 11 oranında bir artışla 3343 akçaya çıkmıştır[138]. Bu yükselişe rağmen 1582 yılında alınan vergi, 1485 yılına göre oldukça düşüktür. Domuz besiciliğinin azalmasının nedeni, kırsal alanda Müslümanların sayılarının artmasına bağlanabilir. Çünkü malum olduğu üzere Müslümanlar domuz besiciliği yapmamaktadır.

4- İpekböcekçiliği (Güğül)

Rumcadan dilimize geçtiği anlaşılan güğül kelimesi, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde ipek kozası anlamında kullanılmıştır. Mora vilayeti kanunnamesinde öşr-i harir kısmında geçmesi de güğülün ipekçilikle ilgili bir terim olduğunu göstermektedir[139]. Resm-i Güğül/Guğül olarak özellikle 1485 yılı kayıtlarında yer alan vergi, bölgede ipekböcekçiliğinin yapıldığını göstermektedir.

Tablo LXV. 1485 Yılı İpekböcekçiliğinden Alınan Vergi (Resm-i Güğül)

Yerleşim Birimi	**Vergi**
İpek	871
Belopolye-i Kebir	10
Belopolye-i Küçük	80
Bohoçe	42
Şabuka	80
Reniça	15
Şipçani	5
Kovaç	10
Miholani	35
İstebaneselo	10
Suşani	25

[138] Domuz besiciliğinden alınan verginin dağılımı için bkz. Ek-XVI.

[139] Hasan Eren, "Osmanlı Kanunnamelerinin Dili Üzerine, 1. Gönül", *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Reşit Rahmeti Arat İçin,* Seri 1, S. A2, Ankara 1966, s. 174.

Babnoçi	25
Polye	50
Şuma ve nahiye-i Altunili	12
Nebonani	15
Trebnoş	15
Nefs-i Suhogırla	130
Çirkolaz	30
Deçani	100
Gorna Luka	8
İstinik	32
Çernovirha	26
Gorna Bukani	20
İstik	10
İstralçe	60
Lubolik	20
Çirvenibrek	10
İstinik	10
Toplam	**1756 Akça**

1485 yılında toplamda 1756 akça vergi alınan ve birçok yerleşim biriminde kaydına rastlanan ipekböcekçiliği, daha sonraki dönemlerde önemini kaybetmiştir. Kaza merkezinden 1485 yılında 871 akça alınırken; 1570 yılında sadece 55 akça, 1582 yılında ise 50 akça vergi alınmıştır[140]. İpek Kazası'na bağlı Belopolye-i Büzürk, İstralçe ve Lubolik köylerinden ipekböcekçiliğinden 1570 yılında 99; 1582 yılında ise 89 akça vergi alınmıştır.

5-Balıkçılık

Dalyan, balıkların girmesi için açık bırakılan ve balıklar girdikten sonra kapatılmak suretiyle balık avlamak amacıyla kullanılan yerlerdir[141]. Dalyanlar, reaya elinde bulunuyor ve dirlik sahipleri büyük bir oranda bu dalyanlardan gelir elde ediyordu. XVI. yüzyıl kanunnamelerine göre dalyanlarda avlanan balıklardan mirinin payı dörtte bir oranda ya da yarısıydı. XVI. yüzyılda Arnavutluk sahillerinde özellikle de Avlonya'da yaygın bir hale gelen dalyanlar, büyük gelir kaynakları olarak daha çok padişah ve paşa haslarına ayrılmıştır[142].

[140] BOA, TTd. 500, s. 377 (H.978/M.1570); TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 143 (H.990/M.1582).

[141] Sinan Erdemli, Cemal Nuri Tan, *Milli Emlak; Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu'ndan 1/7/1964 tarihine Kadar Uygulanan Hükümler*, Ankara 1964, s. 235.

[142] İnalcık, *Hicri 835 tarihli Sûret-i Defter-i Arvanid, s. XXXI.*

Nehirlerin bulunduğu bir bölge olan İskenderiye Sancağı'nda balıkçılık daha ziyade İskenderiye merkezde yapılmaktaydı. İpek köylerinde balıkçılığın yaygın olmadığı anlaşılmaktadır. Öyle ki 1485 yılında sadece Klina köyünden Dalyan vergisi olarak 30 akça alınmıştır[143]. 1570 ve 1582 yıllarında ise İslivyani köyünden 100 akça dalyan vergisi alınmıştır. Bu dalyan Nikola adlı zımminin tasarrufundadır[144].

E-Ârızî Vergiler ve Miktarları

Ârızî vergilerin miktarı belli değildir, bu vergi çeşitleri kendi içinde arazinin durumuna, nüfus miktarına ve yerleşim birimlerine göre değişmektedir[145].

1-Resm-i Âsiyâb

Resm-i âsiyâb yani değirmen vergisi, maktû olarak toplanırdı. Maktû vergiler, bir üründen alınan aynî verginin aksine nakdî olarak alınırdı. Maktû vergilerin miktarları önceden belirlenmiştir ve değişiklik göstermezdi. Ürünün veya yapılan işin niteliği vergi miktarını etkilemez ve herkesten eşit olarak alınmaktaydı[146]. Değirmen vergisi, işleyen bir değirmenden aylık beş akça olarak belirlenmiştir. Bir yıl işleyen değirmenden 60 akça; 6 ay içinse 30 akça vergi alınmaktadır[147].

İpek köylerinde 1485 yılında bulunan hassa değirmenler de dâhil olmak üzere değirmenlerden alınan toplam miktar 14.996 akçadır. Hassa değirmenlerin vergisinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Şöyle ki 40 hassa değirmenin toplam bedeli 6850 akçayken, 38 kebe değirmenin bedeli sadece 675 akça, 261 değirmenin ise 7471 akçadır.

Değirmenler çeşitlerine göre ayrılır, tapu tahrir defterlerinde bu detaylara da yer verilirdi. 1582 kayıtlarında İpek kazası köylerinden olan Osek köyünde Oruç bin

---

143 BOA, TTd. 17, s. 379 (H.890/1485).

144 BOA, TTd. 500, s. 368 (H.978/M.1570); TKGM.KKA, TTd.93, vr. 140. (H.990/M.1582),

145 Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi,* Isparta 2010, s. 157.

146 Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, s. 153-154.

147 Yılmaz Kurt, "1572 Tarihli Mufassal Tahrir Defterine Göre Adana'nın Sosyo-Ekonomik Tarihi Üzerine Bir Araştırma", *Belleten*, C. LIV, Nisan 1990, S. 209, s. 206.

Yusuf ve İbrahim Çelebi'nin birer adet taş değirmeni olup vergileri on beşer akçaydı[148].

Kaza merkezinde 1570 ve 1582 yılında 28'er değirmen bulunup bu değirmenlerden 840 akça vergi alınmıştı[149]. İpek köylerinde ise hassa değirmenler dâhil olmak üzere toplamda 248 adet değirmenden 6995 akça, 30 adet kebe değirmenden 435 akça, 3 adet dink değirmenden de 45 akça alınmıştı. 1582 yılında ise 238 adet değirmenden 6970 akça, 33 adet kebe değirmenden 480 akça ve 3 dink değirmeninden de 45 akça vergi alınmıştır[150].

2-Niyabet, Bâd-ı Hevâ, Resm-i Arus ve Gerdek

Kazadaki vergi miktarları "niyabet" başlığı altında diğer vergilerle beraber kaydedilmiştir. 1485 yılında kaza merkezindeki gelirler tek kalemde birden çok vergiyi içeriyordu. Bu yüzdendir ki sadece o vergiden alınan miktar net olarak belirlenememiştir. İpek merkezde 1485 yılında bulunan mahallelerin gelirleri "*kıst-ı niyâbet ve bâc ve mirpon/mirepon ve resmi gerdek ve bâd-ı hevâ ve gayrıhâ nefs-i İpek ve gayr-ı hashâ-yı mirliva ma'a nısf-ı hâsıl-ı niyâbet timarhâ-yı sipahiyân kazâ-i İpek"* olarak belirtilmiş ve miktarı 12.000 akçadır[151]. 1530 yılında ise İpek merkezdeki Müslümanların gelirleri "*hâsıl-ı ma'a niyâbet ve bâc-ı bazâr mahsul-i ser-asesân ve gayruhû"* şeklinde yazılmıştır. Niyabet rüsumu, özellikle 1582 yılına ait 93 numaralı mufassal tapu tahririnde kaydedilmiştir. Gelirler, niyabet ile birlikte o yerleşim biriminden alınan diğer vergilerle aynı başlık altında yer almaktadır. Niyabet ve diğer bazı vergilerin tek kalemde yazılması hangi vergiden tek başına ne kadar alındığının tespitini güçlendirmiştir. Aslında niyabet vergisi bölgede vergileri toplayan kişinin toplam olarak aldığı vergilerdir. Mesela sancakbeyine ait gelirlerin tümü niyabet olarak kaydedilmektedir.

1485 yılı kayıtlarında niyabet başlığı altında genel olarak birkaç verginin adı zikredilmekle birlikte verginin tek kalem altında yazıldığı da olmuştur. Gorna

[148] TKGM.KKA, TTd. 93, vr. 139 (H.990/M.1582).
[149] BOA, TTd. 500, s. 377 (H.978/M.1570); TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 143 (H.990/M.1582).
[150] Değirmenlerin dağılımı için bkz. Ek-XX.
[151] BOA, TTd. 17, s. 214 (H.890/1485).

Yoşaniçe köyü gelirleri arasında *niyabet* tek vergi olarak 100 akça kaydedilmiştir[152]. 1485 yılındaki kayıtlarda sadece niyabet vergisinin yazılı olduğu köyler ve bu köylerden alınan miktarlar şu şekildedir:

Tablo LXVI. 1485 Yılı Niyâbet Vergisi Dağılımı

Yerleşim Birimi	**Niyâbet**
Gorna Yoşaniçe	100
Dolna Yoşaniçe	50
Posta Yoşaniçe	10
Bolani	30
Popole	15
Gırniçal	70
Şaptir	30
Hrastoviç	50
Uça	50
Çirne Potok	50
Duyak	50
İstinik	60
Buçorik	5
Çirnelog	10
Yablaniçe	30
Kakaleniçe	15
Romaniçe	10
X	50
Rilkovina	30
Boboluça	59
Dolna Iglareva	30
Tırnova	40
Kotrova Zeramnik/Nika	60
Vardeşte	15
Ozrin	20
Brodnik	30
Bana	100
Lutoglav	70
Çeskova	30
Gorna Bukani	45
Todoriçoviçe	35
Kradaç	10
İvranik	30
Prekolug	35
Dubova	30
Bana	20
Dolna Barani	60
Çermil	100
İfşiyani	150
Koş	100
Tırbohovçi	80

[152] BOA, TTd. 17, s. 224 (H.890/M.1485).

Milekani	30
Gorna Glokani	30
Orhavaç	100
Grebenik	50
Botinbrek	30
Belopavlik	10
Obraşka	30
Beliçe	30
İştopol	50
Baram	10
Şikona	30
Trekanik	15
Beçi	15
İvranik	30
Yoşaniçe	5
Kraçor	30
Nemilovik	40
Leji Baba	5
Kırninçe	30
Verik	50
Boçoşte	50
Çirvenibrek	50
Tırestenik	30
Yablaniçe	20
İstudeniçe	30
Leskovaç	50
Aydine Pole	50
Nakil	20
Dolna Nekravaç	30
Irzinik	30
Nenadaniçe	30
Peloçiçe	50
Çirne Luka	20
Dolna Beliçe	30
Rakovaç	50
Raşkovaç	30
Klinaç	30
Kuruşova	50
Orlat	50
Broçil	10
Novasale	10
Gorna Dran	20
Radolovaç	5
Vodine	50
Vuknik	50
İstara Andovrani	40
Pürçova	40
Lukani	50
Dosuka	80
Papirekani	30
Novasili	10
Zahak	10
Naglavka	30
Dranofça	20

Yagodine	20
	3659 Akça

Arus vergisiyle gerdek vergisi aynıdır. Fatih Kanunnamesi'nde resm-i gerdek bedeli üçe ayrılmış, durumu iyi olandan 60, orta halli bir aileden 30 ya da 40, durumu kötü olandan ise 20 ya da 10 akça olarak alınması gerektiği belirtilmiştir[153]. Kanuni Sultan Süleyman döneminde hazırlanan bir kanunnamede ise resm-i arus kızdan 60, kadından 40 akça olarak belirlenmiştir. Kişilerin maddi durumlarına göre vergi miktarının değiştiği anlaşılmaktadır. Fakir kızdan yine 60 akça alınsa da fakir kadından yarısı alınmaktadır. Bakire kızdan alınan verginin miktarı babasına bağlıdır[154]. Günümüzde bazı yerlerde hala devam eden başlık parası olarak evlenen bir kız için alınan ya da günümüzde evlilik işleri için devlete ödenen bir vergi olarak düşünülebilir. Genellikle niyâbet ve bâd-ı heva ile birlikte yazılmışsa da 1485 yılında sadece resm-i gerdek olarak yazıldığı görülen yerler bulunmaktadır. Resm-i gerdek olarak belirtilen vergi miktarı ve bu verginin dağılımı şu şekildedir:

Tablo LXVII. 1485 Yılı Resm-i Gerdek Vergisi

Resm-i Gerdek	**Bedel**
Trenopolye	30
Vuçidol	15
Berbat	15
Kamaniçe	15
Büyük Dobroş	30
Küçük Dobroş	15
Sredne Çernogovine	15
Brankofça	15
Tırnova	15
Vagova	15
Kalik	15
Goraniçe	15
Glaçiçe	15
Kolşik	20
Şişmaniçe	30
Popovçi	30
Bonoşuçi	30
Popovçi	15
İstubela	15

[153] Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 1. Kitap, İstanbul 1990, s. 315.

[154] Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 4. Kitap I. Kısım, İstanbul 1992, s. 315.

Rogam	15
Dolna Kırnine	30
	410

Niyabet vergisinin 1485 yılı kayıtlarında *resm-i gerdek, bad-ı hevâ, bâc-ı bazâr ve niyabet-i vilayet-i monopolya* şeklinde yazıldığı da görülür. Genel olarak pazar yeri bulunan yerlerdeki vergiler bu şekildedir ve bedel olarak oldukça yüksektir. Örneğin bu şekildeki kayıtlardan biri Suhogırla nahiyesi ile ilgilidir. Suhogırla nahiyesinde niyabet ve bac-ı bazar ve mirpon vergisi 3900 akça[155] olarak alınmıştır, yine pazarın bulunduğu ve yüksek bir meblağı teşkil eden Reniça nahiyesinden de 5000 akça[156] alınmıştır.

Niyabet ile diğer bazı vergilerin birarada yazıldığı birimler ve bedelleri ise şu şekildedir:

Tablo LXVIII. 1485 yılı Niyâbet ve Bâd-ı Hevâ ve Resm-i Gerdek ve Arus Vergileri

Niyâbet-Bâd-ı Hevâ-Gerdek-Bâc-ı Bazar-Mirpon ve Arus Vergileri	
Yerleşim Birimi	**Bedel**
Suhogırla	3900
Vrodka	400
Reniça	5000
Zakova	6354
Dyakoviçe	2500
Gorna Beliçe	200
Berkova	50
Osterbac	30
Tuçep	100
Dolna Trebovik	30
Gorna Luka	100
Palova	5
Şubovik	40
Kruşeviçe	90
Çerniçe	60
Prikoda	15
Mujovanya	30
Rakoş	40
Grabofça	40
Odeniçe	5
Jupe	60

[155] BOA, TTd. 17, s. 204 (H.890/M.1485).
[156] BOA, TTd. 17, s. 162 (H.890/M.1485).

Graboniçe	15
Susiça	5
İslivyani	110
Osak	30
Dobriçedol	40
Çernovirha	80
Lubişte	80
Jalçe	100
Lipovaç	50
Lişani	50
Borale	60
Beleg	70
Kaşiçe	20
Kotradik	50
Lablani	50
Dolna Petriçe	55
Lukavaç	50
Dolova	40
Tominopolye	100
Gorna Loçine	30
Moster	35
Bednoş	30
Şumeniçe	10
Dolna Kaliçani	10
İstralçe	100
Şalinoviçe	30
Belopolye	100
Lubolik	30
Gorgovik	100
Krabovaç	30
Kırnine	10
Dobrodol	30
Klina	30
Trepza	60
İstinik	20
Dolna Kruşeva	30
Pirlepe	30
İstudeniçani	20
Gorgovik	60
	20899 Akça

İpek'te birçok vergi 1570 ve 1582 yıllarında *niyabet ve resm-i arus ve deştbani ve gayruhu* başlığı altında defterlere kaydedilmiştir. Bu vergi miktarı 1570 yılında 27.677; 1582 yılında ise 34.284 akçadır[157].

[157] Vergilerin dağılımı için bkz. Ek- XXII.

3-Bâc-ı Bazar Vergisi:

Osmanlı devletinde, pazarlarda satılan ürün çeşidine göre değişkenlik gösteren *bâc-ı bazar* vergisi, İskenderiye Sancağı'na ait 500 numaralı tapu tahrir defterinin yedinci sayfasında şu şekilde tarif edilmiştir[158]:

"*Târif-i Bâc-ı Bazar: Pazara gelen galleden ve meyveden ve pirinçden ve baldan ve yağdan ve peynir ve balık yükünden ve çuka yükünden bi'l-cümle bazara cemî' yükle gelen metâ'dan her yüke ikişer akça bâc alına ve odun arabasından iki ağaç odun ve bargir yükünden bir ağaç odun alına ve bir yük çıradan rub' akçalık çıra alına ve kasab boğazladığı koyundan dört koyundan bir akça bâc alınub ve bazara gelüb satulan koyundan iki koyuna bir akça bâc alına ve bazarda satılan bargirden alandan ve satandan ikişer akça bâc alına ve sığırdan alandan ve satandan bir akça bâc alına ve sığırı satun alub taşra gidene üç akça bâc alına ve bazarda satılan esirden alandan ve satandan dörder akça bâc alına ve bazara ve şehre satılmağa gelen hamrdan fıçıdan on beş akça ve hımlden ikişer akça bâc alına ve hâriçden bazara gelüb oturub esbâb ve metâ' satandan resm-i sergi deyü nısf akça bâc alına ve tahta yükünden iki tahta bâc alına ve bazarda ipek satan hatunlardan resm-i sergi deyü birer pul alına ve çölmek ve bardak ve desti yükünden bir akça bâc alına ve palamut yaprağı yükünden bir akça bâc alına".*

1485 yılına ait bâc-ı bazar vergilerinden diğer vergilerle bir arada yazılanlar, ilgili yerlerde belirtilmiştir. Şalinoviçe köyünden resm-i bâc olarak 100 akça, Koş köyünden ise 200 akça alınmıştır[159].

İpek kırsalında 1485 verilerine göre Lubik[160], Dyakovice[161] ve Reniça[162] köylerinde ve kazaya bağlı Suhogırla[163] Nahiyesi'nde pazar yeri bulunmaktaydı.

---

[158] BOA, TTd. 500, (H.978/M.1570), s. 7. Bâc-ı Bazar vergisinin tarifi aynı şekilde İskenderiye sancağına ait TKGMA.KK., 93 numaralı 1582 tarihli mufassal defterin ikinci sayfasında da yer almakta, defter-i cedide de kaydedildiği belirtilmektedir. Bâc-ı Bazar vergisi yine 367 numaralı defterde de bulunmaktadır; BOA, TTd. 367, s. 306 (H.937/M.1530).

[159] BOA, TTd. 17, s. 309 (H.890/M.1485).

[160] BOA, TTd. 17, s. 158 (H.890/M.1485).

[161] BOA, TTd. 17, s. 217 (H.890/M.1485

[162] BOA, TTd. 17, s. 162 (H.890/M.1485).

[163] BOA, TTd. 17, s. 202-204 (H.890/M.1485).

Tahrir kayıtlarında, bir yerleşim biriminde pazar yeri mevcutsa o yerleşim biriminin adı yazıldıktan sonra *bazardır* ifadesi yer alırdı. Bu sayede o dönemde Pazar kurulan köyleri tespit etmek mümkün olmuştur. Bu köylerin dışında 1570 ve 1582 yıllarında Dolçe köyünde de pazar kurulmaktadır[164]. İpek merkezinde kurulan pazardan ise 1582 yılında 3000 akça vergi alınmıştır[165].

4-Avarız, Nüzül ve Sürsat Vergisi

Divân-ı Hümayun tarafından alınan kararlarla çıkarılan örfî vergiler, imparatorluk genelinde değişiklik göstermekteydi. Bu vergiler Osmanlı öncesi yöresel vergilerden bazılarını da içerdiğinden âdet olarak alınmaktaydı. Hane vergisi olan avarız, bölgede bulunan asker ve görevlilerin masraflarını karşılamak, sefer giderleri ve doğal afetlerden zarar gören komşu bölgelere yapılan yardımları gidermek amacıyla ilk olarak köylere ve kasabalara konulan vergiydi. Zamanla resmî bir vergiye dönüşmüştür[166].

Avarız hane sayısı, o bölgede avarız vergisini ödeyecek haneleri ifade ederdi. Her bir avarız hane içinde bölgeye göre değişen 3, 5, 10 veya 15 evli kişi bulunabilirdi. Avarız sayıları hesaplanan yerin, ekonomik durumu öncelikli olarak dikkat edilen hususlardandı. Bir yerin avarız hane sayısı o bölgede yaşayan kişilerin nüfusu kaydedildikten sonra ayrıca belirtilirdi. Devletin savaş zamanlarında ihtiyaç duyduğu ortalama bir miktar, ülke genelinde tespit edilmiş olan avarızhane sayısına bölünerek her avarız haneden alınacak meblağ belirlenmiş olurdu[167].

İpek Kazası'nın 1621[168] ve 1624 yılında 437 avarızhanesi [169]; 1638 yılında ise 432 avarız hanesi bulunmakta ve bu 432 haneden toplamda 129.600 akça vergi alınmıştır[170]. Kaza, 1646 yılında ise 223 avarız hane ile kaydedilmiştir[171]. 1663

[164] BOA, TTd. 500, s. 409 (H.970/M.1570); TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 162 (H.990/M.1582).
[165] TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 143 (H.990/M.1582).
[166] Stanford J. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, C. 1, İstanbul 2004, s. 158.
[167] Ömer Lütfi Barkan, "Avârız", *İA*, C. 2, Eskişehir 2001, s. 15.
[168] BOA, MAD.d. 2751, s. 21 (H. 1030/M.1621).
[169] BOA, D.MKF.d. 27426, s. 9 (H.1033/M.1624).
[170] BOA, D.MKF.d. 27450, s. 24 (H.1047/M.1638).
[171] BOA, D.MKF.d. 27470, s. 4 (H.1055/M.1646).

yılında 220 ve 1 rub avarızhane ile kaydedilen kazadan 81.581 akça nüzül bedeli alınmıştır[172]. 1676 yılında da 220 avarız hanenin vergisi 110.125 akçadır[173]. 1677 yılında da avarız miktarı aynıdır, nüzül bedeli sancak geneli için verilmiştir. İskenderiye Sancağı'na bağlı İskenderiye, İpek, Altunili ve Podgoriçe kazalarının toplam 826,5 1 rub avarız hanelerinden 496.050 akça nüzül bedeli alınmıştır[174]. 1688 yılında İpek Kazası'nın 221 ve bir rub avarızhanesi bulunmaktadır. Nüzül bedelleri yine sancak geneli için verilmiş olup İskenderiye Sancağı'nda bulunan 837,5 ve 1 rub haneden toplam olarak 272.269 akça vergi alınmıştır. Aynı yıl İpek'in sürsat bedeli ise 69.900 akçadır[175]. 1693 yılında kazanın avarızhanesi 220 hane ve bir rubdur[176]. 1699 yılında da kazanın 221 ve 1 rub hanesi bulunmaktadır. Bu kayıtta ise İskenderiye Sancağı'na bağlı diğer bir kaza olan Altunili ile İpek Kazası'nın nüzül bedelleri birlikte verilmiştir. Altunili Kazasının 86,5 avarız hanesi bulunmaktadır ve iki kazada bulunan toplam 317,5 ve 1 rub avarızhaneden 135.012 akça alınmıştır[177]. Aynı yıla ait başka bir kayıtta ise İpek Kazası'nın avarızhanesi 86,5, Altunili Kazası avarızhanesinin ise 220 hane 1 rub olarak kaydedildiği görülmektedir. Gerek aynı yıla ait diğer belgede, gerekse bu tarihten önce ve sonraki belgelerde yer alan veriler değerlendirildiğinde, bu kayıtta kâtibin Altunili ve İpek kazalarının avarızhane sayılarını birbirinin yerine yazdığı iki kazanın sayısal verilerini karıştırdığı anlaşılmıştır[178]. Öyle ki 1705 yılında dahi İpek Kazası'nın avarızhanesi 220 ve 1 rub, Altunili'nin de 86,5'dur[179]. 1743 yılında İpek'in avarızhane sayısı, 231 ve 1 rub hane olarak kaydedilmiştir[180].

Avarız bedelleri para olarak alınırken sürsat bedellerinin ürün olarak alındığı görülmektedir. Örneğin, Macaristan seferine çıkan Osmanlı ordusu için İpek

[172] BOA, MAD.d. 3157, s. 24 (H. 1073/M.1663).
[173] BOA, D.MKF.d. 27489, s. 11 (H.1087/M.1676).
[174] BOA, MAD.d. 3004, s. 10 (H. 1087/M.1677).
[175] BOA, D.MKF.d. 27618, s. 6-7 (H.1099/M.1688).
[176] BOA, MAD.d. 3006, s. 29 (H. 1104/M.1693).
[177] BOA, D.MKF.d. 27793, s. 3 (H.1111/M.1693).
[178] BOA, MAD.d. 3005, s. 31 (H. 1110/M.1699).
[179] BOA, MAD.d. 3022, s. 25 (H. 1116/M.1705).
[180] BOA, MAD.d. 2879, s. 21 (H. 1155/M.1743).

Kazası'ndan alınan sürsat bedeli toplamı 81.800 akçadır[181]. Söz konusu meblağ, İpek'ten alınan buğday, arpa, bal, yağ gibi yiyecek maddelerinin ve odun gibi ürünlerin bedelleridir.

5- Resm-i Tapu

Tapulu topraklar, tapu rejimi sistemi içinde köylü ailelere verilen topraklardır. Tapulu toprak, tasarruf edilebilen fakat satılamayan, hibe ve vakıf edilemeyen sadece babadan oğula geçen raiyyet çiftlikleridir. Köylü, bu toprağı kendi işlemekte ve üretim işini de kendi düzenlemekteydi. Üretim vasıtası olan öküz ve saban kullanılırken çiftçi tohumu kendi temin etmek durumundaydı. Devlete ve sipahiye kanunların emrettiği bedenî hizmetler dışında karşılıksız hiçbir hizmette bulunmaya mecbur bırakılamazdı[182].

Sahipsiz veya terkedilmiş toprakların devlet hazinesine kazandırılması amacıyla bulundukları yerleşim birimi ahalisinden tâlip olanlar içinden en fazla fiyat verene tahsis edilerek tapu vergileri hazineye teslim edilmekteydi[183]. Bu toprakları kullanma hakkı, kadı ve sipahi tarafından onaylanırdı. Kadı tarafından verilen tapular *hüccet-i kadı*, sipahi tarafından verilenler ise *tapuname* olarak adlandırılırdı[184].

Tapu resmine 1485 yılında rastlanmamıştır. O dönemde henüz bu sistem gelişmemiş ve tapulu toprakların uygulanmasına başlanmamıştır. Çiftlik, baştina gibi büyük arazilerin 1582 yıllarında artmasıyla birlikte tapulu toprak ve hassa toprak kayıtları da artmıştır. XVI. yüzyılın sonlarında İpek Kazası'na ait tahrirlerde kaza dâhilinde sahipsiz birçok toprak parçası bulunduğu ve bu toprakların tâlip olana belirli bir bedel karşılığında verildiğini içeren pek çok kayıt bulunmaktadır. Yine tapulu toprakların sahiplerinin ölümü durumunda da oğullarına geçtiği görülmektedir. Gayrimüslimler de tapulu topraklara sahip olabiliyordu. Örneğin, Rudnik köyünde boş kalan bir sazlık, Daye adlı bir zımmîye 200 akça karşılığında

---

[181] BOA, MAD.d. 4353, s. 24 (H. 1074/M.1664).

[182] Halil İnalcık, *Devlet-i Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I*, İstanbul 2009, s. 248.

[183] Cengiz Orhonlu, Nejat Göyünç, "Has", *DİA,* C. 16, İstanbul 1997, s. 269.

[184] Bruce McGowan, *Economic Life in Ottoman Europe, Taxation, trade and the struggle for land, 1600-1800,* London 1981, s. 151.

verilmiştir[185]. Tapulu topraklar tapuname ile kişilere verilir ve bu kişiler ürettiklerinin öşürlerini timar sahibine öderlerdi[186].

Tapulu toprak sisteminin, boş kalan toprakların ihya edilmesi amaçlanarak uygulandığı, Loziçe köyündeki bir kayıtta açıkça görülmektedir; "*Zikr olan hassa çayır kimesne tasarrufunda olmayub hali olub müstahıkk-ı tapu olmağın mezkûrdan Dimitri tâlib olub Hızâne-i Âmire içün 90 akça resm-i tapuları alınub mezkûra tapu verildi*[187].

1582 yılında Bana köyünde bulunan çayırın mahsulü detaylı şekilde araştırılmış ve kimsenin tasarrufunda olmadığı saptanmıştır. Fakat çayırın tapusu vardır ve Memi Bey tasarrufunda kaydedilmiştir. Bu sebeple çayırdan 300 akça tapu resmi alınarak Hazine-i Amire'ye gönderilmiştir[188]. Diğer bir örnekte ise Milekani köyündeki boş olan çayırın tasarrufu için talip olan köy ahâlisinden 50 akça tapu resmi alınmış ve ahaliye tapu verilmiştir[189]. Benzer örneklerle sıkça karşılaşılmaktadır. Osmanlı ekonomisinin temel taşlarından olan timar sistemi, tapu tahrir defterlerinden takip edilebilmekte, defterlere timarların dağılımı ayrıntılı olarak yansımaktaydı. Tahrir işlemlerinin hassas bir şekilde yapılmasının en önemli nedeni de buydu. Vergilendirmeye tâbi tutulabilecek olan her türlü malın kayıtlara geçmesi gerekiyordu ki devlet, söz konusu vergilerden mahrum kalmasın. Diğer bir deyişle, vergi kaçırılmasının önüne geçilmeye çalışıyordu.

---

[185] "*Zikr olan hassa sazlık kimesne tasarrufunda olmayub müstahıkk-ı tapu olmağın mezkûr Daye talip olub Hazine-i Âmire içün 200 akça resm-i tapu alınub mezkure tapuya verildi*". TKGM.KKA, TTd. 93, vr. 171 (H.990/M.1582).

[186] Osoyani köyünde müşterek olan gayrimüslimler tarafından tapuname ile zemin ve çayır işletilmiştir. "*Hâsıl-ı bağ harab, zemin 1, çayır: 1. Hasıl-ı asnü'l-öşr: 70 ber muceb-i defter-i atik. Der yed-i Nikola Radunya ve Nikola Kavrin ve Yivan İsteban ziraat edüb öşrün verirler ber muceb-i tapuname".* TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 172 (H.990/M.1582).

[187] TKGMA. KKA, TTd. 93, vr. 184 (H.990/M.1582).

[188] *Zikr olan çayırın mahsulü hîn-i tahrirde tefahhus olundukda kimesne tasarrufunda olmayub müstahıkk-ı tapu olduğu sebebden Hızâne-i Âmire isâl içün mezkûrun üçyüz akça resm-i tapusu alınub mezkûra tapuya verildi*; TKGM.KKA, TTd. 93, vr. 150 (H.990/M.1582).

[189] TKGM.KKA, TTd. 93, vr. 165 (H.990/M.1582).

Tapulu toprakların yaygınlık kazanmasıyla kazadan alınan tapu vergisi miktarı da artmıştır. 1570 ve 1582 yıllarında kazadan alınan toplam tapu vergisi 4490 akçadır[190].

6- Duhan Resmi (Tütün Vergisi)

Resm-i Duhan olarak kayıtlarda geçen vergiyle ilgili olarak Neşet Çağatay,[191] "*hariçden bir kimesne gelip sipahi toprağında kışlasa müzevveç olsa (evli olsa) resm-i duhan altı akçe alına ve yer ziraat ederse resm-i zemin verip resm-i duhan vermeye ve kışlâkcı olan kimesneler üç yıl resm-i duhan verip üç yıldan ziyade olursa sipahisine on sekizer akçe resm-i bennâk vere"* ifadesine yer vermiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere duhan vergisi, daha çok yerleşik olarak sürekli aynı yerde oturmayan, konargöçer, yörük, gezgin ve evli kişilerden alınmaktaydı.

İskenderiye kazasından İpek kaza merkezine 1570 yılında geldikleri anlaşılan ve ayakkabıcılık yapan 13 hane gayrimüslimden hane başına altı akça olmak üzere toplam 78 akça duhan resmi alınmıştır[192]. 1582 yılında ise bu kişilerin sayısı yediye düşmüş ve resm-i haymâna adı altında hane başına altı akça olmak üzere toplamda 42 akça vergi alınmıştır[193].

Deçani köyünde 1570 yılında yedi hanelik bir grubun duhan resmi verdiği görülür. Vergi, gelir kısmına "*resm-i haymâna"* olarak kaydedilmiş ve hane başına altı akça olmak üzere toplamda 42 akça alınmıştır. Bahsi geçen bu yedi hane, Petrişpan Nahiyesi'nden Deçani köyüne gelmiştir[194]. Yine aynı yıl Petrişpan'dan 17 hane İstrelçe köyüne gelmiş ve bu köyde kışlamıştır. Bu konargöçer zümreden, haymana vergisi olarak yine hane başına altı olmak üzere toplamda 102 akça alınmıştır[195].

---

[190] Tapu vergisinin dağılımı için bkz. Ek-XXIII.

[191] Neşet Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 5, 1947, s. 505

[192] BOA, TTd. 500, s. 377 (H.978/M.1570).

[193] TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 143 (H.990/M.1582).

[194] BOA, TTd. 500, s. 441 (H.978/M.1570).

[195] BOA, TTd. 500, s. 412 (H.978/M.1570).

F- Diğer Vergiler

Bâc-ı hamr olarak kaydedilen ve şaraptan alınan vergi 1485 yılında Gırniçal köyünden 30 akça[196], "*bac-ı hamr ez-hâriç"* olarak Hrastoviç köyünden sekiz akça[197] ve Berkova köyünden 200 akça,[198] Suhogırla Nahiyesi'ne bağlı Orlat köyünden ise 10 akça[199] olmak üzere toplamda 248 akça bâc-ı hamr alınmıştır. 1570 yılında bâc-ı hamr adı altında İpek'ten toplam 862; 1582 yılında ise 480 akça alınmıştır.

"*Resm-i mirepon-mirpon"* olarak kayıtlarda yer alan verginin de yine şarapla ilgili olduğu düşünülmektedir. Brestovik köyünden bu verginin 300 akça[200], Kerihsa'dan 50 akça alınmıştır, Kerihsa köyünde verginin fıçı ile ölçüldüğü görülür[201]. 1485 yılı için fıçı vergisi toplamı ise 3781 akçadır. Sadece Çernomile köyünden alındığı görülen resm-i tekne vergisinin miktarı da 50 akçadır.

Bu vergilerin dışında Yaylak vergisi olarak İpek köylerinden 1570 yılında 2050 akça alınırken; 1582 yılında yaylak vergisi % 12 oranında artmış ve kazadan farklı birimlerden toplam 2310 akça alınmıştır.

[196] BOA, TTd. 17, s. 238 (H.890/M.1485).
[197] BOA, TTd. 17, s. 240 (H.890/1485).
[198] BOA, TTd. 17, s. 243 (H.890/1485).
[199] BOA, TTd. 17, s. 367 (H.890/1485).
[200] BOA, TTd. 17, s. 152 (H.890/1485).
[201] BOA, TTd. 17, s. 155 (H.890/1485).

SONUÇ

Günümüzde Kosova sınırları dâhilinde bulunan ve ülkenin büyük şehirlerinden biri olan İpek, 1462 yılında kesin olarak Osmanlı idaresine girmiştir. Osmanlı hâkimiyetinden hemen sonra Dukakin Sancağı'na bağlanan İpek Kazası, 1479 yılında kurulan İskenderiye (İşkodra) Sancağı'na dâhil edilmiştir. 1530 yılında ayrı bir idari bölge olarak tesis edilen Dukakin Vilayeti'nin merkezi olmuşsa da XVI. yüzyıl sonlarına kadar İskenderiye Sancağı'na bağlı bir kaza olarak tahrir defterlerine kaydedilmiştir. Dukakin ve İskenderiye sancak beylerinin tasarrufunda bulunan İpek, 1783 yılında ise İşkodra Sancağı'na bağlı bir nahiye olarak idari taksimattaki yerini almıştır. 1877 yılında kurulan Kosova Vilayeti'nin merkezi olan Prizren Sancağı'nın kazalarından biri olan İpek, 1878 yılında Prizren Sancağı'ndan ayrılarak kendi adıyla kurulan bir sancak haline gelmiştir.

İskenderiye Sancağı'na bağlı olan ve çalışma konumuzu oluşturan İpek Kazası'nın Balkan Devletleri tarafından kullanılan ismi Peç'tir. Balkanlarda iki Peç şehrinin bulunması sebebiyle bazı çalışmalarda bu iki kazanın birbirine karıştırıldığı görülmüş ve yanlışlıklar düzeltilmeye çalışılmıştır. Balkanlarda bulunan diğer Peç şehri, Macaristan'da yer almakta ve Osmanlılar tarafından Peçuy-Peçoy olarak adlandırılmaktadır.

İpek Kazası'nın nüfus yapısına bakıldığında 1485 yılında gayrimüslimlerin büyük bir çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. 1530 yıllarından itibaren İpek kaza merkezi, cami, mescit ve hamam gibi klasik Türk-İslam mimarisine bürünmüş ve bu yapıların çevresinde Müslüman nüfus yerleşmiştir. Kaza merkezinde bulunan nüfusun Anadolu'dan getirilen Müslümanlar olduğu düşünülmektedir. Bu kişilerin köylere yerleştirilmediği de anlaşılmaktadır. Köylerde Müslüman nüfus zamanla artmışsa da kayıtlardan bu Müslümanların din değiştirme sonucunda ortaya çıktığı görülmüştür. Hem baba adı Abdullah olan kişilerin çoğunluğu oluşturması, hem de *El-muhtedi* olarak kaydedilen kişilerin varlığı, gayrimüslimlerin İslam dinini seçtiğini kanıtlamaktadır. Bununla birlikte İpek kırsalında gayrimüslimlerin sayısı, her zaman Müslümanlardan kat be kat fazla olmuştur. Osmanlı Devleti, fethedilen bir

bölgenin kırsal kesiminden ziyade şehir merkezlerinin bir Türk-İslam şehrine dönüşmesini önemsemiştir. Bu yüzden de 1485 yılı hariç, şehir merkezindeki nüfusun büyük bir çoğunluğu Müslümanlardan oluşmuştur.

İncelenen tahrir defterleri neticesinde İpek kaza merkezinin ve kırsalının nüfus değişimleri 1485 yılından 1582 yılına kadar takip edilebilmiş, bu dönemlerde meydana gelen değişimler belirlenebilmiştir. 1485 yılından 1582 yılına kadar geçen süreçte kaza merkezindeki Müslüman nüfus 33 haneden 142 haneye yükselerek % 330 artmış, gayrimüslimler ise 104 haneden 8 haneye düşerek % 92 oranında azalmıştır. 1485 yılında İpek kaza merkezinde Müslümanlar, toplam nüfusun % 24'ünü oluşturmaktaydı. 1582 yılına ait verilere göre ise İpek merkezi artık nüfusunun % 94,6'sını Müslümanların oluşturduğu bir İslam şehrine dönüşmüştür.

1530 yılında kaza merkezinde 5 Müslüman, 6 gayrimüslim mahallesi bulunmakta bu mahallelerde toplam 150 Müslüman, 118 gayrimüslim yaşamaktadır. Yerleşimin bulunduğu 306 köyün 277'si sadece gayrimüslimlerden oluşuyor, 29 köyde ise Müslümanlar ve gayrimüslimler beraber yaşıyordu. İpek kırsalında toplam 55 Müslüman vergi yükümlüsü mevcutken, gayrimüslimlerin hane sayısı ise 7919 idi.

1570 ve 1582 yıllarına ait iki mufassal defterlerine göre, her iki dönemde de İpek Kazası'nda nefs, mahalle, köy, manastır ve mezraa olmak üzere 290 birim bulunmaktaydı. 1570 yılında gerek kaza merkezi gerekse köylerde yaşayan nüfus artmıştır. 1582 yılında ise nüfus artışı bu kez ters bir ivme kazanmış, kaza merkezinde bulunan mahallelerde, köylerde ve diğer yerleşim birimlerinde nüfus oranı ciddi oranda azalmıştır. Bununla birlikte kırsal alanda Müslümanlar, çift olarak kaydedilmiş ve tıpki gayrimüslimler gibi statülerine göre vergi kayıtlarında yerlerini almıştır. 1530 yılı kırsalında 55 haneden ibaret olan Müslümanlar, hane sayılarını 1570 yılında 261'e, 1582 yılında ise 353'e yükseltmişlerdir.

İpek'teki köy, mezraa ve manastır sayılarının 1485 yılından 1582 yılına kadar değiştiği görülmüştür. 1485 yılında 264 köyü, 16 manastırı ve 15 mezraası olan İpek'in 1530 yılında 306 köyü, 13 manastırı ve 12 mezraası vardı. 1570 ve 1582 yıllarında ise İpek'in köy sayısı 252'ye düşmüştür. Bu dönemde 12 manastırı

bulunan İpek'te mezraa sayısı yükselerek 25'e çıkmıştır. Bu dönemde mezraa olarak kaydedilen birimlerin bir çoğu reayası dağılan çevre köy ahalisi tarafından tarım yapılan ve ekinlik alana dönüşen köylerdir. Köy sayısının azalmasına karşın nüfusun artması, buna mukabil üretimin azalması da tespit edilen diğer verilerdendir. 1582 yılında üretimin özellikle hububat ürünlerinde azalması bölge halkının beslenme sıkıntısı çekebileceği izlenimini vermektedir.

Bölge nüfusunun Müslümanlar dışında Sırp ve Arnavutlardan oluştuğu anlaşılmaktadır. Öyle ki kayıtlarda *Arnavud* önadıyla kaydedilen birçok kişi bulunmaktadır. Arnavutlara timar da verilmiştir. Yine Arnavutluk bölgesinde Osmanlı sarayına giden ve orada önemli görevlere yükselen kişiler, kendi adlarına İpek Kazası'nda cami, mescid gibi dinî eserler yaptırmıştır. Sadrazam olan Merre Hüseyin Paşa, bu kişilerden birisidir.

İpek Kazası'nın Ortodokslar için önemi büyüktür. Çünkü kazada bulunan Sırp kilisesi Stefan Duşan döneminde patriklik seviyesine çıkmış ve İpek uzun yıllar patriklik merkezine ev sahipliği yapmıştır. Patrikhane, 1459 yılında kapatılmışsa da 1557 yılında Osmanlı Devleti'ne bağlı bir şekilde tekrar açılmıştır. Patrikhanenin bu dönemden sonraki faaliyetlerine Osmanlı Arşivi'nde yer alan belgeler sayesinde ulaşılabilmiştir. Patrikhane ve ona bağlı metropolitliklerde yaşanan olaylarda Osmanlı Devleti'nin Ortodoks tebaanın hak ve hürriyetlerini korumaya çalıştığı, herhangi bir haksızlığa uğradığında halkın yanında yer aldığı görülmüştür. Öyle ki patrikhaneye bağlı Ortodoks reayadan fazla vergi talep edilmemesi, vergilerin toplanması esnasında idarecilerin reayaya zulm edip zorluk çıkarmaması sık sık belirtilen ifadeler arasında yer almıştır. Patrikhanenin Osmanlı idaresinde tekrar açılması ve Sırpların kendilerine ait bir dini merkezlerinin bulunması, Sırpların milli özelliklerini korumuş, Sırplık bilincinin kaybolmasına fırsat vermemiştir.

Osmanlı Devleti'nin İpek Patrikhanesi'ni tekrar açmasının ise kendince nedenleri bulunmaktaydı. Bunlardan birisi Balkanlarda Türk hakimiyetinin yerleşmesi için uygulanan istimalet politikasıydı. Bu politika gereği Ortodokslara kendi hak ve özgürlükleri verilmişti. Patrikhanenin açılmasının bir diğer nedeni ise Osmanlı Devleti'nin Sırpları kendisine bağlı bir yapıda tutmak istemesidir. Bu

sayede Ortodokslar, Osmanlı Devleti'nden memnun olarak onun yanında yer alacak ve isyan hareketlerinde bulunmayacaklardı. Yine bir devlet politikası olarak Katolik ülkelerden olan Habsburg İmparatorluğu'na karşı Ortodoks Sırplar desteklenmiştir. Fakat Patrikhane sayesinde kendi bilinçlerini canlı tutan ve bir bütünlük içinde bulunan Sırplar, Osmanlı Devleti'ne karşı birlikte hareket etmiş ve Osmanlı aleyhine faaliyetlerde bulunmuşlardır. Durumun farkına varan Osmanlı Devleti de Patrikhaneyi artık bir tehlike olarak görmüş ve 1766 yılında Sırp Ortodoks Patrikhanesini kapatarak Sırpları, İstanbul Rum Patrikhanesine bağlamıştır.

Tahrir defterlerinin incelenmesi neticesinde bölgedeki büyük bir çoğunluğun iktisadî faaliyetinin tarım ve hayvancılığa dayandığı görülmüştür. Kazanın çok fazla sayıda köyü bulunmaktaydı. Bu sayı, zamanla kendine bağlı olan Altunili nahiyesinin 1570 yılındaki kayıtlardan itibaren doğrudan sancağa bağlı bir nahiye konumuna yükselmesiyle azalmıştır ki zaten XVII. yüzyılda Altunili de kaza olmuştur. 1570 ve 1582 yıllarında İpek bir nahiye merkezi olarak kayıtlarda geçmişse de yapı olarak kaza özelliğindedir.

İpek dâhilinde bulunan köylerde yetiştirilen tarım ürünlerinin başında birçok yerde olduğu gibi buğday, arpa, darı ve çavdar gelmektedir. Bunların dışında pamuk, keten, lahana da bölgede tarımı yapılan ürünlerdendir. 1485 yılında *resm-i güğül* olarak kaydedilen vergiden, ipekböceği yetiştiriciliğinin de yapıldığı anlaşılmaktadır. Fakat daha sonraki yıllarda ipekböcekçiliği üretimi oldukça azalmıştır. 1570 yıllarından itibaren ise İpek kazası dâhilinde safran üretimi artmıştır. Genel olarak kazada, üzüm bağlarının çokluğu dikkat çekicidir. Şıra üretimi hemen her köyde yapılmaktadır. Kazada, kiraz, ceviz ve kestane ağaçları da bulunmaktadır. Hayvancılık olarak en sık rastlanan alan ise domuz besiciliğidir. Kovan ya da küvare olarak kaydedilen verilerden arıcılık ve bal üretiminin de önemli miktarda olduğu görülmüştür.

İpek'e bağlı köylerden bazılarının reayası dağılmış, bu köyler çevre köy ahalisi tarafından ziraat yapılan alanlara, mezraalara dönüşmüştür. Köylere dair verilen bilgilerden istifade edilerek İpek'te iskân ve göç hareketleri de kısmen takip edilebilmiştir. Şöyle ki ahalisi dağılan bazı köylerde, reayanın nereye gittiği de

bildirilmiştir. Böylece kaza dâhilindeki yerleşim birimleri arasında yaşanan nüfus hareketleri de belirlenebilmiştir.

İpek Kazası'nda bulunan topraklar has, timar ve zeamet olarak timar sistemine dahil edilmiştir. Bununla birlikte gayrimüslimlerin elinde bulunan bir şehir, şerî kurallarla da yönetilen bir devlet tarafından ele geçirilmiştir ve burada kurulacak Osmanlı düzeni ve sisteminin, Anadolu'da bulunan bir şehirdekinden farklı olması oldukça doğaldır. Osmanlı hâkimiyeti başlamadan önce toprak sahibi olan gayrimüslimlerin hakları korunmuştur. Yine gayrimüslimlere timar verilmesi de bu sebeple gerçekleşen bir uygulamadır. Yönetim anlamında gayrimüslimler ve Müslümanlar iç içe geçmiştir. Gayrimüslim toprağında bulunan bir Müslüman hanesinden de tıpkı gayrimüslim hanelerinden alındığı gibi ispence vergisi olarak 25 akça alınmıştır. 1570 ve 1582 yıllarında çiftliklerin sayısı İpek Kazası'nda artmış, Müslümanlar artık çift olarak kaydedilmişler ve resm-i çift olarak kendilerinden 22 akça vergi alınmıştır.

Bu çalışma ile Osmanlı Devleti'nin klasik döneminde Balkan coğrafyasında uyguladığı sistem, İpek Kazası örneğiyle resmedilmeye çalışılmıştır. Yine İpek özelinde Osmanlı taşrasının genel görünümü hakkında bilgi edinilmiştir. Ayrıca bölgenin demografik yapısına bağlı olarak Osmanlı Devleti hâkimiyetindeki gayrimüslim reayanın nasıl yönetildiğine, birinci el kaynaklar sayesinde şahitlik edilebilmiştir. Balkanlarda bulunan sancak ve kaza çalışmalarına bir yenisi daha eklenmiş, ileride bölgeyle ilgili yapılacak araştırmalara bir çalışma örneği daha sunulmuştur.

KAYNAKÇA

1-ARŞİV KAYNAKLARI

A-BAŞKANLIK OSMANLI ARŞİVİ (BOA)

a-Tapu Tahrir Defterleri

TTd. 17, (H. 890/M. 1485).

TTd. 26M, (H. 902/M. 1496).

TTd. 367, (H. 937/M. 1530).

TTd. 476, (H. 977/M. 1569-70).

TTd. 500, (H. 978/M. 1570-71).

TTd. 786, (H. 1065/M. 1654-55).

b- Mühimme Defterleri

A.{DVNSMHM.d. 6 (H.972/M.1565).

A.{DVNSMHM.d. 5 (H.973/M.1566).

A.{DVNSMHM.d. 7 (H. 975/M.1568).

A.{DVNSMHM.d. 22 (H. 981/M.1573).

A.{DVNSMHM.d. 23 (H.981/M.1574).

A.{DVNSMHM.d. 25 (H.981/M.1574).

A.{DVNSMHM.d. 26 (H.982/M.1574).

A.{DVNSMHM.d. 30 (H.985/M.1577).

A. {DVNSMHM.d. 39 (H.987/M.1580).

c. Maliyeden Müdevver Defterler (MAD.d.)

18016 (H.925/M.1519), 34 (H.948/M.1541), 68 (H.961/M.1554), 3073 (H.989/M.1581), 4182 (H.1024/M.1615), 107 (H.1027/M.1618), 2751 (H. 1030/M.1621), 47 (H.1066/M.1656), 3157 (H. 1073/M.1663), 4353, (H. 1074/M.1664), 3698 (H.1082/M.1671), 3004 (H. 1087/M.1677), 3006 (H. 1104/M.1693), 3005 (H. 1110/M.1699), 3022 (H. 1116/M.1705), 3213

(H.1119/M.1708), 6172 (H. 1124/M.1713), 2879 (H. 1155/M.1743), 5765 (H.1159-M.1746).

d- Divân-ı Hümâyun Baş Muhasebe Defterleri (DBŞM.d.) 79, (1572-1576).

e-Ali Emiri Tasnifi

Ali Emiri Sultan IV. Mehmed (AE. SMMD. IV), 23/2650, (H.1086/M.1675), 34/3852, (1086-1676).

Ali Emiri Sultan II. Ahmed (A.E. SAMD II): 16/1729 (1103-1691).

Ali Emiri Sultan III. Ahmed (A.E. SAMD. III): 217/20959 (H. 1116/M.1705), 121/11863 (H. 1123/M.1711), 105/10403 (H.1131/1719), 191 /18432 (H.1132/M.1720), 214/20677 (1135/1723), 96/9504 (H. 1137/M. 1725).

Ali Emiri Sultan I. Mahmud (AE.SMHD. I): 190/14790, (H.1147/M.1735).

Ali Emiri Sultan II. Mustafa (AE. SMST. II), 20/1931 (H.1115/M.1703)

Ali Emiri Sultan III. Mustafa (AE. SMST. III), 58/4291 (H.1180/M.1767).

f- Cevdet Tasnifi

Cevdet Adliye (C. ADL): 47/2825 (H.1114/1702), 14/881 (1133/1720), 19/1146 (H.1133/M.1721), 1/57 (H.1133/1720), 30/1813 (H.1153/M.1740), 31/1847 (H.1153/M.1740), 52-3168 (H.1154/M.1741).

Cevdet Askeriye (C. AS.): 20/1856 (H.1077-M.1666), 676/28394 (M. 1720-22), 334-13830 (H.1173/M.1760).

Cevdet Evkâf (C. EV.): 46/2281, (1138/1726), 99/31425 (H.1142/M.1729), 623/4907 (H.1147/M.1735).

g-Avlonya Gümrüğü Mukataası Defterleri (D.AVG.d..)

24456 (H.992/M.1584), 15/32 (H.1107/M.1696), 15/33 (H.1107/M.1696), 15/34 (H.1107/M.1696), 129/1 (H.1152/M.1739).

h- Büyük Kale Defterleri (D.BKL.d.)

32280 (H. 1113/M. 1711), 32335 (H. 1125/M. 1713).

ı- İbnü'l-Emin Tasnifi

İbnül'Emin Maliye (İE. ML.), 60/5640 (H.1109/M.1697), 51/4852 (H.1115/1703), 85/8028 (H.1126/1714), 85/8037 (H.1126/1715).

İbnül'Emin Askeriye (İE. AS.), 61/559 (H.1116/M. 1705).

İbnül'Emin Tezkere (İE. TZ.),06/597 (H.1113/M.1701).

i-Kâmil Kepeci Tasnifi

Kâmil Kepeci Mevkufat Kalemi Ganem Kitâbeti: (KK.d.):

3934, (H.995/M.1587), 3944 (H.1003/M.1595).

j-Küçük Kale Defterleri: (D.KKL.d.)

32856 (1102/1691), 32859 (H. 1114/M.1703), 32861 (H. 1116/M.1705), 32862 (H. 1117/M.1706), 32869 (H. 1124/M.1712), 32880 (H. 1126/M.1714), 32891 (H. 1129/M.1717), 32895(H. 1130/M.1718), 33111 (Tarihsiz).

k-Mevkufât Kalemi Defterleri (D.MKF.D.)

27426 (H.1033/M.1624), 27450 (H.1047/M.1638), 27470 (H.1055/M.1646), 27489 (H.1087/M.1676), 27575 (H.1095/1684), 27793 (H.1111/M.1699).

l- Timar-Ruznamçe Defterleri (DFE.RZ.d.)

293 (H.1017/1609), 388 (H.1028/1619), 499 (H.1040/1631), 601 (H. 1054/M.1645), 677 (H.1064/M.1654), 787 (H.1075/M.1665), 858 (H.1087/M.1677), 907 (H. 1095/M.1684), 983 (H.1105/1694), 1323 (H. 1121/M.1710).

B-TAPU KADASTRO GENEL MÜDÜRLÜĞÜ KUYÛD-I KADÎME ARŞİVİ (TKGM.KK)

TTD. 93 (H. 990- M. 1582), TTd. 276 (M. 1590).

C- VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ARŞİVİ (VGMA)

VGMA, 43/18, (1119/1707)

VGMA, 000/149, (1147/1734)

VGMA, 171/1649, (1248/1833)

VGMA, 580/293, (1254/1838)

VGMA, 171/1126, (1257/1841)

2-YAYINLANAN ARŞİV KAYNAKLARI

AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 1. Kitap, İstanbul 1990.

AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 4. Kitap I. Kısım, İstanbul 1992.

BARKAN, Ömer Lütfi, *Hüdavendigar Livası Tahrir Defterleri I*, Ankara 1988.

EMECEN Feridun M., - İlhan Şahin, "Osmanlı Taşra Teşkilâtının Kaynaklarından 957-958 (1550-1551) Tarihli Sancak Tevcîh Defteri I", *Belgeler*, C. XIX, S. 23, Ankara 1998, s. 53-123.

İNALCIK, Halil, *Hicri 835 tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, Ankara 1987.

Kânûnnâme-i Sultânî Ber Mûceb-i 'Örf-i 'Osmânî, Haz. Robert Anhegger-Halil İnalcık, Ankara 2000.

McGOWAN, Bruce W., *Sirem Sancağı Mufassal Tahrir Defteri*, Ankara 1983.

Salname-i Vilâyet-i Kosova, Yayına Haz. H. Yıldırım Ağanoğlu, İstanbul 2000.

367 Numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri ile 94 ve 1078 Numaralı Avlonya Livâsı Tahrir Defterleri (926-1520/937-1530) III, Yanya, İskenderiye, Ohri, İlbasan ve Avlonya Livâları ile Dukakin Vilâyeti, Dizin, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 2008.

MAD 506 Numaralı Semendire Livâsı İcmâl Tahrir Defteri (937/1530), Dizin ve Tıpkıbasım, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri

Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 2009.

PULAHA, Selami, *Defteri I Regjistrimit Të Shkodrës I Vitit 1485*, Tirane 1974.

3-KAYNAK ESERLER

Ayn-ı Ali Efendi, *Kavânîn-i Âli Osman der Hülâsa-i Mezâmin-i Defter-i Dîvân*, İstanbul 1979.

Aşıkpaşazâde, "Tevârîh-i Âl-i Osman", Çiftçioğlu N. Atsız neşri, *Osmanlı Tarihleri*, I, İstanbul 1949.

Dukas, *Bizans Tarihi*, Çev. V. L. Mirmiroğlu, İstanbul 1956.

Enveri, *Düstûrnâme-i Enverî (19-22. Kitaplar) Osmanlı Tarihi (1299-1465), Haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2012.*

Evliya Çelebi Seyahatnamesi I, 1.-6. Kitaplar, Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, Robert Dankoff, Zekeriya Kurşun, İbrahim Sezgin, İstanbul 2011.

*Gazavât-ı Sultan Murâd b. Mehemmed Hân, İzladi ve Varna Savaşları (1443-1444) Üzerinde Anonim Gazavâtnâm*e, Haz. Halil İnalcık-Mevlûd Oğuz, Ankara 1989.

Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, Çev. Fikret Işıltan, Ankara 2006.

Kâtip Çelebi, *Düsturu'l-Amel li-islahi'l-halel*, Haz. Ali Can, Ankara 1982.

Kritovulos Tarihi 1451-1467, Çev. Ari Çokana, İstanbul 2012.

Lütfî Paşa, *Tevârih-i Âli Osman*, Osmanlıca Metni Notlarla Haz. Âli Bey, Önsöz ve İndeks: M. Serhan Tayşi, İstanbul 1990.

Mehmed Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, İstanbul 1297.

Oruç Bey, *Oruç Bey Tarihi*, Haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2008.

Peçevi İbrahim Efendi, *Târih-i Peçevî I-II*, Önsöz ve İndeks: Fahri Ç. Derin-Vahit Çabuk, İstanbul 1980.

Şemseddin Sami, "İpek", *Kâmusu'l-Âlâm*, C. 2, İstanbul 1306, s.1116-1117.

Tursun Bey, *Târîh-i Ebü'l-Feth*, Haz. Mertol Tulum, İstanbul 1977.

4-ARAŞTIRMA ESERLERİ

AFYONCU, Erhan, *Osmanlı Devlet Teşkilâtında Defterhâne-i Âmire (XVI. ve XVIII. Yüzyıllar)*, Ankara 2014.

AFYONCU, Erhan, "Osmanlı İdaresinde Sırbistan", *Balkanlar El Kitabı*, C.1, s. 345-363.

AHMETAJ, Seda Şahin, *Kosova Vilayeti: İpek Sancağı'nın İdari ve Sosyal Yapısı,* İstanbul Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012.

AHMETAJ, Seda Şahin, "Kosova Vilayeti Salnamelerine Göre İpek Sancağı'nın İdari Yapısı", *Türk Tarihinde Balkanlar*, Sakarya 2013, s. 687-697.

AKDAĞ, Mustafa, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası*, Celali İsyanları, İstanbul 1995.

AKDAĞ, Mustafa, *"Türkiye'nin İktisadî ve İçtimaî Tarihi"*, İstanbul 2010.

AKTEPE , M. Münir, "Kosova", *DİA,* C. 26, İstanbul 2002, s. 216-219.

AKYÜZ, Jülide, *İşkodra (İskenderiye) Sancağı (1485-1570)*, Atatürk Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 1998.

ANCSOMBE, Frederic F., "The Ottoman Empire in Recent İnternational Politics II: The Case of Kosova", *The İnternational History Review*, Vol. 28, No:4, 2006, https://doi.org/10.1080/07075332.2006.9641111, s. 758-793.

ALADA, Adalet Bayramoğlu, *Osmanlı Şehrinde Mahalle*, İstanbul 2008.

ARIKAN, Zeki, "XIV-XVI. Yüzyıllarda Ayasuluğ", *Belleten*, C. LIV, S. 209, Ankara 1990, s. 121-180.

ARIKAN, Zeki, "Tahrir Defterlerinde Geçen Deyimler", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, S. XVI., İstanbul 1996, s. 5.

ARUÇİ, Muhammet, "Kosova (Osmanlı Dönemi Sonrası)", *DİA,* C. 22, İstanbul 2002, s. 219-221.

ATAR, Fahrettin**,** "Kadı", *DİA,* C. 24, İstanbul 2001, s. 66-69.

AYVERDİ, Ekrem Hakkı, *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri-Yugoslavya,* C. II-III, İstanbul 1981.

AYVERDİ, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük,* C. 1, C. 2, C. 3, İstanbul 2011.

BABİNGER, Franz, *Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı*, İstanbul 2003.

BARKAN, Ömer Lütfi, "Avârız", *İA,* C. II, Eskişehir 2001, s. 13-19.

BARKAN**,** Ömer Lütfi*, XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Ziraî Ekonominin Hukukî ve Malî Esasları,* C. I, Kanunlar, İstanbul 1943.

BARKAN**,** Ömer Lütfi, "Öşür", *Türkiye'de Toprak Meselesi Toplu Eserler 1*, İstanbul 1980, s. 794-804.

BARKEY, Karen, *Eşkıyalar ve Devlet*, Çev. Zeynep Altok, İstanbul 1999

BAYKARA, Tuncer, "Kaza", *DİA,* C. 25, İstanbul 2002, s. 119-120.

BEKADZE, Iasha, "Osmanlı'da Kullanılan Vilayet Tabiri Üzerine", *Karadeniz,* S. 36, ISSN: 1308-6200, 2017, s. 240-268.

BELDİCEANU, Nicoară, *XIV. Yüzyıldan XVI. Yüzyıla Osmanlı Devleti'nde Timar*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara 1985.

BİLGE, Mustafa L., "Arnavutluk", *DİA,* C. 3, İstanbul 1991, s. 383-390.

BULDUK, Üçler, *XVI. Asırda Karahisar-ı Sahib (Afyonkarahisar Sancağı)*, Ankara 2013.

CASTELLAN, Georges, *Balkanların Tarihi,* İstanbul 1993.

CEBECİ, Ahmet, Güray Kırpık, "Tahrir Defterlerine Göre Osmanlı Fethinden Sonra Arnavutluk'ta Hrstiyan ve Müslüman Nüfus

Değişmeleri", *Balkanlarda İslâm Medeniyeti II. Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri (Tiran 2003)*, İstanbul 2006, s. 291-297.

CËRABREGU, Muharem, "Development of Urbanization and Economic Activies in the Province of Kosova During the Ottoman Empire (1389-1912)", *V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi Tebliğler,* 21-25 Ağustos 1989, Ankara 1990, s. 671-680.

CİN, Halil - AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Türk Hukuk Tarihi*, İstanbul 2011.

CLOT, Andre, *İki Kıtanın ve İki Denizin Hükümdarı Fatih Sultan Mehmed*, Çev. Necla Işık, İstanbul 2012.

COVER, Front, *1999 İl Yıllığı*, Ankara 1999.

COOK, M. A., *Population Pressure in Rural Anatolia 1450-1600*, London 1972.

ÇALIK, Sıddık, *Çirmen Sancağı Örneğinde Balkanlar'da Osmanlı Düzeni (15.-16. Yüzyıllar)*, Ankara 2005.

ÇAĞATAY, Neşet, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 5, 1947, s. 483-511.

DANİŞMEND, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, , C. I, İstanbul 1971, s. 342.

DARLİNG, Linda, "Nasihatnameler, İcmâl Defterleri and The Timar-Holding Ottoman Elite in the Late Sixteenth Century", *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Stuides*, XLIII (2014), s. 193-226.

DEMİR, Selçuk, *XVI. Yüzyılda Niğbolu Sancağı*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Erzurum 2014.

DRANÇOLİ, Jahja, "Illyrian-Albanian Continuity on the Areal of Kosova", *Thesis Kosova*, S. 1, Kosova 2008 s. 29-46

DUKA, Ferit "XV-XVIII. Yüzyıllarda Arnavut Nüfusunun İslamlaşması Süreci Üzerine Gözlemler", *OTAM*, S. 2, Ankara 1991, s. 63-71.

EGRO, Driton, "Osmanlı Sancak Kanunnamelerine Göre İşkodra Bölgesi'nin Osmanlı Hâkimiyeti'ne Geçişi Konusunda Bazı Gözlemler (XV-XVI. Yüzyıllar)", *Osmanlı Coğrafyası Kültürel Arşiv Mirasının Yönetimi ve Tapu Arşivlerinin Rolü Uluslararası Kongresi Bildiriler Kitabı*, C. 2, Ankara 2013, s. 689-694.

ELİOT, Sir Charles, *Avrupada'ki Türkiye*, C. II, Çev. Adnan Sınar, Şevket Serdar Türet, İstanbul.

ELSİE, Robert, *Dictionary of Kosova*, Oxford 2014.

EREN, Hasan, "Osmanlı Kanunnamelerinin Dili Üzerine, 1 Gönül", *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları,* Reşit Rahmeti Arat İçin, Seri 1, S. A2, Ankara 1966, s. 172-175.

EMECEN, Feridun M., "Ağıl Resmi", *DİA,* C. 1, İstanbul 1988, s. 467-468.

"Ağnam Resmi", *DİA,* C. 1, İstanbul 1988, s. 478-479.

"Baştina", *DİA,* C. 5, İstanbul 1992, s. 135-136.

"Bennak", *DİA,* C. 5, İstanbul 1992, s. 458-459.

"Çift Resmi" , *DİA,* C.8, İstanbul 1993, s. 309-310

"Kosova Savaşları", *DİA,* C. 26, İstanbul 2002, s. 221-224.

EMECEN, Feridun M. , "I. Kosova Savaşı'nın Balkan Tarihi Bakımından Önemi", I. Kosova Zaferi'nin 600. Yıldönümü Sempozyumu, Ankara 1989, s. 35-44.

EMECEN, Feridun M. , "Mufassaldan İcmale", *Osmanlı Araştırmaları XVI*, İstanbul 1996, s. 37-44.

EMECEN, Feridun M., Osmanlı *Klasik Çağında Hanedan Devlet ve Toplum*, İstanbul 2011, s. 327.

ERCAN, Yavuz, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Voynuklar ve Bulgarlar*, Ankara 1986.

ERDEMLİ, Sinan, Cemal Nuri Tan, *Milli Emlak; Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu'ndan 1/7/1964 tarihine Kadar Uygulanan Hükümler*, Ankara 1964.

ERDOĞRU, Mekmet Akif, *Osmanlı Yönetiminde Beyşehir* Sancağı (1522-1584), İstanbul 2006.

ERGENÇ, Özer, "Osmanlı Şehrindeki "Mahalle"nin İşlev ve Nitelikleri Üzerine", *Osmanlı Araştırmaları IV*, İstanbul 1984, s. 69-78.

ERGENÇ, Özer, "Osmanlı Klâsik Düzeni ve Özellikleri Üzerine Bazı Açıklamalar", *Osmanlı*, C. 4, Ankara 1999, s. 32-39.

ERGENÇ, Özer, *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, Ankara 1995.

FAROQHİ, Suraiya, "Onaltıncı Yüzyıl Boyunca Anadolu ve Balkanlarda Kırsal Toplum I", *Osmanlı Şehirleri ve Kırsal Hayat*, Çev. Emine Sonnur Özcan, Ankara 2006, s. 57-101.

FAROQHİ, Suraiya, *Orta Halli Osmanlılar*, Çev. Hamit Çalışkan, İstanbul 2014.

FAROQHİ, Suraiya, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam*, Çev. Elif Kılıç, İstanbul 2010.

FAROQHİ, Suraiya, " Osmanlı Vergi Mükelleflerinin Siyasal Etkinlikleri ve Saltanatın Meşrulaştırılması Sorunu (1570-1650), *Osmanlı Dünyasında Üretmek, Pazarlamak, Yaşamak*", Çev. Gül Çağalı Güven, Özgür Türesay, İstanbul 2004, s. 285-313.

FOTİĆ, Aleksandar, "Serbian Orthodox Church", *Encyclopedia of the Ottoman Empires*, Newyork 2009, s. 519-520.

GASHİ, Shkëlzen, *The History of Kosova*, Piriştine 2016.

GENÇ, Mehmet, Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi, İstanbul 2012.

GENÇOĞLU, Mustafa, İşkodra Vilayetinin İdari Taksimatı ve Yapısı (1867/1868-1908), *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 13, S. 3, 2015, s. 259-290.

GEORGEVİTCH, T. R., *Macedonia,* London 1918.

GÖKBİLGİN, Tayyip, "Kanuni Sultan Süleyman Devri Başlarında Rumeli Eyaleti Livaları Şehir ve Kasabaları", *Belleten*, C. XX, S. 78, Ankara 1956, s. 247-294.

GÖKTAŞ, Aynur- ALAS, Zahide Çiğdem, "Kosova-Fatih (Çarşı-Bayraklı) Camisi'nin Projelendirme Çalışmaları", *Vakıf Restorasyon Yıllığı Dergisi*, S. 13, İstanbul 2016, s. 88-101.

GRİSWOLD, William J., *Anadolu'da Büyük İsyan 1591-1611*, Çev. Ülkün Tansel, İstanbul 2000.

GÖYÜNÇ, Nejat, "Hane", *DİA,* C. 15, İstanbul 1997, s. 552-553.

GÖYÜNÇ, Nejat, "Hane Deyimi Hakkında", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S. 32, s. 331-348.

GÖYÜNÇ, Nejat, "Osmanlı Devleti Hakkında", *Cogito Osmanlılar Özel Sayısı*, S. 19, İstanbul 1999, s. 86-92.

GÜÇER, Lütfi, *XVI –XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler*, İstanbul 1964.

GÜNAY, Vehbi, "Karaferye Kazası Kadı Sicilleri, *Cihannüma, Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, S.2, 2016, s. 1-31.

GÜNAY, Vehbi, "Rumeliye At Siciller ve Karaferye Kazası Şer'iye Sicilleri Katoloğu", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, S. 2, İzmir 1998, s. 103-114.

HACISALİHOĞLU, Mehmet, "Sırbistan", *DİA,* C. 37, İstanbul 2009, s. 121-126.

HALAÇOĞLU, Yusuf, *XIV ve XVI. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Ankara 1991.

HALAÇOĞLU, Yusuf, "Osmanlı Toprak Düzeni", *Osmanlı Kimliği ve Aşiretler*, İstanbul 2012, s. 53-66.

HALAÇOĞLU, Yusuf "Derbend", *DİA,* C. 9, İstanbul 1994, s. 162-164.

HINZ, Walter*, İslam'da Ölçü Birimleri*, Çev. Acar Sevim, İstanbul 1990.

IŞIK Mustafa, Zeki Çevik, 17 Numaralı, "H. 890/ M. 1485-86 Tarihli Tapu Tahrir Defterine Göre Nefs-i İpek*",* *Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Defteri Hâkanî*, C. 1, İstanbul 2015, s. 29-67.

İBRAHİMGİL, Mehmet Z., "Balkanlar'daki Fatih Sultan Mehmed Camileri", *Balkanlarda İslâm Medeniyeti II. Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri (Tiran 2003)*, İstanbul 2006, s. 513-530.

İBRAHİMGİL, Mehmet Z., Neval Konuk, *Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri*, Ankara 2006, s. 309-310.

IMBER, Colin, *Osmanlı İmparatorluğu 1300-1650*, İstanbul 2006.

İLGÜREL, Mücteba "Acemi Oğlanı", *DİA,* C. I, İstanbul 1988, s. 324-325.

İLGÜREL, Mücteba, "Eşkıya" (Osmanlılar'da Eşkıyalık Hareketleri), *DİA,* C. 11, İstanbul 1995, s. 466-469.

İNALCIK, Halil, "Osmanlı Fetih Yöntemleri", Çev. Hamdi Can Tuncer, *Cogito Osmanlılar Özel Sayısı*, S. 19, İstanbul 1999, s. 115-135.

İNALCIK, Halil, "İslam Arazi ve Vergi Sisteminin Teşekkülü ve Osmanlı Devrindeki Şekillerle Mukayesesi", *İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi,* S. I, İstanbul 1959, s. 29-46.

İNALCIK, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu: Klasik Çağ (1300-1600)*, Çev. Ruşen Sezer, İstanbul 2006.

İNALCIK, Halil, "Osmanlı Metrolojisine Giriş", Çev. Eşref Bengi Özbilen, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S. 73, İstanbul 1991, s. 21-49.

İNALCIK, Halil "Osmanlılarda Raiyyet Rüsumu", *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, İstanbul 1996, s. 575-610.

İNALCIK, Halil, "Stefan Duşan'dan Osmanlı İmparatorluğu'na XV. Asırda Rumeli'de Hıristiyan Sipahiler ve Menşeleri", *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, İstanbul 1996, s. 67-108.

İNALCIK, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Çev. Halil Berktay, C.1, İstanbul 1997.

İNALCIK, Halil, Devlet-i Aliyye, *Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I*, İstanbul 2009.

İNALCIK, Halil, Devlet-i Aliyye, *Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar II*, İstanbul 2014.

İNALCIK, Halil, "Rice Cultivation and the çeltükci-re'âyâ System in the Ottoman Empire, 1600-1700", Turcica, Revue d'ètudes turques XIV, Louvain-Paris-Strasbourg, 1982, s. 69-141.

İNALCIK, Halil, "Çiftlik", *DİA,* C. 8, İstanbul 1993, s. 313-314.

"Eyalet", *DİA,* C. 11, İstanbul 1995, s.548-550.

"İskender Bey", *DİA,* C. 22, İstanbul 2000, s. 561-563.

"Rumeli", *DİA,* C. 35, İstanbul 2008, s. 232-235.

"Timar", *DİA,* C. 41, İstanbul 2012, s. 168-173.

İNAN, Huricihan İslamoğlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Köylü*, İstanbul 1991.

İNBAŞI, Mehmet -Eyüp Kul, *Balkanlar'da Bir Türk Şehri Üsküp, Fetihten XVIII. Yüzyıla Kadar*, Ankara 2018.

İNBAŞI, Mehmet, "Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti ve İskân Siyaseti", *Yeni Türkiye Rumeli Balkanlar Özel Sayısı I,* S. 66, Ankara Mart-Haziran 2015, s. 805-819.

İNBAŞI, Mehmet "Fetihten İtibaren Üsküb'de Türk Nüfusu", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 2, Erzurum 1995, s. 71-80.

İPŞİRLİ, Mehmet, "Avârız Vakfı", *DİA*, Cilt 4, İstanbul 1991, s. 109.

İPŞİRLİ, Mehmet, "Beylerbeyi", *DİA,* C. 6, İstanbul 1992, s. 69-74.

İNCİCİYAN P.L., ANDREASYON, H.D, "Osmanlı Rumelisi Tarih ve Coğrafyası", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* , S. 2-3, İstanbul 1973-74, s. 11-152.

JELAVİCH, Barbara, *Balkan Tarihi I (18. 19. Yüzyıllar)*, Çev. İhsan Durdu, Haşim Koç-Gülçin Koç, İstanbul 2006.

KAYAPINAR, Ayşe, "Voynuk", *DİA,* C. 43, İstanbul 2013, s. 126-127.

KENANOĞLU, M. Macit, *Osmanlı Millet Sistemi Mit ve Gerçek*, İstanbul 2004.

KAZICI**,** Ziya, *İslâmî ve Sosyal Açıdan Vakıflar*, İstanbul 1985.

KIA, Mehrdad*, Osmanlı İmparatorluğu'nda Gündelik Hayat*, Çev. Özgür Özol, İstanbul 2013.

KIEL, Machiel, "İpek", *DİA,* C. 22, İstanbul 2000, s. 366-368.

"İşkodra", *DİA,* C. 23, İstanbul 2001, s. 433-434.

"İskeçe", C. 22, İstanbul 2000, s. 553-555.

KILIÇ, Leyla Aksu, "Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Timar ve Ruznamçe Defterleri", *Studies of The Ottoman Domain*, C. 7, S. 2, Şubat 2017, doi number: 10.19039/sotod.2017.54.

KILIÇ, Orhan, *18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti'nin İdarî Taksimatı, Eyalet ve Sancak Tevcihatı*, Elazığ 1997.

KITROMİLİDES, Paschalis M. "Orthodox Culture and Collective Identity in the Ottoman Balkans During the Eighteenth Century," *Orienta Moderno*, S. *18*, 1999, s. 131-145.

KOÇ, Yunus, "Osmanlı'da Kent İskânı ve Demografisi (XV-XVIII. Yüzyıllar", *Türkiye Araştırmaları Literatürü Dergisi*, C. 3, S. 6, 2005, s. 161-210.

KOÇ, Yunus, "Ömer Lütfi Barkan'ın Tarihsel Demografi Çalışmalarına Katkısı ve Klasik Dönem Osmanlı Nüfus Tarihinin Sorunları", *Bilig*, Bahar 2013, S. 65, s. 177-202.

Köprülü, Fuad, *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri*, Ankara 2014.

KUBAN, Doğan, "Anadolu Türk Şehri Tarihi Gelişmesi Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler", *Vakıflar Dergisi*, S. 7, Ankara 1968, s. 53-73.

KUNT, İ. Metin, S*ancaktan Eyalete 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi*, İstanbul 1978.

KURT, Yılmaz, "1572 Tarihli Mufassal Tahrir Defterine Göre Adana'nın Sosyo-Ekonomik Tarihi Üzerine Bir Araştırma", *Belleten,* C. LIV, Nisan 1990, S. 209, s. 181-211.

KÜRKMAN, Garo, *Anadolu Ağırlık ve Ölçüleri*, İstanbul 2003.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat, *15 ve 16. Yüzyıllarda İzmir Kazasının Sosyal ve İktisadi Yapısı*, İzmir 2000, s. 117.

LOWRY, Heath W., *Trabzon Şehrinin İslamlaşması ve Türkleşmesi 1461-1583*, İstanbul 1998.

MANTRAN, Robert, 17. *Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul*, C. I, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay-Enver Özcan, Ankara 1990.

MANTRAN, Robert, 17. *Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul,* C. II, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay-Enver Özcan, Ankara 1990.

MARDİN, Ebül-ulâ, "Kadı", *İA*, C. 6, İstanbul 1977, s. 42-46.

MALCOLM, Noel, *Kosova Balkanları Anlamak İçin*, Türkçesi: Özden Arıkan, İstanbul 1998.

MCGOWAN, Bruce, *Economic Life in Ottoman Europe, Taxation, trade and the struggle for land, 1600-1800,* London 1981.

NESİMİ, Qani, *Ortodoks Arnavutlar*, İstanbul 2011.

OĞUZ, Mustafa, Evangelia Balta," Le Kanunname De L'eurıpe (Milieu du XVIe Siècle)", *Osmanlı Araştırmaları*, XVIII, İstanbul 1998, s. 9-45.

OKTAY Özel, *Türkiye 1643 Goşa'nın Gözyaşları*, İstanbul 2014.

ORHONLU, Cengiz, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı", *Türk Kültürü Araştırmaları*, S. 1-2, Ankara 1976, s. 267-271.

ORHONLU Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbend Teşkilâtı*, İstanbul 1990.

ORHONLU, Cengiz, Nejat Göyünç, "Has", *DİA,* C. 16, İstanbul 1997, s. 268-270.

ORTAYLI, İlber, "Osmanlı Devleti'nde Kadı", *DİA,* C. 24, İstanbul 2001, s. 69-73.

ORTAYLI, İlber, *Osmanlı Toplumunda Aile*, İstanbul 2017.

ORTAYLI, İlber, "Tanzimat Döneminde Balkanlar'da Ulusal Kiliseler ve Rum-Ortodoks Kilisesi", *Osmanlı'da Milletler ve Diplomasi, Seçme Eserler III*, İstanbul 2014, s. 25-32.

ORTAYLI, İlber, *Türkiye Teşkilât ve İdare Tarihi*, Ankara 2008.

ÖZ, Mehmet, "Osmanlılar, Sosyal Hayat, Osmanlı Toplumu", *DİA,* C. 33, İstanbul 2007, s. 532-538.

ÖZ, Mehmet, "Tahrir Defterlerindeki Sayısal Veriler", *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, Ankara 2000, s. 15-32

ÖZ, Mehmet, "Tahrir", *DİA,* C. 39, İstanbul 2010, s. 425-429.

ÖZ, Mehmet, "Tahrir Defterlerinin Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Kullanılması Hakkında Bazı Düşünceler", *Vakıflar Dergisi*, S. XXII, Ankara 1991, s. 429-439.

ÖZ, Mehmet, "Tahrir Defterlerindeki Sayısal Veriler", *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, Ankara 2000, s. 15-32.

ÖZ, Mehmet, *XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı*, Ankara 1999.

ÖZCAN, Abdülkadir, "Dukakinzade Ahmed Paşa, *DİA,* C. 9, İstanbul 1994, s. 550-551.

ÖZCAN, Ruhi "Arşiv Belgeleri Diliyle Su Değirmenleri", *OTAM*, S. 40, Güz 2016, s. 195-203.

ÖZKAN, Ali, "Arnavutluk'un Üç Simgesi: Hacı Ethem Bey Cami, Saat Kulesi ve İskender Bey Heykeli", *Turkish Studies*, Volume 8/2, Ankara 2013, s. 217-237.

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. 1, İstanbul 1983.

PAMUK, Şevket, *Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500- 1914*, İstanbul 2007.

PANZAC Daniel, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Veba (1700-1850)*, Çev. Serap Yılmaz, İstanbul 1997.

PEKAK, M. Sacit, Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Gayrımüslim Vatandaşların İmar Faaliyetleri ve Mustafapaşa (Sinasos), *Bilig*, Güz\ 2009, S. 51, s. 171-204.

REDHOUSE, Sir James, *Turkish and English Lexicon*, Beyrut 1974, yeni baskı: İstanbul 2006.

PETKOVİÇ, Sreten, *The Patriarchate of Pec*, Belgrad 1982.

PREMOVİC, Marijan, "Skadar Defters 1485 as a Source For Studiying The Historical Demography and Ekonomy of The Balkans", *Osmanlı Dönemi Balkan Şehirleri*, C. 1, Ankara 2017.

REXHA, Ilyas, "Kosova Before and During the Ottoman Period of XVth and XVIth Centuries", *Türk Tarihinde Balkanlar*, C. 1, Sakarya 2013, s. 259-284.

RIZAJ, Skender, Kosova, *Arnavut ve Türklerin Dünü, Bugünü ve Yarını*, Piriştine 1993.

RIZAJ, Skender, "Kosova Vilayeti Teşkilatı", *VII. Türk Tarih Kongresi*, C. II, Ankara 1970, s. 665-670.

RIZAJ, Skender, Kosova Gjatë shekujve XV, *XVI dhe XVII: Administrimi, Ekonomia, Shoqeria dhe Levizja Populllore*, Pirishtine 1982.

RIZAJ, Skender, "1581/82 Yılın Mufassal Defterine Göre İpek Şehri", *X. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler*, C. IV Ankara 1986, s. 1751-1755.

RIZAJ, Skender, "Tapu Tahrir Defterlerinin Osmanlıcası", *XI. Türk Tarih Kongresi*, C. III, Ankara 1990, s. 1185-1190.

SAHİLLİOĞLU, Halil, "Avarız", *DİA,* C. 4, İstanbul 1991, s. 108-109.

SANDOR, Papp, "Peçuy", *DİA,* C. 34, İstanbul 2007, s. 214-216.

SARICAOĞLU, Fikret, "Hüseyin Paşa, Mere", *DİA,* C. 19, İstanbul 1999, s. 8-9.

SAYDAM, Abdullah, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, Trabzon 1999.

SELÇUK, Havva, "Rumeli'ye Yapılan İskânlar Neticesinde Kurulan Yeni Yerleşim Yerleri (1432-1481)", *Türkler,* C. 9, Ankara 2002, s. 177-186.

ŞEN, Mehmet Emin, Mehmet Ali Türkmenoğlu, "Avrupa Feodolitesi ile Osmanlı Timar Sistemi Üzerine Bir Mukayese",*The Journal of Academic Social Science Studies*, 5/4, Ağustos 2012, s. 189-204.

SHAW, Stanford J., *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, C. 1, Çev. Mehmet Harmancı, İstanbul 2004.

SERTOĞLU, Mithat, "Osmanlı İmparatorluğu Devrinde Toprak Dirliklerinin Çeşitli Şekilleri", *VI. Türk Tarih Kongresi (Ankara 20-26 Ekim 1961)*, Kongreye Sunulan Bildiriler, TTK Basımevi, Ankara 1967, s. 281-293.

SEZGİN, İbrahim, *XV. ve XVI. Asırlarda Gelibolu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 1998.

SEZGİN, İbrahim, "Osmanlıların Rumeli'ye Geçisi ve İlk Fetihler", *Osmanlı*, C. I, Ankara 1999, s. 212-216.

SOTİROVİĆ, Vladislav B., "The Serbian Patriarchate of Peć in the Ottoman Empire: The First Phase (1557-94)", *Serbian Studies,* Vol. 25, No: 2, Bloomington, IN USA 2011, s.143-170.

SÜLÇEVSİ, İsa-Nebahat , "Kosova Türkçesi-İpek Değişkesi", *Tehlikedeki Diller Dergisi*, C.3, S.3, Kış-2013, s. 367-390.

SÜMER, Faruk, "Kasım Paşa, Güzelce", *DİA,* C. 24, İstanbul 2001, s. 547.

SÜREYYA, Mehmed, *Sicill-i Osmanî*, İstanbul 1971.

ŞAHİN, İlhan, "Şehir" (Osmanlılar 'da), *DİA,* C. 38, İstanbul 2010, s. 446-449.

ŞAHİN, İlhan, "Sancak", *DİA,* C. 36, İstanbul 2009, s. 97-99.

ŞAHİN, İlhan, "Nahiye", *DİA,* C. 32, İstanbul 2006, s. 306-308.

TABAKOĞLU, Ahmet, *Türkiye İktisat Tarihi*, İstanbul 2012.

TAÇ, Hadi*, Hurufât Defterlerine Göre Kosova Vilâyeti (XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısı),* Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2012.

TANSEL, Selahattin*, Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî ve Askerî Faaliyetleri*, Ankara 1999.

TAŞKIN, Ünal, "Rüsûm-ı Örfiye", *Tarih Okulu*, S. XIV, İzmir 2013, s. 55-73.

TUĞLACI, Pars, *Osmanlı Şehirleri*, İstanbul 1985.

TÜRKMEN, İlhan, *XVI. Yüzyılda Belgrad*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 2014.

TÜRKMEN, İlhan, "Osmanlı Kroniklerine Göre Fatih Sultan Mehmed Dönemi Sırbistan Seferleri, *Asia Minor Studies*, C. 3, S. 5, Kilis 2015, s. 114-134.

UĞUR, Yunus, "Şehir Tarihi ve Türkiye'de Şehir Tarihçiliği: Yaklaşımlar, Konular ve Kaynaklar", *Türkiye Araştırmaları Literatürü Dergisi*, C. 3, S. 6, 2005, s. 9-26.

UĞUR, Yunus, "Mahkeme Kayıtları (Şer'iye Sicilleri) Literatür Değerlendirmesi ve Bibliyografya", *Türkiye Araştırmaları Literatürü Dergisi*, C. 1, S. 1, 2003, s. 305-344.

ULUÇAY, M. Çağatay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, İstanbul 2012.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C. 1, Ankara 2011.

ÜÇOK, Coşkun, "Osmanlı Devlet Teşkilatında Timarlar", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 1, Ankara 1944, s. 525-551.

ÜNAL, Mehmet Ali, *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566)*, Ankara 1989.

ÜNAL, Mehmet Ali, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta 2010.

ÜNLÜ, Mucize, *Kosova Vilayeti'nin İdari ve Sosyal Yapısı (1877-1912)*, 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Samsun 2002.

ÜNLÜ, Mucize, "Osmanlı'nın Son Döneminde Bir Balkan Şehri: İpek", *Studies of The Ottoman Domain*, Volume: 7, Issue: 12, February 2017, s.140-164.

WHİTE, Sam, *Osmanlı'da İsyan İklimi, Erken Modern Dönemde Celali İsyanları*, Çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul 2013.

VİRMİÇA, Raif, "İpek", *Medeniyet Araştırma Bilim Dergisi*, S.4, yıl:1, Prizren 2002, s. 135-149.

VİRMİÇA, Raif, *Kosova Hamamları*, Ankara 2002.

VİRMİÇA Raif, *Kosova Tekkeleri Türbeleri ve Kitabeli Mezar Taşları*, İstanbul 2010.

YİĞİT, Ahmet, "XIV-XVI. Yüzyıllarda Menteşe Livasında Değirmenler", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 17, Muğla 2017, s. 101.

YÜRÜK, Doğan, Onur Kabak, "XVI. Yüzyıldan Günümüze Bozkır Su Değirmenleri ve Değirmen İşletmeciliği", *Uluslararası Geçmişten Günümüze Bozkır Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Konya 2016, s. 215-236.

ZINKEISEN, Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 2, İstanbul 201.

EKLER

1485 YILI VERİLERİ

Ek I. 1485 yılı Kırsalındaki Nüfus

Yerleşim Birimi	Müslüman	Gayrimüslim Nüfus		
	Hane	Hâne	Mücerred	Bive
Belopolye-i Kebir	2	72	12	7
Belopolye-i Küçük	-	34	9	6
Bohoçe	2	20	5	4
Rakavaç	-	19	2	3
Kreboglava	-	9	1	-
Brestiye	-	14	4	3
Novasil	1	29	3	1
Petriçe	-	49	6	11
Lişani ?	-	35	10	4
Loziçe	-	29	6	2
Virbniçe	-	21	2	2
Balinçe	-	9	2	2
Yablaniçe-i Kebir	-	38	12	2
Mostar	1	63	10	2
Dobrine	-	10	3	-
Simrake	1	23	7	2
Koçarnik	1	19	13	2
Poboçançi	-	16	5	2
Dolençi	-	32	13	4
Ignela	-	16	5	3
Mn. İspas	-	10	-	-
Mn. Kuzmikan	-	1	-	-
Mn. Şumeti Bogaviç	-	1	-	1
Mn. Mokridol	-	1	-	1
Mn. Navari	-	7	-	-
Mn. Şumnik	-	2	-	-
Mn. Tomaniçe/Tomaçanci	-	4	-	-
Mn. Nova Çirkva	-	8	-	-
Mn. Nikola Çirkva	-	1	-	-
Şabuka	-	18	1	1
Vibarçe	2	6	1	1
Brestovik	-	39	4	3
Budisalçe	1	21	7	3
Yablaniçe-i Sagire	-	3	1	1
Beliçe	1	17	1	1
Otomançe	-	32	5	1
Kerihsa	-	17	4	-
Vrodka	-	16	6	2
Lunik	-	52	10	3
Skoçi	-	27	13	3
Reniça	8	74	14	4
Botuşa	1	35	10	2
Plekani	-	14	3	1
Mel	3	28	9	3
Morina-Altunili	-	28	12	3

Duyak	1	22	9	1
Gorna Çernogovine	-	24	6	2
Yasiçi	-	16	11	3
Dolna Çernogovine	-	9	4	4
Nivokas	3	28	5	1
Peronya	3	27	3	2
İsmoliçe	-	15	8	1
Şipçani	-	42	9	2
Kovaç	-	16	6	1
Miholani	-	12	8	3
Gosturani	-	19	14	1
Çernomile	-	12	6	1
İstebaneselo	-	9	9	3
Gorani	-	12	13	1
Suşani	-	20	10	1
Babnoçi	-	16	8	2
Polye	-	47	16	7
Rodos	-	2	-	-
Şuma ve Nahiye-i Altunili	-	23	9	3
Dolna Bukani	-	13	9	1
Nebonani	-	12	3	7
Bojani	-	58	14	5
Trebnoş	-	11	6	-
Boçoşte	-	6	3	1
Trenopolye	-	9	8	2
Vuçidol	-	12	5	2
Berbat	-	8	2	1
Kamaniçe	-	8	4	1
Büyük Dobroş	-	20	4	1
Küçük Dobroş	-	5	2	1
Sredne Çernogovine	-	8	4	1
Brankofça	-	8	4	2
Tırnova	-	6	3	2
Vagova	-	4	3	2
Kalik	-	5	3	1
Goraniçe	-	6	6	2
Glaçiçe	-	4	3	1
Kolşik	-	20	4	3
Şişmaniçe	-	20	16	4
Popovçi	-	13	6	3
Bonoşuçi	-	9	8	1
Popovçi	-	6	2	-
İstubela	-	3	3	1
Rogam	-	7	2	1
Dolna Kırnine[1]	-	10	3	-
Dragobil	-	6	-	-
Mahalle-i Tırgovişte tâbi-i Suhogırla	-	39	5	1
Mahalle-i Ledaniçe tâbi-i Suhogırla	-	31	3	2

[1] Köyün hane sayısı defterde 15 yazsa da doğrusu 10 hanedir; BOA, TTd. 17, s. 199 (1485)

Mahalle-i Zakut tâbi-i Suhogırla	-	126	13	5
Çirkolaz	-	40	6	1
Oraça	1	27	5	5
Şuşiçe	-	28	5	5
Bana	-	54	2	4
Rudnik	-	31	4	-
Kostriça	-	13	1	1
Dolna Loçine	-	25	3	3
Rugova	-	69	41	6
Karye-i Deçani	-	48	9	4
Mn. Deçani	-	12	-	-
Dyakoviçe	-	54	11	2
Korsorik	3	39	12	2
Gorrajdeva	1	25	3	-
Çerniş	-	3	1	1
Gorna Beliçe	-	56	8	1
Gorna Yoşaniçe	-	49	6	2
Dolna Yoşaniçe	-	40	7	3
Posta Yoşaniçe	-	9	2	1
Zakova	-	21	3	-
Tuçep	-	50	5	2
Bolani	-	9	1	-
Dolna Trebovik	-	11	2	1
Gorna Luka	-	46	15	4
Popole	-	16		1
Gırniçal	-	38	12	2
Şaptir	-	18	1	-
Hrastoviç	-	21	12	2
Uça	1	14	3	-
Çirne Botok	1	18	8	2
Duyak	-	8	7	-
Berkova	-	54	12	2
İstinik	-	37	10	4
Rekova	-	12	2	1
Buçorik	-	6	1	-
Palova	-	8	-	1
Osterbac	-	11	4	1
Şubovik	-	22	7	2
Kruşeviçe	1	57	19	3
Çerniçe	-	16	2	1
Prikoda	-	6	2	1
Muzovanya	-	13	1	-
Rakoş	-	18	7	2
Grabofça	-	11	3	2
Odeniça	-	3	-	-
Çirnelog	-	6	2	-
Yablaniçe	-	28	12	2
Jupe	-	14	3	3
Graboniçe	3	7	2	-
Susiça	-	3	-	1
İslivyani	-	50	23	5
Osak	-	8	6	2

Dobriçedol	-	15	5	1
Kakaleniçe	-	8	1	2
Romaniçe	-	7	2	1
Çernovirha	-	37	11	4
Lubişte	-	30	5	1
Jalçe	-	29	6	-
Lipovaç	-	35	10	3
Lişani	-	28	8	3
Borale	-	27	6	3
Beleg	-	39	9	6
Rilkovina	-	15	2	1
Boboluça	2	28	15	2
Dolna Iglareva	-	11	3	-
Şitopel	-	38	13	4
Tırnova	-	15	4	1
Lukavaç	-	8	4	1
Kotrova Zeramnik/Nika	-	10	5	-
Vardeşte	-	7	3	1
İstik	-	24	6	3
Ozrin	-	13	6	1
Brodnik	-	9	1	-
Bana	-	57	8	2
Lutoglav	-	19	3	2
Çeskova	-	10	2	1
Gorna Barani	-	21	2	3
Gorna Bukani	-	20	9	1
Todoriçoviçe	-	23	4	-
Kradaç	-	5	2	-
İvranik	-	10	1	-
Prekolug	-	8	5	2
Mn. İvrele	-	5	-	-
Dubova	-	9	3	1
Bana	-	16	2	1
Kaşiçe	-	7	2	-
Dolna Barani	-	32	9	4
İstik	-	18	2	1
Çermil	-	67	18	8
İfşiyani	1	49	8	1
Koş	-	55	11	3
Tırbohovçi	-	24	6	2
Milekani	-	21	2	2
Gorna Glokani	-	33	5	2
Vidoş	-	6	4	1
Ruzagri	-	11	7	-
Orhavaç	-	32	9	2
Grebenik	1	30	4	3
Kotradik	-	16	5	3
Lablani	-	21	3	3
Botinbrek	-	20	2	2
Dolna Petriçe	-	14	4	-
Belopavlik	-	5	1	-
Rasuha	-	59	17	5
Lukavaç	-	17	6	2
Obraşka	-	15	6	2

Dolova	-	25	3	-
Istraniş	-	10	8	-
Çupoyova	-	4	-	-
Tominopolye	-	59	7	7
Beliçe	-	20	5	1
İştopol	-	8	6	-
Baram	-	4	4	1
Gorna Loçine	-	11	1	1
Moster	-	25	2	-
Bednoş	-	28	4	2
Şumeniçe	-	5	-	-
Dolna Kaliçani	-	3	2	-
Şikona	-	18	5	-
İstralçe	-	52	4	2
Şalinoviçe	-	21	5	-
Trakanik	-	7	2	3
Beçi	-	14	7	3
İvranik	-	12	8	5
Yoşaniçe	1	3	1	2
Kraçor	-	15	1	2
Belopolye[2]	-	40	9	1
Nemilovik	-	27	3	1
Leji Baba	-	5	-	-
Lubolik	-	27	2	2
Kırniniçe	3	25	5	2
Gorgovik	-	46	6	2
Verik	-	21	4	3
Boçoşte	-	25	5	2
Krabovaç	-	22	6	2
Çirvenibrek	-	15	4	1
Tırestenik	-	12	4	-
Yablaniçe	-	10	2	2
İstudeniçe	1	12	4	1
Mn. İstudena	-	1	-	-
Leskovaç	1	51	5	2
Aydine Pole	-	30	7	4
Nakil[3]	2	7	2	1
Dolna Nekravaç	-	24	6	-
Irzinik	1	16	3	-
Nenadaniçe	-	21	6	2
Peloçiçe	1	11	4	-
Çirne Luka	-	26	2	1
Kırnine	1	4	1	1
Dolna Beliçe	-	28	6	1
Dobrodol	-	24	5	-
Rakovaç	-	27	5	6
Raşkovaç	-	11	5	2
Klinaç	2	17	4	1
Kuruşova	-	22	6	-

[2] Pulaha, Belopolye köyünün bive sayısını 2 olarak vermiştir; *Defteri I Regjistrimit Të Shkodrës I Vitit 1485*, Tirane 1974, s. 314; BOA, TTd. 17. s. 339 (H.890/M.1485).

[3] Nakle, İpek'in doğusundadır.

Orlat	-	39	3	1
Broçil	-	8	2	1
Novasale	-	9	4	-
Gorna Dran	-	7	5	1
Radolovaç	-	5	2	-
Gorna Nekravaç	-	4	-	-
Vodine	-	12	2	1
Vuknik	-	19	6	2
İzniliçe	-	2	2	-
İstara Andovrani	-	12	2	1
Pürçova	-	16	5	2
Novasili	-	9	2	-
Lukani	3	26	10	2
Klina	1	13	3	3
Dosuka	-	29	-	-
Trepza	-	32	8	6
Papirekani	-	19	6	2
İstinik	-	12	2	1
Dolna Kruşeva	-	13	6	-
Pirlepe	-	28	4	2
Drodel	-	5	1	1
İstudeniçani	-	8	2	-
Novasili	-	3	-	-
Zahak	1	5	-	1
Naglavka	-	23	3	1
Dranofça	-	17	5	-
Yagodine	2	11	5	1
Gorgovik	-	26	7	5
	66	**5716**	**1439**	**477**

Ek II. 1485 Yılı Reaya Değirmenleri

Yerleşim Birimi değirmenler	Asiyâb-ı Kebe	Vergi	Asiyâb	Vergi
İpek	2	30	21	630
Belopolye-i Küçük	0	0	5	0
Bohoçe	0	0	1	30
Rakavaç	6	90	1	30
Brestiye	0	0	3	90
Novasil	6	120	4	120
Petriçe	2	45	3	90
Virbniçe	2	30	0	0
Yablaniçe-i Kebir	0	0	1	15
Mostar	0	0	2	30
Dobrine	0	0	1	30
Simrake	0	0	1	15
Koçarnik	0	0	1	30
Dolençi	0	0	2	60
Ignela	0	0	1	30
Şabuka	0	0	2	60
Budisalçe	0	0	1	30
Beliçe	0	0	1	30
Otomançe	1	15	1	30
Kerihsa	0	0	2	60

Vrodka	0	0	1	30
Skoçi	0	0	2	30
Reniça	0	0	8	240
Botuşa	0	0	1	15
Plekani	3	15	1	30
Mel	0	0	3	90
Gorna Çernogovine	0	0	1	15
Yasiçi	0	0	1	30
Dolna Çernogovine	0	0	1	30
Nivokas	0	0	2	60
Peronya	0	0	1	30
Şipçani	0	0	1	15
Kovaç	0	0	1	15
Miholani	0	0	2	30
Gosturani	0	0	1	15
İstebaneselo	0	0	1	15
Gorani	0	0	1	15
Babnoçi	0	0	1	15
Polye	0	0	4	120
Şuma ve Nahiye-i Altunili	0	0	1	15
Bojani	0	0	1	30
Trebnoş	0	0	2	60
Trenopolye	0	0	2	30
Vuçidol	0	0	1	15
Berbat	0	0	0	30
Büyük Dobroş	0	0	1	15
Sredne Çernogovine	0	0	0	30
Brankofça	0	0	1	15
Goraniçe	0	0	1	15
Glaçiçe	0	0	1	15
Kolşik	0	0	1	30
Bonoşuçi	0	0	1	30
İstubela	0	0	1	30
Dolna Kırnine	0	0	1	15
Nefs-i Suhogırla	0	0	5	75
Çirkolaz	0	0	1	30
Oraça	0	0	2	30
Şuşiçe	0	0	1	15
Bana	0	0	5	195
Rugova	0	0	2	60
Deçani	0	0	7	210
Dyakoviçe	0	0	3	90
Korsorik	2	60	2	30
Gorrajdeva	2	60	0	0
Zakova	0	0	2	30
Tuçep	0	0	2	30
Dolna Trebovik	0	0	1	30
Gorna Luka	2	30	6	180
Gırniçal	0	0	0	60
Şaptir	0	0	0	25
Hrastoviç	0	0	0	30
Duyak	0	0	0	30
Berkova	0	0	7	210
İstinik	0	0	1	30

Buçorik	0	0	1	30
Kruşeviçe	0	0	5	150
Prikoda	0	0	0	30
Rakoş	0	0	2	30
Grabofça	0	0	1	30
Yablaniçe	0	0	2	60
Graboniçe	0	0	4	130
İslivyani	0	0	0	30
Osak	0	0	0	30
Dobriçedol	0	0	0	60
Lubişte	0	0	0	15
Jalçe	0	0	1	30
Borale	0	0	4	120
Beleg	0	0	0	45
Rilkovina	0	0	3	90
Şitopel	0	0	2	60
Tırnova	0	0	1	15
Ozrin	0	0	1	30
Bana	0	0	4	120
Lutoglav	0	0	3	90
Todoriçoviçe	0	0	0	26
İvranik	0	0	3	90
Dubova	0	0	1	30
Bana	2	30	4	120
Kaşiçe	0	0	2	60
Dolna Barani	0	0	4	120
Morina Barani	0	0	0	30
İfşiyani	0	0	1	15
Tırbohovçi	1	15	0	0
Gorna Glokani	0	0	1	30
Orhavaç	0	0	0	30
Kotradik	2	60	2	60
Botinbrek	1	15	3	90
Belopavlik	0	0	1	30
Rasuha	0	0	3	90
Tominopolye	0	0	1	30
Moster	0	0	1	30
İstralçe	0	0	2	60
Şalinoviçe	0	0	1	15
Nemilovik	0	0	1	30
Krabovaç	0	0	1	30
Tırestenik	0	0	2	60
Yablaniçe	0	0	3	90
Aydine Pole	0	0	2	60
Irzinik	0	0	2	60
Rakovaç	0	0	1	30
Klinaç	0	0	4	120
Orlat	0	0	3	45
Broçil	0	0	1	30
İstara Andovrani	0	0	1	30
Novasili	0	0	1	30
Lukani	0	0	3	45
Klina	0	0	10	300
Papirekani	0	0	1	30

İstinik	0	0	1	30
Dolna Kruşeva	0	0	2	60
Pirlepe	0	0	1	15
Drodel	1	15	0	0
İstudeniçani	0	0	1	30
Novasili	0	0	3	90
Zahak	0	0	2	60
Dranofça	3	45	1	30
	38	**675**	**261**	**7471**

Ek III. 1485 İSPENCE MİKTARLARI

İspence Miktarının 1485 Yılı Dağılımı[4]	
Yerleşim Birimi	**Miktar**
İpek	3148
Belopolye-i Kebir	2192
Belopolye-i Küçük	1111
Bohoçe	949
Rakavaç	543
Kreboglak	250
Brestiye	468
Novasil	731
Petriçe	1441
Lişani ?	1149
Loziçe	887
Virbniçe	587
Balinçe	287
Yablaniçe-i Kebir	1262
Mostar	1862
Dobrine	325
Simrake	787
Koçarnik	837
Poboçançi	537
Dolençi	1149
Ignela	543
Mn. İspas	250
Mn. Kuzmikan	25
Mn. Şumeti Bogaviç	31
Mokridol	31
Navari	175
Şumnik	50
Tomoniçe	100
Nova Çirkva	200
Nikola Çirkva	25
Şabuka	481
Vibarçe	231
Brestovik	1093
Budisalçe	743

[4] BOA, TTD. 17, s. 6-391, (H.890/1485).

Yablaniçe-i Sagire	106
Beliçe	478
Otomançe	931
Kerihsa	525
Vrodka	562
Skoçi	1018
Reniça	2400
Botuşa	1159
Plekani	437
Mel	934
Morina-Altunili	1518
Duyak	753
Gorna Çernogovine	762
Yasiçi	643
Dolna Çernogovine	349
Peronya	798
İsmoliçe	581
Şipçani	1287
Kovaç	556
Gosturani	831
Çernomile	456
İstebaneselo	368
Gorani	631
Suşani	756
Babnoçi	612
Polye	1642
Rodos	50
Şuma ve nahiye-i Altunili	818
Dolna Bukani	556
Nebonani	387
Bojani	1830
Tırebnoş	425
Boçoşte	231
Trenopolye	437
Vuçidol	437
Berbat	256
Kamaniçe	306
Büyük Dobroş	606
Küçük Dobroş	181
Sredne Çernogovine	306
Tırnova	237
Vagova	187
Kalik	206
Goraniçe	312
Glaçiçe	181
Kolşik	618
Şişmaniçe	924
Popovçi	493
Bonoşuçi	431
Popovçi	200
İstubela	156
Rogam	231
Dolna Kırnine	325
Nefs-i Suhogırla	3523

Çirkolaz	1261
Oraça	855
Şuşiçe	855
Bana	1424
Rudnik	825
Kostriça	356
Dolna Loçine	718
Rugova	2786
Karye-i Deçani	1449
Mn. Deçani	300
Dyakoviçe	1687
Korsanik	1362
Gorrajdeva	725
Çerniş	106
Gorna Beliçe	1606
Gorna Yoşaniçe	1387
Posta Yoşaniçe	281
Zakova	600
Tuçep	1387
Bolani	231
Dolna Trebovik	331
Gorna Luka	1549
Popole	435
Gırniçal	1262
Şaptir	475
Hrastoviç	837
Uça	450
Çirne Potok	687
Duyak	375
Berkova	1687
İstinik	1199
Buçorik	175
Palova	206
Osterbac	381
Şubovik	737
Kruşeviçe	1943
Çerniçe	456
Prikoda	206
Muzovanya	350
Rakoş	637
Grabofça	362
Odeniça	75
Çirnelog	200
Yablaniçe	1012
Jupe	431
Graboniçe	300
Susiça	81
İslivyani	1855
Osak	362
Dobriçedol	506

Kakalinçe[5]	237
Romaniçe	231
Çernovirha	1224
Lubişte	881
Jalçe	875
Lipovaç	1143
Lişani	918
Borale	843
Beleg	1312
X[6]	906
Rilkovina	431
Boboluça	1137
Dolna Iglareva	350
Şitopel	1294
Tırnova	481
Kotrova Zeramnik/Nika	375
Vardeşte	256
Ozrin	481
Brodnik	250
Bana	1637
Lutoglav	562
Çeskova	306
Gorna Barani	675
Gorna Bukani	481
Todoriçoviçe	675
Kradaç	175
İvranik	275
Prekolug	337
Mn. İvrele	125
Dubova	306
Bana	456
Kaşiçe	225
Dolna Barani	1049
İstik	506
Çermil	2275
İfşiyani	1450
Koş	1668
Tırbohovçi	762
Milekani	587
Gorna Glokani	962
Vidoş	256
Ruzagri	450
Orhavaç	1037
Grebenik	893

[5] İspence vergi gelirleri arasında yazılmamış, muhtemelen unutulmuştur. Hane ve bive sayısına göre ispence 25, bive 6 olmak üzere hesaplanan ispence bedeli ve diğer vergiler toplanmıştır. Bu sayı toplam gelir miktarıyla karşılaştırılmış ve sağlaması yapılmıştır. İspençe vergisi yazılmasa da gelirlerin içinde yer almaktadır, s. 265.

[6] Köyün adının olduğu yer defter de siliktir. Fakat istatiksel verilerin olduğu kısım okunduğundan köyün adının X olarak belirtilmesi, gelirlerin yazılması uygun görülmüştür. BOA, TTd. 17 s. 274 (H.890/M.1485).

Kotradik	543
Lablani	618
Botinbrek	562
Dolna Petriçe	450
Belopavlik	150
Rasuha	1931
Obraşka	537
Dolova	700
Istraniş	450
Çupoyova	100
Tominopolye	1692
Beliçe	631
İştopol	350
Baram	206
Gorna Loçine	306
Moster	675
Bednoş	787
Şumeniçe	125
Dolna Kaliçani	125
Şikona	575
İstralçe	1412
Şalinoviçe[7]	650
Trakanik	243
Beçi	543
İvranik	530
Yoşaniçe	137
Kraçor	412
Belopolye	1231
Nemilovik[8]	756
Leji Baba	125
Lubolik	737[9]
Kırninçe	837
Gorgovik	1312
Verik	643
Boçoşte	762
Krabovaç	712
Çirvenibrek	481
Tırestenik	400
Yablaniçe	312
İstudeniçe	431
Mn. İstudena	25
Leskovaç	1437
Aydine Pole[10]	949

[7] İspence miktarı defterde 651 olarak yazılmışsa da hem vergi yükümlüsü nüfusun ispencesi toplamı bu meblağ etmeyeceğinden, hem de toplam gelire bakıldığında ispencenin 650 olmasıyla sağlama yapılabildiğinden ispence miktarı 650 olarak yazılmıştır, Pulaha 651 olarak belirtmiştir, s.

[8] Pulaha burada ispenceyi 752 olarak yazmışsa da ispenç 25 akça olduğunu ve vergi yükümlüsü nüfustan hane ve mücerredlerin sayısı 30, bive de 1 nefer bulunmaktaydı. Bu bağlamda dahi toplam ispence 756 etmekteydi ki defterde de 756 yazılmıştır. Fakat Pulaha, vergi sağlamasını yapmadığı gibi 6 sayısını da 2 olarak okumuş ve 752 olarak vermiştir, s. 340.

[9] Defterde 787 yazılmıştır, s. 342.

Nakil	281
Dolna Nekravaç	750
Irzinik	500
Nenadaniçe	687
Peloçiçe	400
Çirne Luka	706
Kırnine	156
Dolna Beliçe	856
Dobrodol	725
Rakovaç	836
Raşkovaç	412
Klinaç	581
Kuruşova	700
Orlat	1056
Broçil	256
Novasale	325
Gorna Dran[11]	306
Radolovaç	175
Gorna Nekravaç	100
Vodine	356
Vuknik	637
İzniliçe	100
İstara Andovrani	356
Pürçova	537
Novasili	237
Lukani	987
Klina	443
Dosuka	725
Trepza	1036
İstinik	356
Dolna Kruşeva	475
Pirlepe	812
Drodel	156
İstudeniçani	250
Novasili	75
Zahak	156
Naglavka	656
Dranofça	550
Yagodine	456
Gorgovik	855
	28.320

[10] 849 yazılmışsa da 949 olması gerekmektedir, s. 354.

[11] Defterde 281 yazılmıştır, s. 371.

1530 YILI VERİLERİ

Ek IV. 1530 yılında Köylerde Yaşayan Gayrimüslim Nüfus[12]

Köy	Hane	Mücerred	Bive
Dyakoç	42	2	2
Dolna Yoşaniçe	73	2	9
Gorna Yoşaniçe	75	2	7
Dolna Balinçe	34	1	2
Rugova	80	5	4
Kolobik	18	2	-
Bel	31	2	3
İslivyani	74	4	3
Selice[13]	29	1	-
Mostar	16	1	-
Lişane	33	1	-
Paleva	9	1	-
Rahovcik	45	2	4
Prekale	44	-	2
Hrastoviçe	32	3	2
İstubela	14	-	-
Gorna Kaliçani	25	4	2
Dolna Kaliçani	8	-	1
Nemilovik	27	2	-
Koyik	32	3	8
Braykovik	23	2	5
Raduşa	4	-	-
Osek	20	1	3
Boşaniçe	7	-	1
Lukaviç	34	1	1
İstik	78	3	2
Obreşko	16	1	2
Mramur	23	2	1
Dobroşdol	18	1	2
Kolesniçe	12	-	2
Yagodine	25	2	2
Brest	20	-	2

[12] BOA, TTd. 367, s. 323-333 (H.937/1530).

[13] Selice köyü Mostar köyünden sonra 1 hane olarak tekrar yazılmıştır. Bu sebeple 1 hane önce yazılan Selice köyüne eklenmiştir.

Kırniçe	38	2	2
Orlat	32	1	3
Gorna Balinçe	76	13	4
Lukani	37	5	3
Mekiştine	32	2	-
Iskorovik	28	3	4
Nabrekani	27	1	2
Nefs-i Suhogırla	264	3	4
Dragolofça	28	2	4
Bana	85	3	4
Lipovaç	59	3	10
Didiş	9	1	2
Kotradik	27	2	3
Lubovik	35	1	1
Balinçe	11	-	3
Piştani	34	1	2
Todorçoveç	34	2	3
Klinaç	37	2	3
Deçani	54	1	5
Berbad	4	-	-
Kanavye	2	-	2
Şumniçe	5	-	2
Ozrim	19	2	1
Nakle	9	1	-
Rovik	12	3	-
Pavlani	6	1	-
Hranovaç	20	4	1
Çernilug	10	1	1
Gorani	6	1	-
Novasil	32	1	3
Berevine	29	2	3
Radonik	26	4	1
Dolençi	39	3	5
Nihaniçe	25	1	2
Şipçani	34	2	-
Ayomaniçe	47	2	3
Virdkova	30	1	3
Gorajde	25	3	2
Doleva	11	1	1
Koçarnik	39	3	3
Gorna Luka	72	5	2
Dolna Lefçe	33	3	3
Brestovik	38	2	4
Gorna Koşova	29	2	-

Çernipotok	23	2	3
Gorani	3	-	3
Drenofça	12	1	-
İstraniş	17	1	-
Peyaniçe	13	1	-
Çeporak	5	-	-
Çerono Planya	25	2	2
Virbniçe	10	1	1
Vinarçe	30	-	-
Şibovik	10	-	2
Ripniçe	49	-	4
Lutnik	47	4	1
Gorna Loçine	20	2	3
Rakoş	16	3	2
Dobroş-ı Büzürk	32	5	3
Glokani	39	4	1
Ojgay	13	1	3
Turyak	12	-	3
Belo Markin	4	-	-
Şirbova	34	3	9
Tırnova	22	2	3
June	7	1	2
Radolofça	5	-	1
Turnova/Züm	25	-	11
Rugova	13	1	1
Dubova	24	2	2
Irzinik	19	1	-
Granofça	21	1	1
Belopolye	41	1	2
Çirvene-i Büzürk	16	1	2
Yabukani	35	1	-
Çernemile	2	-	1
Terloçoviçe	25	2	4
Ulyarçe	1	-	1
Rakovine	10	1	-
Çermile	31	4	-
Suşiçe	9	1	1
Dobridol	18	3	1
Luto-Iglav	8	-	1
Potok	5	-	-
Kostran	2	-	-
Kobrine	16	1	1
Dobrenişte	25	2	1
Nerem	21	-	-

Turnovik	12	1	2
İstar Odavran	17	2	1
Dolna Barani	41	3	4
Başeniçe	12	-	-
Sredne-dab	12	3	-
Beleg	48	2	2
Şapt	13	-	1
Dolna-Novaçaç	25	1	2
Bobonişte	23	2	4
Baba	41	3	4
Gorna Bukovaç	2	-	1
Baniçe[14]	35	-	1
Tominopolye	40	2	3
Dolna Glokani	39	3	6
Lipoviçe	14	1	-
Dugo-Nivye	25	1	-
Jupemil Kolomik	7	1	2
Radolofça	5	4	1
Gorna Yoşaniçe	50	4	5
Romaniçe	39	3	2
Piryaniçe	9	-	-
Mujovine	32	2	2
Çerniş	7	2	2
Lişani	14	-	-
Belçolişte	10	1	-
Lipovinçe	25	1	-
Magula	25	-	2
Rasuha	53	6	7
Lupoyan	28	2	6
Milonik	31	1	4
Dolna Luka	15	1	2
Yablaniçe	19	-	-
Gorna Krine	15	1	1
Gramoçil	47	3	3
Kaşiçe	15	1	2
Rendele	9	-	-
Koşorik	56	3	2
Loziçe	26	1	-
Pervisle	7	1	1
Çeresnik	33	4	6
Jalçe	53	3	2

[14] Baniçe iki kere yazılmıştır haneler toplanarak tek köyde verilmiştir.

Rodos	5	-	-
Gorgovik	40	2	6
İrzinik	8	1	1
Mazenik	20	-	1
Yablaniçe-i Diğer	18	2	2
Rigeva	14	-	1
Bednoş	14	3	1
Rudniçe	14	1	1
Berzikodol	13	1	2
Rakovaç	11	-	3
Kırnova	6	-	-
Luto-Iglav	38	2	3
Lutonik	38	3	4
Ceskova	9	-	-
June	18	1	2
Verik	26	1	2
Graboviçe	12	-	2
Şabuka	22	-	1
Oşiçe	30	3	5
Kalik	25	3	4
Goranişte	27	2	1
Kovasil	8	-	-
Kruşeviçe	81	5	1
Leskoviçe	59	3	3
İgnile	14	2	-
Dolna Drin	8	-	1
İştobil	23	2	3
Drenofça	28	2	5
Dolna Kruşeva	25	2	2
Dolna Konine	14	1	1
Bihorik	8	1	1
Berikova	14	1	2
Radostik	5	2	-
İvranik	16	3	5
Yanesinçe	12	-	2
Lubona	15	1	1
Çerniş	2	-	-
Novasil	19	-	2
Berçova	10	1	1
Loy Baba	6	-	1
Dolna Çernogovine	20	2	3
Bardonik	18	1	3
Çerniçe	32	4	1
Iskaraşnik	5	-	2

Morine	22	1	3
Planyani	13	1	2
Drovodel	6	-	1
Prekale	16	2	2
Dolna İvranik	11	1	-
Boçovişte	2	-	-
Tribnoş	13	1	3
Kameniçe	11	2	-
Lablani	22	3	3
Botinbreg	19	2	1
Dolna Iglareva	16	-	3
Boboyofçe	43	2	1
Dargostil	11	-	-
İştobil	45	2	4
Lajani	19	1	1
Vraje Gırniçe	10	-	1
Kırno Bare	2	-	-
Zarusta	13	2	2
Yablaniçe	11	2	1
Peşter	30	2	5
Suhodol	6	2	-
Jakova	25	2	1
İvrele Kükü	25	3	2
Tristenik	20	3	1
Brekalik	20	1	1
Gorna Drin	20	3	2
Modriş	10	1	1
Drenova	7	-	-
İstrelçe	58	8	2
Şalinofça	29	2	2
Dubovişte	33	3	2
Labuşa	30	1	3
Budisalçe	31	2	2
Gradiçe	8	-	-
Sredne Çernogovine	13	-	-
Brestovaç	17	6	-
İstepansil	3	-	-
İznopol	15	2	-
Bistriçe	34	5	4
Sİnoyofça	46	3	5
Mihak	6	-	-
Rudnik	87	5	6
Çukolaç	35	6	1
İsvirka	37	5	1

Koçaşin	21	1	2
Dolna Petriçe	6	-	-
Raşkovaç	13	-	-
Kırnine	13	1	-
Rakovaç	30	1	2
Berikova	19	-	-
Bobofça	19	3	3
Popovik	65	4	10
İzlopek	30	7	6
Belopolye	42	4	2
Yoşaniçe	20	3	-
Lukaviçe	46	2	-
Branofça	107	3	-
Kostraç	34	1	-
Reçidol	35	2	-
Lijani	28	-	-
Dolna Lukani	26	2	-
Vodonya	4	1	-
Kavalinçe	2	2	-
Ulyarçe	1	-	-
Suşiçe	49	2	1
Dobroşin	5	3	1
Rodne Bırda	70	5	6
Vukonik	40	4	6
Koş	56	5	3
Osoyani	50	6	2
İzbiçe	18	1	1
Duyak	20	1	-
Gurgovik	51	1	4
Kovaçiçe	13	1	1
Sigaviçe	8	-	-
Tuçep	30	1	9
Temeşçeniçe	15	1	4
Yaşeniçe	25	2	2
Botok Has	39	-	-
Bernoşiçe	18	3	3
İsmolinçe	15	1	2
İstudeniçe	5	1	1
Pirlepe	40	4	2
Şuşani	30	2	1
Gorna Çernogovine	30	3	1
Rogam	4	1	-
Novasil	9	-	2
Polisa	55	3	8

Şişmançe	20	-	4
Küküt	40	3	-
Çiçin	43	2	1
Bojik	24	2	1
Salevik	29	3	1
İslatina	26	3	-
Rayoç	27	2	1
Ancilat	9	1	-
Hrastova	55	3	-
Tomonisi	37	4	1
Podi	13	3	-
Proşvanine	15	2	-
Glodi	55	2	-
306 Köy	**7863**	**534**	**580**

Ek V. 1530 yılında Köylerde Yaşayan Müslüman Nüfus[15]

Köy	**Hane**
İstubela	3
Koyik	2
İslivyani	2
Kolesniçe	1
Brest	1
Kırniçe	1
Nefs-i Suhogırla	1
Lipovaç	2
Ozrim	1
Nakle	1
Novasil	3
Koçarnik	1
Vinarçe	1
Ripniçe	2
Lutnik	2
Dubova	10
Başeniçe	3
Beleg	1
Baba	2
Baniçe	1
Dolna Glokani	1
Rudniçe	3
Şabuka	4
Dolna Çernogovine	1
Boboyofça	1

[15] BOA, TTd. 367, s. 323-333 (1530). "Hane-i müslim" olarak belirtilen nüfus verilerinde mücerred ya da bennak yoktur.

Vraje Gırniçe	1
Raşkovaç	1
Gorna Çernogovine	1
Çiçin	1
29 köy	**55**

Ek VI. 1570 ve 1582 yılına Ait Veriler

1570 ve 1582 Yıllarında İpek Nahiyesinin Gelirleri		
	1570[16]	**1582**[17]
1- Mahsul-i çeltik	12.000	12.000
2- Osek	2500	2500
3- İslivyani	7500	7500
4-Mramur	2000	2000
5- Yelofça	5790	3000
6- Graniçe	7627	5000
7- Nefs-i İpek	32.000	32.000
8- Belopolye-i Büzürk	15.000	15.000
9- Pohoçe	5710	6000
10- Mezraa-yı Dolna Luka	200	200
11-Yaylakhâ-i İpek	2000	2000
12- Niyabet-i İpek	8000	12000
13- Lipovaç	8000	8000
14- Tirekanik	1500	2000
15- Baba	2400	2500
16- Didiş	1500	1500
17- Manastır-ı Navari	1000	1000
18- Büyük Gorgovik	14496	13000
19- İstudeniçe	4550	5500

[16] BOA, TTd. 500, s. 360-364. (1570). 500 numaralı tapu tahrir defterinin alt satırları tahrip olduğundan okunamayan yerleşim birimi isimleri bir sonraki kayıt olan 93 numaralı mufassal tapu tahrir defterinden istifade edilerek saptanabilmiştir. Çünkü on iki yıl arayla tutulan bu iki defterde tahrir verileri aynı sıralama ile toplam 290 yerleşim birimi olmak üzere tutulmuştur. Yerleşim birimlerinin adını bu yöntemle saptayabilsek de gelir kısımlarında aynı yöntem takip edilememiştir. Çünkü iki defterde gelirler arasında farklılık bulunmaktadır. Bu sebeple silik kısma tesadüf eden gelir miktarları boş bırakılmıştır. Fakat defterin içinde yer alan köylerin gelirlerinden miktarları okunabilenler yazılmıştır.

[17] TKGM. KKA, TTd. 93, vr. 136-139 (1582).

20- Nemilovik	4032	4000
21- Rahavçik	4156	4200
22- Gorna Kaliçani	2697	3800
23- İştobil	1646	3000
24- İştobil-i Diğer	896	1000
25- Paleva	1437	2500
26- Bana	6500	6500
27- Sinelofça ma mezraa-yı Kavrag	3000	3500
28- Koş	5000	5000
29- Rodne Bırda	3000	3000
30- Todorçoveç	2942	2942
31- Klinaç	4689	378
32-Piştani	1939	1939
33- Pavlani	2700	2700
34- Gorna Drin	1623	1623
35- Nefs-i Suhogırla	37.200	36.000
36- İstinik	8048	8000
37- Lukaviçe	5000	5000
38- Yagodine	4900	3499
39- İzlokvikan	2100	2600
40- Kavalinçe	1452	1500
41- Obraşko	2000	3500
42- Vukonik	6600	6000
43- Çermile	6050	5000
44- Granofça nam-ı diğer Çernova	700	2000
45- Pirlepe	3600	3300
46- Vardeşte	1750	2000
47- Nenetaniçe	1800	1500
48- Mezraa-yı Suşiçe	500	800
49- Karye-i Suşiçe	300	6300
50- Mostar	2000	2000
51- Beliçe	4000	4000
52- Gorajdofça	3500	3500
53- Boçovişte	700	700
54- Beliçe	500	500
55- Beloçiçe	1448	1448
56-Dolçe (Pazardır)	11200	6500

57-Katraniniçe	9300	9000
58- Gorna Balinçe	0	9000
59- Istrelçe	0	4500
60- Lubolik	4000	2000
61- Milekani	5000	5000
62- Gorna Loçine	5080	2000
63- Çerobik	2700	1500
64- Nabrakani	2000	2000
65-Çirvenibrek	2000	1000
66- Mezraa-yı Mihak	200	200
67- Mezraa-yı Glaviçiçe	100	100
68- Gorna Luka	6500	5500
69- Budisalçe	5000	3000
70- Romaniçe	4000	3000
71- Mujovine	3500	2500
72- Sredne Çernogovine	1000	500
73- Belopolye-i Küçük	7000	7000
74- Şabuka	2056	1200
75- Dragolofça	2363	2000
76- Şapt	1600	2500
77- Rudnik	13.000	13.000
78- Mezraa-yı Vinarçe	400	400
79- Dolne Balinçe	5387	6000
80- Osayani	8000	9000
81- İzbiçe	1900	1900
82- İstok	5000	5000
83- Çirkolaç	5594	6594
84- İsvirka	3406	6293
85- Çabik	11.500	11.500
86-İştobil (derbend)	2500	5000
87- Mezraa-yı Gorna Trebovik	200	200
88- Çerovik	6320	6320
89- İskorobik	3000	3000
90- Kosorik	10500	10500
91- Gorna Yablaniçe	9600	9600
92- Dolna Drin	500	500
93- Dresnik	9500	9500

94-Leskoviç**e**	9000	9000
95- Dolna Prekale	3750	3750
96- Gorna Prekale	2000	2000
97- Çirveni Yablani	3000	3200
98- Şibovik	1700	1800
99- Brestovik	7000	5360
100- Siga	3000	4500
101- Kalina	400	4000
102- Gorna Yoşaniçe	16.000	11.000
103- Dolna Yoşaniçe	15.000	14.500
104- Mezraa-yı Gradiçe	500	300
105- Deçani	7850	7000
106- Kanavye	150	100
107- Drevodel	1000	900
108- Dolna Barani	6000	6000
109- Dolna Lutoglav	5299	5000
110- Manastır-ı Nova Çirkva	500	500
111- Manastır-ı Nikola Çirkva	500	200
112- Kive	6000	6000
113-Loziçe	5000	6000
114- Lijani	3000	3000
115- Niokas	3000	3000
116- İvrele Manastır	6385	7385
117- Manastır-ı İvrele bir hisse	0	500
118- Lukani	5600	6600
119- Mezraa-yı Raduşa	400	400
120- Drenofça	4628	3500
121- Dolna Kruşeva	2873	1250
122- Manastır-ı Otomançe	500	500
123- Novasil	3800	4000
124- Ojgay nâm-ı diğer Çil	1700	1600
125-Çerniçe	0	6500
126- Çernilug-ı Büzürk	2700	4000
127- Çernilug-ı Küçük	1180	999
128- Beloçiçe	1300	1280
129- Gorna Kırnine	700	1000
130- Mezraa-yı Posta İvranik	120	200

131- Turyak	3500	3500
132- Yarem	2250	3508
133-Temeşniçe	3551	4551
134- Radonik	3060	3000
135- İstik	3000	3000
136- Katraniçine	3000	3000
137- Ozrim	2544	1000
138- Terloçoviçe	3388	3288
139- Rakovine	1737	1737
140- Ulyarçe	258	400
141- Vinedol	300	300
142- Dobredol	5000	5000
143- Dobridol nam-ı diğer Gırniçar	2145	2145
144-Trebove-polye	2111	1782
145- Vidine	3600	6000
146- Dolna Glokani	2200	3280
147- Novasil	1510	1870
148- Dubova	1450	1450
149- Drenova	1340	1340
150-Hâli Lipovaç	600	660
151- Raduşa	3300	3300
152- Oşiçe	6500	4500
153- Doleva	2000	2000
154- İstar-Dovran	3200	4200
155- İstorvik	800	800
156- Radovaç	2600	3551
157- Kaşiçe	2300	2300
158- Mezraa-yı Kroglave	1900	2500
159- Otomançe	5604	5604
160- Jalçe	6800	6000
161- Mezraa-yı Meşte	200	200
162- Berikova	3500	3500
163- Baniçe	3050	4050
164- Gorna Glokani	5000	5000
165- Büyük Yablaniçe	1500	1500
166- Deskoviçe	500	500
167- Kotradik	3266	2186

168- Dubovik	2920	2000
169- İznopol	3000	3000
170- Dobri Lipan	2000	2000
171- Yoşaniçe	500	500
172- Dudoşnofça	3000	3700
173- Berçova	2500	2500
174- Belopolye	5700	5700
175- Mazenik	3000	1800
176- Manastır-ı Şumnik	300	300
177- Raşkovaç	1597	1598
178-Novasil nâm-ı diğer İstraje	1502	1502
179- Hrastoviçe	4000	4500
180- Gerebnik	5385	5385
181- İstraniş	3000	3000
182- Cemaat-i Plavliyan	615	615
183- Mezraa-yı Jakut	150	150
184- Mezraa-yı Silofça nam-ı diğer Glogofça	150	150
185- Jakova	5113	5113
186-Kostraç	5450	5450
187- Boboyofçe	5487	6000
188- Mezraa-yı Suhodol	300	479
189- Dolna Nekravaç	2292	2292
190- Gorna Nekravaç	449	500
191- Dolna Luka	2200	1500
192- Yablaniçe	1459	1459
193- Yablaniçe-i Diğer	700	300
194- Botuşa	3800	3500
195- Trestenik	2100	1900
196- Mezraa-yı Trebovik	100	0
197-Papirekani	3522	3500
198-Radostik	1277	1107
199-Rudniçe	1000	1000
200- Perpoda	3200	2200
201- Lubola	1500	1500
202- Mezraa-yı Duşniçe	300	300
203-Manastır-ı Simon Nâm-ı Diğer Duyak	200	200
204- İzlopek	3000	4000

205- Beleg	4500	4500
206- Manastır-ı Deçani ma tevâbiihâ	1000	1000
207- Lubuşa	4022	4022
208- Lipovişte	6000	7000
209- Kruşeviçe	8000	8999
210- Pod Gradine	2534	1500
211- Gorna Iglareva	2430	1500
212- Dolna Iglareva	1430	800
213- Rigeva	1606	1500
214- Mavruga	500	500
215- Şikovine	4580	4780
216- Radalofça	500	500
217- Virbniçe	3000	3000
218- Tuçep	4000	4000
219- Gorgovik-i Küçük	8500	8500
220- Naglavka	2500	2000
221- Popovik	5554	5554
222- Brestovaç	1581	1581
223- Beliçe	865	865
224- Tominopolye	10.000	7000
225- İstariçe/ Stariçe	4000	4500
226- Novasil	2020	2020
227- İstudeniçe-i Küçük	1280	1280
228- Lejibaba	1000	500
229- Barani	700	700
230- Brest	3500	3500
231- Lajani	2500	4000
232- Duyak	4500	4500
233- Bednoş	3300	2500
234- Çernivireh	6550	6550
235- Hranoveç/ Hranofça	2450	2450
236- Dobroş-ı Büzürg	4000	4000
237- Şalinofça	4500	4500
238- Dobriçedol	2000	2000
239- Gorna Kırnine	3000	3000
240- Gorna Petriçe	5500	4500
241- Dolna Petriçe	1260	1260

242- Gorna Kruşeva	3447	3000
243- Mezraa-yı Bihorik	552	500
244- İvranik	2200	2200
245- Duganive	3000	3000
246- Dolna Kaliçani	700	2000
247- Nabrekani	2500	2600
248- Globovaç	1100	500
249- Rakovaç	2900	3000
250- Mezraa-yı Mihayilofça	100	100
251- Ostrobac	3500	4000
252- Gorna Lotoglav	500	710
253- Hereç Nâm-ı Diğer Çernipotok	1920	1500
254- Mezraa-yı Deliloviçe	70	70
255- Mezraa-yı Bupoç	70	70
256- Brodlik	1708	1708
257- Nakle	1735	1735
258- Ceskova	2000	3000
259- Irzınik	2500	3700
260- Granofça	1700	2000
261- Verik	2957	3000
262- Derbinedol	1000	1000
263- Balinçe	2600	1000
264- Mezraa-yı Rupe	200	200
265- Manastır-ı Marine	200	200
266- Bardonik nâm-ı diğer Rupe	1750	1000
267- Dolna Çernogovine	1300	800
268- Mezraa-yı Belopavlik	250	290
269- Lişani	2000	2000
270- Yablaniçe-i Küçük	2000	2000
271- Graboça/ Grabofça	1200	1893
272- June	2500	3500
273- Prekolug	2000	2000
274- Tromile	1200	1500
275- Pirelonçe	1300	1500
276- Graboniçe	1200	1000
277- Dolna Kırnine	3000	3000
278- Yablani	2200	1200

279- Mezraa-yı Dolna Lablani	450	455
280- Bukani Nâm-ı Diğer BotinBreg	2000	1000
281- Gramoçil	3000	3500
282- Rugova Derbend	5000	5000
283-Dolna Loçine	7158	7858
284- Manastır-ı Şumnik-i Diğer	200	300
285- Manastır-ı Korgov ?	120	120
286- Drenofça	2000	2000
287- Boşto Yoşaniçe	1500	1000
288- Mezraa-yı Dolna İvranik	700	500
289- Modriş	500	500
290- Manastır-ı İspas	0	0
Toplam	**966.800 Akça**	**977.832 Akça**

Ek VII. 1570 ve 1582 Yıllarında Buğday ve Arpa Üretimi

	Buğday				**Arpa**			
	1570		**1582**		**1570**		**1582**	
Yerleşim Birimi	**Hm.**	**Bd.**	**Hm.**	**Bd.**	**Hm.**	**Bd.**	**Hm.**	**Bd.**
Osek	8	320	5	250	5	120	3	90
İslivyani	32	1280	26	1300	20	480	22	660
Mramur	11	440	9	450	10	240	6	180
Yelofça	32,5	130	2	100	15	35	5	150
Graniçe	13	650	13	650	10	300	10	300
Belopolye-i Büzürk	50	2000	31	1550	25	600	10	300
Pohoçe	23	920	23	1150	11	464	10	300
Lipovaç	30	1500	30	1500	20	600	20	600
Trekanik	8	320	12	600	0	0	0	0
Baba	5	200	3	150	5	120	4	120
Didiş	8	320	4	200	5	120	3	90
Büyük Gorgovik	65	2600	45	2250	30	720	20	600
İstudeniça	25	1000	22	1100	10	240	10	300
Nemilovik	20	800	5	150	0	0	0	0
Rahovçik	10	400	10	500	10	240	6	180
Gorna Kaliçani	15	600	30	1500	6	144	5	150
İştobil	2	80	8	400	3	72	10	300
Palova	6	240	10	500	7	128	10	300
Bana	10	400	11	550	5	120	5	150
Sinayofça	5	200	3	150	2	48	3	90
Koş	12	480	6	300	7	148	4	120
Rodnebırda	5	250	5	250	9	270	9	270
Todorçoveç	12	480	6	300	9	216	6	180
Klinaç	15	600	19	150	10	240	15	450
Piştani	5	200	4	200	5	120	4	120
Pavlani	11,5	460	16	800	10	240	7	120
Gorna Drin	15	600	10	500	10	240	9	270
Suhogırla	100	4000	60	3000	50	1500	40	1200

İstinik	25	1000	20	1000	20	480	20	600
Lukaviçe	20	800	10	500	4	144	4	144
Yagodine	13	560	10	500	4	96	4	120
İzlokvikan	22	1100	22	1100	13	390	13	390
Kavalinçe	14	560	12	600	7	168	4	120
Obraşko	17	340	17	850	16	384	15	480
Vukonik	45	1800	20	1000	15	360	20	600
Çermile	27	1127	15	850	20	480	18	540
Grabofça/Çerkova	3	120	13	650	1	24	10	300
Pirlepe	15	600	2	100	7	168	3	90
Vardeşte	9	360	8	400	5	120	5	150
Nenedaniçe	9	360	2	100	6	144	4	120
Mz. Suşiçe	3	120	3	150	5	120	5	150
Suşiçe	25	1000	20	1000	13	316	10	300
Mostar	10	400	4	200	7	168	5	150
Beniçe	25	1000	20	1000	10	240	10	300
Gorajdofça	20	800	12	600	10	240	10	300
Boçişte	4	160	3	150	3	72	3	90
Beliçe	5	200	4	200	2	48	2	60
Beloçiçe	4	160	4	200	5	120	5	150
Dolçe	30	1600	20	1000	11	264	10	300
Kırnıniçe	40	1600	30	1500	20	480	20	600
Gorna Beliçe	50	2000	25	1250	25	600	20	600
İstrelçe	24	960	2	100	15	360	2	60
Lubolik	18	720	2	100	14	336	3	90
Milekani	28	1120	20	1000	10	240	10	300
Gorna Loçine	30	1200	1	50	11	264	1	30
Çelobik	5	200	2	25	5	120	1	30
Zabrekani	5	200	4	200	4	120	6	120
Çirvenibrek	7,5	300	0,5	25	0,5	12	0,5	15
Gorna Luka	52	2080	15	750	20	480	15	450
Budisalçe	30	1200	14	700	15	360	12	360
Romaniçe	25	1000	15	750	10	240	10	300
Mujovine	28	1080	22	1100	11	264	6	180
Sredne Çernogovine	6	240	1	50	7	168	1	30
Belopolye-i Küçük	30	1200	20	1000	20	480	11	330
Şabuka	4	160	4	200	5	120	5	150
Dragolofça	5	200	3	150	7	168	2	72
Şabt	6	240	8	400	5	120	5	150
Rudnik	55,5	2220	50	2500	25	600	25	750
Mz. Vinarçe	3	120	1	50	2	48	2	60
Dolna Balinçe	35	1400	25	1250	15	360	15	450
Osoyani	50	2000	40	2000	25	600	39	1170
İzbiçe	9	360	9	450	4	96	4	120
İstok	10	400	10	500	8	192	4	120
Çirkolaç	30	1200	32	1600	10	240	11	330
İsvirka	11,5	460	18	900	10	240	15	450
Çabik	55	2200	55	2750	30	720	30	900
İştobil	25	1000	30	1500	25	600	30	900
Çerovik	40	1600	45	2250	11	264	11	330
Iskorobik	25	1000	20	1000	10	240	10	300
Kosorik	55	2200	40	2000	35	840	30	900
Gorna Yablaniçe	25	1000	25	1250	25	600	22	660
Dolna Drin	2,5	100	1	50	2	48	2	60
Dresnik	30	1200	20	1000	20	480	11	330
Leskofça	30	1200	25	1250	15	360	13	390
Dolna Prekale	28,5	1100	20	1000	11	264	10	300
Gorna Prekale	16	640	10	500	10	240	10	300
Çirveni Yablani	18	720	8	400	18	720	8	240
Şibovik	9	360	5	250	10	240	10	300

Brestovik	25	1000	22	1100	12	288	10	300
Siga	14	560	16	800	10	240	15	450
Kalina	20	800	20	1000	12	288	10	200
Gorna Yoşaniçe	60	6400	34	1700	40	960	34	1060
Dolna Yoşaniçe	50	2000	40	2000	30	720	20	600
Deçani	30	1200	25	1250	10	240	10	300
Drevodel	13	520	8	400	5,5	132	5	150
Dolna Barani	25	1000	15	750	10	240	10	300
Dolna Barani (Hâriçten)	2	80	3	150	3	72	2	60
Dolna Lutoglav	62	2480	40	2000	20	480	13	390
Give	20	800	20	1000	16	384	10	300
Loziçe	25	1000	32	1600	10	240	5	750
Lipa	25	1000	25	1250	9	216	6	180
Niokas	20	800	17	850	10	240	10	300
Mn. İvrele ve İspas	27,5	1100	30	1500	11	264	20	600
Lukani	20	800	25	1250	12	288	10	300
Mz. Raduşa	3,5	140	4	200	3	72	2	60
Drenofça	30	1200	20	1000	10	240	10	300
Dolna Kruşeva	13	520	1	50	11	264	1	30
Novasil	20	800	20	1000	10	240	10	300
Ojgay	8	320	3	150	8	192	3	590
Çerniçe	22	880	30	1500	10	240	20	600
Çernilug-ı Büzürk	10	400	10	500	7	168	10	300
Çernilug-ı Küçük	7	280	3	150	5	130	4	120
Beloçiçe	5	200	1	50	5	120	3	90
Gorna Kırnine	3	120	5	250	2	48	3	90
Turyak	35	1400	25	1250	10	240	10	300
Yarem	10	400	15	750	7	168	10	300
Temeşniçe	25	1000	25	1250	10	240	12	360
Radonik	10	400	10	500	9	216	5	150
İstik	19	760	15	750	10	240	8	240
Katraniçe	23,5	940	21	1050	11,5	276	12	360
Ozrim	15	600	1	50	12	288	1	30
Tırbohofça	17	680	11	550	11	264	11	330
Rakovine	5	200	5	250	6	144	5	150
Ulyarçe	1,5	60	3	150	0	0	0	0
Dobredol	31	1240	25	1250	12	288	12	390
Gırniçar	13	520	2	100	10	240	3	90
Trebovepolye	12	480	2	100	9	216	5	150
Vidine	20	800	20	1000	15	360	15	450
Dolna Glokani	8	320	12	600	5	120	10	300
Novasil	6	240	2	100	5	120	2	60
Dubova	8	320	8	400	7	168	5	150
Drenova	8	320	7	350	5	120	5	150
Lipovaç	2,5	100	1	50	2	48	1	30
Rakoş	30	1200	18	900	11	264	16	480
Oşiçe	60	2400	14	700	30	720	10	300
Doleva	10	400	10	500	10	240	10	300
Istaradovran	22	880	23	1150	20	480	22	660
İskoroşnik	2,5	100	2	100	2	48	2	60
Radovaç	15	600	12	600	7	168	10	300
Kaşiçe	14	560	2	100	8	192	3	90
Mz. Kroglava	10	400	10	500	10	240	10	300
Otomançe	50	2000	16	800	20	480	20	600
Jalçe	40	1600	14	700	25	600	24	720
Berikova	20	800	15	750	15	360	12	360
Baniçe	10	400	10	300	4	96	4	144
Gorna Glokani	32	1280	20	1000	15	360	10	300
Büyük Yablaniçe	5	200	2	100	5	120	5	150

Kotradik	20	800	1	50	8	192	1	30
Dubovik	18	720	5	250	7	168	4	120
İznopol	17	680	12	600	9	216	6	180
Dobri Lipan	14	560	4	200	8	192	5	150
Yoşaniçe	3	120	3	150	3	72	3	90
Dudaşnofça	20	800	20	1000	8	192	8	240
Berçova	10	400	10	500	12	288	10	300
Belopolye	50	2000	20	1500	20	480	20	600
Mazenik	15	600	5	350	10	240	3	90
Raşkovaç	9	360	8	400	5	120	4	120
İstraje	7,5	300	5	250	5	120	5	150
Hrastofça	25	1000	20	1000	10	240	10	300
Grebnik	45	1800	25	1250	18	438	13	390
Istraniş	20	800	20	1000	10	240	10	300
Jakova	30	1200	28	140	20	480	20	600
Kostraç	27,5	1100	24	1200	10	240	10	300
Boboyofça	47	1880	40	2000	8	198	6	180
Dolna Nekravaç	14	560	12	600	7	168	5	150
Gorna Nekravaç	4	180	4	200	2	48	2	60
Dolna Luka	8	320	8	400	5	120	5	150
Yablaniçe	6	240	6	300	6	144	6	180
Yablaniçe-i Diğer	5	200	0	0	3	72	0	0
Botuşa	25	1000	25	1000	20	480	20	600
Trestenik	10	400	9	450	8	192	6	180
Papirekani	30	1200	23	1150	10	240	10	300
Radostik	5	200	2	100	7	168	3	90
Rudniçe	7,5	300	7	350	7	168	6	180
Pergoda	25	1000	10	500	10	240	4	120
Lobula	6	240	3	150	7	168	4	120
Mz. Duşniçe	5	200	4	200	0	0	0	0
İzlopek	25	1000	26	1300	10	240	15	450
Beleg	24	960	10	500	10	240	10	300
Lubuşa	18	720	13	650	10	340	7	240
Lipovişte	37,5	1500	35	1750	10	240	10	300
Kruşeviçe	46,5	1860	41	2500	20	480	20	600
Pod Gradine	8	320	6	300	7	168	4	120
Gorna Iglareva	14	560	4	200	7	168	2	60
Dolna Iglareva	8	320	1	50	5	120	1	30
Rigeva	17	680	12	600	5	120	3	90
Mavruga	4	160	5	250	4	96	4	120
Şikovine	27	1080	20	1000	10	240	10	300
Radolofça	2	80	2	100	0	0	0	0
Virbniçe	20	800	18	900	7	168	10	300
Tuçep	32,5	1300	20	1000	15	360	15	450
Gorgovik-i Küçük	50	2000	40	2000	22	528	23	690
Naglavka	12	480	8	400	7	168	5	150
Popovik	17,5	700	17	850	9	216	10	300
Brestovaç	7	280	7	350	6	144	5	150
Beliçe	3	120	2	100	2	48	2	60
Tominopolye	25	1000	25	1250	10	240	10	300
İstariçe	25	1000	22	1100	10	240	9	270
Novasil	10	400	5	250	10	240	4	120
İstudeniçe-i Küçük	7,5	300	6	300	5	120	5	150
Lejibaba	7,5	300	1	50	5	120	2	60
Barani	10	400	6	300	0	0	0	0
Brest	25	1000	25	1250	10	240	10	300
Lajani	16	640	25	1250	10	240	16	480
Duyak	50	2000	31	1550	20	480	24	720
Bednoş	30	1200	15	750	15	360	11	330
Çernivireh	25	1000	20	1000	25	600	22	660

Hranofça	13	520	10	500	8	192	6	180
Dobroş-ı Büzürk	35	1400	33	1650	18	432	15	450
Şalinofça	25	1000	20	1000	12	288	20	600
Dobriçedol	15	600	10	500	8	192	7	210
Gorna Kırnine	17,5	700	15	750	10	240	10	300
Gorna Petriçe	30	1200	18	900	20	480	15	450
Dolna Petriçe	6	240	4	200	5	120	4	120
Gorna Kruşeva	17	680	15	750	10	240	8	240
Mz. Bihorik	6	240	4	200	4	96	4	120
İvranik	15	600	14	700	10	240	10	300
Duganive	18	720	14	700	10	240	9	270
Dolna Kaliçani	5	200	15	750	2	48	12	360
Nabrekani	25	1000	11	550	8	192	6	180
Globovaç	7,5	300	4	200	7	168	1	30
Rakovaç	15	600	14	700	12	288	11	330
Ostrobaç	18	720	17	850	10	240	13	390
Gorna Lutoglav	3	120	5	250	4	96	6	180
Hereç/Çernipotok	10	400	6	300	5	120	4	120
Brodlik	7,5	300	10	500	7	168	5	150
Nakle	6	240	6	300	8	192	8	240
Ceskova	11	440	12	600	7	168	6	160
Irzinik	8	320	16	800	8	192	15	450
Grobofça	7,5	300	8	400	5	120	8	240
Verik	18	720	14	700	10	240	10	300
Derbinedol	7	280	5	250	5	120	5	150
Balinçe	15	600	2	100	10	240	3	90
Bardonik	7,5	300	2	100	7	168	2	60
Dolna Çernogovine	6	240	1	50	5	120	1	30
Lişani	20	800	6	300	11	264	7	210
Yablaniçe-i Küçük	11	440	5	250	7	168	2	60
Groboça	3	120	5	250	2	48	4	120
June	12	480	15	750	10	240	12	360
Prekolug	12	480	12	600	10	240	11	330
Tromili	9	360	10	500	7	126	10	300
Prelonçe	6	240	6	300	5	120	5	150
Graboniçe	5	200	1	50	3	72	2	60
Dolna Kırnine	15	600	11	550	10	240	8	240
Lablani	12,5	500	1	50	10	240	1	30
Bukani	8	320	0,5	25	6	144	0,5	15
Groboçil	18	720	15	750	10	240	10	300
Rugova	37,5	1500	43	2150	37,5	900	43	1290
Dolna Loçine	33	1320	31	1550	10	240	8	240
Drenofça	8,5	340	5	250	8	168	7	210
Posto Yoşaniçe	11	440	10	500	8	192	4	120
Mz. Dolna İvranik	7,5	300	4	200	5	120	4	120
Modriş	4	160	1	50	4	96	1	30
	4745,5	**193437**	**3511**	**174015**	**2596**	**63151**	**2266**	**69000**

Ek VIII. 1570 ve 1582 Yıllarında Yulaf-Kapluca ve Çavdar Üretimi

	Yulaf-Kapluca				**Çavdar**			
	1570		**1582**		**1570**		**1582**	
Yerleşim Birimi	**Hm.**	**Bd.**	**Hm.**	**Bd.**	**Hm.**	**Bd.**	**Hm.**	**Bd.**
Osek	0	0	0	0	0	0	0	0
İslivyani	0	0	0	0	10	360	25	646
Belopolye-i Büzürk	20	400	20	480	10	360	10	360
Pohoçe	20	400	12	288	10	360	5	180

Lipovaç	21	504	21	504	14	504	14	504
Trekanik	0	0	0	0	0	0	0	0
Baba	0	0	0	0	3	108	2	72
Didiş	0	0	0	0	2	72	2	72
Büyük Gorgovik	50	1000	30	720	0	0	0	0
İstudeniça	10	200	10	240	8	288	8	288
Nemilovik	17	340	15	360	7	168	6	216
Rahovçik	10	200	4	96	6	216	4	144
Gorna Kaliçani	15	300	12	288	5	180	5	180
İştobil	4	80	8	192	0	0	0	0
Palova	15	360	15	360	5	180	5	180
Bana	10	200	10	240	5	180	5	160
Sinayofça	5	100	2	48	4	144	3	108
Koş	22	440	10	240	0	0	0	0
Rodnebırda	10	240	10	240	5	180	5	180
Todorçoveç	15	300	8	192	7	252	6	216
Klinaç	20	400	25	600	8	288	12	322
Piştani	0	0	0	0	4	144	3	108
Pavlani	20	400	20	480	9	324	4	144
Suhogırla	70	1680	70	1680	20	720	20	720
İstinik	15	300	10	240	13	468	10	360
Lukaviçe	10	240	10	240	0	0	0	0
Yagodine	8	160	8	192	5	180	5	180
İzlokvikan	15	360	15	360	0	0	0	0
Kavalinçe	10	200	10	240	0	0	0	0
Obraşko	25	500	25	600	0	0	0	0
Vukonik	10	200	20	480	9	326	16	576
Çermile	20	400	15	360	10	360	10	360
Grabofça	0	0	0	0	0	0	0	0
Pirlepe	11	220	2	48	3	108	3	108
Vardeşte	4	80	10	240	3	108	4	144
Nenedaniçe	4	80	5	120	3	108	3	108
Mz. Suşiçe	5	100	5	120	0	0	0	0
Suşiçe	40	800	10	300	6	216	5	180
Mostar	4	80	4	96	4	144	2	72
Beniçe	24	480	55	528	6	616	6	616
Gorajdofça	18	360	15	360	0	0	0	0
Boçişte	4	80	2	48	2	72	1	36
Beloçiçe	8	160	8	192	5	180	180	0
Dolçe	25	500	15	360	7	252	4	144
Kırnıniçe	16	320	15	360	15	540	12	432
Gorna Beliçe	30	600	20	480	20	720	10	360
İstrelçe	19	380	8	192	18	648	2	72
Lubolik	8	160	3	72	10	360	2	72
Milekani	16	320	13	312	7	252	5	180
Gorna Loçine	10	200	1	24	6	216	1	36
Çelobik	10	200	1	24	2	72	0,5	18
Zabrekani	7	252	5	180	0	0	0	0
Çirvenibrek	1	20	1	24	0,5	18	0,5	18
Gorna Luka	20	400	15	360	12	432	6	216
Budisalçe	15	300	10	240	7	252	5	180
Romaniçe	10	200	0	0	6	216	8	192
Mujovine	16	320	10	240	10	360	10	360
Sredne Çernogovine	5	100	1	24	1	36	4	144
Belopolye-i Küçük	14	240	10	240	9	324	5	180
Dragolofça	10	200	5	120	8	288	5	180
Şabt	10	200	10	240	4	96	4	144
Rudnik	20	400	15	360	11	396	10	360
Mz. Vinarçe	3	60	1	24	0	0	0	0
Dolna Balinçe	12	240	20	480	9	324	10	360

Osoyani	21	420	14	280	15	540	15	540
İzbiçe	5	100	5	120	4	96	4	144
İstok	20	400	10	240	6	216	5	180
Çirkolaç	30	600	20	480	30	600	20	480
İsvirka	20	400	25	600	7	252	14	504
Çabik	50	1000	45	1080	15	540	15	540
Çerovik	15	300	10	240	9	324	5	180
Iskorobik	10	200	10	240	5	120	5	180
Kosorik	15	300	10	240	13	468	10	360
Gorna Yablaniçe	25	500	24	576	10	360	10	360
Dolna Drin	2	40	2	48	1	36	1	36
Dresnik	25	500	20	480	13	468	10	360
Leskofça	22	440	22	528	6	216	5	180
Dolna Prekale	30	400	10	240	10	360	10	360
Gorna Prekale	10	200	10	240	7	252	5	180
Çirveni Yablani	21	420	12	288	11	264	6	216
Şibovik	15	300	15	360	6	216	6	216
Brestovik	27	540	20	480	9	324	10	360
Siga	17	340	20	480	8	288	11	396
Kalina	15	300	10	240	7	252	8	288
Gorna Yoşaniçe	20	400	30	720	10	360	20	720
Dolna Yoşaniçe	21	420	20	480	15	540	10	360
Deçani	18	340	10	240	6	216	5	180
Drevodel	0	0	0	0	0	0	0	0
Dolna Barani	20	400	10	240	7	252	5	180
Dolna Lutoglav	20	400	24	576	15	540	15	540
Give	25	500	20	480	10	360	10	360
Loziçe	19	380	15	360	10	360	4	144
Lipa	17	340	10	240	8	288	5	180
Niokas	11	220	10	240	7	252	6	216
Mn. İvrele ve İspas	15	300	10	240	9	324	5	180
Lukani	23	460	12	288	10	360	4	144
Drenofça	20	400	10	240	3	108	5	180
Dolna Kruşeva	13	260	1	24	10	360	1	36
Novasil	25	500	20	480	8	288	5	180
Ojgay	10	200	5	120	6	216	2	72
Çerniçe	10	300	20	480	4	144	10	360
Çernilug-ı Büzürk	0	0	0	0	5	180	5	180
Beloçiçe	5	100	2	48	3	108	4	144
Gorna Kırnine	5,5	110	4	96	1	36	1	36
Turyak	20	400	20	480	10	360	10	360
Yarem	15	360	15	360	4	144	5	180
Temeşniçe	20	400	20	480	9	324	11	396
Radonik	12	240	10	240	7	252	4	144
İstik	20	400	20	480	6	216	5	180
Katraniçe	22	440	9	216	8	288	5	180
Ozrim	19	380	1	24	10	360	1	36
Tırbohofça	19	380	5	120	10	360	10	360
Rakovine	7	140	6	144	0	0	0	0
Dobredol	16	320	14	336	9	324	8	288
Gırniçar	11	220	2	48	5	80	1	36
Trebovepolye	10	200	10	240	4	144	5	180
Vidine	25	500	25	600	15	540	15	540
Dolna Glokani	5	100	5	120	4	140	6	216
Novasil	5	100	2	48	3	108	2	72
Dubova	10	200	2	48	4	144	4	144
Drenova	5	100	5	120	4	144	4	144
Lipovaç	4	80	1	24	0	0	0	0
Rakoş	16	320	10	240	9	324	8	288
Oşiçe	12	240	12	288	15	540	20	720

Doleva	11	220	6	144	6	216	5	180
Istaradovran	15	300	15	360	11	396	11	396
İskoroşnik	0	0	0	0	0	0	1	40
Radovaç	0	0	0	0	5	180	5	180
Kaşiçe	13	260	3	72	6	216	2	72
Mz. Kroglava	10,5	210	12	288	3	108	3	108
Otomançe	35	700	15	360	12	432	20	720
Jalçe	28	560	24	576	14	504	22	792
Berikova	15	300	12	288	8	288	5	180
Baniçe	4	144	4	144	10	200	10	240
Gorna Glokani	16	320	10	240	11	396	5	180
Büyük Yablaniçe	8	160	5	120	4	144	3	108
Kotradik	15	300	1	24	6	216	1	36
Dubovik	15	300	2	48	4	144	4	144
İznopol	15	300	15	360	7	252	5	180
Dobri Lipan	14	280	14	336	3	108	4	144
Dudaşnofça	15	300	15	360	4	144	5	180
Berçova	25	500	21	504	9	324	9	323
Belopolye	20	400	20	480	10	360	14	504
Mazenik	15	300	6	144	7	252	5	180
İstraje	9	180	6	144	3	108	3	108
Hrastofça	20	400	20	480	9	324	10	360
Grebnik	21	420	21	504	15	540	11	396
Istraniş	14	280	10	240	6	216	5	180
Jakova	25	500	25	600	15	540	15	540
Kostraç	45	900	25	600	7	252	3	108
Boboyofça	35	700	30	720	7	252	5	180
Dolna Nekravaç	15	300	5	120	4	144	5	180
Dolna Luka	5	100	5	120	3	108	3	108
Yablaniçe	10	200	4	96	3	108	2	72
Yablaniçe-i Diğer	0	0	0	0	3	108	0	0
Botuşa	10	200	5	120	10	360	10	360
Trestenik	15	300	12	288	3	108	4	144
Papirekani	14	280	10	240	10	360	10	360
Radostik	8	160	1	24	4	144	2	72
Rudniçe	8	160	5	120	4	144	5	180
Pergoda	13	260	3	72	7	252	4	144
Lobula	0	0	0	0	3	108	2	72
İzlopek	16	320	18	432	9	324	12	423
Beleg	10	200	10	240	6	216	5	180
Lubuşa	18	360	12	288	6	216	5	180
Lipovişte	50	1000	45	1080	7	252	5	180
Kruşeviçe	15	300	21	504	10	360	20	720
Pod Gradine	0	0	3	72	5	180	2	72
Gorna Iglareva	2	60	5	120	2,5	90	2	72
Dolna Iglareva	5	100	1	24	4	72	1	36
Rigeva	9	180	4	96	4,5	162	4	144
Şikovine	20	400	20	480	7	252	6	216
Virbniçe	17	340	13	312	4	144	1	144
Tuçep	15	300	14	336	6	216	6	216
Gorgovik-i Küçük	50	1000	40	960	11	396	15	540
Naglavka	12	240	6	144	4	144	3	108
Popovik	20	400	20	480	4	144	8	288
Brestovaç	15	300	11	264	2	72	2	72
Beliçe	4	80	1	24	1	36	2	72
Tominopolye	30	600	20	380	4	144	5	180
Novasil	14	280	5	120	7	252	5	180
İstudeniçe-i Küçük	0	0	0	0	5	180	5	180
Lejibaba	0	0	0	0	0	0	1	36
Brest	0	0	0	0	6	216	5	180

Lajani	0	0	0	0	9	324	15	540
Duyak	0	0	0	0	10	360	11	396
Bednoş	0	0	0	0	11	396	8	288
Çernivireh	20	400	18	432	6	216	5	180
Hranofça	18	360	10	240	3	108	2	72
Dobroş-ı Büzürk	14	504	22	528	0	0	0	0
Şalinofça	0	0	0	0	10	360	16	576
Dobriçedol	0	0	0	0	7	252	6	216
Gorna Kırnine	17	340	10	240	7	252	6	216
Gorna Petriçe	20	400	10	240	10	360	5	180
Dolna Petriçe	0	0	0	0	4	144	3	108
Gorna Kruşeva	30	600	21	504	8	288	7	252
Mz. Bihorik	0	0	0	0	2	72	2	72
İvranik	26	400	10	240	10	300	8	288
Duganive	14	280	10	240	9	324	8	288
Nabrekani	15	300	2	48	3	108	2	72
Globovaç	0	0	0	0	2	72	2	72
Rakovaç	10	200	8	192	10	360	12	432
Ostrobaç	25	500	22	528	7	252	6	216
Hereç	0	0	0	0	8	288	5	180
Brodlik	10	200	5	120	4	144	4	144
Nakle	8	160	8	192	4	144	4	144
Ceskova	10	300	20	480	4	144	4	144
Irzinik	9	180	24	576	3	108	12	432
Grobofça	10	200	5	120	4	144	6	216
Verik	14	280	10	240	8	288	4	144
Balinçe	0	0	0	0	8	288	1	36
Bardonik	5	180	3	72	4	144	1	36
Dolna Çernogovine	5	100	1	24	3	108	1	36
Lişani	14	280	9	216	9	314	5	180
Yablaniçe-i Küçük	13	260	1	24	4	144	1	36
Groboça	0	0	0	0	2	72	8	288
June	20	400	15	360	6	216	5	180
Prekolug	0	0	0	0	8	288	8	288
Tromili	0	0	0	0	3	108	3	108
Prelonçe	0	0	0	0	2	72	2	72
Graboniçe	6	120	1	24	1	36	1	36
Dolna Kırnine	23	640	20	480	10	360	10	360
Lablani	17	340	1	24	7	252	1	36
Bukani	0	0	0	0	4	144	1	36
Groboçil	0	0	0	0	7	252	8	288
Dolna Loçine	25	500	24	576	8	288	8	288
Drenofça	15	300	10	240	5	180	5	180
Posto Yoşaniçe	0	0	0	0	6	216	4	144
	3123	**63584**	**2407**	**56988**	**1479,5**	**52406**	**1508**	**47470**

Ek IX. 1570-1582 Yıllarında Darı (Erzen) Üretimi

	Erzen (Darı)			
	1570		**1582**	
Yerleşim Birimi	**Hm.**	**Bd.**	**Hm.**	**Bd.**
Osek	0	0	2	72
Belopolye-i Büzürk	1	36	1	36
Lipovaç	9	324	9	324
Trekanik	2	72	3	108
Baba	1	36	1	36
Büyük Gorgovik	5	180	5	180

İstudeniça	2	72	2	72
Nemilovik	1	36	1	36
Rahovçik	1	36	2	72
Gorna Kaliçani	1	36	1	36
Sinayofça	1	36	1	36
Todorçoveç	1	36	3	108
Piştani	1	36	1	36
Suhogırla	5	180	5	180
İstinik	2	72	1	36
Lukaviçe	1	36	1	36
Yagodine	3	108	2	72
Çermile	1	36	2	72
Grabofça	3	108	3	108
Pirlepe	0,5	18	2	72
Vardeşte	1	36	1	36
Suşiçe	2	72	1	32
Boçişte	0,5	18	1	36
Dolçe	3	108	2	72
Gorna Beliçe	2	72	1	36
Lubolik	5	180	2	72
Çelobik	5	180	1	36
Çirvenibrek	0,5	18	0,5	18
Gorna Luka	3	108	2	72
Budisalçe	1	36	1	36
Romaniçe	2	72	1	36
Mujovine	1,5	54	1	36
Belopolye-i Küçük	2	72	2	72
Dragolofça	1	36	2	72
Şabt	5	180	5	180
Rudnik	4,5	166	4	144
Dolna Balinçe	2	72	2	72
Osoyani	5	180	5	180
İstok	2	72	2	72
İsvirka	0	0	5	180
Iskorobik	1	36	1	36
Kosorik	5	180	5	180
Gorna Yablaniçe	5	180	5	180
Dresnik	2	72	2	72
Siga	1	36	2	72
Dolna Yoşaniçe	5	180	2	72
Drevodel	3	108	2	72
Dolna Barani	2	72	1	36
Dolna Lutoglav	1,5	54	3	108
Loziçe	1	36	2	72
Niokas	1	36	1	36
Mn. İvrele ve İspas	2	72	2	72
Lukani	2	72	2	72
Novasil	1	36	1	36
Ojgay	1	36	1	36
Çerniçe	2	72	4	144
Çernilug-ı Büzürk	5	180	5	180
Temeşniçe	1,5	54	2	72
Radonik	0,5	18	1	36
İstik	1	36	1	36
Ozrim	2	72	1	36
Tırbohofça	0	0	2	72
Gırniçar	0	0	1	36
Trebovepolye	0,5	8	1	36
Vidine	5	180	5	180
Dubova	1	36	1	36

Istaradovran	1,5	54	2	72
Kaşiçe	3	96	3	108
Otomançe	1,5	54	10	360
Jalçe	5	180	1	36
Baniçe	3	108	3	108
Gorna Glokani	5	180	5	180
Dubovik	1	36	2	72
İznopol	2	72	3	108
Dobri Lipan	3	108	3	108
Dudaşnofça	1	36	1	36
Belopolye	1,5	54	2	72
Mazenik	2	72	2	72
İstraje	1	36	1	36
Hrastofça	1	36	2	72
Grebnik	2	72	2	72
Istraniş	1	30	1	36
Dolna Luka	1	36	1	40
Botuşa	1	36	1	36
Trestenik	1	36	0,5	18
Papirekani	1,5	54	1	36
Pergoda	1	36	1	36
Lobula	0,5	18	1	36
İzlopek	1,5	54	2	72
Beleg	0	0	2	72
Lubuşa	1	36	1	36
Lipovişte	1,5	54	1	36
Kruşeviçe	1	36	4	144
Tuçep	1	36	1	40
Naglavka	1	36	1	36
Popovik	1	36	2	72
Novasil	1	36	2	72
Duyak	2	72	2	72
Hranofça	0	0	1	36
Dobroş-ı Büzürk	1,5	54	1	36
Gorna Petriçe	1	36	2	18
Dolna Petriçe	1,5	54	1	36
Gorna Kruşeva	1	36	1	36
İvranik	1	36	1	36
Duganive	1	36	1	36
Nabrekani	1	36	1	36
Brodlik	1	36	1	36
Irzinik	1	36	5	180
Grobofça	1	36	1	36
Bardonik	1	36	0,5	18
Dolna Çernogovine	1	36	1	36
Yablaniçe-i Küçük	0	0	1	36
Prekolug	1	36	1	36
Graboniçe	1	36	1	36
Dolna Kırnine	1,5	54	1	36
Lablani	1,5	54	1	36
Bukani	1	36	1	36
Dolna Loçine	2,5	90	2	72
Drenofça	1	36	1	36
	215,5	**7734**	**238,5**	**8536**

Ek X. 1570 ve 1582 Yıllarında Mahlut Üretimi

Mahlut	**1570**		**1582**	
Yerleşim Birimi	**Hm.**	**Bd.**	**Hm.**	**Bd.**
Osek	0	0	10	240
İslivyani	25	500	35	720
Mramur	16	320	10	240
Yelofça	25	500	15	360
Graniçe	30	720	30	720
Trekanik	14	280	15	360
Baba	7	140	6	144
Gorna Drin	8	160	8	192
Grabofça	4	80	11	264
Beliçe	6,5	130	6,5	144
Budisalçe	3	60	3	72
Şabuka	5	100	5	120
Drevodel	11	220	10	240
Dolna Barani (Hâriçten)	5	100	4	96
Mz. Raduşa	8,5	180	5	120
Çernilug-ı Büzürk	10	200	10	240
Çernilug-ı Küçük	3	72	5	120
Ulyarçe	4	80	6	144
İskoroşnik	5	100	2	72
Radovaç	11	220	10	240
Yoşaniçe	1	24	1	24
Raşkovaç	10	200	8	192
Gorna Nekravaç	5	100	6	144
Lobula	10	200	3	72
Mz. Duşniçe	4,5	90	3,5	84
Mavruga	4	80	5	120
Radolofça	5	100	5	120
İstariçe	18	360	15	360
İstudeniçe-i Küçük	7	140	0	0
Lejibaba	10	200	3	72
Barani	6	120	3,5	84
Duyak	30	600	30	720
Bednoş	20	400	12	288
Şalinofça	21	420	20	480
Dobriçedol	15	300	16	384
Dolna Petriçe	10	200	8	192
Mz. Bihorik	6,5	130	3	72
Dolna Kaliçani	5	100	14	336
Globovaç	13,5	270	2	48
Hereç/Çernipotok	15	300	2	48
Derbinedol	8	160	5	120
Tromili	9	180	10	240
Prelonçe	8	160	6	144
Groboçil	15	300	14	336
Posto Yoşaniçe	13	260	7	168
Mz. Dolna İvranik	10	200	4	96
Modriş	4	80	2	48
Toplam	**484,5**	**9836**	**414,5**	**9840**

Ek XI. 1570 ve 1582 Yıllarında Mercimek Üretimi

Yerleşim	**Mercimek**			
	1570		**1582**	
	Hm.	**Bd.**	**Hm.**	**Bd.**
İstinik	1	40	1	50
Çermile	1	40	1	50
Dolçe	1	40	1	50
İstrelçe	3,5	140	2	100
Çirvenibrek	0,5	40	0,5	25
Gorna Luka	2	80	2	100
Dresnik	2	80	2	100
Dolna Prekale	1	40	0,5	52
Siga	0	0	1	50
Deçani	0	0	1	50
Lukani	1	40	1	50
Gırniçar	0,5	20	1	50
Vidine	0	0	1	50
Dubova	0	35	0	15
Otomançe	0	0	2	25
Gorna Glokani	0	0	1	50
Kotradik	1	40	1	50
Dobri Lipan	0	20	0	15
Beleg	2	80	2	100
Lubuşa	1	40	0,5	25
Lipovişte	1	40	1	50
Popovik	0	15	0	40
Brestovaç	0	10	0	11
Dobriçedol	1	40	0,5	25
Nabrekani	0	0	0,5	25
Bukani	0,5	20	0,5	25
Toplam	**20**	**900**	**24**	**1233**

Ek XII. 1570 ve 1582 Yıllarında Burçak ve Hardal Üretimi

Yerleşim	**Burçak**				**Hardal**	
	1570		**1582**		**1570**	**1582**
	Hm.	**Bd.**	**Hm.**	**Bd.**	**Bd.**	**Bd.**
Çabik	2	72	2	72	0	0
Çerniçe	1	40	1	40	0	0
Gorna Glokani	0	0	1	50	0	0
Kotradik	0	0	0	0	60	60
Beleg	0	0	2	100	0	0
Yablaniçe-i Küçük	0	0	0	0	0	80
	3	**112**	**6**	**262**	**60**	**140**

Ek XIII. 1570 ve 1582 Yıllarında Bakla Üretimi

Yerleşim Birimi	1570		1582	
	Hm.	Bd.	Hm.	Bd.
Baba	0	40	0	35
Todorçoveç	0	20	0	45
Çirvenibrek	0	25	0	25
Iskorobik	1	40	1	50
Kosorik	2	80	2	100
Dresnik	2	80	2	100
Ojgay	0	16	0	14
Gırniçar	0	0	1	50
Otomançe	0	0	0,5	25
Gorna Glokani	1	40	1	50
Hrastofça	0	0	1	50
Papirekani	0	0	0,5	25
Pergoda	1	40	1	50
Kruşeviçe	1	40	2	100
Ceskova	0	25	0	34
Lişani	0	30	0	30
Yablaniçe-i Küçük	0	0	1	50
	8	**476**	**13**	**833**

Ek XIV. 1570 ve 1582 Yıllarında Kelem-Bostan Vergileri ve Şıra Üretimi

	Bedel						Cubur	Bedel	Cubur	Bedel
Yerleşim	Kelem		Bostan		Meyve		Şıra			
	1570	1582	1570	1582	1570	1582	1570		1582	
Osek	15	17	26	34	0	0	10	320	5	200
İslivyani	200	220	86	24	0	0	60	1920	27	1120
Mramur	30	40	32	40	0	0	3	96	3	120
Yelofça	0	0	64	84	25	18	50	1600	5	200
Graniçe	40	40	108	108	0	0	21	672	21	840
Belopolye-i Büzürk	0	0	174	112	0	0	200	6400	200	8000
Pohoçe	0	0	76	20	200	500	50	1600	60	2400
Lipovaç	0	0	54	54	0	0	50	1600	50	2000
Trekanik	10	8	24	34	0	0	0	0	0	0
Baba	30	46	44	50	0	0	10	320	4	160
Didiş	0	0	8	8	0	0	10	320	5	200
Büyük Gorgovik	80	60	90	104	0	0	200	6400	141	5640
İstudeniça	100	100	62	88	0	0	25	800	25	1000
Nemilovik	0	0	24	34	0	0	50	1600	34	1360
Rahovçik	0	100	82	86	0	0	10	320	5	200
Gorna Kaliçani	0	0	30	38	20	20	15	480	12	480
İştobil	0	0	40	42	10	15	3	96	10	400
Palova	0	0	16	22	5	5	6	192	12	480
Bana	100	100	130	130	0	0	50	1600	50	2000
Sinayofça	30	60	70	128	0	0	30	960	6	240
Koş	20	42	74	76	0	0	20	1920	50	2000
Rodnebırda	0	0	68	62	0	0	10	300	10	400
Todorçoveç	18	18	64	64	0	0	3	96	3	120
Klinaç	0	0	52	32	0	0	50	1600	4	200
Piştani	0	0	36	42	0	0	10	320	6	240
Pavlani	0	0	16	22	0	0	20	640	10	400
Gorna Drin	0	0	20	24	0	0	0	0	0	0

Suhogırla	0	0	238	238	120	120	550	17600	550	22000
İstinik	100	300	142	158	0	0	60	1920	26	1040
Bedel	45	45	58	58	0	0	50	1600	50	2000
Yagodine	34	35	36	32	0	0	80	2560	33	1320
İzlokvikan	0	0	80	80	0	0	0	0	0	0
Kavalinçe	40	52	6	10	0	0	0	0	0	0
Obraşko	11	11	24	24	0	0	25	800	10	400
Vukonik	80	62	56	72	20	26	50	1600	23	920
Çermile	46	65	54	34	0	0	55	1760	30	1200
Grabofça	0	0	14	14	0	0	4	128	8	320
Pirlepe	12	32	84	112	0	0	10	320	5	200
Vardeşte	0	0	22	20	0	0	10	320	10	400
Nenedaniçe	18	28	28	28	0	0	9	288	5	200
Mz. Suşiçe	0	0	0	0	0	0	7	224	7	280
Suşiçe	50	50	80	124	0	0	50	1600	28	1120
Mostar	12	26	26	42	0	0	10	320	4	160
Beniçe	35	18	38	38	15	15	30	960	21	840
Gorajdofça	50	112	48	48	0	0	0	0	0	0
Boçişte	10	12	10	12	0	0	0	0	0	0
Beliçe	0	0	4	4	0	0	0	0	0	0
Beloçiçe	0	0	18	18	0	0	5	160	5	200
Dolçe	174	174	72	66	26	26	150	4800	64	2560
Kırnıniçe	100	100	64	84	0	0	130	4160	91	3640
Gorna Beliçe	50	86	140	156	0	0	100	3200	65	2600
İstrelçe	126	300	60	108	300	300	16	512	3	120
Lubolik	40	45	54	30	0	0	10	320	2	80
Milekani	45	25	60	78	40	60	40	1280	25	1000
Gorna Loçine	40	30	58	76	0	0	50	1600	1	40
Çelobik	150	10	50	60	0	0	10	320	2	20
Zabrekani	28	28	22	26	14	15	20	640	8	320
Çirvenibrek	10	10	34	42	0	0	0,5	16	0,5	20
Gorna Luka	150	100	62	82	20	100	15	480	15	600
Budisalçe	38	38	38	40	0	0	51	1632	6	280
Romaniçe	74	80	40	30	0	0	35	1120	14	560
Mujovine	150	130	36	44	0	0	0	0	0	0
Sredne Çernogovine	20	12	0	0	0	0	0	0	0	0
Belopolye-i Küçük	100	50	48	48	25	25	80	2560	70	2800
Şabuka	20	20	12	12	0	0	6	192	6	240
Dragolofça	90	40	30	40	0	0	10	320	1	40
Şabt	60	60	18	28	0	0	10	320	10	400
Rudnik	200	185	82	96	0	0	200	6400	146	5740
Mz. Vinarçe	0	0	4	4	0	0	0	0	0	0
Dolna Balinçe	70	100	32	38	0	0	60	1920	55	2200
Osoyani	80	105	98	116	0	0	40	1280	25	1000
İzbiçe	20	22	24	24	25	25	5	160	5	200
İstok	100	200	66	80	0	0	15	480	8	320
Çirkolaç	20	40	56	82	15	80	50	1600	45	1800
İsvirka	0	0	34	66	0	0	20	640	42	1680
Çabik	40	50	62	66	20	42	155	4960	165	6600
Çerovik	60	20	42	44	30	40	75	2400	50	2000
Iskorobik	100	50	34	34	0	0	0	0	0	0
Kosorik	100	120	70	80	0	0	120	3840	102	4080
Gorna Yablaniçe	60	120	46	52	40	42	150	4800	113	4520
Dolna Drin	10	10	6	10	0	0	0	0	0	0
Dresnik	40	54	94	94	54	54	120	3840	75	3000
Leskofça	40	40	54	72	20	20	150	4800	110	4400
Dolna Prekale	100	47	50	56	0	0	0	0	0	0
Gorna Prekale	22	50	20	24	0	0	0	0	0	0
Çirveni Yablani	10	60	58	94	0	0	0	0	0	0

Şibovik	21	22	22	24	0	0	0	0	0	0
Brestovik	0	0	44	50	0	0	100	3200	35	1400
Siga	0	0	34	44	0	0	15	480	22	880
Kalina	20	35	42	36	0	0	30	960	25	1000
Gorna Yoşaniçe	80	100	66	82	40	30	300	9600	104	4160
Dolna Yoşaniçe	100	25	52	68	0	0	280	8960	220	8800
Deçani	60	73	74	132	0	12	75	2400	16	640
Dolna Barani	100	100	54	64	0	0	50	1600	27	1080
Dolna Lutoglav	45	82	40	38	0	0	0	0	0	0
Siga	45	45	48	96	0	0	75	2400	60	2400
Loziçe	0	0	44	52	15	20	5	1600	38	1560
Lipa	0	0	40	46	10	10	0	0	0	0
Niokas	30	40	44	36	0	0	0	0	0	0
Mn. İvrele ve İspas	120	115	50	82	20	35	50	1600	34	1360
Lukani	70	50	50	68	50	20	50	1600	35	1400
Drenofça	0	0	36	46	20	20	45	1440	10	240
Dolna Kruşeva	0	0	22	28	0	0	15	480	1	40
Novasil	30	70	34	38	0	0	20	640	4	160
Ojgay	0	150	24	26	0	0	3	96	2	80
Çerniçe	80	80	44	60	0	0	50	1600	30	1240
Çernilug-ı Büzürk	0	0	50	26	0	0	10	320	12	480
Çernilug-ı Küçük	0	0	10	12	0	0	0	0	0	0
Beloçiçe	0	0	26	36	0	0	5	160	1	40
Gorna Kırnine	0	0	14	18	0	0	0	0	0	0
Turyak	25	15	36	34	0	0	8	256	5	200
Yarem	22	12	36	36	10	15	15	480	22	880
Temeşniçe	20	20	26	26	0	0	16	512	25	1000
Radonik	10	55	48	54	0	0	20	640	9	360
İstik	30	33	40	42	0	0	10	320	5	200
Katraniçe	9	5	24	28	0	0	12	384	12	480
Ozrim	18	10	20	22	0	0	0	0	0	0
Tırbohofça	80	80	50	48	0	0	0	0	0	0
Rakovine	0	0	26	30	0	0	6	192	6	240
Dobredol	0	40	40	42	15	20	50	1600	35	1400
Gırniçar	300	300	34	34	0	0	0	0	0	0
Trebovepolye	8	5	16	24	0	0	15	480	10	400
Vidine	0	150	20	20	0	0	35	1120	50	2000
Dolna Glokani	10	40	44	54	0	0	10	320	13	520
Novasil	0	0	18	75	0	0	3	96	2	80
Dubova	11	20	18	24	0	0	0	0	0	0
Drenova	18	20	8	18	0	0	9,5	304	2	80
Lipovaç	0	0	12	22	0	0	2	64	1	40
Rakoş	20	30	20	18	0	0	10	320	15	600
Oşiçe	80	80	36	44	20	10	15	300	15	600
Doleva	50	55	10	12	0	0	6	192	3	120
Istaradovran	120	100	22	32	0	0	0	0	0	0
İskoroşnik	0	0	8	16	0	0	5	160	1	40
Radovaç	20	45	32	48	0	0	10	320	23	920
Kaşiçe	80	200	24	38	0	0	3	96	2	80
Mz. Kroglava	23	23	12	12	0	0	20	640	25	1000
Otomançe	160	300	50	66	0	0	0	0	0	0
Jalçe	80	85	46	62	0	0	35	1120	15	600
Berikova	25	30	28	18	0	0	20	640	26	1040
Baniçe	45	100	34	38	0	0	25	620	25	1000
Gorna Glokani	50	141	56	76	0	0	15	480	10	400
Büyük Yablaniçe	18	20	22	60	0	0	8	160	5	120
Kotradik	25	100	58	58	40	40	0	0	0	0
Dubovik	80	80	30	58	0	0	0	0	0	0
İznopol	20	35	28	34	0	0	18	568	15	600
Dobri Lipan	0	0	24	26	0	0	3	96	8	320

Dudaşnofça	14	60	26	32	0	0	20	640	24	960
Berçova	12	12	22	22	10	10	10	320	5	200
Belopolye	70	45	38	58	0	0	30	960	25	1000
Mazenik	40	50	36	22	0	0	15	480	6	240
Raşkovaç	15	5	24	22	0	0	5	160	7	280
İstraje	13	18	18	14	0	0	5	160	7	280
Hrastofça	80	150	38	50	0	0	15	480	10	400
Grebnik	150	194	50	26	0	0	15	480	25	1000
Istraniş	25	24	26	32	0	0	20	640	5	200
Plavliyan	0	0	20	20	0	0	0	0	0	0
Jakova	45	45	38	30	30	15	25	800	20	800
Kostraç	60	42	34	42	0	0	50	1600	50	2000
Boboyofça	40	15	32	44	0	0	35	1120	40	1600
Dolna Nekravaç	16	38	28	38	0	0	0	0	3	120
Gorna Nekravaç	0	0	4	2	0	0	0	0	0	0
Dolna Luka	25	25	20	20	10	10	0	0	0	0
Yablaniçe	0	0	18	22	0	0	5	160	5	200
Yablaniçe-i Diğer	0	0	4	0	0	0	3	96	0	0
Botuşa	25	25	44	40	0	0	10	320	10	400
Trestenik	15	16	26	32	0	0	7	224	2	80
Papirekani	40	40	30	32	0	0	0	0	0	0
Radostik	10	15	14	14	0	0	5	160	5	200
Rudniçe	15	15	6	4	0	0	0	0	0	0
Pergoda	30	30	24	24	0	0	10	320	10	400
Lobula	15	30	14	28	0	0	5	160	3	120
İzlopek	80	200	36	36	0	0	0	0	0	0
Beleg	0	0	70	70	20	220	30	960	8	330
Lubuşa	25	35	44	44	18	25	25	800	25	1000
Lipovişte	200	155	34	52	0	0	40	1280	45	1800
Kruşeviçe	210	900	76	68	35	35	68	2176	25	1000
Pod Gradine	0	26	38	50	0	0	25	800	5	200
Gorna Iglareva	0	20	18	38	0	0	30	960	3	120
Dolna Iglareva	0	0	16	20	0	0	13	416	1	40
Rigeva	15	10	14	20	0	0	0	0	0	0
Mavruga	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0
Şikovine	25	10	28	34	10	11	50	1600	43	1720
Radolofça	0	0	4	4	0	0	3	96	3	120
Virbniçe	0	0	28	36	0	0	20	640	10	400
Tuçep	18	22	34	32	10	15	20	640	21	840
Gorgovik-i Küçük	40	40	38	46	25	10	100	3200	77	3080
Naglavka	50	45	18	26	0	0	19	608	4	160
Popovik	25	33	116	118	0	0	20	640	5	200
Brestovaç	0	0	16	12	0	0	5	160	4	160
Beliçe	0	0	10	8	0	0	0	0	0	0
Tominopolye	0	0	0	0	0	0	225	7200	95	3800
İstariçe	50	30	28	32	20	21	45	1440	45	1800
Novasil	18	80	16	28	0	0	0	0	0	0
İstudeniçe-i Küçük	14	14	8	12	0	0	5	160	5	200
Lejibaba	12	12	4	4	0	0	5	160	2	80
Barani	20	25	8	10	0	0	0	0	0	0
Brest	25	10	24	32	0	0	20	640	20	800
Lajani	120	100	16	30	0	0	0	0	0	0
Duyak	28	28	20	18	0	0	5	160	6	240
Bednoş	30	25	26	30	0	0	0	0	0	0
Çernivireh	70	65	54	62	0	150	165	2400	55	2200
Hranofça	15	15	28	32	0	6	15	480	15	600
Dobroş-ı Büzürk	40	34	42	44	0	0	0	0	0	0
Şalinofça	30	35	14	8	0	0	50	1600	25	1000
Dobriçedol	110	111	14	16	0	0	0	0	0	0
Gorna Kırnine	25	20	16	26	0	0	20	640	12	480

Gorna Petriçe	45	45	46	54	0	0	50	1600	24	960
Dolna Petriçe	12	8	10	14	0	0	5	160	5	200
Gorna Kruşeva	30	30	30	32	0	0	20	640	5	200
İvranik	0	0	12	16	0	0	0	0	0	0
Duganive	36	112	22	36	0	0	15	480	2	80
Dolna Kaliçani	0	0	0	0	0	0	5	160	14	560
Nabrekani	20	10	20	26	0	0	0	0	0	0
Globovaç	0	0	0	4	0	0	8	256	2	80
Rakovaç	0	0	22	22	0	0	20	640	13	520
Ostrobaç	35	30	28	32	30	30	25	800	25	1000
Gorna Lutoglav	0	0	8	6	0	0	0	0	0	0
Hereç/Çernipotok	0	0	10	14	0	0	7	224	3	120
Brodlik	30	40	14	12	40	15	5	160	5	160
Nakle	35	30	22	24	0	0	0	0	0	0
Ceskova	0	0	20	20	0	0	15	480	25	1000
Irzinik	35	30	28	28	20	20	15	480	0	0
Grobofça	0	100	12	12	0	0	0	0	0	0
Verik	30	30	30	28	0	0	15	480	12	480
Derbinedol	12	42	18	4	0	0	0	0	0	0
Balinçe	0	20	14	12	0	0	20	640	1	40
Bardonik	10	20	28	24	0	0	8	256	1	40
Dolna Çernogovine	5	5	18	14	0	0	5	160	2	80
Lişani	20	60	19	20	0	0	10	360	5	200
Yablaniçe-i Küçük	43	250	14	10	0	0	10	320	2	80
Groboça	10	14	16	18	0	0	3	96	7	280
June	16	15	20	28	0	0	15	480	24	960
Prekolug	35	15	18	10	0	0	0	0	0	0
Tromili	15	15	14	14	0	0	0	0	0	0
Prelonçe	20	10	14	26	0	0	0	0	0	0
Graboniçe	0	0	14	18	0	0	3	96	1	40
Dolna Kırnine	60	14	14	30	0	0	15	480	10	400
Lablani	40	30	22	28	0	0	0	0	0	0
Bukani	52	12	34	30	0	0	8	256	0,5	20
Groboçil	30	20	20	26	0	0	10	320	18	720
Dolna Loçine	35	22	44	60	0	0	100	3200	88	3520
Drenofça	15	86	22	20	0	0	9	288	4	160
Posto Yoşaniçe	0	0	0	0	0	0	10	320	1	40
Modriş	0	0	4	8	0	0	0	0	1	40
Toplam	**8787**	**11635**	**8781**	**10015**	**1562**	**2373**	**7191**	**229508**	**5080**	**202970**

Ek XV. 1570 ve 1582 Yıllarında Pamuk-Keten Vergileri ve Safran Üretimi

Birim	**Penbe**		**Keten**		**Safran**			
	1570	**1582**	**1570**	**1582**	**1570**		**1582**	
	Bedel				**Lidre**	**Bedel**	**Lidre**	**Bedel**
Osek	20	52	20	25	0	0	0	0
İslivyani	80	85	200	225	0	0	0	0
Mramur	15	15	22	21	0	0	0	0
Yelofça	55	22	60	60	0	0	0	0
Graniçe	40	40	40	40	0	0	0	0
Belopolye-i Büzürk	500	500	200	210	5	400	5	400
Pohoçe	35	72	0	0	0	0	0	0
Lipovaç	120	120	135	135	0	0	0	0
Trekanik	0	0	60	55	0	0	0	0
Baba	15	15	200	500	0	0	0	0
Didiş	25	28	15	20	2	160	5	400

Büyük Gorgovik	150	148	50	35	0	0	0	0
İstudeniça	100	100	40	125	1	80	2	160
Nemilovik	50	55	40	45	0	0	0	0
Rahovçik	45	45	61	61	0,5	40	0,5	40
Gorna Kaliçani	35	56	45	32	1	80	1,5	120
İştobil	20	45	12	27	0	0	0	0
Palova	35	35	20	20	0	0	0	0
Bana	200	200	100	100	0	0	0	0
Sinayofça	100	150	20	57	0,25	20	0	30
Koş	95	100	15	15	0	0	0	0
Rodnebırda	75	75	0	0	0	150	0	150
Todorçoveç	20	20	20	25	1	80	1	80
Klinaç	80	65	40	45	0	0	0	0
Piştani	25	25	14	24	0	0	0	0
Pavlani	40	40	40	40	0	0	0	0
Gorna Drin	50	60	50	50	0	0	0	0
Suhogırla	700	800	250	220	0	0	0	0
İstinik	80	120	150	155	1	80	2,5	200
Lukaviça	46	46	45	45	2	160	2	160
Yagodine	60	50	40	43	0	0	0	0
İzlokvikan	0	0	80	80	0	0	0	0
Kavalinçe	0	0	5	28	0	0	0	0
Obraşko	26	26	20	20	0	0	0	0
Vukonik	120	52	50	20	0	0	0	0
Çermile	45	45	40	42	0	0	0	0
Grabofça	10	14	0	0	0	0	0	0
Pirlepe	15	20	8	84	0	0	0	0
Vardeşte	45	45	24	33	0	0	0	0
Nenedaniçe	40	52	20	12	0	0	0	0
Mz. Suşiçe	13	13	0	0	0	0	0	0
Suşiçe	100	175	40	40	0	0	0	0
Mostar	30	92	15	26	0	0	0	0
Beniçe	70	70	30	10	0	0	0	0
Gorajdofça	0	0	75	125	1	80	1	80
Boçişte	0	0	15	15	0	0	0	0
Beliçe	0	0	32	18	0	0	0	0
Beloçiçe	25	25	10	18	0	0	0	0
Dolçe	100	100	60	50	0	0	0	0
Kırnıniçe	80	80	80	60	0	0	0	0
Gorna Beliçe	150	162	0	0	0	0	0	0
İstrelçe	80	80	124	126	0	0	3	240
Lubolik	50	50	25	25	0	50	0	50
Milekani	50	60	40	25	0	0	0	0
Gorna Loçine	50	84	30	24	0	0	0	0
Çelobik	40	40	250	10	0	0	0	0
Zabrekani	25	25	22	10	0	0	0	0
Çirvenibrek	15	15	10	10	0	40	0	10
Gorna Luka	40	52	300	155	0	50	0	50
Budisalçe	45	65	22	25	0	0	0	0
Romaniçe	45	65	54	30	0	0	0	0
Mujovine	0	0	120	35	1	80	1	80
Sredne Çernogovine	0	0	8	8	0	0	0	0
Belopolye-i Küçük	150	150	80	20	2	160	3	240
Şabuka	25	25	15	15	0	0	0	0

Dragolofça	30	70	25	40	1	80	2	160
Şabt	20	35	200	200	0	0	0	0
Rudnik	150	160	140	135	0	0	0	0
Mz. Vinarçe	0	0	12	15	0	0	0	0
Dolna Balinçe	80	60	80	30	0	0	0	0
Osoyani	150	159	50	15	0	0	0	0
İzbiçe	21	21	21	21	0	0	0	0
İstok	60	50	50	50	0	40	0	43
Çirkolaç	60	62	20	25	1	80	0	30
İsvirka	50	52	18	42	0	60	0	65
Çabik	150	200	50	50	0	0	0	0
Çerovik	120	76	70	20	0	0	0	0
Iskorobik	0	0	75	75	1	80	1	80
Kosorik	150	65	200	200	0	0	0	0
Gorna Yablaniçe	180	170	50	42	4	320	1	80
Dolna Drin	0	0	12	15	0	0	0	0
Dresnik	150	162	60	300	0	0	0	0
Leskofça	150	100	30	10	0	0	0	0
Dolna Prekale	0	0	20	40	2	160	5	400
Gorna Prekale	0	0	20	26	0,5	40	0,5	40
Çirveni Yablani	0	0	14	12	0	0	0	0
Şibovik	0	0	16	21	0	0	0	0
Brestovik	75	110	50	55	2	160	2	160
Siga	30	45	26	35	1	80	2	160
Kalina	50	40	40	30	0	0	0	0
Gorna Yoşaniçe	250	250	60	22	0	0	0	0
Dolna Yoşaniçe	200	200	80	140	0	0	0	0
Deçani	150	105	50	50	1,5	60	2	160
Dolna Barani	45	45	100	100	0	0	0	0
Dolna Lutoglav	0	0	40	60	0	0	0	0
Siga	100	120	50	51	0	0	0	0
Loziçe	45	66	35	35	0	0	0	0
Lipa	0	0	28	20	0	0	0	0
Niokas	0	0	100	100	0	0	0	0
Mn. İvrele ve İspas	60	90	40	28	2	160	3	240
Lukani	70	220	250	653	1	80	2,5	200
Drenofça	40	46	50	10	0	0	0	0
Dolna Kruşeva	30	35	20	20	0	0	0	0
Novasil	30	30	26	25	0,5	40	1,5	120
Ojgay	15	25	14	150	0	0	0	0
Çerniçe	90	150	0	25	1,5	120	3	240
Çernilug-ı Büzürk	25	52	0	0	1	80	5	400
Çernilug-ı Küçük	0	0	15	10	2	160	2	160
Beloçiçe	15	15	10	21	0	0	0	0
Gorna Kırnine	0	0	10	14	0	0	0	0
Turyak	15	15	15	70	0	0	0	0
Yarem	30	50	18	12	0	0	0	0
Temeşniçe	40	40	25	25	0	0	0	0
Radonik	65	65	22	41	0	0	0	0
İstik	25	25	20	20	0	0	0	0
Katraniçe	25	25	10	10	0	0	0	0
Ozrim	0	0	10	10	2	160	2	160
Tırbohofça	0	0	40	52	0,5	40	0,6	50
Rakovine	30	20	12	15	0	0	0	0

Dobredol	80	140	35	20	0	0	0	0
Gırniçar	0	0	0	200	0	0	1	80
Trebovepolye	30	40	10	10	0	0	0	0
Vidine	30	50	15	65	0	0	0	0
Dolna Glokani	55	55	12	75	0	0	0	0
Novasil	15	25	10	40	0	0	0	0
Dubova	0	0	10	20	0	0	0	0
Drenova	15	12	12	12	0	30	0	50
Lipovaç	15	17	0	0	0	0	0	0
Rakoş	25	25	20	21	0	0	0	0
Oşiçe	50	40	60	60	0	0	0	0
Doleva	15	12	25	25	0	0	0	0
Istaradovran	0	0	18	50	1,5	120	3	240
İskoroşnik	20	25	12	14	0	0	0	0
Radovaç	25	25	20	30	0	20	0	20
Kaşiçe	15	23	40	42	5	400	1	80
Mz. Kroglava	25	25	20	20	0	0	0	0
Otomançe	0	0	80	60	0	0	3	240
Jalçe	120	100	60	65	4	320	4	320
Berikova	50	30	20	20	0	0	0	0
Baniçe	25	25	25	14	0,5	40	3	240
Gorna Glokani	50	20	250	300	0	0	0	0
Büyük Yablaniçe	20	20	20	30	0	0	0	0
Kotradik	35	35	20	100	0	0	0	0
Dubovik	0	0	105	105	0	0	0	0
İznopol	30	30	50	0	0	0	0	0
Dobri Lipan	15	12	20	20	0	0	0	0
Dudaşnofça	30	12	20	70	0	0	0	0
Berçova	15	12	15	14	0	0	0	0
Belopolye	65	62	40	12	0	0	2	40
Mazenik	30	30	40	50	0	0	0	0
Raşkovaç	70	30	13	12	0	0	0	0
İstraje	20	10	14	52	0	0	0	0
Hrastofça	25	25	250	200	0	0	0	0
Grebnik	50	50	80	50	0	0	0	0
Istraniş	30	30	24	21	0	0	0	0
Plavliyan	0	0	20	20	0	0	0	0
Jakova	60	25	30	35	1	180	2	160
Kostraç	70	44	52	25	0	0	0	0
Boboyofça	60	56	50	20	0	0	0	0
Dolna Nekravaç	0	20	15	38	0	0	0	0
Gorna Nekravaç	0	0	10	16	0	0	0	0
Dolna Luka	0	0	120	120	0	0	0	0
Yablaniçe	15	15	13	24	0	60	0	60
Yablaniçe-i Diğer	10	0	10	0	0	18	0	0
Botuşa	25	25	75	52	0	0	0	0
Trestenik	20	12	14	16	0	0	0	0
Papirekani	0	0	100	100	0	0	0	0
Radostik	15	15	12	20	0	30	2	160
Rudniçe	0	0	14	7	0	0	0	0
Pergoda	20	22	25	40	3	240	4	320
Lobula	15	16	20	20	0,5	40	2	160
İzlopek	0	0	100	100	0	0	0	0
Beleg	40	77	300	325	0	80	0	110

Lubuşa	45	28	85	95	0	80	0	100
Lipovişte	45	45	50	22	0	0	0	0
Kruşeviçe	130	135	250	500	0	150	0	80
Pod Gradine	5	45	18	0	0	0	0	0
Gorna Iglareva	30	25	15	15	0	0	0	0
Dolna Iglareva	30	25	10	26	0	0	0	0
Rigeva	0	0	12	10	0	0	0	0
Mavruga	0	0	9	0	0	0	0	0
Şikovine	70	50	20	20	0	0	0	0
Radolofça	10	10	8	15	0	0	0	0
Virbniçe	40	40	18	10	0	0	0	0
Tuçep	35	35	20	22	0	0	0	0
Gorgovik-i Küçük	100	60	60	50	0	0	0	0
Naglavka	45	45	105	100	0	0	0	0
Popovik	160	200	30	55	0	0	0	0
Brestovaç	30	30	0	0	0	0	0	0
Beliçe	0	0	10	5	0	0	0	0
Tominopolye	150	10	40	24	0	0	0	0
İstariçe	60	60	40	20	0	0	0	0
Novasil	0	0	15	45	0	0	0	0
İstudeniçe-i Küçük	15	22	20	21	0	0	0	0
Brest	30	20	20	10	1	80	0	50
Lajani	0	0	80	50	0	0	0	0
Duyak	15	15	40	35	0	0	0	0
Bednoş	0	0	105	100	0	0	0	0
Çernivireh	35	35	60	65	2	160	2	160
Hranofça	30	32	20	18	0	0	0	0
Dobroş-ı Büzürk	0	0	38	65	0	0	0	0
Şalinofça	30	40	40	40	0	0	0	0
Dobriçedol	0	0	50	45	0	0	0	0
Gorna Kırnine	30	56	22	20	0	0	0	0
Gorna Petriçe	45	45	50	50	0	0	0	0
Dolna Petriçe	15	12	16	15	0	0	0	0
Gorna Kruşeva	45	45	25	45	0	0	0	0
İvranik	0	0	18	25	0	0	0	0
Duganive	50	60	45	120	0	0	0	0
Dolna Kaliçani	15	0	8	14	0	0	0	0
Nabrekani	0	0	20	22	1,5	120	6	480
Globovaç	15	27	0	0	0	0	0	0
Rakovaç	30	30	50	60	0	0	0	0
Ostrobaç	45	26	40	40	0	0	0	0
Hereç/Çernipotok	50	40	0	0	0	0	0	0
Brodlik	0	0	120	102	0	0	0	0
Nakle	0	0	40	40	0	0	0	0
Ceskova	20	22	22	24	0	0	0	0
Irzinik	40	0	225	250	0	0	0	0
Grobofça	0	0	0	30	0	0	2	160
Verik	30	30	25	25	0	0	1	80
Derbinedol	0	0	20	45	0	0	0	0
Balinçe	40	26	21	25	0	0	0	0
Bardonik	15	15	14	11	0	0	0	0
Dolna Çernogovine	15	15	35	60	0	0	0	0
Lişani	0	0	23	23	0	0	0	0
Yablaniçe-i Küçük	30	30	100	200	0	0	0	0

Groboça	15	22	12	12	0	20	0	20
June	80	80	20	20	0	0	0	0
Prekolug	0	0	55	20	0	0	0	0
Tromili	0	0	25	25	0	0	0	0
Prelonçe	0	0	14	10	0	0	0	0
Graboniçe	25	25	15	15	0	0	0	0
Dolna Kırnine	25	25	15	14	0	0	0	0
Lablani	0	0	60	111	0	0	0	0
Bukani	15	50	80	10	0	0	0	0
Groboçil	6	30	25	25	0	0	0	0
Dolna Loçine	80	82	40	40	0	0	0	0
Drenofça	20	25	35	125	0	0	0	0
Posto Yoşaniçe	45	35	0	0	0	0	0	0
Toplam	**10892**	**11426**	**11275**	**12980**	**62,25**	**5898**	**100,6**	**8848**

Ek XVI. 1570 ve 1582 Yıllarında Küvare-Hınzır-Güğül ve Balıkçılıktan Alınan Vergiler

Birim	**Küvare (Arıcılık)**		**Bidat-ı Hanazir (Domuz Besiciliği)**		**Güğül (İpekböcekçiliği)**		**Balıkçılık**	
	1570	**1582**	**1570**	**1582**	**1570**	**1582**	**1570**	**1582**
Osek	15	28	0	0	0	0	0	0
İslivyani	25	64	0	0	0	0	100	100
Mramur	40	10	8	10	0	0	0	0
Yelofça	40	40	25	12	0	0	0	0
Graniçe	31	31	15	15	0	0	0	0
Belopolye-i Büzürk	120	35	66	52	50	45	0	0
Pohoçe	0	0	15	13	0	0	0	0
Lipovaç	140	140	28	28	0	0	0	0
Trekanik	8	15	10	20	0	0	0	0
Baba	25	35	44	15	0	0	0	0
Didiş	15	40	5	2	0	0	0	0
Büyük Gorgovik	122	122	35	32	0	0	0	0
İstudeniça	40	80	15	14	0	0	0	0
Nemilovik	60	66	16	16	0	0	0	0
Rahovçik	127	127	18	15	0	0	0	0
Gorna Kaliçani	40	80	0	0	0	0	0	0
İştobil	20	25	8	25	0	0	0	0
Palova	20	20	4	1	0	0	0	0
Bana	58	58	51	51	0	0	0	0
Koş	20	24	19	20	0	0	0	0
Rodnebırda	10	8	10	15	0	0	0	0
Todorçoveç	80	45	15	10	0	0	0	0
Klinaç	60	37	18	15	0	0	0	0
Piştani	15	15	0	0	0	0	0	0
Pavlani	65	25	10	9	0	0	0	0
Gorna Drin	55	25	11	5	0	0	0	0
Suhogırla	300	315	33	33	0	0	0	0
İstinik	40	32	40	31	0	0	0	0
Lukaviçe	40	44	35	35	0	0	0	0
Yagodine	47	40	22	20	0	0	0	0
İzlokvikan	40	45	0	0	0	0	0	0
Kavalinçe	30	35	0	0	0	0	0	0
Obraşko	40	40	10	10	0	0	0	0
Vukonik	70	160	14	14	0	0	0	0

Çermile	24	30	16	15	0	0	0	0
Grabofça	8	8	5	5	0	0	0	0
Pirlepe	7	13	10	35	0	0	0	0
Vardeşte	30	25	16	11	0	0	0	0
Nenedaniçe	32	15	10	5	0	0	0	0
Suşiçe	28	12	30	40	0	0	0	0
Mostar	20	80	10	12	0	0	0	0
Beniçe	15	15	12	12	0	0	0	0
Gorajdofça	88	120	12	12	0	0	0	0
Boçişte	8	15	5	5	0	0	0	0
Beloçiçe	8	8	6	5	0	0	0	0
Dolçe	60	60	40	50	0	0	0	0
Kırnıniçe	50	60	26	25	0	0	0	0
Gorna Beliçe	36	31	37	38	0	0	0	0
İstrelçe	30	36	15	15	25	12	0	0
Lubolik	23	35	10	12	24	32	0	0
Milekani	60	200	18	20	0	0	0	0
Gorna Loçine	50	20	20	20	0	0	0	0
Çelobik	100	10	0	0	0	0	0	0
Zabrekani	46	80	14	5	0	0	0	0
Çirvenibrek	20	10	5	5	0	0	0	0
Gorna Luka	30	40	20	80	0	0	0	0
Budisalçe	50	50	15	15	0	0	0	0
Romaniçe	50	26	16	15	0	0	0	0
Mujovine	100	120	10	15	0	0	0	0
Sredne Çernogovine	17	20	5	5	0	0	0	0
Belopolye-i Küçük	80	55	20	10	0	0	0	0
Şabuka	20	20	5	5	0	0	0	0
Dragolofça	150	160	15	10	0	0	0	0
Şabt	35	35	13	13	0	0	0	0
Rudnik	120	121	60	55	0	0	0	0
Dolna Balinçe	100	80	18	15	0	0	0	0
Osoyani	60	164	25	15	0	0	0	0
İzbiçe	40	65	12	12	0	0	0	0
İstok	80	80	15	20	0	0	0	0
Çirkolaç	70	150	14	15	0	0	0	0
İsvirka	40	45	13	55	0	0	0	0
Çabik	120	110	20	20	0	0	0	0
İştobil	150	600	50	340	0	0	0	0
Çerovik	120	60	30	25	0	0	0	0
Iskorobik	60	30	15	12	0	0	0	0
Kosorik	80	80	25	15	0	0	0	0
Gorna Yablaniçe	160	160	20	19	0	0	0	0
Dolna Drin	30	30	4	4	0	0	0	0
Leskofça	60	20	16	10	0	0	0	0
Dolna Prekale	36	30	10	10	0	0	0	0
Gorna Prekale	38	22	10	5	0	0	0	0
Çirveni Yablani	16	40	11	15	0	0	0	0
Şibovik	40	20	8	2	0	0	0	0
Brestovik	80	25	20	20	0	0	0	0
Siga	60	68	14	25	0	0	0	0
Kalina	60	80	10	10	0	0	0	0
Gorna Yoşaniçe	50	44	35	45	0	0	0	0
Dolna Yoşaniçe	60	57	25	15	0	0	0	0
Deçani	40	40	25	10	0	0	0	0
Dolna Barani	70	480	16	80	0	0	0	0
Dolna Lutoglav	25	15	12	10	0	0	0	0
Give	80	80	20	20	0	0	0	0
Loziçe	65	120	0	0	0	0	0	0

Lipa	50	32	10	8	0	0	0	0
Niokas	20	20	10	5	0	0	0	0
Mn. İvrele ve İspas	360	164	20	25	0	0	0	0
Lukani	40	40	15	15	0	0	0	0
Drenofça	80	50	14	12	0	0	0	0
Dolna Kruşeva	40	20	8	5	0	0	0	0
Novasil	30	40	6	9	0	0	0	0
Ojgay	20	46	0	0	0	0	0	0
Çerniçe	100	80	0	20	0	0	0	0
Çernilug-ı Büzürk	20	88	10	25	0	0	0	0
Çernilug-ı Küçük	20	10	5	5	0	0	0	0
Beloçiçe	0	0	5	10	0	0	0	0
Gorna Kırnine	7	68	5	5	0	0	0	0
Turyak	30	72	10	5	0	0	0	0
Yarem	40	47	36	36	0	0	0	0
Temeşniçe	80	60	10	5	0	0	0	0
Radonik	14	40	10	10	0	0	0	0
İstik	60	20	10	5	0	0	0	0
Katraniçe	11	11	5	2	0	0	0	0
Ozrim	22	10	10	10	0	0	0	0
Tırbohofça	68	23	25	21	0	0	0	0
Rakovine	18	20	10	10	0	0	0	0
Ulyarçe	12	8	0	0	0	0	0	0
Dobredol	60	60	15	15	0	0	0	0
Gırniçar	120	120	8	8	0	0	0	0
Trebovepolye	10	12	7	7	0	0	0	0
Vidine	25	25	10	16	0	0	0	0
Dolna Glokani	15	120	10	16	0	0	0	0
Novasil	15	25	5	10	0	0	0	0
Dubova	15	40	8	5	0	0	0	0
Drenova	20	18	6	5	0	0	0	0
Lipovaç	5	10	4	8	0	0	0	0
Rakoş	30	30	10	5	0	0	0	0
Oşiçe	0	0	20	15	0	0	0	0
Doleva	150	160	8	5	0	0	0	0
Istaradovran	30	40	10	10	0	0	0	0
İskoroşnik	28	20	10	12	0	0	0	0
Radovaç	30	30	10	10	0	0	0	0
Kaşiçe	50	160	12	15	0	0	0	0
Otomançe	70	200	25	15	0	0	0	0
Jalçe	55	65	25	25	0	0	0	0
Berikova	0	0	10	10	0	0	0	0
Baniçe	0	0	10	5	0	0	0	0
Gorna Glokani	90	132	28	15	0	0	0	0
Büyük Yablaniçe	22	40	12	10	0	0	0	0
Kotradik	180	180	12	12	0	0	0	0
Dubovik	40	40	19	11	0	0	0	0
İznopol	25	35	0	0	0	0	0	0
Dobri Lipan	30	25	10	20	0	0	0	0
Yoşaniçe	30	15	0	0	0	0	0	0
Dudaşnofça	35	30	10	10	0	0	0	0
Berçova	18	20	10	10	0	0	0	0
Belopolye	50	43	17	15	0	0	0	0
Mazenik	60	40	0	18	0	0	0	0
Raşkovaç	20	20	7	5	0	0	0	0
İstraje	17	15	7	4	0	0	0	0
Hrastofça	40	35	12	15	0	0	0	0
Grebnik	80	80	19	12	0	0	0	0
Istraniş	45	150	10	15	0	0	0	0
Plavliyan	0	0	10	10	0	0	0	0

Jakova	150	25	0	0	0	0	0	0
Kostraç	140	82	18	15	0	0	0	0
Boboyofça	100	22	18	12	0	0	0	0
Dolna Nekravaç	24	15	12	5	0	0	0	0
Dolna Luka	0	0	5	5	0	0	0	0
Yablaniçe	0	0	7	5	0	0	0	0
Yablaniçe-i Diğer	12	0	4	0	0	0	0	0
Botuşa	15	15	10	8	0	0	0	0
Trestenik	20	13	8	5	0	0	0	0
Papirekani	40	10	10	5	0	0	0	0
Radostik	20	26	6	3	0	0	0	0
Rudniçe	20	20	0	0	0	0	0	0
Pergoda	70	160	12	8	0	0	0	0
Lobula	25	20	6	5	0	0	0	0
İzlopek	70	50	12	15	0	0	0	0
Beleg	15	100	14	20	0	0	0	0
Lubuşa	40	42	16	15	0	0	0	0
Lipovişte	80	50	18	15	0	0	0	0
Kruşeviçe	88	100	28	21	0	0	0	0
Pod Gradine	12	10	10	10	0	0	0	0
Gorna Iglareva	20	22	10	10	0	0	0	0
Dolna Iglareva	12	11	5	40	0	0	0	0
Rigeva	25	80	8	8	0	0	0	0
Mavruga	8	0	3	0	0	0	0	0
Şikovine	45	40	12	5	0	0	0	0
Radolofça	15	15	0	0	0	0	0	0
Virbniçe	40	15	12	12	0	0	0	0
Tuçep	32	25	10	5	0	0	0	0
Gorgovik-i Küçük	120	50	20	20	0	0	0	0
Naglavka	40	40	10	10	0	0	0	0
Popovik	20	35	20	25	0	0	0	0
Brestovaç	14	9	8	21	0	0	0	0
Tominopolye	30	20	0	0	0	0	0	0
İstariçe	80	45	15	10	0	0	0	0
Novasil	0	0	10	12	0	0	0	0
İstudeniçe-i Küçük	0	0	2	5	0	0	0	0
Lejibaba	18	15	5	5	0	0	0	0
Barani	0	0	5	5	0	0	0	0
Brest	20	12	10	5	0	0	0	0
Lajani	45	120	12	7	0	0	0	0
Duyak	82	92	8	7	0	0	0	0
Bednoş	90	52	12	5	0	0	0	0
Çernivireh	100	84	25	25	0	0	0	0
Hranofça	25	15	10	15	0	0	0	0
Dobroş-ı Büzürk	60	55	12	15	0	0	0	0
Şalinofça	80	60	10	5	0	0	0	0
Dobriçedol	4	5	0	0	0	0	0	0
Gorna Kırnine	15	5	8	5	0	0	0	0
Gorna Petriçe	70	44	20	20	0	0	0	0
Dolna Petriçe	28	14	4	2	0	0	0	0
Gorna Kruşeva	55	25	11	13	0	0	0	0
İvranik	22	22	0	0	0	0	0	0
Duganive	50	120	8	15	0	0	0	0
Dolna Kaliçani	0	0	5	0	0	0	0	0
Nabrekani	40	200	10	11	0	0	0	0
Rakovaç	50	40	10	10	0	0	0	0
Ostrobaç	60	50	12	10	0	0	0	0
Gorna Lutoglav	20	2	0	0	0	0	0	0
Hereç/Çernipotok	19	14	20	50	0	0	0	0
Brodlik	25	15	6	2	0	0	0	0

Nakle	15	80	8	8	0	0	0	0
Ceskova	30	45	8	5	0	0	0	0
Irzinik	40	55	10	10	0	0	0	0
Grobofça	0	25	8	5	0	0	0	0
Verik	60	120	9	10	0	0	0	0
Derbinedol	30	35	0	0	0	0	0	0
Balinçe	40	58	8	5	0	0	0	0
Bardonik	60	60	6	5	0	0	0	0
Dolna Çernogovine	10	20	6	5	0	0	0	0
Lişani	0	80	7	5	0	0	0	0
Yablaniçe-i Küçük	30	320	10	10	0	0	0	0
Groboça	13	13	8	2	0	0	0	0
June	40	35	10	10	0	0	0	0
Prekolug	20	11	20	5	0	0	0	0
Prelonçe	15	8	0	0	0	0	0	0
Graboniçe	55	63	5	15	0	0	0	0
Dolna Kırnine	11	11	10	2	0	0	0	0
Lablani	50	100	10	10	0	0	0	0
Bukani	40	5	16	10	0	0	0	0
Groboçil	16	15	10	5	0	0	0	0
Dolna Loçine	120	80	16	15	0	0	0	0
Drenofça	25	38	6	15	0	0	0	0
Modriş	10	3	0	0	0	0	0	0
Toplam	**10945**	**12743**	**3002**	**3343**	**99**	**89**	**100**	**100**

Ek XVII. 1570 ve 1582 Yıllarında Giyah-Hatab-Baha-i Gâh, Sir ve Piyazdan Alınan Vergiler

Birim	**Giyâh**		**Hatab**		**Baha-i Gâh**		**Sir ve piyaz**	
	1570	**1582**	**1570**	**1582**	**1570**	**1582**	**1570**	**1582**
Osek	65	85	26	34	0	0	0	0
İslivyani	215	65	0	24	0	0	0	0
Mramur	80	100	32	40	40	40	0	0
Yelofça	160	210	64	84	65	25	0	0
Graniçe	280	280	108	108	60	60	0	0
Belopolye-i Büzürk	435	280	112	112	0	0	45	45
Pohoçe	190	50	20	20	0	0	0	0
Lipovaç	25	25	54	54	55	55	50	50
Trekanik	12	22	24	34	15	35	10	12
Baba	110	125	44	50	25	35	0	0
Didiş	20	20	8	8	25	20	0	0
Büyük Gorgovik	225	260	90	104	120	120	0	0
İstudeniça	155	220	62	88	60	30	0	0
Nemilovik	60	75	24	34	55	55	0	0
Rahovçik	205	215	82	86	55	50	0	0
Gorna Kaliçani	75	95	30	38	35	35	0	0
İştobil	100	105	40	42	0	0	0	0
Palova	55	55	16	22	25	25	0	0
Bana	325	325	130	130	48	48	0	0
Sinayofça	175	320	70	128	17	20	0	0
Koş	185	190	74	76	20	24	0	0
Rodnebırda	170	155	68	62	0	0	0	0
Todorçoveç	160	160	64	64	37	35	0	0
Klinaç	130	80	52	32	65	45	0	0
Piştani	90	105	36	42	20	32	0	0
Pavlani	40	55	16	22	35	35	0	0

Gorna Drin	50	50	20	24	25	15	0	0
Suhogırla	565	595	238	238	155	62	80	82
İstinik	355	395	142	158	70	75	0	0
Lukaviçe	145	145	58	58	55	57	0	0
Yagodine	90	80	36	32	0	0	0	0
İzlokvikan	0	0	0	0	40	50	0	0
Kavalinçe	15	25	6	10	25	22	0	0
Obraşko	0	0	24	24	25	15	0	0
Vukonik	140	180	56	72	65	65	0	0
Çermile	135	85	54	34	25	25	10	15
Grabofça	35	35	14	14	13	13	0	0
Pirlepe	210	280	84	112	15	35	0	0
Vardeşte	55	50	22	20	25	25	0	0
Nenedaniçe	70	70	28	28	40	25	0	0
Mz. Suşiçe	0	0	0	0	15	15	0	0
Suşiçe	200	310	80	124	30	54	0	0
Mostar	65	105	26	42	30	30	0	0
Beniçe	95	95	38	38	40	40	0	0
Gorajdofça	120	120	48	48	0	0	5	5
Boçişte	25	30	10	12	12	26	0	0
Beliçe	10	10	4	4	22	10	0	0
Beloçiçe	45	45	18	18	22	24	0	0
Dolçe	180	180	72	66	56	56	0	0
Kırnıniçe	160	210	64	84	0	0	0	0
Gorna Beliçe	350	390	140	156	0	0	0	0
İstrelçe	150	170	60	108	0	0	100	100
Lubolik	135	75	54	30	0	0	0	0
Milekani	150	195	60	78	55	55	0	0
Gorna Loçine	145	190	58	76	0	0	0	0
Çelobik	125	150	50	60	5	5	0	0
Zabrekani	55	65	22	26	25	21	0	0
Çirvenibrek	105	105	34	42	20	5	10	10
Gorna Luka	180	205	62	82	60	81	0	0
Budisalçe	95	100	38	40	15	15	0	0
Romaniçe	100	75	40	30	44	45	0	0
Mujovine	90	110	36	44	40	36	0	0
Sredne Çernogovine	20	20	8	8	15	20	0	0
Belopolye-i Küçük	120	120	48	48	52	52	0	0
Şabuka	30	30	12	12	20	20	0	0
Dragolofça	75	100	30	40	30	20	0	0
Şabt	45	70	18	18	15	35	0	0
Rudnik	205	240	82	96	180	168	0	0
Mz. Vinarçe	10	10	4	4	15	26	0	0
Dolna Balinçe	80	95	32	38	65	26	0	0
Osoyani	245	290	98	116	100	125	0	0
İzbiçe	60	60	24	24	19	22	0	0
İstok	165	200	66	80	20	25	0	0
Çirkolaç	140	200	56	82	35	42	0	0
İsvirka	135	165	34	66	25	51	0	0
Çabik	155	200	62	66	65	65	0	0
Çerovik	10	110	42	44	40	44	0	0
Iskorobik	85	85	34	34	49	54	0	0
Kosorik	175	200	70	80	71	71	0	0
Gorna Yablaniçe	115	130	46	52	100	105	0	0
Dolna Drin	15	25	6	10	15	15	0	0
Dresnik	235	235	94	94	60	85	0	0
Leskofça	135	180	54	72	40	40	15	10
Dolna Prekale	125	140	50	56	40	40	0	0
Gorna Prekale	50	60	20	24	30	30	0	0

Çirveni Yablani	145	235	58	94	20	21	0	0
Şibovik	55	60	22	24	30	25	0	0
Brestovik	110	125	44	50	55	55	60	50
Siga	85	100	34	40	30	35	0	0
Kalina	105	80	42	36	50	40	0	0
Gorna Yoşaniçe	165	205	66	82	120	120	0	0
Dolna Yoşaniçe	135	170	52	68	100	120	0	0
Deçani	185	245	74	132	65	0	0	20
Drevodel	0	0	0	0	20	23	0	0
Dolna Barani	135	160	54	64	50	120	0	0
Dolna Barani (hariçten)	10	100	0	0	0	0	0	0
Dolna Lutoglav	100	95	40	38	60	60	0	0
Siga	120	230	48	96	60	65	0	0
Loziçe	110	130	44	52	51	55	0	0
Lipa	100	115	40	46	25	25	0	0
Niokas	110	90	44	36	0	0	0	0
Mn. İvrele ve İspas	125	205	50	82	0	0	0	0
Lukani	125	170	50	68	50	100	0	0
Mz. Raduşa	0	0	0	0	18	20	0	0
Drenofça	90	115	36	46	45	43	0	0
Dolna Kruşeva	55	70	22	28	25	20	0	0
Novasil	85	95	34	38	0	0	0	0
Ojgay	60	65	24	26	22	24	0	0
Çerniçe	100	150	44	60	55	55	0	0
Çernilug-ı Büzürk	125	155	50	26	20	35	0	0
Çernilug-ı Küçük	25	30	10	12	15	15	0	0
Beloçiçe	65	90	26	36	15	11	0	0
Gorna Kırnine	35	45	14	18	10	10	0	0
Turyak	90	85	36	34	40	20	0	0
Yarem	90	90	36	36	25	34	0	0
Temeşniçe	65	65	26	26	40	40	0	0
Radonik	120	135	48	54	24	26	0	0
İstik	100	105	40	42	15	25	0	0
Katraniçe	60	70	24	28	15	15	0	0
Ozrim	50	55	20	22	10	10	0	50
Tırbohofça	125	120	50	48	45	35	0	0
Rakovine	65	75	26	30	20	35	0	0
Ulyarçe	10	10	4	4	8	10	0	0
Dobredol	100	105	40	42	53	60	0	0
Gırniçar	85	85	34	34	20	25	15	15
Trebovepolye	40	60	16	24	15	12	0	0
Vidine	0	50	20	20	22	32	0	140
Dolna Glokani	110	130	44	54	25	38	0	0
Novasil	45	85	18	75	15	24	0	0
Dubova	45	60	18	24	15	12	0	0
Drenova	20	45	8	18	15	12	0	0
Lipovaç	30	55	12	22	10	12	0	0
Rakoş	50	45	20	18	40	40	0	0
Oşiçe	90	110	36	44	50	50	0	0
Doleva	25	30	10	12	20	23	0	0
Istaradovran	80	80	22	32	40	48	0	0
İskoroşnik	20	40	8	16	15	15	0	0
Radovaç	80	120	32	48	20	34	0	0
Kaşiçe	60	95	24	38	25	0	0	0
Mz. Kroglava	30	30	12	12	30	30	0	0
Otomançe	125	165	50	65	40	65	0	44
Jalçe	115	155	46	62	70	55	0	0
Berikova	70	45	28	18	40	21	0	0
Baniçe	85	95	34	38	30	30	0	0
Gorna Glokani	140	190	56	76	55	90	0	0

Büyük Yablaniçe	55	50	22	60	14	12	10	10
Kotradik	145	145	58	58	14	14	0	0
Dubovik	75	70	30	28	30	30	0	0
İznopol	70	85	34	28	30	35	0	0
Dobri Lipan	60	65	24	26	20	20	0	0
Yoşaniçe	10	10	4	4	10	13	0	0
Dudaşnofça	65	80	26	32	26	26	0	0
Berçova	55	55	22	22	25	25	0	0
Belopolye	95	145	38	58	50	50	0	0
Mazenik	90	55	36	22	40	30	0	0
Raşkovaç	60	55	20	20	0	0	0	0
İstraje	45	35	18	14	20	15	0	0
Hrastofça	95	125	38	50	40	45	0	0
Grebnik	125	155	50	26	40	45	0	0
Istraniş	65	80	26	32	40	40	0	0
Plavliyan	50	50	20	20	0	0	0	0
Jakova	95	75	38	30	60	53	0	0
Kostraç	70	105	34	42	50	50	0	0
Boboyofça	80	105	32	44	45	52	0	0
Dolna Nekravaç	70	95	28	38	30	20	0	0
Gorna Nekravaç	10	5	4	2	12	12	0	0
Dolna Luka	50	50	20	20	25	25	0	0
Yablaniçe	45	55	18	22	20	28	0	0
Yablaniçe-i Diğer	10	0	4	0	10	0	0	0
Botuşa	140	100	44	40	25	21	0	0
Trestenik	65	80	26	32	25	22	0	0
Papirekani	75	80	30	32	20	14	0	0
Radostik	35	35	14	14	20	22	0	0
Rudniçe	15	10	6	4	15	10	0	0
Pergoda	60	60	24	24	35	45	0	0
Lobula	35	70	14	28	20	21	0	0
Mz. Duşniçe	0	0	0	0	14	16	0	0
İzlopek	90	90	36	36	30	52	0	0
Beleg	175	175	70	70	36	83	0	0
Lubuşa	110	110	44	44	50	55	0	0
Lipovişte	85	130	34	52	40	45	0	0
Kruşeviçe	19	170	76	68	0	50	0	0
Pod Gradine	95	125	38	50	20	20	0	0
Gorna Iglareva	45	95	18	38	25	25	0	0
Dolna Iglareva	40	50	16	20	15	20	0	0
Rigeva	35	50	14	20	20	20	0	0
Mavruga	10	10	4	0	0	0	0	0
Şikovine	70	85	28	34	30	25	0	0
Radolofça	10	10	4	4	11	11	0	0
Virbniçe	70	90	28	36	35	25	0	0
Tuçep	85	80	34	32	30	35	0	0
Gorgovik-i Küçük	95	115	38	46	55	50	0	0
Naglavka	45	65	18	26	30	35	0	0
Popovik	290	295	116	118	50	85	0	0
Brestovaç	40	30	16	12	20	15	0	0
Beliçe	25	20	10	8	5	13	0	0
Tominopolye	0	0	0	0	30	30	0	0
İstariçe	70	80	28	32	40	40	0	0
Novasil	40	70	16	28	30	32	0	0
İstudeniçe-i Küçük	20	30	8	12	25	25	0	0
Lejibaba	10	10	4	4	15	15	0	0
Barani	20	25	8	10	19	15	0	0
Brest	60	80	24	32	40	47	0	0
Lajani	40	75	16	30	40	49	35	55
Duyak	50	45	20	18	50	50	0	0

Bednoş	65	75	26	30	40	25	0	0
Çernivireh	135	155	54	62	50	50	0	0
Hranofça	70	80	28	32	30	32	0	0
Dobroş-ı Büzürk	105	110	42	44	50	32	0	0
Şalinofça	35	20	14	8	45	15	0	0
Dobriçedol	35	40	14	16	30	30	0	0
Gorna Kırnine	40	65	16	26	30	21	15	60
Gorna Petriçe	115	135	46	54	60	45	0	0
Dolna Petriçe	25	35	10	14	30	25	0	0
Gorna Kruşeva	75	80	30	32	40	40	0	0
Mz. Bihorik	0	0	0	0	14	36	0	0
İvranik	30	40	12	16	30	30	0	0
Duganive	55	90	22	36	30	34	0	0
Dolna Kaliçani	15	0	0	0	0	20	0	0
Nabrekani	50	65	20	26	30	80	0	0
Globovaç	0	10	0	4	0	25	0	0
Rakovaç	55	55	22	22	40	50	0	0
Ostrobaç	70	80	28	32	50	50	0	0
Gorna Lutoglav	20	15	8	6	14	12	0	0
Hereç/Çernipotok	25	35	10	14	20	20	0	0
Brodlik	35	30	14	12	20	23	0	0
Nakle	60	60	22	24	25	24	0	0
Ceskova	50	50	20	20	25	22	0	0
Irzinik	70	70	28	28	0	0	0	0
Grobofça	30	50	12	12	22	22	0	0
Verik	75	70	30	28	40	43	0	0
Derbinedol	45	50	18	4	15	15	0	0
Balinçe	35	55	14	12	35	51	0	0
Bardonik	70	60	28	24	20	20	0	0
Dolna Çernogovine	45	35	18	14	15	20	0	0
Lişani	40	50	19	20	25	25	0	0
Yablaniçe-i Küçük	35	50	14	10	40	22	0	0
Groboça	40	45	16	18	34	34	0	0
June	50	70	20	28	24	24	0	0
Prekolug	45	25	18	10	20	10	0	0
Tromili	35	35	14	14	20	13	0	0
Prelonçe	40	65	14	26	20	20	0	0
Graboniçe	35	45	14	18	25	20	0	0
Dolna Kırnine	40	75	14	30	24	24	0	0
Lablani	55	70	22	28	20	20	0	0
Bukani	85	75	34	30	20	10	0	0
Groboçil	50	65	20	26	20	23	0	0
Dolna Loçine	110	150	44	60	50	50	0	0
Drenofça	55	50	22	20	25	35	0	0
Posto Yoşaniçe	0	0	0	0	27	33	0	0
Mz. Dolna İvranik	0	0	0	0	20	24	0	0
Modriş	10	20	4	8	16	13	0	0
Toplam	**21416**	**24582**	**8515**	**9898**	**7861**	**8172**	**460**	**773**

Ek XVIII. 1570 ve 1582 Yıllarında Şalgamdan Alınan Vergiler

	Şalgam Vergisi	
	1570	**1582**
İstrelçe	13	13
Çelobik	16	2
Deçani	0	12
Kaşiçe	0	40

Otomançe	0	120
Kotradik	20	20
Mazenik	30	40
Kruşeviçe	0	40
Gorna Petriçe	20	10
Yablaniçe-i Küçük	0	50
Bukani	15	5
	114	**352**

Ek XIX. 1570 ve 1582 Yıllarında Bağ-Zemin ve Çayırlar

Birim	**Bağ**						**Zemin**						**Çayır**			
	1570			**1582**			**1570**				**1582**		**1570**		**1582**	
	Ad	**Dn**	**Ak**	**Ad**	**Dn**	**Ak**	**Ad**	**Dn**	**Ak**	**Ad**	**Dn**	**Ak**	**Ad**	**Ak**	**Ad**	**Ak**
Osek	4		60	2	20	80	2	20	80	0	0	0	3	50	0	0
İslivyani	3	30	122	2	62	122	0	0	0	0	0	0	2	60	2	60
Yelofça	0	0	200	0	0	200	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Graniçe	1	8	38	1	8	38	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Belopolye-i Büzürk	2	0	114	2	0	114	1	0	50	0	0	0	0	0	0	0
Belopolye-i Büzürk	2	6	24	2	6	24	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pohoçe	1	3	12	5	16	64	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0
Lipovaç	1	6	24	1	6	24	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Trekanik	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	60	2	60
Mn. Navari	7	0	0	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Büyük Gorgovik	0	0	0	0	0	0	3	0	100	3	0	150	1	50	1	50
Rahovçik	0	0	0	0	0	0	3	0	350	3	0	350	3	150	3	50
İştobil	0	0	0	0	0	0	2	0	180	2	0	180	1	30	1	30
Bana	1	8	32	1	8	32	0	0	0	0	0	0	1	30	1	30
Sinayofça	1	0	0	1	0	0	1	0	20	1	0	20	1	0	1	0
Koş	0	0	0	0	0	0	4	0	100	4	0	100	1	100	1	100
Todorçoveç	0	0	0	0	0	0	1	0	30	1	0	30	1	60	1	60
Piştani	0	0	0	0	0	0	2	0	50	2	0	50	1	70	1	70
Pavlani	0	0	0	0	0	0	1	0	35	1	0	35	0	0	0	0
Gorna Drin	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	15
Suhogırla	3	0	400	3	0	400	0	0	0	0	0	0	1	30	1	30
Lukaviçe	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	20	1	20
Yagodine	0	0	0	0	0	0	1	0	70	1	0	70	1	60	1	60
Vukonik	0	0	0	0	0	0	2	0	300	2	0	300	1	60	1	60
Çermile	3	44	172	3	44	172	2	0	150	2	0	150	1	30	1	30
Pirlepe	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	15	1	15
Suşiçe	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	30	1	30
Mostar	1	10	40	1	10	40	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Beniçe	1	0	30	1	0	30	1	0	30	1	0	30	1	30	1	30
Gorajdofça	0	0	0	0	0	0	1	0	30	1	0	30	1	15	1	15
Dolçe	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	30	1	30
Kırnıniçe	2	14	56	4	22	88	1	0	100	1	0	100	1	50	1	50
Gorna Beliçe	0	0	0	0	0	0	4	0	150	4	0	150	0	0	0	0
İstrelçe	1	0	15	1	0	15	0	0	0	0	0	0	1	250	1	250
Lubolik	2	13	52	2	13	52	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Milekani	0	0	0	0	0	0	3	0	100	3	0	100	2	70	2	70
Gorna Loçine	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	40	1	40
Romaniçe	1	4	16	1	4	24	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mujovine	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	50	1	50
Belopolye-i Küçük	3	13	228	3	13	228	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Şabuka	2	3	18	2	3	18	0	0	0	0	0	0	1	15	1	15

Rudnik	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	80	1	80
Mz. Vinarçe	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	30	1	27	1	27
Osoyani	1	0	100	1	0	100	1	0	40	1	0	40	1	30	1	30
İsvirka	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	30	1	30
Kosorik	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	150	1	150
Gorna Yablaniçe	0	0	0	1	4	24	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dresnik	1	0	80	1	0	80	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Leskofça	1	0	150	1	0	150	5	0	200	5	0	200	0	0	0	0
Dolna Prekale	0	0	0	0	0	0	1	0	20	1	0	20	0	0	0	0
Kalina	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	30	1	60
Gorna Yoşaniçe	0	0	0	0	0	0	1	0	40	1	0	40	0	0	0	0
Dolna Yoşaniçe	0	0	0	0	0	0	1	0	200	1	0	200	1	50	1	50
Deçani	0	0	0	0	0	0	1	0	50	1	0	50	0	0	0	0
Dolna Barani	0	0	0	0	0	0	1	0	200	1	0	200	2	120	2	120
Dolna Lutoglav	0	0	0	1	0	5	2	0	50	2	0	50	1	60	1	60
Loziçe	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	120	1	120
Lipa	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	40	1	40
Mn. İvrele ve İspas	2	0	180	2	0	180	0	0	0	0	0	0	1	60	1	60
Drenofça	0	0	0	1	2	12	0	0	0	0	0	0	1	110	1	110
Dolna Kruşeva	0	0	0	0	0	0	1	0	120	1	0	120	1	40	1	40
Novasil	0	0	0	0	0	0	1	20	170	1	20	170	2	35	2	35
Çernilug-ı Küçük	1	0	200	1	0	200	0	0	0	0	0	0	1	15	1	15
Beloçiçe	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	25	1	50	2	45
Gorna Kırnine	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	30	1	30
Tırbohofça	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	90
Rakovine	0	0	0	0	0	0	2	0	20	2	0	20	1	80	1	80
Vidine	1	10	40	1	10	40	0	0	0	0	0	0	1	60	1	60
Rakoş	0	0	0	0	0	0	2	0	70	0	0	0	1	50	1	30
Oşiçe	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	30
Doleva	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	60	1	60
İstara Dovran	0	0	0	0	0	0	2	0	40	2	0	40	1	40	1	40
İskoroşnik	0	0	0	0	0	0	1	0	40	1	0	40	0	0	0	0
Otomançe	0	0	0	0	0	0	1	0	150	1	0	150	0	0	0	0
Jalçe	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	150	3	150
Berikova	2	19	76	2	19	76	0	0	0	0	0	0	2	50	2	70
Baniçe	0	0	0	0	0	0	1	0	110	1	0	110	1	20	1	20
Kotradik	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	60	1	60
Dubovik	0	0	0	0	0	0	1	0	60	1	0	60	0	0	0	0
Yoşaniçe	0	0	0	0	0	0	1	20	1	20	0	0	0	0	0	0
Raşkovaç	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	40	1	40
Hrastofça	0	0	0	0	0	0	1	0	60	1	0	60	0	0	0	0
Jakova	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	60	1	60
Kostraç	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	70	1	80
Boboyofça	0	0	0	0	0	0	1	0	150	1	0	150	1	50	1	50
Dolna Nekravaç	0	0	0	0	0	0	2	0	60	2	0	60	1	50	1	50
Dolna Luka	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	50	1	50
Papirekani	0	0	0	0	0	0	1	0	200	1	0	200	1	80	1	80
Lobula	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	20	1	20
Beleg	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	60	1	60
Lipovişte	0	0	0	1	8	48	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kruşeviçe	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	30	0	0	1	160
Şikovine	1	0	100	1	0	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Naglavka	0	0	0	0	0	0	3	0	70	3	0	70	1	50	1	50
Beliçe	1	6	24	1	6	24	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tominopoly e	2	14	56	2	14	56	3	0	60	3	0	60	1	90	1	90

İstariçe	2	15	60	2	15	60	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Novasil	0	0	0	0	0	0	2	0	90	2	0	90	1	30	1	0
Brest	0	0	0	0	0	0	4	0	180	4	0	180	0	0	0	0
Çernivireh	1	0	120	1	0	50	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Şalinofça	0	0	0	0	0	0	3	0	50	3	0	50	1	60	1	60
Gorna Kırnine	0	0	0	0	0	0	1	0	220	1	0	100	0	0	0	0
Gorna Petriçe	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	50	1	50
Gorna Kruşeva	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	20	1	30
Duganive	0	0	0	0	0	0	2	0	50	2	0	50	1	80	1	82
Nabrekani	0	0	0	0	0	0	1	0	40	1	0	40	1	40	1	40
Rakovaç	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	50	1	50
Ostrobaç	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	30	1	30
Nakle	0	0	0	0	0	0	2	0	20	2	0	20	1	25	1	25
Irzinik	0	0	0	0	0	0	3	0	40	3	0	40	1	80	1	80
Grobofça	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	120	4	120
Lişani	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	50	1	50
Yablaniçe-i Küçük	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	40	1	40
Groboça	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	150	1	150
Prekolug	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	30	1	30
Tromili	0	0	0	0	0	0	1	0	40	1	0	15	0	0	0	0
Dolna Kırnine	0	0	0	0	0	0	3	0	60	3	0	60	1	40	1	40
Dolna Loçine	1	2	8	1	2	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Drenofça	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	50	1	50
Toplam	**60**	**228**	**2847**	**67**	**315**	**2978**	**94**	**60**	**4896**	**113**	**20**	**4685**	**98**	**4667**	**99**	**4829**

Ek XX. 1570 ve 1582 Yıllarında Değirmenler

Birim	**Değirmen**				**Değirmen (Kebe)**				**Değirmen (Dink)**			
	1570		**1582**		**1570**		**1582**		**1570**		**1582**	
	Ad	**Ak**	**Ad**	**Ak**	**Ad**	**Ak**	**Ad**	**Ak**	**Ad**	**Ak**	**Ad**	**Ak**
Osek	0	0	1	30	2	30	4	60	0	0	0	0
İslivyani	3	90	3	90	0	0	0	0	2	30	2	30
Trekanik	2	30	2	30	0	0	0	0	1	15	1	15
Baba	2	60	1	30	0	0	0	0	0	0	0	0
Rahovçik	1	15	1	30	0	0	0	0	0	0	0	0
Klinaç	5	150	5	150	0	0	0	0	0	0	0	0
Piştani	1	150	1	150	0	0	0	0	0	0	0	0
Gorna Drin	1	15	1	15	0	0	0	0	0	0	0	0
Suhogırla	7	105	7	105	0	0	0	0	0	0	0	0
İstinik	3	90	3	90	0	0	0	0	0	0	0	0
Yagodine	2	60	2	60	0	0	0	0	0	0	0	0
Kavalinçe	1	15	1	15	0	0	0	0	0	0	0	0
Çermile	1	15	1	15	0	0	0	0	0	0	0	0
Pirlepe	1	15	2	30	0	0	0	0	0	0	0	0
Suşiçe	1	30	1	30	0	0	0	0	0	0	0	0
Gorajdofça	1	15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gorna Beliçe	2	30	1	30	0	0	0	0	0	0	0	0
İstrelçe	3	45	3	45	0	0	0	0	0	0	0	0
Çelobik	1	15	2	60	0	0	0	0	0	0	0	0
Gorna Luka	6	330	6	330	0	0	0	0	0	0	0	0
Budisalçe	2	60	2	60	0	0	0	0	0	0	0	0
Mujovine	9	90	3	90	0	0	0	0	0	0	0	0
Sredne Çernogovine	1	30	1	30	2	30	2	30	0	0	0	0

Belopolye-i Küçük	6	180	6	180	0	0	0	0	0	0	0	0
Şabuka	4	120	4	120	0	0	0	0	0	0	0	0
Osoyani	2	60	2	60	0	0	0	0	0	0	0	0
İstok	30	900	30	900	22	330	22	330	0	0	0	0
Çabik	1	15	1	15	0	0	0	0	0	0	0	0
İştobil	2	60	2	60	0	0	0	0	0	0	0	0
Iskorobik	1	30	1	30	0	0	0	0	0	0	0	0
Kosorik	2	60	2	60	1	15	1	15	0	0	0	0
Gorna Yablaniçe	1	15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dresnik	10	300	10	300	0	0	0	0	0	0	0	0
Brestovik	1	15	1	15	0	0	0	0	0	0	0	0
Kalina	8	240	4	120	0	0	0	0	0	0	0	0
Deçani	11	180	11	180	1	0	1	0	0	0	0	0
Dolna Barani	1	30	1	30	0	0	0	0	0	0	0	0
Dolna Lutoglav	2	60	2	60	0	0	0	0	0	0	0	0
Niokas	1	30	1	30	0	0	0	0	0	0	0	0
Mn. İvrele ve İspas	7	210	7	210	0	0	0	0	0	0	0	0
Lukani	2	30	2	30	0	0	0	0	0	0	0	0
Novasil	7	105	7	105	0	0	0	0	0	0	0	0
Çerniçe	4	120	4	120	0	0	0	0	0	0	0	0
Gorna Kırnine	1	15	1	15	0	0	0	0	0	0	0	0
Dolna Glokani	1	30	1	30	0	0	0	0	0	0	0	0
Novasil	3	90	3	90	0	0	0	0	0	0	0	0
Rakoş	1	30	1	30	0	0	0	0	0	0	0	0
Oşiçe	4	60	4	60	0	0	0	0	0	0	0	0
Doleva	1	15	1	15	0	0	0	0	0	0	0	0
Istaradovran	2	60	3	90	0	0	0	0	0	0	0	0
Radovaç	3	90	3	90	0	0	0	0	0	0	0	0
Kaşiçe	1	15	1	25	0	0	0	0	0	0	0	0
Otomançe	1	30	1	30	0	0	0	0	0	0	0	0
Jalçe	5	150	5	150	0	0	0	0	0	0	0	0
Berikova	2	60	2	60	0	0	0	0	0	0	0	0
Baniçe	3	90	3	90	0	0	0	0	0	0	0	0
Gorna Glokani	2	60	2	60	0	0	0	0	0	0	0	0
Büyük Yablaniçe	3	90	3	90	0	0	0	0	0	0	0	0
Kotradik	1	30	1	30	0	0	0	0	0	0	0	0
Dubovik	1	60	1	100	0	0	0	0	0	0	0	0
İznopol	2	60	2	60	0	0	0	0	0	0	0	0
Hrastofça	2	30	2	30	0	0	0	0	0	0	0	0
Papirekani	1	30	1	30	0	0	0	0	0	0	0	0
Radostik	1	30	1	30	0	0	0	0	0	0	0	0
Pergoda	1	30	1	30	0	0	0	0	0	0	0	0
İzlopek	1	30	1	30	0	0	0	0	0	0	0	0
Lipovişte	1	30	1	30	0	0	0	0	0	0	0	0
Kruşeviçe	3	90	3	90	0	0	0	0	0	0	0	0
Pod Gradine	2	60	2	60	0	0	0	0	0	0	0	0
Radolofça	2	60	2	60	0	0	0	0	0	0	0	0
Virbniçe	1	30	1	30	0	0	0	0	0	0	0	0
Tuçep	2	215	2	215	0	0	0	0	0	0	0	0
Popovik	3	90	2	30	0	0	0	0	0	0	0	0
Beliçe	1	30	1	30	0	0	0	0	0	0	0	0
İstariçe	1	15	1	15	0	0	0	0	0	0	0	0
Novasil	1	15	1	15	0	0	0	0	0	0	0	0
Şalinofça	1	15	1	15	0	0	0	0	0	0	0	0
Gorna Kırnine	1	30	2	60	0	0	0	0	0	0	0	0
Gorna Petriçe	2	60	2	60	0	0	0	0	0	0	0	0
Gorna Kruşeva	2	60	2	60	0	0	0	0	0	0	0	0
Duganive	1	30	1	30	0	0	0	0	0	0	0	0
Rakovaç	1	15	1	15	0	0	0	0	0	0	0	0
Brodlik	1	30	1	30	0	0	0	0	0	0	0	0

Nakle	1	30	1	30	0	0	0	0	0	0	0	0
Irzinik	1	30	1	30	0	0	0	0	0	0	0	0
Grobofça	2	60	2	60	0	0	0	0	0	0	0	0
Balinçe	1	30	1	30	0	0	0	0	0	0	0	0
Dolna Çernogovine	1	30	1	30	0	0	0	0	0	0	0	0
Lişani	2	180	2	180	0	0	0	0	0	0	0	0
Prelonçe	2	60	2	60	0	0	0	0	0	0	0	0
Lablani	2	60	2	60	0	0	0	0	0	0	0	0
Bukani	1	30	1	30	1	15	2	30	0	0	0	0
Groboçil	5	150	5	150	0	0	0	0	0	0	0	0
Dolna Loçine	1	30	1	30	0	0	0	0	0	0	0	0
Drenofça	1	30	1	30	1	15	1	15	0	0	0	0
	248	**6995**	**238**	**6970**	**30**	**435**	**33**	**480**	**3**	**45**	**3**	**45**

Ek XXI. 1570 ve 1582 Yıllarında Ceviz-Kiraz ve Kestaneden Alınan Vergiler

	CEVİZ				**Kiraz**		**Kestane**	
Yerleşim	**1570**		**1582**		**1570**	**1582**	**1570**	**1582**
	Hıml	**Bedel**	**Hıml**	**Bedel**	**Bedel**	**Bedel**	**Bedel**	**Bedel**
Belopolye-i Büzürk	2	80	2	100	0	0	0	0
Pohoçe	1	40	1	50	0	0	0	0
Büyük Gorgovik	0	0	2	80	50	35	0	0
Rahovçik	1	40	1	50	0	0	0	0
Suhogırla	0	16	0	16	0	0	0	0
İstinik	0	0	0	0	0	0	200	480
Suşiçe	0	20	0	20	0	0	0	0
İstrelçe	2	80	2	80	0	0	0	0
Lubolik	2	80	2	100	0	0	0	0
Gorna Loçine	1	40	1	50	0	0	0	0
Çirvenibrek	0	30	0	2	0	0	0	0
Gorna Luka	1	40	2	100	0	0	0	0
Belopolye-i Küçük	2	80	3	150	0	0	0	0
Hassa	5	160	5	200	0	0	0	0
Mz. Vinarçe	0	5	0	5	0	0	0	0
Gorna Yablaniçe	2	80	1	50	0	0	0	0
Siga	1	30	1	50	0	0	0	0
Gorna Yoşaniçe	2	80	2	100	0	0	0	0
Deçani	12	600	10	500	0	0	500	500
Lukani	0	0	5	250	0	0	0	0
Novasil	1	57	1,5	95	0	0	0	0
Çernilug-ı Küçük	0	15	0	15	0	0	0	0
Trebovepolye	0	0	0	0	5	2	0	0
Drenova	0	20	0	21	0	0	0	0
Rakoş	0	20	0	20	0	0	0	0
Oşiçe	0	40	0	40	0	0	0	0
Dubovik	0	30	0	40	0	0	0	0
Jakova	0	40	0	50	0	0	0	0
Yablaniçe	0	30	0	40	0	0	0	0
Botuşa	0	20	0	15	0	0	0	0
Papirekani	2	80	2	100	0	0	0	0
Beleg	0	0	2	100	0	0	0	0
Lubuşa	0	0	0	0	0	0	200	222
Lipovişte	0	38	0	35	0	0	0	0
Kruşeviçe	0	40	0	45	0	0	0	0

Brest	0	30	0	25	0	0	0	0
Lubolik	2	64	0	80	0	0	0	0
Çernivireh	0	0	1	50	0	0	0	0
Gorna Kruşeva	0	25	0	26	0	0	0	0
Ostrobaç	0	20	0	20	0	0	0	0
Brodlik	0	30	0	45	0	0	0	0
Dolna Loçine	0	0	0	0	15	10	0	0
	39	**2100**	**46,5**	**2815**	**70**	**47**	**900**	**1202**

Ek XXII. 1570 ve 1582 Yıllarında Niyabet Vergisi

Birim	**Niyabet ve Resm-i Arus ve Deştbâni ve Gayruhu**	
	1570	**1582**
Osek	66	54
İslivyani	232	280
Mramur	48	100
Yelofça	212	52
Graniçe	23	23
Nefs-i İpek	8000	12000
Lipovaç	260	260
Trekanik	49	94
Baba	32	85
Didiş	22	122
Büyük Gorgovik	211	220
İstudeniça	56	55
Nemilovik	68	68
Rahovçik	143	143
Gorna Kaliçani	68	167
İştobil	35	115
Palova	70	70
Bana	96	96
Sinayofça	50	50
Koş	100	100
Rodnebırda	40	62
Todorçoveç	100	155
Klinaç	95	95
Piştani	53	65
Pavlani	58	58
Gorna Drin	52	48
Suhogırla	1587	285
İstinik	84	125
Lukaviçe	136	142
Yagodine	96	68
Kavalinçe	42	65
Obraşko	45	50
Vukonik	85	220
Çermile	119	92
Grabofça	25	30
Pirlepe	97	64
Vardeşte	32	52
Nenedaniçe	34	65
Suşiçe	133	225
Mostar	62	72
Beniçe	85	85
Gorajdofça	100	125
Boçişte	28	43
Beloçiçe	39	45

Dolçe	200	200
Kırnıniçe	129	143
Gorna Beliçe	150	225
İstrelçe	120	125
Milekani	0	210
Gorna Loçine	59	25
Çelobik	60	25
Zabrekani	91	160
Çirvenibrek	15	5
Gorna Luka	96	125
Budisalçe	114	110
Romaniçe	54	65
Mujovine	80	85
Sredne Çernogovine	33	35
Belopolye-i Küçük	88	98
Şabuka	28	28
Dragolofça	65	61
Şabt	42	42
Rudnik	178	185
Dolna Balinçe	86	95
Osoyani	64	140
İzbiçe	30	45
İstok	80	80
Çirkolaç	100	234
İsvirka	80	185
Çabik	167	166
İştobil	200	1000
Çerovik	123	112
Iskorobik	80	125
Kosorik	135	135
Gorna Yablaniçe	146	168
Dolna Drin	44	37
Dresnik	255	255
Leskofça	170	153
Dolna Prekale	61	61
Gorna Prekale	61	65
Çirveni Yablani	71	115
Şibovik	50	40
Brestovik	145	185
Siga	58	99
Kalina	61	70
Gorna Yoşaniçe	128	110
Deçani	148	400
Dolna Barani	125	145
Dolna Lutoglav	148	185
Siga	113	115
Loziçe	90	124
Lipa	83	83
Niokas	86	89
Mn. İvrele ve İspas	131	148
Lukani	118	150
Drenofça	119	115
Dolna Kruşeva	81	40
Novasil	50	84
Ojgay	39	45
Çerniçe	81	81
Çernilug-ı Büzürk	80	84
Çernilug-ı Küçük	23	23
Beloçiçe	25	34
Turyak	72	75

Yarem	66	95
Temeşniçe	123	120
Radonik	63	85
Katraniçe	65	65
Ozrim	0	12
Tırbohofça	105	125
Rakovine	35	43
Ulyarçe	20	20
Dobredol	100	122
Gırniçar	57	74
Trebovepolye	61	75
Vidine	68	85
Dolna Glokani	79	85
Novasil	43	50
Dubova	32	52
Drenova	35	35
Lipovaç	20	45
Rakoş	120	95
Oşiçe	148	131
Doleva	80	85
Istaradovran	47	85
İskoroşnik	31	32
Radovaç	58	56
Kaşiçe	51	52
Otomançe	0	143
Jalçe	124	124
Berikova	89	60
Baniçe	76	81
Gorna Glokani	185	200
Büyük Yablaniçe	36	40
Kotradik	133	133
Dubovik	81	54
İznopol	40	52
Dobri Lipan	27	35
Yoşaniçe	22	30
Dudaşnofça	80	72
Berçova	45	45
Belopolye	158	91
Mazenik	56	60
Raşkovaç	55	65
İstraje	26	45
Hrastofça	87	103
Grebnik	85	88
Istraniş	48	45
Plavliyan	100	120
Jakova	113	123
Kostraç	85	50
Boboyofça	128	100
Dolna Nekravaç	25	50
Gorna Nekravaç	31	34
Dolna Luka	66	57
Yablaniçe	31	42
Yablaniçe-i Diğer	20	0
Botuşa	62	34
Trestenik	46	56
Papirekani	49	50
Radostik	39	42
Rudniçe	37	30
Pergoda	82	65
Lobula	60	65

İzlopek	58	55
Beleg	67	65
Lubuşa	84	88
Lipovişte	135	155
Kruşeviçe	161	161
Pod Gradine	80	80
Gorna Iglareva	66	65
Dolna Iglareva	43	58
Rigeva	46	52
Mavruga	26	0
Şikovine	95	100
Radolofça	30	30
Virbniçe	132	100
Tuçep	100	50
Gorgovik-i Küçük	160	93
Naglavka	43	65
Popovik	161	255
Brestovaç	79	45
Beliçe	140	31
Tominopolye	66	60
İstariçe	79	75
Novasil	99	120
İstudeniçe-i Küçük	19	29
Lejibaba	36	52
Barani	20	21
Brest	89	55
Lajani	73	73
Duyak	95	65
Bednoş	80	65
Çernivireh	100	155
Hranofça	59	45
Dobroş-ı Büzürk	77	150
Şalinofça	115	115
Dobriçedol	100	100
Gorna Kırnine	61	95
Gorna Petriçe	100	125
Dolna Petriçe	42	40
Gorna Kruşeva	67	85
İvranik	79	80
Duganive	80	86
Nabrekani	76	75
Rakovaç	68	72
Ostrobaç	84	86
Gorna Lutoglav	14	20
Hereç/Çernipotok	28	60
Brodlik	55	257
Nakle	38	40
Ceskova	73	78
Irzinik	72	73
Grobofça	42	65
Verik	50	52
Derbinedol	32	35
Balinçe	60	85
Bardonik	35	35
Dolna Çernogovine	27	47
Lişani	64	44
Yablaniçe-i Küçük	62	82
Groboça	42	42
June	79	180
Prekolug	64	25

Tromili	46	46
Prelonçe	83	68
Graboniçe	65	85
Dolna Kırnine	65	65
Lablani	50	152
Bukani	44	21
Groboçil	80	80
Rugova	135	500
Dolna Loçine	128	130
Drenofça	43	65
Modriş	20	35
Toplam	**27677 Akça**	**34284 Akça**

Ek XXIII. 1570 ve 1582 Yıllarında Tapu Vergisi (Resm-i Tapu)

Yerleşim birimi /Çeşidi/Verilen Kişi	**Bedel**
Rahovçik/Çayır/Ali Çavuş	100
Bana/Çayır/Memi Bey	600
Suhogırla/çayır	300
İzlokvikan/çiftlik/İsmail Efendi	600
Vukonik/bağ-çayır-zemin/Radiç ve Hasan	600
Beniçe/Çayır/Nikola veled-i Yivan	200
Milekani/Çayır-Zemin/ Ahali	500
Rudnik/Sazlık/Daye	200
Gorna Yoşaniçe/Zemin/Marko Gorgo ve Simon	100
Loziçe/Çayır/Dimitri/	90
Novasil/Zemin ve Çayır/karye ahalisi	300
Tırbohofça/Çayır/İbrahim	100
Rakoş/Çayır ve Zemin/ Ali Çavuş	200
Irzinik /Zemin ve Çayır/Mustafa	600
Toplam	**4490 Akça**

Ek XXIV. 1570 ve 1582 Yıllarında Bâc-ı Hamrdan Alınan Vergi

Yerleşim Birimi	**1570**	**1582**
Didiş	120	0
Koş	40	55
Çirveni Yablani	10	20
Şibovik	20	20
Dolna Lutoglav	40	53
Lipovişte	120	120
Bednoş	12	12
Rugova	500	200
Toplam	**862 Akça**	**480 Akça**

Ek XXV. 1570 ve 1582 Yıllarında Alınan Yaylak Vergisi

	Yaylak Vergisi Bedeli	
	1570	**1582**
Belopolye-i Büzürk	20	20
İpek	2000	2000
İstudeniça	0	140
Sinayofça	30	40
Todorçoveç	0	40
Gorna Drin	0	30
İstok	0	20
Brestovik	0	20
	2050 Akça	**2310 Akça**

Ek. XXVI 1554 Yılında İskenderiye Sancağı'ndan Filori Alanların Dağılımı

Zeamet/Timar Sahibi	Yerleşim Birimi	Geliri	Hissesi
Zm. Benâm-ı Ahmed Miralay-ı livâ-i mezbûr	Nefs-i Suhogırla tâbi-i İpek	24019	272
Zm. Benâm-ı Ali	Belopolye tâbi-i İpek	29000	95
Zm. Benâm-ı Derviş Mehmed	İstinik tâbi-i İpek	26200	70
Zm. Benâm-ı Murad	Kırniçe tâbi-i İpek	20000	50
Zm Benâm-ı Mustafa Çerkes	Radonik tâbi-i İpek	28000	100
Ali bin Kasım	İzlopek tâbi-i İpek	5500	20
Mustafa b. Murad	Drogolofça tâbi-i İpek	4000	17
Ahmed b. Yeniçeri Mustafa	Novasil	5000	20
İbrahim b. Musa	Dolova	5999	17
Ömer b. Abdi	Rakoş	3000	12
İlhan b. Karagöz	Dobroş	3000	20
Mehmed b. İlyas	Tırnova	3500	12
Kırlak	Marine	4794	15
Receb b. Rasim	Berevine	3625	12
Mustafa	Karnik	6400	30
Mehmed b. Ali	Dresidol	4500	16
İbrahim	Kaçanik	5999	35
Abdülkerim	Kırnova	4327	12
Mahmud b Mustafa	Çerniçe	3000	12
Mustafa b. Davud	Çerniçe	3000	16
Mehmed b. Hasan	Mostar	3000	10
Sabi b. Ali	Brestoviçe	5363	20
İbrahim b. Mustafa	İznepol	3000	12
Süleyman b. Musa	Sigovine	4751	12
Mehmed	Budisalçe	4000	12
Piri	Brestik	6000	17
Turgud b. Ahmed	Vesniçe	3127	13
Bali b. Mehmed	Sudasilofça	5999	21
Ali b. İsa	Rahusa	3700	12
İbrahim Yeniçeri	Kaçarnik	10800	16
Kara Hasan	Bartolos	5999	27
Harrem	Lorikarine	5999	20
Cafer b. Bayram	Pilani	3100	12
Nasuh	Rogan	5000	30
Zülfikar b. Mehmed	Gorovik	3000	20
Burhan	Koprine	5999	25
Hızır b. Mustafa	Dranofça	3000	15
Mehmed b. Mustafa	Zakob	4504	17
Yusuf b. Aydın	Reşani	3016	16
Mehmed b. Süleyman	İstire	3109	10

Ahmed b. Mustafa	Sredne Kaline	5999	26
Hızır b. Mehmed	Gornalofça	3226	20
Kurd b. Ali	Mel	3000	13
Receb b. Yahya	İsloviçe	3000	17
Ahmed b. Pavle	Petriç	5999	15
Ömer b. İbrahim	Dolna Çirnolog	3000	10
Mustafa b. Ali	İstrelçe	4000	17
Mehmed b. Ali	Laruşa	5000	22
İnekoçi	Çernovireh	10000	35
Arslan	Gorna Yablaniçe	5999	25
Ali b. Kurd	Gorna Beliçe	5999	17
Kara b. Ali	Morine	3000	12
Şirmerd-i Solak	Kruşeviçe	15000	25
Osman b. Hacı	Rasel	4012	12
Hüseyin b. Musa	Vrastik	5000	21
Hasan b. İnebaki	Melek	3000	10
Süleyman b. Mehmed	Dreskolaç	3000	12
Kasım b. Yusuf	Dolna Kırnine	4000	8
Turak b. Burak	Bobuşa	3988	8
Yusuf	Leskofça	3000	5
Yusuf b. Mustafa	İstudeniçe	5200	14
Mehmed b. Tuman	Otomançe	2404	16
Korkud	İstopel	9500	30
Bayezid	Popovik	15200	30
Yivan	Posta Yoşaniçe	15000	30
İbrahim b. İskender	Rodasnik	4198	31
Turak b. Osman	Trenepolye	4000	10
Mehmed b. Hızır	Dolna Barani	3000	10
Süleyman	Gorna Lukani	5999	13
Ali	Bednoş	2543	12
Ahmed b. Musa	Trebnoş	3400	5
Mahmud Arnavud	Garbik	5999	11
Petri b. Ali	Hramşe	5999	12
İshak	Siga	3000	6
Mustafa b. Murad	Rahusa	3000	12
Mehmed b. Hüseyin	İstebar	2048	14
İbrahim	Polama	9300	50
Mustafa b. Hamza	Romaniçe	3800	14
Hasan	Bardaniçe	3000	12
Ali b. Mehmed	Baniçe	3000	12
Mehmed b. İlyas	Saluka	3000	12
Yusuf b. Korucu	Dolna Kırnine	46666	14
Mehmed b. Mustafa	Simrake	5330	14
Bali b. Musa	Reç tâbi-i İsk.	4000	20
Behram b. İsa	Baba	5080	14
İbrahim Yeniçeri	Gorna Glokani	9000	20
Mehmed b. Pavle	Rigeva	5923	23
Mehmed b. Hayri	Maruç tâbi-i İsk.	2018	5
Ali b. Hızır	Prekale tabi-i İpek	5000	15
Hızır b. Musa	Ozrim	3940	13
Mehmed b. Mustafa	Rasuha	5000	10
Hasan b. Mustafa	Vernik	4000	13
Bali b. Rüstem	Kostrariçe	3000	12
Mehmed b. Hasan	Dolna Petriçe tâbi-i İpek	3000	10
Nasuh	Suhogırla tâbi-i İpek	5999	30
Hızır	Gorgovik	3000	4
Davud b. Mehmed	Radosnik	6598	20
Yahya b. Kasım	Kaçanik tâbi-i İpek	2574	10
Pavilo	Revine tâbi-i İpek	4000	16
Ali b. Mustafa	Gorna Beliçe ve Lukani tâbi-i İpek	-	22

Nasuh Merdüm Efendi	Lubuşa tâbi-i İpek	3000	20
Hasan b. Mehmed	Irzinik tâbi-i İpek	4198	15
Cafer müsellem-i nev	Konik tâbi-i İsk.	4892	10
Ali b. Yusuf	Berine tâbi-i İsk.	3000	10
Mehmed Alacahisar	Pelyovime ve gayruhu tâbi-i İsk.	15000	22
Oruc b. Mahmud	Prek tâbi-i İsk.	3000	10
Mustafa b. Ahmed	Sugor tâbi-i İsk.	3400	20
Musa b. Evrenos	Palorin tâbi-i İsk.	3000	16
Mahmud b. Mustafa	Deçani tâbi-i İpek	3000	10
Murad b. İlyas	Deçani tâbi-i İpek	3000	5
Hasan	Deçani tâbi-i İpek	3282	12
Mehmed	Popovik tâbi-i İpek	5500	15
Ahmed b. Mehmed	Resitovil tâbi-i İpek	3000	5
Kurd b. Hamza	Marine tâbi-i İpek	3000	6
Hüdaverdi b. Kurd	Lubike ve gayruhu tâbi-i İsk.	1544	5
Mahmud b. Ali Kethüda	Roskol tâbi-i İsk.	3000	4
Mustafa b. Yusuf	Ignela tâbi-i İpek	3000	10
Oruc b. Karagöz	Gorgovik tâbi-i İpek	3500	6
Hızır b. Ali	Pergoda	3000	7
İbrahim b. Musa	Otomançe ve gayruhu	5999	22
Mehmed b. Sinan	Radostik	15000	40
Mehmed b. Kurd	Kostromur tâbi-i İsk.	3000	10
Mehmed b. Hasan	Kaçanik tâbi-i Vulçıtrın	2244	10
Korkud b Yusuf	Dolna Kırnine	4500	12
Ali Murad dede	Siga mezbur tâbi-i İsk.	4666	20
Ferid Çavuş	Rupe Plani tâbi-i İpek	9412	70
Koç Çavuş	Podgor tâbi-i İpek	9180	40
Hüseyin b. Hasan	Niçe tâbi-i İpek	10000	30
Yahya Çavuş	Dolna Istralçe tâbi-i İpek	8000	40
Mahmud Hayrullah	Mavruga tâbi-i İpek	6385	20
Ali b. Mahmud Hayri	Radoniç	5999	15
İshak b. Cafer	Yablani tâbi-i İpek	6000	20
Mustafa b. Hızır	Kaşaniçe tâbi-i İpek	5999	20
Süleyman b. Hâtim Hayri	İstraniş tâbi-i İpek	5113	15
Hasan b. Hayri	Nemilovik	3700	10
Hasan b. Feyzi Kethüda	Gorgovik	3000	10
İbrahim Hayri	Dolna Çernogovine tâbi-i İpek	3000	17

Ek. XXVII KANUNNÂME METİNLERİ

367 Numaralı Tapu Tahrir Defterinde Bulunan Kânunnâme

Kanunnâme-i Livâ-i İskenderiye[18]

Mezbûr livâda narh-ı gallât bu vechle câri ve mukarrer olduğu zikr olunur. Nâhiye-i İpek'te ve Budimle ve İzlarika nâhiyelerinde buğdayın hımli ki İstanbul'un altı kilesidir otuz altışar akçaya ve mercimek ve nohud ve bakla ve merdümek hımlı buğday bahasına dudulmuşdur ve çavdar ve daru yükü yirmişer akçaya dutulmuşdur ve alaf ve kapluca ve burçağın hımli on sekiz akçaya ve cevizin hımli yirmi dörder akçaya ve şıranın cuburu ki dört medredir bir cuburu yirmi beşer akçaya kıymet konulub emr-i pâdişâhîyle mukarrer olmuşdur ve zaferân lidresinin yüz dirhemi altmışar akçaya ve güğül bin tanesi on bir akçaya ve gülün on beş başı bir akçaya ve piyazın ve sirin elli başı bir akçaya ve kettânun bin barmağı altmış akçaya dutulmuşdur ve nâhiye-i İskenderiye'de ve tevâbiinde ve Podgoriçe nâhiyesinde buğdayın hımli kezâlik İstanbulun altı kilesidir otuz sekiz akçaya ve mercimek ve nohud ve bakla ve merdümek hımli kezâlik buğday bahasına dutulmuşdur deyü ki ve çavdarın ve darunun hımli yirmişer akçaya ve alaf ve kapluca ve burçak hımli on sekizer akçaya ve şıranın medresi beşer buçuk akçaya dutulmuşdur ve cevizin hımli yirmi dörder akçaya ve şıra içün iki ay monopolye dutulması kanûn-ı kadîmdir sipâhi dilerse iki ay ve bir hafta duta ve dilerse bir ay bir mevsimde ve bir ay âher mevsimde duta ve sancak subaşıları Sancakbeyinin hassa karyelerinde olan şırayı nefs-i İskenderiyye'ye getürüb yılın on iki ayı monopolye dutarlar imiş emr-i pâdişâhî üzere ref olunub kânun-ı kadîm üzere iki ay monopolye dutalar andan gayrı tecâvüz edüb kimesne dahl ve taarruz etmeyeler ve zikr olan tevâbiinde resm-i tekne deyü bağ sâhibleri sipahiye beşer akça verirler ve sipahinin öşrü pazara iletmek uhdelerindedir ve reâyâ kendü öşürlerin karyelerinde hıfz olunmak içün sipâhilerine anbar yapıvermek uhdelerindedir ve sipahi kovandan ve kettandan hemen öşrün ala ve reâyânın müzevvecinden beşer akça resm-i giyâh ve ikişer akça resm-i hizem

[18] BOA, TTd.367, s. 304 (1530). Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, 6. Kitap II. Kısım, İstanbul 1993, s. 557-559.

alınmak kânun-ı kadimdir ve tamam yıl yürüyen karaca değirmenden otuz akça ve nısf yıl yürüyen ve kebe değirmeninden on beşer akça resm alına ve tamam yıl dolab değirmenlerinden altmışar akça resm alına ve sipahi iki canavardan bir akça bidat ala ve reâyâ satmak içün canavar beslese sipahi her bir canavardan birer akça bidat ala ta'rîf-i bâc ve baâra gelen galleden ve davardan ve meyveden ve pirinçden ve baldan ve yağdan ve balıkdan ve çuka yükünden fi'l-cümle yükle bazara gelenden yüküne ikişer akça bâc alına ve odun arabasından iki ağaç odun alına ve bargîr yükünden bir ağaç odun alına ve bir yük çıradan rub' akçalık çıra alına ve kasab boğazladığı ganemden bir akça bâc alına ve bazâra gelüb satulan ganemden iki ganeme bir akça bâc alına ve bazârda satılan bargîrden alandan ve satandan ikişer bâc alına ve sığırdan alandan ve satandan birer akça bâc alına ve sığırı satun alub dışaru gitse üç akça bâc alına ve bazârda satulan esirden alandan ve satandan dörder akça bâc alına ve şıra satmağa gelen hamrdan her fuçudan on beşer akça ve bargîr yükünden ikişer akça bâc alına ve hâriçden bazara gelüb oturub esbâb ve metâ' satandan resm-i ergü deyü nısf akça bâc alına ve tahta yükünden her yükden ikişer tahta bâc alına ve bazârda ipek satan hâtunlardan resm-i sergü deyü birer yük bâc alına ve çölmek ve bardak ve desti yükünden birer akça bâc alına ve palamud yaprağı yükünden birer akça bâc alına ve livâ-i İskenderiyede hınna ve hınta edâ eden karyelerin kânunu budur ki hınta ayarı bir yük buğdaydır ki ol yerde muz derler ve kadimden ol yerde câri olagelen karta ölçüsüyle üç karta bir muz alur defterde her muza sekiz akça bahâ ta'yîn olunmuşdur ve hınna elli ikişer akça pâdişâhîden ayardur ve na'l-bahâ her hınnadan beşer akça alınmak ayardır.

500 Numaralı Tapu Tahrir Defterinde Bulunan Kânunnâme

Kanunnâme-i Livâ-i İskenderiyye[19]

Mukaddemâ nâhiye-i İskenderiyede olan havâss-ı hümâyun ki ba‘de-zaman erbâb-ı timara tevzi‘ ve taksîm olunmuşdur bi’l-fi‘il ol-vilâyetde câri olan karta ölçüsüyle iki karta gendüm ki her karta seksen vukiyyedir ikisine bir muz derler ya‘ni bir hıml gendümden ibâretdir hınta nâmıyla seksen akça bahâ ta‘yîn olunub ve her müzevvec elli ikişer akça hınna ve yedişer akça na‘l-bahâ verüb bu üslûb üzere her karyede birer mikdâr hınna ve hınta takdir olunub edâ ederlermiş ve nâhiye-i mezbûrenin sâir karyeleri ki havâss-ı hümâyunla mahlûtdur ‘öşür ve sâir rüsum-ı ‘âdiyelerin kânun muktezasınca vermek üzere kayd olunub anların arasında dahi ba‘zı mün‘am reâyâ üslûb-ı mezkûr üzere hınna ve hınta edâ eylemek üzere kayd olunub ve ol dahi havâss-ı hümâyuna ilhâk olunub erbâb-ı timara tevzî‘ olundukda her kişiye istihkâkı denlü verilüb kimine filoriciyândan verilüb ve kimine öşrîden verilüb icmâl dutulmuş ol takdirce bir karyede birkaç müstakil sipâhiler vâki‘ olub filoriciler mün'im ve sâyir reaya nev'an zâ'f üzere olmağla nice yerlerin filoriciler bey ‘ ve rehin ederlermiş ol yerlerin öşrini biz filoriciyüz ve müstakil sipahimiz vardır diyü 'inad edüb vermemekle bir cânibe ta'addî iderlermiş 'ale’l-husûs sengistân ve bî-hâsıl yerlerde sâkin reâya kânun üzere öşür ve sâir rüsûmların edâ edüb ovalarda ve mahsuldar yerlerde sâkin olanlar muz ve hınna hesâbı üzere nısf-ı hâsılların virmezlermiş müceddeden tahrîr olundukda şer' i şerîf muktezâsnca arâzinin tahammülüne ve müsâ'adesine göre harâc-ı mukâseme ya'ni öşri şer ‘î kaydolunmak fermân olunub ber-muceb-i emr-i ‘âlî eğer raiyyet ve ger raiyyet yerlerin alan kimesneler ‘öşür ve sâlâriyelerin verdikden sonra kânûn-i kadîm muktezâsınca her müzevvec raiyyet beşer akça resmi giyâh ve ikişer akça resmi hatab ve her sâhib-i bağ olan reâyâ resmi tekne deyü beş akça verirler ve raiyyet yerleri ve bağların mutasarrıf olanlar kezâlik

---

[19] BOA, TTd.500, s. 6-7 (1570); Ömer Lütfi Barkan, *XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu’nda Ziraî Ekonominin Hukukî ve Malî Esasları,* C. I, Kanunlar, İstanbul 1943, s. 291-292, Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, 7/I-II. Kitap İstanbul 1994, s. 683-685.

rüsûm-ı mezkûru anlar dahi bu vechle verirler ve şıra içün sâir vilâyetlerde olan kâide-i kadîm üzere iki ay on gün monopolya tutulmak kanundur ve nâhiye-i (mezbûre) reayasının kimi filorici ve kimi öşrî olmağın narhı gallât dahi 'âdet üzere mukarrer olmayub müteferrik yazılmış imiş hâliyâ kazâ-i İskenderiye ve kazâ-i Podgoriçede ve anlara tâbi‘ nevâhîde buğday ve bakla ve mercimek ve nohudun yükü ellişer akçaya ve arpanın yükü otuzar akçaya ve erzen ve çavdarın yükü otuz altışar akçaya ve sâir mahlûtun yükü yirmi dörder akçaya ve şıranın medresi sekizer akçaya fermân ı şerîfle mukarrer olmuşdur ve İpek Kazası’na tâbi‘ nevâhîde ve Pilav ve İzlarika nâhiyelerinde buğday ve mercimek ve ceviz ve bakla ve nohudun yükü kırkar akçaya ve arpanın yükü yirmi dörder akça ve çavdar ve darının yükü otuz altışar akçaya ve sâir mahlûtun yükü yirmişer akçaya ve şıranın cuburu otuz ikişer akçaya mukarrer olmuşdur ve za‘ferânın lidresi seksener akça bahâya dutulmuşdur ve kettan ve kelem ve sîr ve piyaz ve güğülden sipahi *öşür* alur[20] …… ve tamam yıl yürüren karaca (değirmenden) otuzar akça ve nısf saldan ve Kebe değirmeninden …..

Ta‘rif-i Bâc-ı Bazâr

Bazara gelen galleden ve meyveden ve pirinçden ve baldan ve yağdan ve peynir ve balık yükünden ve çuka yükünden bi’l-cümle bazara cemi ‘ yükle gelen meta‘dan her yüke ikişer akça bâc alına ve odun arabasından iki ağaç odun ve bargîr yükünden bir ağaç odun alma ve bir yük çıradan rub ‘ akçalık çıra alına ve kasab boğazladuğu koyundan dört koyundan bir akça bâc alınub ve bazara gelüb satılan koyundan iki koyuna bir akça bâc alına ve bazarda satılan bargîrden alandan ve satandan ikişer akça bâc alına ve sığırdan alandan ve satandan birer akça bac alına ve sığır satun alub taşra gitse üç akça bâc alına ve bazarda satılan esirden alandan ve satandan dörder akça bâc alına ve bazara ve şehre satılmağa gelen hamrdan fuçıdan on beş akça ve hımldan ikişer akça bâc alına ve hâriçden bazara gelüb oturub esbâb ve metâ ‘ satandan resm-i sergi deyü nısf akca bâc alına ve tahta yükünden iki tahta bâc alına ve bazarda ipek satan hatunlardan resm-i sergi deyü birer pul alına ve çölmek ve

[20] Bu kısımdan sonra kanunname metni yırtık ve tahrip olduğundan okunamamaktadır. Yine de görülen bazı kelimeler okunmaya çalışılmıştır. BOA, TTd. 500, s. 6 (1570).

bardak desti yükünden bir akça bâc alına ve palamud yaprağı yükünden bir akça bâc alına.

93 Numaralı Tapu Tahrir Defterinde Bulunan Kânunnâme

Kanunnâme-i Livâ-i İskenderiyye[21]

Mukaddemâ nâhiye-i İskenderiyede olan havâss-ı hümâyun ki ba‘de-zaman erbâb-ı timara tevzi‘ ve taksîm olunmuşdur bi’l-fi‘il ol-vilâyetde câri olan karta ölçüsüyle iki karta gendüm ki her karta seksen vukiyyedir ikisine bir muz derler ya‘ni bir hıml gendümden ibâretdir hınta nâmıyla seksen akça bahâ ta‘yîn olunub ve her müzevvec elli ikişer akça hınna ve yedişer akça na‘l-bahâ verüb bu üslûb üzere her karyede birer mikdâr hınna ve hınta takdir olunub edâ ederlermiş ve nâhiye-i mezbûrenin sâir karyeleri ki havâss-ı hümâyunla mahlûtdur ‘öşür ve sâir rüsum-ı ‘âdiyelerin kânun muktezasınca vermek üzere kayd olunub anların arasında dahi ba‘zı mün‘am reâyâ üslûb-ı mezkûr üzere hınna ve hınta edâ eylemek üzere kayd olunub ve ol dahi havâss-ı hümâyuna ilhâk olunub erbâb-ı timara tevzî‘ olundukda her kişiye istihkâkı denlü verilüb kimine filoriciyândan verilüb ve kimine öşrîden verilüb icmâl dutulmuş ol takdirce bir karyede birkaç müstakil sipâhiler vâki‘ olub filoriciler mün'im ve sâyir reaya nev'an zâ'f üzere olmağla nice yerlerin filoriciler bey ‘ ve rehin ederlermiş ol yerlerin öşrini biz filoriciyüz ve müstakil sipahimiz vardır diyü 'inad edüb vermemekle bir cânibe ta'addî iderlermiş 'ale’l-husûs sengistân ve bî-hâsıl yerlerde sâkin reâya kânun üzere öşür ve sâir rüsûmların edâ edüb ovalarda ve mahsuldar yerlerde sâkin olanlar muz ve hınna hesâbı üzere nısf-ı hâsılların virmezlermiş müceddeden tahrîr olundukda şer' i şerîf muktezâsnca arâzinin tahammülüne ve müsâ'adesine göre harâc-ı mukâseme ya'ni öşri şer ‘î kaydolunmak fermân olunub ber-muceb-i emr-i ‘âlî eğer raiyyet ve ger raiyyet yerlerin alan kimesneler ‘öşür ve sâlâriyelerin verdikden sonra kânûn-i kadîm muktezâsınca her müzevvec raiyyet beşer akça resmi giyâh ve ikişer akça resmi hatab ve her sâhib-i bağ olan reâyâ resmi tekne deyü beş akça verirler ve raiyyet yerleri ve bağların mutasarrıf olanlar kezâlik

[21] TKGMA. KKA, 93, s. 2 (1582).

rüsûm-ı mezkûru anlar dahi bu vechle verirler ve şıra içün sâir vilâyetlerde olan kâide-i kadîm üzere iki ay on gün monopolya tutulmak kanundur ve nâhiye-i (mezbûre) reayasının kimi filorici ve kimi öşrî olmağın narhı gallât dahi 'âdet üzere mukarrer olmayub müteferrik yazılmış imiş hâliyâ kazâ-i İskenderiye ve kazâ-i Podgoriçede ve anlara tâbi‘ nevâhîde buğday ve bakla ve mercimek ve nohudun yükü ellişer akçaya ve arpanın yükü otuzar akçaya ve erzen ve çavdarın yükü otuz altışar akçaya ve sâir mahlûtun yükü yirmi dörder akçaya ve şıranın medresi sekizer akçaya fermân ı şerîfle mukarrer olmuşdur ve İpek Kazası’na tâbi‘ nevâhîde ve Pilav ve İzlarika nâhiyelerinde buğday ve mercimek ve ceviz ve bakla ve nohudun yükü kırkar akçaya ve arpanın yükü yirmi dörder akça ve çavdar ve darının yükü otuz altışar akçaya ve sâir mahlûtun yükü yirmişer akçaya ve şıranın cuburu otuz ikişer akçaya mukarrer olmuşdur ve za‘ferânın lidresi seksener akça bahâya dutulmuşdur ve kettan ve kelem ve sîr ve piyaz ve güğülden sipahi *öşür* alur ne bahâya dilerse satar ve tamam yıl yürüyen karaca değirmenden otuzar akça ve nısf saldan ve Kebe değirmeninden on beş akça ve tamam yıl yürüyen dolab değirmeninden altmış akça resm alınur ve yabanda yürüyen hanâzirin ikisinden bir akça ve reâyâ kendü ve ya satmak içün beslediklerinden her birinden birer akça alınur deyü defter-i atîkde mukayyed olmağın üslûb-ı mezkûr üzere defter-i cedîde dahi kayd olundu.

Ta‘rif-i Bâc-ı Bazâr

Bazara gelen galleden ve meyveden ve pirinçden ve baldan ve yağdan ve peynir ve balık yükünden ve çuka yükünden bi’l-cümle bazara cemi ‘ yükle gelen meta‘dan her yüke ikişer akça bâc alına ve odun arabasından iki ağaç odun ve bargîr yükünden bir ağaç odun alma ve bir yük çıradan rub ‘ akçalık çıra alına ve kasab boğazladuğu koyundan dört koyundan bir akça bâc alınub ve bazara gelüb satılan koyundan iki koyuna bir akça bâc alına ve bazarda satılan bargîrden alandan ve satandan ikişer akça bâc alına ve sığırdan alandan ve satandan birer akça bâc alına ve sığır satun alub taşra gitse üç akça bâc alına ve bazarda satılan esirden alandan ve satandan dörder akça bâc alına ve bazara ve şehre satılmağa gelen hamrdan fuçıdan on beş akça ve hımldan ikişer akça bâc alına ve hâriçden bazara gelüb oturub esbâb ve metâ ‘ satandan resm-i sergi deyü nısf akca bâc alına ve tahta yükünden iki tahta bâc alına ve bazarda ipek satan hatunlardan resm-i sergi deyü birer pul alına ve çölmek ve

bardak desti yükünden bir akça bâc alına ve palamud yaprağı yükünden bir akça bâc alına deyü defter-i atîkde mukayyed bulunmağın üslûb-ı mezkûr üzere defter-i cedîde dahi kayd olundu.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı-Soyadı: Şenay ÖZTÜRK YILMAZ

Doğum Tarihi ve Yeri: 1985 Kemalpaşa-İZMİR

Email: senayozturk@trakya.edu.tr

Eğitim Bilgileri

Lisans: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi /Tarih Bölümü (2004-2009)

Yüksek Lisans: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü/Yeniçağ Tarihi (2009-2012)

Yayınlar

"H.1105–1106 (1693–1695) Tarihli Karaferye Kazası Şer'İyye Sicili (Transkripsiyon Ve Değerlendirme)", Lisans Bitirme Tezi, 2009-İzmir.

"H. 1180-1185 (1767-1771) Tarihli Edremit Kazası Şer'iye Sicili (Transkripsiyon ve Değerlendirme)", Yüksek Lisans Tezi, 2012- İzmir.

"564 Numaralı Şer'iye Siciline Göre Karaferye Kazası, *Yeni Türkiye Balkanlar Özel Sayısı*, C. II, S. 67, Ankara 2015, s. 1735-1746.

"1768-74 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Osmanlı Ordusu (Edremid 1767-71 Tarihli Şer'iye Siciline Göre), *Osmanlı'da Yönetim ve Savaş*, İstanbul 2017, s. 221-236.